

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליון מרחב חנוכה עמודים 128
המחיר 7 ש"ח
למנויים - חינם!
- ניתן לשלם בעמדות מדרים פלוס וקוקילית -

פרשת וישב - חנוכה | גיליון 245 | כסלו תשפ"ג

התכוננות במועדי השנה

הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
נר חנוכה - שורש הקיום בגלות

עטרת המועדים

הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
כבתה אין זקוק לה וכיבה במזיד
הדלקה דזכרון הנס ופרסום הנס

אמונה בין בתרי הפרשה

הרה"ג מרדכי נויגרשל שליט"א
בני הבניה

דיני חנוכה

הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א
מהדורה חדשה מיוחדת לאוסף גיליונות

עינינו גל

מאמרי עין לא ראתה
להשכיחם את "גישמאק" תורתך...

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים
השבת אבידה ברב-קו

תמצית

תמצית משנה ברורה - כסלו

מענה יחזקאל

הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א
גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון

כאיל תערוג על אפיקי מים

ידיעות חדשות בענין 'תורה לשמה'
וגנוזות של ראו אור על גדולי הדורות
מאת מרן רשכבה"ג
רבינו בעל אילת השחר זצלה"ה
לדגל מלאת חמש שנים להסתלקותו
כ"ד כסליו תשע"ח



ממגד גרש ירחים

פנינים משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א
עבודת הודאה בימי החנוכה
'בן תורה' - בענין דרכי הלימוד

מנחת דבר

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דב לנדו שליט"א
עיונים בעניני חנוכה

חשבת דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
רבים ביד מעטים -

ניצחון "יש לי כל" על "יש לי רב"

עומק דעת

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
נרות חנוכה - להראות ולגלות אור התורה

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
האדם מושפע מטביבתו

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
עניני חנוכה

שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • מתורת סלבודקא • יעלת חן • עומק הפשט • תמצית משנה ברורה • לדעת • מחשבה קצרה • שיעורי דעה • פניני הלכה • שמעתא עמיקתא • אז נדברו • תוספת שבת • אבני חן • מים זכים • הפרשה המחכימה • אוצר הלכות • בין אדם לחבירו • מושא ומתן • בנתיות העיון

לעילוי נשמת הר"ר שלמה (רוברט) ב"ר צבי הערש קנול ז"ל י"ב כסלו תש"ה

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת וישב

ר"ת	יציאה	כניסה	
17:55	17:17	16:02	ירושלים
17:56	17:18	16:16	בני ברק
17:54	17:16	16:07	חיפה
17:55	17:18	16:10	מודיעין עילית
17:56	17:18	16:01	בית שמש

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

י. גרשון אדלשטיין

ראב"ד 17, בני ברק

בס"ד תשפ"א

לאחינו בית ישראל בכל מקום שהם, שלו' ורב ברכה.

בימים ההם בזמן החשמונאים הייתה סייעתא דשמיא מיוחדת שנתבטלה הגזירה וזכו לעסוק בתורה ולקיים מצוות בזכות שמסרו את נפשם, וידוע מה שכתב הרמח"ל 'שכל תיקון שנתקן ואור גדול שהאיר בזמן מהזמנים, בשוב תקופת הזמן ההוא, יאיר אור מעין האור הראשון, ותחודש תולדת התיקון ההוא במי שקיבלו', ואם כן בחנוכה כל שנה ושנה חוזרת ההשפעה של תורה ומצוות, והוא זמן המסוגל יותר מכל השנה להצלחה בתורה וגם לקיום המצוות בשלמות, ומכיון שבחנוכה הייתה הישועה שנתבטלה הגזירה וכבר היה אפשר לעסוק בתורה, מסתבר שיש בו חיוב יותר גדול לעסוק בתורה.

וכבר כתב השל"ה הקדוש כי 'הימים הקדושים האלו ראויים ביותר להתמדת תורה מבשאר הימים, על כן השומע ישמע ויתעורר בימים ההם ביתר שאת בתורה ובמצוות', ולכן יש להתחזק ביותר שלא יהיה רפיון מתורה בזמנים קדושים אלו, וחבל על כל רגע שמפסידים מתורה בימים אלו.

ופשוט כי חלילה מלבטל את הזמן היקר באירועים שאין ראוי לבני תורה להשתתף בהם, ואדרבה בימים קדושים אלו ראוי להיות מוסיף והולך בעסק התורה, ואנו מקוים שבמוסדות התורה ימשיכו בעסק התורה כפי שצריך, ובהיכלי התורה ובתי המדרשות יתחזקו בעסק התורה, ויסיפו על הקודש בקיום סדרי לימוד מיוחדים.

ימי החנוכה הם ימים הראויים ומסוגלים לדכקות בתורה, כמובן כל א' לפי כוחו, עם יישוב הדעת ובשמחה, ומי שהוא חכם ובר דעת יבין את זאת, ויזכה עי"ז להצלחה בתורה כל השנה, ויהי רצון שזכות התורה תגן עלינו ועל כל ישראל, ונוכה לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.

י. גרשון אדלשטיין	דוב לנדו	ברוך מרדכי אזרחי	מאיר צבי ברגמן	ברוך דוב פוברסקי	משה הלל הירש
משה יהודה שלזינגר	יצחק זילברשטיין	יהודה עדס	דוד כהן	צבי דרבקין	יצחק הקר
אריה לוי	אביעזר פילץ	ברוך ויסבקר	אברהם יצחק קוק	שרגא שטינמן	אליעזר יהודה פינקל

מערכת 'אוסף גיליונות'
9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
הוצאה לאור



נתן פלדמן

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
הילכתא - לדעת לחיות כהלכה



ניתן להעביר תרומות וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות "נדרים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"



וכן בהעברה בנקאית לחשבון "הילכתא ע"ר"

בנק מרכנתיל (17) סניף 734 מספר חשבון 85778

על כל תרומה תנופק קבלה מאושרת

לפי סעיף 46 באופן אוטומטי

תרומה טלפונית בנדרים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

ניתן להצטרף לרשימת תפוצה לקבלת 'אוסף גיליונות' ושאר גיליונות במייל
יש לשלוח בקשת הצטרפות לכתובת המייל של 'אוסף' ולפעול לפי ההנחיות

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

לדעת | 50

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 51

מבחן בחפץ חיים

מחשבה קצרה על הדף | 52

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

מענה יחזקאל | 54

הרה"ג יחזקאל הרטמן שליט"א

שיעורי דעה | 57

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

פניני הלכה | 59

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 68

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

שמעתא עמיקתא | 71

הלכות מצויות לט"ו בשבת

אז נדברו | 73

מחשבות לבני הישיבות

דיני חנוכה | 79

הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א
מהדורה חדשה מיוחדת לאוסף גיליונות

תוספת שבת | 87

מעלת השבת וקדושתה

אבני חן | 89

ביאורים והערות בפרשת השבוע

מים זכים | 91

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 93

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

אוצר הלכות | 97

על פי פסקי מרן "השבט הלוי" זצוק"ל

בין אדם לחבירו למעשה | 105

גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו

משא ומתן | 107

ע"י מכון לחושן משפט

בנתיבות העיון | 109

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

על אפיקי מים | 112

עובדות חדשות וגנוזות

מאת מרן בעל אילת השחר זצללה"ה

לרגל מלאת חמש שנים להסתלקותו

כ"ד כסליו תשע"ח

עם הספר | 122

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

ממגד גרש ירחים | 7

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן רשכבה"ג הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

מנחת דבר | 9

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דב לנדו שליט"א
עיונים בעניני חנוכה

חשבתי דרכי | 11

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

עומק דעת | 13

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 15

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 17

שיעורים ע"ס המצוות
מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 19

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 21

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 23

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

פרשת וישב | 26

מדברי תורת מרן המשגיח דסלבודקא
הגאון הצדיק רבי משה טיקוצ'נינסקי זצוק"ל

התבוננות במועדי השנה | 27

משיעורי הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א

עטרת המועדים | 31

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי חנוכה

יעלת חן | 33

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

עינינו גל | 35

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 39

דיוני הלכה אקטואליים

תמצית משנה ברורה | 43

סיכום קצר וברור של ספרי החפץ חיים

לדעת | 49

מבחן בדף היומי

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עשרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עשרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

טלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיוי"י"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו הגדול
מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

'פיקודי ה' יורים משמחי לב' – אימתי
הן יורים כשיוצאין מפי יטר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט
תהלים)

פרשת וישב שנת תשפ"ג לפ"ק (שנה ד') * גליון 121 * עיה"ק ירושת"ו * כתיבי תלמידים

'ועשה לו כתונת פסים'

לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים

אמרו חז"ל בשבת (י): לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנת יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים. כלומר שאין לתת יחס טוב לילד אחד יותר משאר הילדים, כי זה גורם קנאה ושנאה, ובשביל זה נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

ובתוס' שם הקשו שהרי שעבוד מצרים נגזר על מה שאמר אברהם במה אדע כי אירשנה כדאיתא בנדרים (ל"ב), ומהו שאמרו שבשביל משקל שני סלעים מילת וכו' נתגלגל הדבר שירדו למצרים.

ותירץ מהרש"א דאי לא משקל ב' סלעים כו' לא היה נתגלגל ירדתם בעבירה זו במכירת אחיהם אלא בדרך אחר שלא בעבירה, והיינו שבאמת סיבת הגזירה הייתה מפני שאמר אברהם במה אדע, אבל הדרך הטבעית שבה נתגלגלו הדברים היה על ידי ששינה יעקב לבנו בין הבנים, ויעקב לא חטא בזה, אלא מן השמים סיבב שיהיה כך, שעל ידי זה "יתגלגל" ירדת אבותינו למצרים.

וכעין זה יש לבאר במה שאמרו (גיטין נו) ענוונותו של ר' זכריה בן אבקולס החריבה את ביתו ושרפה את היכלו והגליתנו מארצנו, ולהלן שם אמרו עוד על ר' יוחנן שקראו עליו המקרא משיב חכמים אחר ודעתם יסכל, שלא ביקש מהקיסר שלא יחייב את בית המקדש, ולכאורה וכו' ר' זכריה ור' יוחנן אשמים בחורבן, הלא החורבן היה מחמת עוונות אותו הדור כמפורש בהרבה מאמרי חז"ל, ויש לבאר כי אמנם סיבת החורבן בהשגחה הייתה מחמת עוונות הדור, אבל התגלגלות הדברים הטבעית היה על ידי ר' יוחנן ור' זכריה, שמן השמים הטעו אותם בזה שעל ידם יתגלגל החורבן.

ומה שאמרו שבשביל משקל שני סלעים מילת וכו', נראה שבדאי יעקב אבינו נהג כהוגן, מאחר שהכיר את בניו שבמדרגתם לא היו ראויים להגיע לקנאה מחמת זה, אלא שהקב"ה הביא עליהם ניסיון למעלה ממדרגתם, למרות שלא היו ראויים להיכשל בזה.

כמו שמצינו בדוד המלך שאמר 'בחנני ה' ונסני' והביא עצמו לידי ניסיון ונכשל כדאיתא בגמרא (סנהדרין קז), ואמרו חז"ל (ע"ז ד) לא דוד ראוי לאותו מעשה דכתיב 'ולבי חלל בקרבי' אלא למה עשו לומר לך שאם חטא יחיד כלך אצל יחיד וכו', והיינו שדוד המלך לפי מדרגתו לא היה ראוי להיכשל במעשה של בת שבע, רק הקב"ה הביא עליו ניסיון למעלה ממדרגתו.

ועל דרך זה יש לומר גם במכירת יוסף, שהשבטים הקדושים במדרגתם לא היו ראויים לכל הקנאה ולמכירת יוסף שנגרמה מזה, אבל מן השמים הביאו עליהם ניסיון למעלה ממדרגתם כדי שעל ידי זה יתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים.

ויש להוסיף כי באמת השבטים נתכוונו בכל מעשיהם על פי הלכה, ודנו את יוסף כרודף, אלא שהם טעו בזה, וכל זה היה מן הניסיון למעלה ממדרגתם שייטעו לדונו כרודף, ויעקב אבינו שהכירם לפי מדרגתם ידע שלא היו ראויים להיכשל בקנאה, ולכן לא חשש לשנות בנו בין הבנים ולתת ליוסף יותר מהם, ובאמת גלות מצרים לא הייתה עונש על זה, רק שזו הייתה הסיבה הטבעית שכך "נתגלגל הדבר" שירדו למצרים, אבל הסיבה הרוחנית היא מפני שאמר אברהם במה אדע.

נמצא א"כ, כי יעקב אבינו לא חטא בזה ששינה לבנו בין הבנים, אלא ששעבוד מצרים כבר נגזר מן השמים והכל היה בכדי לגלגל את הירידה למצרים, וחז"ל רק באו ללמד לנו את טבע האדם, שאם יש אפליה ומשנים בין הבנים זה גורם קנאה ושנאה, וצריכים מאד להיזהר להתנהג באופן שלא יגרום קנאה, אבל יעקב אבינו גופיה בודאי היה צריך להתנהג כך, וכמשנ"ת.

'ויט אליה הדרך'

היתר תמר ליהודה

דעת הרמב"ן ביבמות צח ע"א שבבן נח לא נאסרו עריות ומשום אישות, משום דלית להו אישות לבני נח, והא דדרשינן בסנהדרין (נח) 'את אביו' זו אשת אביו, חידוש הוא ולא גמרינן מיניה, וזה לאפוקי משיטת רש"י בסנהדרין שם דגם עריות דאישות יש להם, ע"ש.

ואע"ג דאשת בן נח אסורה משום אשת איש, צ"ל דדוקא אישות גופא יש להן אך מ"מ לא אלימא אישות דידהו לעשות שארות, ולכך עריות דשארות הבאה ע"י אישות ליכא לבני נח.

והוכיח הרמב"ן כן מהא דתמר לא הייתה אסורה ליהודה משום כלתו, אלמא דלא מהני אישות בן נח לאסור קרובות.

וצ"ע מה ראייה היא, הרי דין הוא דקורבת אב ליכא בבני נח ומשום כך לא נאסרה ליהודה ולא משום דע"י אישות היא באה, וצ"ל דקורבת אב ליכא דוקא בב"נ משום דרחמנא אפקריה לזרעיה, אבל האבות יש להם דין ישראל וכמ"ש הרמב"ן בסוף פרשת אמור ע"ש.

אכן לפ"ז יקשה טובא לשי' רש"י דעריות דאישות אסורות לבני נח, ואי גם קורבת אב יש להן א"כ תמר היאך הותרה ליהודה.

וצ"ל דכשנצטוו עם הראשון על העריות הא ודאי לא נצטוו על קרובות דאישות הבאות מחמת קורבת אב, וסבר רש"י דממילא גם אצל האבות ליכא עריות טפי משאר ב"נ שהרי לא נצטוו שוב, ואין איסורן אלא ממה שנצטוו אדה"ר.

(מס' הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם)

עבודת ההודאה בימי החנוכה

ימי החנוכה אינם ימים פשוטים, ויש בהם כמה מצוות, הדלקת הנרות, הלל, הזכרה בתפילה ובברכת המזון, אבל בתפילה לא מוזכר שעשו תקנה על הדלקת הנרות, וכתוב רק "וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל לשמך הגדול", ומשמע שעיקר תקנת ימים אלו אינה להדלקת נרות חנוכה כי אם להודות ולהלל, והם שני דברים, חיוב של הודאה, היינו הזכרה בברכת המזון ובתפילה, וחיוב של הלל.

והנה הודאה היא על החסד שקיבלנו, וכמו אדם שקיבל איזו טובה ממישהו, שהוא מרגיש הכרת הטוב אליו וחיוב להודות לו על הטובה, ומי שאינו מכיר טובה הרי הוא כפוי טובה, וכבר אמרו חז"ל במדרש (שמות רבה א, ח) שכל הכופר בטובתו של חברו סופו לכפור בטובתו של הקב"ה, ובחנוכה חיוב ההודאה הוא להקב"ה על הניסים הגדולים שעשה עימנו.

וההלל הוא עניין נוסף של שבח, שמשבחים דבר שיש בו חשיבות, וכשרואים את החשיבות של הדבר משבחים אותו, וכמו שאמרו (כתובות יזא), הלוקח מקח מן השוק ישבחנו בעיניו, והיינו כדי להראות את חשיבותו של המקח, והחיוב הזה הוא בנוסף להודאה, כי ההודאה אינה מחייבת את השבח, ויכול להיות שאדם מכיר טובה למיטיבו, אבל עדיין אינו יודע אם הוא אדם חשוב שצריך לשבח, כי השבח בא מתוך הכרה שרואים את החשיבות.

וכך גם בימי החנוכה מלבד ההודאה יש חיוב של הלל ושבח, כיון שרואים את כח הנס של שינוי הטבע, שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים, וכשרואים את גבורות הקב"ה ונפלאותיו צריכים לשבח עליהם.

והנה צריכים להבין למה נס חנוכה מחייב אותנו, הלא הניסים נעשו לבני אותו הדור, ומדוע אנו צריכים להודות על זה?

אבל העניין הוא, מפני שאם לא היו נעשים להם ניסים למעלה מן הטבע, לא היה נשאר לנו כלום, כי היוונים רצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, שהיו הרבה מתיוונים בכלל ישראל, ונעשה נס שנמסרו גיבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים כפשוטו, והנס הוא גם בשבילנו שלא הצליחו במזימתם להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך.

ומסתבר עוד כי בחנוכה שהוא זמן של הודאה, חיוב ההודאה הוא לא רק על העבר אלא גם על ההווה, שאנו רואים כל הזמן את ההשגחה שנמצאים בסכנה וחיים ומתקיימים בנס, ורואים את ההשגחה של חסדי שמים לגבי תורה, שיש ברוך ה' הרבה בני תורה שעמלים בתורה ולמרות חיי הצער הם מאושרים ושמחים בחלקם, זהו שינוי ממה שהיה פעם שלא החשיבו את כבוד התורה, ועכשיו בני התורה הולכים ומתרבים וכבוד התורה התפשט בעולם, ובעמדתו בימי החנוכה חייבים אנו בהודאה גם על כך.

בעקבי הצאן - מדור השקפה וחינוך לאורו של מרן שליט"א

'בן תורה' - מאמר סיום והקדמה לנושא 'דרך הלימוד'

ורצוננו לברר בסדרת המאמרים הבאים את צורת הלימוד הנאותה, ואת ההכרח לעסוק בתורה דוקא בצורה שכזו, הן מכח הטבע שאינו מסוגל אחרת, ומחמת כך נגרם חסרון האושר והסיפוק ללומד, והן מצד עצם מצות תלמוד תורה, המחייבת את הלימוד דוקא באופנים שיתבאר.

ואמנם נושא זה הטריד מזה שנים רבות את מנוחתם של רבותינו ראשי הישיבות נ"ע ויבלחט"א, ותמיד התריעו על כך בשער בת רבים, וכבר התבטא הגאון השקדן רבי חיים ברמן שליט"א כי לאחר פטירת מרן הגראמ"מ שך זצ"ל, הזכירו הכל את ספר מלחמותיו ועמידתו בפרץ על כל צרכי השעה, אך מלחמה אחת שכחו... מלחמתו התמידית כנגד שיבוש דרך הלימוד... ומי שהמשיך ונשא בגאון את דגלה של מלחמה זו ה"ה רבינו מרן ראש הישיבה שליט"א.

ואכן, לא בכדי חרדו מרנן על הדבר, כי רבים חללים הפילה, כמה משברים נגרמו מחמת שיבוש זה, כמה עזבו את הלימוד כי איבדו את הטעם בתורה הקדושה, כי לא למדו באופן הנכון, וגם כמה שיבושים בעצם הבנת התורה ויושר אמריה באו בעטייה של הנטייה מאמיתות הלימוד אל דרכים עקלקלות, אשר לא לכך נתכוונו רבותינו שמימיהם אנו שותים ומפיהם אנו חיים.

וכבר בחיי חיותו של מרן הגרי"ז זלה"ה, בעת שעוד היו עמנו רבים מאדירי התורה ילידי דור דעה, כאשר בא הגאון בעל ה'הוד צבי' אבי מרן שליט"א קמי מרן הגרי"ז אשר קבע אז מושבו בארה"ק, ושווחח עמו בדבר הלכה, העירו מרן זצ"ל בשנינות "אתם כבר שבע שנים בארץ ועדיין לא שכחתם איך ללמוד..."

[ולא זו מרן זצ"ל מחבב את הגאון ה'הוד צבי זצ"ל, עד שקבע מדבריו בספרו הגדול על הרמב"ם בהל' חנוכה, בשם 'אחד מן הרבנים פה אה"ק].

גם כאשר נתייעץ עמו אם לשלוח את בניו לישיבה או להמשיך ללמד אותם בעצמו, הורה הגרי"ז כי טוב יותר שילמד עמם בעצמו כבתחילה, וכך הורה גם מרן החזו"א, וכל זאת מחמת חסרון הישרות המצוי בין הלומדים.

ואכן, כל רבותינו עמדו בפרץ למנוע שיבוש ברכי הלימוד, ולהעמיד את בני התשחורת בקרן אורה, ומרן שליט"א בעקבותיהם עומד בשער ומעורר על כך תדיר, למען העמיד דור תלמידי חכמים, עוסקי בתורה באושר וסיפוק, בקיאים ויודעים בכל חלקי תורה ומבינים ביושר ובאמת את עומק דבריה.

ונוסף על כך, כבר עורר מרן, והזכיר זאת בשמו מרן הגרמ"י לפקוביץ' זצ"ל, זו הפעולה הראשונה הנצרכת בכדי לשמור על הצעירים מסכנות פיתוי הרחוב, לכוונם שישמחו בלימודם, שיעסקו בתורה מתוך חיבור וחשק, כך שהתורה שבלבם תועיל לנצור אותו מכל הרהור רע ומכל סיפוק מפוקפק ח"ו.

כאמור, במאמרים הבאים נרחיב בנושא זה, ויה"ר שנזכה להעביר את דברי מרן שליט"א באופן הראוי והמועיל, ויאותו רבים לאורם.

במאמר הקודם עוררנו על חובת ומעלת לימוד התורה בימי החנוכה, דבר שחזור מרן שליט"א ומחזק בכל שנה ושנה, ובין התגובות שקיבלנו על מאמר זה, היו כאלו שניסו להבין, האם אמנם אין צורך לבחורי הישיבות בחופשה זו.

והנה אין אנו מתיימרים חלילה לדון בדברים, כאשר מרן שליט"א עומד ומתריע על הדבר, וברוחב דעתו ובשפה ברורה הבהיר כי אין הדבר נכון, ואך טעות היא שנשתרשה בישיבות, ואין להרהר אחר דבריו.

אך מאחר ואין ביכלתנו להציג כאן את כל דברי מרן שנאמרו בזה להשיב על טענות היצר בדעת ובהשכל, נציין רק כמראה מקום לדבריו שנדפסו כעת בקובץ הנפלא 'פניני חיזוק' ממרן שליט"א, שיו"ל לקראת ימי החנוכה הבעל"ט, ושם מבוארים הדברים בהרחבה.

אך המתבונן בשכלו יראה שאכן כך הם פני הדברים, חופשה זו היא תוצר המציאות ואין בה צורך אמיתי לאותו הזמן, אלא שלאחר שנטמע הדבר בישיבות שוב קשה לעקור את הטעות מן השורש, וכמ"ש המסילת ישרים כי עפריות החומריות גס, וכל אדם בטבעו מבקש את החופש, כתינוק הבורח מבית הספר, וקל להגדיר זאת כ'צורך' שאי אפשר בלעדיו.

ואמנם השהות בין כתלי הישיבה לזמן ארוך אין מעלה כמעלתה, וכמה חבל על 'הפסק' זה באמצע הזמן, הגורם לקרעים קרעים ברצף הלימוד.

והנה בנוגע לתחושה זו שיש צורך בכך, יעויין בקובץ הנ"ל שהשיב מרן בתרתי, ראשית, תחושה זו נגרמת מאחר ו'כולם' עושים כך... ואין בכך טענה כלל, ואדרבה, מי שמשיג בשכלו את האמת, ויודע שראוי להמשיך את ההתעלות גם בימי החנוכה, אין ראוי שישים לבו למה שאחרים שאינם משיגים זאת נוהגים אחרת.

שנית, מתייחס מרן לסיבה אמיתית שיכולה להיות, כביכול יש צורך ב'שחרור' משהו, והיא מפני קושי הלימוד העיוני ועמלו, אשר בעטיו מתעייפים הלומדים, ונצרכים למעט ימי שחרור באמצע הזמן...

אכן הסיבה לכך, אומר מרן, היא מחמת שצורת הלימוד נעשית באופן שאינו נכון, דבר זה גורם לכבדות ועייפות עוד בעמדנו בחציו הראשון של הזמן... ומשכך, מחפש בחור לעצמו חופש כאן וחופש שם, במקום להשקיע את עצמו בלימוד פורה ומעלה, כמה עצוב הוא מצב זה, הלא אם ילמד בחור בצורה נכונה הוא לא יזדקק לכל כך הרבה 'שחרורים' וקרעים באמצע זמן לימודו.

ואם יזכה, יבחין ויראה בסוף ה'זמן', מה בין זה שהשקיע עצמו בלימוד נכון, וברוב חשקו נמשך להוסיף בלימודו עוד ועוד בלא הפסק, לבין חברו אשר לא השכיל, וביקש ללמוד כפי המצוי והמורגל, ומלבד ה'דף' או השנים שהספיק בזמן אחד, גם נעשית תורתו קרעים קרעים...

והחפץ לראות את דברי מרן בלשונם יעיין בקובץ הנ"ל וירוה נחת.

ואמנם, נושא זה של שיבוש דרכי הלימוד, הינו הנושא הבא בו נעסוק בעז"ה במדורנו, וכפי שכבר הזכרנו לפני כמה מאמרים שזהו אחד המעכבים הגדולים לאושרו של העמל בתורה, וכמו שרואים אנו הדבר גם גורם לביטול תורה בפועל, אחר שאין הלומד מתחבר ללימודו, ואינו מוצא בו סיפוק, חלילה.

מנחת דבר בעניני חנוכה

מרבנו מרן גאון ישראל רבי דוב לנדו שליט"א

בגדר חיוב הדלקת נ"ח

מי שאין לו בית כלל פטור מנר חנוכה שאין החיוב כאמור רק בבית. והדברים מבוארים בתוס' בסוכה מ"ו א' ד"ה הרואה דלהכי תיקנו ברכת הרואה לנר חנוכה ולא תיקנו כן לשאר מצוות, דרואה סוכה או לולב אינו מברך, משום דיש כמה בני אדם שאין להם בתים ואין בידם לקיים מצוה [וע"ש עוד טעם] ולכאן' פשטא משמע דהיינו טעמא דאין בידם לקיים מצוה משום דאין קיום מצוה זו רק בהדלקה בבית ולא במקום אחר.

ולפי"ז יל"ע בחידושי דהגר"ב פ' (בהגהותיו באו"ח סי' תרע"א) דאורח המדליק בנרות בית הכנסת שוב אינו צריך להדליק באכסניא, דגופו נפטר בעצמו בביהכ"ס ובביתו מדליקין עליו. וכוונתו כנראה דתרי ענינים איכא בהדלקת נרות חנוכה, חדא עצם חיוב ההדלקה, ותו חיוב להדליק בביתו, וצ"ע דלכאן' רק דין אחד איכא בזה והוא דין הדלקה בביתו ותו ליכא. ואכסניא חשיב האכסניא דילי' כביתו [וכדמוכח כן מדברי הגר"ב פ' גופי' דכתב דאי אין מדליקין עליו בביתו אינו יוצא ידי חובתו בהדלקה דביהכ"ס, והיינו משום דחייב להדליק באכסניא מדין ביתו, אלא דכשיצא ידי"ח בהדלקה דבביתו דהוא מקום דירתו הקבועה תו אי"צ להדליק במקום דירתו שאינה קבועה], וגם עצם הדבר דאפשר לחלק ההדלקה לב' מקומות הוא חידוש וי"ל בזה.

ובשער הציון מיייתי דברי הגר"ב פ' בפשיטות בלא חילוק דאורח שמדליק בביהכ"ס אין צריך להדליק באכסניא ולא חילק בדברים, והנה בהגר"ב פ' מבואר דחילוק יש בדבר וכנ"ל].

בענין טעם ברכת שהחיינו דחנוכה

מי שאי אפשר לו להדליק נרות חנוכה ואינו רואה נרות, כתב בשער הציון סי' תרע"ו סק"ג בשם המאירי דמ"מ מברך שהחיינו (והיינו על עצם זמן החנוכה שנעשו בו ניסים וכמבואר שם בשעה"צ). ולפי"ז יתכן לומר דכל תקנת שהחיינו היתה על היום אלא שנקבעה על הנרות [ואף דהי' לכאן' ראוי לתקן גם על מצוות הנרות דלא גרע ממצוה בעלמא, וכמו בשאר יו"ט דמברכין גם על המצוה שבהן אף שמברכין על היום, מ"מ י"ל דנרות חנוכה שאני דגדר ענינם הוא מעצם גדר היום דהיינו לפרסומי ניסא, ועי'. ויל"ע במאירי בפנים].

זמן חנוכת המזבח

יש לדון בענין בניית המזבח וחינוכו בזמן בית חשמונאי, שבנו מזבח וחינוכו לצורך הדלקת נרות [עי' תמיד פ"ו דמדליקין את המנורה מעצי המערכה, ויש לעיין אי מעכבא, וצ"ע בזה בסוגיא דיומא ל"ג] שגברה ידם של בית חשמונאי בכ"ה בכסלו, ובספר מעשה רוקח הקדמון כתב דביום כ"ד בתחילת ליל כ"ה הוה יעו"ש, ויש לעיין אי שרי לבנות המזבח אז, יעו"י במגילת תענית פ"ט. ויש לעיין בזה עוד לפמש"כ החזו"א במנחות סי' ל' סק"ה אהא דאמרינן במנחות מ"ט א' דאין מחנכין המזבח אלא בתמיד של שחר דאין הכוונה לקידוש המזבח עצמו אלא הכוונה דאין מחנכין היינו לסדר הקרבת התמידין שמתחילין בתמיד של שחר (וכדבריו נראה בדברי הרשב"ץ בספר זוהר הרקיע בענין חנוכת המזבח) ולדבריו יש לעיין א"כ היאך חינוכו בית חשמונאי את המזבח ביום כ"ד בתחילת ליל כ"ה והא אין זה חינוך בתמיד של שחר.

בענין שליח המדליק ושמיעת הברכה

כתב המשנ"ב (סי' תרע"ה סק"ט) דאיש המברך לאשה על נרות חנוכה ויוצאת ידי חובתה אם עומדת שם ושומעת הברכה אבל לא בענין אחר, ע"כ. וצ"ב מאי טעמא צריך לעמוד שם, ומשמע דעל עצם מצות ההדלקה, ומאי טעמא ומי גרע מכל המצוות דמהני שליחות, וכן על הברכה, ואי על ברכת עשה ניסים, [וכעין פלוגתת הפוסקים במי שמדליקים עליו בביתו, ומיהו כאן עדיף], אינו במשמע, ועוד פעמים ששומעה מאחר.

ולכאן' לדברי המשנ"ב הנ"ל מי שצריך לנסוע מביתו קודם זמן הדלקת הנרות, לא יעשה שליח להדליק בזמן אלא ידליק בעצמו קודם הזמן מפלג המנחה ויברך, יעו"י ריש סי' תרע"ב ובמשנ"ב שם סק"ג, ולרווחא דמילתא יעשה גם שליח שידליק בזמן.

דין הפסק בברכת שהחיינו שמברך לאחרים

כתב במשנ"ב (סי' תרע"א ס"ק מ"ה) דש"ץ שהדליק בבית הכנסת ובירך שהחיינו אם מדליק להוציא אשתו ובני ביתו שפיר מברך בשבילם שהחיינו אע"פ שכבר בירך. ולכא' כיון דבשבילו ליכא שהחיינו (מאחר שכבר בירך בבית הכנסת) אם כן הו"ל הפסקה בין ברכת המצוות להדלקה, וי"ל כיון דשייכי אינהו בהדלקה זו שפיר דמי. ומצינו בבאר היטב סוף סי' תרע"ג דמהרש"ל ברך שהחיינו על מנורת כסף חדשה שהדליק בה בלילה ב', ולכא' לא שייך כלל ברכת שהחיינו של מנורת הכסף לברכת הנרות, וכן לברכת היום, ובודאי שהמברך פעמיים ביום שהחיינו הוה ברכה לבטלה, וכמו שכתב ריב"ש סי' תק"ה, יעו"ש, ואם כן מה איכפת לן שיש לו מנורה חדשה. ועי' למהרש"ל מי שיש לו כוס כסף חדשה בז' של פסח אטו יברך בקידוש שהחיינו משום הכוס. ויש לחלק בזה. - (גר חנוכה יל"ד מהוספה בכל יום - ולא דמי להנ"ל. - כל יום נס - מנורה הוה לצורך הדלקה וגם שמחתו היא בה ומברך על השמחה השייכת להדלקה, ואין כאן הפסק).

יציאת נ"ח בנר בית הכנסת

אורח המדליק בנרות בית הכנסת, כתב בהגהות הגר"ב פ"ב באו"ח סי' תרע"א דין חדש [ע"פ לשון הריב"ש] דשוב אינו צריך להדליק באכסניא, דגופו נפטר בעצמו בביהכ"ס ובביתו מדליקין עליו. וכוונתו כנראה דתרי ענינים איכא בהדלקת נרות חנוכה, חדא עצם חיוב ההדלקה, ותו חיוב להדליק בביתו, ולפי"ז אכסניא שמדליקין עליו בביתו יצא ידי"ח הדלקה דביתו בהדלקה זו אלא שיש עליו עדיין חיוב הדלקה דגופו ובוזה שפיר יוצא בהדלקה דביהכ"ס [ואיירי הגר"ב פ"ב במי שמדליקין בביתו ומכוון במחשבתו שלא לצאת בזה, עי' סי' תרע"ז ס"ג ובמשנ"ב שם, אבל מי שאין מדליקין עליו בביתו לא איירי, דאז החיוב להדליק באכסניא. ובשעה"צ מיייתי דברי הגר"ב פ"ב בפשיטות בלא חילוק דאורח שמדליק בביהכ"ס אי"צ להדליק באכסניא ולא חילק בדברים, והנה בהגר"ב פ"ב מבואר דחילוק יש בדבר וכנ"ל]. ולכא' י"ל בזה קו' האחרונים בשם החכ"צ דרמו דברי השו"ע אהדדי, דהנה מקור הדין דמברכין על הדלקת ביהכ"ס הוא מתשו' הריב"ש ומבואר שם טעמא דמברכין על נר ביהכ"ס משום דמברכים על מנהגא וכמו שמברכין על הלל דר"ח דנמי לא הוי אלא מנהגא, וא"כ למאי דפסק השו"ע בה' ר"ח סי' תכ"ב כהרמב"ם דאין מברכין על הלל דר"ח משום דמנהגא הוא ואין מברכין על מנהגא וא"כ מאי שנא דפסק כאן בהלכות חנוכה דמברכין על הדלקת ביהכ"ס אף דלא הוי אלא מנהגא. והשתא אולי י"ל דאע"ג דהריב"ש הצדיק המנהג לברך על הדלקת ביהכ"ס משום דדמי להלל דר"ח, היינו משום דכן ס"ל להריב"ש דמברכין על הלל דר"ח וא"כ בודאי גם כאן בהדלקת ביהכ"ס מברכין, אך גם להחולקים על דין זה דמברכין על הלל דר"ח מ"מ י"ל דנידו"ד עדיף דהתם ליכא שום מצוה בהלל דר"ח רק מנהגא אבל כאן הרי איכא גם קיום מצוה דגופו ואף דאין החיוב רק משום מנהגא מ"מ סגי בזה דיש מצוה דגופו שיהא אפשר לברך עלה. והריב"ש לא נחית לבאר זאת דלא הוצרך לזה וכנ"ל. ועיין.

אמירת חצי הלל בחנוכה

יש לעיין בכל מנהג שהנהיגו הקדמונים ואח"כ נתווסף עליו מנהג נוסף או דין, האם בטל ע"י הוספה זו המנהג הראשון או"ד דהמנהג קיים בתוספת הדין החדש, ונפ"מ בזה אם מחויבים לקיים את המנהג הישן היכא דא"א לו לקיים את התוספת של המנהג או של הדין החדש, דאי נימא דהמנהג הראשון בטל א"כ היכא דאינו יכול לקיים את התוספת אין ענין שיקיים את המנהג הראשון אחר דהוא בטל. ודוגמא לדבר קריאת הלל בר"ח דהוי מנהג, ובחנוכה קריאת ההלל הוא חיוב דרבנן, ויל"ע בר"ח טבת שאומרים הלל שלם מחמת דינא דחנוכה, היכי ליעביד מי שאינו יכול לומר הלל שלם אלא חצי הלל, אם יאמר לכל הפחות חצי הלל מדין ר"ח, או"ד השתא שנתקן הלל שלם בחנוכה בטל מנהג חצי הלל דר"ח בר"ח טבת. ואי נימא דתקנת הלל דחנוכה הויה קודם שנהגו לקרוא חצי הלל בר"ח, א"כ כשתיקנו את ההלל בר"ח לא תיקנו על ר"ח טבת דאז כבר היתה תקנה של קריאת הלל שלם, אך בודאי י"ל דהמנהג דהלל בר"ח היה על כללות ר"ח ואין כאן מנהג פרטי לר"ח זה או אחר, וא"כ אף אם תקנת הלל דחנוכה קדמה יתחייב לקרוא לכל הפחות חצי הלל משום ר"ח.

לקבלת הגליון בקביעות במייל שלח בקשה ל: D7648493@gmail.com

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת וישב - ערב חנוכה - תשפ"ג

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לוי"ע

רבים ביד מעטים - ניצחון "יש לי כל" על "יש לי רב"

כאן בפרשה מלמדים אותנו, כי עשו וכל אלופיו זה החומר של הבריאה, והוא פרש מיעקב ואינו מוכן לקבל את הצורה האמיתית, והישוב נמצא אצל יעקב, כך מגלה לנו התורה, "וישב יעקב", יעקב היה הישוב, ועשו היה התהו שעומד כנגד הישוב.

החומר הוא הריבוי ואילו הצורה היא הציורף

עוד מאפיין אחד יש לחומר ולצורה, החומר הוא תמיד הרבה והצורה היא תמיד אחת. הצורה מחברת את הדבר, מאחדת את כל החלקים ועושה מכולם דבר אחד, החומר, כיון שחלקיו לא התחברו ביחד הם לא נעשו דבר אחד שלם, החומר תמיד נחשב לרבים.

המהר"ל בגבורות ה' (פרק י"ח) כותב, שאין לך חומר חסר צורה יותר ממים, זה דבר שבמצויאות לא מקבל צורה, המים נחשבים לחומר לבר בלי צורה. לכן, מצרים, שהפסוק עצמו קורא להם חומר, כפי שנאמר ביחזקאל (כ"ג כ') "אשר בשר חמורים בשרם", המקום ששם היה סופם הוא במים. חומר, שזו שאיפתו, וא.ה. כנראה הכונה לענין הזנות של מצרים, וזו צורת הקיום שלו, מקומו במים, במקום ששם נמצא החומר. המהר"ל מעיר עוד, כי אין מים בלשון יחיד, טיפת מים זה מים והמון מים זה שוב מים. מים זה לשון רבים כי החומר הוא תמיד רבים, מעתה, אם מצאנו שמה שעומד כנגד חומר זה ישוב, הרי שהישוב חייב להיות אחד.

זה הפירוש וישב יעקב. מכאן למדו חז"ל, שמה שהציל את יעקב מעשו הוא "בועקך יצילוך קיבוציך", מה שהציל את יעקב ואת בניו מיד עשו זה הכינוס, קיבוץ כל החלקים למקום אחד, למציאות אחת. וזה כתוב ב"וישב", אלו הם דברי חז"ל, כינוס וכינוס בניו הצילו.

עשו הוא הרבים לעומת יעקב שהוא האחד

עשו הוא רבים, כפי שאמר עשו עצמו "יש לי רב", יעקב, כל כולו בא לצרף את כל החלקים לדבר אחד שלם. יעקב אומר "יש לי כל", פירוש, מה שכולל את כל הפרטים ליחידה אחת שלימה. וכפי שמביא רש"י בפרשת ויגש (מ"ו כ"ו) את דברי המדרש, "עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו, לשון רבים כו", יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש כו", אצל יעקב אלו פרטים שמצטרפים לאחד, ואילו אצל עשו יש הרבה, ההיפך הגמור ממה שנקרא כל. אצלו יש שאיפה לפרט יותר, לעשות הרבה יותר, הם מחפשים את הרבה, ואילו אצלנו מחפשים את "כל".

ההצלה מעשו היא בזכות "כינוס וכינוס בניו הצילו", "בועקך יצילוך קיבוציך", בדבר הזה עשו לא יכול לנגוע, זה דבר שהוא חזק יותר ממנו. כוחו של עשו הוא בריבוי, הוא תמיד ריבוי, עשו הוא הריבוי הגדול ביותר, כשמעמידים ריבוי כנגד ריבוי עשו מכריע. אכן, יעקב הוציא עצמו מכך, "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". על אברהם נאמר בישעיהו (נ"א א') "הביטו אל צור חוצבתם, וגו', הביטו אל אברהם וגו', כי אחד קראתיו ואברכהו ואברכהו". הוא היה אחד ויחיד, הראשון שגילה לעולם את יחוד ה' ברא העולם שהוא אחד יחיד ומיוחד, אשר ברא את כל המון הבריות, אין ספור פרטים, ושרשם של כולם, אחד. כולם נושאים את המקור, וכולם שואפים ורוצים להתחבר, לחזור למקור שמשם יצאו. אברהם נקרא ה"אחד" של העולם, כי הוא גילה את שורש ה"אחד" של כל המון בריות לאין תכלית שבעולם.

ישנן שתי רשויות, שהן הרשויות העיקריות של העולם, ישנה רשות היחיד וישנה רשות הרבים. רשות הרבים זה מקום ששם הדברים אינם מצטרפים יחד, זה בעצם רבים. המוני פרטים ברשות הרבים ואין מה שיחבר אותם. כל אחד הולך לדרכו, כל אחד פונה לכיוון אחר. כל הרבים האלה אינם מצטרפים יחד, אין מחיצות, זה פתוח לכל העולם כולו. המקום עצמו הוא בעצם רבים, רשות הרבים. לעומת זאת רשות היחיד היא מוקפת מחיצות, זה מקום שמצרף.

שורש עשו בריבוי - זה ההמון של גוג ומגוג

מהו שורשו ומקורו של עשו, מהיכן מגיעה התרבות שלו, מנין סולם ההעדרות שלו, מה אצלו עיקר ומה טפל, מה מבוקש ומה נדחה, ממה הוא בורח ולאן הוא רץ, מה הוא רוצה ובמה הוא מואס. בדברי הראשונים מפורש ששורש התרבות שלו הוא יון, הרמב"ן מאריך בזה מאד שכל מלכות אדום היא תולדה של יון, אבל אם אנו רוצים לראות את שורש מהותו, הרי שהשורש המקור לשאיפה לריבוי, הוא כאמור מהותי לעשו, עשו רוצה הרבה, עוד ועוד ועוד, וזה צריך להיות הרבה כל כך, עד כדי שלא תהיה שום אפשרות לחבר את זה ולעשות מזה דבר אחד.

על גוג ומגוג כתוב ביחזקאל בכמה פסוקים שהם נקראים המון, "ויקברו שם את גוג ואת כלתה המון ונקראו גוג" (יחזקאל ל"ט י"א), כל גוג ומגוג זה המון, לכן הם באים להילחם. כי באמת, מה מביא אותם להילחם כנגד המלך המשיח, מה דוחף אותם לכך, במה העניין.

בגמרא במסכת ברכות (ד' ע"ב) כתוב שהפסוק (תהלים ב') "למה רגשו גוים ולאומים יגו ריק" מדבר על גוג ומגוג. זו המלחמה של רבים כנגד האחד. המציאות של גוג ומגוג היא מציאות של רבים, אשר אינם סובלים את החיבור. כשמחברים את כל ההמון הזה לצורה אחת, מסוימת, הם אינם סובלים זאת, הם רוצים המון, והכוונה היא, לקפוח מדבר לדבר, עוד דבר, ועוד

היישוב של יעקב לעומת התהו של עשו

המדרש בבראשית רבה בתחילת פרשת וישב פותח "וישב יעקב, כתיב (ישעיהו נ"ז י"ז) בועקך יצילוך קיבוציך, תני, כינוסו וכינוס בניו הצילו מיד עשו", המילה "וישב" חלה תמיד על מקום ישוב, ישוב זה מקום שציבור יושב יחד, צריך להבין את כוונת המדרש בזה.

הפרשה הקודמת, פרשת וישלח, מסתיימת במלכים שמלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל, ותחילת הדיבור מיד אחרי הפרשה ההיא הוא "וישב יעקב בארץ מגורי אביו", נבאר מה המכוון בזה כפי שמתבאר בדברי חז"ל.

כתוב בתחילת התורה "והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום". הרמב"ן מאריך לבאר שתהו זה דבר חסר צורה שאין אפשרות לבאר ולפרש אותו, הוא מה שנקרא ליוונים היולי, דבר שהוא כולו בכח, ולא הוציא את עצמו לפועל דבר מסוים, ואפשר לעשות ממנו המוני דברים, היינו, התהו זה חומר חסר צורה שעומד מוכן לקבל איוו שהיא צורה.

בפסוק בישעיהו (מ"ה י"ח) כתוב, "לא תהו בראה לשבת יצרה". כביכול, בורא העולם לא התכוין לתהו שבבריאה, זה דבר שהוא מחרף לכוונתו של בורא העולם בבריאה, הוא לא התכוין לברוא בריאה שהיא תהו, דבר חסר צורה שחסר מהלך ברור, לא זו הכוונה של הבריאה, אלא, "לשבת יצרה", הכוונה היא שהבריאה הוציא את עצמה לפועל באיזה שהיא צורה, אבל אם הדברים נשארים בכח, לא זו הכוונה של הבריאה. ישוב פירושו מקום עם מהלך מסודר ומוגדר. בורא העולם ברא את העולם כדי שהוא יהיה מיושב, שיהיה מקום ישוב, והיינו, מקום שבני אדם נמצאים שם ביחד, והם הולכים במהלך אחד, זה נקרא מקום ישוב.

מעתה, התורה התכוונה להעמיד את עשו וכל המלכים ששלטו בארצו, שהם ה"לא תהו בראה", כנגד "לשבת יצרה". זה היה המכוון ולא זה. חז"ל מבארים שעשו ואלופיו וכל מה שהיה שם, כל זה נכתב להראות לנו בבירור למה לא מתכוונים. המלכים שמלכו בארץ אדום לא הביאו חיים. בהם נאמר וימלך וימת וימלך וימת, הם מלכו ומתו, המלוכה שלהם שהיתה צריכה להיות המכוון האמיתי הביאה למוות. הביאה להיפך הגמור, ומיד, המילה הבאה היא, וישב יעקב בארץ מגורי אביו. התורה מתכוונת להדגיש שכונת הבריאה היא לא אלופי עשו, אלא הבריאה כולה מתכוונת להוציא מתהו, הכוונה בבריאה לצד ההפוך של תהו.

"וישב יעקב", לא מתכוונים לספר לנו סיפור פרטי על אדם פרטי, ולומר לנו מה הוא עשה, הוא ישב, אלא, מדובר פה להעמיד זה לעומת זה, תהו לעומת ישוב. "וישב יעקב" זה המכוון האמיתי של הבריאה, הוא נקרא הישוב של הבריאה.

חובת האדם בעולמו - לשבת יצרה

לכאורה, יש קושי גדול, לשם מה התורה מספרת לנו שהארץ היתה תהו, התהו הנקרא ליוונים היולי, אשר עליו נאמר בדברי הנביא "לא לתהו בראה", ולשם מה התורה מספרת על תהום - שהוא תהו שנשאר תהו ולא קיבל צורה, תהום שאין לה חקר, פירוש, שאין שום דבר ברור, אין תפיסה - לשם מה התורה מספרת לנו זאת, מה ההלכה למעשה מהכתוב.

הנה, עיקר חובת האדם בעולם, החיוב הגדול על כל אדם שמגיע לעולם הוא לתת לכל הדברים צורה, להכניס את כל הדברים לאיזה שהוא מהלך מסוים. התורה מגלה איך לעשות את זה, אבל שורש כל חיובי האדם הוא שהאדם צריך להיות זה שנותן צורה אמיתית לעולם, הוא צריך להיות המעצב של כל העולם שסביבו. הוא זה שקובע, והוא זה שנותן לו את הצורה האמיתית. לולא כן, אם האדם לא יעשה זאת, החומר ישלט עליו, והיינו, החוסר צורה. החומר בטבעו מחליף את הצורות, ובכל פעם הוא מבקש צורה אחרת.

בדברי הראשונים, וכפי שמוזכר וחתור על כך הרמב"ם בהרבה פרקים בספר מורה נבוכים, מלמדים אותנו שלכך התחבר ספר משלי, זאת האזהרה שחזרת ונשנית שם, להצילך מאשה זרה (משלי ב' ט"ז) אשר חלק משמן חקף (שם ה' י"ג) ורגליה יורדות מות (שם ה' ה'), היא אותה אחת שממנה צריך לברוח, וספר משלי מסתיים בשבח הגדול, אשת חיל.

כמה וכמה מרבתינו הראשונים מבארים, ובהם הרמב"ם, הרמב"ן, רבינו בחיי, וכן הגר"א, שהמכוון כאן זה משל ולא אישות בלבד. חומר, נחשב לאשה שאינה מוכנה לקבל צורה מסוימת, וכך היא מחליפה צורות ומתחברת פעם לזה ופעם לזה, זה נקרא במשלי אשה זרה, אשה שמשרכת דרכיה. כשמדברים על חומר וצורה, מדברים על מקבל ועל נותן, על מקבל צורה ועל מעצב הצורה, הצורה היא הנותנת והחומר הוא המקבל. הצורה נחשבת לזכר, והחומר לנקבה. זה הפירוש לא תהו בראה, לשבת יצרה.

חז"ל דורשים (גיטין מ"ב ע"א) "לא תהו בראה" על מי שאינו נושא אשה ונשאר לבד, ו"לשבת יצרה" זה הדין לשאת אשה, כמו שכתוב במשנה. התכלית של ישוב היא מקום עם צורה, עם מהלך וסדר מסוימים מאד, לולא כן הישוב אינו נקרא ישוב, הוא נשאר ישוב של תהו, אשר לא לזה המכוון בורא העולם כשברא את עולמו.

דבר. כל אלו שרודפים אחר החומר, ורודפים אחר הריבוי, לעומת אלו שרודפים אחר הצורה, שהם רודפים אחרי האחד. וכן, הם באים להילחם כנגד "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", שמביא ל"כיום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

על הפסוק "שמע ישראל, ה' אלקינו ה' אחד" כתב רש"י "ה' אלקינו ה' אחד - ה' שהוא אלקינו עתה ולא אלקי העובדי כוכבים הוא עתיד להיות ה' אחד שנאמר כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ונאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד", היינו, כולם יצטרפו להיות ציבור של כל, ולא של רב. במקום להיות הרבה, זה יהפוך להיות באמת שוב.

תרבות ה"כל" לעומת תרבות ה"רב"

כך אנו רואים גם בהווה, בעולם, אבל זה מפורש בתורה, וכך הם דברי חז"ל, כאמור. התרבות של הריבוי, ההמון של גוג ומגוג, הוא מבני יפת. יון מייצגת את יפת, כפי שנאמר בפסוק בפרשת נח (י"ב) "בני יפת גומר ומגוג ומדי ויון ותובל ומשך ותיס", ומגוג, מכוח יון יהיה זה שיוצא להילחם כנגד המלך המשיח, כפי שנאמר שם בתהלים בהמשך "יחייצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו". החיבור שלהם יחד, כדי להחריב כל חיבור. להישאר בתרבות של ריבוי. התרבות של הריבוי שואפת להפוך רשות יחיד לרשות רבים. קשה למצוא היום רשות יחיד, כל רשות יחיד היא אוסף שכל רשות הרבים נמצאת בה, היכן שנמצא רשות יחיד, נמצא שרשות הרבים נכנסה לשם, "אתו רבים ומבטלי מחיצתא" הרבים מבטלים את המחיצות, ואת האפשרות שהמקום יחזור להיות אחד.

התרבות שאנו מתכוונים אליה, התרבות של "יש לי כל", השואפת לאחד, לצרף את כל הפרטים ולחבר את כולם יחד, מתכוונת להיפך הגמור. היא מתכוונת שרשות היחיד תצרף את רשות הרבים לרשות היחיד, שרשות הרבים תהיה המקבלת, והיא תתנהל על ידי רשות היחיד, אנו שואפים ל"כי אז יהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעברו שכם אחד" (צפניה ג' ט'), אולם התרבות הזאת שואפת ורוצה רק הרבה הרבה ומבקשת את היש לי רב, היא למעשה גלות אדום שאנחנו תחתיה עדיין, גלות אדום זו גלות תחת שלטונו של "הוא עשו אבי אדום", אנחנו תחת השלטון של עשו, שלטון זה מרומז בתורה בארבעת המלכים שבהם נלחם אברהם, והוא המלך האחרון מבין הארבעה, "ותדעל מלך גוים", כדאיאת בבראשית רבה (פרשה מ"ב פסקה ד' ד') "ותדעל מלך גוים זו מלכות אדום שהיא מכתבת טירוניא מכל אומות העולם", זו מלכות שאוספת תחתיה עמים רבים. ומצינו בדברי הגר"א שגוג ומגוג עולים בגימטריה שבעים, הם כוללים את כולם, ועל כך נאמר "ואספתי את כל הגוים אל ירושלים למלחמה" (זכריה י"ד ב'), כל הגוים יבואו להילחם את מלחמת גוג ומגוג, מלחמת הרבים כנגד האחד.

הגדול מצרף לעומת הקטן הקטן

"הרבים" הזה מתכוון להרוס את מה שנקרא "אחד" בעולם, זאת שאיפה הפוכה מלחבר את הכל לאחד. כשמצרפים לאחד, צריך להמשיך הלאה, גם היום וגם מחר צריך להיות אותו דבר, אולם בני אדם אינם אוהבים זאת, הם רוצים היום להיות כך ומחר משהו אחר.

בלשון הקודש, שורש המילה "קטן" זה קטע. ילד קטן, הוא כל רגע משהו אחר, אין את מה שיחבר כל הפרטים לאחד. ולעומת זאת, המילה גדול שורשה "גדוד", צירוף המון פרטים לאחד, וכעניין "גדה", גדת נהר, שפירושה הוא כלשון התרגום על הפסוק "משכו וקחו לכם צאן", "גדוד", גדת הנהר היא הקו שדרכו הנהר זורם, המהלך של הנהר זו הגדה. וכן, קטן הוא יצור חסר מהלך, אשר בטבעו להיות קטוע, והוא ככל דבר קטוע, וכמו שלוקחים קו גדול ועושים אותו להרבה קוים קטנים, כך אין משהו מסוים בצורת האדם הזאת.

חוב בני האדם בעולם אוהבים מאד להישאר קטנים, זאת מעמסה להיות גדול, לא רק להיות גדול ממש, אלא אף להיות בר מצוה, דעתם היא שזה מעניין יותר להיות כל פעם משהו אחר, ולא להיותו כל הזמן באופן אחד, אכן, זה נקרא לשבור את צורת האדם.

"לא מרובכם" מעלתנו היא ב"אתם המעט"

כשבורא העולם נתן לנו ניצחון על יון הוא מסר רבים ביד מעטים, עלינו נאמר "כי אתם המעט מכל העמים" (דברים ד' ד'), חלק מהניצחון היה ניצחון המעטים מול הרבים, איננו מדברים על הנס גרידא, אלא על התוכן הפנימי, שהריבוי נמסר בידי המעט. ההרבה נמסר בידי משהו ששואף להיות כל.

בפסוק נאמר "לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכס ויבחר בכס כי אתם המעט מכל העמים", הדברים נראים תמוהים, וכי איננו יודעים לספור עד שבאים ללמדנו שאנו המעט, האם עלתה על דעתנו שאנו הרבים, מה נאמר לנו כאן בפסוק.

באמת יש בריבוי כמה פנים, וכדוגמת המחלוקת שמצינו בגמרא ביבמות (י"ד ע"א) מה עדיף, אם ריבוי דעות או חריפות יתר, בית הלל היו הרוב אבל בית שמאי היו מחדדי טפי, ולכן הם סברו שהדין של אחרי רבים להטות מכוון אליהם, כי גם מחדדי טפי נקרא ריבוי, ואף שמצביעות פחות ידים, אבל השכל שמונה מתחת הידים שמצביעות רב יותר, ולמעשה, גם אחר שנקבעה הלכה כבית הלל אין זה משום שהוכרעה הלכה מה זה רוב, אלא מסיבות אחרות, אבל הגמרא נשאת בזה שבית שמאי היו מחדדי טפי.

מעתה, "לא מרובכם מכל העמים חשק ה'", הכונה בזה, המעלה שלכם אינה מצד אופני הריבוי, היה אף זמן שכלל ישראל היו מחדדי טפי מכל האומות אולם גם את זה איבדנו, אכן, לא הריבוי הוא המעלה שלנו, אלא מעלתנו היא שאנו שואפים להגיע לאחד, אין יותר מזה. המעלה שלנו היא ש"אתם המעט מכל העמים".

הניצחון על יון- רבים ביד מעטים

ההמון שבא להילחם בנו, זה ההמון של יון, גיא המון גוג, הרבים כנגד האחד. אותם אלו שהם כוחו של עשו, עשו הוא אשר השליט על העולם כולו את התרבות של יון. עיקר התרבות הזאת, היא תרבות שואפת לריבוי, כי הנה, לא הייתה אומה שהיו להם כל כך הרבה עבדות זרות, כל כך הרבה אלילים, וכיון שהיו בעלי שכל ידעו להבחין היטב בין כח לכת, וידעו להגיע עד לדיקויות, ומכאן זה תרבו אלילים עוד ועוד.

בורא העולם נתן בידנו "רבים ביד מעטים", כפי שאנו אומרים ב"על הנסים" מסרת גיבורים ביד חלשים, רבים ביד מעטים, רשעים ביד צדיקים, טמאים ביד טהורים. כאן מדובר עד היכן הגיע הניצחון, צדיקים נצחו את הרשעים, מעטים את הרבים, ואילו הן נקודות מידות, כאן נמצא הניצחון. כל אלו שחיים בתרבות יון, זאת מציאות שריבוי שלעולם לא תתחבר ותהיה מהולך אחד, זהו ריבוי האלילים שלהם, לא יתכן שהם יצטרפו למהלך אחד. פניהם לריבוי, ודווקא לריבוי.

האור מגלה את המציאות

כל מציאות מתגלה באור. חושך מונע מלתפוס כל תפיסה, כל אחיזה במציאות, המציאות אינה קיימת בשבילנו בחושך. הראשונים פירשו חושך מלשון מניעה, "ולא חשכת את בנך את יחידך ממני", בחושך, המציאות נעדרת ולא קיימת, כי הנה, להימצא זה להיות מצוי, זאת מציאות, וכל מציאות בעולם נתפסת באור. המאמר הראשון שכולל בתוכו את כל המאמרות, יש בו מחלוקת תנאים, האם בראשית הוא המאמר הראשון או יהי אור, למאן דאמר ויהי אור הוא המאמר הראשון, פירוש הדבר, שהמאמר הראשון היה הגילוי של הבריאה. המציאות היא לא מציאות כשהיא לא מתגלה, היא נקראת מציאות כשהיא נמצא, כשיש לנו אותה, זאת נקראת מציאות.

מציאות נתפסת באור, אולם, האור שמאיר בעולם, האור הטבעי, הוא אור שאפשר לטעות בו. צריך אור מיוחד שיאיר לנו ויגלה לנו את המציאות האמיתית. זהו האור שחז"ל תקנו לנו, בעקבות הניצחון על היוונים. הנס של הניצחון האמיתי היה באור המנורה, ומכאן זה תיקנו לנו להאיר בנקודה שבין רשות היחיד לרשות הרבים, שהיא המעבר בין הרשויות. כשחושך, כשלא מתגלה המציאות האמיתית, אז רשות הרבים נכנס לרשות היחיד, אכן, כשמגלים את המציאות האמיתית, אז רשות היחיד מאירה לרשות הרבים.

חן מהנס שנעשה במנורה, הרי שכפי שאנו אומרים "הנרות הללו אנו מדליקים על הנסים ועל הגבורות וגם על המלחמות". אנו מדליקים לא רק על הנס שנעשה במנורה, אלא נס הניצחון על יון מחייב להדליק אור בפתחי הבתים, במקום שמאיר לרשות הרבים, שנאיר את המקום שעומד בין רשות היחיד לרשות הרבים, את זה מחייב הניצחון על יון.

מדובר כאן על "יהי אור" שלא משמש לנו שום דבר, כי אסור לנו להשתמש בו מכל השימושים של העולם, לאחד מצרכיו של אדם, אין לנו רשות להשתמש בהן אלא לראותן בלבד, לא לעשות שום דבר על ידו רק לגלות את המציאות האמיתית, רק לראותן בלבד.

כתר שם טוב כנגד האש שעולה מנורת המנורה

כמשנה באבות (מ"ד מ"ג) כתוב שלש כתרים הם כתר תורה כתר כהונה וכתר מלכות", והגמרא ביומא (ע"ב ע"ב) מעמידה כנגד כל אחד מהם נר, זר לשולחן, זר למזבח, וזר לארון. שולחן כנגד מלכות, רמז לשולחן מלכים, כפי שמפרשים רש"י והרמב"ן, הזר סביב המזבח הוא כתר כהונה, וסביב הארון כתר תורה. אכן, כפי שמסיימת המשנה באבות, כתר שם טוב עולה על גביהם, ולא נתפרש בגמרא מהו הכלי מכלי המקדש שהוא כנגד כתר שם טוב.

המהר"ל שם, בדרך חיים, מביא מדרש, שכנגד כתר שם טוב עומדת המנורה, ואף שאין זו למנורה, הנרות, והאש שעולה מן המנורה, זה הכתר שם טוב, זה הכלי שכנגדו כתר שם טוב שעולה על גביהן.

הנהגה מה זה כתר שם טוב, כתר כהונה מובן שהוא עמוד העבודה, וכתר תורה עמוד התורה, המלכות היא עמוד ההשפעה בעולם, מלך נתן ולא לוקח [וי' דברים כ"ד ע"א] לוא מלכא אבא ודמינאן קן ואת לא מתיבתא⁽¹⁾, זה הוא עמוד גמילות חסדים, זה השולחן, שממנו שפע לכל העולם כולו, וכדאיאת ביומא (ל"ט ע"א) שאף כהן שקיבל ממנו כשיעור פול, זה משיב, אך מה הוא כתר שם טוב, ומצאנו אף בקהלת (ד' א') "טוב שם משמן טוב", מה הוא שם טוב.

אף דבר זה מתבאר בדברי המהר"ל, כי כל המעלות, הם מעלות, אולם כתר שם טוב מחבר את כל המעלות האלה לצורה אחת שלמה. עתה אף נביח, כי הנה באמת קשה, וכך הקשו הראשונים, האלה הכתרים שנמנו הם שלשה, אולם אם יש ארבעה מדוע אין אומרים ארבעה כתרים, מדוע כתר שם טוב אינו נמנה ככתר בפני עצמו, וכל עצמו שהוא מתייחס למעלות הקודמות. הביאור בזה, כי המעלות האלה נתפסות ככוחות, אכן, כשיש לאדם את כל הכוחות הללו, זה עדיין לא שם טוב, רק כשמצרפם לאחד, הרי שאז האדם לומד תורה כמלך, והוא מלך כמו כהן שעובד את הקב"ה, וכזה, בגילוי של תורה ומלכות. כל המעלות נתפסות כמציאות אחד שלימה. זה עניינו של כתר שם טוב.

הכלי שמגלה את הכתר הזה הוא המנורה שהיא דולקת, אותו נר הוא הכתר שם טוב אשר עולה על כל המעלות כולן. זה עניינה של המנורה. המנורה מגלה צורת מציאות אחרת, זאת המציאות של האחד. המציאות שהיא נפלאות ורחוקה מאיתנו, כי המציאות שאנו חיים בתוכה היא המציאות של הרבה, המון, אבל המנורה מגלה את התכלית, את המציאות שאנו שואפים להגיע אליה. כשרואים את המנורה רואים את המציאות האחרת "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור". מה שנתקן כנגד המנורה, אלו נרות חנוכה. המנורה מגלה את המציאות המיוחדת הזאת שאותה יש לנו בנין אותן "מלחמות שעשית בימים ההם בזמן הזה", "על ידי הכהני הקדושים". זאת המציאות עד שיבוא היום שבו כפי שאנו אומרים בפיט, "אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח". עשו יוצא מיון, והניצחון על יון הוא ראשית הניצחון על עשו. העולה מזה, ש"לעת תכין מטבח מצר המנבח", או נגמור את מה שהתחלנו בניצחון על יון. זה נתפס כגמור, זה אחרי "ואספתי את כל הגוים לירושלים למלחמה", אז בורא העולם יעשה עם גוג מה שעשה עם יון. בזמן ההוא נגמור את אותה שירה שהתחלנו לומר בניצחון על יון.

הניצחון לעתיד לבוא - גמור הניצחון על יון

לומדים מזה, הניצחון הסופי יהיה אותו עניין כמו הניצחון שהתחיל אז, בניצחון על מלכות יון, זאת אותה מלחמה ואתו ניצחון, וכל מי שרוצה להיות שייך לניצחון הזה, כאן זה מכוון. כל מי שנמצא בתוכו פנימה את הרבים על ידי המעטים, כאשר האחד מכריע כנגד הרבים, ה"כל" נגד ה"רב", זה תחילת הניצחון, וזה מה שעתידי להיות בסוף. זה מה שאנו עושים כאשר אנו מדליקים את נרות חנוכה בפתחי הבתים. כשהשמש שוקעת, כבר חושך, אז מדליקים את הנרות שמגלים את המציאות האמיתית, מרשות היחיד אל רשות הרבים.

פתחנו בדברי חז"ל על וישב, כינוס וכינוס בניו הצילו מיד עשו, הביאור בזה, כינוס, גילוי אותו עומק של מציאות של "כל", מציאות שמחברת את כל הפרטים לדבר אחד, שלם, "בזעקך יצילוך קיבוץ", שם התחיל הניצחון הראשון של יעקב על עשו. עדיין לא היה ניצחון, עדיין לא הוכרע, אבל הוא נשאר לבדו, ויותר יעקב לבדו, סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, כל הדרך אחד, כל הדרך אותו יעקב.

זה העיקר הגדול של המועד הזה שלפנינו, וכל מי שמשייך עצמו לעיקר הזה, הוא זה שמתחיל, ועל ידי כל מי שמתחיל את התהליך הזה, הרי שהוא מסייע למה שאנו מחכים שיקרה בכל יום, "לעת תכין מטבח מצר המנבח אז אגמור בשיר מזמור חנוכת המזבח" במהרה בימינו אמן.

חנוכה

'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות ולהלל'

מסכנה וכד' מברכים 'ברכת הגומל' שזו ברכת הודאה.

אך אמירת ההלל נתקנה דוקא על ניסים שבאו נגד ומעל הטבע, במקום שהיה גילוי של הקב"ה בצורה מוחשית, מעל הטבע זאת אומרת שהיה נס שלא היה נתון למגבלות של העולם הטבעי, דהיינו שבמהלך הטבעי כל דבר בעולם הינו מוגבל לממדים של החומר לאורך ולרוחב, למקום ולזמן, אך במהלך שמעל הטבע אין מגבלות ולכן כל מה שלא בא מתוך העולם החומרי, הוא אין סופי והתפשטותו היא נצחית בלי שום צמצום וגבול.

ב

והנה בתחילת חומש בראשית כתוב בפסוק 'והארץ היתה תוהו ובוהו וחושך על פני תהום' ודרשו שם חז"ל [בר"ר ב, ד] 'חושך על פני תהום - זה יוון הרשעה שהחשיכה עיניהם של ישראל בגזרותיהן שהיו אומרים להם כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק בא-להי ישראל', שזה היה המהות של יון גלות של כפירה שלא האמינו למה שלא יכלו להבין בשכלם ולראות בעיניהם, ותפיסה זו היא התפיסה שבאה מהשורש העמוק ביותר של העולם החומרי שלא היו מוכנים להכיר בשום אופן שקיים עולם שהוא מעל המגבלות החומריות, ולכן מציאות שאינה נתפסת בשכל חומרי לא יתכן שהיא קיימת, וזה השורש של כל חכמת יון.

ואמנם מיד אחר כך ממשיכה התורה 'ויאמר א-להים יהי אור ויהי אור', ומבואר בחז"ל שהאור הזה הוא אותו האור הגנוז לצדיקים לעתיד לבא שמתחילה היה מאיר מסוף העולם ועד סופו ועד שהקב"ה גנוז, ונמצא לפי זה שהכח שהקב"ה העמיד כבר בתחילת הבריאה שעומד נגד 'חושך' של יון, הוא אותו האור הגנוז, שהוא היה אור רוחני שהאיר מתחילת העולם ועד סופו ללא שיעור והגבלה, והאור הזה, שזה הטענה הניצחת ביותר כנגד חכמת יון שטענה שלא יתכן דבר שהוא אינו מוגבל ולא נתון למידות של החומר. והנה במדרש (בר"ר יא ג) אמר רבי לוי בשם רבי זעירא שלושים ושש שעות שימשה אותה האורה, ומבואר בספרים שהל"ו נרות שאנו מדליקים בחנוכה הם כנגד אותם ל"ו שעות שהאיר אותו האור קודם שגנוז הקב"ה וברא את המאורות, ואם כן נמצא שהאור

א

יעויין בדברי השפת אמת שלא בכדי תמיד יוצאת שבת חנוכה בפרשת מקץ, לפי שבחנוכה יש עניין של 'הודאה' ויש עניין של 'הלל', ושני בחינות אלו הם הבחינות של יהודה ויוסף, שיהודה הוא כנגד 'הודאה', ואילו יוסף הוא כנגד 'הלל'.

ואמנם מצד אחד מובן מדוע מהותו של יהודה היא 'הודאה', שאף על שם זה נקרא כמו שאמרה רבקה - 'הפעם אודה את ה', ותקרא את שמו יהודה', שהנה עצם עניין ההודאה הוא שהאדם מכיר בכך שיש משהו שהוא למעלה ממנו ועליו להיכנע אליו, ויש לזה שני צדדים האחד הוא להכיר בטובה שמגיעה ממהו אחר, שזה ההודאה הראשונה שהאדם מכיר בטובה שקיבל ושהוא חייב להחזיר לו טובה, ולעניין חובת הטוב הינו משועבד אליו ממש, וזה העניין הראשון בהודאה על קבלת הטוב, ועל שם זה נקרא.

והחלק השני הוא ההודאה וההכרה במציאות מסוימת להודות שכך היה כמו מודה בקנס וכעניין הווידוי על חטא, דהיינו שאדם מכיר שהוא תעה מהדרך הנכונה וחטא כלפי מאן דהו ועכשיו הוא מודה בכך שהוא פשע כלפי השני, וגם הודאה זו מצינו אצל יהודה שהודה במעשה תמר שאמר 'צדקה ממני', ואם כן מובן היטב מדוע כל עניינו של יהודה הוא 'הודאה'.

אך מה שכן צריך להבין זה מה עניינו של יוסף והקבלתו לבחינת 'הלל'. אולם ראשית יש להבין שעצם עניין ה'הלל', אינו רק הודאה גרידא, שהרי כבר בתורה יש קרבן תודה שבא כהודאה, ואף לאחר שחרב הבית תיקנו חז"ל ברכת 'הגומל', ולא מצינו שכל אדם שהיה בסכנה וניצל ממנה אומר על כך הלל. והסיבה היא שיש מהלך שבו הקב"ה מנהיג את העולם בצורה של הסתר פנים שאי אפשר להבחין שהוא המנהיג את העולם, אך גם בתוך ההסתר לפעמים ההסתר גובר ואז יש יותר צרות, ולפעמים ההסתר פחות חזק ואז מגיעה הישועה, אבל גם זה וגם זה עדיין תחת ההסתר, ולכן כאשר באה הישועה אנו נותנים הודאה לקב"ה, דהיינו שאנו מודים ואומרים שלמרות שאיננו רואים זאת בחוש, בכל זאת אנו כן יודעים שהכל בא מאתו יתברך, ולכן על נסים שבתוך הטבע על הצלה

ג

ועתה נשוב לעניין שבו פתחנו, שלפי מה שהתבאר, מובן היטב מדוע מהותו של יוסף הצדיק היא כנגד בחינת ההלל, שהרי כידוע מצרים היתה הארץ הכי טמאה בעולם, מלאה כשפים ועבודה זרה, והמקום עם ההסתר פנים הגדול ביותר, ולמרות זאת בשעה שיוסף הורד לשם הוא הצליח לשמור על קדושתו ולא נמשך אחרי החומר שהיה חזק שם כל כך, ומתוך ההסתר הגדול שם זכה שנעשו לו ניסים עצומים וכל דרך ההצלה שלו היתה דוקא מעל הטבע הפשוט, ולכן יוסף הינו כנגד בחינת 'הלל', כי הוא זה שזכה לגילוי כה גדול של הארת פנים מתוך המקום הכי טמא בעולם שעל זה בדיוק באה אמירת ההלל.

ד

למדנו כי מה שאומרים בנוסח על הניסים 'וקבעו שמונת ימי חנוכה אלו להודות - ולהלל לשמך הגדול', מתייחס באמת לשני העניינים שיש בחנוכה האחד הוא 'הודאה' על הנס היותר טבעי שניצחו החשמונאים את היוונים שכפי שהתבאר העניין של מלחמה וניצחון הדברים השייכים אל הטבע, אולם עיקר הנס שהיה זה הניצחון של הרוחניות והקדושה על החומריות והטומאה, שהרי גם בחלק של ההודאה אפשר להבחין כי עיקר ההודאה אינה על ההצלה של הגוף, אלא על ההצלה הרוחנית שנפלו טמאים ביד טהורים 'זוידים ביד עוסקי תורתך' ועל שזכו להגיע למצב של 'וטיהרו את מקדשך', אך בעוד שעצם הניצחון כן היה במהלך טבעי, מ"מ זה שהיה כאן האופן שזה נעשה שהיה כאן הארה שמימית זה כן היה נס למעלה מהטבע ועל זה הבחינה הזו לא מודים אלא 'מהללים'.

ומה שחשוב שנזכור ונפנים שמאחר ובחנוכה זכינו לגילוי של הארה בלי גבול מהקב"ה, ממילא הארה הזאת ממשיכה עד היום ולכן אפשר לזכות בימים אלו לשפע של אור ברוחניות, ובמיוחד לאור התורה כמו שכתוב 'כי נר מצוה ותורה אור', ועל ידי שנתחזק בהכרה זו ונבין שהתורה מגיעה ממקום גבוה מאוד מהשגתנו ותפיסתנו ושאינה מוגבלת כלל, נוכל גם אנו להתעלות על ידה בלי שום שיעור וגבול, וזהו דבר שכל אחד חייב לדעת ולזכור, שכאשר עוסקים בעניינים רוחניים אין שום גבול עד כמה שייך להתעלות ולהצליח, וככל שעמלים ומשתדלים להתעלות מצליחים יותר ויותר, וככל שנתחזק בתורה נזכה גם למאור הגדול שבה ונעלה מעלה מעלה.

שהתגלה בחנוכה הוא ממש מעין אותו האור הגנוז והאין סופי שמאיר בלי גבול ושרק הוא המסוגל כנגד החושך של יון, ואם כן מובן היטב מה הטעם שתיקנו חז"ל את אמירת ההלל על נס חנוכה, כי כמו שהתבאר ההודאה היא על כל הדברים שבאו בתוך הטבע, אך נס חנוכה כל מהותו היה גילוי של יציאה מהטבע, נגד יון שכפרו בכל דבר ששייך לרוחניות.

וזהו הטעם שכאשר קבעו חז"ל להנציח ולפרסם את הנס הגדול שהיה, תיקנו את ההנצחה דוקא על החלק של נס פח השמן ולא על נס המלחמה, משום שהמלחמה למרות שהיתה נס גדול, אך היא עדיין לא היתה ברמה של יציאה גמורה מהטבע, כי בדרך הטבע יש מושג של מלחמה וניצחון וכאן הגם שהיה ניצחון מופלא, אך עדיין לא היה חידוש ויציאה מהטבע, ולכן לזכר הנס של המלחמה אומרים על הניסים בברכת הודאה, כי כמו שהתבאר על נס של הצלה מסכנה חייבים הודאה, אבל על זה עדיין לא אומרים הלל, כי הלל אומרים רק על נס שהיווה גילוי גמור כשהקב"ה התגלה והאיר את החשיכה של הטבע.

אך בנס פח השמן היתה יציאה גמורה מהטבע, שבנוסף למה שמצאו שמן טהור הוא דלק שמונה ימים, וכאן היה גילוי של מציאות שלא תלויה בשום תנאים של העולם החומרי, וזה דלק שמונה ימים והגילוי הגדול הזה היווה את הניצחון הגמור על כפירה של יון, שהם כפרו בעולם שמובדל מהחומר ומוגבליוותיו, ולכן קבעו חז"ל לומר הלל בימים אלו שבהם מאיר האור שמעל הטבע, האור שעומד כנגד בחושך של יוון הרשעה - שזהו כעין האור הגדול הגנוז לצדיקים שמאיר בלי שום גבול.

כוונת הדברים שבעולם של ההסתר פנים למרות שלפעמים רואים יותר גילוי פנים מהקב"ה, עדיין זה תחת החשיכה של הטבע וזה לא סותר את ההנהגה הטבעית בצורה גמורה, וזה שייך רק לבחינה של הודאה שמכירים בקב"ה גם תחת המעטה הטבעי, אך יש פעמים שהקב"ה מתגלה ממש מתוך החושך, שהעולם הזה מסתיר את הקב"ה בצורה גמורה, ובשעה כזו כאשר מתגלה לפתע הקב"ה מתוך ההסתר בצורה מוחשית כל כך זה כבר יציאה גמורה מגדר הטבע, ולכן כאשר היוונים באו לכפור בכל המושג של מציאות רוחנית ואף הצליחו בכך, היה זה רמה אחרת של הסתר פנים, ולכן כאשר היה ניצחון של צד הקדושה בעולם, היתה בהארה הזו בחינה של גילוי שכינה ממש, ולכן על הנס הזה של ניצחון הטוב על הרע קבעו ימים של הלל כי זה היה נס שבא מחוץ לסדרי הטבע.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

פרשת וישב תשפ"ג

המשך דברי השבטים, ונראה לומר בביאור הכתוב באופן חדש, דהנה אאמו"ר הגאון זצ"ל אמר דחלומותיו של יוסף היו נבואה, ודן בזה לפני אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל והמשגיח רבי ירוחם זצ"ל, ולמד זאת מדברי התרגום אונקלוס בפר' ויחי (מ"ט, כ"ד) על הפסוק שנאמר בברכת יוסף, ותשב באיתן קשתו, וכתב בתרגום 'ותבת בהון נביאותיה', וכתב רש"י, דהיינו על החלומות שהלם להם, ור"ל שנתקיימו החלומות על האחים. וכן מבואר בדברי המדרש (ד', י) על הפסוק ויאמר אליהם שמעו נא, אמר כך יהיו הנביאים מוכיחים אתכם שמעו נא את ה' אומר. ועוד איתא שם במדרש להלן על הפסוק ויגער בו אביו, אמר הקב"ה, וכך תהיו גוערים בנביאים. הרי דחלומות היו נבואה, עכ"ד. והנה הרמב"ם (פ"י מיסוה"ת) כתב, שנבואה לרעה יכולה להשתנות כשעושיין תשובה, אבל נבואה לטובה אינה יכולה להשתנות בשום אופן, והנה באופן שהנבואה היא לרעה בשביל אחד, ולטובה בשביל אחר, כתבו אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל וכמשך חכמה, לגבי הנבואה שתלקח המלוכה משאול ודוד ימלוך במקומו, דכיון דלדוד הייתה הנבואה לטובה, אע"פ דבשביל שאול היה זה נבואה לרעה, מ"מ אינה יכולה להשתנות, מחמת שלדוד היא נבואה לטובה.

ומעתה נראה דגם כאן בחלומותיו של יוסף, היה זה לטובה בשבילו, דהיה זה נבואה שהוא יהיה מלך, אבל בשביל האחים היה זה נבואה לרעה, שהרי הם לא רצו שיהיה עליהם מלך, וכמו שאמרו לו, 'המלוך תמלוך עלינו אם משול תמשול בנו', ואם כן נמצא דכל זמן שיוסף חי אין הנבואה יכולה להשתנות בשום אופן, כיון דהוא נבואה לטובה בשביל יוסף, אבל אם ימות יוסף, והדבר יהיה נוגע רק לאחים, אם יהיה עליהם שליט או לא, וזה נבואה לרעה, ונבואה לרעה הרי יכולה להשתנות אם עושיין תשובה.

ולפי זה יש לפרש, דזהו שאמרו האחים 'נראה מה יהיו חלומותיו', ר"ל דכל זמן שיוסף חי, בוודאי שתתקיים הנבואה, כיון שהיא נבואה לטובה ליוסף, ואי אפשר שתשתנה בשום אופן, אבל אם יוסף ימות, אז לא ישאר מהנבואה אלא רק חלק הנבואה שהיא לרעה, וזה הרי יכול להשתנות אם עושיין שתשובה, ועל זה אמרו, דאחר שיהרגוהו נראה מה יהיו עם חלומותיו.

וישלה יהודה את גדי העזים וגו' לקחת הערבון מיד האשה. (ל"ה, כ'). מבואר דשלה הגדי בשביל לקחת הערבון, וצריך ביאור למה לא שלח בשביל עצם תשלום החוב, ולמה רק בשביל לפדות הערבון. וי"ל דהרי הפקעת הלואתו של עכו"ם מותר, ועל כן י"ל מצד עצם החוב לא היה שולח, ורק בשביל שרצה לפדות הערבון הוא דשלה.

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתונת פסים. (ל"ז, ג'). ופירש רש"י, בן זקונים שנולד לו לעת זקנתו, ואונקלוס תרגם בר הכים הוא כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. מדברי התרגום מבואר דסיבת אהבתו המיוחדת של יעקב ליוסף הוא משום שלו נמסרה התורה שקיבל יעקב משם ועבר.

והנה משמעות הכתוב נראה דמחמת שהוא בן זקונים לכן עשה לו כתונת פסים. ונראה לבאר הדברים דהנה פשוט הדבר שהכתונת פסים לא היה בגד בעלמא, אלא היו בו עניינים רוחניים, ובנוסף התפלה לאחר ברכת כהנים אומרים 'ותתננו לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו וכו' כמו שנתת את יוסף צדיקך בשעה שהלבישו אביו את כתונת הפסים, ומבואר דאחד מענייניו המיוחדים של הכתונת פסים שהוא בגד מיוחד לנשיאות חן, ובזה שיעקב הלבישו בגד זה, ניתן לו נשיאות חן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו ושמירה.

והנה כתוב (ל"ז, כ"ג) 'ויפשיטו את כתונתו את כתונת הפסים אשר עליו ויקהוהו וישליכו אותו הבורה'. ומבואר שבטרם השליכוהו לבור, הפשיטוהו מהכתונת פסים. ולפי המבואר דהכתונת פסים הוא בגד מיוחד לנשיאות חן ושמירה, יש לפרש דלכן הוצרכו להפשיטו מהכתונת קודם ההשלכה לבור, משום דכל זמן שהוא לבוש בכתונת הוא שמור ומוגן מנזק, ולכן הפשיטוהו.

ולפי זה אפשר לומר דלכן עשה לו כתונת פסים, דכיון שמסר לו כל תורתו, הרי שבידו מסורה כל הקבלה של תורה, ועל כן עשה לו כתונת פסים, שבזה יהא לו בגד לשמירה, בשביל שמירת התורה, שהתורה והקבלה תשתמר בידו, וזהו המבואר בכתוב דכיון שהוא בן זקונים לו, לכן עשה לו כתונת פסים.

ובזה יש ליתן עוד טעם למה מיאן יעקב להתנחם, משום דהיה בזה אבידת התורה, ולכן מיאן להתנחם.

ובזה יש לבאר את הכתוב בפר' ויגש (מ"ה, כ"ז) 'וירא את העגלות ותחי רוח יעקב אביהם', וכתב רש"י, סימן מסר להם כמה היה עוסק כשפירש ממנו, בפרשת עגלה ערופה. דיש לבאר דבזה נתן לו סימן שהתורה שמורה בידו ולא נאבדה, ולכן הייתה רוחו בזה.

ועתה לבו ונהרגו וגו' ונראה מה יהיו חלומותיו. (ל"ז, ב'). פירש רש"י, אמר רבי יצחק, מקרא זה אומר דרשני, רוח הקודש אומרת כן, הם אומרים לבו ונהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מו' יקום, או שלכם או שלי וכו'. הנה פירוש רש"י הוא מהמדרש, דהכתוב 'נראה מה יהיו חלומותיו', אין זה מדברי השבטים עצמם, אכן הראשונים כתבו לפרש על דרך הפשט, שגם זה הוא שזה

נרות חנוכה - 'להראות ולגלות הנס'

מתוך שיחה לקראת ימי החנוכה בכולל 'זכרון יוסף' נוה אהייעזר ב"ב - כסלו תשפ"ג

חז"ל תיקנו הדלקת הנרות לפרסומי ניסא, פרסום היינו כדי להודיע הדבר לרבים, שיהא נודע לכל הנס שנעשה לישראל בימי החנוכה. אמנם הרמב"ם בתחילת הלכות חנוכה כתב ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור וכו' ומדליקין בהן הנרות בערב על פתח הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות כדי להראות ולגלות הנס. הנה מבואר בדבריו שענין הדלקת נר חנוכה ופרסומי ניסא הוא 'לגלות הנס'. וגילוי משמעותו שיש דבר נסתר ומכוסה, דבר שהוא סוד, וצריך גילוי כדי להראותו, ומבואר שבענין הנס של נרות החנוכה היה דבר נסתר ומכוסה, ומכלל המצוה של הדלקת הנרות הוא לגלות הדבר ולהוציאו מהסתרו. וצריך להבין מהו אותו דבר נסתר שהיה בנס הנרות חנוכה.

ונראה לבאר הענין דבאמת נס פך השמן הוא נס שנעשה בהסתר, שהרי הנס נתרחש ואירע בתוך ההיכל בהדלקת המנורה, וההיכל הוא מקום שרק כהנים נכנסים לתוכו, וגם הכהנים נכנסים רק בשעת עבודה, ואם כן נמצא שהנס אכן נעשה בהסתר ואינו מגולה ולא היה נראה לרבים כלל, ונעשה בצנעא ולא היה לנס שום פרהסיא וגילוי לרבים, והרי הוא נס שנעשה בהסתר והוא נס מכוסה. וזהו ביאור דברי הרמב"ם שהדלקת הנרות הוא גילוי על הנס, שע"י הדלקת הנרות מתגלה ויוצא לאור ידיעת הדבר הנסתר שנעשה נס בצנעא בתוך ההיכל.

ועצם הדבר שנס זה נעשה בהסתר ולא בגילוי ובפרהסיא, יש לבאר בזה דהנה המנורה היא כנגד התורה, וענין המנורה ואור הנרות הוא להאיר את אור התורה, שעצם התורה נמצאת בתוך הארון בבית קדשי הקדשים, והמנורה היא מאירה את אור התורה הנמצא בתוך ארון ברית ה', ומוציאה את אור התורה הגנוז בלוחות בבית קדשי קדשים ומאירה את אור התורה.

בבנין הבית שבנה שלמה המלך כתוב בנביא מלכים (מ"א, ו') 'ויעש לבית חלוני שקופים אטומים', ומבואר בגמרא במנחות דף פ"ו ע"ב שהחלונות היו שקופין מבחוץ ואטומין מבפנים, כלומר שהיו עשויין באופן שנפתחין כלפי חוץ, ולא כמו שאר חלונות שנפתחין כלפי פנים כדי להכניס האור אל הבית. הנה מבואר ענין מחודש שעשו החלונות באופן שנפתחים כלפי חוץ, והיינו שהם באים להוציא האור מבפנים אל החוץ, היפך משאר החלונות שנעשים להכניס האור מבחוץ אל תוך הבית. ומבואר דבבית המקדש נעשו החלונות כדי להוציא את האור המאיר בבית המקדש אל החוץ. והנה איזה אור האיר במקדש, הלא הוא אור המנורה, והחלונות באו להוציא את אור המנורה אל החוץ.

וביאור הענין הוא, כי אור המנורה הוא אור התורה, ואור התורה צריך שיאיר לכל העולם, ולכן נעשו החלונות להוציא את אור התורה המאיר בבית המקדש להאיר את העולם באור התורה.

והנה המקום של תורה הוא בסתר, וכמו שדרשו חז"ל בגמ' בסוכה דף מ"ט ע"ב על הפסוק בשיר השירים 'חמוקי ירכיך', שנמשלה תורה לירך, לומר לך מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר. ובגמ' במועד קטן דף ט"ז ע"א איתא שמכח דרשא זו שדברי תורה בסתר כירך, גזר רבי שלא ישנו לתלמידיהם בשוק, וברש"י בסוכה שם כתב שכבוד התורה בצנעא ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר.

ובמדרש תנחומא בריש פרשת בחוקותי איתא על הפסוק במשלי 'חכמות בחוץ תרונה ברחובות תתן קולה', שאל רבי שמואל בר נחמני את רבי יונתן ברבי אליעזר שהיה עומד בשוק אמר לו שנה לי פרק אחד, אמר לו לך לבית הלמוד ואני אשנה לך שם, אמר לו רבינו לא כך למדתנו חכמות בחוץ תרונה, אמר לו יודע אתה לקרות ואין אתה יודע לשנות מהו חכמות בחוץ תרונה בחוצה של תורה, אמר לו המרגלית היכן נמכרת היא לא בחוץ, אבנים טובות ומרגליות היכן הן נמכרות לא במקום הידוע, אין מוליכין אותן לא לבעלי ירקות ובצלים ושומים, אלא במקום סוחרים, אלא לא בחוץ, כך התורה בחוץ היא נאמרת שנאמר חכמות בחוץ תרונה, ברחובות, מהו ברחובות במקום שמרחיבין והיכן מרחיבין לה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. הרי דתורה מקומה אינה בחוץ ברחובות ובשווקים, לא במקום גלוי ונראה לרבים, אלא מקומה בסתר ובצנעא.

ולפי זה כיון דאור המנורה הוא אור התורה, על כן הנס של המנורה, שיכלו להדליק הנר, שעניינו הוא שיכלו להמשיך בהשפעת גילוי אור התורה ע"י נרות המנורה, נעשה בהסתר ובצנעא, כי מקום דברי תורה ומקום השפעת גילוי אור התורה הוא בסתר ובצנעא ברחובות של תורה.

והנה לזכר ולפרסום הנס תיקנו את הדלקת נרות חנוכה, ובפשוטו הפרסום והזכרון באים כי על ידי שמדליקים את הנרות מתעורר זכרון נרות המנורה והנס שנעשה להם. אכן באמת ענין הזכרון הוא בעצם הנרות הדולקין, דהנה הרמב"ם בפרשת בהעלותך מביא דברי המדרש שראה אהרן חנוכת הנשיאים הלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכת המזבח, אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם, אמר הקב"ה למשה לך אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שבית המקדש קיים הן נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו וכו', והנה דבר ידוע שכשאין בית המקדש קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכת בית חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו. מבואר שהדלקת נר חנוכה הוא מענין הדלקת נרות המנורה בבית המקדש, ועל ידי שמדליקין נרות חנוכה, נחשב שהמנורה דולקת לעולם, ומבואר דהדלקת נרות חנוכה הרי הם כהדלקת המנורה בבית המקדש, שיש בנרות חנוכה את ענין הדלקת נרות המנורה במקדש, והמדליק נר חנוכה כמדליק את המנורה במקדש הוא. ונמצא שנשתנית המנורה משאר כלי המקדש, שכל כלי המקדש מעת חורבן הבית בטלו ואינם, וישנם רק עם בית המקדש בנוי, זולת המנורה, שהיא מתקיימת וקיימת גם בלא שבית המקדש קיים, ע"י שישראל מדליקים את נרות החנוכה.

ונראה ביאור הענין, כי מפני שהמנורה באה להאיר את אור התורה, והיא כנגד התורה, ממילא אינה תלויה רק בבנין בית המקדש, כי קיום התורה וגילוי אור התורה אינו דבר התלוי בזמן או במקום או בבנין בית המקדש, אלא הוא דבר קיים בכל עת ובכל מקום ובכל מצב ללא שום גבול ותנאי, ועל כן המנורה שבאה להאיר ולגלות את אור התורה קיימת גם בלא שיהא בית המקדש קיים, כי התורה קיימת גם בלא שיהא בית המקדש קיים.

שם עולם בהיכל התורה

לזכרון עולם ולעילוי נשמת איש האשכולות אוצר כלי חמדה צנא מלא ספרא שלשלת היוחסין ענף עץ אבות

מוהר"ר אברהם בנימין במוהר"ר זאב דוב לודמיר זצ"ל

חדב"נ כ"ק מרן החשב סופר זצוק"ל גאב"ד פרשבורג

'אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאוד גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך, ועדקתו עומדת לעד'

מצוה קפב

להכין שש ערי מקלט

שנאמר תכין לך הדרך

ושלשת את גבול ארצך וכו'

"ואת הערים אשר תתנו ללויים, את שש ערי המקלט אשר תתנו לנוס שמה הרוצח, ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר" (שם ו), פליגי תנאי אם הן כשש ערי מקלט לענין קליטה בלבד ועל הרוצחים להעלות שכר ללויים או שהן שוות לערי מקלט לגמרי ועליהם להיות מזומנות 'לכל צרכיכם' ואין הרוצחים צריכים להעלות שכר ללויים כבערי מקלט.

נפק"מ נוספת מדייק באוה"ח מפסוק זה, דבשש ערי מקלט נדחים הלויים מפני הרוצחים הגולים ואם רבו הרצחנים והוצרכו לכל שש עירות ידחו הלויים מהם לגמרי שהרי הקדים הכתוב זכות לגולין. ואילו במ"ב ערי הלויים אין קדימה לרוצחים על פני הלויים.

הרמז בכתוב וברמב"ם לחילוק בין ערי מקלט לערי הלויים

וטעם ג' החילוקים מפורש בפסוק, דאע"פ שכל הערים משמשות הן כערי מקלט והן כערי הלויים, מ"מ יש נפק"מ דאותם שש ערים נתייחדו מתחילה להיות מקלט לרוצחים, ובנוסף ניתנו להיות מקום מגורים ללויים, כמו שנאמר בפסוק דשש ערי המקלט המזומנות לנוס שמה הרוצח - ינתנו ללויים. ואילו מ"ב הערים ניתנו ללויים וילפי' בגמ' שבנוסף הן גם קולטות את הרוצחים, וכך משמעות הכתוב שעם ערי מקלט שניתנו ללויים ינתנו עוד מ"ב עיר שיהיו מיוחדות ללויים. הרי שיש ערים שעיקרם ערי מקלט ויש ערים שעיקרם להיות מיוחדות ללויים.

וכן משמע מלשונו של הרמב"ם שכתב (פ"ח מהל' רוצח ה"ט) "כל ערי הלויים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא", ומשמעות כפל הלשון דכל הערים קולטות אלא שיש ערים שהם ערי מקלט והלויים גרים בהן, ויש שאינם ערי מקלט אלא הן ערי הלויים ומ"מ הם קולטות וכנ"ל. ומה"ט מחלק האוה"ח בין ערי מקלט שמיוחדות לרוצחים ולפיכך אם אין מקום בעיר הרוצחים קודמים ללויים, לבין ערי הלויים שמיוחדות ללויים והם קודמים לרוצחים.

וה"נ לענין תשלום השכירות והקליטה, דערי מקלט שייכות לרוצחים ואינם מעלים שכר על ישיבתן, והערים קולטות אותם בין לדעת בין שלא לדעת, ואילו ערי הלויים שייכות ללויים ופליגי תנאי אי איכא חיוב לרוצחים שנסו אליה להעלות שכר ללויים או לא, וכמו כן אינן קולטות אלא כשנתכוון הרוצח שיקלטו אותו דבעצמותן אינן ערי מקלט אלא ערי הלויים.

קבלת זקני העיר את הרוצח לענין בידור דיני

ובספר יהושע יש תוספת חיוב על האמור, שנאמר (יהושע כ ב-ד) "תנו לכם את ערי המקלט... ונס אל אחת מהערים האלה... ודיבר באזני זקני העיר ההיא את דבריו", וילפי' בגמ' (שם י:) "א"ר אלעזר עיר שרובה רוצחים אינה קולטת, שנאמר 'ודבר באזני זקני העיר

הכדלת משה רבינו את ערי המקלט שבעבר הירדן

מצות ערי מקלט נחלקת לשנים - לשלח את הרוצח בשגגה לערי מקלט (עשין רכה), ומצוה להכין שש ערי מקלט, שלוש בארץ ישראל ושלוש בעבר הירדן כמו שנתפרש בפרשת שופטים (דברים יט) ע"מ שיקלטו את הרוצחים. ערי מקלט הללו שייכות ללויים ואינן קולטות עד שיבידלו אותם להיות ערי מקלט, כדאי' בגמ' (מכות י.) "דרש רבי סימאי מאי דכתיב 'אוהב כסף לא ישבע כסף, ומי אוהב בהמון לא תבואה', אוהב כסף לא ישבע כסף זה משה רבינו שהיה יודע שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שלא נבחרו שלש בארץ כנען, ואמר מצוה שבאה לידי אקיימנה". וכתב ע"ז בפיה"מ להרמב"ם (אבות ד ב) "ואם איש כמשה רבנו, משיג האמיתות, השלם שבשלמים, נכסף להוסיף חצי מצות עשה לכל מעלותיו ושלמותו, מה ראוי לאשר נצטרעו נפשותיהם, ונתחזקה צרעתם ונושנה". ולכא' מה חלות החיל משה רבינו בהפרשת ג' ערי מקלט שבעבר הירדן קודם שנכנסו לארץ ישראל, הא אינן קולטות ואין משמעות להבדלתן ויחודן לערי מקלט, ובמה משבחו הפסוק. ועוד צ"ב מה שהחשיב הרמב"ם הבדלה זו כחצי מצוה, הא לא עשה ולא כלום.

והיה נראה ליישב שהיות וערי מקלט שייכות ללויים, ייחד משה רבינו שלוש ערים בעבר הירדן ומסרם ללויים קודם שהובדלו שלוש ערים שבארץ ישראל, הגם שעדיין אינן יכולות לקלוט את הרוצחים, ובזה נתקיימה חצי מצוה על מנת שיהיו הערים הללו בהמשך הזמן גם ערי מקלט. אך יש לדחות סברא זו כמו שיבואר.

ג' נפק"מ בין שש ערי מקלט למ"ב ערי הלויים

מלבד שש ערי מקלט נמסרו ללויים עוד ארבעים ושתים עיר, ובגמ' נתפרשו ב' נפק"מ בין שש ערי מקלט לארבעים ושתים עיר. (א) איתא שם בגמ' דשש ערי מקלט קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, והיינו דבין שברח הרוצח ובא לעיר מקלט לדעת קליטה, בין שלא היה יודע שהיא קולטת וברח לשם [ובריטב"א כתב כגון שהכניסו את הרוצח לעיר כשהוא ישן ואינו יודע שנכנס] - קולטת. ואילו ארבעים ושתים עיר קולטות רק כשברח לדעת קליטה ואינן קולטות שלא לדעת קליטה.

(ב) פליגי תנאי במתני' (שם יג.) אם היו הרוצחים מחויבים להעלות שכר ללויים על ישיבתן או לא. בתוס' פירשו דהשכר שהיו מעלים הוא תשלום מס וארנונא, ואילו רש"י והרמב"ם (בפיה"מ ובפ"ח מהל' רוצח ה"י) פירשו דהיינו תשלום שכירות הבתים שלקחו מהלויים. ואמרי' עלה בגמ' דבשש ערי מקלט לכו"ע אין מעלים שכר לפי שנאמר לרוצחים - "והיו לכם הערים למקלט מגואל" (במדבר לה יב) לכם - לכל צרכיכם, ובארבעים ושתים ערי הלויים דכתיב בהו

ערי מקלט בארצות הנכבשות ע"י מלך ממלכי ישראל

כתב הרמב"ם (פ"ג מהל' שמיטה ויובל הי"א) דאין ללויים חלק ונחלה בארץ ישראל, ומ"מ אם יכבוש מלך ממלכי ישראל ארצות נוספות, יהיו הכהנים והלויים באותן הארצות ובביזתן ככל ישראל, אע"פ שהארצות הנכבשות יש להם קדושה לענין תרומות ומעשרות כמבואר ברמב"ם (ריש הל' תרומות). והראב"ד (שם ה"י) משיג וסובר דאם יש ללויים חלק בארץ אינם נוטלים תרומות ומעשרות מאותו מקום, ולא מצינו כן אלא פשיטא דאין ללויים חלק כלל באותן הארצות. וכתב המנחת חינוך (מצוה תקח ומצוה תקב) דא"כ יש ליתן ללויים מקום באותן ארצות ויש לייחד להם ערים כבכל ארץ ישראל שלא בתורת נחלה. ומסתפק המנחת חינוך באותן הערים שניתנו ללויים בארצות שנכבשו, בין להרמב"ם שחלקו עם כל ישראל ובין להראב"ד שנתייחדו ללויים כבארץ ישראל, אם ניתנו לקליטת הרוצחים או לא. וכן יש להסתפק על הזמן דלעתיד לבוא שבו יקבלו הלויים חלק בנחלה בארץ ישראל עם כל ישראל, האם ערי הלויים קולטות או לאו.

ערי הלויים קולטות מחמת קדושתן

ויש ליישב את ספקו של המנח"ח, ע"פ מש"כ הרמב"ם (פ"ח מהל' רוצח ה"א) דאין ערי מקלט נוהגות אלא בארץ ישראל. ודבריו תמוהים הא במדבר היה מחנה לוייה קולט את הרוצחים כדאי בגמ' (מכות יב: זבחים ק"ז), ועוד צ"ב הא ערי מקלט הם ערי הלויים, ולא ניתנו ערים ללויים בחוץ לארץ כלל, ומה בא לומר דאין ערי מקלט אלא בארץ ישראל, הא בלא"ה לא יתכן שיהיו בחו"ל. וצ"ל שכוונתו לארצות הנוספות שיכבשו אותם מלכי ישראל בהמשך הזמן ויתחלקו בשוה לכל ישראל, דבערים שניתנו ללויים אין דין ערי מקלט נוהג הגם שהלויים יושבים בהם ויש להם את כל דיני ערי הלויים. ואף להראב"ד שהשיג וס"ל דאין הלויים חולקים בשוה בארצות שיכבשו ישראל, אלא נותנים בהם ערים ללויים לשבת. יש לומר דהא דבמדבר נהג דין ערי מקלט במחנה לוייה מפני שהיה בו קדושת מחנה לוייה, ואף בארץ ישראל חל דין ערי מקלט מחמת הקדושה שיש בהם. ובאמת קדושת הערים אינה מובחנת אלא לענין שהיא מיוחדת ללויים ותו לא ומחמת קדושה זו משתלחים הטמאים ממנה, אך מ"מ ייחוד הערים ללויים נחשב קדושה. אמנם בארצות הנכבשות בחו"ל ליכא קדושה כלל ולא שייך לייחדם לקדושת לוייה הגם שהם מיוחדות לשיבת הלויים. ובדליכא קדושת לוייה אינן קולטות.

נמצא - מצוה לייחד שש ערים למקלט לרוצח בשגגה, ואותם הערים ינתנו למגורי הלויים, ובנוסף מצוה ליתן ארבעים ושתיים עיר ללויים ומחמת קדושתם שמיוחדות ללויים יש בהן דין קליטה לרוצח אשר ינוס שמה. וכיון שעיקר ענין שש הערים להיותן ערי מקלט, קולטות אף שלא לדעת הרוצח וקודמים הרוצחים ללויים לגור שם וא"צ להעלות שכר. ואילו עיקר ענינם של מ"ב עיר להיות מיוחדות ללויים, ואינן קולטות אלא לדעת הרוצחים ומחויבים הרוצחים להעלות שכר ללויים והלויים קודמים לרוצחים.

ההיא את דבריו ולא שהושוו דבריהן לדבריו. אמנם בפסוק שם נאמר גם שעל הרוצח לבוא ולעמוד בפתח שער העיר ולדבר את דבריו ולספר שההריגה היתה בשוגג, ואחר כן יחליטו ויפסקו שיכול ליכנס ולהיקלט בעיר כדכתיב "ואספו אותו העירה אליהם ונתנו לו מקום וישב עימם". ולא מיבעי במ"ב ערי הלויים, דפשיטא שצריך להסכמתם אלא נראה דגם שש ערי מקלט צריך קבלת זקנים בכדי להיקלט בעיר מקלט. והיינו מפני שלא די שיבוא להיות בעיר אלא שצריך לגור שם ולזה צריך קביעה של הזקנים שיכול לבוא ולגור בעיר מקלט.

ומבואר בזה דאי אפשר לפרש את מש"כ הרמב"ם שקיים משה רבינו חצי מצוה כשייחד את שש ערי המקלט בעבר הירדן, בכך שנתייחדו ערים הללו למגורי הלויים קודם שהוחל דינם לקלוט את הרוצחים, דאדרבה חלות הדין של ערי מקלט קודם להיותם ערי הלויים, וכל עוד אין הערים קולטות אין עליהם דין ערי מקלט ולא ערי הלויים.

תיקון העיר והדרכים אליה - חלק ממצות ייחוד ערי מקלט

אלא יש ליישב את דברי הרמב"ם, דחלק ממצות ייחוד ערי מקלט היה גם לכוון את הדרכים ולתקנם כראוי. דתנן במכות (ט:): "ומכוונות להן דרכים מזו לזו", וילפי' לה בגמ' מדכתיב "תכין לך הדרך" - עשה לך הכנה לדרך. והיו צריכים לתקן שבכל פרשת דרכים שהיו שני דרכים מפוצלים ואחד פונה לעיר מקלט, היה עץ תקוע באותה הדרך וכתוב בו 'מקלט'. וכן נפסק ברמב"ם (שם ה"ה) - "וחייבין בית דין לכיון הדרכים לערי מקלט ולתקן אותם ולהרחיבן, ומסירין מהן כל מכשול וכל תקלה ואין מניחין בדרך לא תל ולא גיא ולא נהר, אלא עושין עליו גשר כדי שלא לעכב את הבורח לשם". וא"כ פשיטא דמשה רבינו לא החיל את דיני ערי מקלט באותן שלוש שהכין בעבר הירדן אלא הכין אותם בפועל בתיקון הערים והכנת הדרכים וכל הנלווה להם כראוי, ובזה קיים חצי מעצם המצוה ולא את כל המצוה בשלימות, כיון דעדיין לא החלו לקלוט עד שנתייחדו ערי מקלט שבארץ ישראל.

אין ערי הלויים קולטות בזמן משכן שילה

מבואר בגמ' (חולין קטז:) דבימי משכן שילה היו ב' מחנות בישראל, ואחד מהם מחנה לוייה, ואעפ"כ לא עמד מחנה לוייה לקליטה ואין הרוצחים יכולים לנוס שמה. ואילו במדבר מחנה לוייה קלט את הרוצחים בשגגה. וטעם החילוק דבמדבר מחנה הלויים היה מקום מגורי הלויים וכערי הלויים ולכך עמד לקליטה. אבל כשבאו לארץ לא שייך מחנה לוייה לערי הלויים, אלא מחנה לוייה הוא בהר הבית, וממנו משתלח טמא בטומאה היוצאת מגופו, ואילו כל ערי הלויים אינם בירושלים וחלקם אף בחוצה לארץ ואין בהם קדושה כלל. ולכן בזמן משכן שילה נתייחד מחנה לוייה לענין קדושה ומ"מ אין הרוצחים גולים לשם דאינו בכלל הערים המיוחדים לשיבת הלויים.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמדו בישיה"ק

האדם מושפע מסביבתו

וכן היא המשך לשון המדרש שם: "הולך את חכמים יחכם - משל למי שנכנס לחנותו של בושם, אף על פי שאינו מוכר ולוקח כלל יצא וריחו וריח בגדיו מבוססים כל היום" וכו', ללמדך שגם מבלי העובדה שהאדם לומד מהחכם - עצם זה שהוא מצרף את עצמו לחברתו הופך אותו לחלק מן החכם, וכעת גם הוא מריח באותו ריח, יעו"ש בכל דברי המדרש.

וראיה לדבר מדברי הרמב"ן בספרו אמונה ובטחון (פרק ט"ו, ד"ה ונשוב לענינו) שהביא את מה שאמרו חז"ל שצדיקים מרכבתו של מקום, וביאר שם שהטעם משום שהולכים בדרכי הקב"ה ומתדמים לשכינה מה הוא אף הם, ועל זאת בא הרמב"ן לבאר מדוע הם מכונים דוקא בשם 'מרכבה' לשכינה - כביכול הם עצמם המחזיקים את מקום כבודו, והרי לכאורה לא היה לנו לומר אלא שהצדיקים דומים במעשיהם לשכינה וכדו', ומהו לשון 'מרכבה'.

וכתב הרמב"ן שם שהצדיקים מתדבקים בזכויותיהם, והיינו שמעשיהם שעשו אינם תולדה מהם אלא חלק ממש מהם גופם, שהם נחשבים לאחד עם מה שעשו ועם מה שהתדמו לשכינה, ולפיכך ניתן לכנות אותם עצמם בשמו ית', 'כי הדבק נקרא על שם המידה שהוא דבק בה'. ולראיה הביא שם הרמב"ן את הפסוק האמור במשלי, "הולך את חכמים יחכם" וגו'.

אם כן אפוא אין לנו ראייה גדולה מזו ש'הולך את חכמים יחכם' פירושו שהאדם מתדבק במי שהוא נדבק אליו והווי לדבר אחד, אין הוא רק לומד ממעשיו ומחקה את דרכיו אלא נמשך להיות כמותו בכל ענין והווי לאחדים.

ושם בדברי הרמב"ן מבואר דבר זה לענין המעשים שהאדם עושה, שאם ידבק בטוב יהיה הוא עצמו טוב, וכן מבואר לאידך גיסא בדברי המגיד מישירים (פרשת בשלח) שביאר לבעל הבית יוסף את הענין המבואר בכתוב (ש"א כ"ה, כ"ט) "והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלוקיך ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע", שאין זה עונש בעלמא שמשליכים את האדם מהכא להתם, אלא הוא חלק מוכרח ממה שהאדם יצר מעצמו בחייו, כי הנה כאשר האדם נמשך אחרי התאוות - הוא עצמו נהפך לחלק מהם ונהיה חפצא של תאוה, וממילא לאחר מיתתו באה כל תאוה ומושכת אותו לכיוונה, וזהו עונש 'כף הקלע'.

אם במחילה לשם משל, האדם אינו מסוגל לסיים את לילות השבוע מבלי להלעיט את כריסו בנזיד עדשים, אם כן הוא אינו רק זולל וסובא אלא הופך את עצמו לחפצא של 'סיר', וכן אם האדם כל ימיו אוהב ממון ורודף שלמונים, אי אפשר לכנותו בשם אדם כי אם בשם 'ארנק'... אין זה רק שהוא נכשל, אלא הוא לקח את תאוות העולם והצמיד אותם אליו להיות דבר אחד,

פ"ד משנה ט"ו הווי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים.

פירש רבינו יונה: "והווי זנב לאריות - רוצה לומר שישמש תלמידי חכמים וידבק בחברתם, ואל תהי ראש לשועלים - לומר לך שנוח לו לאדם להיות תלמיד למי שגדול ממנו בחכמה, שנמצא בכל יום מוסיף על חכמתו, מהיותו רב למי שקטון ממנו בחכמה, שנמצא פוחת והולך מחכמתו" וכו'.

ויש לנו להבין את דברי המשנה האם אכן דברים כפשוטם, וכי אין לו לאדם ללמוד עם הקטנים ממנו אלא רק עם הגדולים ממנו בחכמה, והלא כבר למדונו חז"ל (תענית ז', א') ש'מתלמידי יותר מכולם', ו'מה עץ קטן מדליק את הגדול, אף תלמידי חכמים קטנים מחדדים את הגדולים'.

אך נראה שהמובן בענין הוא בהקדם מה שכתב רבינו יונה בהמשך דבריו: "דבר אחר ואל תהי ראש לשועלים - שלא יהיה ראש ושר וקצין לרשעים, וזהו שאמר שלמה ע"ה (משלי י"ג, כ') הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, רוצה לומר הולך את חכמים להיות שפל יחכם, שעושה עצמו זנב לאריות, ורועה כסילים - שנעשה אדון להם, כי הרועה הוא הראש - ירוע".

הרי לנו בלשון רבינו יונה שדימה את דברי המשנה למה שאמר שלמה 'הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע', ועל פניו נראה שהענין הוא כפשוטו, שמי שהולך אצל החכמים - יש בידו ללמוד ממעשיהם ולהחכים יותר, מה שאין כן מי שהולך אל הכסילים, שלומד מדרכיהם כיצד להרע.

אמנם בילקוט במשלי (רמז תתק"נ) כתב המדרש בזו הלשון: "הולך את חכמים יחכם - אשריהם לצדיקים ולדבקהם, דכתיב ויזכור אלוקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה (בראשית ח', א'), אם נח זכה בהמה וחיה מה זכו, ורועה כסילים ירוע - זה דור המבול, אוי להם לרשעים ולדבקהם, מה כתיב בהם וימח את כל היקום, אם אדם חטא בהמה וחיה מה חטאו, אלא אוי להם לרשעים ולדבקהם, לפיכך מאדם ועד בהמה".

ומבואר בדברי המדרש, שגם החיות והבהמות זכו להנצל בזכותו של נח משום האי קרא ד'הולך את חכמים יחכם', ומאידך גם החיות וגם הבהמות נמחו במבול משום האי קרא ד'רועה כסילים ירוע', ואם הוא רק מצד שילמד האדם ממעשי החכמים או הרשעים - מה ענין זה לחיות ולבהמות.

ובהכרח הביאור הוא, ש'ההולך את חכמים יחכם' אין זה רק מצד שהוא לומד מחכמתם, אלא משום שהוא נדבק איתם והופך להיות מציאות אחת כחלק מהם. כעת הוא כבר אינו אדם לעצמו, אלא חלק מהחכם, ולפיכך גם הוא זוכה ל'יחכם'. וכן הוא גם לאידך גיסא רח"ל, שהרועה את הכסילים הופך להיות חלק מהם, ומעתה גם הוא נחשב לרשע.

ומשום כך לעתיד לבוא הוא נשאר עם החלקים המרובים בעצם נפשו, שכל אחד מהם דורש את שלו.

'צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים'

מענה הוא הדבר שבא רבינו יונה לבאר בלשון המשנה 'הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים', שאין זה מזוהר רק לעצם הענין מה תהיה חברתו של האדם, האם במחיצת אריות או במחיצת שועלים, אלא מה האדם יעשה מעצמו - האם הוא יהיה משוייך לחלק של 'אריות' או שישתייך לחלק של 'שועלים'. אם הוא מקיף את עצמו בחברת אריות, אם כן גם אם אינו כמותם ממש - מכל מקום גם הוא סופג ונהפך לחלק מהם כמו דבר אחד, ואם הוא מגדיר את עצמו בתור חלק מ'חברת שועלים' - אכן הוא נהפך להיות אדם כמותם.

ועל פי זה מבואר היטב מדוע עדיף ה'זנב' של האריות מאשר אותו 'ראש' של שועלים, כיון שה'שועלים' הוא שם של מציאות אחת של אנשים פחותים, וה'אריות' הוא שם של חבורת אנשים נעלים, ואין ספק כי עדיף לאדם להתחבר בכל דרך אל האריות אף אם יהיה זנב, מאשר אם יהיה חלק מחברת השועלים, כי כל הנושא הוא אחד ויחיד: לאיזה מקום האדם משוייך, למה הוא מחבר את עצמו ולהיכן הוא מדביק את אישיותו. אם הוא נדבק לאריות - הוא יכול להיות זנב, אבל להיות 'אריה', ואם הוא נדבק לשועלים - הוא יכול להיות ראש, אבל להיות 'שועל'.

משום כך, יכול אדם להיות רב לתלמידים וללמד את הקטנים, והוא יכול להיות גם זקן שבחבורה וללמד דעת את העם, אבל עדיין יקרא 'זנב לאריות', כי כל השאלה היא רק להיכן הוא משתייך, וגם כאשר הוא עומד בעמדה של 'ראש' הוא יכול להשאיר את עצמו מחובר למהות של 'זנב לאריות' ולמה שהוא ינק מאחרים, וכך להמשיך הלאה ללמוד וללמד הכל מכח היותו 'זנב לאריות'.

ומן הצד השני, יכול אדם להיות בחברת אנשים טובים וראויים, אבל עדיין יקרא שמו בשם 'ראש לשועלים'. וזאת מודעת, כי פעמים רבות יש לאדם חברים, שאם יבחנו מצד עצמם לא יהיה בהם שום פגם, אבל האדם המצטרף אליהם נמצא ברמה אחת ושתיים מעליהם - וכאשר הוא מתחבר לחבורתם הוא יורד והולך ומאבד את מה שבידו. גם בחברת בחורים בישיבה, לא כל בחור נמצא ברמה שלך, ואף אם הכל כשר וישר, לא תמיד יש לו את אותה שפת דיבור ואותם מושגים, ועל כך האדם מצווה 'הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים' - עליך לדעת כיצד לחבר את עצמך לחברה מרוממת, שתועיל לך ותעלה אותך עוד יותר, מאשר להתקרב אל הפחותים מהם, וכך בבת אחת להתהפך לחלק מהם.

ונראה שזהו הקשר בין שני חלקי המשנה - 'הוי מקדים בשלום כל אדם' מצד אחד ו'אל תהי ראש לשועלים' מצד שני, ללמדך שהאדם יכול וצריך לאחוז את החבל משני קצוותיו: עליו להקדים בשלום כל אדם, לתת לכל אחד ואחד את היחס הראוי לו, ולדעת לכבד ולתת תחושה של שווה בין שווים, בין לגדול ממנו ובין לקטן ממנו ואפילו לנכרי בשוק, אבל מאידך גיסא הוא מצווה - 'אל תהי ראש לשועלים', גם אם הנך מתייחס כראוי לכל אחד, יש הבדל רב בין זה לבין להיות חבר של כל אחד וכל שכן תלמיד של כל אחד... להתחבר צריכים רק אל האריות, שעל ידם

האדם מתהפך למדרגה גבוהה עוד יותר, בעוד שלכבד צריכים כל אדם, בד בבד שאין זה סותר לשמור ממנו את המרחק הראוי ולא להתהפך לחלק ממנו.

החברה שבה האדם נמצא היא הקובעת מי הוא עצמו, וכאמור, עיקר הנידון תלוי להיכן האדם משתייך, הוא יכול להיות מלמד תלמידים או איש רעים להתרועע, אבל עדיין לשייך את עצמו לחברה אחרת של 'אריות', ומאידך הוא יכול לאבד את מה שיש לו ולהשתייך לחברה שפחותה מרמתו, בשעה שהוא נהפך ל'חבר' ול'ידיד' ועוזב את עובדת היותו בשיעור קומה אחר.

על מרן בעל האחיזה מסופר שהתמנה לדיין בבית הדין של וילנא בשנת תרמ"ז, בהיותו אך בן כ"ד שנים בלבד, ומתוך כך התמנה לרבה של כל 'ירושלים דליטא', עיר גדולה לאלוקים, מלאה חכמים וסופרים (אמרו, שבתחילה לא היתה נוחה דעתם של כמה מן הקהל ממה שנתמנה רב צעיר כל כך, ועל כך אמר רח"ע: אל דאגה, בכל יום שעובר אני משתפר בענין...), ביושבו במושב הרבנים הגדול של העיר (שהוקם עוד בימי רבי שמואל בדורו של הגר"א, ואכמ"ל), היה רבי חיים עוזר הצעיר משמש כאב"ד, ולצידו ישבו גדולי עולם כבעל המרחשת, החשק שלמה ועוד, שהיו זקנים ממנו בשנים רבות ובכל זאת סרו למרותו וקיבלוהו עליהם כרב, בהיותו כבר אז אב בחכמה ואדיר התורה.

והנה, כאשר עלה נידון בפני הרבנים ושאלו לדעתם, תמיד נתן האחיזה לכל הרבנים הגדולים ממנו לומר את דבריהם, ואילו הוא ישב דומם ולא הוציא הגה מפיו, למרות שמצד הדין הוא היה הרב הראשי שעל פי צריך לישק כל דבר. רק לאחר שכל הזקנים ממנו הלכו לבית עולמם, התחיל רח"ע להרצות את דעתו ביד רמה, עד שעלה ונתעלה והיה רבה ומנהיגה של כל 'יהדות אירופה', ושל כל הגולה כולה.

על כך התבטא מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שכל מה שזכה האחיזה למה שזכה - הכל בזכות השתיקה ביושבו במושב זקנים, הוא מה שנתן לו את הכח להתרומם ולהגיע להיכן שהגיע. כי הוא ידע, גם בהיותו רב אב"ד, מורה ודאין, כיצד להמשיך להשתייך ל'אריות' ולהיות זנב אליהם...

בספר משלי אומר החכם מכל אדם (כ"ט, י"א) "כל רוחו יוציא כסיל וחכם באחור ישבחנה", שכן זהו החילוק בין החכם אל הכסיל: הכסיל הוא מי שמוציא את 'כל רוחו', כל מה שדחוף לו כל הזמן זה רק להשמיע את דבריו, למכור את כל מה שיש לו, ולהביע את דעתו עד בלי די, בלי שיתן רגע אחד לעצמו להקשיב למה שאומר לו השני. מה שאין כן החכם הוא מי שיודע לשתוק, להקשיב ולקבל את דעתם של אחרים, והא גופא מחכים אותו ונותן לו להחכים עוד יותר. הכסיל נשאר כסיל, בלי שינסה ולו לרגע לקבל חכמה, והחכם נהיה חכם עוד יותר - כיון שהוא יודע לשתוק.

נמצא אם כן שהחכם הוא דוקא זה שיודע לכבד את העומד למולו, לדעת שגם הוא בשם אדם מכוונה ו'הוי מקדים בשלום כל אדם', ויחד עם זאת הוא יודע להחכים אצל החכמים, ללמוד מחכמתם ולהיות חלק מחבורתם, עד שהוא נהפך לחלק אחד יחד איתם, וכאשר האדם הולך בדרך זו אז יש בידו להתדבק בטוב ולזכות ל'אתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום'.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
בולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במייל:
8542164@gmail.com

פרשת וישב

זהו מה שהתורה באה ללמד אותנו כאן, שזו טעות גמורה היא, ואסור לאדם ליפול בדעתו. יהודה היה החכם מכולם, ומיד בראותו את אביו יעקב יושב בצער גדול ולא מתפייס, הבין שעשו טעות גדולה במכירת יוסף. הוא ראה איך יעקב שרוי בצער גדול ועמוק, וכמה שמנסים לנחם אותו הוא לא מתנחם. ובאמת במשך שבע עשרה שנה הסתלקה השכינה מיעקב כמו שאמרו רבותינו (מדרש תנחומא וישב ב), לפי שהיה שרוי בצער והכאב בכל יום עדיין בתוקפו.

אמר יהודה, ובכן, כפי הנראה, חטא זה של מכירת יוסף מאבד את כל שיש לי. החטא החמור הזה, מאבד את כל מעשי הטובים שעשיתי, והפסדתי אותם. אבל אני לא אפול בדעתי יהיה מה שיהיה. מתחילים את הכל מחדש. מהי המצוה הראשונה בתורה? - פרו ורבו. מיד הולך יהודה ולקח אשה ומעמיד בית חדש.

יהודה לא נפל בדעתו. הוא לא אמר 'אני אבוד', 'אני מיאוש', את כל התורה והמצוות שעשיתי ואת כל העולם הבא שלי הפסדתי, ועכשיו לפחות שאת העולם הזה יהיה לי. לא. הוא החליט: ממשיכים הלאה במערכה. נכון, קרה מה שקרה, אבל אני אפתח דף חדש ואתחיל הכל מהתחלה.

זו היתה הגדולה של יהודה, וכשהקב"ה ראה את זה הסכימה דעתו לדעת יהודה. אמר הקב"ה, כיון שכך אתה נוהג יהודה, שלמרות שהיית הגדול שבחבורה מלך וראש הסנהדרין, מכל מקום עכשיו שהפסדת את הכל לא נשברת אלא המשכת הלאה בעבודת ה', לך נאה ולך ראוי שיעמוד ממך מלך המשיח. זה היה שכן פעולתו.

והנה אנחנו נקראים "יהודים" על שם יהודה, ללמדנו גם כן את הנקודה הזו. באיזה מצב שיהיה האדם, לא יפול בדעתו ולא יתייאש. ואדרבה, כאשר רואים בשמים שהאדם מתחזק בדעתו ואומר, אף על פי שקרה מה שקרה, אני אתחיל את הכל מההתחלה ויהי מה, אפתח דף חדש, מסייעים אותו מן השמים ונותנים ברכה בעמלו.

נח לאדם שיפלוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים

הפסוק אומר: ויהי כמשלש חדשים ויגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך וגם הנה הרה לזנוגים ויאמר יהודה הוציאוה ותשרף. יהודה שהיה ראש הסנהדרין ומלך, דן אותה על פי דין תורה שהיתה חייבת שריפה, בהיותה בתו של שם, בת כהן.

היא מוצאת והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החתמת והפתילים והמטה האלה. רש"י מביא בשם רבותינו: היא מוצאת. להשרף. והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעוברת, אלא רק אמרה לאיש אשר אלה לו, אמרה, אם יודה יהודה מעצמו, יודה, ואם לאו, ישרפני ואל אלבין פניו, מכאן אמרו רבותינו (סוטה יג), נוח לו לאדם שיפלוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים. הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה. הכר נא בוראך, ואל תאבד שלש נפשות. תמר ידעה שהיא מעוברת ויש תאומים בבטנה, וגם ידעה שעתידי לצאת מכאן מלך המשיח, אך עם כל זה העדיפה להשרף ולא להלבין את פני יהודה. אם הוא מעצמו יודה - מוטב, אבל היא לא תלבין את פניו. מזה אמרו רבותינו נח לאדם שיפלוהו לכבשן האש ולא ילבין פני חבירו ברבים.

אסור לאדם ליפול בדעתו ולהתייאש

בעזרת ה' יתברך נראה כמה ענינים בפרשה, פרשת וישב, שיש להתבונן בהם. עד עכשיו עסקנו באבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, וכאן מתחילה התורה לדבר גם מענין השבטים, שבטי י-ה. לאחר הסיפור עם מכירת יוסף, מספרת התורה מה שהיה עם יהודה.

ויהי בעת ההוא וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה. כבר עמדו רבותינו לבאר את ענין הסמיכות בין הירידה של יהודה לבין מכירת יוסף, וכמו שמביא רש"י: "ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף, הרי לכאורה הפרשה הזו של יהודה לא שייכת לכאן, וכיוון שהתחילה התורה לספר את שאירע עם יוסף, היתה צריכה לגמור את סיפור הדברים שהיה עם יוסף, ורק לאחר מכן שוב לדבר על יהודה ושאר השבטים, ומדוע מיד אחרי תחילת סיפור המכירה מופיע ענין זה של ירידת יהודה? - ללמד, שהורידוהו אחיו מגדולתו יהודה היה הארי שבחבורה, הגדול שבהם, ואחיו עשו אותו מלך עליהם (בראשית רבה פ"ד ס"ז), ועכשיו הורידוהו מגדולתו כשראו בצרת אביהם, אמרו, אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו, היינו שומעים לך".

אמרו האחים ליהודה: הרי אתה היית זה שמחליט בסופו של דבר, שהיית מלך עלינו כנ"ל, וההכרעה היתה בידך. הנה, אנחנו רצינו להרוג אותו אבל מכיון שאתה אמרת שלא נהרגנו אלא נמכרו אותו, שמענו בקולך ומכרנו אותו. ואילו היית אומר גם לא למכרו אלא להשיבו אל יעקב, היינו שומעים לך. ולכן עכשיו שאנחנו רואים בצרת אבינו, ששרוי בצער עצום וממאן להתנחם, כאמור "ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם", אתה הוא זה שאשם בדבר. ומפני זה הורידוהו מגדולתו.

ומה עשה יהודה? - "וירא שם יהודה בת איש כנעני ושמו שוע ויקחה ויבא אליה". הלך להתחתן. ועמדו המפרשים על זה, וכי זהו הזמן המתאים ללכת ולהתחתן? הרי מצב המשפחה אז לא היה טוב. יעקב היה שרוי בצער גדול, "ויאמר כי ארד אל בני אבא ויבך אתו אביו". האחים גם הם בצער שהרי רואים את אביהם בצער, ולא יכולים לספר מאומה ממה שהיה ושיוסף עודנו חי כי חרמו וצירפו את ה' יתברך בחרם שאין לגלות מה שהיה. גם יצחק אבינו יודע מהענין הזה שיוסף חי, אבל שותק. ראובן - בשקו ותעניתו, גם הוא יש לו את הענינים שמחמתם הוא בצער.

ויהודה יורד והולך להתחתן. וכי לא מצא זמן אחר להתחתן? עכשיו שכל המשפחה נמצאת בצער וביגון, זהו הזמן המתאים לזה?

יתירה מזו. הרי בנישואין אלו של יהודה, היה הקב"ה עומד ובורא אורו של מלך המשיח, כמו שאמרו רבותינו במדרש (בראשית רבה פה, א). ומשמע, שהסכימה דעת המקום ב"ה עם פעולתו ומעשיו של יהודה. ובכן נשאלת השאלה, הלא כל המשפחה נמצאת בצער נורא, אבין יעקב ממאן להתנחם, כל המשפחה אבלה, עכשיו דוקא אתה הולך להתחתן? למה לא תחכה קצת כמה חודשים, שהזמן יעשה את שלו והכאב יפוג קצת, ואז תתחתן?

כאן לימדה אותנו התורה יסוד גדול ומהותי לכל אחד ואחד מאתנו. והוא, כי עיקר העיקרים בעבודת ה' יתברך, שהאדם לא יפול בדעתו, ולא יתייאש. יש הרבה שאומרים, נכון, אנחנו באמת רוצים לתקן את מעשינו, ללכת בדרך הטובה והנכונה שעושה נחת רוח לה' יתברך, אבל כבר ניסיתי הרבה ולא עולה בידי. כל כך הרבה התאמצתי וניסיתי ולא הצלחתי, וכבר אין לי כח עוד לעמוד במערכה. התייאשתי כבר.

ואתו. ולפי זה מה שהמלבין פני חבריו לא מקבל עולם הבא זה לא מחמת עונש שמענישים אותו, אלא מחמת המציאות, אתה לא שייך לכאן.

כך היא ההסתכלות של רבותינו על מי שמלבין פני חבריו ולא חס על צערו. כבהמה הוא נחשב, וגדול עונשו. ולכן ראינו תמיד אצל כל רבותינו כמה היו משגיחים ונזהרים עד הקצה האחרון בענינים הנוגעים בבין אדם לחבירו.

סיפרו על רבה של ירושלים הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, שהיה גר באיזה ספק מרתף בבתי מחסה, ליד הכותל המערבי. פעם אחת, בימי חול המועד כאשר כל החכמים וכל הנכבדים יחד עם כל אנשי העיר באו אל ביתו לקבל את פניו, שהרי 'חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, ישוב אצלו בבית אחד מגדולי הרבנים שבירושלים, ודיבר איתו בלימוד.

בזמן שהיה יושב הרב הזה יחד עם רבי יוסף חיים, היו באים ונכנסים אצלו אנשים רבים שבאו להקביל את פניו. והנה, לכל אחד ואחד שנכנס היה פונה רבי יוסף חיים זצ"ל ואומר, נכון שאתה בדרך לכותל? או היה אומר לו: וודאי אתה חוזר מהכותל המערבי, וכנראה בגלל שאתה חוזר מהכותל המערבי ואתה עובר ממילא על יד ביתי לכן נכנסת לומר חג שמח.

כך אמר לכל אחד ואחד שהגיע. נכנס מישוה ואומר לרבי יוסף חיים, 'חג שמח כבוד הרב, תזכו לשנים רבות'. אומר לו רבי יוסף חיים בתגובה: וודאי אתה בדרך אל הכותל או בחזרה משם, ולכן באת לכאן. בני הבית התפלאו שהרי זה נראה כסתם פטופטים, ואף פעם לא שמעו אותו מדבר דיבורים שכאלו.

לאחר שיצאו כולם נגש אחד מבני הבית אל הרב ואמר לו, ימחל לי כבוד הרב, אולי אין זה מן הדרך ארץ לשאול, אבל תורה היא וללמוד אני צריך. אני נמצא בביתך כבר הרבה זמן, ימים ולילות, ומעולם לא ראיתי אותך מדבר דיבורים שכאלו, 'אתה הולך לכותל המערבי', 'חוזר מהכותל המערבי', מה פשר כל הדיבורים האלו?

אמר לו רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, איך אתה לא מבין. הלא לידי ישב אחד מגדולי הרבנים בירושלים ואותו לא הלך אף אחד לבקר. אם היה רואה שכל אנשי העיר באים אצלי ואומרים לי 'חג שמח כבוד הרב', ומברכים אותי בברכות גדולות, היתה נחלשת דעתו עליו. וכך אני הקלשתי את צערו והרגעתי אותו, אמרתי לכולם ודאי אתם באים לכאן רק כבדרך אגב, בדרך הליכתכם אל הכותל המערבי או בחזירתכם ממנו. זו זהירות בבין אדם לחבירו. אחד אחר היה עומד במרפסת וקורא לכולם, בואו בואו, תכנסו.. והיה שש ושמה על כל מי שבא, ולאחר מכן היה עושה חשבון כמה באו היום וכמה הגיעו בפעם שעברה.. אבל מי שיודע ומבין את החשיבות של זהירות בבין אדם לחבירו, יודע שיש עוד נפש קיימת חוץ ממני, אז הראיה שלו היא אחרת.

תחילת הזהירות בבין אדם לחבירו - בבית פנימה

וצריך כל אחד לקחת את הדברים האלו לתשומת לבו, ולהשתדל להיות יותר מתחשב בזולת. ובראש ובראשונה צריך זהירות בתוך הבית פנימה, להיות יותר רך בבית ויותר עדין, לא להיות 'טוב לב בחוץ ובביתו קפדן ורע לב', כלשון רבי חיים ויטאל (הובאו דבריו בהגדרת הדרכה מהגר"ש וולבה זצ"ל). לדאבוננו יש כאלו שבחוץ חושבים אותם למלאכים גדולים, אבל בבית הם מלאכי חבלה.. כולם יודעים שהוא מבקר חולים ומנחם אבלים, אבל לא יודעים שאצלו בבית כולם חולים ואבלים בגללו.

אחד כזה שעושה חסדים מחוץ לביתו ובבית לא גומל חסד עם אנשי ביתו, אין בזה שום טעם ואין בזה שום ברכה. יותר טוב שיהיה בבית ורק שם ישקיע את גמילות החסדים שלו, וזה חשוב יותר מכל דבר אחר. ואל לו לאדם לומר, 'סוף סוף הרי יש לי עוד חסדים שאני עושה מחוץ לבית זה גם דבר גדול, שכבר העיד רבי חיים ויטאל שהיה צופה ברוח קדשו מקצה העולם ועד סופו שאדם כזה לא יזכרו לו מכל חסדיו האחרים מאומה (כמו שהביא הגר"ש וולבה שם).

דברי מוסר צריכים לחזור עליהם שוב ושוב, הפלא יועץ כמעט בכל דף כותב את זה, וגם המסילות ישרים מזהיר, שדברי מוסר לא עוזר ללמוד אותם פעם אחת, אלא צריכים לפתוח את הלב ולחזור על הדברים פעם אחר פעם עד שייקלטו ויעשו רושם לטובה. ולכן צריך לחזור ולשנן את הדברים האלו, וזה כל מה שהפרשות האלו באות ללמד אותנו, כמה חשוב החסד, וכמה גדול האיסור להלבין פני חבריו ולצעור אותם. ה' יהיה בעזרונו.

לפי שיטת התוספות במסכת סוטה (י:) ורבינו יונה ז"ל בשערי תשובה (ש"ג אות קל"ט) אנו לומדים את דברי רבותינו כפשוטם ממש שאדם צריך למסור נפש ובלבד שלא ילבין את חבריו, וכן דעתם להלכה. לפי זה, אם אומרים לאדם 'לך ותבייש את פלוני, תמצא אותו ברחוב ותבזה אותו בכל מה שתוכל, ואם לא תעשה כן כדבר הזה דמך בראשך ונהרוג אותך', חייב האדם למסור עצמו למיתה ולהורג, ובלבד שלא לבייש ולהלבין את פני חבריו ברבים.

אמנם הפרי חדש בחיבורו על הרמב"ם מים חיים (הלכות יסודי התורה פ"ה) רוצה לומר שדעת הרמב"ם להלכה היא לא כמו התוספות. אך על כל פנים, מכאן אנו למדים ודואים כמה צריכים זהירות בענין זה של בין אדם לחבירו עד קצה האחרון, עד כדי כך שתמר העדיפה להשרף בכבשן האש ולא להלבין ולא לצער את יהודה.

המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא

לדאבוננו הרב הענין הזה הזדלול מאד, והרבה הרבה נשכחה חומרת הדבר והחשיבות להתייחס אל השני כמו שצריך. והנה, אדם יכול במשך חייו לטרוח הרבה במצוות, ולהתייגע הרבה בלימוד התורה, ולבסוף - אין לו עולם הבא. שהרי כך אמרו רבותינו (בבא מציעא נה:), כל המלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא. וזו הלכה פסוקה, כמו שהביא הרמב"ם בהלכות דעות (פ"ו ה"ח) והלכות תשובה (פ"ג ה"ד).

ומדוע כל כך חמור עונש המבייש את חבריו ברבים? מפרש רבינו יונה בשערי תשובה (שער שלישי קל"ט) שבזמן שאדם מבייש את חבריו הרי הוא נוגע באבק רציחה. יש דברים שהם גוף האיסור ממש, ויש דברים שהם מסתעפים לאיסור ואם עוברים עליהם זה נקרא 'אבק'. וכמו שיש 'אבק לשון הרע', 'אבק ריבית', יש גם אבק רציחה. לא רציחה ממש, אבל איבזרייה דרציחה. וכשאדם מבייש את חבריו מסתמך ולאחר מכן מחוויר, 'אזל סומקא ואתי חיוורא', ואם כן יש כאן בחינה של רציחה באותו האיבר.

אולם עדיין זהו דבר הטעון ביאור. הרי אם אחד היה קם על חבריו בסכין שלופה והורג אותה, הרג אותה ממש. יש לו חלק לעולם הבא? - יש. לא מצאנו שמי שרוצח את חבריו אין לו חלק לעולם הבא, וכמו שכתב רבינו יונה שם [א"ה: ועיין בדברי רבינו שליט"א בס' שובי השולמית ח"ה (סימן ד') עש"ב]. ואם כן, איך ייתכן שמי שמלבין פני חבריו ברבים אין לו חלק לעולם הבא? הלא כל החומרה של הלבנת פני חבריו היא מחמת שיש בה אבק של רציחה, והלא ברציחה עצמה יש לרוצח חלק לעולם הבא. הייתכן שהתולדה, המסתעף, יהיה יותר חמור מן האב?

אומר רבינו יונה (שערי תשובה שער שלישי קמ"א) תירוץ פשוט וברור, שאכן כן. לבייש פני חבריו חמור יותר מרציחה ממש. וזאת, כי כשאדם מבייש את חבריו הוא לא מייחס חשיבות וחומרה למה שעשה. אדם אומר לעצמו, אז אמרתי מילה אחת לא במקום והצטער קצת החבר, מה יש? והרי אדרבה, כל הנוכחים שהיו שם חייכו ושמוחו וגלגלתי אהבה ואחוה ביניהם... וכי קלה היא בעיניך לתת שמחה בלב הבריות? הוא לא רואה את חומר הענין, ולכן הוא יכול לחזור על זה שוב ושוב, ולהיות כסיל שונה באוולתו. וזהו כלל גדול, אומר רבינו יונה, כי עבירה קטנה שחוזרת ונכפלת פעמים הרבה, היא חמורה הרבה יותר מאשר עוון אחד גדול. ולכן אם אדם רגיל בדבר הזה של הלבנת פני חבריו, ובלי לחשוב על חומר הדבר הוא חוזר על זה שוב ושוב, ממילא הוא מאבד את העולם הבא שלו, ולכן זה חמור יותר מרציחה.

הרמב"ם בפירושו למשניות (בהקדמה לפרק חלק), גם הוא עומד בדבר הזה, איך ייתכן שאדם הרוצח בידים יש לו עולם הבא, ואילו אם מלבין פני חבריו אין לו עולם הבא. ומבאר זאת בדרך אחרת. אומר הרמב"ם, הבה ונחשוב, האם נכנסים לעולם הבא, פרה או שור, או עגל? ודאי שלא. צא ברחוב ותשאל, מה דין פרה שהתנהגה יפה, מגיע לה גן עדן? כל אחד יאמר לך, עגל? פרה? - תכניס אותם לרפת, אבל בשביל מה להכניס אותם לעולם הבא, לכן עדן, אין לבהמה מה לעשות שם.

אומר הרמב"ם, הוא הדין והוא הטעם במי שמלבין פני חבריו ברבים. מי שמתנהג כך עם חבריו, הרי הוא מעיד וחותר על עצמו שהוא בהמה בצורת אדם. ולכן כשם שלא מכניסים בהמה לעולם העליון, כך גם לא מכניסים

נחל אליהו

הלל בפני עצמו, ולפי הטעם הזה קטן שהגדיל בימי הפסח יצטרך לומר ביום הבר מצוה הלל שלם, והקשה השבלי הלקט למה בימי החנוכה אומרים הלל שלם בכל יום הרי אינם חלוקים בקרבנותיהם? ומתרץ שגם בחנוכה בכל יום מוסיפים נר, וכמו כן היה נס בכל יום ויום, עיין בדבריו.

מצות היום בחנוכה

ונראה להציע בזה תירוץ נוסף ובסייעתא דשמיא נראה שזה אמת לאמיתה של תורה - יש חילוק מהותי בין הלל של חנוכה להלל של שאר הרגלים, בכל הרגלים יש דין שרגל מחייב הלל, כמו שרגל מחייב שהחיינו כך הוא מחייב גם הלל, אבל ההלל של ימי החנוכה זה מצות היום, זה כמו האתרוג של סוכות, ולכן דבר שבא מחיובו של הרגל אומרים אותו רק פעם אחת, לכן זמן אומרים רק פעם אחת והוא הדין הלל בשאר ימי החנוכה, אבל הלל של חנוכה שזה מצות היום ולא דין ברגל של חנוכה ודאי שעושים אותו בכל יום ויום, וכמו שמדליקים נרות בכל יום כך אומרים הלל בכל יום.

הרמב"ם מאריך מאד בצורת אמירת ההלל כפי המוזכר בגמרא בסוכה, וכך מנהג התימנים עד היום הזה, [והרמב"ם מסיים 'נמצא שאומרים קכג' פעמים הללו י-ה כנגד שנותיו של אהרון, ומקור דבריו מהמדרש, ובמקום אחר ביארנו מה השייכות של אהרון להלל], ולמה הרמב"ם המתין מלבאר את ענין ההלל עד סוף ספר זמנים בהלכות חנוכה, הרי בכל המועדים יש מצוה לומר הלל, **על פי דברינו מתבאר היטב** - חנוכה זה האבא של כל ההללים, בכל המועדים הלל זה חיוב מחמת היום ואילו בחנוכה זה מצותו ומהותו של יום.

האם נשים חייבות בהלל בחנוכה

יש נידון גדול בפוסקים האם נשים מחוייבות בהלל של חנוכה, אמנם יש כלל שכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות חוץ מ'משק"ה' מצה, שמחה, קידוש, הקהל, ובמצוות דרבנן מצאנו עוד שלש מצוות שנשים חייבות בהם בגלל שאף הם היו באותו הנס, מקרא מגילה, נר חנוכה, וארבע כוסות, ודנו הפוסקים מה הדין בהלל של חנוכה, ורוב פוסקי זמנינו הכריעו שנשים פטורות כי זה נחשב זמן גרמא כמו כל שאר הללים, אבל לפי דברינו שהלל של חנוכה זה לא מדין הלל של רגלים אלא זהו מצוותו של יום כמו הדלקת הנרות, אם כך יתכן מאד שנשים יהיו חייבות שאף הם היו באותו הנס, [כמו הלל בליל הפסח שנאמר על הנס שיש שיטות שנשים חייבות בו], **אך יש לדחות** - בהקדם: תוספות בכמה מקומות מקשה למה צריך פסוק לחייב נשים במצה תיפוק ליה שאף הם היו באותו הנס, ותיירצו שרק על מצוה דרבנן מועיל מה שהם היו באותו הנס, אבל אי אפשר לחייב אותם במצוה דאורייתא בגלל שהם היו באותו הנס, וראיתי לגאון אחד בספרו שתירץ את קושיית התוספות באופן אחר, הוא ביאר ש'**אף הם היו באותו הנס**' זה מצוות שכל עניינם הם פרסום הנס, נר חנוכה, מקרא מגילה, ארבע כוסות, מצוות כאלו שכל עניינם הם פרסום הנס גם נשים חייבות בו כשאף הם היו באותו הנס, אבל במצה המהות של המצוה זה לא פרסום הנס אלא טעם המצוה זה זכר לנס של יציאת מצרים, ולכן לא שייך לחייב בזה נשים למרות שהיו באותו הנס, ולפי

מדוע כל כך נמשך הבני יששכר לחנוכה

יש ספר קדוש 'בני יששכר', למחבר הספר לא קראו יששכר אלא ר' צבי אלימלך, ולמה הוא קרא לספר שלו בני יששכר? בנו חיבר ספר בינה לעיתים והוא כותב שם מעשה מופלא, בספר בני יששכר יש אריכות עצומה על חנוכה הרבה יותר מכל שאר המועדים, ובנו מספר שאביו הרגיש שייכות מאד גדולה לימי החנוכה, היתה לו התלהבות עצומה ואורות והארות בימי החנוכה, והבני יששכר הלך לשאול את הרב"ה שלו '**החווה מלובלין**' למה הוא כל כך מחובר לחנוכה, למה דוקא על חנוכה יש לו שפע של חידושי תורה בנגלה ובנסתר, הוא נכנס לחווה ועוד לפני שהוא פתח את פיו אמר לו החווה: בטח אתה רוצה לדעת למה אתה כל כך קשור לחנוכה, בא אני יגלה לך, בית דין של חשמונאים שקבעו את ימי החנוכה היו משבט יששכר ובגלגול הקודם אתה היית מראשי אותו בית דין, זה הסיבה שאתה כל כך קשור לחנוכה, ובגלל זה ר' צבי אלימלך קרא לספרו '**בני יששכר**'.

בני בינה

בעקבות דברי החווה האלו זכינו לבאר כמה דברים בעניני חנוכה - למה דוקא שבט יששכר היו הבית דין באותם ימים? כתוב שהיונים גזרו על קידוש החודש, ובני יששכר הם '**יודעי בינה לעיתים**' הם אלו שהיו מקדשים את החודש והם היו הנפגעים העיקריים מהגזירה הזו של היונים, לכן להם היה את הכח ואת הזכות אחר כך לקבוע את ימי החנוכה, **ועוד טעם יש בזה** - בחנוכה קוראים את בתורה את חנוכת הנשיאים, ויש שייכות בין חנוכה לחנוכת הנשיאים, והשני מהנשיאים הקריב נתנאל בן צוער נשיא יששכר, ולמה? כתוב ברש"י שנתנאל בן צוער נתן את העצה לכל הנשיאים להקריב את הקרבנות שלהם, ומכך זה הוא זכה גם שבניו יהיו אלו שיקבעו את ימי החנוכה, אומרים בפיוט '**בני בינה ימי שמונה קבעו**' ורבים מתקשים מה הפירוש 'בני בינה', וכל המתקשים לא ידעו את הסוד שגילה החווה מלובלין, '**בני בינה**' זה כינוי לבני יששכר '**יודעי בינה לעיתים**' שהיו הבית דין באותם ימים, הם אלו שקבעו ימי שמונה.

במדרש כתוב הדודאים נתנו ריח זה הדודאים של ראובן, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה שמדליקים בפתח, והרבה קולמסים נשברו להבין מה השייכות של דודאי ראובן לנר חנוכה, וגם זה מתיישב היטב על פי דברי החווה, הרי יששכר נולד בעקבות הדודאים של ראובן, ומכך הדודאים של ראובן יש לנו את נר חנוכה.

למה אומרים בחנוכה כל יום הלל השלם?

הבית יוסף בהלכות חנוכה מביא קושיה מהשבלי הלקט, בסוכות גומרים את ההלל כל שמונה ואילו בחג המצות גומרים את ההלל רק ביום הראשון, ולמה? הטעם שכתוב בגמרא בערכין הוא שבחג המצות היו מקריבים בכל יום את אותם הקרבנות, '**כאלה תעשו ליום שבעת ימים**', אבל חג הסוכות כל יום חלוק בקרבנותיו, וממה שבחג המצות מקריבים את אותו קרבן זה מוכיח שבעצם זה חג אחד ולכן בעצם מספיק לומר פעם אחת בשביל כל החג, אבל בסוכות שכל יום חלוק בקרבנותיו כל יום נקרא יום טוב בפני עצמו, לכן בכל יום אומרים

היסוד הזה אין הכרח לומר שנשים יהיו חייבות בהלל, שיתכן לומר שהלל לא נחשב למצוה של פרסום הנס, ולכן למרות שהנשים היו באותו הנס הם לא חייבות בהלל, ואין כאן המקום להאריך בזה.

ביום חג ההלל הזה

אם היו אומרים יעלה ויבוא בחנוכה איך היו מכנים את היום? לדעתי היו אומרים 'ביום חג ההלל הזה' כמו שאומרים חג המצות, חג הסוכות, כך בחנוכה החפצא של היום הוא בהלל והודאה, בגמרא כתוב 'לשנה אחרת קבעום ימים טובים בהלל והודאה' ומבאר רש"י שזה לא ימים טובים לענין לאסור במלאכה אלא לענין הלל והודאה, ורש"י מבאר שהלל זה אמירת ההלל, והודאה זה על הניסים שאומרים בברכת הודאה, כי על הניסים זה מדין הודאה, ולפי זה יתבאר היטב מה שהתחבטו האחרונים למה לא תיקנו לומר על הניסים בברכת מעין שלש, באליה רבה כתוב שתיקנו על הניסים רק בברכת הודאה, ומכיון שבמעין שלש אין ברכה מסוימת של הודאה אי אפשר לומר על הניסים, ומה עומק הפשט בזה? רצה ויעלה ויבוא זה חיוב הזכרה, ברכת המזון מחייב הזכרה, אבל על הניסים לא ברכת המזון ולא שמונה מחייבים בעל הניסים, אלא מכיון שחנוכה זה ימי הלל והודאה בכל פעם שמגיעים לברכה של הודאה יש חיוב לומר על הניסים, ולא ברכת המזון מחייבת אלא ברכת ההודאה מחייבת, ולכן במעין שלש שאין ברכת הודאה אין חיוב לומר על הניסים.

אגב - לשון הרמב"ם קבעו ימים טובים אלו בשמחה והלל והודאה, וכפי הנראה הוא גרס בגמרא 'קבעו ימים טובים והלל והודאה' ומשמע שמלבד מה שהם מחוייבים בהלל והודאה יש עוד ענין בימים טובים, [ולא כמו הגירסא שלנו 'ימים טובים בהלל והודאה' שכל הימים טובים זה לענין הלל והודאה], ולפי שיטת הרמב"ם יש חיוב של שמחה בימי החנוכה.

בתחילת הלכות חנוכה כותב הרמב"ם 'בבית שני כשמלכין יין גזרו גזירות על ישראל וביטלו דתם, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, וצר להם לישראל מאד מפניהם' וכוונת הדברים האלו שהיונים עשו אנחנו אומרים בעל הניסים 'רשעים ביד צדיקים' זה מתייחס לרשעים שפשטו ידם בממונם ובבנותיהם, רשע זה גזלן ומי שחוטא בעריות, 'טמאים ביד טהורים' זה על מה שהם טמאו את בית המקדש, 'זוידים ביד עוסקי תורתך' זה על מה שלא הניחו אותם לעסוק בתורה.

מה הטענה על בלגה?

בילדותי ראיתי מאמר שפרסם סבי הגר' יהושע זליג דיסקין רבה של פרדס חנה ודבריו נחמדים מאד - משמרת בלגה לעולם חולקת בדרום וחלונה סתומה וטבעתה קבועה, ולמה קנסו אותם? כי בימי היונים אחת מבנותיהם המירה דתה ונשאת לסרדיוט יוני, וכשנכנסו יונים להיכל טפחה בסנדלה על המזבח ואמרה: לוקוס לוקוס, עד מתי אתה מכלה ממונם של ישראל ואי אתה עומד להם בשעת דחקם, וכששמעו חכמים בדבר קנסו את כל המשמרה, ומקשה הגמרא למה ההורים אשמים? אומרים חז"ל: שותא דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה, השפה של ילד ברחוב זה מה שהוא קלט בבית, והקשה סבי זצ"ל: הרי מקובל בשם החפץ חיים שכשיש רוח סערה התפוחים נופלים רחוק מהעץ, בתקופת ההשכלה נפלו בנים מהמשפחות הכי טובות, אנחנו רואים היום ברוח הסערה של האינטרנט נופלים בנים מהמשפחות הכי טובות, בירושלים של מעלה לפני שמונים שנה רוב הבחורים נפלו ונשרו לרחוב, ומה רוצים מהאבא של אותה בת שנשבתה בקסם של המתיונים? הרי היתה אז רוח סערה?

ילד שראה חרדת קודש לעבודה לעולם לא יבזה אותה

וביאר בזה יסוד מופלא - ילד שגדל בבית שכשדף שמוזכר בו דברי תורה נופל על הרצפה כל בני הבית רצים בחרדת קודש להרים את הספר, מנשקים את הספר בחמימות ומניחים את זה בכבוד בגניזה, ילד כזה אפילו אם הוא יהיה משומד ויתחתן עם גויה לעולם הוא לא יוכל לשרוף ספר תורה, בכוחות הנפש שלו הוא מנוע מלעשות כזה דבר, אמר סבי זצ"ל: מה שהיא התיוונה ההורים לא אשמים, מה שהיא נישאת לקצין יוני ההורים לא אשמים, אבל ילדה שגדלה בבית של כהני ה' משרתי המקדש שמסוגלת לדפוק בסנדלה על המזבח בזה ההורים אשמים, היא לא התחנכה לחמימות לעבודת המקדש, היא שמעה את אבא חוזר הביתה ומספר על ה'עומס' שהיה היום בבית המקדש, היום הברש היה צלוי טוב, שמעתי תיאור מהגר' ראובן קרלינישטיין - אותו אבא חוזר והאמא שואלת אותו: איך היה היום? והוא עונה: היה הרבה קרבנות, והאמא שואלת אותו: תגיד לי, לא היה יותר מצוה לחלק את הכסף הזה לקופת העיר.... זה האוירה שהיא נשמה בבית, זה קלקול שעובר לדורות.

להשלים להם את הגלילה...

המשגיח הגדול ר' ירוחם ממיר היה לו ועד שבועי בישיבתו ליוצאי גרמניה, בבחינה מסויימת הם היו במדריגה יותר גבוהה מאלו שהגיעו מפולין וליטא, הם הגיעו ממקום הרבה יותר רחוק והם עזבו בתים שחינכו שם לצאת לעבוד ובאו ליישיבות, מלבד זאת גרמניה כבר היתה מודרנית והיה שם תשתיות חשמל בבתיים וברחובות ואותם בחורים היו צמאים לדבר ה' וויתרו על הכל בשביל התורה, ובכל אופן ר' ירוחם היה מוסר להם וועד מיוחד, הוא אמר שיש דבר אחד שצריך להשלים להם, והוא נתן דוגמא של אחד מהדברים שמבטא את החיסרון שיש להם לעומת שאר הבחורים - אצלינו ילדים לא מקבלים עליות, ילד בן עשר מקבל גלילה ובגיל שש שבע הילדים עדיין לא מקבלים גלילה, הם נדחפים ליד הבימה ומתקוטטים ביניהם מי יגיש את הגארטל לגולל, ואותם אלו שבאו מגרמניה אין להם את זה, הם התחנכו במקומות שהכל מסודר ומאורגן שם הילדים לא יכולים להידחף על יד הבימה, אמר ר' ירוחם: את החסר הזה אני צריך להשלים להם, וכמובן שהוא לא התכוין להשלים להם את הגלילה שהם לא קיבלו, אלא הוא בא להשלים להם בנפש את החמימות למצוות שהיה חסר לאנשים שחיו בקרירות ובחוסר התלהבות ווארימקייט למצוות.

להחדיר חביבות לתורה ומצוות לילדים

רבותי, מה זה נוגע אלינו? הסטייפלער היה אומר: יראת שמים לא צומחת ברחובות, הדרך להקנות לילדים חביבות במצוות, חביבות בתפילה, חביבות לתורה, זה רק בבית, רק מה שהילדים יראו בבית יקנה בנפש שלהם, יש אברך שלומד יום שלם בכולל, ברוך ה' אכשר דרא ויש כולל בוקר, כולל צהרים, כולל ערב, וכולל ביום שישי ובמוצאי שבת, הוא מגיע הביתה מותש והזמן היחיד שהוא נח ולא לומד זה בארוחת ערב שבה הוא קורא קצת עיתון, זה הזמן היחיד שהוא מתאוורר במהלך היום, הוא ודאי צודק ומותר לו לנוח קצת, אבל זה הרי הזמן היחיד ביום שהבן שלך רואה אותך, הוא מעולם לא ראה אותך עם גמרא ביד, מה שנוקלט לו בראש זה שאבא קורא יתד, לעומתו יכול להיות יהודי שנהנה מיגיע כפיו שכל היום עוסק לפרנסתו אבל כשהוא מגיע הביתה הוא מיד פותח גמרא, הילדים שלו רואים כל הזמן אבא שעוסק בתורה, כמה מעלה יש לילד שהולך לישון בלילה עם הניגון המתוק של הגמרא של אבא, אמנם לא בכל יום זה אפשרי אבל בשבת קודש אפשר לעשות את זה, הילד קם בבוקר והוא שומע את הניגון של הגמרא של אבא, אין לתאר כמה זה משפיע

אלכסנדר' אין לתאר מה היה בעולם כשהיו נביאים, נביא שהתנבא תשע מאות תשעים ותשע פעמים ודבריו התקיימו ופעם אחת נבואתו לא התקיימה הוא חייב מיתה, כל מילה שיוצאת מפי הנביא חייבת להתקיים [כשה נבואה לטובה], כשהיה נבואה היה קשר ישיר בין הבורא לנבראים על ידי הנביא, וכשפסקה הנבואה נפסק הקשר הזה בין הבורא לנבראים, העולם השתנה מהזמן שפסקה הנבואה, לכן מונים למלכות יון כי מאז התחיל עולם חדש.

שחיטת היצר הרע בזמן פיסוק הנבואה

בגרא כתוב שכשאנשי כנסת הגדולה שחטו את היצר הרע אז פסקה הנבואה מכלל ישראל, ויש להקשות שבחשבונות השנים בחגי זכריה ומלאכי נמצא שהיתה נבואה גם בזמן מלכות יון, וליישב את דברי ר' ניסים גאון נראה על פי מה שמבואר בגמרא במגילה שלמרות שאין נבואה בחוץ לארץ אבל נביא שהתחיל להתנבאות בארץ ממשיך את נבואתו בחוץ לארץ, ועל דרך זה גם בזמן הנבואה, משחיטת היצר הרע לא קמו נביאים חדשים אבל מי שהתנבא לפני כן המשיך גם אחר כך להתנבאות.

השתוקקות לאלקות

ולמה כששחטו את היצר הרע פסקה הנבואה? הביאור הפשוט הוא שזה לעומת זה עשה האלוקים, כשנחלש הכח של הטומאה נחלש גם כח הקדושה, **אבל נראה שיש כאן עומק נוסף** - אנשי כנסת הגדולה שחטו את היצר הרע שהחטיא את כלל ישראל וגרם שביט המקדש יחרב, ולכאורה, אם זה רעיון כל כך מוצלח איך במשך כל השנים לא חשבו על הרעיון הזה? **התשובה היא:** לשחיטה הזו היה מחיר מאד כבד, היצר הרע של עבודה זרה הוא התכונה שהקב"ה ברא בנפש האדם להידבק באלקות, זה נברא באדם בשביל להידבק בקב"ה וכל אדם יכול לנצל את התכונה הזו לטוב או לרע, אדם נמצא בעולם הזה ויש לו עבודה קשה, צריך להתאמץ ולעמול ואי אפשר לעשות כל מה שרוצים, מי שמאמין בקב"ה יש לו עבודה קשה, בא היצר הרע אל האדם ואומר לו: בא תפרוק את התשוקה לאלקות על דבר מוחשי שעשוי מעץ ואבן וזה לא יחייב אותך כלום, ובאותם ימים ההשתוקקות לאלקות היה נסיון עצום, ולשחוט את היצר הרע של עבודה זרה פירושו לשחוט את החשק להידבק באלקות, לכן מהרגע ששחטו את היצר הזה לא היה יכול להיות נבואה, ולכן במשך כל השנים כשהיתה נבואה לא היה שייך לשחוט את היצר הרע הזה, **אבי מורי זצ"ל היה רגיל לומר** - בספר מלכים רואים שרוב המלכים גם אלו שעשו את הישר בעיני ה' כתוב עליהם **'רק הבמות לא סרו'**, וזה דבר בלתי נתפס! להקריב קרבן בחוץ זה כרת כמו לאכול ביום כיפור וכמו עריות, ואיזה יצר הרע משונה זה? הם לוקחים שור שעולה כמה אלפי דולרים ומקריב אותו לקב"ה שאותו קב"ה אומר שעל כזה דבר חייבים כרת, וכי בשופטני עסקינן? רואים מכאן את עוצם התשוקה שלהם להתקרב לקב"ה ולהקריב קרבנות שלמרות שהם ידעו שיש על זה כרת הם לא היו יכולים להתאפק, זוהי התשוקה שהיתה למאתים וחמישים איש מקריבי הקטורת.

אין קיום ליון בזמן שיש נבואה

ומה הקשר בין מלכות יון לפיסוק הנבואה בישראל? יון הרי נלחמו בכל דבר שמעל הטבע, וכל זמן שהיתה נבואה בישראל לא היה קיום לחושך של יון, הנבואה היתה הדבר הכי לא מדעי שיכול להיות, ורק כשהעולם השתנה ופסקה הנבואה היה יכול לבוא לעולם החושך של יון, כתוב בחז"ל עד שפסקה נבואה שמע לדברי הנביאים משפסקה נבואה שמע לדברי החכמים, מאותו זמן התחיל הכח של תורה שבעל פה שזה החכמה.

וקובע בנפש של הילד, זה נותן חמימות וצימאון לעסק התורה, **ההכנות לשבת קודש**, כשלכל ילד יש תפקיד מיוחד שהוא עושה אותו ביום שישי בבוקר, שיש אוריה טובה וחמה בבית בזמן ההכנות לשבת קודש, זה מקנה לילד שמחה ותשוקה לשבת קודש, היום מכינים 'נר לייט' שגם את הנרות לא יצטרכו להכין, בילדותי לא היו פתילות, אני זוכר את אבי זצ"ל עומד ומכין פתילות מצמר גפן בכזו חביבות למצוה, אני זוכר שבערב סוכות הוא היה לוקח אותנו לפרדס של אשה תימניה שהיו שם אתרוגים בחזקת לא מורכבים, במשך חמש שש שעות הוא היה מחפש אתרוג ואחר כך הוא היה חוזר הביתה עם אתרוג תימני מהודר והפנים שלו זרחו כמו אדם שזכה בלוטו במליון דולר, אין לשער כמה זה השפיע והחדיר בנפש שלנו לדורי דורות, **סיפר לי יהודי** שגר בחיפה שאביו היה לוקח אותו לאמירת סליחות לפנות בוקר, אותו יהודי מאד רצה לקחת גם את הילדים שלו אבל היום שיש חיידר כל היום לא שייך להעיר את הילדים כל כך מוקדם, והוא דאג שבילילי שישי הילדים שלו ילכו לישון מוקדם כדי שלפחות פעם אחת הוא יוכל לקחת אותם לקלוט מה זה סליחות לפנות בוקר, זה משפיע עליהם לכל החיים, לתת לילדים לטעום מה זה סליחות, זה משפיע לשנים אחר כך, לקחת את הילדים לאפיית מצות, החבורה שלי לאפיית מצות נמצאת בבני ברק, הייתי מוציא את הילדים מהחיידר ליום שלם ולוקח אותם, שאל אותי פעם יהודי: זה לא ביטול תורה? אמרתי לו: אתה יודע מה זה נותן לילדים לשנים אחר כך? אמרו לי **שר' חיים גריינמן** היה לוקח את כל הילדים והנכדים מהחיידר ומבטל אותם יומיים מהחיידר בשביל שיקנו ויראו מה זה חביבות למצוות, אני זוכר איך **שר' חיים קנייבסקי** היה לוקח את כל נכדיו לקטוף סכך לכבוד סוכות, כל דבר כזה מקנה חביבות וחמימות בלב הילדים לתורה ומצוות.

השפעה מגיל צעיר

במדרש כתוב 'וחושך על פני תהום' זו מלכות יון שהחשיכה עיניהם של ישראל שאמרה להם כתבו על קרן השור אין לנו חלק באלוקי ישראל, ויש כמה הסברים מה מיוחד בקרן השור, **יש מבארים** ששור מסמל את הפרנסה של האדם, גם בפרשת מקץ פרעה חלם על פרות לבטא את הרעב והשבע שיבוא למדינה, עם השור חורשים את השדה וכך יש פרנסה ואוכל, כתוב שסדר זרעים נקרא אמונה שמאמין בחי עולמים וזורע, והיונים רצו לפגוע באמונה, לחיות שהכל טבע וכוחי ועוצם ידי, לכן הם רצו שיכתבו על קרן השור אין לנו חלק באלוקי ישראל, שכשהם ילכו לחרוש שזהו הזמן שהכי מסוגל לאמונה אז הם יכריזו אין לנו חלק באלוקי ישראל, **ויש שמבארים** - בגמרא בשבת כתוב שבזמנם היו עושים בקבוקים לתינוקות מקרן של שור, היו סותמים את הצד הרחב והצד הצר הוא היה הפיה, והיונים ידעו את הסוד שאם רוצים להילחם ביהודים צריך להתחיל את המלחמה בחינוך של הילדים, לכן הם רצו שכבר מילדות יהיה כתוב על הבקבוק שלהם אין לנו חלק באלוקי ישראל.

מלכות יון - עידן חדש בבריאה

הארנונו בשיעור הקודם שהחושך הגדול של מלכות יון זה מה שהם לא מכירים בשום כח שהוא לא שכלי, ונוסיף מעט על הדברים - במשנה בראש השנה כתוב שלמלכי אומות העולם היו מונים שנה באחד בתשרי, ויש דבר פלא: מלכות יון שלטה בזמן החורבן מאה שמונים שנה, והם זכו שכלל ישראל היו מונים בשטרות למלכות יון גם אחרי מאות רבות של שנים, למה כלל ישראל לא התחילו למנות למלכות רומי שכבשה אחר כך את העולם, **שמעתי בזה מהגר' משה שפירא זצ"ל** - בהקדמת רבינו ניסים גאון על הש"ס הוא כותב **'רב ירד לבבל בשנת תק' שנה לפיסוק הנבואה אשר היא תחילת ממשלת**

מתורת סלבודקה

מתוך שיחות הגאון רבי משה טיקוצ'ינסקי זצוק"ל

משגיח ישיבת סלבודקה

פרשת וישב

שברא הקב"ה ד' רוחות בעולם כך סיבב לכסאו ארבע חיות וכנגדן סידר הקב"ה הדגלים למשה.

אמר לו מזרח שממנו יצא אור לעולם יהיה ליהודה שהוא בעל מלוכה, ועליו יששכר שהוא בעל תורה ועליו זבולון שהוא בעל עשירות. ועל זה כתוב בראשונה יסעו כמו שנאמר ויעבור מלכם לפניו וד' בראשם.

דרום: שטלי ברכה וגשמי ברכה באים ממנה לעולם וכנגדם ראובן שהוא בעל תשובה והתשובה מדה טובה ורחמי של הקב"ה באים לעולם בשעה שעושין תשובה, ושניים יסעו: שהתשובה היא שניה לתורה.

חזינן כאן: שראובן העמיד לדורי דורות את ענין התשובה, וכן הוקבע הדבר במעשה מרכבה וכן בדגלים, והכל נכנס בחשבון - ונזקף לזכותו של יהודה שהיה הגורם לכל זה, זהו הפירוש במי גרם לראובן שיודה יהודה.

אין לנו את הכח להשיג את העשירות שיש לכל בן ישיבה היושב בחצרות בית ד' בין מאות בני ישיבה, וע"י שהוא מתחזק הרי הוא בהכרח גורם חיזוק לאחרים, וכמו שנתבאר שקידוש שם שמים פירושו להיות זוכה ומזכה, וחילול שם שמים פירושו שהוא חוטא ומחטיא אחרים, אם כן נצייר לעצמינו שאחד מאחר לתלמודו יען כי נכחש מגרסתו והוא צריך להחליף כח, אבל הרי יתכן שעל ידי זה ילמד חבירו ממנו שאפשר לאחר לסדר, האם יש לנו ציור בחומר הדבר? ומדה טובה מרובה כאשר אחד מתחזק וגורם בכך חיזוק לאחרים הרי יש בידו זכות שאפילו ה"צדקה ממני" לא מגיע אליה.

והרי לפנינו בחוש מה שאמר הגרי"ס שבכל בית המדרש יש שוק, ובכל שוק ישנו בית מדרש. בישיבה יש שוק גדול מאד שאפשר להרויח עולם מלא ע"י קידוש השם וכן ח"ו להפסיד עולם ומלואו ע"י חילול השם.

ובשולי הענין, שמעתי בשם הגאון רבי שמואל פונדילר זצ"ל (מגדולי תלמידי הסבא מסלבודקה ומשגיח ישיבת טלז בתקופת הגאון רבי אליעזר טלזר), אם היו שואלים אותנו מעשה של מי גדול יותר הודאת יהודה או שתיקת תמר היינו אומרים שמעשה תמר גדול הרבה יותר, לשתוק אפילו שיזרקוה לכתשן האש, ואילו יהודה הרי חייב להודות שלא יהרגו על ידו נפשות נקיות, אמנם בתורה מצינו ששבח הכתוב את יהודה על מעשהו "אתה יודוך אחיך", ובזכות זה נקראים כולם יהודים על שמו, ולא מצינו שהכתוב משבח את תמר על שהעדיפה להפיל עצמה לכתשן האש, מלהלבין פניו ברבים. אלא רק אמרו נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכתשן האש, ואל ילבין פני חבירו ברבים, שלומדים מכאן חיוב על כל יהודי לא להלבין פנים, ורואים מכאן דבר נורא ש"כלימה מר ממות" וגדול היה צערן של יהודה בהודאתו מאשר ליפול לכתשן האש.

אדם שגורם לחבירו לעשות מצוות איננו יכולים לשער את גודל זכותו וכמו שיתבאר. הנה יהודה שהודה ואמר צדקה ממני, וכתוב עליו יהודה אתה יודוך אחיך וכו' ומשום זה זכה למלוכה, ועיין בתרגום יונתן שם שזכה עוד שאנו נקראים יהודים על שם יהודה [ולא נקראים ראובנים או שמעונים] וזה לשונו "יהודה את אודיתא על עובדא דתמר בגין כך לך יהודון אחד ויתקרון יהודאין על שמך" [כלומר אתה הודית על מעשה תמר, ובעבור זה יודו לך אחיך ויקראו יהודים על שמך]. וכל זה על שעמד בנסיון והודה.

ובכל זאת אנו רואים שכשמשה רבינו ע"ה בא להתפלל על יהודה (בשעה שעצמותיו היו מגולגלין בארון ולא זכה להכנס למתיבתא דרקייעא, מחמת שאמר ליעקב וחטאתי לאבי כל הימים וקללת צדיקים אפילו על תנאי מתקיימת, כדאיתא ברש"י) לא הזכיר את עצם הזכות של יהודה שאמר צדקה ממני, אלא אמר מי גרם לו לראובן שיודה יהודה, שיהודה בהודאתו גרם לכך שגם ראובן הודה שבלבל יצועי אביו וזכותו זו של יהודה הזכיר משה ואמר שמע ד' קול יהודה.

אם כן הרי כתוב כאן דבר נורא, שעצם הזכות של יהודה שהודה שבעבור זאת זכה למלוכה עדיין לא הועילה להסיר הנידוי מעליו, אלא היה צריך זכות יותר גדולה, והיינו: שיהודה זיכה את ראובן במצות תשובה על ידי זה שגרם לו להודות, כאן ניצבת לנגד עינינו גודל הזכות של הגורם מצוה לחבירו.

אחר שזכינו להבין גודל זכותו של יהודה שגרם לראובן לשוב בתשובה מחובתינו להוסיף ביאור בחטאו של ראובן לבל נטעה לומר שהיה לראובן חטא ממשי.

והנה ידועים דברי חז"ל "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה", ובתרגום יונתן מבואר יותר מזה שהדבר בא לו מרוב "טובה" שמרוב חרדתו וזהירותו במצות כיבוד אם, נתעלמה ממנו הזהירות הראויה - ופגע בכיבוד אב.

וזה לשון תרגום יונתן שם "מדמינא לך לגינא קלילא דעלון לגווה נחלין מוחין מתגברין, ולא יכילת למסובלא יהון ואסתחיתפת", [אני מדמה אותך לגינה קלילה שנכנסו לתוכה נהרות שוטפים ולא יכלה את כל המים ונתקללה]. הרי מפורש כאן שהחטא בא לו מרוב טובה כמו גינה שהשקוה יותר מהראוי, וכן מבואר בתרגום ירושלמי, ושם מפורש יותר מה שכתבנו. "כן אתרעת ראובן ברי בעובדך טביא" - (כך נתקלקלת ראובן בני על ידי מעשיך הטובים).

הרי מבואר שחטאו של ראובן היה חטא דק, ועוד שזה בא לו מרוב זהירותו בכיבוד אם ועם כל זה כשיהודה גרם לו לעשות תשובה הרי זכה זכות כזו שהועילה לו יותר מעצם הזכות של "צדקה ממני".

וברמב"ן איתא בפרשת שמות ועוד ראיתי במדרש כשם

נר חנוכה – שורש הקיום בגלות

חידוש ענין המנורה גם לאחר החורבן

כלל זה שזכות אבות שייכת לגאולה מבואר בזה"ק (בהקדמה ובפרשת ויחי) שבכל גאולה יש קודם את "הניצינים נראו בארץ" – אלו האבות, משום שזכות האבות צריכה קודם להתגלות ומכח באה הגאולה, ובחנוכה התגלה משהו ממידה זו ששייכת לגאולתם של ישראל. ויש להבין איפה התגלתה מידה זו בעולם באופן שלא היה קודם, ומה התחדש בימים ההם בגילוי מידה זו.

חילוק בין הגאולה העתידה לחנוכה וההקבלה ביניהם

עוד יש להתבונן בענין הנר, דהנה בספר ישעיה מתאר את הגאולה העתידה – 'ישועתה כלפידי יבער' (ישעיה סב, א), דהיינו השישועה העתידה תהיה בצורה של לפיד, ואילו בחנוכה הישועה היא רק בגדר של 'נר' אבל לפיד פסול להדלקה. וצריך להבין מה החילוק ביניהם.

ובאמת יש בענין החנוכה דבר מפליא, שמצד אחד מדליקים בפתחי הבתים ונראה שרוצים להאיר את רשות הרבים, אולם אם כן היה צריך להדליק מאורות גדולים, ואנו לא כך עושים אלא מדליקים נרות שרק מתנוצצים ברשות הרבים אבל לא עושים הרבה אור. ומשמע שאין זה ממש כמו אותו סדר של הגאולה העתידה שהוא 'כלפידי יבער', אלא רק מעין זה – על ידי נר שמאיר את הישועה. וצריך ביאור מה הצד השווה ביניהם ומה החילוק.

נוסף על זה יש להבחין שזמן הדלקת הנרות הוא בלילה דווקא, וכמו כן הזמן של חנוכה הוא בחורף שהוא בחינת הלילה של השנה, ולא עוד אלא שהוא בדיוק אמצע החורף שהוא תוקף הלילה, ואמת שהלילה הוא הזמן שבו הנר מאיר ביותר והוא נצרך ביותר. אך צריך ביאור מהי ההארה הזאת שהאירה את הלילה ולמה היא רומזת.

קביעת ימי החנוכה, על שום מה

כתב הרמב"ם (הלכות חנוכה פרק ג, א-ג) וז"ל, 'בבית שני כשמלכו יון גזרו על ישראל ובטלו דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצות. ופשטו ידם בממונם ובבנותיהם ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות. וצר להם לישראל מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול עד שריחם עליהם אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם וגברו בני חשמונאי הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל יתר על מאתים שנים עד החורבן השני: וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום בחמשה ועשרים בחדש כסלו היה ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד ולא היה בו כדי להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו נרות המערכה שמונה ימים עד שכתשו הזיתים והוציאו שמן טהור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו שתחלתן מליל חמשה ועשרים בכסלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות להראות ולגלות הנס, עכ"ל.

ונראה להתבונן בדבריו בשתי נקודות, האחת, שנראה מדבריו שעיקר ימי חנוכה נקבעו על הישועה שגברו על היונים ולא נשתכחה התורה מישראל... וחזרה המלכות לישראל, והנרות נקבעו רק בתור זיכרון לנס שנעשה בחנוכה, והוא הניצחון שנושעו ממבקשי רעתם של ישראל והעומדים כנגד עניינם של ישראל, וכך דעת הרבה מרבתינו ובתוכם המהר"ל בספר נר מצוה ועוד. וזה קשה, דודאי אי אפשר לומר שעניינם של ימי החנוכה מצטמצמים רק לזה שלא נעשה יותר רע, אלא ודאי שהיתה גם התקדמות של

כתב הרמב"ן על הפסוק (במדבר ח, ב) 'דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות' – למה נסמכה פרשת מנורה לחנוכת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חיך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות בוקר וערב, עכ"ל. עוד הביא שם ממדרש אגדה: ולא נתברר לי למה נחמו בהדלקת הנרות, ולא נחמו בקטורת בוקר וערב ששבחו הכתוב... ועוד, מה טעם לחלישות הדעת הזו, והלא קרבנו גדול משל נשיאים, שהקריב בימים ההם קרבנות הרבה כל ימי המילואים... אבל ענין ההגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנוכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרן ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו. ובלשון הזה מצאתיה במגלת סתרים לרבינו ניסים שהזכיר האגדה הזו ואמר, ראיתי במדרש כיון שהקריבו שנים עשר שבטים ולא הקריב שבט לוי וכו', אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו, יש חנוכה אחרת שיש בה הדלקת הנרות ואני עושה בה לישראל על ידי בניך ניסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם, והיא חנוכת בני חשמונאי, ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנוכה המזבחה, עכ"ל.

והוסיף עוד הרמב"ן וכתב וז"ל, וראיתי עוד בילמדנו (תנחומא בהעלותך ה) וכן במדרש רבה (טו ה) אמר לו הקב"ה למשה לך אמר לאהרן אל תתירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביהמ"ק קיים הם נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה יאירו, וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם. והנה דבר ידוע שכשאינן ביהמ"ק קיים והקרבנות בטלין מפני חורבנו אף הנרות בטלות, אבל לא רמזו אלא לנרות חנוכה חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותנו, עכ"ל.

מבואר בדברי הרמב"ן שבנס חנוכה התחדש מצב שהמנורה קיימת גם בלי בית המקדש ואינה תלויה בבית המקדש, כי השפעתה קיימת גם היום, והיא ע"י הדלקת נרות חנוכה. ויש להתבונן בזה מהו החידוש של חנוכה בית חשמונאי?

גם בדברי הרמב"ם בדרך ה' (הלכות חנוכה פרק ג, א) מבואר שישנה הארה מיוחדת שהתגלתה בחנוכה ואנו מעוררים אותה על ידי הנרות, וצריך להבין מהו הגילוי המיוחד שהתווסף בחנוכה מעבר לעצם ההצלה ע"י הנס?

גילוי מידת נוצר חסד לאלפים בחנוכה

ענין נוסף שנתגלה בחנוכה מצינו באריז"ל (שע"כ ד"א בענין חנוכה) שכתב דראשי התיבות 'להדליק נר חנוכה' [כגירסת הגר"א במעשה רב (הלכות חנוכה רלט, וכ"ה בשו"ע תרעו, א)] רומזים למידת 'נוצר חסד לאלפים', וענינה של מידה זו היא כמ"ש הגר"א באדרת אליהו (שמות לד, ז) שזוכר חסדי אבות והיא המידה הנקראת זכות אבות, ויש להוסיף ולפרש את ענין הנוצר חסד שצריך לשמור את החסד של האבות באופן היותר נעלה שתעמוד זכותם כדי להושיע את הבנים לגאולתם השלמה והמתוקנת, ולא מכלה אותה על צרות קטנות במהלך השית אלפי שנים, וכמו שהאור הגנוז גנזו הקב"ה לצדיקים לעתיד לבא, כך זכות האבות היא גם גנוזה ושמורה ומחכה לזמנים של גאולה.



היוונים שהיו מוכשרים לפעול חושך כנגד האור הפנימי בעצמו ולא בשאר ג מלכויות ששליטתם על ישראל באה ביחד עם ביטול בית המקדש - באים היוונים בזמן שבית המקדש קיים לירושלים להחשיך על הנקודה הפנימית וזו הגזירה של 'כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלוקי ישראל', זהו הסיכום של החושך, וכנגד זה בא הנס להעמיד את הייחוד של מעלות ישראל וכך להתגבר על 'חושך - זה יון'.

וזה השינוי בין שאר המלכויות שקבלו את הכח והממשלה כמתואר בצלם של גבוכדנאצר, אלא ששאר האומות לא התערבו בעצם עניין האור הפנימי של ישראל, אלא הם רק חייבו את ישראל לעשות כרצונם, רק היוונים רצו להחשיך את העינים שרוצות לראות את הייחוד הזה שעם ישראל קשורים לקב"ה, וזהו ההיפך מ'החכם עיניו בראשו' (קהלת ב, ט). ועל זה צריכים שתתגלה הארה חדשה, לא הארה שתחזיר כל דבר למקומו, אלא הארה שתאיר ותעמיד את הציר האחד, את הנקודה המאחדת במעלות ישראל השונות, וזה מה שעושה אותה נקודת האור בתוך החשך, היינו שהנר הוא זה שמאיר ומגלה שהכל עומד על ענין אחד, והוא הקשר שלנו עם הקב"ה, כי הדבקות מתוארת ב'נר ה' נשמת אדם חופש כל חדרי בטן' (משלי כ, כז), כלומר שעם ישראל מקבלים את אורו של הקב"ה, וזה מקור השייכות של כהונה מלכות ותורה שכולם יונקים משורש אחד והוא הקשר שיש בין השכינה לישראל, וזה מתגלה במנורה שנאמר עליה 'עדות היא לבאי עולם ששכינה שרויה בישראל' וזה כנגד 'אין לכם חלק באלוקי ישראל' שהעמידו היוונים, כי המנורה היא המעידה שהשכינה שרויה בישראל, ושהשייכות כן יכולה לחול.

והוא מה שאמרו חז"ל (ב"ב כה:). הרוצה שיחכים ידרים וסימנך מנורה בדרום, כי ההארה הזו שהמנורה מאירה היא זו שנותנת את היחס הכולל השלם שאפשר על ידו להבין כי זה עצם עניין החכמה להבין את הכללות של כל הפרטים.

וזה מה שאומר הרמב"ן שהמנורה שבאה אחר חנוכת המזבח היא כנגד בית חשמונאי. כי החידוש בפרשה זו הוא ש'אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות' (במדבר ח, ב), תעשה את הנרות כולם - כל ההתפשטויות של ההארה, אל מול פני המנורה - כולם שייכים להביא את אותה הארת קודש.

גילוי הייחוד במציאות החיים

ונבאר יסוד זה גם מצד בני האדם. דהנה נצטוו כל אדם בקריאת שמע לאהוב את ה' בכל לבבו בכל נפשו ובכל מאודו, והנה לשלושת הדברים הללו יש עוד קנה מידה, למדוד בכל אלו את השיעור והעוצמה של האדם כמה הוא מקנא לכבודו של הקב"ה. והנה כשבאו החשמונאים ומסרו את הנפש לכבוד ה', מסירות נפש זו על כבוד ה' היא איכות של שייכות שהיא אחת בהכל. ויתבאר.

הלכה היא שבשעת השמד על כל מצוה אפי' על ערקתא דמסאנא חייבים למסור את הנפש, אבל פסק הרמ"א (יו"ד קנז, א) שגם בשעת גזירה אין למסור נפש על מצות עשה. ומקשה ר' ברוך בער (מכתב בהקדמה לברכ"ש ח"ט) איך ר"ע מסר את הנפש על מצות ת"ת של לימוד תורה ברבים (עי' ברכות סא:). והתשובה היא דר"ע הבין שכשיש ענין של להשכיחם תורתך לא שייך לדון מצד מצוות עשה של כל גברא וגברא באופן אישי, כי במצב כזה אין הגבלות של הסדרים הרגילים שעל מצות לא תעשה מוסרים נפש ועל מצות עשה לא, כי כל דינו של הרמ"א שייך רק כשמדברים על גברא אחד שרוצים לבטל אותו ממצוה מסויימת, אבל כשמדברים על מציאות הקשר של כלל

עם ישראל באיזה ענין ולא רק שנתבטלה הגזירה. וכלשונו של הרמח"ל שהיתה הארה מיוחדת בימים ההם ואת אותה הארה עם ישראל צריך לקיים, ואין זה רק כמבריא ארי שמחזיר את המצב לקדמותו, אלא ישנה התקדמות ועליה על ידי הנרות בפתחי הבתים של שם גדול וקדוש בעולם שהתגלה בחנוכה, וצריך לבאר מהו אותו שם גדול וקדוש.

הנקודה השניה שיש להתבונן בדבריו, דנראה מדוקדק מדבריו דהיה ענין מיוחד שחזרה המלכות לישראל, וקצת פלא מה מקור ענין החזרת המלכות לישראל, הרי לעינינו נראה שהעיקר היה שחזרה עבודת המקדש וקדושתו, וכמו שאנו אומרים בפיוט על הניסים: ואח"כ באו בניך לדביר ביתך וכו', אם כן כיצד ענין החזרת המלכות נתפסת כתשועה ופרקן כהיום הזה.

סדרי היחס השונים בין עם ישראל לקב"ה בסדר המציאות הרגיל

ונראה להסביר בפשט הדברים במה שהתגלה בישועת חנוכה, דהנה ביחס שבינינו ובין הקב"ה יש חלקים רבים, שהרי החיים של האדם מורכבים מהרבה תחומים, וכדכתיב (שה"ש א, ט) 'הביאני המלך תדרני', כי יש לו לכל חכם מישראל חדרים בחכמתו וכך גם חדרים בתורתו. וכן ביחס הכללי לעם ישראל ישנם ג' חדרים, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ב) בשלשה חדרים נכתרו ישראל, חדר כהונה, חדר מלכות, וחד תורה, ולכל אחד מהם תפקיד אחר של השלמה, חדר מלכות ניתן לדוד ולזרעו, חדר כהונה לאהרון ולבניו, וחד תורה לתלמידי החכמים, וכל אחד יכול לזכות בו כי הוא ניתן לכל ישראל והזוכה בו זוכה, ואף שכל אחד הוא חלק נפרד, כולם יחד משלימים את הכלל השלם הנקרא 'עם ישראל'.

איחוד שמותיו של הקב"ה בנר

בקדמונים מבואר שה'אור' הוא ענין המאחד את כלל הפרטים, שהרי בחושך הכל נמדד לפי המישוש, ולכן צריך לתפוס כל דבר בנפרד וא"א לתפוס את כל התמונה יחד, משא"כ באור ניתן לראות הכל יחד. ולכן בכל התורה החכמה נמשלה לאור והסכלות לחושך, וכן טוב ורע נמשלו לאור וחושך, והיינו שהחושך אינו מאפשר לראות איך כל דבר מתייחס לחברו ומה הקשר בין הדברים, רק האור מאפשר לראות את היחס בין הדברים ואת התמונה השלימה. עוד כתבו הקדמונים שבמלה 'נר' מרומזת הבחנה זו, דהנה ישנם ג' שמות מלאים של קודשא בריך הוא, א. שם 'הויה אלקים' שהוא שם מלא שגם מתגלית בו הנהגת המשפט וגם איך הנהגת המשפט מגיעה לתכליתה ע"י הנהגת הייחוד אע"פ שיש הנהגה לפי מעשיהם של בני אדם. ב. שם 'הויה אקיק'. ג. שם 'הויה אדנות', ושלושת השמות הללו עולים בגימטריא כמנין 'נר'. וצריך להבין מהי משמעות איחוד שלושת השמות במלה 'נר'.

בחנוכה התאחדו כל הסדרים

ונראה לבאר שחנוכה הוא הזמן היחיד במציאות של עם ישראל שבו כל הכוחות מתאחדים יחד, וזה מה שהתחדש בחנוכה, כי בסדר החיים הרגיל הדברים מופרדים זה מזה, יש לנו את הסדרים של חיי הרשות ויש לנו את הסדרים של חיי המצוה, ואי אפשר להתייחס לחיים הארציים כמו שאנו מתייחסים לעבודת בית המקדש, וכמו כן אי אפשר להתייחס למלחמות כמו להקרבת קרבנות, אלא כל דבר הוא בפני עצמו, יש מלך שילחום מלחמותינו, יש כהן שיקריב את הקרבנות, ויש תלמיד חכם שעוסק בתורה, כל דבר עומד בפני עצמו. אולם מגיע זמן כמו בזמן היוונים שיש ערעור על היסודות של כלל ישראל, וזה מה שהיה מיוחד אצל

¹ ובאמת אין מלכות ישראל באמצע תיאור המלכויות שם ונראה שהופיע מלכות חשמונאי להפיל את אימפריית יון רק מצד מה שהיוונים באו לפגוע בשורש של המציאות כי כל המלכויות האחרות מעמידים חיצוניות שונה וזה לא מתנגש עם ישראל בעצם אבל

² ובאמת אין מלכות ישראל באמצע תיאור המלכויות שם ונראה שהופיע מלכות חשמונאי להפיל את אימפריית יון רק מצד מה שהיוונים באו לפגוע בשורש של המציאות כי כל המלכויות האחרות מעמידים חיצוניות שונה וזה לא מתנגש עם ישראל בעצם אבל



ישראל עם הקב"ה, הרי הוא הלב של הקשר המאחד את הכל, ולכן יש פה דרגה שחייבים עליה מסירות נפש מושלמת, וכמו כן חייבים קנאה מושלמת, ומכאן נשאבת כל מציאות החיים של עם ישראל בנפש ובגוף, כי המלכות והכהונה והתורה כולם עומדים כלפי זה כדבר אחד, שכולם נעשים מאותה נקודת חיבור של אין לנו אלא אהבתך - שהרי כל עמידתנו היא כדי לקבל את אורו של הקב"ה, וזוהי כל המציאות שלנו.

שמות השם המתגלים בחנוכה והשייכות שלהם לאור הגנוז

החידוש של ימי החנוכה הוא שיש בו את ההארה של האור הגנוז, ובבחינה זו של האור הגנוז האדם היה צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כי האור הגנוז בוקע את כל המסכים וההסתרות, וביאור ענין זה הוא שכל הניסיונות וקשיי ההתמודדות של בנ"א מתחדשים ע"י הסתירות שבנ"א מוצאים בין הכוחות השונים שבעולם המשפיעים עליהם לכיוונים הפוכים בבחינת אוי לי מיצרי ואוי לי מיוצרי. התיקון לכל הקלקולים הוא ע"י התאחדות כל חלקי הבריאה מסוף העולם ועד סופו שנוגעים בנקודה הפנימית השורשית שעליה עומדת כל המציאות הנקודה הזו היא הנקודה של החכמה שמאירה את התכלית של 'כלם בחכמה עשית', שהכל לתכלית אחת, והתכלית הזאת צריכה להתברר והיא כוללת את הכל 2 ובזה נבוא להתבונן בדרך הפשט בשמותיו של הקב"ה המתגלים בנר חנוכה שהוזכרו לעיל. ידוע ששם הוי"ה הוא הנקרא "שם העצם" כיון שהוא במשמעות שם זה שגם לאחר שברא את העולם ואת בני האדם בעלי הבחירה עדיין הכל עומד לרצונו בכח הנהגת היחוד שבה מכוון את כל הנבראים לתיקון השלם ולהבאת הבריאה אל תכליתה [וכמבואר בדרך ה' בענין קריאת שמע]. שלשת השמות של אקיק ואלוקים ואדנות מתיחסים להכרה שלנו את ה' במצב העולם שלא מתגלית הנהגת היחוד שבשם הויה 3 הקילקול של גלות יוון החשיך את התקוה ועירער על סדרי הצדק של הטוב והרע שבמשפט האלוהי וממילא בא לנתק בנ"א מתחת אדנותו של הקב"ה בהתיוונות וכד' ובכח הנס של חנוכה נעשה שם גדול וקדוש בעולם שהתגלה שם הויה כמאיר ומנהיג את כל השמות שיש בהם מקום להסתר וההעלם הזה והוא הנר שהאיר הקב"ה לישראל - כי אשב בחושך ה' אור לי⁴.

הבחנות הללו שבפרטם אפשר להקביל אותם לשלושת הכתרים תורה כהונה ומלכות - מתאחדים תחת מציאות אחת⁵, ומגלים שהעולם לא שייך לארבעת המלכויות, ולא כפי שהוא מתנהל בגלות, וגם אין שלימותו של העולם בסדר של זמן בית שני שהרי לא עמדו אז במצב של הגאולה העתידה, ובכל זאת התגלה כאן שייכות כללית של הנהגת הקב"ה בכל המצבים איך שנובעת משם הוי"ה - שמהווה את הכל ומתגלה ברצונו להשלים את הבריאה, והנהגתו אותה, עד שתבוא לתכלית שיכירו כולם את מלכותו.

ואפשר שזה נכלל גם בדברי הרמב"ם (הל' חנוכה שהובא לעיל) שחזרה מלכות לישראל, דודאי לא על ישועת המלכות אנו שמחים, שהרי היא כבר בטלה, אלא אנו שמחים על הגילוי של אותה מלכות, והגילוי הוא שכל הסדרים כולם התבטלו כלפי החשמונאים, ויתבאר יותר לקמן.

מלחמת החשמונאים לא בחיל ולא בכח

ביסויפון מסופר שאחרי שהחשמונאים נצחו היו כמה שרי צבא שהתלוננו מדוע רק לחשמונאים מגיעה התהילה, וגם הם רצו להילחם נגד הגויים מהצפון שיצאו למסע נגדם באותו הזמן, ולכן הם יזמו מלחמה נגד האדומים ונגפו במלחמה, ואחרי שניגפו באו לעזרתם החשמונאים שנלחמו באדומיים ונצחו. כי הצורה המיוחדת של ימי החשמונאים היא בצורה הזו של 'לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' (זכריה ד, ו), כלומר, של אנשים שהבינו שכל המציאות של עם ישראל הכל נובע מנקודה אחת, ממקום אחד של חיבור וממקום אחד של פנימיות של אנשים שהכינו את לבבם באמת להעמיד את עצמם לכבוד שמו של הקב"ה, ולכן מהם יוצאת המלכות מהם תורה ומהם כהונה, ובאותו הדור מהם בא הכל.

הארה זו מלמדת גם אותנו הבחנה חשובה - והרבה פעמים אנו צריכים לחזור אליה, שהיחוד הוא השורש לכל הכוחות השונים ולכל סדרי החיים השונים, וכלם צריכים לחזור אל אותו אור החכמה של המנורה שעם ישראל אינו יכול להתקיים גם היום בלעדיו, הבחנה זו שהיא שמגלה את החכמה הזו של "מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערוך אותו אהרן", והיא מאירה את ההארה הזו שכולנו עומדים לקבל מארון הברית של הקב"ה, כי הברית של הקב"ה איתנו מתגלה בארון הברית ששם לוחות העדות וברית זו היא המעמידה את כל הסדר של העולם ואת כל המציאות שלנו, ובהארה הזו שיוצאת מהארון למנורה ומתגלה משם לכל באי עולם היא הארה שממנה רואים מסוף העולם ועד סופו בהבחנה אחת וביחס אחד, ומבינים איך הכל עומד בנקודת חיבור אחת, והיא זאת שצריכה לרפא את השבר של עם ישראל בתוך כל ימי הגלות, ובתוך כל החשך שמפריד את הכל.

החושך בימות עקבתא דמשיחא - והאור בגאולה השלימה

אחד מהמאפיינים של החשך הוא הדברים שחז"ל מתארים בעקבתא דמשיחא ש'האמת תהיה נעדרת' - שנעשית עדרים עדרים והולכת לה (סנהדרין צז, א). אולם הפרדות האלו שכל אחד לוקח לו קמצוץ קטן מהאמת ונעשים פירודים ביסודות, אמנם גם דרך הלימוד היא בצורה זו לחלק בין הדברים ולהפריד ביניהם, שהרי היא הצורה בה יכולים אנו לתפוס את הדברים ולאחדם, כי רק ע"י החלוקה אפשר לראות את אחדות הדברים, אבל לפעמים נעשה פירוד גדול כל כך שזה נשאר בפירוד ולא רואים את החיבור של הדברים בהבחנה של חכמה הכוללת את כולם.

והחזרה של כל הדברים לבחינה של החכמה למקום אחד, היא ההבחנה שאנחנו כן יכולים לראות מצד אחד שיש ריבוי של כל הסדרים במציאות, ואיך שכל הריבוי הזה מאיר את הנקודה האחת, מצב זה יגיע בישועה שלעתיד לבא שעליה נאמר 'ישועתה כלפיד יבער' (ישעיה סב, א) כי הלפיד הוא אש גדולה שמאיר את כל הסדרים ומאחדם לאחד.

הקשר בין חנוכה לישועה העתידה

ובזה מתבאר מהי ההקבלה של חנוכה לישועת הגאולה העתידה, ומדוע חנוכה הוא דווקא בנר, והישועה העתידה היא באבוקה של לפיד - 'ישועתה כלפיד יבער' ולא כמו נר.

⁴ עיין בספר שערי רמח"ל בעמוד רכה שמבואר בדבריו שכל ענין זה שההארה לשמות אקיק ואלוקים ואדנות לסלק מהם את האחיזה של החושך של הסיטרא אחרא נרמזת במידה של נוצר חסד לאלפים כי כל שלושת השמות האלו מתחילים באות א' ואליהם מאיר החסד - הנהגת ההטבה השלימה בחינת נוצר חסד לאלפים ובה מובן הקשר בין נר חנוכה להתגלות שנועשה בברכה "להדליק נר חנוכה" - נוצר חסד לאלפים כפי שבואר בפנים.

⁵ והמבין יבין איך ג' צירופים הללו משתייכים לג' כתרים שנתעטרו בהם ישראל באותה עת, ותן לחכם...

² א"י וזאת למודעי שבביאור השמות הדברים עמוקים ורחבים מני ים ופה התבאר רק הנקודות של הגילוי ביחס למה שדובר בשיעור שלפנינו בתמצית הדברים.

³ אקיק - "אנא זמין למהוי" כלומר שמוזמן ועתיד להתגלות ובכח שם זה מקוים לגאולתו בכל הגליות כמו שאמרו חז"ל כשם שאהיה עמם בשיעבוד זה כן אהיה עמם בשיעבוד אחר בשם אלוהים מתגלה ה' במידת הדין לפי מעשי בני"א ופעולתם כי אלוהים שופט זה ישפיל וזה ירים. בשם אדנות הוא מתגלה בזה שכולנו תחת בעלותו ואדנותו והיא מחייבת אותנו.



המהר"ל בספרו נר מצוה (הובא בשעה"צ סימן תרעג סק"ד) מחלק בין אבוקה לנר, שהאבוקה היא כמו מדורה שאוכלת ומכלה את כל חומר הבערה שלה בבת אחת, לעומת זאת הנר יונק בכל עת קצת מחומר הבערה, ולכן הוא פוסל גרות שעה לנר חנוכה, משום שטבע נר השעוה הוא שאוכל את כל החומר כולו אף שהוא קטן ונראה כמו נר, ולכן הוא מצריך להדליק דוקא בנר עם פתילה וכוס, כי רק כך הפתילה יונקת מעט מעט מחומר הבערה שלה.

הישועה לעתיד לבוא היא ישועה שחלה על כל המציאות כולה, ובבת אחת חל שמו של הקב"ה על כל העולם כולו. והמיוחד בישועת חנוכה הוא שגם בתוך המצב של ההסתרה והלילה החשוך, יש את הארת ה'נר לרגלי דבריך' (תהילים קיט, קה), הארת הנר שמעמידה את הכלי קיבול כך שהעולם מקבל גם בזמן החושך את נקודת האור הזאת שמגיעה מהאור שלעתיד לבוא שמקיפה את כל העולם, ובנקודת האור הזו בה תלוי הכל. ואמנם היא רק נקודת אור כיוון שעדיין לא ניתן להם הכח והשליטה על כל העולם בסדר של תיקון העולם במלכות ש-ד-י כמו הגאולה שתהיה לעתיד לבוא, אבל מכל מקום מקצת מהדבר מושג עד כמה שבני האדם יכולים לתפוס את סוד הגאולה שלעתיד לבוא, ולתפוס את ההבחנה הזו של אחדות כל העולם כולו, שהכל ברא לכבודו, וכמה שחיים לפי הארת החכמה הזו, מקבלים יותר מן הנר שמקבל מאותו האור שלעתיד לבוא.

קיום העולם בזמן החושך

הנר שמקבל וקולט מהאור הגדול העתידי הוא גם הבסיס של כל הקיום בתוך המצב של החושך, כי גם לפני שהגיעה שעת הגאולה העתידה שאז ישתנה העולם, השינוי נעשה בתוך החושך עצמו, עד כמה שאנחנו מבינים את מושגי הגאולה העתידה וחיים לפי המושגים האלו.

כאשר נתינת כל הנפש וכל הרצון מתנקז למקום אחד, אז מתגלה 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך', ומתגלה נקודת היחוד של 'ה' אלוקינו ה' אחד'. כי פשט הפסוק "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", הוא שע"י שנבין את יחודו של הקב"ה, ואז נידע לעשות את "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך" וכו', והנה ידיעת היחוד שהיא הידיעה הזאת שה' אחד מבארת שכל העולם עומד אל הענין הזה של הקשר עם הקב"ה, וזה מה שהיה בלבם של החשמונאים, ונתן להם את היכולת לפעול כנגד עולם ומלואו וכנגד כל הסדרים, כי על זה עומד כל העולם וגם לשם הולך כל העולם. וההארה הזו תאיר לא רק בזמן שישועתה כלפידי יבער, אלא היא תהיה לנו נר בתוך ימי החושך, והיא תאיר לנו בתוך הלילה עוד לפני שמפציע "עד יצא כנגה צדקה" כו' (ישעיהו סב א).

מעלת ה'נר' על ה'אבוקה'

וזו גם המעלה של הנר על האבוקה, כי מדורה היא בוערת באש גדולה אבל נגמרת מהר, אבל נר בגלל שהוא נקודה דקה הוא יכול לדלוק ביציבות למשך הרבה זמן, כמו שנאמר על אשת חיל 'לא יכבה בלילה נרה' (משלי לא, יח). הנר שדולק כל הזמן ולא מפסיק זהו הנר תמיד של מלכות בית דוד שהיא תתקן את הכל, ועליה אנו אומרים 'ועריכת נר לבן ישי משיחך', כי בנר הזה מתאחדים כל המושגים של ידיעת ה' וכל המושגים של ההארה.

ראיית נר חנוכה

נוסיף ונאמר בפשט, הלכה למעשה, שכשאדם רואה את נרות החנוכה מברך 'שעשה ניסים' [ואמנם בדרך כלל מברך המדליק בעצמו בשעת ההדלקה, מ"מ במסכת סופרים (פ"כ ה"ו) מבואר שצריכים להדליק קודם ואח"כ לברך שעשה ניסים, כי גם המדליק מברך ברכת שעשה ניסים של הרואה], וזאת משום שטובה ראייתו, והביאור הוא לפי הנתבאר שראיית נר חנוכה משיבה לעינינו את

הראיה הזו שהפנימיות מנצחת את כל העולם, ושכל סדרי העולם מבוטלים אליה, והפנימיות הזו התגלתה בעולם באופן כזה שהיא שולטת עליו.

האנשים האלו שנתנו לבם לה' הם הכהנים, המלכים, ומעמידי התורה, והכל מרוכז בנקודה אחת של ההכנה האמיתית של בני אדם לתפוס את היחוד ולתת את כל מציאותם וכל נפשם לקב"ה, למסור את נפשם על מציאות הקשר בין עם ישראל לקב"ה, ולמסור את נפשם על הברית הזו של גילוי ארון הברית במנורה. וזהו מה שתקנו החשמונאים בהדלקת הנרות בחנוכה, להביא את האור האחד הזה שמאחד את כל הבריאה וזה לכאורה הכתר שם טוב עולה על גביהן - שכולל את כולם ביחד והתגלה בחשמונאים.

מהות השמחה בימי החנוכה

זוהי השמחה שיש בימים הללו, כמו שאומר הרמב"ם (הלכות חנוכה ג, ג) שהם ימי שמחה והלל והודאה לקב"ה, שהקב"ה נענה לנו לאור הזה והביא לנו את הגילוי הזה של היחוד לעיני כל העולם. וזהו שאנו אומרים בנוסח על הניסים 'ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך ולעמך ישראל עשית תשועה גדולה ופורקן כהיום הזה', שכעת עם ישראל כבר יודעים את היחס שבין הפנימיות והחיצוניות בעולם, ולא חושבים שעכשיו שאנו בגלות בשפל המצב הקב"ה הרחיק אותנו ואיננו שייכים אליו, כי אף שיש הרבה ריחוקים, אפשר לחלק את הזמנים, לחלק את המצבים, כי אין כל הזמנים שווים ואין כל המצבים והכחות שווים, ואף שיש כ"כ הרבה פירודים במציאות שלנו מלפני ה', מ"מ יש יחוד אחד - ש"ה' אלוקינו ה' אחד" שאין דבר העומד כנגד היחוד, ועל כך אנו מודים ושמחים.

נר חנוכה בסמוך למזווה

זה גם הטעם שאנו מצמידים את נר החנוכה למזווה, דהנה ברמב"ם כתוב (הלכות מזווה פרק ה, י) שמצמידים את המזווה לפתח הבית כדי לזכור את מציאות הקב"ה בעולם, וז"ל, 'וכל עת שיכנס ויצא יפגע בייחוד שמו של הקב"ה ויזכור אהבתו וייעור משנתו ושגייתו בהבלי הזמן וידע שאין שם דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישירים'. ובימי החנוכה מוסיפים אנו למזווה שמימין את נר החנוכה משמאל, וזאת כדי להזכיר לעצמנו שלא רק מכח המזווה שכתוב בה ה' אלוקינו ה' אחד, ואהבת וגו', אנו יודעים איך אדם צריך להעמיד את עצמו לפני הקב"ה, אלא גם ישועת חנוכה מגלה את זה, ובלי הגילוי הזה אולי לא היינו יכולים להחזיק מעמד, כי כאשר החושך מתגבר השקרים והעיוותים מתגברים, ואז אנשים נואשים מהגילוי הזה ואומרים שאולי יהיה בעתיד גילוי כזה של 'אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד' (צפניה ג, ט וכ"כ רש"י בביאור פסוק ראשון של שמע), ואולי בעתיד יהיה גם 'ואהבת את ה' אלוקיך' בחיים שלנו, אבל עכשיו זה נראה לא מציאותי. לצורך זה מניחים אנו את נר החנוכה משמאל כדי להוסיף כח למזווה.

והוא שדרשו חז"ל (מסכת סופרים פ"כ ה"ה) על הפסוק (שה"ש ז, ז) 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים'. - מה יפית - במזווה, ומה נעמת - בנר חנוכה, כי נר החנוכה מגלה שהדבר הזה הוא אמיתי במציאות של ימינו אנו, והידיעה הזו של המזווה היא הידיעה שאיתה פועלים על יסוד היחוד כשנותנים את הנפש לקב"ה על יסוד היחוד, ואז מתגלה שמו של הקב"ה בעולם, והדבר שמתגלה בנר חנוכה הוא שהדברים חלים ומשתלבים, והאור המאיר הזה לא רק כתוב במזווה אלא הוא גם מאיר במציאות בתוך החושך, ושעל ידי הגילוי הזה נזכה שיהיה 'אורח צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום' (משלי ד, יח), וש'יצא כנגה צדקה וישועתה כלפידי יבער' (ישעיהו סב, א) במהרה בימינו, אמן.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

בדין כבתה אין זקוק לה וכיבה במזיד
* הדלקה דזכרון הנס ופרסום הנס

הכל בו ה' חנוכה, "וכן מי שהולך לכפר שאין בו ישראל ולן שם בלילי חנוכה אע"פ שאין לו בית מיוחד שם שמענו שהר"ר משולם ז"ל היה נוהג להדליק ולברך **לזכרון הנס**". ומובא בדרכי משה, וכ"כ בב"י בשם המהר"י אבוהב דכתב כן בארחות חיים דכן היה נוהג רבינו משולם.

◆◆◆

ואשר יראה מבואר מזה, דתרי דינים המה בעיקר מצות הדלקת נר חנוכה. הדלקה **דפרסום הנס**, ועוד איכא הדלקה **לזכרון הנס**. והיכא דהוא במקום דאין ישראל ולית ב"י משום פרסום הנס, מ"מ מחויב להדליק מדין זכרון הנס.

ונראה, דיסוד הדבר דאיכא להך חיובא אף במקום דליכא פרסום הנס, דמ"מ מחויב הוא להדליק משום זכרון הנס, נלמד משעת הסכנה דמניחה על שולחנו ודיו. ובדאי איירי אף היכא דליכא בני בית, וע"כ איכא בזה הדלקה אף דלית ב"י משום פרסום הנס, מ"מ מחויב בהדלקה לזכרון הנס.

ומעתה נראה, דמש"כ הלבוש והח"ח כבר **נגמרה המצוה**, היינו המצוה דזכרון הנס, אמנם מצות פרסום לא נגמרה כי אם עד שתכלה רגל מן השוק. ואמנם בזה נאמר קולא בהדין פרסום, דכבתה אין זקוק לה. אכן בכיבה במזיד לא נאמר הך קולא, ובעי לחזור ולהדליקה לקיים הדין פרסום.

ויסוד הדין כבתה אין זקוק לה, היינו כיון שנתקיים מצות זכרון הנס, בהא, כלפי מצות פרסום נאמר קולא דאין זקוק לה. וביתר ביאור, דהנה מצינו דפעמים סגי בהדלקה דזכרון הנס אע"פ שלא נתקיים ענין פרסום הנס. כמדליק בעיר של גוים וככל מדליק בשעת הסכנה היכא דדר לבדו. דכל ההדלקה באופן זה, הוא משום זכרון הנס. ולזה נאמר, דאף דבמקום דשייך פרסום הנס א"כ בעי לקיים המצוה כתיקונה והארכנו בזה בס' ל', מ"מ בזה נאמר הקולא דהיכא דמרישא הדליק והיה שיעור, ורק כבתה, נשנה, "כבתה אין זקוק לה", אכן בכיבה, שוב זקוק לה לקיומי מצות פרסום הנס.

והדברים מדויקים מאד בלשון הלבוש והמ"ב, דכתבו דכבר נגמרה המצוה, דכיון שהדליק נעשה "**זכר לנס**", והיינו זכרון הנס לדידי' כבר נגמרה, ואמנם לא נגמרה פרסום הנס דהוא עד זמן שתכלה, וכמש"נ.

וכתבנו במק"א, דהך מצוה **דזכרון הנס**, הוא לעולם מעכב, ואף דפעמים **פרסום** אינו מעכב, והיא סברת המור וקציעה דסומא אינו מברך משום דחסר גבי מצות זכרון הנס, ועד"ז מתבאר מדברי הרמב"ן בפסחים, והארכנו בסי' ל"ב.

כבתה אין זקוק לה רק בשוגג ולא במזיד

ק"ל כבתה אין זקוק לה, משום דהדלקה עושה מצוה כמש"כ בשו"ע סי' תרע"ג סעיף ב'. וכתבו הפוסקים, דכל זה בכבתה מאליה, אכן אי כיבה במזיד זקוק לה כמבואר בפמ"ג בא"א סקי"ב מור וקציעה ומאמר מרדכי בשם האחרונים. וזוהי המשמעות בשו"ת הרשב"א כמו שדייק האבני נזר סי' תק"ד. וכן פסק בשעה"צ אות ל"ב. וכפי הנראה מקור הדבר מהלשון "כבתה", שמשמע רק בכבתה מאליה ולא כיבה במזיד, ובמהרש"ל מצדד דאפילו בשוגג לא חשיב "כבתה".

ואמנם עיקר דין זה דכיבה במזיד צריך ביאור רב, דאי הדלקה עושה מצוה ולכן אין זקוק לה. מאי אהני דכיבה במזיד, וכי זה קנס מחודש, [ודבר זה הרי לא נזכר מפורש בש"ס]. וע"כ יסוד הדין הוא, דכבתה הוא **קולא** בחובת המצוה, והיינו דאי "כבתה", לא הצריכוהו לחזור ולהדליק, והך קולא נאמר בכבתה מאליה או אף בשוגג מלבד לשיטת המהרש"ל, ולא בכיבה במזיד. ועיין מש"כ בשו"ת בית אפרים או"ח סי' ס"ג.

לשון הלבוש והמ"ב דנגמרה המצוה

הלבוש בריש סי' תרע"ג כתב, "וק"ל כבתה אין זקוק לה, דכיון שהדליק נעשה זכר לנס **ונגמרה המצוה**". ולשון זה העתיק המ"ב בריש הסימן סק"א.

ומבואר **דנגמרה המצוה** במעשה ההדלקה, וזהו הטעם דאין זקוק לה. ואשר לפ"ז תמוה טובא, א"כ אמאי בכיבה במזיד יחזור וידליקנה, הרי נגמרה המצוה, והמשמעות דאין זה קולא שלא הצריכוהו לחזור ולהדליק כמש"כ, כי אם משום דנגמרה המצוה ואין מקום לחייבו יותר דכבר גמרה. באופן דלכאורה יש בזה סתירה דמחד גיסא מכיבה במזיד חזינן דלא נגמרה המצוה כי גם בתורת **קולא** א"צ לחזור ולהדליק, ואילו בדברי הלבוש והח"ח מבואר דכבר **נגמרה**, וצע"ג.

ב' מצוות זכרון הנס ופרסום הנס

ואשר יראה מבואר מזה, דיש בזה מצוה שכבר נגמרה, ועוד יש בזה מצוה דעדיין לא נגמרה, ומצוה זו השניה שייך ב"י 'קולא' שאין צריך לחזור ולהדליק אלא"כ כיבה במזיד.

ויסוד הדברים עפמש"נ בעטרת המועדים מדברי הכל בו, דבנרות חנוכה תרתי אתנייהו בהו. א. משום פרסום הנס. ב. משום זכרון הנס. וכמש"כ שם מרבינו משולם דהדליק בעיר של גוים אע"פ שאין בזה משום "פרסום הנס", מ"מ "זכרון לנס", יש בזה. וזה לשון

ובאמת יש מקום לדון בהנך אופנים דמדליק משום מצות זכרון הנס כמדליק בפנים בשעת סכנה ועיר של גוים אי די בהדלקה שמיד תכבה. דהרי נגמרה המצוה "דזכרון" תכף, ורק בפרסום לא נגמר כמש"כ. והוא מחודש טובא ולא נזכר, ולפמש"נ בסי" מ"א, דנאמר שיעורא בגוף השמן דומי' למנורה, א"כ אף באופנים הנ"ל בעי שיעורא, ויל"ע.

הדלקה ד'זכרון הנס' לא עדיף מנר שבת

ומצאתי בהגהת ר' ברוך פרענקל זצ"ל בס' תרע"ח, דמי שמדליק בפנים ויש לו רק נר אחד בליל שבת, דבדיעבד משתמש לאורו כמש"כ המג"א, הדלקה זו אף דמקיים בזה מצות נר חנוכה, מ"מ ליכא בזה משום קיום דנר דפרסומי ניסא. וכפי הנראה שם דאף בלא פרסום הנס, מ"מ ליכא מצות זכרון הנס בפנ"ע. והיוצא מדבריו שם דנפק"מ בהמבואר דקידוש היום ונר חנוכה, נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא. דבאופן הנ"ל דכל ההדלקה מצד זכרון הנס ולא פרסומו, באמת קידוש עדיף, ועד"ז לענין לחזר על הפתחים דרק משום פרסומי ניסא ולא למצות זכרון. [ואמנם לא כתב להדיא הך הגדרה "דזכרון הנס", ויתכן למש"כ בצפנת פענח ה' חנוכה דהוא מצות הדלקה בפנ"ע, עכ"פ אינו מדין פרסום הנס, כי אם דין נוסף].

ונפק"מ נוספת נראה מדברי הלבוש בס' תרע"ז, דלענין מצות זכרון הנס לא נאמר דין בית לעיכובא, והארכנו בזה לעיל בעזה"י.

שיטת הראב"ה דנשים אינם חייבות כאנשים בנר חנוכה

והנה הראב"ה ה' מגילה נסתפק לשיטת הבה"ג לענין קריאת המגילה דנשים חייבות רק בשמיעה ולא בקריאה ומה"ט אינן מוציאות אנשים בקריאתן, מהו לענין נר חנוכה, דדילמא אינם מחויבות להדליק נר חנוכה כאיש, וממילא אינן יכולות להוציא האנשים בנר חנוכה.

והדברים צ"ב, דבשלמא במגילה נאמרו תרתי, כמבואר בדברי הבה"ג "מצות שמיעה" ו"מצות קריאה", ונשים חייבות רק במצות שמיעה, ולא בקריאתה, אכן לענין מצות הדלקה נר חנוכה ממ"נ אי חייבות בהך מצות וכמבואר משם דאף הן היו באותו הנס א"כ בדין שתוציא אנשים.

ואשר יראה בשיטת הראב"ה, כמש"נ לעיל מהכל בו דתרי דינים נשנו בנר חנוכה, חדא, "פרסום הנס" ועוד, "זכרון הנס". ולזה

כתב די"ל דנשים חייבות אך בזכרון הנס ולא בפרסום הנס. ויסוד הדברים י"ל דקסבר בשיטת הבה"ג דהא דנשים אינם חייבות בקריאת המגילה כי אם בשמיעתה היינו משום דקריאתה משום פרסום הנס, ואלו שמיעתה היינו זכרון הנס לכל אחד, ולזה נסתפק כיון דהך חיובא דנשים מחמת "דאף הן היו באותו הנס" מחייבתן רק בזכרון הנס ולא בפרסום הנס, כמו"כ לענין נר חנוכה י"ל דחייבות רק בחיוב הדלקה דזכרון הנס, ולא בפרסום הנס. והנפק"מ בזה, דיכולות לכתחילה להדליק אף בלא פרסום הנס, וממילא אינו בדין שיוכלו להוציא אנשים, דלאו באותו חיוב מחייבי, וכקריאת המגילה לשיטת הבה"ג.

ויתחדש לפ"ז בגוונא דהמג"א, דאשה הבאה לביתה בלילה ובני ביתה ישנים, דאשה זו יכולות להדליק ולברך, דכל עיקר חיובה הוא משום זכרון הנס, והדרינן לדין דר בעיר של גויים דאינו מחויב בפרסום הנס כי אם בזכרון הנס, וממילא תברך, ואמנם הראב"ה בה' חנוכה מצדד דשפיר אשה תוציא לאיש בנר חנוכה אף לשיטת הבה"ג וכן בפוסקים לא מצינו חילוק בין איש לאשה בזה, ומ"מ נראים הדברים לשיטת הראב"ה הנ"ל בה' מגילה, וכמש"נ. [ובסי" ס"ב ביארנו דברי הראב"ה בנוסח אחר].



ובעיקר שיטת הראב"ה, דהעלה דיתכן דנשים אינם מוציאות אנשים בנר חנוכה. הקשה המור וקציעה מסוגיית הגמ' שבת כ"ג ע"א דלהדיא מדליקין עליו בגו ביתו. ומבואר דאשה מוציאתו כמבואר בתר דנסיבי איתתא וכו'.

ואשר מוכרח בזה לשיטת הראב"ה, דשאני אשתו המדלקת מאשה בעלמא. ובפוסקים איתא דלאו כל כמיניה לא לצאת בהדלקת אשתו. וע"כ דאין זה מדין מוציאו כי אם דכן היא החיוב מרישא על הבית. ומ"מ אין זה משום דנתקיים נר דלוק בבית, דאל"כ אף אשה תוציא איש, ולא בעינן לפטור אחרים, אלא דבעיקר חלות החיוב על כל בני הבית, והדבר מבואר במגדל עוז סוף פי"א מה' ברכות אפילו בני הבית מאה כולן כאיש אחד לעיקר התקנה. וכ"ז באשתו, אכן באשה בעלמא, בעינן לדינא להוציא האחר, וא"כ בעינן מחויב כמותו לפוטרו מחיובו, וזהו ספיקו דהראב"ה לשיטת הבה"ג אי אשה יכולה להוציא איש, ומיושבת קושית המור וקציעה לשיטת הראב"ה, וכמש"נ.

יעלת הון

וישב - חנוכה תשפ"ג

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

כשרוצה לישב בשלוח צריך להרגיש שהוא גר בארץ

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו" (ל"ז, א)

ו**כותב האור החיים הקדוש וז"ל**, וישב יעקב וגו'. צריך לדעת למה הוצרך לומר פסוק זה, שהלא כבר אמר בפרשה הקודמת (לעיל ל"ה כ"ז) ויבא יעקב וגו' היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק, וכל עוד שלא יודיע הכתוב שיצא יודע אני כי שם קנה ישיבתו, עוד צריך לדעת למה כפל לומר בארץ מגורי אביו בארץ כנען, ואם ליחד המקום היה לו לומר בחברון, ואם להודיע כי היא ארץ מגורי אביו, הלא כבר אמר בפרשה הקודמת אשר גר שם אברהם ויצחק.

אכן להיות שקדם לומר בפרשה הקודמת (ל"ו ח) והודיע כי עשו אחיו ירש את הר שעיר מכח זכות אביו, חל על הכתוב להודיע ירושת יעקב, ואמר וישב וגו', נתכוון להודיע מידת טובו שלא נתנהג בארץ אלא בגרות, הגם שראה שעשו ירש ירושתו, והאדון דקדק לומר אליו שנתן לו ביחוד את הארץ, וכמו שפירשתי בפרשה הקודמת (לה יב) בפסוק לך אתננה, אף על פי כן לא עשה בו רושם, והיה מתגורר בגרות כמו שהיה אביו, בארץ כנען, פירוש, שהיה מתנהג בה כארץ לא לו, אלא ארץ כנען. עכ"ל"ק.

והנה רש"י מביא את המדרש רבה, וז"ל, ועוד נדרש בו, וישב, ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו' עכ"ל. והנה נראה שיש ללמוד מזה, שאם רוצים לישב בשלוח, צריך להרגיש שאנחנו גרים בארץ, שזה לא שייך לנו, אלא כל ארץ שייך לקב"ה, וכשאדם מרגיש וחי במחשבה כזאת, אז הוא זוכה לישב בשלוח, ואצל יעקב כשרצה לישב בשלוח, הרגיש בארץ מגורי אביו. שהוא גר בארץ.

האיך אמר ראובן להשליך אותו לבור שיש בו נחשים ועקבים

"והבור רק אין בו מים" (בראשית ל"ז כד)

ופרש"י וז"ל, ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקבים יש בו, (שבת כב, ב"ר פ"ד טז). עכ"ל.

והנה **במסכת שבת (כב)**, איתא, אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי, ופרש"י וז"ל, פסולה, דלא שלטא בה עינא למעלה מכ' אמה וליכא פרסומי ניסא, עכ"ל. עוד שם, ואמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרב תנחום מאי דכתיב, והבור רק אין בו מים, ממשמע שנאמר והבור רק איני יודע שאין בו מים, אלא מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקבים יש בו. עכ"ל.

ו**כתב בספר זרע שמשון וז"ל**, וכבר צוחו קמאי דקמאי על שתי מימרות אלו מה ענין זה לזה, דאי משום דתרווייהו רבי תנחום אמרינהו, הלא כמה מימרות אחרות אמר בכוליה גמרא, ולמה לא הביא הכא אלא הא דהבור רק, אלא ודאי צריך לומר דההיא. דהבור רק שייכא לההיא דנר חנוכה ועניינם אחד, ואדרבא ההיא דנר חנוכה צריכה לההיא דהבור רק, ומשום הכי במסכת שבת דמיירי התם בהלכות חנוכה, הביא שם ההיא דהבור רק ולגופא אצטריכא וכו'. וגם על פסוק של ראובן קשה מהו ויצילהו מידם (ל"ז כא) דמה הצלה היא זו, אם אמר

להשליכהו לבור מלא נחשים ועקבים, ואיך אמר הכתוב ויצילהו, הלא עדיין לא הצילו והוא עדיין בסכנה גדולה וכו'.

ועוד איך מלאו לבם אחיו לחזור ולמכרו, אחר שראו שהנחשים לא הזיקוהו, דשמע מינה שהוא צדיק, דבשלמא קודם זה היינו יכולים לומר דסבירא להו שהיה יוסף חייב משום מוציא דבה, אבל עתה כבר ראו שהוא צדיק דמאריה סייעיה, ועוד למה איצטריך רוח הקודש להעיד על ראובן שלא אמר זאת אלא להשיבו אל אביו כמו שפרש"י על פסוק למען הציל אותו מידם, דמדאיצטריך רוח הקודש להעיד זה שמע מינה שהיתה סברא אחרת לומר על ראובן להיפך, ומה היא סברא זו. עכ"ל"ק. ועי"ש מה שתירץ.

ב- במסכת יבמות (קכ"א ע"א) איתא תנו רבנן נפל לגוב האריות אין מעידין עליו, לחבורה מלאה נחשים ועקבים מעידין עליו וכו'. וכן נפסק בשו"ע אה"ע סי' י"ז סעיף כ"ט וז"ל, אין מעידין על אדם שמת אלא כשראוהו כשמת ודאי ואין בו ספק, כיצד ראוהו שנפל לגוב אריות ונמרים וכיוצא בהם אין מעידין עליו, שמא לא היו רעבים ולא אכלוהו, אבל אם נפל לחפירת נחשים ועקבים מעידין עליו וכו' עכ"ל.

וא"כ צ"ב האיך אמר ראובן השליכו אותו אל הבור שהיה בו נחשים ועקבים, והרי הוא ודאי ימות ואיך זה נקרא ויצילהו מידם? ולכן נראה לתרץ שהם לא ידעו שיש בבור נחשים ועקבים, ולכן זה נקרא ויצילהו מידם. ובזה יתישבו כל הקושיות, שהגמרא מביאה בשבת (כ"ב ע"א) אמר רב כהנא דרש רב נתן בר מניומי משמיה דרבי תנחום נר חנוכה שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, ופרש"י כיון דלא שלטא ביה עינא, וכן הדרשה אין בו מים אבל נחשים ועקבים יש בו, וכתב הזרע שמשון משמע מהגמרא דההיא דנר חנוכה צריכה לההיא דוהבור רק, והיינו כיון שבנר חנוכה הטעם שפסולה כיון דלא שלטא ביה עינא, והראיה לזה מזה שראובן אמר להשליך אתו לבור שיש בו נחשים ועקבים, ומוכח שלא ראה את הנחשים והעקבים כיון שהיה למעלה מכ' אמה ולא שלטא ביה עינא, ולכן נקרא ויצילהו מידם, וכן מיושבת הקושיא האיך האחים חזרו ומכרו אותו אחרי שראו שהוא צדיק שהנחשים לא הזיקו אותו, כיון שהם לא ידעו שיש שם נחשים, וכן מיושבת הקושיא שפרש"י שרוח הקודש אומרת למען הציל אותו מידם, שמשמע שדוק צריך רוח הקודש להעיד על זה, ואילו לא היתה רוח הקודש אומרת כן היה סברא אחרת, ומה היא הסברא הזאת, ונראה שהיה אפשר לומר שהם ראו את הנחשים, והם השליכו אותו אל הבור לנסות לראות שאם הוא ינצל מהנחשים ראה שהוא צדיק והם יצילו אותו, ואם הוא הוציא דיבה עליהם אזי הוא לא ינצל, לכן רוח הקודש אמרה שראובן היה ברור לו שהוא צדיק, ואמר להשליך אותו לבור למען הציל אותו להשיבו אל אביו.

הדלקת נרות חנוכה מצוה שיש בה שיהיו

בשו"ת רעק"א (תנינא סימן יג) נשאל במי שהדליק נרות חנוכה ביום השמיני (ה"ה לשאר ימים שיש בהם נרות הידור), ושכח ולא בירך קודם ההדלקה, ונזכר קודם גמר הדלקת כל הנרות, האם יכול לברך באמצע ההדלקה.

ו**כתב וז"ל**, ומ"מ לדינא נ"ל בנידון דידן דיש לסמוך ולברך, דיש לצדד עוד, דאף בנזכר אחר גמר הדלקתו דברך, כיון דצריך שיעור להדלקה, משתשקע החמה עד שתכלה רגל מהשוק, א"כ כל משך הדלקתו עדיין מצותו קיימת ונמשכת.

ועיין ברא"ש פרק קמא דפסחים (סימן י') שכתב, דהטעם דמברך

להתעטף בציצית להניח תפילין לישב בסוכה ולהדליק נר חנוכה, הואיל ויש בהם שיהוי מצוה, ולשון הברכה מורה על זה, להיות עטוף בציצית ולישב בסוכה וכו', ולהדליק נר חנוכה נמי יש שיהוי במצותה, כדאמרין בבמה מדליקין מצותה משתשקע החמה עד שתיכלה רגל מן השוק, עיי"ש, הרי דמדמה נר חנוכה לציצית ולתפילין דיש שיהוי במצותה, א"כ יש לומר כמו בציצית ותפילין מברך גם אחר הנחתם, דעדיין עוסק במצותם הוי כמו קודם עשייתן, הכא נמי בנר חנוכה, ואף דאינו דומה לגמרי, דשם עוסק במצותם במה שלבוש וכן במזוזה בפתחו וכו'. משא"כ בנר חנוכה שכל שבשעת ההדלקה היה בו שמן כשיעור אף אם רגע אח"כ נכבה הנר אין מוטל עליו להדליק, ואין שום גרעון במצוה במה שאינו דולק יותר, וא"כ יש לומר דמיקרי עברה מצותה, מ"מ כיון דכילי הרא"ש בחדא לקרותם שיהוי מצוה, יש לומר דמיקרי עובר לעשייתן, עכ"ד.

יש להתבונן בגוף דברי הרא"ש, מפני מה מחשיב את הדלקת נר חנוכה למצוה שיש שיהוי בקיומה, והלא צדקה טענת הרעק"א דאם כבה הנר תיכף לאחר ההדלקה אין כל גרעון במצותו. והיאך אפ"ל דיש שיהוי בקיום המצוה.

והנה נחלקו השפ"א והאבנ"ז לענין מי שכיבה במזיד את הנרות, האם מחוייב לחזור ולהדליק, לדעת האבנ"ז מחוייב לחזור ולהדליק הואיל ובמעשהו זה של הכיבו אתי מעשה ומבטל מעשה, וביטל את מעשה מצוה הראשון שעשה. ונחלק עליו השפ"א וכתב, דאף בכיבה במזיד אין זקוק לה, ומעתה לדעת האבנ"ז י"ל שפיר דמיקרי מצוה שיש בה שיהוי, שכן בכל שעה ושעה קיום המצוה מיתלי תלי דאפשר לבטלו ע"י כיבו, אכן לדעת השפ"א צ"ב מ"ט מיקריא הדלקת נ"ח מצוה שיש בה שיהוי. והנראה בזה, ע"פ מה שחידש השפ"א עצמו (כא: ד"ה ויל"ע), דאע"ג דקימ"ל כבתה אין זקוק לה, מ"מ אם כבו הנרות של ההידור, ונשאר דולק הנר של עיקר החיוב, מצוה עליו לחזור ולהדליק את נרות ההידור בכדי להדר את הנר של החיוב, שכן כל זמן שנר זה דולק יש להדר ולהוסיף עליו נרות כמנין הימים.

ובספר מועדים זמנים (ח"ו סימן כג) נתפלא על הדברים, שכן אנו אשכחן לדין הידור דוקא בזמן קיום גוף המצוה, ואילו כאן שאת עיקר המצוה מקיים בהדלקה הראשונה, ועכשיו אינו עוסק בגוף המצוה, מה מקום יש להידור.

ונראה דאף זה מיושב עפ"ד הרא"ש הנ"ל, דמצות הדלקת נ"ח היא מצוה שיש בה שיהוי, וכל זמן שהנרות דולקים מיקרי שהוא מקיים עכשיו את גוף המצוה, ושוב יש מקום להוסיף נרות ולהדר את הנר של חובה. וממילא נתיישבו לן ג"כ דברי הרא"ש, דאע"ג דאם כבתה יצא יד"ח ואין גרעון במצוה, מ"מ מיקר מצוה שיש בה שיהוי, שכן בכל שעה שהנר דולק עליו להשתדל בהידורו.

ומיהו בגוף דברי הגרעק"א יש להעיר, דלכאורה מוכח מיניה דס"ל כשפ"א ולא כאבנ"ז, שכן אילו היה סובר כאבנ"ז היה לו להציע שיכבה את הנרות שהדליק ויחזור וידליק בברכה, ואין בכך גרימת ברכה שאינה צריכה, שכן גם הצעתו לברך אינה מוסכמת לגמרי כמבואר שם בדבריו. ואילו כשיכבה יתחייב בברכה בודאות, ומדלא הציע זאת מוכח דס"ל כשפ"א דאף בכיבה בידים אין זקוק לה.

בחנוכה הבינו שהטבע הוא נס

א- שמעתי ממ"ר המשגיח בפונביז' הגאון הצדיק רבי יחזקאל צ"ל שאמר בשם הסבא מקלם שתיירץ את קושית מרן הב"י בהל' חנוכה סימן תר"ע וז"ל: ואיכא למידק למה קבעו שמונה ימים, דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא שבעה לילות? ועיי"ש מה שתיירץ.

והסבא מקלם תירץ על פי דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות י"ג ט"ז) וז"ל: ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שיאמין שכל דברינו ומקרינו כולם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחו שכרו וכו' עיי"ש עכ"ל. ולכן על ידי הנס שפך השמן שהספיק רק ליום אחד דלק שמונה ימים, רואים מזה שמה ששמן דולק זה גם נס, ורק מרצון השי"ת השמן דולק, ולכן קבעו שמונה ימים כיון שהבינו שגם הטבע הוא כולו נס.

וראיתי שמובא בשם הרה"צ רבי אברהם דוד ממירופול צ"ל שמבאר מה שבזמר 'מעוז צור' יסד הפייטן 'בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים', ולכאורה למה מכנה אותם כאן בשם 'בני בינה', ולא חכמים קבעו וכדומה, אלא כי בני בינה, הם המבינים דבר מתוך דבר, והבינו שגם ששמן שדולק זה נס הם קבעו שמונה ימים דוקא. נמצא שבנס חנוכה ראו שהטבע הוא נס.

ב- ובזה מבואר מה שכתב היסוד ושורש העבודה (בשער י"ב פרק א') וז"ל בתיקונים (תיקון י"ג דף כ"ט) [בלשון הקודש] שמונת ימי חנוכה לארבעה ועשרים יום (רוצה לומר בחודש כסלו) שהם ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". (רוצה לומר שבהם כ"ד אותיות) שרתה כ"ה על ישראל בכ"ה בכסלו, ואלה הם חמש ועשרים אותיות היחוד, שהם שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד (היינו שיש בפסוק כ"ה אותיות). וזהו חנוכה חנו כ"ה עכ"ל. והיינו שבחנוכה שורה האותיות שמע ישראל וגו', על ישראל. והפסוק שמע ישראל וגו'. זהו שהשי"ת אחד ומנהיג את כל הבריאה והטבע כולו הוא צוה ויעמוד. ועשה ועושה ויעשה לכל המעשים, וכמו שכתבנו שבחנוכה ראו והבינו שגם הטבע הוא נס.

ג- בחנוכה מאיר האור ששימש אדם הראשון, והאור גנוז בתורה, לכן על יד לימוד התורה בחנוכה נקל להשיג את האור
כתב הרוקח (סימן רכה): שחז"ל תיקנו בחנוכה להדליק ל"ו נרות, כנגד האור הראשון ששימש לאדם הראשון ל"ו שעות כמו שאמרו רז"ל בפסיקתא. והנה אין לנו מושג מהו האור הראשון, ונראה לפי ההשגות שלנו, כי אמרו חז"ל במסכת בבא מציעא (פ"ג ע"ב) "תשת חושך ויהי לילה" (תהלים ק"ד כ'), זה העולם הזה שדומה ללילה, והמסילות ישירים (בפרק ג') מבאר שחושך הלילה גורם שני מיני טעיות או שלא יראה מה שלפניו כלל, או שיטעה אותו ויראה על עמוד כאלו הוא אדם, ואדם כאלו הוא עמוד, כן חמריות וגשמיות העולם הזה, הוא חושך הלילה לעין השכל וגורם לו שתי טעיות האחת שאינו מניח לו לראות המכשלות שבדרכי העולם, והטעות השניה שמטעה ראיתם עד שרואים הרע כאילו הוא טוב והטוב כאלו הוא רע, והאור הראשון הוא שראו את הדרך האמת איך לעבוד את השי"ת. והאור הזה הוא מאיר בחנוכה.

ובפרשת בראשית כתוב (א' ד') "וירא אלוקים את האור כי טוב" וגו'. ופרש"י וז"ל: אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה, ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבוא, (חגיגה יב, ב"ר י"א ב). וכתוב בספר הבעש"ט שאמר שהשי"ת גנז האור בתורה. והיינו וירא אלקים את האור כי טוב, שגנוז בטוב, ואין טוב אלא תורה (אבות פ"ו מ"ד) שאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם, תורת י אל תעזבו'. וכיון שכתב הרוקח שבחנוכה מאיר האור ששימש לאדם הראשון וכיון שהאור ההוא גנז בתורה, לכן צריך לנצל את ימי החנוכה להתחזק בלימוד התורה ועל ידי זה נזכה לאור הגדול, ונראה את הדרך האמת לעבוד את השי"ת.

ד- כתוב בכתבים של האר"י הקדוש שהאור של חנוכה הוא יותר גדול מהאור של שלושת הרגלים, וכן אף שמבואר בחז"ל במסכת סוכה (דף ה.) שמעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים, בחנוכה האור של השכינה יורד גם למטה מעשרה טפחים, ולכן מצוה להניח נר חנוכה למטה מעשרה טפחים, ולפי הפשט מבואר בגמרא בשבת (כא:): ובשר"ע (סימן תרע"א ס"ג) שמצוה להניחו למטה מעשרה טפחים, וכתב המ"ב (ס"ק כ"ז) דאיכא פרסום הנס טפי כשהוא למטה דדבר העשוי לאור אין דרך להניחה כל כך למטה, אולם האר"י הקדוש זצוק"ל כתב שיש גם על פי הסוד ענין להניחה למטה מעשרה.

והנה אפשר לבאר על פי הפשט, דבשלושת הרגלים השי"ת עשה לכלל ישראל נסים שלא על פי דרך הטבע יציאת מצרים מתן תורה ולהקיף אותם בענני כבוד, אולם בחנוכה השי"ת האיר להם שבאו לכלל הכרה שגם הטבע מה ששמן דולק זה גם נס, ולכן זה האור של חנוכה יותר גדול, וכמו שכתב הרוקח שהאור שהאיר לאדם הראשון ל"ו שעות מאיר בחנוכה, ואפשר לבאר בזה גם שאף על פי שלא ירדה שכינה למטה מעשרה, כיון שזה הגשמיות של עוה"ז, אבל בחנוכה שמאיר אור שכל הטבע והגשמיות זהו נס השגחת השי"ת, ולכן השכינה יורדת גם למטה מעשרה, ואפילו אנשים שהם משוקעים בגשמיות של עוה"ז ונמצאים למטה מעשרה גם הם יכולים על ידי הדלקת נרות חנוכה להתעלות ולהגיע לאמונה.

ולכן צריכים להתחזק בימי החנוכה באמונה ובתפילה ובלמוד התורה כדי לזכות לאור הגדול שמאיר בחנוכה, שכל אחד לפי מה שמכין את עצמו כך זוכה לקבל את האור.

עינינו גל

מאמרים ותפיסות עומק בעולמם של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
וישב

ולבאר למה מוכרח להיות שאחד יבא על חשבון השני, כי חלק התענוג שבנפש הוא גוון מסויים בכוח הנפשי של האדם, ולמשל, אדם שיש לו רק שקע חשמלי אחד בביתו, בוודאי עליו לבחור אם לחבר לשקע מכונת כביסה שתכבס ותצחצח יפה את בגדיו, או שיחבר טייפ... כך כאן, מה שיש לאדם בנפש כוח תענוג וסיפוק חווייתיים, הרי זה כוחות אנרגיה מסויימים המזרימים לנפש "תענוג", ועליו לבחור אם לבזוז על שטויות והבלים יוניים, או לנצל לתורה. ואיתא בזה"ק דלא אברי "חמידו" אלא לחמידו דאורייתא, כלומר שהחמדה והתאוות שבעולם נועדו אך ורק בשביל לינק מתוך צוף התורה את טעם התשוקות והחמדות הללו, וכשנטול את הכוחות הללו לחוץ זה במקום חמדת התורה.

ופעם אחת בעת מסירת השיעור היומי הגדול בעולם, ע"י הגאון רבי אשר אריאלי שליט"א, כשהגיע לסברא רבת גישמאק וביארה היטב, לא יכל להסתיר את התפעלותו מהסברא, ועצר ואמר: "הנה, את הגישמאק שבסברא הזאת היונים רצו לקחת מאיתנו..." והמשיך תיכף בהגדת השיעור.

ג. ושמעתי מרה"י הגאון רבי יונתן דיויד שליט"א שחלק התענוג והגישמאק שבתורה מגיע מהרצון ה' שמתגלה בתוך תורה, דעצם חכמת התורה יכולה להילמד גם בצורה יבישה של נתונים ועובדות, אבל הזוכה לברר מה רצון ה', מגיע ליניקת התענוג, וא"כ מלבד העומק שמוסיף גישמאק וחוץ ממה שדברי תורה מבריקים ומשעשעים, באמת יש "מעייין נובע" של גישמאק המתחבר אל הבורא יתברך שמו שהוא מקור ההנאות שבעולם, וכמו שבי' המסילת ישירים שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, ולגילוי "זיו שכינתו" זוכים בגילוי רצונו שטמון בתורתו הק'.

ויל"פ שזהו מה שנזכר בעל הניסים: "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" אין הכוונה רק לחוקי תורה, אלא לקישורינו לרצונו יתב' שמו שזהו חוקי "רצונך", ואשר מזה מגיע כל התענוג והגישמאק של תורה. ולכן לא ניתן לזכות לאותו גישמאק ותענוג אלא כשלומדים את התורה בקדו' וטהרה, שרק כך ניתן להתחבר לרצונו יתב' שמו שמסתתר בדברי התורה הקדו'. ולאותה "השקה" שבין נפשו של היגע בתורה, לבין "מקור" התענוג שאצלו יתב' שמו, קרא דוד: "כי עמך מקור חיים באורך נראה אור", שמתיקות האור של תורה, היא רק על ידי שמגיעים עד למקור החיים ממש.

להשכיחם את "גישמאק" תורתך...

א. אחד מהאופנים העיקרים בהם ניסו היונים להשכיחם תורתך היה ע"י שלקחו את הנוער להופעות באיצטדיונים, לחזות בלוחמת שוורים, ושאר תחרויות ספורט, והיו להם שתי סוגי ערים, האחת נקראה 'אתונה' וחברתה 'ספרטה'; באתונה לימדו פילוסופיה וחכמות יוניות. אבל בספרטה עסקו בעיקר בחוויות של ספורט קירקסאות וטיאטרונים.

אף בימינו, מלחמה גדולה יש לנו עם 'תרבות ספרטה' היוונית, לא פחות מהמלחמה עם 'חכמת אתונה' היוונית. ישנה תפיסה חדשה שחודרת בעיקר לצעירים, לפיה, למרות החשיבות של לימוד התורה ושכרה האדיר וכו', הכל אמת ונכון, א-ב-ל, בכל זאת צריכים לנוח ולנפוש, ולארגן חוויות שיתנו לגוף את סיפוקו שיטעם קצת חוויות.

והנה כמו בכל דבר יש חלק ראוי ויש חלק שאינו ראוי, הראוי הוא שהגוף יקבל את צרכיו, מזון מסודר וטרי שיוכל לעבוד את הבורא יתב', וכדי שלא תופרע הנשמה מעבודת ה', עליו לצאת לחופש ולמנוחה בכדי שהגוף יוכל להמשיך לסבול עמל. אך עלול להשתרבב מזה חלק שאינו ראוי, כשעושים "עסק" מענייני המנוחה, ונבנית תרבות שלימה של בילוי וניצול שעת הפנאי, כחדרי כושר, ומגרשי ספורט, וטיוולים בארץ ובחו"ל, ואין לתאר את הקלקול הטמון בזה.

ולמעשה זה גופא היה השילוב של שני הערים הללו, כי חכמה יונית בנויה מכללים יבשים וחוקי טבע נוקשים, ולא שייך שם הנאה וגישמאק בעצם לימוד החכמות שלהם, ולכן הגיעו למסקנה שלא מספיק את העיר אתונה, אלא צריכים במקביל את ספרטה בשביל לתת ריגושים וחוויות, סיפוקים ואירועי תרבות וגיבוש כנהוג היום בחוג העובדים.

ב. והנה בתורה יש גישמאק והנאה מעצם הלימוד, ולכן לא רק שאין אנו נזקקים לכל התרבויות שהתגלגלו אלינו מהעיר ספרטה, אלא שאנו רואים אותם כ"מחריבים" את הלימוד, כי כל מי שממלא את סיפוקיו וחוויותיו מהתרבות היוונית המביאה ללומדיה מקסמי שוא וחזיונות תעתועים, גורם לעצמו נזק רב שמאבד את הגישמאק וחויית הלימוד שאמורה לצמוח באופן טבעי מלימוד התורה בעומק העיון בריתחא דאורייתא כנהוג, כי לא שייך שיהנה משניהם יחד.

באה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון

א. יוסף הצדיק הוא הסמל והדוגמא לכל בעלי הניסיון, וממנו ניתן ללמוד כיצד אפשר לעמוד כצור החלמיש בכל ניסיון שהוא, כפי שמתארים חז"ל איך שאותה מרשעת לא חסכה מאמצים ופעלה בכל מיני צורות על מנת למשוך את יוסף לעבירה, ויוסף נשאר בצדקתו למרות כל הניסיונות.

וגם בשיא הניסיון, כאשר יצאו כל אנשי הבית ונותר יוסף בבית לבדו, והכביד עליו הניסיון לאין שיעור, שכבר תפסה בבגדו לעבירה, גם אז קיבל יוסף כוחות כבירים לעזוב בגדו אצלה ולנוס החוצה, וחז"ל בסוטה (לו,א) מבארים לנו איך הצליח יוסף להתגבר על כזה ניסיון נורא, בזכות יעקב אביו. וז"ל הגמ': כתיב "ותתפשהו בבגדו לאמר שכבה עמי", באותה שעה, באה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו, יוסף, עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם, רצונך שיימחה שמך מביניהם ותיקרא "רועה זונות"? דכתיב "ורועה זונות יאבד הון" (ופרש"י: שם טוב שהוא יקר מכל הון), מיד, ותשב באיתן קשתו. עכ"ל הגמ'.

ויש בספה"ק סגולה נפלאה, שבעת שבא ניסיון לאדם, אז יצייר במחשבתו את דמות אביו, ויועיל לו להצלה, ופשר זאת הסגולה, כי רמז לו יעקב את ענין האבן שבאפוד שיכול לאבדה, כי אב"ן ר"ת: א"ב ב"ן נ"כד (וגם נ"ן, וכן ב"ן נ"ן, וכן נ"כד נ"ן וכך בלי גבול) ומרמז על כל המשכיות הדורות, וזהו שרימז לו יעקב שמסכן את כל המשכיות הדורות, ולכן כל פעם שמתבונן בדמות אביו, מבין שצריך להעביר הלאה את לפיד היהדות לבניו אחריו ולהתאמץ לעמוד בניסיונות.

ב. ומש"כ שהדמות של אביו נראתה לו ב"חלון" דווקא, פי' המהרש"א (שם): "אולי שרמזו בדמות דיוקנו והוא צורת יעקב החקוקה תחת כסא הכבוד נראת לו ב"חלון ושער השמים" ולזה כתב מידי אביר יעקב. "עכ"ל. ומתבאר כאן שבאותו רגע של ניסיון, נזכר יוסף במראה הסולם, בו הראו ליעקב את מחזה הסולם, וראה שאין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים, היינו שנפתחו אז חלוני רקיע, וכדאי שם במדרש שהיו המלאכים "עולים ויורדים בו" בסולם, עולים ומסתכלים בדיוקני של מעלה ויורדים ומסתכלים בדיוקני של מטה, כלומר שראו איך שיעקב של מטה דומה ליעקב שדמותו חקוקה בכסא הכבוד. וזה משל לכל יהודי באשר הוא, שדמותו השלימה והמתוקנת חקוקה בשמים, וכמו בעת שבונים בנין מציבים דגם איך עתיד להראות הבנין, כך לכל אדם יש דמות דיוקן מתוקנת למעלה, ועליו לעמוד כל ימי חייו להשלים את דמות דיוקן של מטה כעין של מעלה.

ובדרך דרוש נמשיך עם הרעיון שכתב המהרש"א שראה את חלון ושער השמים, שזהו מצוות נר חנוכה שמדליקין בחלון או בשער הבית, דבסגולת הזהירות בנר חנוכה אמרו חז"ל שזוכה לבנים תלמידי חכמים, ובעומק היינו, שזוכה שיהיה לבניו כוח לעמוד בניסיונות הזמן ולגדול בתורה ויראת שמים, כי יזכרו בהדלקת הנר שבחלון ובשער הבית, ויזכרו איך אביהם הדליק בבית את אור הנרות המפרסמים את העמידה של החשמונאים על עקרונות היהדות, ועל ידי שיראו את השמחה של אביהם במצוה הזאת שהעיד עליה הרמב"ם שהיא מצוה חביבה עד מאד, אז בעת ניסיון יעמוד להם דמות אביהם המדליק נרות חנוכה בחלון או בשער...

ולמהרש"א שפי' שנוכר במראה הסולם שהיה לאביו, י"ל עוד שנוכר במאבק עם שרו של עשיו, דאיתא שבחלום הסולם ראה הגלויות, ונבהל והשתומם לראות את הגלויות עולים ויורדים ואדום עולה ואינו יורד, עד שאמר לו הקב"ה את הפס' שנא' על אדום "אם תגביה כנשר ואם בין כוכבים תשים קינך, משם הורידך נאום ה'", וזה היה הכנה למאבק עם שרו של עשיו על הפכים קטנים, דאי' שהוא הפך שמן שמצאו בני חשמונאי, אך ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עימו שנאבק על יוצאי ירכו דורו של שמד, וגם כאן הניסיון של יוסף היה בנקודה זו של קדושת הזרע, שלא להתחתן עם אותה מרשעת ולאבד גם את ב' השבטים מנשה ואפרים, שעתיד להעמיד, וכך המשיך ללחום על הפך שמן הטהור.

ג. וידועים דברי הגמ' על נתן צוציתא שע"י שעמד בנסיון כזה זכה לנר דלוק, כמסופר ברש"י (סנהדרין לא,ב) אודות מר עוקבא שכינויו "לדזיו ליה כבר בתיה" ופי': "...לדזיו ליה על שם שהיה חכם, וכתיב (קהלת ה) "חכמת אדם תאיר פניו", ומצאתי בספר הגדה שהיה מר עוקבא בעל תשובה, שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ונפל בחולי, ואשת איש היתה... וכבש יצרו ופטרה לשלום ונתרפא, וכשהיה יוצא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים ועל שם כך קרי ליה ר' נתן צוציתא במסכת שבת (נו,ב), הכא נמי להכי כתבו ליה הכי על שם האור שהיה זורח עליו. עכ"ל. וזוהי ראייה למה שפירשנו בענין הזהיר בנר הוין ליה בנין תלמידי חכמים, שעומדים בנסיונות וזוכים לחכמת אדם תאיר פניו כהנ"ל.

וממילא במעשה זה של יוסף, בוודאי זכה למעלת הנר דלוק על ראשו, כתורף מצות מהדרין דחנוכה להיות מוסיף והולך מיום ליום, שזוהי מידת יוסף שנקרא ע"ש התוספת של הבנים, יוסף ה' לי בן אחר, ובמעשה זה זכה יוסף למצות הדלקת הנר כנגד דמות אביו שנראתה לו בחלון ובשער השמים, ונמצא דכ"ז שורש למצות נר איש וביתו דחנוכה.

התנשאות בני הגבירות על בני השפחות

א. במדרש תנחומא כתב: "...וכן ביוסף לא הגיעוהו כל אותן הצרות אלא על לשון הרע שספר על אחיו שנאמר ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם, ומה אמר לו? רבנן אמרי אמר לאביו שהן נוהגין בבני בלהה וזלפה מנהג עבדים וקורין אותן עבדים ואני נוהג בהן מנהג אחוה שנאמר והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו', א"ל הקדוש ברוך הוא חייך בו בדבר תלקה שנאמר לעבד נמכר יוסף (תהלים קה), רבי יהודה אומר א"ל אחי אוכלין אבר מן החי, א"ל הקדוש ברוך הוא אפילו בשעת קלקלה לא יעשו אלא בשחיטה שנאמר וישחטו שעיר עזים ויטבלו, רבי יוסי אומר יוסף היה אומר לו שהיו נותנין עיניהן בבנות הארץ, א"ל הקדוש ברוך הוא חייך בו בדבר תלקה הרי אדונתך נותנת עיניה בך שנאמר ותשא אשת אדוניו. ע"כ.

ב. ויש בשל"ה הקדוש (אות נו) חידוש עצום בשם קובץ ישן בביאור מדרש זה, וז"ל: 'ויבא יוסף את דבתם רעה' (שם). שהיה מגיד לאביו שאוכלים אבר מן החי, ומזלזלים בבני השפחות לקרוא אותם עבדים, והיו חשודים בעריות. ומקשים העולם, חלילה איך להאמין על שבטי יה לעשות מעשים כאלה, ואם לא עשו איך להאמין על יוסף שיוציא דבר שקר מפיו על אנשים גדולים כאלו, גם 'ויבא יוסף את דבתם' משמע שהיה אמת שעשו כן... איך להאמין זה על שבטי יה קדושים משרתי עליון בני אלהים כולם.

ושמעתי שנמצא בקובץ ישן, הענין היה, שאברהם אבינו עשה ספר יצירה ומסרו ליצחק, ויצחק מסרו ליעקב, ויעקב מסרם לבניו אשר הם היותר מיוחסים, כי אין מוסרין סתרי תורה כאלה אלא לצנועין ומיוחסים ישראל בכל דור ודור (ראה קדושין עא,א לענין שם המפורש), על כן מסרו לבני הגבירה ולא לבני השפחות. והנה מצינו בגמ' (סנהדרין סה,ב) דברא עגלא תלתא בכל ערב שבת על ידי עסק ספר יצירה בצירוף השמות, ובודאי זה הנברא על פי השמות ולא מצד התולדה אין צריך שחיטה וניתר לאוכלו בעודו חי וכך עשו השבטים ויוסף לא ידע והיה סבור שהוא הנולד מאב ואם, הביא דבה זו לאביו שהם אוכלים אבר מן החי והם כנים היו וכדין עשו.

עוד איתא בגמ' (שם) רבא ברא גברא שדריה לגביה דרבי זירא כו'. ופרש"י (ד"ה ברא גברא) ע"י שמות ספר יצירה. והנה יש שמות שמצירופם נברא זכר, ויש שנברא נקבה. ואפשר שבראו השבטים בצירוף אותיות מספר יצירה, בראו נקבה, והיו מטיילין עמה, ויוסף לא ידע מזה, והיה סובר שהיא אשה מאב ואם, ובא והודיע לאביו שהם חשודים בעריות.

וכשעסקו השבטים בצירוף סודות אלו והתחברו אליהם בני השפחות, אמרו השבטים, אתם בני השפחות, וכוונתם היתה לשם שמים כי לא נמסרו אלו העניינים אלא למיזחסין שבדור הזה. ויוסף לא ידע זה, וסבר שהיו מזלזלים בכבוד אחיהם לקרוא אותם עבדים, ובא והגיד לאביו.

הרי לך כי השבטים היו צדיקים, וגם יוסף הוא צדיק יסוד עולם, וצדיק בכל דרכיו אלו אשר הגיד לאביו לשם שמים, על כל זאת קראו הכתוב מביא דבה רעה, משום שהיה לו לדרוש ולחקור ולשאול את פי השבטים מה כוונתם בדברים האלה. צא ולמד מה הוא עונש של מביא דבה רעה ואין כוונתו לשם שמים רק להכעיס בר מינן כמה גדול רעתו, קל וחומר וכל שכן המוציא דבה. עכ"ד השל"ה.

ג. ויש כאן מהלך נשגב ביותר, שהרי התנחומא שהבאנו בתחילת הדברים מבאר איך שנענש יוסף מדה כנגד מדה שנמכר לעבד כנגד מה שהאשים אותם שקוראים עבדים לבני השפחות, ולפי הפירוש הנ"ל בסך הכל אמרו להם שהם בני שפחות ולכן א"א לגלות להם את סודות הקבלה וספר יצירה שקיבלו מאברהם, וכן ששחטו שעיר עיזים ומכרו אותו לישמעאלים, בגלל שהאשים אותם שאוכלין אבר מן החי, ולפי הפירוש הנ"ל תמוה שהיה צריך להעלות בדעתו שבראו עגל בספר יצירה, וכן כל מה שסבל מרורות מאותה מרשעת, שלא דן אותם לכף זכות שבראו אשה בספר יצירה, וא"כ נענש על דברים דקים ומופלאים ביותר.

ובפירוש זה מונח מוסר עצום, שהרי כידוע החטא דלשון הרע החריב את היכלנו והגלנו לבין האומות, וכאן מופיע צורה מאד מיוחדת של האשמות ההדדיות שנובעות מתוך פרשנות מוטעית, על מעשים טובים ונכונים שאדם עושה.

והנה גם היום יש לשה"ר ששייך לסוג דברים כעין אלו, ואע"פ שהיום לא יודעים לברוא עגל ע"פ ספר יצירה, אבל יש גם היום כעין זה, ש"בני הגבירות" - הם עמלי התורה ומדקדקי מצוות, מרוממים מעל "בני השפחות" - הם עמך בית ישראל, ומתבדלים מהעמך בכדי לשמור על סגולתם ומעלתם וכל כיו"ז, ובדרך כלל זה מתפרש לא נכון אצל בני עמך בית ישראל, שנוטים לפרש זאת כאילו בני התורה האברכים מתנשאים עליהם ודוחים אותם, עד שעיתונאי דתי, מסוגל לתאר בכתבה את ההתנשאות הזאת, ולהצליף ולחבוט באברכים שמתגאים על פשוטי עמך בית ישראל, אך זהו לשה"ר!! ובודאי גם האברכים צריכים להזהר שלא להעליב ולפגוע בפשוטים, אבל אבוי למקטרג על עמלי התורה בזה, שעלול לקבל עונש מדה כנגד מדה ככל הנ"ל.

ארבעת העיצות של ה"מאירי"

המנשבת והיא חזקה ביותר, שמפריעה מהשקיעות המוחלטת בלימוד) לא היה יוצא לשוק, וכן אמרו: "צריכא הלכתא צילותא כיומא דאסתנא" ר"ל רוח צפוני, וכן מהן שאמרו להפלטת צריך הפנאי שאמר אחד מהם: "אי אמרה לי אם קריב לי כתחא לא גרסי", כלומר אפי' הטרידתני אמי טרדא קלא להזמין לה את הכתח והייתי עושה הייתי נטרד מגירסתי ולא הייתי חוזר שם, ואחד מהם אמר אי קרצתן כינה לא גרסי, כלומר שאפי' טרדת עקיפת הכנה היתה מביאתני לידי ביטול, וכל זה הערה להשתדל במה שישמרהו מבטול תורה, והוא שאמרו על זה על אחד מהם עבדא ליה אמייה שבעא לבושי כדי שלא תטרידוהו עקיפת הכנה", זה כלל ראשון להמנע מכל ביטול אפשרי.

ב. "ועל הכל יהא לבו רדוף לשקידת הלמוד שהוא היתד העקרי, ואם רואה בעצמו ששינה מתגברת עליו בלילה ועל כל פנים צריך לו לישן ישמר ויזהר מבטלת היום, ועל זה אמרו לא איברי ליליא אלא לשנתא, וכן אמר אחד מהם כשאמרו לו כמה מחדדן שמעתתך השיב להם דיממי אינון, כלומר שרוב משנתני היתה ביום בלא טירדת אונס שינה, וכן אמר אחד מהם אנן פועלים דיממי אנן." זהו כלל שני ללמוד ביום שזהו זמן שהראש מרוכז יותר.

ג. "ואם מוצא עצמו מתגבר בתעורה (שרואה שדווקא אם ער בלילות מרוכז יותר בתורה, כמצוי בימינו), יהא קובע לילותיו לת"ת, והוא שאמרו לא אברי סיהרא אלא לגירסא, ודרך הערה אמר אחד מחכמיהם כשהיה מתמיד בתעורה בכל לילה ולילה והיו בנותיו אומרות לו: מי לא בעי מר מינם פורתא? היה משיבן כמה נינם בהנך יומי דארכי וקטיני כלומר הרבה נישן אחר המות שיהיו הימים שלנו ארוכים וקצרים ר"ל ארוכים בשינה וקצרים במעשה ובלמוד." זהו כלל שלישי שכ"א צריך להכיר את זמן האיכות שלו.

ד. "והטובה שבהערות, שיהא מתנה בעצמו ללמוד חשבון הלכות או חשבון פרקים או חשבון מסכיות אם ליום אם לשבוע או חדש אם לשנה, וכל שצריך לפעמים לפי ההכרח לבטל ולחסר ממה שהתנה ישלם ביום הבא או בשבוע הבאה, והוא שאמרו דרך הערה רב אחא בר יעקב יזף ופרע, עכ"ל. זהו כלל רביעי, שצריך 'מחייבים', והוא כדוגמת המחייב של ה'דף היומי' שיש לו הספק קבוע, וכל כיו"ז, כפי חשבון הלכות או פרקים וכו' וכו'".

והזינן עד ימינו עד כמה דברי חז"ל מתקיימים כפשטן שהתלמידי חכמים ניהונים בתואר פנים מאיר במיוחד, והוא מכוח ברכה זו של הלומד תורה בלילה חוט של חסד משוך עליו ביום, ומשמע שהעיקר הוא הארת פנים שהרי בדרך כלל אדם עייף מוטב שלא להתקרב עליו שמכל דבר קל מתעצבן וכועס, אבל הת"ח מאירים פנים תמיד.

א. על הפסוק בפרשתן: "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה", ראיתי שמעירים (בספר הנפלא מסילות המהרש"א) הערה מחכימה, איך יתכן שיוסף יהיה יפה תואר בשעה שהיה שרוי בצרה כה גדולה מנותק מאביו וממשפחתו, הרי בדרך כלל אדם הנמצא בגלות והינו מחוסר בית, ללא משענת ומשענה, חזותו מעידה עליו שהינו זרוק ועזוב, ואיך יתכן שלא היה ניכר הדבר על יוסף כל אותה תקופה.

ותי' ע"פ דברי המהרש"א בביאור דברי חז"ל (ע"ז גב) "אמר ר"ל, כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום" שנא' "יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עימי" מה טעם יומם יצוה ה' חסדו, משום דבלילה שירו עימי, וביאר המהרש"א: "לפי שמדרך המנוד שינה בלילה שיהו פניו זועפות ביום אמר בעוסק בתורה ומנוד שנתו בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד, שהוא מאירת פנים ביום, כי היא ממדת החסד כאמור "לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו", והכי אמרינן בפ"ק דמגילה אסתר ירקרקת היתה אלא שהקב"ה משך עליה חוט של חסד שהיא מאירת פנים שתהא נראית יפה כפרש"י וקרא התורה שירה דכתיב כתבו לכם את השירה וגו', עכ"ל. והרי יוסף הצדיק היה צריך לשמר את כל התורה של שם ועבר שקיבל מיעקב, וכפי ששלח לו בסוף את העגלות לסימן שלא שכח כלום מלימודו, והרי כל שעות היום היה יוסף משרת את אדונו ובהכרח שהיה לומד תורה בלילה, ולכן נהיה יפה תואר ויפה מראה ע"י החוט של חסד שהקב"ה משך עליו ביום, וזה פשט נפלא.

ב. ונראה דעומק כוונת המהרש"א, דהנה חז"ל אומרים "לא אברי סיהרא אלא לגירסא" (עירובין סה,א) כלומר שעיקר ענין תליית הלבנה היתה בשביל להאיר ללומדי התורה שעוסקים בתלמודם במשך שעות הלילה, ומכיון שאור הלבנה הוא מאור החמה, לכן הלומד במשך הלילה נעשה גם הוא כמו לבנה שמקבלת את אורה מהחמה, לכן פניו מאירים וחוט של חסד משוך עליו ביום, וזהו לעושה "אורים גדולים" היינו התלמידי חכמים שגם הם מאירים כמו המאורות, מכיון שהם מעמידים את עצמם כלבנה.

ובענין לימוד התורה בלילה מציינו במאירי שם דברים נפלאים, ויש בדבריו ארבעה עיצות ל"כל שמכוין שיהא ת"ת עולה ומצליח בידו", וכך לשונו שם: א. "יזהר שלא יטריד עצמו וישתדל שיהא פנוי מכל שאר עסקים, שאין התלמוד והעסק שוים במדרגה אחת אלא כשיזה עולה זה שוקע", (שהצלחה מקסימלית בתורה לא תתכן אלא במסירת החיים אל התורה, בלי שום עסק נוסף כלל וכלל) דרך הערה אמרו: מר עוקבא ביומא דשותא (בעת שהיה רוח דרומית

נושא הגיליון

'השבת אבידה ברב קו'

השב תשיבם לאחיך

תקציר סדרת 'רב-קו בהלכה': גיליון ראשון (מספר 373), בירור המציאות וחיוב התשלום בנסיעה בתחבורה ציבורית בישראל. גיליון שני (מספר 374), תקלות תשלום. גיליון שלישי (מספר 375), קיזוז כספים שהחברה חייבת לנוסע מחמת תיקוף שגוי. גיליון רביעי (מספר 376), אופני התשלום על נסיעות קודמות. גיליון חמישי (מספר 377), תביעות ממוניות על החברה. הגיליון הנוכחי השישי בסדרה (מספר 378), השבת אבידה ברב-קו.

1. צדדי הנדון

פרט: במאמר זה יבואר חלק מהדינים, לגבי אדם שמצא כרטיס רב-קו האם מתחייב בהשבת אבידה באופנים הבאים; כרטיס רב-קו אישי עם תמונה ופרטי זיהוי (בלי מספר טלפון), שבקלות המאבד יכול לגשת לעמדת 'על הקו' ולהנפיק כרטיס חדש בתשלום של 10 ₪ ולהעביר אליו את הערך הצבור, או דרך מכשירים של חברת רב-קו אונליין, כלומר שמצד הערך הצבור אין כאן הפסד, כי המאבד יכול בטרחה קטנה להחזיר לעצמו את האבידה, ואולי לא מוטל על המוצא לטרוח עבורו, מאידך יתכן שהמוצא מתחייב בהשבה, כדי לחסוך למאבד הפסד של 10 ₪, וטרחה מיוחדת ללכת למרכז שירות 'על-הקו' להעביר את הערך הצבור?



יש סימן בכרטיס, אך נאבד במקום שרובו גויים שמתייחס למרות הסימן, או במקום שרובו חילונים שדינם כמומר ואינם משיבים, או שנאבד בהגדרה של זוטו של ים, האם מתחייב בהשבה?

אנונימי: מה הדין במציאת כרטיס רב-קו אנונימי בלי סימן, שלא יכול להעביר את הערך הצבור לכרטיס חילופי, או כשהסימן היחיד הוא סכום יתרת ערך צבור בכרטיס, האם הסכום נחשב סימן (ודומה לארנק עם סכום מסוים), וכן המספר הסידורי של כרטיס הרב-קו, האם מחשיבו לחפץ שיש לו סימן מובהק שהבעלים זוכרו (רשום על הכרטיס, מופיע בתדפיס תיקוף בנסיעה בין עירונית, במכשירי הטענת ערך צבור במחשב פרטי) והבעלים לא מתייחס, או אולי לא מצוי שהבעלים יודע את הסכום שבכרטיס ואת מספר הכרטיס, ובדרך כלל לא שומרים את תדפיסי התיקוף, ולכן יש להניח שהבעלים התייחס מיד כשידע שנאבד לו?

רב-קו ריק, האם יש מצות השבה מחמת השווי העצמי של 10 שקל, או שהוא דבר קטן שאדם לא הולך לטרוח לעצמו, והמוצא לא מתחייב בהשבה?

דבר העורך

פולמוס חדש-ישן



הגדרת רב-קו: ברובע היהודי בעיר פראג עומד בית כנסת המכונה אלטנוי-שול (ראה תמונה), כלומר בית הכנסת ישן-חדש. אלט = ישן, ניי = חדש, ונקרא כך משום שבנו את בית הכנסת החדש על גבי הישן.

בפולמוס הגדרת כרטיס רב-קו, אפשר לקרותו על דרך המליצה, 'פולמוס אלטנוי' פולמוס חדש-ישן. יסוד השאלה כבר היתה לגבי צ'קים, כרטיסי קניה ברשתות השיווק, כרטיסיות לתשלום באוטובוס, כרטיסי כניסה לאירועים, כרטיסי טלכרט לשיחות בטלפונים ציבוריים, ועוד. וקעת מתעורר מחדש לגבי כרטיס רב-קו. הכרטיס עצמו ודאי שווה 10 ש"ח = עלות הנפקת כרטיס חדש. אבל לגבי הערך צבור שיש בו יש לחקור איך להגדירו בידי חושן משפט.

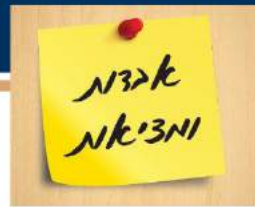
האם גופו ממון: החקירה הראשונה היא, האם נחשב שכרטיס רב-קו גופו ממון, שטר שיש לו שוויות עצמית שמכיל את הזכות הכספית כמו כסף, ולחילופין את הזכות נסיעה כמו חפץ, והמאבדו מפסיד את עצם הזכות הכספית וזכות הנסיעה. או דלמא כרטיס רב-קו אין גופו ממון אלא הוא כשטר חוב, הוכחה על החוב הכספי, ולחילופין על רכישת זכות הנסיעה, והמאבדו מפסיד את אפשרות ההוכחה ולא את עצם הזכות. ודומה לחקירת הפוסקים לגבי צ'קים האם נחשב שגופו ממון או לא, כמבואר בגיליון עומק הפשט (מספר 2) בנושא 'קידושי כסף בממון וירטואלי'.

ונפק"מ, באופן שמאבד כרטיס הרב-קו התייחס, אם הכרטיס גופו ממון המוצא את הכרטיס זוכה בו, ואם אין גופו ממון יש להסתפק אם משרד התחבורה זוכה ברגע הייאוש, כיון שהכסף וזכות הנסיעה נמצא ברשות משרד התחבורה, או דלמא אינם זוכים ולכן המוצא זוכה לאחר ייאוש.

חוב או רכישת: החקירה השניה היא, האם נחשב שרכש את זכויות הנסיעה, והכרטיס הינו אישור תשלום שמעניק לו סך מסוים של זכויות נסיעה, או דלמא נחשב שהטעין כסף בכרטיס, ודומה לארנק עם כסף. ותלוי גם האם בפועל יכול לקבל החזר כספי ולבטל את הטענת הערך צבור או לא.

ונציין חלק מהנפק"מ, השבת אבידה - כמבואר בגיליון. פרוזבול - הטעין אחרי מסירת הפרוזבול לבית דין בסוף שמיטה, אם דינו כחוב כספי נשטט בשביעית, ואם דינו כרכישת זכויות נסיעה אינו נשטט בשביעית. ריבית - אם דינו כחוב שייך בו ריבית, ואם דינו כרכישת זכויות נסיעה לא שייך בו ריבית. טוען ונטען - אם דינו כחוב נחשב כשטרות חוב, ואם דינו כרכישת זכויות נסיעה נחשב כחפצים.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי



כרכישת נסיעות שלא שייך לקנותם, שהרי אין בהם ממש. ולגבי ייאוש בחוב מצינו מחלוקת בזה, ולהלכה נוקטים כדעת השו"ע (סימן סו סעיף ט), והקצות (ס"ק יא), שאם מועיל הפקר לא זוכה הלוה, ודלא כהש"ך (ס"ק כה) שהלוה קודם לזכות בחוב. ולכן בכרטיס רב-קו משרד התחבורה לא זוכה בערך הצבור כדין הלוה שאינו זוכה, והמוצא זוכה בערך הצבור שיש בכרטיס כדין שטר מימר"ן שקונה בהגבהה גם בלי כתיבה ומסירה.

והסתפק הגר"נ נוסבויים, האם בכרטיס רב-קו אדם עשוי למשמש כמו בכסף, שלפעמים אדם נוסע בבוקר ובערב, ובמהלך היום אינו ממשמש בכרטיס, ויתכן שהגיע למוצא לפני יאוש ובאיסורא אתא לידיה, ומספק יש להחמיר שיהיה 'שם דמיהם' ומניחם' ויזכה לבעלים של הרב-קו את השווי הכספי שיש בכרטיס, ויניח תמורתו בגמ"ח עד שיבוא אליהו ויאמר למי להשיב, וכך יוכל כעת להשתמש עם הכרטיס.

והוסיף הגר"נ נוסבויים, שלא מסתבר שיש לו סימן על ידי הסוכם שיש בכרטיס, כי בדרך כלל אדם אינו יודע כמה היתרה שלו בכרטיס, ולגבי מספר הכרטיס יש להסתפק האם מצוי שידע את המספר ויחשב לחפץ שיש בו סימן, ומספק חייב להכריז דספק דאורייתא לחומרא. ולגבי כרטיס רב-קו עם שם ותמונה, חייב להכריז, אף שיכול הבעלים להעביר את הערך לכרטיס חילופי, מכל מקום יש מצות השבה כי עלות כרטיס חילופי הוא 10 ₪.

ולדעת הג"ר צבי ובר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), כרטיס רב-קו אין גופו ממון, ודינו כשטר חוב שמוכיח שרכש ממושרד התחבורה זכויות הנסיעה כפי הרשום בכרטיס, ומסתבר שהטענת כרטיס רב קו גדרו בהלכה 'חוב כספי', ולא 'רכישת נסיעות', שהרי אפשר לבקש ממושרד התחבורה החזר עבור נסיעות שלא מומשו.

והוסיף הגר"צ ובר, שכרטיס רב-קו אנונימי דינו כשטר מימר"ן, אבל לא ברור שהמוצא שטר מימר"ן רשאי לתבוע את הלוה, כי גם לשיטת התוס' המובא בנתיבות המשפט (סימן נ ס"ק ד) שבשטר מימר"ן הלוה מתחייב למלוה לפרוע לכל מי שיוציא את השטר, יתכן שהתחייבות מועילה רק כשמחזיק השטר טוען שקיבל אותו מהלוה, שלגבי התחייב הלוה שלא יוכל לטעון פרוע או נפל, והמלוה דורש התחייבות זו כדי שיוכל למכור או לתת במתנה, אבל כלפי מוצא השטר שמודה שלא קיבל את השטר מהמלוה, אפשר לומר שהלוה לא התחייב מעולם לפרוע למי שהחוב אינו שלו.

ולפי זה הסיק הגר"צ ובר, שהמוצא כרטיס רב קו אנונימי, אסור למוצא להשתמש בו. ואין להתיר למוצא להשתמש מצד יאוש הבעלים של הרב קו, כי יש אומרים שאין יאוש בחוב, ויתכן גם שנחשב כיש בו סימן מחמת מספר הכרטיס, ולכן חייב להכריז מספק.

רשאי להשתמש: לדעת הג"ר יהודה קנר שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא) הכסף שמועבר למשרד התחבורה הוא כחוב שנקבע שפרעונו יהיה באמצעות נסיעה, ואינו מוגדר כקנית "זכות נסיעה", דבר זה מתברר גם מתוך העובדה, שהרכישה היא כללית לכלל החברות, ובאוטובוס, רכבת, ועוד.

ומוסיף הגר"י קנר, שלהלכה נוקטים שאין יאוש מועיל בשטר חוב, ואין המוצא יכול לזכות בגוף החוב, וכמבואר בשו"ע (סימן רסב סעיף ה), וכפי שהכריע בנתיבות המשפט (סימן קסג ס"ק א), ושו"ת משיב דבר (ב, מט), אבל בשטר מימר"ן נוקטים להלכה שיאוש מועיל והמוצא זוכה בו, כמבואר בנתיבות המשפט (סימן נ סוף ס"ק ד) על פי דברי התוס' (ב"ב דף קעב:), ששטר מוכ"ז אף אם נפל והרימו אדם חייב לפרוע, וכן על פי המבואר בקצות החושן (סימן סו ס"ק א) שהמוצא זוכה בכל חוב אפילו אינו שטר מימר"ן. ולכן ברב-קו אנונימי אם ודאי התייאש המאבד, דינו כשטר מימר"ן וזוכה המוצא בכרטיס ובערך הצבור שבו.

והסתפק הגר"י קנר, האם מספר הכרטיס והיתרה מחשיבו לחפץ שיש בו סימן, כי בדרך כלל אנשים לא יודעים פרטים אלו,

עשוי למשמש: מבואר בגמ' (בבא מציעא דף כא:), ונפסק בשו"ע (סימן רסב סעיף ו), המוצא מעות מפוזרים הרי אלו שלו, כיון שאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה והרגיש מיד הבעלים בנפילתו, והתייאש כיון שאין לו סימן. ויש לחקור, האם אדם מתייאש מיד מהרב-קו כמו בכסף, ואם כן כל המוצא כרטיס רב-קו נחשב שבא לידו בהיתר, או דלמא אין דינו ככסף ואין מתייאש מיד, ודינו כייאוש שלא מדעת שלא נחשב יאוש, וצריך לחוש שבא ליד המוצא באיסור?

2. דיני שטר חוב

יאוש בשטר: מוכח מתוס' (בבא בתרא דף עו: ד"ה קני), שמועיל יאוש לקנות שטר חוב מן התורה, לגבי מכירת שטרות היא רק מדרבנן, ובכל זאת כשמצא שטר לאחר יאוש ומכר אותו לבעליו ביוקר, הוא נקנה מהתורה, ובאופן כזה הגמ' (בבא מציעא דף נו:ו) דורשת מפסוק שאין אונאה לשטרות.

יאוש בחוב עצמו: נחלקו הפוסקים האם יש יאוש בחוב עצמו. כתב הרמ"א (חו"מ סימן קסג סעיף ג), בשם המהרי"ק (שורש ג), קהל שהלוו לשר תמורת הפחתה במיסים, ובסוף לא החזיר והתייאשו מהחוב, כאשר בנו שקם תחתיו ניכה מהחוב, הם כזוכים מההפקר ופטורים מלשלם לעשירים שנתנו בתחילה יותר משאר התושבים. ומפורש בדברי הרמ"א שמועיל יאוש על החוב עצמו.

לדעת החכם צבי (סימן קמד) הובאו דבריו בקצות החושן (סימן סה ס"ק י, סימן סו ס"ק א, סימן קסג ס"ק א), לא מועיל יאוש בחוב, ולדעת הקצות (סימן סו ס"ק א), אם הבעלים התייאש מהחוב המוצא זוכה בגוף החוב, והלוה אינו יכול לזכות בחוב משום דבאיסורא אתי לידיה וכבר נתחייב בהשבה. וכתב הקצות (סימן קסג ס"ק א) לחדש, על פי מחלוקת התוס' (ב"מ דף כו:ו) והרמב"ן (מלחמות שם), שנחלקו גם האם שייך 'באיסורא אתא לידיה' לגבי הלוה. ולדעת הנתיבות (סימן סה ס"ק יח, סימן סו ס"ק א, סימן קסג), לא מועיל יאוש בחוב כהחכם צבי, אבל מטעמים אחרים.

ונקטו הג"ר יעקב בלוי זצ"ל (פתחי חושן דיני אבידה פרק ב סעיף ב), והג"ר מנחם מנדל שפרן שליט"א (וישמע משה חו"מ סימן רו), שלהלכה קיי"ל כהנתיבות שאין יאוש מועיל בשטר חוב, ואין המוצא יכול לזכות בגוף החוב.

הקנאת שטר חוב: נפסק בשו"ע (חו"מ סימן סו סעיף ט), שבכדי להקנות שטר חוב על ידי מסירה צריך עמה הגבהה או משיכה, כדי שתהיה דעת אחרת מקנה אותו. לפיכך הזוכה בשטר הפקר שחבירו הפקיר שטר, אינו קונה על ידו מלוה הכתובה בו, כיון שאין דעת אחרים מקנה אותו.

שטר מימר"ן פירושו שטר למוכ"ז שמשמעבד לכל אדם שמוציא כתב זה, ונפסק בשו"ע (חו"מ סימן סו סעיף א), שטר שהוא לכל המוציא (מימר"ן) אין צריך כתיבה ומסירה כדי לזכות את החוב. וכתב בפתחי חושן (פתחי חושן דיני אבידה פרק ב סעיף ב), שכל המחזיק בגוף השטר הרי הוא כבעל החוב גם בשעבוד הגוף, ולכן המוצא שטר כזה מועיל היאוש לזכות אף בגוף החוב, ולא שייך לומר באיסורא אתי לידיה, שזה לא נאמר רק לגבי הלוה עצמו שהממון בא לידו לשם הלוואה, אבל לגבי המוצא לאחר שכבר נתייאש המלוה בהיתר אתי לידיה.

רב-קו: לפי הצד בחקירה שרב-קו אין גופו ממון והוא נחשב כשטר חוב, מסתבר לומר שכרטיס עם פרטי הבעלים דינו כשטר חוב רגיל, ולכן המוצא לא זוכה על ידי היאוש של המאבד כיון שלא היה כתיבה ומסירה. אבל בכרטיס אנונימי דינו כשטר חוב מימר"ן שכלול בו התחייבות לפרוע את החוב לכל מי שיציג שטר זה, שהרי לפי חוקי התעבורה כל אדם שמציג כרטיס אנונימי זכאי לנסיעה, ואפילו אם יבוא אדם ויוכיח שנגב ממנו או נאבד לא תתקבל טענתו, ולכן המוצא זוכה בחוב כשהמאבד מתייאש כי לא צריך כתיבה ומסירה.

3. הכרעות הפוסקים ברב-קו

חייב להכריז מספק: לדעת הג"ר נפתלי נוסבויים שליט"א (בהוראה לרבני הילכתא), כרטיס רב-קו מוגדר כשטר חוב שאין גופו ממון, אלא הוא ראייה שהחברה חייבת לו נסיעה, ולא מוגדר

טלפון על כרטיס רב-קו

עצה טובה: מצוי מאוד אבדות רב קו, מאות אלפי כרטיסי רב-קו במיוחד של ילדים מחכים להשבתם לבעליהם, בלוחות המודעות מופיע כסדר מודעות, 'נמצא רב קו', 'נאבד רב קו', בהרבה מקרים לא מופיע שם המאבד, ואפילו אם יש שם קשה לאתר את הבעלים, ולא תמיד מצליחים לאתר את הבעלים ולהשיב לו.

על פי הנוהל, בכרטיס רב-קו אישי מודפס תמונה אישית של הבעלים עם שם פרטי ומשפחה, ואילו מספר טלפון של הבעלים לא נדפס, בנימוק של פגיעה בצנעת הפרט.

במרכזי השירות של על-הקו, לא מוסרים פרטים של בעל הכרטיס כדי לסייע בהשבה, מנימוק שהבעלים יכול להנפיק כרטיס חילופי, ולהעביר לתוכו את הערך הצבור. וגם לא רושמים את פרטי מוצא הכרטיס, להודיע למאבד.

באמת יש בכך כמה חסרונות: א. רק 3 ימים לאחר ההנפקה אפשר לבוא שוב ולהעביר את הערך הצבור. ב. עצם הנפקת הכרטיס החדש כרוכה במאמץ לבוא למרכז השירות בשעות הפתיחה ולהמתין בתור וכו'. ג. הכרטיס החדש עולה 10 ש"ח.

על כן הקריאה מופנית לכל מי שיכול להשפיע על הגורמים הרלוונטיים במשרד התחבורה, לאפשר למעוניינים להדפיס על הכרטיס גם מספר טלפון שלהם, ובכך יחסכו הרבה מאוד עוגמת נפש למאבדים, ולהקל על המוצאים להשיב אבידה לבעליה.

לבינתים עד שיסדרו זאת, וכן בכרטיס אנונימי שתמיד ישאר בלי פרטים, מומלץ לכתוב בלורד או במדבקה, על כרטיס וכרטיסי ילדיו מספר טלפון, כך אם נאבד אפשר להחזיר לו מיד.

ולדעת הג"ר אלחנן פרץ שליט"א (חוקי הכסף הלכות גזילה פרק ד הערה 18), אם מצא כרטיס חופשי חודשי של חברו, יכול להשתמש בו, אם בעליו עדיין לא השתמש בו ועדיין לא רשמו את פרטי המשתמש בכרטיס.

4. לא הצליח להשיב

ערך צבור: בכרטיס עם פרטים מזהים אסור להשתמש עם הערך הצבור (סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית סוף פרק ג בהערה), כיון שהמאבד יכול לקבל את כספו בחזרה מהחברה, נמצא שהשימוש בכרטיס והוצאת הכספים הנמצאים בו, מהווה מעשה גזילה.

חופשי: אם הכרטיס מוטען בכרטיס חופשי (יומי, שבועי, חודשי, שנתי), לכאורה מותר למאבד להשתמש בו, וכל השאלה היא מצד הוראות התעבורה, שכרטיס החופשי הינו אישי ואינו ניתן להעברה, אך החברה עצמה אינה ניזוקת משימוש בחופשי במקום לשלם, כי היא מקבלת את דמי התיקוף.

עד שיבוא אליהו: מוצא אבידה שהתחייב בהשבה והכריז כדן ולא מצא את המאבד, הדין הוא 'שם דמיהן ומניחם', ולכן כרטיס רב-קו שהכריז עליו, מותר להשתמש לעצמו בערך הצבור שבכרטיס, וירשום את החוב בפנקס אליהו הנביא וכפי שהתבאר פרטי הדין **בגיליון עומק הפשט** (מספר 36) בנושא 'פנקס אליהו הנביא', ויחזיר לבעלים כשיבוא אליהו הנביא ויאתר את המאבד.

באופן האמור, או באופן שהרי אלו שלו, לא צריך לחשוש שמה המאבד נוסע בלי לשלם, על סמך הכסף שהיה לו ברב קו שאיבד, כיון שאסור למאבד לעשות כך לפי חוקי התעבורה, ויש חזקת כשרות שהמאבד לא נהג כך, וגם לו יצויר שהמאבד נוסע ללא תשלום על חשבון הערך הצבור שאיבד, מכל מקום כיון שהמאבד פועל שלא כהלכה, אין במעשה האיסור שלו שום קשר וזיקה למה שהמוצא משתמש בכסף בהיתר, שהרי זכות הממון נמצא בכרטיס, והזכות שבכרטיס מעולם לא בא לידי שימוש (הגר"צ שפיץ, והגר"נ נוסבוים).

מאידך יתכן שמצוי בידי המאבד תדפיס תיקוף אחרון בו מופיע הפרטים הללו, ולפעמים גם זוכר בעל פה את סכום היתרה שיש בכרטיס, ופשוט שידיעת סכום היתרה נחשב סימן, כמבואר ברמ"א (סימן רסב) שחביות מותחלות הכמות שנשארה בחבית נחשב סימן. עוד יש להסתפק האם בשעת המציאה כבר התייאש הבעלים או לא.

ולכן, המוצא רב-קו אנונימי רשאי להשתמש בו, על דעת שכשיבא אליהו יתכן שיצטרך לשלם למאבד. שאם לא התייאש הבעלים בשעת המציאה, יתחייב לשלם לבעל הרב קו כשיבוא אליהו, ואם כבר התייאש זוכה המוצא בכרטיס ובערך הצבור שבו ולא ישיב לו כלום, ומספק ירשום לעצמו או יזכור לשאול את אליהו האם עליו להחזיר ולמי.

הרי אלו שלו: לדעת הג"ר **צבי שפיץ שליט"א** (במכתב לרבני הילכתא), רב קו הינו חפץ עם שווי עצמי ומשמש לנסיעה וגופו ממון, ושונה משטר חוב שהוא אמצעי לגביית כסף מהלוה, והחברה לא חייבת נסיעות אלא שמסכימה למי שמתקף כחוק את כרטיס הרב-קו לנסוע באוטובוסים, ולכן בלי סימן שייך בו יאוש. ולגבי מספר הכרטיס ויתרת הערך צבור אינו נחשב סימן כי לא רגילים לזכור אותו. כמו במציאה במקום שרוב גוים פטור מהשבה אפילו שמכיר את המאבד, ולא חוששים שהמאבד מהמיעוט, כך גם כיון שרוב בני אדם לא זוכרים את המספר וסכום היתרה בכרטיס, הולכים אחר הרוב. ולגבי עשוי למשמש דינו ככסף כי משתמשים בו הרבה, ואם מצא בתוך ארנק יש סימן איפה היה מונח בארנק אף שאין סימן בכרטיס עצמו.

לדעת הג"ר **מאיר שמואלביץ שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), לגבי הערך הצבור שבכרטיס, אין מצות השבה כיון שיכול לקבל אותו בחזרה במרכז שירות, אבל יש מצות השבה לגבי הכרטיס ששווה 10 שקל. והוסיף שבכרטיס אנונימי, הסכום של ערך צבור שנשאר בכרטיס לא מחשיב את כרטיס הרב קו כחפץ שיש לו סימן.

לדעת הג"ר **עמרם פריד שליט"א** (בהוראה להג"ר יוסף אביטבול שליט"א), דינו כשטר חוב ולא ככסף, ויש בזה חסרון של יאוש שלא מדעת, כי לא שייך בזה הדין של עשוי למשמש בכיסו כל שעה כמו בכסף, ולכן בכל אופן אין הרב-קו שלו, ואם יש סימן צריך להכריז, ואם אין סימן ירשום את הפרטים לעצמו עד שיבוא אליהו ויכול להשתמש בו.

חייב להכריז: לדעת הג"ר **יהודה סילמן שליט"א** והג"ר **צבי ברוורמן שליט"א** (סיכום הכללים וההלכות בתשלום בתחבורה הציבורית סוף פרק ג בהערה), דרכי החושן על סדר חו"מ סימן רסב סעיף יד), המוצא כרטיס רב-קו מתחייב בהשבה, שמה כשמצא את הכרטיס הבעלים עדיין לא התייאשו, כדן יאוש שלא מדעת שאינו יאוש, וגם אם בסופו של דבר המאבד יתייאש, מכל מקום בשעת המציאה נחשב שבא לידו באיסור, ולא שייך בכרטיס רב-קו 'אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה' שאינו חשוב כל כך כמו כסף.

והוסיף הגר"צ ברוורמן, שגם אם יתכן שהבעלים התייאשו בזמן המציאה, יתכן שדינו כספק יאוש ונחלקו הפוסקים מה הדין בספק יאוש, כפי שמובא על כך מקורות רבים בספר **חידושי רבי ראובן** (בבא מציעא סימן יח) ובספר **אריה דבי עילאי** (אבן העזר סימן לה). ואפשר לתלותו במחלוקת הראשונים מה הדין ב'ספק הינוח' האם אומרים מספק 'הרי אלו שלו'.

ולדעת הג"ר **מנחם מנדל שפרן שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), צריך להחזיר רב-קו אנונימי גם בלי פרטים מזהים, כי מספר הכרטיס וסכום היתרה בכרטיס נחשב סימן מובהק שרבים יודעים אותו. מאידך לדעת הג"ר **יהודה סילמן שליט"א** (בהוראה לרבני הילכתא), נחשב כחפץ שאין בו סימן, כי רוב בני אדם לא יודעים את מספר הכרטיס וסכום היתרה, ולמרות שבתדפיס התיקוף מופיע פרטים אלו, ויש מקרים ששומר את התדפיס כגון שכתב עליה משהו חשוב, בכל זאת המאבד לא חושב שיוכל לאתר את האבידה באמצעות פרטים אלו.



משיב כהלכה

סיכום הגיליון:

דינים העולים

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 377 בסך 100 שקל מזומן

הבה"ח כמר שמעון רובין ני"ו

ישיבה גדולה תורת ה' ירושלים

א. שטר חוב: יש יאוש בשטר. ולגבי יאוש בחוב נחלקו האחרונים האם יש יאוש, וכמה פוסקים נקטו להלכה שאין יאוש. מכירת שטר חוב צריך כתיבה ומסירה, אבל בשטר 'לפקודת מוסר כתב זה' לא צריך כתיבה ומסירה.

ב. גופו ממון או לא: כרטיס רב קו, לרוב הפוסקים אין גופו ממון ודינו כשטר חוב כפי הערך הצבור שיש בכרטיס, ושייך בו דיני יאוש של שטר חוב. ויש אומרים שהכרטיס גופו ממון ואיבד את עצם זכות הנסיעה, ושייך בו יאוש רגיל כמו בכל חפץ עם ערך ממוני.

ג. אבידה: כרטיס רב-קו אנונימי נחלקו הפוסקים האם דינו כחפץ שיש בו סימן, ונאמרו השיטות הבאות - חייב להכריז, הרי אלו שלו, יהא מונח ויכול להשתמש בכרטיס, אינו רשאי להשתמש.

ד. חייב להכריז: כרטיס רב קו שיש בו סימן, כיון שכרטיס חדש עולה עשר שקל יש לגביו חובת השבה, אפילו בלי ערך צבור.

ה. עשוי למשמש: נחלקו הפוסקים האם בכרטיס רב-קו שייך הכלל של 'אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה' כמו בכסף, או לא. ויש שהסתפקו ולא הכריעו בדבר ולשיטתם דינו כספק.

ו. עד שיבוא אליהו: חיפש ולא מצא את המאבד 'שם דמיהן ומניחם', ומשתמש בינתיים עד שיבוא אליהו, וירשום את החוב ב'פנקס אליהו הנביא', ויש אוסרים להשתמש בו בינתיים.

שאלה: האם יש חובה לסמן סופגניה חלבית / בשרית, או שזה רק עצה טובה?



סופגניה חלבית

האם יש חובת סימון ואם לא סימן באפיה נאסר באכילה, או שהוא רק עצה טובה למניעת מכשול, ומספיק אחרי האפיה? מה הדין באופה כמות קטנה, אופה כמות גדולה, אופה למכור לאחרים, מילוי חלבי/בשרי, בצק חלבי/בשרי? מקורות: גמ' (פסחים דף ל. לו. ב"מ דף צא. זבחים דף צה:); רי"ף (חולין דף לח.); רמב"ם (מאכלות אסורות פרק ט הלכה כב); שו"ע (יו"ד סימן צז סעיף א ונו"כ שם); מהרי"ט (חלק ב סימן יח); פתחי תשובה (סימן צז ס"ק ג); יד יהודה (סימן צז ארוך ס"ק ו, קצר ס"ק ג); אבן ישראל (חלק ט סימן טז); שבט הקהתי (חלק ה סימן קכח).



סופגניה בשרית

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב. בכדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-5377085 שולוחה 4
2. בעמדות 'נדרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 02-6507823-1532
5. במייל 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת יעל שולמן ע"ה
בת יבדלחט"א הר"ר אהרון דיאמנט הי"ו
גלב"ע ה' כסלו תשפ"ג ת.נ.צ.ב.ה.

עדכוני הלכה



ומי קעמך ישראל

מליץ יושר: מבואר בחז"ל שצריך ללמד זכות על כלל ישראל, וידוע שכך היה נוהג סניגורן של ישראל הרה"ק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זיע"א שתמיד לימד זכות על ישראל קדושים. בפולמוס ההלכתי 'רב-קו כהלכה' ניתן ללמד זכות ולהיות מליץ יושר על כלל ישראל, שאין כל אומה ולשון שיעשו כן, בכל דבר מבררים את ההלכה, למרות תנאי התחבורה והטענות הצודקות מדקדקים לשלם כהלכה, ואפילו כאשר החוק פוטר שואלים האם על פי הלכה נשאר חיוב, גם כאשר יכולים לתבוע ולהרויח כסף בבית משפט מבררים האם וכיצד מותר על פי הלכה, ואם מוצאים רב קו מקיימים בו מצות השבת אבידה כדין.

נושא הגיליון הבא:

'סימון סופגניות חלביות ובשריות'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעזור את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

מערכת הילכתא משגרת ברכת מזל טוב

להר"ר שלמה יהודה קרפל שליט"א מחשובי הלומדים בישיבת מיר, ומותיקי חברי מערכת 'אוסף גיליונות' ועורך גיליון 'חישבתי דרכי', לרגל השמחה במעונו בנישואי בנו הר"ר שמואל שליט"א עב"ג למשפחת הר"ר יחזקאל קלרמן שליט"א, יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל, דורות ישרים מבורכים ובנין עדי עד.

הילכתא
לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים וימי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535
מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי 02-5377-085
ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

מיועד לחזרה בלבד ואין לסמוך להלכה

סימן ס"ז

ספק בק"ש או ברכותיה

ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא, ולכן כשיש ספק אם קרא ק"ש או ברכותיה הדבר תלוי אם הדבר שהוא מסתפק עליו הוא דאורייתא או דרבנן, או שיש סיבה לתלות שכבר קיים את המצוה, וכן צריך לקיים מצות זכירת יציאת מצרים, וכדלהלן.

אדם המסופק אם קרא ק"ש חוזר וקורא, דהוי ספיקא דאורייתא, דכתיב "ודברת בם וכו' ובשכבך ובקומך", ומברך לפנייה ולאחריה. ואף שהברכות הם מדרבנן, (וגם בק"ש עצמה י"א שרק פסוק ראשון או פרשה ראשונה הם דאורייתא), מ"מ חוזר ומברך, דהתקנה היתה שאם מחויב לקרות יקראנה כולה בברכותיה (אם לא במקום שהתירו בפירוש). אמנם אם עברו ג' שעות לא יברך, דתו הוי ליה ספיקא דרבנן, אמנם ברכת אמת ויציב חייב לברך עד שעה רביעית, משום **זכירת יציאת מצרים**, אבל אחרי ד' שעות לא יתקנו על זה ברכה, אבל יאמר מחמת ספק איזה פסוק של יציאת מצרים, (ואם אמר הלכה שמוזכר בה יציאת מצרים מבואר בגמרא שיצא, וכתב המ"א דכ"ש שאם אמר שירת הים שיצא, והחת"ס חולק משום דכתיב "למען תזכור את יום צאתך" ולא מספיק להזכיר שעברו את הים, והסכים עמו רעק"א. ולענין זכירת יציאת מצרים ע"י הרהור עיני באר היטב, והפמ"ג מסתפק בזה, והשאגת אריה מוכיח שאין יוצאים בהרהור). וגם בלילה צריך להזכיר יציאת מצרים, והפמ"ג מסתפק אי הוי דאורייתא, והשאגת אריה כתב שהוא דאורייתא, וכן משמע ברמב"ם, ולפ"ז אם הוא מסופק וכגון שקרא בבין השמשות חייב לחזור.

ואם יודע שאמר אמת ויציב ומסתפק אם קרא ק"ש דעת הא"ר שאינו חוזר (דמסתמא קרא ק"ש), ועיין בפמ"ג.

ואם בירך הברכות ומסתפק לענין ק"ש, או שחזר על ק"ש מחמת שלא כיוון בפסוק ראשון, לא יחזור על הברכות.

ולכאורה **אם הוא יודע שכבר קרא פסוק ראשון או פרשה ראשונה א"צ לחזור**, אבל בסימן ס"ד משמע שצריך לחזור אך יקראנה בלי הברכות.

ואם הוא מסופק אם אמר פרשת יציאת ואמת ויציב - י"א שיאמר גם אמת ויציב דכולה חדא מילתא היא, וי"א שדי שיאמר פרשת יציאת שמוזכר בה יציאת מצרים, וכ"כ השאגת אריה וכן נראה להלכה. ואם מסתפק בערב אם אמר פרשת יציאת ואמת ואמונה, חוזר על אמת ואמונה וא"צ לחזור על פרשת יציאת.

ואם קרא ק"ש כולה ומסתפק לגבי הברכות, א"צ לחזור ולברך, דספיקא דרבנן לקולא, ואפ"י מסתפק על אמת ויציב או על אמת ואמונה אינו חוזר כיון שהזכיר יציאת מצרים בפרשת יציאת.

המחויב במצוה מספק לא יברך, כי הברכות דרבנן וספיקא דרבנן לקולא. וי"א שאם הוא מחויב אלא שמסתפק אם עשאה כבר יברך, אך יש חולקים. ואם הביאו לו שופר או לולב בבין השמשות לכי"ע לא יברך.

חדש - סיכומים וביאורים ללומדי הירושלמי

לרגל תחילת המחזור החדש בלימוד התלמוד ירושלמי יצאו לאור בעזרת ד' סיכומים וביאורים ללומדי הירושלמי.

ניתן להרשם לקבלת הסיכומים במייל -

80527692282@gmail.com

לשמיעת שיעור תמצית שבועיים, ניתן להתקשר ל- 0733-718-246 או להוריד את השיעורים מקול הלשון.

ניתן לקבל סיכומי "תמצית ההלכה" טור בית יוסף שז"ע ומ"ב, עבור המסלול החדש "קנין הלכה" במייל 7692282@gmail.com.

סימן ס"ח

אמירת פיוטים בברכות ק"ש

בסימן זה יבואר האם אמירת פיוטים בברכות ק"ש הוי הפסק, מה אסור לשנות בנוסח הברכות, מה אסור לאדם לשנות ממנה הציבור, ועוד פרטי דינים.

אם מותר לאומרים, ודין המשנה מטבע הברכה - שיטת השו"ע שנוכח להמנע מאמירת הפיוטים בברכות ק"ש, משום דהוי הפסק, והרמ"א כתב ש"א שאין איסור בדבר, ונוהגים לאומרים, וטעם שיטה זו הוא שמוותר להוסיף באמצע ברכות ארוכות, וכן אם שינה בנוסח הברכות הארוכות באמצעם או שחיסר כמה תיבות יצא (לבד תיבות שאמרו חכמים שהם מעכבות, כגון ברית ותורה בברכת המזון, ומשיב הרוח וכיוצא בזה), ורק בתחילת וסוף הברכה אסור לשנות או לחסר והוא נחשב משנה ממשטבע שטבעו חכמים שחוזר ומברך כמטבע, וכן אסור להאריך ברכות קצרות. ושיטת הגר"א שגם לפי הרמב"ם בברכות ארוכות יצא אף אם לא סיים הברכה כתיקונה.

מה יעשה מי שלא אומר פיוטים - כתב הרמ"א שהמיקל ואינו אומר פיוטים לא הפסיד, אך לא יעסוק בשום דבר ואפ"י בד"ת בזמן שהציבור אומר פיוטים, (וכן אם הוא והציבור גמור, והוא עומד בין פרק לפרק לא יפסיק), וכ"ש שלא ידבר שיחה בטלה, ועיין בספר אף שהרהור לאו כדבור, מ"מ גורם שיבואו אחרים לדבר ולהפסיק (והרהור בד"ת בלא לעיין בספר אפשר דיש להקל, אך בקדיש אסור כי צריך לכיון), ועל כן אין לאדם לפרוש מן הציבור ויאמר הפיוטים עמהם, וכתב ר' חיים ויטאל שהאריז"ל לא היה אומר פיוטים ופזמונים מלבד מה שסידרו הראשונים כגון הקלירי, ומ"מ כשר' חיים ויטאל היה ש"ץ בימים הנוראים היה אומר את כל הוידוים והפיוטים, וממנו יש ללמוד שאין לשנות מן המנהג, ובשבלי הלקט האריך בשם גאונים שמצוה לומר פיוטים.

בפסח שהחזנים מאריכים הרבה בניגונים טוב לומר הפיוט לפני שמתחיל ברכת יוצר אור, דבדרך כלל הפיוט אינו נענין הברכה, והוי הפסק כשישהה לגמור את כולה, ולכתחילה ראוי לחוש לזה. ואם שכח לומר את הפיוט וכבר גמר את הברכה, אסור לאומרו.

המתפלל ביחיד לא יאמר שום פיוט באמצע הברכה.

יש להזהר בר"ה ויה"כ כששומע החזן מנגן פיוט בתחילת ברכת יוצר אור, לומר בעצמו ג"כ הברכה.

המנהגים שנהגו בשורשי התפילה כל אחד ינהג כמנהג מקומו, (כי יש י"ב שערים בשמים ל"ב שבטים), ואשכנזי המתפלל עם ספרדים או להיפך יצאו יד"ח. אמנם מה שמוזכר בגמ' או בפוסקים שלמדו מהגמרא הוא שוה לכל, ואין לאדם רשות לנהוג בזה כמנהגו.

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית הירושלמי על הדף היומי, משנה ברורה ומוסר (לפי סדר הדף היומי בהלכה), (לפי סדר הלימוד היומי), וכן את מבחני "לדעת" (דף היומי, משנה ברורה, חפץ חיים, ואהבת חסד), בנקודות ההפצה.

כמו כן ניתן לקבלם במייל 7692282@gmail.com

וכן בפסק בטלפון 0799-414144.

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים לפי סדר הלימוד של: חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, אהבת שלום, וכן סיכומים על כל מסכתות הש"ס ועל כל המשנה ברורה ועל תנ"ך וספרי מוסר.

פינת הריבית

נערך ע"י גמ"ח 'אושר בכבוד'
בפרשת תולדות ויעתר לו ה', וברש"י (ע"פ יבמות סד.) לו ולא לה שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע.

ויש להבין דלכא' זכותו של צדיק בן רשע גדולה יותר, באשר צריך עמל רב בכדי להגיע לצדקותו יותר ממה שצריך צדיק בן צדיק.

ביאר הרב דסלר זצ"ל, שאמנם קל יותר לצדיק בן צדיק להמשיך הנהגת אביו, אולם לא זהו המבוקש ממנו באשר ביחס אליו חיצונית היא, אלא מוטל עליו להיות צדיק מנח עצמו, ועם כל המעלות והמדרגות שקיבל מאביו עליו לנהוג כפי חלקו בעבודת ה' [כשראתה רבקה לראשונה את יצחק אמר לה עבד אברהם 'הוא אדוני'. אברהם אדון לעצמו ויצחק אדון לעצמו. מידת אברהם חסד, מידת יצחק גבורה].

ומבחינה זו אדרבא, קל לו לבנו של רשע לבעוט בדרך הנלוזה ולבחור בטוב מאשר בנו של צדיק - שעם היותו ממשיך בדרך הישר כאביו לא מסתפק בכך אלא מתעורר לחדש את חלקו הוא.

אך דברים נפלאים אלו יהיו חסרים אם לא נבין איך מעלת הצדיק בן צדיק - על פני צדיק בן רשע - מהווה עדיפות בפרט ביחס לקבלת התפילה (כלי הגמ' ורש"י הנ"ל, ועי' גם מהרש"א שם).

והנה התפילה נובעת מתחושת חיסרון של המתפלל, שנוצר הוא למה שאינו יכול להשיג מנח עצמו. קוטב מדרגת התפילה היא 'ואני תפילה' - התחושה הנכונה דלית ליה מגרמיה כלום, ואין שום צורך או רצון יכול להתמלאת לולא סיועא משמיא. התפילה א"כ היא ביטוי לרצון ושיאפה למה שאין לו, וכעומק השיאפה כך עומק התפילה.

ולאור דברי הרב דסלר במעלת צדיק בן צדיק - שאינו מסתפק במתנות שקיבל מאביו אלא מעורר נפשו להתמסר ולחדש את חלקה - מובן שאין דומה לתפילתו, באשר התגברותו התמימית להכיר במעלת החיים החדשים מביאתו לשיאפה עמוקה יותר.

והנה כל מדרגה שכבר זכה בה האדם, אם במתנה ואם בעמל, מהווה נקודת התחלה למדרגה שמעליה. כל מדרגה כלי היא לקבלת אורה של המדרגה הבאה. וזו התנועה שצריכה לשלוט תדיר בנפש האדם - תנועה של 'מוסיף והולך', אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה (משלי טו כד). וידוע ביאור הגר"א בזה, שאין באדם אפשרות להיות עומד במדרגתו, ואם אינו עולה הרי הוא בהכרח יורד.

מהות ימי חנוכה הבאים לקראתנו לשלום ידועה כימי הלל והודאה, הכרה במקור טובנו. ולהם זכינו דוקא ע"י התנערות מחיי הסתפקות בשימור הקיים, שימור סמולי המותר את הנפש פנויה לרצונות צדידים, סגנון חיים שלא צלח למנוע את היסור משאול מטה', להפסק לחיי שאיפה ומסירות למקור הכל, חיים המאירים את האפלה בהתחדשות תמימית, כמהותו של האור שאין לו קיום מבלי חיות חדשה כל רגע.



לקבל שטר זכרון דברים המהדר ללא חשש ריבית:
info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

והרי לן בחינה בחביבותה עד מאוד של מצות ג"ח, אור מתחדש תדיר, הידור - שכל ענייני התנדבות עצמית - המועון בעצם גידורה של המצוה, כל אחד מבני הבית אינו מסתפק באור המואר בכללו של בית, אלא מאיר הוא בפניו, ויום ראשון מדליק אחת, מכאן ואילך מוסיף והולך (שבת כא).

נמשיך כדרכנו להאיר פינה זו בפנינו הארות בהלכות איסור והיתר שבמומן בין אדם לחבירו. והפעם בעקבות מעשה שהיה.

ראובן אירס את בנו ומטבע הדברים הווקק הווג להלוואה מיידיה. פנה ראובן לשמעון בבקשה: הרי אתה חבר בגמ"ח עזר נישואין והודיעו לך שהגיע תורך לקבלת הלוואה מיידיה לבנך שהוא כבן עשר, כך שאינך נצרך כעת להלוואה זו. הורה נא לגמ"ח להלוות לבני, ואני אצטרף כחבר בגמ"ח ע"מ לקבל זכות הלוואה בעוד עשור, וכאשר יתארכ בניך אורה לגמ"ח להלוות לבנך.

הנה על אף שאסרו חכמים הערמת ריבית, ולכן אסרו על משלם ריבית - עבור הלוואה לאדם אחר - לחזור ולקחתה מהלווה, כנפסק ביו"ד סי' קס ס"ג, ומשנ"כ גם אסור שבתמורה לנתינת הריבית עבורו יסדר לו הלווה הלוואה אחרת, שהרי מחזיר לו את הריבית ששילם ע"י פעולת סידור הלוואה שהיא שוה כסף, מכל מקום ברור שנידון בידן אינו כלול באיסור זה, דשאני התם שבסופו יקר יותר, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד קס ס"ט). וכן בדין עלול להיות שדמי תיווך הלוואה כזו בעוד עשור ישתנה, ועלול להיות שיהיה יקר יותר מהיום וא"כ פעולת האמירה של ראובן לגמ"ח עבור שמעון לאחר זמן הוי אגר נטר [וכ"ש אם ההלוואה השיגה תהיה נוחה יותר].

אולם במקום אחר יש דיון לאסור, מודתן (סו"פ איהו נשך) לא יאמר לו נכש עמי ואעזור עמך למחר, ופרש"י פעמים שזו קשה מזה כי כאן אגר נטר. ומבאר בשו"ע בשם הראב"ד דחיישונן שמו יאה הידור יקר יותר, וכן נפסק בשו"ע (יו"ד קס ס"ט). וכן בדין עלול להיות שדמי תיווך הלוואה כזו בעוד עשור ישתנה, ועלול להיות שיהיה יקר יותר מהיום וא"כ פעולת האמירה של ראובן לגמ"ח עבור שמעון לאחר זמן הוי אגר נטר [וכ"ש אם ההלוואה השיגה תהיה נוחה יותר].

הן אמנם בטעמא דאין מרבין על המכר מפני המתנת המעות (ב"מ סה). פרש"י 'משמשך המנח דינו ליתן המעות' עכ"ל [יעו"ש גם בהמשך לשונו, וכע"ז במאירי דינו ליפרע מעכשיו]. ודון מינה נמי לאיסור נכש ואעודר דטעמיה משום שדינו ליתן מעות תחת תמורת הניכוש, וממילא אם נתן יותר לאחר זמן הוי אגר נטר, אולם אם אין דינו כלל ליתן תמורה ואינו חייב אלא מפני הקציצה הרי שגם אם קצץ לשלם יותר לאחר זמן לא חשיב אגר נטר. ובדין הוי פעולת שמעון להורות לגמ"ח להלוות לבן ראובן אינה מחייבת את ראובן תמורה לולא הקציצה, שהרי היא פעולה לבן ולא לאב. וא"כ נימא שהתמורה שראובן יתן לשמעון ע"י הוראתו אחר עשור להלוות לבן שמעון לא יתחשב אגר נטר אף אם יתייקר ערך ההלוואה.

ברם יתכן מאוד דזה אינו, דעכ"פ בזה שראובן ביקש ממנו לפעול את האמירה עבור בנו נחשב שמעון הפועל של ראובן, וממילא אם מכח המתנת הזמן נפרע יותר הוי אגר נטר.

לכן נראה להציע שבמקום שראובן יתווך לבנו של שמעון בעוד עשור בתמורה לתיווך של שמעון עבור בנו עכשיו, שראובן ישלם לשמעון עבור התיווך שלו היום. ויקבעו את מחיר התיווך שחייב ראובן לשלם לשמעון כפי הסכום שיעלה לשמעון להצטרף שוב לגמ"ח עבור בנו לעוד עשור. וככל שהסכום שישלם ראובן בסה"כ אינו עולה על מה שמתווכים לוקחים עבור תיווך הלוואה היום, לא יהיה בזה איסור טרשא.

אמנם כל זה כאשר אין הגמ"ח מחזיר חלק מההפקדה למפקיד או מענק ללווה. אבל אם יש החזר או מענק יש אופנים שמותר ויש אופנים שזה רבית קצוצה ולכן ככל שיש החזר או מענק יעשה שאלת חכם.



לקבלת שטר זכרון דברים המהודר ללא חשש ריבית: info@osher-b.org | www.osher-b.org

להצטרפות: 073-3678617

סימן ס"ט

פריסת שמע

מנהג קדום היה להשלים חלק מהתפילה בציבור עבור אלו שנתאחרו מלבוא לבית הכנסת, כדי שיוכלו לענות קדיש וקדושה וברכו, ומנהג זה נקרא 'פריסת שמע' והיינו שאומרים רק חלק מברכות ק"ש (וחלק מהתפילה שבביל קדושה, וזה נקרא 'עובר לפני התיבה'). ולהלן יבוארו המנהגים השונים ופרטי הדינים בהם.

מתי פורסין על שמע - לשיטת השו"ע פריסת שמע מיועדת לבני אדם שהתפללו ביחידות ולא שמעו קדיש וקדושה. ושיטת הרדב"ז שאם התפללו ביחידות פרח מייניהו קדיש וקדושה, ואין לחזור להתפלל דהוי ברכה לבטלה, וכתב החת"ס שהמנהג כהרדב"ז, אמנם גם לרדב"ז אם אחד לא התפלל, יכול הוא (או אחר מדין ערבות) לפרוס על שמע ולירד לפני התיבה, ולא יתפלל מתחילה התפילה בלחש.

סדר פריסת שמע - יעמוד אחד, ויאמר קצת פסוקים, ואח"כ יאמר קדיש וברכו, ואח"כ יאמר ברכת יוצר אור, (והאחרים שומעים ושומעו כעונתה. ואפי"ם הם בקיאים ובירכו כבר ברכה זו, צריך לומר יוצר אור, כדי שלא יהיו נראים ככופרים שאמר להם ברכו ואינם מברכים), והרמ"א כתב שעשוי לא נוהגים לומר יוצר אור (ודי באמירת ברוך ד' המבורך לעולם ועד, כדי שלא יהיה נראה ככופר). ואחרי שסיימו יוצר אור אומר אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא 'עובר לפני התיבה', (ואלו שכבר התפללו יכולים ללכת לדרכם כיון שהעיקר היה בשביל הקדושה) ואותו הפורס ימשיך בלחש עד סוף תפילת י"ח, בין אם כבר התפלל ובין אם עדיין לא התפלל.

בזמננו נוהגים לפרוס על שמע אחרי תפילת לחש, ואחרי יוצר אור וממשיכים חזרת הש"ץ, (ויזהרו לא לעבור לפני המתפלל). ומ"מ מי שהגיע אחרי התפילה יכול לפרוס על שמע ולומר גם ג' ברכות ראשונות וקדושה.

יש מקומות שנוהגים שהש"ץ פורס על שמע בשביל המאחרים אחר קדיש בתרא, (ויאמרו מתחילה קצת פסוקים אם רוצים לומר קדיש וברכו), ולמנהגם אף אם אירע שאף אחד לא בא אחרי ברכו אין מדקדקים בכך, מלבד בשבתות ויו"ט, ואין לבטל מנהגם בבית הכנסת מפני המחלוקת, אבל במקום שאין לחוש למחלוקת אין לומר ברכו אא"כ יש אחד שלא שמע ברכו באותו יום (אפילו מהעולים לתורה), ואף שכבר אמר יוצר אור מותר לומר בשבילו ברכו אף שלא יסמוך אליה יוצר אור, וגם אם כבר שמע ברכו אם הוא עומד קודם ברכת יוצר אור מותר לפרוס את שמע ולומר ברכו, הוא או אחר בשבילו, אך אם שמע ברכו ואינו קודם יוצר אור לא יאמר ברכו ולא יאמרו עבורו.

מה יעשה אחש שאח"כ לא יהיו עשרה - מי שעדיין לא התפלל או חשש שאם יתפלל כסדר לא יהיה לו אח"כ עשרה לפרוס על שמע, לפי הרמ"א יפרוס על שמע, ויעבור לפני התיבה ויתפלל כל י"ח כדי לומר קדושה, אף שלא יסמוך גאולה לתפילה. אבל הרמ"א כתב שעדיף להתפלל כסדר כדי לסמוך גאולה לתפילה, ואח"כ יאמר קדושה אם ישארו עשרה בבית הכנסת. ויכול דלג בפסוקי דזמרה ולומר רק ברוך שאמר אשיר ושתבח, כדי לפרוס על שמע, ואם הציבור לא רוצים להתמתן כלל, יאמר קצת פסוקים ואח"כ קדיש וברכו, ואח"כ לכא' עדיף שיחזור לברוך שאמר, מאשר להתחיל יוצר אור.

כמה צריך לפריסה על שמע - אם אין עשרה אין פורסין על שמע, משום דהוי דברים שבקדושה. וצריך לחזר שיהיו מתוך העשרה ששה שלא שמעו, ואז יאמרו גם תפילת לחש ואח"כ יאמרו חזרת הש"ץ, ואם לא מצאו ששה פורסין אף בשביל אחד שלא שמע, אבל לא יתפלל תחילה בלחש, אלא יאמר ג' ברכות ראשונות בקול רם והשאר בלחש. ואם התפללו בלחש, לדעת השו"ע יאמרו חזרת הש"ץ, אבל לרדב"ז שנוהגים כדבריו צ"ע. וכתב מהר"י מינץ שאין חוזרים התפילה אא"כ יש י"ש שלא התפללו, ולרמ"א מספיק ששה.

מי יפרוס על שמע - גם מי שכבר התפלל בציבור ושמע קדיש וקדושה, יכול לפרוס על שמע עבור אחד שלא התפלל, אולם אם מי שמע על שמע הוא בקי, טוב שיפרוס בעצמו. ונוהגים שאכל פרוס על שמע אפילו אם כבר שמע ויש אחר שלא שמע, והרמ"א כתב שאינו מנהג נכון, והפמ"ג מיישב המנהג מפני שאין פנאי אחר י"ח בלחש למצוא מי שיועד להתפלל, אמנם אם יש פנאי ויש מי שיועד להתפלל ולא התפלל ראוי שהוא יפרוס.

פריסה על שמע בברכות ק"ש או במקום שכבר התפללו - אין לש"ץ הפסיק בין גאולה לתפילה או בק"ש וברכותיה, עבור המאחרים, אבל אם לא התחיל יוצר אור יכול

לחזור על ברכו, והנוהגים במעריב לפרוס על שמע יכולים להפסיק בין גאולה לתפילה, דהיינו אחר סיום ברכת השכיבנו. ואדם אחר יכול לפרוס על שמע גם כשהש"ץ בברכות ק"ש, וכן אחרי התפילה, אבל לא יעמוד במקום שעמד הש"ץ הראשון (מפני שנראה שלא יצאו הראשונים ידי חובה, ואם הראשונים יצאו מבית הכנסת, או שיש קביעות בבית כנסת זה להתפלל כמה מניינים זה אחר זה, מותר לעמוד באותו מקום), ואפילו החזן הראשון יכול לפרוס על שמע לאחרונים ולהתפלל שנית אם אין להם חזן, ואמנם לא יאמר ברכת יוצר אור כיון שכבר התפלל וא"צ להוציאם י"ח כיון שהם בקיאים, אלא יאמר קדיש וברכו, והם ימשיכו בברכות ק"ש ותפילת לחש, ואח"כ יעמוד לפני התיבה ויאמר חזרת הש"ץ עם הקדישים שאחר התפילה.

חזרה על קריאת התורה - אם הראשונים כבר קראו בתורה אין למאחרים לחזור ולקרות, משום שיאמרו שיש גם בס"ת (ואף אם זה אותו ס"ת אולי יאמרו שאינו) או שיאמרו שהראשונים לא יצאו ידי חובה. אמנם אם הראשונים הלכו או שיש בקביעות ב' מניינים, אין קפידא. וכל זה לענין המנהג, אבל מן הדין אין שום איסור לקרוא בתורה בכל גוונא ואין בזה משום פגם.

פריסה על שמע במעריב - י"א שגם במעריב פורסין על שמע אף אם כולם התפללו, כמו בשחרית, ולא נהגו כך מפני שלא אומרים קדיש קודם ברכו, ואף לנוהגים לומר קדיש קודם ברכו אינו אלא מנהג בעלמא, ומשום ברכו לבד אין פורסין על שמע. אבל אם יש אחד שלא התפלל, יכול לומר ברכו וברכת המעריב ערבים בקול רם אם יש עוד ט', ויוצא גם לשו"ע, ואפשר שיכול לומר גם את הקדיש שלפני שמונה עשרה.

סומא אע"פ שלא ראה מאורות מימיו מותר לפרוס על שמע ולומר יוצר המאורות (כיון שנהנה במאורות ממה שאחרים מסייעים לו), וכן יכול לדרת לפני התיבה לתפילה.

קטן לא יפרוס על שמע, ואם הוא בן י"ג אין מדקדקים אם הביא ב' שערות.

סימן ע'

מי חייב ומי פטור מק"ש ושאר התפילה

נשים ועבדים - נשים ועבדים פטורים מק"ש, כיון שזה מצות עשה שהזמן גרמא, ואינם חייבים אפילו מדרבנן, ונכון ללמדם שיקבלו עול מלכות שמים, וכתב הרמ"א דהיינו שיקראו לפחות פסוק ראשון (וי"א שלשו"ע יקראו כל הפרשה הראשונה, אבל הלבוש כתב שהרמ"א מבאר כוונת השו"ע. ודעת הב"ח שבפסוק ראשון חייבות מדינא, אבל הרבה אחרונים חולקים על זה, וכן משמע מהשו"ע).

נשים ועבדים פטורים גם מברכות ק"ש, והרמ"א כתב שחייבות לומר אמת ויציב מפני שחייבות בזכירת יציאת מצרים, וממילא צריכות לסמוך גאולה לתפילה, שהרי חייבות בתפילה, וכן בברכות לאחריה במעריב כולל השכיבנו, דמנאולה אריכתא דמאי. וי"א שאינן חייבות אלא מדרבנן.

בפסוקי דזמרה נשים חייבות, ולענין ברכות השחר צ"ע, ומהטור והשו"ע ומהלבוש משמע שמברכות.

וכל הנ"ל הוא לענין חיוב, אבל פשיטא שיכולות להמשיך חיוב על עצמן ולברך אף בברכות ק"ש.

קטנים פטורים מק"ש, ומ"מ פסוק ראשון של ק"ש מצוה על אביו ללמדו מתי שיועד לדבר, ולא דוקא בזמן ק"ש. ואם הגיעו לחינוך, לרש"י פטורים (וכתב הגר"ז דה"ה דפטורים מברכות ק"ש, והב"ל זן דבריו), ולר"ת מגיל שש או שבע חייב אביהם לחנכם לקרותה בזמנה עם הברכות לפניה ולאחריה, ואף שמדינא מסתבר כרש"י ראוי לנהוג כר"ת. וכתב הב"ח שבגיל י"ב לכ"ו"ע חייב אביו לחנכו. ובתפילה חייב לכ"ו"ע משהגיע לחינוך.

בזמן הראשונים **הכונס את הבתולה** היה פטור מק"ש וברכותיה ומתפילה עד ג' ימים ודי' לילות אם לא עשה מעשה, מפני שהוא טרוד, אבל אם עשה מעשה או שעברו הימים או באלמנה חייב. אבל בזמננו שגם שאר בני אדם אינם מכוונים כראוי, חייב לקרותה עם ברכותיה ולהתפלל, ואם אינו קורא מיחזי כיוהרא.

שכור - מי שהוא מעט שכור קורא ק"ש ומתפלל (בזמננו שבלאו הכי לא מכוונים כ"כ), ואם אינו יכול לעמוד לפני המלך לא יקרא ויתפלל עד שיסיר יינו מעליו.

העוסק בצרכי רבים ואין מי שיעשה דבר זה אלא הוא, פטור משום עוסק במצוה, ואפי' אם הוא עוסק בהצלת ממונו, ומי'מ יעשה מה שיכול ויקרא לפחות פסוק ראשון ובשכמל"ו בזמנה, ואם יכול לקרוא ולחזור לצרכי הרבים בלא טורח יפסיק, ואם פסק וקרא ק"ש על אף שפטור, יצא י"ד.ח. ואם התחיל העסק באיסור, מהשו"ע משמע שצריך להפסיק, והפמ"ג מצדד שאינו צריך להפסיק, כשגמר לעסוק עם עדיין לא עבר זמן ק"ש יקרא אז, ואם הוא בשעה רביעית יאמר אמת ויציב, ואם עברה שעה רביעית יאמר פרשה שמוזכר בה יציאת מצרים. ואם סיים צרכי הרבים אחרי חצות שפטור לכו"ע אף מן התפילה, מ"מ אסור לאכול קודם שיניח תפילין ויתפלל מנחה. ומי שעוסק בצרכי ציבור ועיקר כוונתו להשתכר צ"ע אם פטור, ואפשר שאם אין מי שישתדל אלא הוא עדיף טפי, וצ"ע. ואם כוונתו גם לט"ש וגם להשתכר חשיב עוסק במצוה.

התחיל לאכול או שנסנס למרחץ או התחיל להפך בערות או שהיו עוסקים בדין, ומשער שישאר לו אח"כ זמן לקרות ק"ש, להרמב"ם גומר ואח"כ קורא ק"ש, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה שהוא דבר מצוי, ואם מתיירא שאין השערות מכוונות ופסק וקרא הרי זה משובח. ולהראב"ד יפסיק ויקרא. והסכמת כמעט כל האחרונים שבדינים דאורייתא הדבר תלוי אם התחיל בהתר או באיסור, ולפי זה במלאכה או בשאר הדברים הנ"ל אם התחיל בהתר קודם עלות השחר א"צ להפסיק, ואפי' יעבור זמן התפילה בציבור, אבל אם התחיל באיסור אחרי עלות השחר צריך להפסיק, ובדרבנן (ברכות ק"ש ותפילה) אפי' התחיל באיסור א"צ להפסיק (וכשיגמור יקרא שוב ק"ש עם הברכות ויתפלל), אא"כ רואה שלא יהיה לו שהות אח"כ. ולענין אכילה צריך להפסיק מיד כשהגיע עלות השחר. ולענין ק"ש ערבית אם התחיל בתוך החצי שעה שלפני צאת הכוכבים יפסיק מיד, ובצאת הכוכבים יקרא ק"ש בלא ברכות וימשיך מה שהתחיל, וכשיגמור יקרא ק"ש בברכותיה ויתפלל. ובמנחה (שהוא מדרבנן) אם התחיל א"צ להפסיק. והנה בסידור הגאון מליטא משמע שסתם מלאכה חוץ ממרחץ ותספורת ובורסקי אסורה חצי שעה לפני עלות השחר, כמו אכילה, וברמב"ם ושאר אחרונים לא משמע כך, וצ"ע לדינא.

סימן ע"א

דיני אונן בק"ש ותפילה ושאר מצוות

אדם שמת לו אחד מ' הקרובים שמתאבלים עליהם, יש לו דיני אנינות והוא פטור מכל המצוות עשה. ובסימן זה יבואר האם מותר לו להחמיר על עצמו, ומה הדין כשיש אחרים שמתעסקים בצרכי המת או בזמן שאין דרך לקבור, ומה הוא חייב לעשות לאחר הקבורה, וכדלהלן.

מי שמת לו מת מ' קרובים שהוא חייב להתאבל עליהם (- אב אם בן בת אח אחות ואשתו), אפילו אין מוטל עליו להתעסק בקבורתו, פטור מק"ש ותפילה, ומכל הברכות אף ברכות הנהיג, ומכל מצוות עשה האמורות בתורה, אבל מחוייב במצוות לא תעשה, ואפי' בדרבנן, ואם בא לאכול צריך ליטול ידיו אף לא יברך על נטילת ידים.

מסרוהו לחברא קדישא - אם נוהגים למסור המת לחבורה המיוחדת לזה, וכבר גמרו הקרובים להתעסק בצרכי המת ומסרוהו להם, חייבים בכל המצוות, אף אם לא הוציאוהו מזהבית. ועל כן אחרי שיסיימו לסכם מקום הקבורה (לכבודו של המת) ולשלם הוצאות ותכריכים, ואין עוסקים בהספדים, צריכים להתפלל. ואם אין חבורה מיוחדת לזה אף שיש לו מי שיתעסק עבורו בקבורה פטור עד שיקבורוהו וישליכו העפר עליו.

אם רוצה להחמיר ולקרות - אם אין מי שיתעסק בקבורה אינו רשאי להחמיר ולקרות, ואם קרא לא יצ"ח, וצריך לחזור ולקרות אחר הקבורה. ואם יש לו מי שיתעסק בקבורה נחלקו הפוסקים אם רשאי לקרות אף אין מוחין ביד מי שקורא, והרמ"א והמ"ב פסקו שמוחין בידו, ומ"מ בן מותר לכו"ע ללכת לבית הכנסת לומר קדיש משום כבוד אביו, וכ"ש בשבת ויו"ט, אבל כשיש אבילים אחרים לא.

מה צריך לעשות אחרי האנינות - אם התחילו להשליך עליו כבר העפר, ונשאר לו מעט זמן עד סוף זמן ק"ש שהוא עד רביעי היום, ואם יתפלל כסדר יפסיד זמן ק"ש, יקרא ק"ש בלא ברכות, ואח"כ יתפלל כסדר עם ק"ש וברכותיה, וכן ידלג בפסוקי דזמרה בשביל זמן תפילה (ד' שעות), אבל לא ידלג ברכות ק"ש בשביל זמן תפילה, וצ"ע. ואם נמשך עד אחרי ד' שעות דעת המ"א שלא יאמר ברכות השחר אף שיש לו פנאי כיון שבזמן החיוב הוא אלא מחוייב, ויש שחלקים, וספק ברכות

להקל, אבל ברכות התורה וברכות שלא עשני גוי עבד ואשה יכול לברך גם להמ"א (וזמנם כל היום), ויתפלל שמונה עשרה (עד חצות), אבל לא יניח תפילין, ולענין ברכות ק"ש בשו"ע לעיל משמע שלא יאמרם ולמ"ב מותר לאומרם. ולכו"ע אפשר דיכול לומר פסוקי דזמרה. ואם לא הספיק תפילת י"ח בזמנה א"צ להשלים בתפילה שלאחריה, אא"כ בתחילת הזמן והיינו שעלה השחר והאיר פני המזרח עדיין לא היה אונן, אע"פ שלא היה שהות לגמור התפילה, ואפשר שבזה צריך גם לברך ברכות השחר.

אם נקבר המת לאחר שאכל ועדיין לא עבר שיעור עיכול, חייב בברכת הזיוון. ואם עשה צרכי חייב לברך אחר שנקבר המת, אא"כ נצרך לנקיטו שאז מוברך ברכה אחת על שתיים.

אם מולכים את המת לעיר אחרת אם המקום קרוב היו אונן, אבל אם המקום רחוק כמו מנהל ב' ימים לא היו אונן עד שיגיעו לעיר קבורתו.

אונן שבחב"ב חייב בכל הברכות והמצוות זולת דברים שבצינעא, ומותר ללכת לבית הכנסת. ולעת ערב אם מחשיך על התחום כדי להתעסק בצרכי קבורה פטור, וכן אם צריך לשבת עם הגבאים לאחר המנחה לסכם מקום הקבורה או שאר צרכי המת פטור, אבל אם אינו מחשיך על התחום חייב גם לעת ערב, ונחלקו הפוסקים אם יקרא ק"ש וברכותיה מבעוד יום, וכתב המ"ב שיקרא ק"ש בלא ברכות ולא יתפלל, ובמצוצי שבת יאכל בלי הבדלה, ויבדיל אחר שיקבר המת אפי' עד סוף יום שלישי.

אונן בזמן שאין דרך לקבור - בחול אפי' אם יש מניעה לקבור הוא אונן, וביו"ט שני נוהגים בו כל דיני אנינות כמו בחול, ואפי' אינו רוצה לקבורו, אבל אם אינו יכול לקבורו מחמת אונס לא חלה עליו אנינות. ואם מת לו מת ביו"ט, אם אינו רוצה לקבורו בו ביום דינו כשבת, ואם רוצה לקבורו ע"י נכרים דינו כחול, אמנם אם מת ביו"ט בשחרית ואינו יכול לקבץ את הגבאים עד אחרי התפילה, לא חלה עליו אנינות וחייב להתפלל, וכן בליל יו"ט ואפי' ליל יו"ט שני אינו אונן כיון שאין דרך לקבור בלילה, ומותר בכל, חוץ מלימוד תורה מפני שהוא משמח.

התחיל להתפלל או לקרות שמע ונעשה אונן נחלקו האחרונים אם יגמור או יפסיק.

דיני המתעסקים במת

המשמר את המת אפי' אינו קרוב פטור מק"ש ותפילה וכל המצוות, מפני שהוא עוסק במצוה לשמורו מן העכברים, וגם בספינה חוששים לעכברים, ואינו רשאי להחמיר על עצמו, אפי' אינו בד' אמות של מת. ואם היו שנים שמורים, זה משמר וזה קורא וזה משמר וזה קורא.

החופר קבר המת פטור אפי' בזמן המנוחה שהוא נח מעט, מפני שע"ז מתחזק כוחו לחזור ולחפור, ואם יש כמה חופרים אלו שנצרכים ביחד כעת לחפירה פטורים, ואם יש נוספים ישמטו חלק ויקראו עד שיקראו כולם.

אסור לקרות ק"ש או לומר קדיש או שאר דברי קדושה **בתוך ד"א של מת** דהוי לועג לרש, וכן בבית הקברות (וכמו שנתבאר בסימן מ"ה לענין תפילין). ואם קרא י"י שקנסוהו שצריך לחזור ולקרות, וי"א שא"צ לחזור ולקרות, ולדינא יחזור ויקרא ק"ש, אבל אם בירך או התפלל לא יחזור, ולענין ברכות ק"ש מסתפק הפמ"ג.

סימן ע"ב

קריאת שמע בזמן לויית המת וקבורתו

יש לעכב את לויית המת עד אחרי שיקראו ק"ש ויתפללו, ואם כבר התחילו בלויית המת פטורים מ"מ ותפילה כל מי שנצרך לנשיאת המת. ולהלן יבואר פירוש הדינים בזה.

אין מוציאים את המת סמוך לתחילת זמן ק"ש אפילו יותר מחצי שעה לפני תחילת זמן ק"ש אם אין שהות לסיים הקבורה קודם זמן ק"ש, ואם כבר הגיע זמן ק"ש ימתינו עד שיוכלו לשער שרוב הקהל ונושאי המיטה קראו ק"ש והתפללו, אפילו אם המת הוא אדם חשוב, ואם התחילו להוציאו אפילו אחר שהגיע זמן ק"ש, אין מפסיקין, ואמנם אלו שאין המיטה צריכה להם צריכים לקרות מיד אפילו יש עוד שהות אח"כ. לענין ק"ש ערבית מהשו"ע משמע שדינה כמו בשחרית, אך האחרונים כתבו להקל כדי שלא יעבור על "בל תלין", ואף אם יוכל לקבורו בלילה ולא יעבור על "בל תלין", מ"מ מותר להוציאו ביום סמוך לתחילת זמן ק"ש של ערבית, כדי לקבורו

קודם שקיעת החמה ולקיים מצות "כי קבור תקברו ביום ההוא", ואם לא התחילו להוציאו עד שחשכה ימתנו עד שיתפללו הקהל ערבית.

נושאי המיטה פטורים מק"ש, וגם חלופיהן וחלופיהן חלופיהן פטורים אע"פ שיכולים לגמור לפני שיגיע זמנם, שמא ימלכו ויצטרכו להם קודם. ואפי' אם הם אחרי המיטה אם יש למיטה צורך בהם פטורים, והיינו בחבורה המיוחדת לכך, אבל אם אין חבורה המיוחדת לכך פטורים רק הסמוכים למיטה, שדרך לזכותה במצוה כשיכבד על הנושאים.

שאר המלווים שאין למיטה צורך בהם חייבים בק"ש, (שהם יכולים לעצור ולקרות פסוק ראשון בכונה, והשאר כשהם מהלכים) אבל פטורים מתפילה.

העם העוסקים בהספד אם המת מוטל לפנייהם נשמטים אחד אחד וקורין ק"ש, ולא כהורה משמע שאפילו אם ע"ז יעבור זמן ק"ש ג"כ אין לחוש, ועיין בפר"ח, וצריך עיון. ולענין תפילה לשו"ע כשנשמטים גם מתפללים, וכתב המ"ב שהרבה פוסקים סוברים שלא יתפללו, וחזן הספדן ודאי יכול להקל בזה. ואם אין המת מוטל לפנייהם יקראו ק"ש ויתפללו, והאונן ישב דומם ולא יענה אחריהם כלום.

אחרי הקבורה לפני ניהום האבלים - קברו את המת וחזרו האבילים לקבל תנחומין, והעם הולכים אחריהם למקום השורה, וחשבו מתחילה שיפסיקו לקבורו לפני הזמן, אם יכולים להתחיל ולגמור אפילו פסוק אחד קודם שיגיעו לשורה, יתחילו ויקראו כל מה שיוכלו, וכיון שפסוק ראשון אסור לקרות מהלך י"ל דאיירי שיכולים לעמוד זמן זה ולא יאחרו את זמן הגעת האבלים לשורה, ואם לא יכולים לגמור אפילו פסוק אחד, לא יתחילו, ואם יעבור ע"ז זמן ק"ש יקראו ק"ש תחילה כיון שלא התחילו במצוה תנחומין, וי"א שאפי' אם יעבור זמן ק"ש לא יתחילו מפני שתנחומי אבילים זה בכלל גמילות חסדים דאורייתא. (כתב הפמ"ג שמשמע מהמ"א כאן שהעוסק במצוה דרבנן אין לו להפסיק אפילו למצוה דאורייתא וצ"ע מנין לו דין זה).

העומדים בשורה לנחם את האבל, הפנימיים שרואים פני האבל פטורים, והחיצוניים שאינם רואים פני האבל חייבים.

סימן ע"ג

דין מי שישן עם אחרים בטלית אחת

כתיב "כי ד' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך וכו' ולא יראה בך ערות דבר", והיינו שאסור מודאורייתא לומר דברי קדושה כנגד ערוה מגולה, והכמים הרחיבו את האיסור ואסרו לומר דברי קדושה באופן ששני בני אדם שוכבים ערומים תחת כסוי אחד, שמא יבוא לידי הרהור, ויש חילוקי דינים בזה (הנובעים מכך שבאופנים מסוימים לא חששו חכמים להרהור) בין אם הנגיעה מתמנים ולמטה או מתמנים ולמעלה, ובין שכיבה פנים כנגד פנים או שהשני נמצא מאחוריו, ובין אם זה אשתו או בנו או אדם אחר, ובסימן זה יבואר פרטי הדינים בזה.

עוד אסור מודאורייתא לומר דברי קדושה כשערוותו מגולה, והכמים אסרו כשליבו רואה את הערוה ואין הפסק ביניהם, ודינים אלו יבוארו בסימן ע"ד, וכן אמרו החכמים שיש מקומות ודברים נוספים באשה שנחשבים כערוה שאסורים לומר דברי קדושה, וגם זה מחשב הרהור, ודינים אלו יבוארו בסימן ע"ה.

ואח"כ (סימנים ע"ו - פ"ו) יבואר דיני אמירת דברי קדושה כנגד צווא ומי רגלים וכדומה, שהם למינים מתחילת הפסוק הנ"ל וי"ד תהיה לך מחוץ למתנה ויצאת שמה חוץ (מי רגלים), ויתד תהיה לך על אונן והיה בשבתך חוץ וחתרת בה ושבת וכסית את צאתך (צוואה), כי ד' אלוקיך מתהלך בקרב מחנך וכו' והיה מחנך קדוש וכו'."

ישן עם חבירו - שנים שהיו ישנים ערומים בטלית אחת, ובשרם נוגע זה בזה, לא יקראו ק"ש או יתפללו או ידברו דברי תורה, אפילו מחזירים פניהם זה מזה, ואם טלית מפסיקה ביניהם ממתניהם ומטה מותר אפילו פנים כנגד פנים, ויש להסתפק אם צריך לחצוץ עד דף הרגלים משום הרהור, או שמפסיק לחצוץ במקום הערוה. (ולענין יעידב לפר"ח צ"א, והפמ"ג והישועות יעקב מפסקים בזה). ואם שוכבים קרובים זה לזה אף אינם נוגעים מותר רק אם מחזירים פניהם זה מזה. וצריך גם להוציא ראשו חוץ לטלית שלא יהיה הוא רואה את הערוה, וכן צריך לחצוץ על ליבו להפסיק בין ליבו לערוה שלא יהיה ליבו רואה את הערוה.

באשתו א"צ הפסקת טלית מפני שהיא כגופו והוא רגיל בה, ודי בחזרת פניו, והוא מותר לקרות אף שאשתו לא החזירה פניה, אא"כ בשרו נוגע בערותה. ואם גם היא רוצה לקרות צריכה גם היא להחזיר פניה, ואז מותר אפי' בשרם נוגע זה בזה. וי"א שגם באשתו צריך הפסקת טלית ונכון לחוש לדבריו, ולפי דבריהם יש להזהר מאד שבק"ש שעל המיטה ובברכת המפיל תהיה הפסקת טלית, ואז מותר אפילו פנים כנגד פנים.

בניו הקטנים מותר לכו"ע ע"י חזרת פנים אף בלי הפסקת טלית, כיון שלבו גס בהם, והפ"ח מיקל אף בלא חזרת פנים והביא ראיה ואחרים דחו ראייתו, ומ"מ גם לדבריו אם נוגע ערותו בבשרם או להיפך אסור, ואם רק הוא החזיר פניו צריך לזרוע שלא יאיר בשרו נוגע בערותם.

עד י"ב תינוק ועד י"א תינוקת נחשבים קטנים אפי' הביאו ב' שערות, ובשנת י"ג לתינוק ובשנת י"ב לתינוקת אם הביאו ב' שערות דינם כגדולים, (ויש אוסרים אפי' בלא הביאו ב' שערות, וגם אוסרים לישן ביחד ערומים בקירוב בשר מגיל זה אפילו בלי ק"ש), ואח"כ דינם כגדולים אפי' לא הביאו ב' שערות, וכשהגיע ליום הלידה כבר נעשה גדול, וא"צ ל"ב או י"ג שנה ויום אחד אפי' אם נולד בסוף היום, (וכן הדין לענין בר מצוה, אף שם צריך ב' שערות).

בניו הגדולים צריך הפסקת טלית, וכן בקטנים שאינם בניו, ובתינוק פחות מנב"ט או תינוקת פחותה מבת ג' לכאורה יש להקל.

הרהור ב"ת מותר אפי' כשערותו מוגלה, ולכן מותר להרהר בדברים שבקדושה בשעת תשמיש, אף שאסור במבואות המטונפות.

סימן ע"ד

דיני גילוי וראית ערוה

כפי שנתבאר בהקדמה לסימן הקודם אסור לומר דבר שבקדושה כשהוא רואה ערוה שלו או של חבירו, או כשערותו גלויה או כשליבו רואה את הערות, ובסימן זה יבואר מה אסור מדאורייתא ומה אסור מדרבנן, ופירש"י הדינים בזה.

איסור ערוה נחלק לה' חלקים-

א' **כשעניו רואה ערותו** אסור מדאורייתא לומר דברים שבקדושה, דכתיב "ולא יראה בך ערות דבר", (והרהור מותר ושמוע כעונה אסור), ועובר בלאו, ובספק צריך לחזור ולקרוא ק"ש, (ולענין ברכות ק"ש תלוי אם מילתא דאמרו רחמנא לא תעביד אי עביד מהני או לא), ולא מהני כסיו מים (וכתנת דקה שנתראת הערוה דינה כמים), וי"א שלא מועיל לעצום עיניו ואפי' מחזיר פניו, כי צריך להחזיר גופו.

ב' **כשליבו רואה את הערוה** אסור מדרבנן לומר דברים שבקדושה, ואם ליבו חוץ למים או שהערוה בעששית מותר (ואם רואה בעיניו אסור), ומועיל לזה הפסקה בידיו או באבנט.

ג' **כשערותו מוגלה** אסור מדאורייתא לומר דברים שבקדושה, דכתיב "לא יראה בך ערות דבר" ולא כתיב לא תראה, ואפי' ליבו מנוסה ועיניו אינם רואות אסור (הבי"ח חולק), ואסור אפי' אין אחר עומד כנגדו, ואם קרא כך ק"ש צריך לחזור ולקרוא. ומועיל לזה כסיו מים.

ד' **כשעניו רואה ערות חבירו** ואפי' ע"פם או קטנים או פניוה, אסור מדאורייתא לומר דברים שבקדושה, ודינו ומקור הדין כ"ל בעיני רואה ערותו, אלא דמהות החזרת פניו עם גופו, ולא מהני להפסיק בידו או באבנט אלא צריך כסיו בבגד, וכסיו ביד לא מהני. ולא מהני כסיו מים.

ה' **כשליבו רואה ערות חבירו** אסור מדרבנן לומר דברים שבקדושה.

ו' **כל אופן** שייך שיהיה לבדו בלי איסור אחר.

ע"כ מהקדמת הפמ"ג.

כתב המצ"ב (ריש סימן ע"ו) שכל מה שמזוכר לענין איסור ערוה וצואה וכו' מסומן ע"ד עד סימן פ"ח, שאסור לקרוא ק"ש, בין לענין התר בין לענין איסור, זה כולל תורה ותפילה וכל ענייני הקדושה, בין בלשון הקודש בין בלשון חול.

ליבו רואה ערוה - הישן ערום ומכסה עצמו בטלית, או שישן עם חלוק בלי מכנסים, וליבו רואה את הערוה, אפי' ראשו מחוץ לטלית צריך לתפוס טלית או בחלוק על ליבו או בין ליבו לערוה, כדי שיהיה הפסק בין ליבו לערוה, ואז מותר בק"ש אפי' ליבו מוגלה לגמרי, וכן מהני לכסות ליבו בבגד בעני עצמו אף אם אינו מדייקים מכוסים בטלית אחת או ששניהם בתוך המים, אסור ששניהם מכוסים בטלית אחת או ששניהם על ראשו ופניו, אסור בק"ש. ואם קרא כשליבו רואה את הערוה חוזר על ק"ש ובכרתיה ועל התפילה, אבל על שאר ברכות יש להסתפק אם יחזור וספק ברכות להקל, וי"א שגם לענין תפילה לא יחזור.

גילוי ערוה - אף כשאין ליבו רואה את הערוה, אם ערותו מוגלה אסור בק"ש, והרבה אחרונים כתבו שזה אסור מדאורייתא. ואיסור גילוי ערוה הוא אפי' הוא עצמו אינו יכול לראות את הערוה, ומכונן מערוה בטלית על ראשו ועיניו או שהוציא ראשו חוץ לחלוק, אבל הישן ערום שהוציא ראשו חוץ לכילה ואין הכילה גבוהה י' טפחים לא נחשב שערותו מוגלה, מפני שהכילה נחשבת כסיו, משא"כ בית שאינו ככסיו, ואם הוציא ראשו ורובו חוץ לילה אסור, ואם הוא עומד בתוך כלי, הכלי הוא כמו מלבוש (הט"ז מחמיר בזה), והירושלמי מטתפס בבית של עצם אם דינו כבית או ככילה, והבינו ירוחם פוסק בזה לקולא.

אם יש צואה בבית והוציא ראשו חוץ לחלוק, או שהכניס ראשו לחדר שיש בו צואה, אסור בק"ש. ולהשב"א אסור אם הצואה כנגדו אפי' אם הוא עומד מחוץ לפתח.

הנמצא בתוך מים אף שאין בזה משום גילוי ערוה אף שהמים צלולים, מ"מ אם ראשו במים אסור משום ראית ערוה, וכן אסור מצד ליבו רואה את הערוה אפי' ראשו מחוץ למים, וצריך להפסיק בבגד דבר ליבו לערוה או שיכסה ליבו, והיד אינה נחשבת כסיו דאין גוף מכסה גוף (וכן לענין כסיו הראש אין היד כסוי להתיר ברכה ודברי קדושה), ואם אחרים מכסים ליבו בידיהם שרי, וכן אם הוא עצמו מחבק גופו בזרועותיו דהוי הפסק בין ליבו לערוה, כיון שאין דרך לחבק כך (ויש שמחמירים בזה אך כשמחבק על החלוק מועיל לכ"ע), ואם גם ליבו מחוץ למים לא נחשב ליבו רואה את הערוה אפי' במים צלולים, אך יזרה שעיניו ג"כ יהיה בחוץ ולא יסתכל בערוה. ואם המים עמוקים שאין אבריו נראים בהם מותר לקרות אם הוא בתוכם, ועדיף מחלוק מפני שבוה אין ליבו רואה את הערוה דהוה כארעא סמיכתא, משא"כ בחלוק, ובלבד שלא יהיה ריחם רע, ואם הם צלולים יעכרם ברגליו, ואם המים בכלי שאין בו עפר וטיט להמ"א אין שייך שיעכרם ברגליו, והא"ז כתב ששייך.

דין אשה הלבושה בחלוק או ערומה - אשה הלבושה בחלוק, י"א שאין בזה משום ליבו רואה את הערוה (כיון שערוטה למטה מאד ואין לבה רואה את הערוה), וכן הסכימו האחרונים, (ודעת הב"ח שגם באשה שייך ליבו רואה את הערוה). ולפי זה יכולה אשה לברך על הטבילה כשהיא בתוך המים, ועדיף שיהיה ליבה חוץ למים או שתחבק זרועותיה או שתעכור את המים ברגליה. ואם יש עוד נשים ערומות שם, צריכה להחזיר פניה וגופה מהם, אף אי נימא שמקום המקוה נחשב רשות לעצמו. ואשה שהיא ערומה, יש בזה איסור גילוי ערוה, וצריך שתאה את הערוה דבוקה ומכוסה בקרקע (וזה לא שייך באיש), או ששטב על איזה דבר. ואם העגבות נראים נחלקו האחרונים אם יש בזה משום ערוה.

דין שאר אברים - אם אבריו רואים את הערוה אין איסור לומר דברים שבקדושה, וא"צ לכסות ערותו בפני עצמו, אבל אם איזה אבר נוגע בערוה שלו או של חבירו אסור. וצריך שיהיה דבר מפסיק בין ערותו לירכותיו שהערוה שוכבת עליהם, ובדיעבד יצא אם נגע הגיד בירכיים, ובנגיעה דכיס אין להקפיד, והמדקדקים מקפידים גם בזה משום שיש חולקין.

החגור בטליתו מומתניו עד למטה מערותו, ולמעלה הוא ערום, מותר בק"ש במקום הדחק (דאל"כ אין נכון לתתלה אפי' ברכיה), אבל לתפילה צריך שיכסה כל גופו, מפני שמדבר לפני המולך.

סימן ע"ה

טפח באשה ערוה

אסור מדאורייתא לומר דברי קדושה כנגד ערוה מוגלה, וכנ"ל. וחכמים אמרו שיש עוד דברים שהם "ערוה" שאסור לומר כנגדם דבר שבקדושה, והיינו טפח מוגלה באשה מקום שדרכו להיות מכוסה, או שערה, או בזמן שמיעת קול זמר שלה, וכדלהלן.

דין טפח באשה הוא מגיל ג' ובבית מגיל י"א.

מקום באשה שרגיל להיות מכוסה ומוגלה ממנו טפח, אסור לקרות ק"ש או לומר דבר שבקדושה כנגדו, משום הרהור, ואפי' באשתו אסור (וצריך להזהר בזה כשמניקה). ופניה וידיה ופרסות הרגל עד השוק (ברך) מותר לפי הרגיל להיות מוגלה באותו מקום, אבל כנגד זרועותיה ושוקה אסור אף אם רגיל להיות מוגלה כדרך הפרוצות.

לענין דיעבד נחלקו בזה האחרונים, ואם לא נתכוין להסתכל אין להחמיר בדיעבד אפילו באשה אחרת.

אם עוצם עיניו אסור עד שיחזיר פניו, ויש מתירים אם נזרז מלראות כלל, ואפשר לסמוך על זה אם א"א בענין אחר.

אשה אחרת - לדעת השו"ע אף באשה אחרת האיסור הוא רק בטפח מוגלה, והרמ"א כתב ש"א שדווקא באשתו מותר עד טפח, אבל באשה אחרת (אפי' פניה) א"א פחות מטפח אסור. ולכ"ע היינו רק מדרבנן, ואם עוצם עיניו מותר. אם השוק מוגלה י"א שגם באשתו ובפחות מטפח אסור.

איסור הסתכלות באשה - שיעור טפח אינו אלא לק"ש דאסור להרבה פוסקים אף אם לא מכוין להסתכל, אבל המסתכל באשה כדי להנות, אפילו באצבע קטנה עובר בלאו ד"ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם", ואפי' יש בידו תורה ומעשים טובים אינו ניצול מדינה של גיהנום. אבל ראיה לפי תומו בלא הנאה מותר, אם לא מצד המוסר. ואדם חשוב יש לו להזהר בכל גוונא. ובמקומות שדרך להיות מכוסה

אפילו ראה בעלמא אסור. ובתולדות דידן משיגיעו לזמן וסת בכלל נדות ועריות הן.

טפח באשה לאשה אחרת - שיטת הרמ"א שלהרא"ש גם לאשה אחרת אסור לקרות מול טפח מוגלה באשה (ורק לה עצמה אין איסור). וכתב המ"ב שהרשב"א חולק על זה ומתיר גם באשה אחרת, ואינו אסור אלא לאשה דאיכא הרהור, והאחרונים מסכימים עם הרשב"א ודעתם שגם הרא"ש מודה לזה. אמנם דווקא כשהיא יושבת, אבל בעומדת אסור אפי' היא ברשות אחרת, כיון שערוטה נראית.

שער באשה ערוה

מלבד מה שאסור מדאורייתא לאשה נשואה לגלות שער ראשה, דכתיב "ופער ראש האשה" מכלל שהיה מכוסה (כתובות ע"ב), עוד אסור לומר דברים שבקדושה כנגד שער אשה מוגלה של אשה אפילו כשהיא בבית (ברכות כ"ד), וכדלהלן.

שער אשה נשואה שדרכה לכסותו, אסור לקרות כנגדו (אא"כ עוצם עיניו) ואפי' באשתו, ואפילו אם אין דרכה לכסותו בבית אלא בשוק, אסור לקרות כנגדו אם נתגלה קצת גם בבית. ואפילו אם המנהג באותו מקום ללכת בגילוי הראש כדרך הפרוצות, אסור, (שהרי אסור מן התורה ללכת בגלוי הראש).

שער אשה הרגיל לצאת מחוץ לצמתה והיינו שמלבד הכובע יש בגד המצמצם שלא יצא השער לחוץ, ומה שא"א לצמצם שלא יצא מותר לקרות ק"ש כנגדו ואפי' באשה אחרת, (אבל אסור לכיון להסתכל בזה). ובזהו מחמיר מאד בזה שלא יראה שום שער האשה ואפי' בתוך הבית, שזה גורם לעניות וכו', ומאידיך הנהזרת בזה מתברך הבית, וכתב המ"א שראוי לנהוג כהזהרה.

הבאות ממקום שאין דרך שיצא מחוץ לצמתו למקום שדרך שיצא, אם אין דעתם לחזור ומותרות לגלות, ולענין ק"ש נראה שמותר אפי' דעתן לחזור, ואם הלכו ממקום שדרך לגלות למקום שאין דרך לגלות, אפי' דעתן לחזור לא יגלו ואסור לקרות כנגדו. ואם האיש הלך למקום שאין דרך לגלות אסור בק"ש בכל גוונא, ואם בא למקום שדרך לגלות מותר אם אין דעתו לחזור.

גילוי שער בחצר - כתב המ"א שח"ס מותרים לגלות שער בחצר אם אין אנשים מצויים שם, והזוהר מחמיר בזה, וכן ראו לנוהג. והב"ח מביא מהרבה פוסקים לאסור ללכת בגלוי שער ממש אפי' בביתה ובחדרה, וי"א שיש בזה משום דת יודוית ותצא בלא כתובה, ובשוק או בחצר של רבים לכ"ע אף במטפתת הוי דת יודוית עד שתכסה בבריד מלמעלה כלל הנשים.

ולענין טבילה אם נשארה שעה אחת מחוץ למים נשארה נדה גמורה באיסור כרת, ויש לזרזה בזה מאד, ואם בשבת אין אור מספיק תכוין על ראשה טול שיש בו חללים כדי שיכנס בהם המים, והדברים פשוטים, ולא נכתבו אלא לחומרי הענין.

בתולות שדרכם לילך פרועות הראש מותר לקרות כנגדו.

ונכריות צ"ע אם דינם בזה כבתולות. וכתב המ"א שאין לבתולה ללכת בשערות סתורות אלא רק בקלועות, אבל המחצית השקל והמגן גבורים מקילים בזה. ובתולה ארוסה אסורה לילך בגילוי הראש, וכן בתולה שנבעלה, ומ"מ אם זינתה ואינה רוצה לצאת עם צעיר על ראשה כדרך הנשים א"א לכופה.

פאה נכרית - שער חתון מותר לגלותו ולקרוא ק"ש כנגדו אפי' דרכה לכסותו, וי"א שגם בפאה נכרית אסור לגלותו או לקרות כנגדו, ובפמ"ג כתב שבמקומות שנהגים ללכת בפאה נכרית מוגלה אפשר להקל, ואפי' בשער של עצמה שחובר אח"כ לראשה, ובמגן גבורים מחמיר בזה, ואם אין נוהגים ללכת בפאה נכרית אסור משום מראית העין.

קול באשה ערוה

יש לזרזה מלשמוע קול קול זמר אשה בשעת ק"ש, ואפי' היא אשתו, ובדיעבד אם קרא חזון וקורא בלי ברכות. אבל קול שרגיל בו מותר אף באשת איש, אבל אסור לכיון להנות מדיבורה, שהרי אפילו בבגדיה אסור להסתכל להנות.

פנייה אסור לקרות ק"ש כששומע קול זמר שלה, אבל שלא בשעת ק"ש מותר, אך יכוין שלא להנות מזה כדי שלא יבוא להרהור. ואמנם פניות שלו הן בחזקת נדות משהגיע זמן וסתן, ועל כן אסור לשמוע כלל, וכן באשת איש ושאר עריות אסור.

פנייה נכרית אסור להשמוע בהן לכהן בין לישראל, אמנם בזמננו שאנו שרויים בין הנכרים אם הוא בדרך ואינו יכול למחות מותר לקרות ולברך, אך יתאמץ לכיון לקדושה שהוא עוסק בה ולא לתת לבו לקול הזמר.

ק"ש ודברים שבקדושה כנגד ערוה

אסור לקרות ק"ש או דבר שבקדושה כנגד ערוה, דכתיב כי ד' אלוקין מהתלה וכו' ולא יראה בך ערות דבר".

יש לזוהר אפילו בלילה לא לומר ק"ש לפני הבתים, כי דרך להיות שם צואה, וכן בשעת קידוש לבנה יזהר שלא יהיה דבר מסריח לפניו כמלוא עיניו, וכ"ש שצריך להרחיק ד"א ממקום שכלה הריח, ומוטב שלא לקדש כלל, והזהר בהלכות אלו זוכה לאריכות ימים.

בבית הכנסת - אם יש צואה בבית הכנסת צריך הש"ץ לשתוק עד שיוציאו משם, אף שאינו בתוך ד"א שלו, דא"א שלא יהיו אחרים בתוך ד"א, ודווקא כשמוציא אחרים יד"ח או כשצריכים לענות אמן, אבל בפסוקי דזמרה מספיק מה

תמצית ספר חובות הלבבות

מאיוזה עבירות קשה לשוב בתשובה - עבירות שבין אדם למקום (כגון כפירה והרהורי עבירה וחובות הלבבות ומעשי איסור שאין בהם נזק לבני אדם), אפשר לשוב עליהם בתשובה כל זמן שהאדם חי והוא בהכרה, ע"י שיתקן מעשיו מכאן ולהבא לשם שמים. אבל עבירות שבין אדם לחבירו, לפעמים אין האדם יכול לתקן מה שקלקל לחבירו. ודברים נוספים שקשה לשוב עליהם בתשובה הם עבירות שהאדם הורגל בהם, או דברים שאינו יכול לתקן את מה שעשה, כגון רציחה ואפי' בגרמא, או מוסר שגרם לאבד ממון חבירו, או האו על הערוע והוליד ממנה ממזר, או המרגיל עצמו לשקר או לדבר לשון הרע או להתלוצץ מבני אדם, או מסית ומדיח, או הנמנע מלהחזיר אחרים בתשובה כדי שלא יפסיד ממון וכדו'. אמנם גם בעבירות אלו, אם האדם עוסק בתשובה ככל שביכולתו, הקב"ה מיקל עליו לחזור בתשובה, ומסייע לו לתקן מה שקלקל, (כגון שיכרת הזרע הפסול, או שיהיה לו ממון להחזיר למי שלקח ממנו, והקב"ה יסב שיוכל לבקש מחילה, ואם אינו יודע ממי גזל יביא הקב"ה להוציא ממון לתועלת הרבים וגם מי שגזל אותו יהנה מזה, וכדו'), ונמצא שמי שבאמת רוצה לשוב בתשובה, לא תהיה לו שום מניעה מלעשות זאת, והקב"ה יראה לו את הדרך לכך. (פרקים ט' י')

התעוררות לשוב בתשובה - לאחר שהתברר בפרקים הקודמים למה ואיך עושים תשובה, נמצא שאין האדם הסבר מדוע אינו עושה תשובה, וממילא על האדם לחשוב איך לשוב בתשובה, ולא להתעצל ולא להשתהות מלעשות זאת (שהרי רק המזדקע עצמו לעבודת הבורא זוכים לטוב), וירחם על נפשו (שהיא הדבר החשוב ביותר שניתן לאדם), וירומם את נשמתו, ויעשה זאת לפני שיהיה מאוחר, ויתבייש מבוראו על שנהג כלפיו באופן שלא היה נוהג אפי' כלפי בני אדם, ויזכור שאין אדם יודע יום מותו (שהרי בכל חודש מתים הרבה בני אדם, ואף אחד לא יודע מי זה יהיה), ויקיים כל מה שהוא מבין בשכלו שהוא חייב בעבודת הבורא

תמצית ספר שמירת הלשון

שכר לימוד התורה - כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה, וכאילו בנה פלטין של מעלה ופלטין של מטה, ומגן על כל העולם, ומקרב את הגאולה, והתורה גדולה יותר מהקרבנות ויותר מהצלת נפשות, וזוכה על ידה לעולם הבא, ואין סוף למתן שכרה, (ואפי' אינו עוסק בה לשמה כראוי זוכה לשכר טוב בעוה"ז ואין דנים אותו בעוה"ב), והעוסק בתורה כאילו עוסק בקב"ה ומתקרב אליו ומשיג אותו בעוה"ב, והאדם זוכה על ידה לנשמה קדושה ולהיות כמו המלאכים. (שער התורה פרק ב')

העוסק בתורה מוחלין לו עוונותיו, ויסורים בלדים ממנו, ולפעמים מצלת אותו ממייתה בידי שמים (ע"י שמוסרף על מה שהיה רגיל ללמוד), ומצילה אותו מכל הפגעים בעוה"ז ובעוה"ב (בהתהלך תנחה אותו וכו'), והמקבל על עצמו עול תורה (שלא להתרפות ממנה בשום אופן) מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, והתורה מצילה מדינה של גהינם ומיני הדין הגדול, והתורה היא מהדברים שהאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז והקין קיימת בעוה"ב, ונכסיו מצליחים, ומכל זה רואים גדולת הענין של עסק התורה. (פרק ג')

חיוב קביעת עיתים לתורה - מי שאין לו פנאי ללמוד תורה בתמידות מחויב לקבוע עיתים לתורה, ונפסק בשו"ע שכל אדם בכל מצב מחויב בזה, וענין הקביעות הוא שלא לשנות אותו הזמן בשום אופן, ואפי' סבור להרויח הרבה. והתורה נמשלה ללחם - כמו שלחם אם אינו אוכל הוא נחלש, כך לימוד התורה סועד את

שהוא רחוק מן הצואה כפי שצריך להרחיק, ולכאורה ה"ה בק"ש וברכותיה בזמנו שלא יוצאים יד"ח מהש"ץ, וע"ע, ובמי רגלים ודאי יש להקל שלא להודיע לש"ץ, ואם אין אף אחד בתוך ד"א לצואה מותר להמשיך להתפלל אפי' אם היא בינם לש"ץ, דיכולים להחזיר פניהם שלא יהיה לפניהם (אמנם י"א שבמפסקת בינם לש"ץ לא יענו אמן). ואם שהה כדי לגמור את כולה (מתחילה ועד סוף, לפי הקורא), אם לא היתה הצואה בד"א שלו א"צ לחזור, ואם היתה בד"א שלו בפסוקי דזמרה ובברכות ק"ש א"צ לחזור, ובק"ש ובתפילה צריך לחזור.

(דאל"כ נמצא שמה שיש לו יותר שכל, יגרום שתהיה עליו יותר תביעה), ויזכור שהקב"ה מעורר אותו ללכת בדרך הישרה ולחזור בתשובה. וגם מי שחטא רוב ימיו יכול לשוב בתשובה, והקב"ה מוחל לו על כל מעשיו הרעים. ונזכה להיות בין המזדקע לשוב בתשובה בלב שלם, אמן. (י').

שער חשבון הנפש

באלו דברים יתבונן האדם ויגיע לקיום

המצוות ושלימות הנפש

כבח המחשבה והתבוננות להשיע על האדם מבפנים ולשנות את שאיפותיו ורצונותיו ומעשיו, ובשער זה מובאים לי אופנים שונים שעל האדם להתבונן בהם תמיד במחשבה עמוקה, ויבין את עצמו האם הוא מקיים חובותיו לבוראו, ומחשבות אלו מביאות את האדם לקיום המצוות כראוי ולשלימות הנפש ולמעלות עליונות.

חשבון הנפש הוא אחד מתנאי התשובה, והוא מעורר את הנפש לדברים שעל ידם הנפש מגיעה לשלימותה בעולם הזה ובעולם הבא.

חשבון הנפש הכונה שהאדם יושב וחושב בינו לבין עצמו האם הוא מקיים את חובותיו לבוראו כראוי.

חובת חשבון זה מוזכרת בתורה ובנביאים ובכתובים. (א').

חשבון הנפש אינו שווה בכל אדם, מפני שחובת עבודת ד' אינה שווה בכל אדם, אלא היא תלויה במידת הכרתו כשרון שכלו וזכות הבנתו, וכן היא תלויה במידת הכרתו את טובות הבורא עליו, ועל האדם לדקדק מאד בבירור מה הוא חייב בעבודת ד', ויעשה מה שביכולתו, והמצוות שאין ביכולתו לעשותם צריך לדעת אותם ולרצות לעשותם, ואז הקב"ה ידון אותו לזכות, ולא יזלזל במילוי חובותיו לבוראו פן יהיה אבוד ביום הדין הגדול. (פרק ב').

שלושים אופנים של חשבון הנפש

א"א למנות את כל האופנים של חשבון הנפש, ולהלן יבוארו לי אופנים מתוכם, ועל ידם יבין האדם חובותיו, אם יתנם אל ליבו ויקבל על עצמו לחשוב בהם ולזכור אותם תמיד.

ואם תינוק השתין מים באמצע חזרת הש"ץ צריך להמתין עד שיטילו בהם מים או יכסוהו או שכולם ירחיקו ד' אמות, ודלא כמור וקציעה שהקל בזה משום כבוד הציבור, אמנם אם המי רגלים הם מחולה המטפס לאונסו יש לזוהר שלא לגלות כדי לא לביישו. ואם תינוק מוחץ לד"א של הש"ץ אפשר דיש להקל שא"צ להודיע, והקהל ירחיקו או יכסו או יטילו בהם מים, דאי לאו הכי לא יוכלו לענות אמן.

א' - ד' התבוננות בחובת האדם לבוראו על בריאת גופו ושכלו ועל נתינת התורה - על האדם להתבונן בגודל טובות הבורא עליו, שבראו בטובו יש מאין ללא שהיתה לו זכות קודמת כדי להבא, וברא את גופו בתכלית השלימות, וסיפק לו את צרכיו לפני ואחרי לידתו, ונתן לו שכל מבין ומידות טובות, ונתן את התורה שהיא בלב שלם בעולם הזה לקיים את רצון הבורא ולזכות על ידי זה לאושר בעולם הזה ובעולם הבא. ויתבונן כמה היה חייב אילו אדם היה מיטיב לו מעט מטובות אלו, כ"ש שהבורא היטיב לו טובות אלו בצורה חזקה יותר ממה שאדם היה יכול לעשות.

ה' התבוננות בחובת האדם ללמוד את התורה כראוי - על האדם להתבונן מדוע הוא מתעכב מללמוד כראוי את התורה ולעיין בעומקם של הדברים הכתובים בה, ויתבונן שחובה זו גדולה יותר ממה שהאדם היה משקיע בקריאת מכתב מאת המלך.

ו' התבוננות בחובת האדם שלא להמרות רצון בוראו - כאשר האדם מרגיש רצון לעשות דבר כנגד רצון הקב"ה, עליו להתבונן שכל העולם כולו כולל יסודות העולם ואברי האדם עצמו פועלים באופן שבו בראם הבורא, ואילו לא היו פועלים כך לא היה לו קיום, וא"כ איך הוא מהיין להשתמש באותם כוחות כנגד רצון בוראו, ואינו חושש שגם כוחות אלו יפסיקו לפעול כראוי כדי שלא לסייע לו להמרות רצון בוראו.

ז' התבוננות בחובת האדם להיות "עבד השם" כראוי - כבר נתבאר בשער עבודת האלוקים פרק ה' מהם חובות האדם לבוראו כחובת עבד לאדונו, ועל האדם להתבונן אם הוא מקיים חובות אלו כראוי בהתאם לטובות הרבות שהקב"ה מיטיב בכל עת לגופו ולשכלו, וד' משגיח עליו בכל עת ורואה את כל מעשיו הגלויים והנסתרים, האם הוא משתמש במה שהוא נתן לו כפי שצווה, ומעלת ישראל שזכו להיות עבדי הבורא גדולה משאר האומות שלא זכו לכך.

כדי להנצל מעונש ביטול תורה, אלא אפי' לומדי התורה חייבים להחזיק תורה, ואם הוא יכול ואינו עושה הרי הוא בכלל "ארוך אשר לא יקים את דברי התורה הזאת", והמחזיק תורה ומהנה ת"ח מנכסיו מעלה עליו הכתוב כאילו מתדבק בשכינה, וכל מה שהאדם מחסר מעצמו כדי לתת לעמלי תורה לטובתו הוא עושה ומרבה לעצמו עושר בעוה"ז ושכר טוב בעוה"ב, ואינו מתחסר כלום מחמת זה, ותיבירו הלומד נקרא על שמו, וזוכה עבור זה לבנים טובים וקדושים. וכבר הזכיר הקב"ה על הלויים "השמר לך פן תעזוב את הלוי" וכעין זה רצון ד' שנחזיק את האנשים הפורשים מענייני העולם לעבוד את ד', וכמ"ש הרמב"ם ולא שבט לוי בלבד וכו'. ובכלל החזקת ת"ח להשיא לו בתו, אפי' צריך להזיל על זה סך רב מנכסיו, ועי"ז יצמחו דורות של יראי השם (ובזמנו באיזה מקומות ירד קרן התורה לעפר, וקשה למצוא שידוך ללומדי התורה, וזה גורם לרפיון בלימוד התורה, ואוי לאותה בושע על עלבון התורה). (פרק ה')

מצוה רבה להעמיד בכל עיר ישיבות לנערים, שאם אין גדיים אין תישיים, ועיקר דבר זה הוא תלוי באנשים החשובים שבעיר, שבידם לתקן, אך עצת היצר היא שיחשוב שדבריו לא יתקבלו (אמנם כאשר יענו בכבודו לא יחשוב כך...). ולכן יש להשתדל בזה כדי שלא יתבעו ממנו על דמי ישראל, שהרי בעון ביטול תורה ננים מתים, וגם לעוף כבוד ד' ותורתו, ואז אין קץ לשכרו, ונטול שכר כנגד כולם. אם שהדבר אינו קל אל יתעצל, וידע כי לפום צערא אגרא, ואם יתבזה מחמת זה לא יחוש וידע כי עי"ז שכרו גדול יותר, וטוב אחת בצער מנמאה שלא בצער, והמחזיק לומדי תורה בעוה"ז זוכה לעתיד לדעת את התורה, אפילו אם בעולם הזה היה עם הארץ. (פרק ו').

פרשת וישב~ נדרים מ"ז עד נ"ג~ מבחן מס' 154

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבוע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס-בקופות נוספות-"לדעת"-מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com.

"לדעת"

מבחן שבועי – בדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל
073-7289669

1. האוסר דבר על חבירו, האם הוא מותר במה שגדל מאותו דבר?
א. אסור.
ב. מותר.
ג. ספק.
2. האם מותר למודר הנאה להנות מדברים של בני העיר, כשהמדיר כתב חלקו לנשיא או להדיוט ועשו קנין?
א. אסור.
ב. מותר.
ג. בכותב לנשיא מותר ובכותב להדיוט אסור.
3. האם מותר למודר הנאה לאכול דבר שהמדיר נתנו במתנה לאחר?
א. אסור.
ב. מותר.
ג. במתנה גמורה מותר, ואם מוכח שאין כוונתו למתנה גמורה אסור.
4. מדוע פני רב יהודה היו מאירים?
א. מפני שהיה מרבה בשתיית יין.
ב. מפני שהיה עשיר גדול.
ג. חכמת אדם תאיר פניו.
5. מי ביקש מר"ע ואשתו תבן?
א. עני אחד.
ב. אליהו הנביא.
ג. אדם אחד שרצה לפייסם.
6. מה ענה רבי יהושע בן חנניה כששאלה אותו בת הקיסר איך יש תלמידי חכמים נאים?
א. חכמת אדם תאיר פניו.
ב. אם לא היו נאים היו יודעים יותר.
ג. שאינם לומדים תורה לשמה.
7. באיזה אופן הנודר נאסר מכל דבר שנעשה בתנור?
א. רק כשנדר מן היורד לתנור.
ב. רק כשנדר מכל מעשה תנור.
ג. בשני האופנים נאסר מכל דבר שנעשה בתנור.
8. הנודר מן הדגה, באיזה דגים הוא נאסר?
א. קטנים.
ב. גדולים.
ג. קטנים וגדולים.
9. באיזה אופן מסתפקת הגמרא אם מי שאסור בעבנים אסור גם ביין?
א. בנודר מן הענבים.
ב. באסור על עצמו ענבים אלו.
ג. באומר זיתים וענבים שאיני טועם.
10. הנודר מן התמרים, האם הוא מותר בדבש תמרים?
א. מותר.
ב. אסור.
ג. מחלוקת.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

1. באזה אופן אסור למודר להכנס לבית המדיר אחרי שהמדיר מכרו לאחר?
א. רק כשהמודר אמר קונם בית זה שאני נכנס.
ב. רק כשהמדיר אמר קונם בית זה שאתה נכנס.
ג. בשני האופנים אסור.
2. באיזה אופן הנודר נאסר גם בצלי (לכו"ע)?
א. בנודר מן המבושל.
ב. באומר קונם תבשיל שאני טועם.
ג. שתי התשובות נכונות.
3. האומר בשר זה עלי ונתערב הבשר במין אחר, האם הוא אסור באותו דבר?
א. לא.
ב. אסור בנותן טעם.
ג. אפילו באלף אינו בטל.
4. האומר חיטה שאני טועם, האם מותר לאפות או לכוס?
א. אסור.
ב. אסור לאפות ומותר לכוס.
ג. אסור לכוס ומותר לאפות.

רשות - מי שנדר הנאה מבית זה, ונפל הבית ונבנה מחדש, האם הוא אסור בהנאה מבית זה?
א. מותר.
ב. אם בנאו באותו מקום ואותו גודל אסור ואם לאו מותר.
ג. אפילו אם בנאו במקום אחר ובגודל אחר אסור.

ההגרלה השבוע

על- 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לכחירה:



משנה ברורה

סימן ע"ה סעיף ג' עד סוף סימן ע"ח

האם מותר לשמוע קול של בתולה פנויה?

- א' אסור מפני שהיא בחזקת נדה.
- ב' אסור רק בזמן קריאת שמע וברכות.
- ג' מותר, ורק באשת איש אסור.

איזה דבר מתיר לברך כנגד ערוה?

- א' כסוי ואפילו הוא שקוף.
- ב' לסובב גופו לצד אחר.
- ג' לצאת חוץ לד' אמות.

האם מותר להרהר בדברי תורה כשהוא ערום?

- א' מותר, ויכול לצאת ידי חובה בברכה שמברך אדם אחר.
- ב' מותר, אבל אינו יכול לצאת ידי חובה בברכה שמברך אחר.
- ג' אסור.

מקום שאסור בקריאת שמע מחמת ערוה וצואה וכדומה, האם מותר לברך או ללמוד שם?

- א' אסור.
- ב' מותר.
- ג' לברך אסור וללמוד מותר.

האם מותר לקרוא קריאת שמע כנגד צואה מכוסה?

- א' מותר, ובלבד שהכסוי לא יהיה שקוף.
- ב' מותר אפילו בכסוי שקוף.
- ג' מותר, ובלבד שהרחיק ד' אמות.

מי שיש צואה על בשרו בפי הטבעת, האם מותר לו לקרוא קריאת שמע?

- א' אם אינה נראית כשהוא עומד מותר אפילו בנראית כשהוא יושב.
- ב' מותר רק כשאינה נראית אפילו כשהוא יושב.
- ג' אפילו כשאינה נראית כשהוא יושב אסור.

באיזה אופן מותר לקרוא קריאת שמע כנגד מי רגלים שהם יותר מרביעית?

- א' אם הטיל רביעית מים מותר אפילו כשיש ריח רע.
- ב' אם הטיל רביעית מים מותר רק כשאין ריח רע.
- ג' צריך לתת מים יותר מהמי רגלים.

שמירת הלשון

שער התורה מתחילת פרק ה' עד "ובאמת מה"

מי חייב ב' החזקת תורה'?

- א' רק מי שלא זכה בעצמו ללמוד תורה.
- ב' גם לומדי התורה חייבים להחזיק תורה כפי כוחם.
- ג' 'החזקת תורה' זו זכות עצומה, אבל אין זה חיוב.

מה נחשב מי שמהנה תלמיד חכם מנכסיו?

- א' כאילו מתדבק בשכינה.
- ב' המארח ת"ח בביתו ומהנהו מנכסיו כאילו הקריב תמידין.
- ג' שתי התשובות נכונות.

שאלה לעיונא מבית: עולם התורה

מ"ג כ"ג כ"ג

רבינו (שמירת הלשון שער התורה פרק ה') מאריך לבאר חיוב 'החזקת תורה', ומביא מהספרי אדם שלמד ושנה ולימד לאחרים וקיים את התורה, ויש בידו כח להחזיק ידי העוסק בתורה ובמצוות ולא החזיק, הרי הוא בכלל "ארור אשר לא יקים", וכן הביא רבינו ב"אהבת חסד" חלק ב' פרק כ' ממדרש קהלת, (ומוכיח מזה גודל ענין החזקת תורה גם בזמן שמזונותיו מצומצמים). וצ"ב שהרי רבינו (פתיחה ארורין) מביא מרבינו יונה לבאר פסוק זה על מי שאינו מקבל על עצמו לקיים את כל התורה, ולכן כתב שם שמי שעוון לשון הרע נעשה אצלו כמו הפקר עובר על ארור זה, ואולי יש מחלוקת בביאור פסוק זה. וע"ע במבחן הבא.

ניתן לעשות את המבחנים:

בטל: 0737-289-669 ☎ בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת) 7692282@gmail.com ✉

ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:

במיל: 0799-414-144 ☎ בפקס: 7692282@gmail.com ✉

בנקודות הפצה ניתן לשלוח בטל: 0737-289-669 בעמדה 4

ניתן לשמוע שיעורים (בעברית ובאידיש) על פרשיות השבוע, ש"ק ומועדים,

סיכומי 7 דפים בשעה בגמרא וביאורי תפילה

בטל 03-6171132

כמו כן ניתן לשמוע שיעורי תמצית שבועיים

בטל 0733-718-246

מבחן 12 פ. וישב

חפץ חיים
מכלל י' סעיף ז' - הלכות רכילות כלל א' סוף סעיף ג'
אהבת חסד
חלק ב' פרק כ' "ועתה נחזור" - סוף פרק כ"ב

אהבת חסד

מה לומד הח"ח ממה שתיקנו חז"ל שלא לתת לצדקה יותר מחומש?

א' שמותר לאדם לחיות ברחבות אבל לא יותר מדאי.
ב' שיזהר האדם שלא לפזר ממנו שלא לצורך.
ג' שעד חומש זה חיוב.

מהי הדרך לקיים "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו"?

א' דווקא כאשר הוא נותן הלואה לאדם כדי שלא יפול ויצטרך לבריות.
ב' דווקא כאשר הוא ממציא לו מלאכה להשתכר מקיים מצוה זו.
ג' בכל דבר שמסייע לחבירו שלא יפול ויצטרך לבריות מקיים מצוה זו.

האם מי שמזרז אחרים לסייע לחבירו שלא יתמוטט מקיים מצות "והחזקת בו"?

א' כן.
ב' לא.
ג' ודאי יש בזה מעלה, אבל קיום המצוה היא רק כשנותן בעצמו.

מה המעלה לתת הלואה בתשלומים?

א' שבזה הוא מקיים מצות חסד גם בזמני הפרעון.
ב' שבזה קל יותר ללווה לפרוע.
ג' שתי התשובות נכונות.

עשיר הנצרך לדבר מסוים, האם צריך להשאילו דבר זה?

א' צריך להשאילו מפני מידת החסד, וכ"ש בעני שיש בזה חיוב גדול.
ב' לא, שהרי יכול לקנות זאת בכסף.
ג' גם בעני אין זה חיוב גמור אלא מידה טובה בעלמא.

איזה מצוה מקיים המשאיל ספר לחבירו ללמוד בו?

א' חסד והחזקת תורה.
ב' צדקה ולימוד תורה.
ג' חסד ולימוד תורה.

איזה דבר מחשיב את השואל לגזלן?

א' אם הוא משתמש בחפץ לפעולה אחרת ממה שהרשהו.
ב' אם הוא משתמש בחפץ יותר ממה שקיבל רשות.
ג' שתי התשובות נכונות.

חפץ חיים

המספר לשון הרע לתועלת, האם מותר להאמין לדברים ולגנות בליבו את אותו אדם, ומדוע?

א' מותר להאמין, ומידת חסידות שיהיה הדבר בגדר ספק.
ב' אם יודע שהתקיימו בדבר כללי ההתר מותר, כיון שמותר לספר.
ג' אסור לקבל דבר זה בהחלטה, שמא חסר פרט שעל ידו ישתנה כל הסיפור.

איזה תנאים להתיר לשון הרע לתועלת שייכים רק בספור על עבירות שבין אדם למקום ולא שייכים בעבירות שבין אדם לחבירו?

א' שיעשה את העבירה כמה פעמים, והאיסור מפורסם לכל.
ב' שיכוון לתועלת, ולא יגדיל את העולה יותר ממה שהיא.
ג' שתי התשובות נכונות.

האם מותר לומר שקהילה פלונית אינם מכניסים אורחים כראוי וכדומה?

א' אסור, ועוון גדול הוא.
ב' מותר, כיון שאינו מספר על אדם מסוים.
ג' אם אומר שמסתמא לא כולם כך מותר, ואם לאו אסור.

מי שחבירו הזיקו או ביישו ורוצה לספר דבר זה לתועלת, איזה סיבה כתב הח"ח מדוע יש בזה קושי מיוחד לברר שעל פי התורה דווקא חבירו עשה שלא כדין?

א' כי יש בזה פרטים רבים, וקשה לעמוד על הדבר.
ב' מפני שאין אדם רואה חוב לעצמו, כי "כל דרך איש ישר בעיניו".
ג' מפני שבדיני ממונות יכול אדם להקל לעצמו גם על פי שיטה שלא נפסקה להלכה.

אם ראובן סיפר לשון הרע על שמעון, האם מותר לשמעון לחזור לספר על ראובן לשון הרע?

א' מותר כמו שכתוב "כאשר עשה כן יעשה לו".
ב' אסור רק כאשר אין שני עדים על הדבר.
ג' גם אם באמת ראובן סיפר עליו לשון הרע אסור.

מהו ענין רכילות?

א' מי שדרכו ללכת למקום שמדברים לשון הרע ולספר לאחרים מה שמע שם.

ב' מי שמספר לאדם מה פלוני עשה לו, ובלבד שיש בזה גנות על המסופר.

ג' מי שמספר לאדם מה פלוני עשה או רוצה לעשות לו, אף אם אין בזה גנות על המסופר.

האם יש איסור רכילות כשאין כוונת המספר שהשומע ישנא את זה שהוא מספר עליו?

א' כן.
ב' לא.
ג' אינו איסור גמור, אבל ראוי להמנע מכך.

שאלה לעיון מבית: עולם התורה

ענין במבחן הקודם. והנה לכאורה ההלכה שמצוות צריכות כוונה שייכת בדבר שאם לא יצא ידי חובה הוא חייב לחזור לקיים את המצוה, יש מצוות שגם אי נימא שמצוות צריכות כוונה לא נאמר שצריך לחזור ולקיים את המצוה, ולמשל מצות "ביומו תתן שכרו", וכי נימא שצריך לחזור ולשלם, וכן בשאר מצוות שבין אדם לחבירו, ואין לומר שבאמת לא קיים את המצוה אלא שאחרי ששילם את שכר הפועל אין לו כבר אפשרות לחזור ולשלם (כי תשלום נוסף אינו שכר הפעולה, וגם לא יעזור שהפועל יחזיר לו אחרי שכר שילם, וגם אין הפועל מחויב לעשות זאת), שהרי כתב רבינו שגם במצוה שלא לשמה האדם מקבל שכר על הפעולה הטובה שעשה, וא"כ נמצא שבמצוות שבין אדם לחבירו החילוק בכוונה העשייה הוא נ"מ באיזה מדרגה נחשבת המצוה ומה כח תיקונה, ולא לענין עצם קיום המצוה. וע"ע במבחן הבא.

נדריים נדף מ

ביקור חולים

אדם שנכנס לבקר את החולה, בודק מה החולה צריך. וכן מתפלל עליו. הרא"ש כאן כותב "הנכנס לבקר את החולה מפקח כל צרכיו ומחיהו". וכאן יש נקודה יסודית וחשובה, בפרט לדוברי בעברית.

בעברית המודרנית המילה 'ביקור' מורה על התארחות קצרה אצל החבר וכמו המילה visit בלועזית, אולם אין זה הפירוש בלשון הקודש. אלא ביקור הוא מלשון ביקורת, וכמו שכתב הרד"ק בספר השרשים. וכעין ביקור מומין. הרד"ק מקשר זאת למילה 'בוקר' - שבאמצעות אור הבוקר ניתן לבקר ולפקח על מה שקורה בעולם.

ומכאן נובעת טעות אודות הפסוק "שבת בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו", ומקשים האם דוד רוצה לשבת בקביעות או לבקר בארעיות. וזו טעות, דביקור הוא מלשון בדיקה מה בית ה' צריך, או מה אני צריך ללמוד שם. וכן יש פירוש נוסף מלשון להגיע כל בוקר. ובין כך ובין כך אין שייכות למשמעות בעברית של זמננו.

דף מא-א

ובדעת חדרים ימלאו

נקטינן אין עני אלא בדעה. דדא ביה כולא ביה, דלא דא ביה, מה ביה. דא קני מה חסר, דא לא קני מה קני.

המשנה באבות אומרת "איזהו עשיר השמח בחלקו" - אדם ששמח במה שיש לו, זהו עשיר אמיתי. כשמתבוננים רואים זאת בבירור: הרי הגדרת עני היא רק מתוך השוואה לשאר בני אדם. כאשר כל בני עירו יותר עשירים ממנו, הרי הוא עני. וכשיש לו יותר מבני עירו, הרי הוא עשיר. נמצא שהכל תלוי כיצד הוא מסתכל על עצמו ביחס לסביבה. מה שאין כן כשמדברים על דעת, אין לזה שום קשר לאחרים, נמצא שעניות ועשירות בעצם הם בדעת, שאין זה תלוי ביחסיות לאחרים.

ולהוסיף על ענין הדעת, שהרי אנו יודעים שיש חכמה בינה ודעת. רש"י בחומש מבאר שחכמה היא מה שמקבל אדם מרבו, בינה היא הבנת דבר מתוך דבר, דעת היא רוח הקודש. ומבארים המפרשים שהכוונה לחבר את השכל והמוח לתוך הגוף, שאדם יוכל לעבוד ולהתנהג על פי מה שהוא יודע. בר דעת היינו שהוא בן של הדעת, המעשים נובעים מהדעת, ולא מכוח הסביבה.

"ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים".

דף מא-ב

כיון שהגיע קיצו הכל מושלים בו

"כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו. למשפטך עמדו היום כי הכל עבדיך".

במהר"ל בחידושי אגדות מבאר על כך בשני אופנים שמתקשרים יחד.

(א) כל אדם יש לו מזל ששומר עליו, וכשהגיע זמנו למות מסתלק מעליו

המזל והשמירה. (ב) כל אדם צריך מקום, אשר נותן לו מציאות. כשאדם עומד למות מסירים ממנו את המקום, והמקום הזה נשלט ע"י יצורים ובני אדם אחרים אשר מושלים עליו.

בעיון יעקב מביא מהמדרש (בראשית רבה פ"ח) על הפסוק "ורדו בדגת הים" - א"ר יעקב את שהוא בצלמנו וכדמותינו ירדו באת שאינו בצלמנו כדמותנו. ע"ש. כלומר מי שיש לו צלם אלוקים שולט על בעלי החיים. ומכיון שהגיע קיצו של אדם סר ממנו הצלם והדמות ולכך הכל מושלים בו.

ונוסיף את דברי הראשונים בחומש, על הפסוק (פרשת שלח יד, ט) "סר צילם מעליהם", אומר הרמב"ן שכל אדם יש לו צלם וכמו שאמרו הקדמונים שאפשר להסתכל בהושע"ר על הצל, ומי שאין לו צל בידוע שהולך למות, ומוסיף רבנו בחיי שכל אדם לפני שמת מסתלק ממנו הצל כמו שנאמר "עד שיפוח היום ונסו הצללים".

הוא אומר שיש לאדם שמירה, וצלם ודמות, הכוח וההארה שיש לו מלמעלה. וסמוך למיתת האדם כל זה מסתלק וממילא הוא עלול למות מכל דבר קטן.

דף מג

שביעית אפקעתא דמלכא

מבואר בסוגיא שבשביעית אדם לא יכול לאסור את פירותיו, שכן הם הפקר. ויש דיון באחרונים האם הפקר של שביעית הוא אפקעתא דמלכא או שצריך להפקיר בעצמו.

יסוד ענין השמיטה הוא שכל העולם הזה קיים כהיקף של שש שמגיע לשביעי ואחרי כן חרב. "שית אלפי שנין קאי עלמא וחד חרוב", וכפי שהוא במערכת אלפי השנים, כך הוא במערכת הימים והשנים. רבינו בחיי ואוה"ח כתבו שבכל שבוע יש קיום לעולם במשך ששה ימים בלבד, ובשבת הוא נחרב, וכדי להתחיל את השבוע הנוסף צריכים להתחלה חדשה, וכביכול להיברא מחדש. וכך הוא גם המערכת של שמיטה, העולם קיים שש שנים ובשביעית הוא נחרב (רבנו בחיי פרשת בהר כה, ב).

ומבואר בראשונים (רבנו בחיי פרשת וילך לא, י) שעל כן במוצאי שמיטה יש מצוות הקהל, וכן נאמר במוצאי שביעית בן דוד בא. והיינו שמכיון שבשמיטה העולם חרב, על כן צריכים אחרי שמיטה להתחיל מחדש. ובכל שמיטה עושים הקהל, כביכול קבלת התורה מחדש - כי העולם חרב. וממילא ישנה הזדמנות לבן דוד לבא ולחדש את העולם.

וזה הביאור העמוק אצלנו בגמ', כשמגיעים לשמיטה אדם לא יכול לאסור את פירותיו, כי כל ענין שמיטה הוא חורבן העולם.

דף מג

הפקר

שיטת ר' יוסי (אליבא דר' יוחנן) דהפקר אינו יוצא מרשותו עד שמגיע לרשות הזוכה. ועל כן המפקיר שדהו יכול לחזור בו. הרמב"ם בפ"ב מהל' נדרים הי"ד כותב: "ההפקר אע"פ שאינו נדר, הרי הוא כמו נדר שאסור לו לחזור בו". הקצוה"ח לומד ברמב"ם שהפקר לא יוצא מרשותו, ועל כן צריך לומר שהוא כמו נדר לענין חזרה, דאילו היה יוצא מרשותו, פשיטא שאינו יכול

לחזור בו ולא היה נצרך לומר שהוא נדר.

האתון דאורייתא (כלל יז) לומד ברמב"ם שלעולם ההפקר יוצא מרשותו, אלא שהפקר הוא מצוה. כמו נדר לתת צדקה, כך הפקר יש לו גדר מצוה כמו נדר. ומביא מדרש שהש"ר (א, סב) עה"פ הנך יפה רעיתי, "הנך יפה במצוות הבית בחינוך תרומה ומעשרות, הנך יפה במצוות השדה בלקט שכחה ופאה ומעשר עני והפקר". הרי שיש מצוה להפקר.

ומה הביאור במצוה הזו? אומר האתו"ד [וכן מביא מקורות לכך בהערות הגר"ק על האתו"ד], דכפי שהגמ' בסוכה אומרת חסד יותר גדול מצדקה, דצדקה רק לעניים וחסד גם לעשירים, הרי שיש מצוה יותר גדולה בסיוע גם לעשירים. וממילא הפקר זה דבר שגם עשירים וגם עניים יכולים להנות ממנו (וכשיטת בית הלל במסכת שביעית שהפקר חייב להיות לעניים ולעשירים).

ודבר זה חידוש עצום בתורת המחשבה, שאדם שמפקר את חפציו ומניח לאחרים ליטול אותם, יש בזה מצוה.

דף מד

מפני הרמאי

מבואר בסוגיין לגבי מפקר שדהו, שאע"פ שמדאורייתא ההפקר חל מיד, רבנן תיקנו שההפקר לא יחול עד ג' ימים, מפני הרמאי שמפקרין וחוזרים בהם. מסביר הר"ן שהם מפקירים אך בתוך לבם אין מתכוונים ברצינות.

בשו"ת חת"ס (או"ח סי' סב) דן בדברי הבכור שור במי שמוכר את בהמתו לגוי למשך ימי הפסח כדי שהגוי יאכיל אותה חמץ. ולכאורה זו הערמה. אדם לוקח קולא בהלכה של מכירה לגוי ובוזר רוצה להשתמש כדי להאכיל את בהמתו חמץ. החת"ס כותב שחז"ל בהרבה מקומות מתירים לעשות הערמה בהלכה, ויש מקומות שלא מתירים כן. והדבר תלוי במקומות השונים, כל מקום לפי ענינו.

ומבאר החת"ס שלשון 'הערמה' מורה שיש כאן היתר. ולשון 'רמאות' מורה על כך שאין כאן שום היתר. והעיר על מה שכתב הר"ן בסוגיין כמה פעמים שגזירת הרמאי היא מפני שהיו מערימין, ולאמור אין מתאים כאן לשון הערמה שנאמר במקום שפועל היתר, ואילו כאן מדובר באיסור גמור.

רבי ראובן מרגליות שולח לדברי הפמ"ג בהלכות פסח (סי' תמח א"א סק"ח) שדן באדם שמפקר את החמץ ובלבו אין מתכוין לכך, ומסיק שאין אנו משגיחים במה שחושב בלבו דהוי דברים שבלב. ולדברי הפמ"ג יוצא שבסוגיין אותם רמאים שאומרים בפה שמפקרים, אף שאין כוונתם לכך, ההפקר חל. וצ"ב למה הם נקראו רמאים, הרי בפועל ההפקר חל.

ונראה ע"פ הגמ' בפסחים (קיג, ב) שהקב"ה שונא מי שמדבר אחד בפה ואחד בלב. ובפשטות זהו ענין של שקר. אך באמת המשמעות היא שכאשר הלב והפה אינם עולים בקנה אחד, זהו דבר רע באופן שורשי.

המהר"ל בנתיבות עולם כתב שכל מה שהקב"ה רוצה לעשות בעולם הוא להביא לגילוי דברים נסתרים, ואותו אדם שאין פיו מגלה את הלב, הוא נוגד את כוונת הבריא. וכן בשל"ה (שער האותיות אות ל' - לב טוב) כתב כן. ובילקוט ראובני איתא שתורה שבכתב נחשב הלב ותורה שבעל פה נחשב הפה, ומי שפיו ולבו שווין יש כאן העמדה של שתי התורות זה כנגד זה.

כל תפקיד האדם לגלות את ההעלם של העולם. ומי שלבו ופיו חלוקים, סותר את תפקידו בעולם.

אותם רמאים, אע"פ שמדינא ההפקר חל, תקנו חכמים שלא יחול, משום

שיש כאן "אחד בפה ואחד בלב".

דף מה

מעשה דבעל התניא

הגמ' מבארת שלדעה אחת צריך הפקר בפני שלשה, ובלאו הכי הוי הפקר כמתנה. ויש מחלוקת אחרונים כיצד להבין את הגמ'. הנוב"י לומד מכאן שניתן להפקיר לקבוצה מסוימת של אנשים. ואף שלב"ה הפקר לעניים לא הוי הפקר, היינו כשאינו מתייחס לבני אדם מסויימים, אבל כאן שמתייחס לאותם שניים שמפקיר בפניהם, חל ההפקר לגביהם בלבד. החת"ס חולק וטוען להיפך, שרואים כאן בסוגיא שאין הפקר ממש לשניים, אלא רק הפקר שהוא כעין מתנה. אבל הפקר גמור לא שייך באופן כזה.

בספר שדה צופים מביא מעשה מתוך הספר תולדות אדם על הבעל התניא, שפעם אחת הגיע למלון של יהודי אחד סמוך מאד לשבת, ובבואו ראה שהמזוזה אינה קבועה בשליש העליון של הפתח, ולא רצה להכנס. אמר לו בעל המלון שמוכן להפקיר את המלון והצריך הבעל התניא שיפקיר בפני שלשה. ומהר"ח פלאג'י הביא עובדה זו בספרו רוח חיים, ותמה עליו שהרי למסקנת סוגיין מבואר שאין צריך להפקיר בפני שלשה, וביותר עולה מדברי הרא"ש והתוס' שאפשר להפקיר אף בינו לבין עצמו. ועוד מקשה היכן שמענו שאורח אסור לו לגור במקום שהמזוזה אינה כראוי. [ולאור הדיון של הנוב"י והחת"ס נוסף לשאול שאפשר להפקיר רק לגוי מסויים]. ומסיים הגר"ח פלאג'י "ולא אאמין לשמועה זו".

הרי לנו שבדף גמרא כה קצר ניתן להוציא כמה וכמה פנינים של תורה.

דף מז

הלכה כרבי אליעזר בן יעקב

הגמ' פוסקת כראב"י ששותפין שנדרו הנאה זה מזה כל אחד נכנס לתוך שלו. המצפה איתן והנצי"ב במרומי שדה מקשים שהרי קי"ל שהלכה כראב"י בכל מקום - "משנת ראב"י קב ונקי", וא"כ מדוע הוצרכה הגמ' לפסוק כמותו, פשיטא.

המצפה איתן מביא תוס' שלפעמים אין פוסקים כמוהו כגון כשרבים חולקים עליו או שאין מסתבר טעמו. ומובן שבסוגיין רבים חולקים עליו, וכן שיש חידוש בדבריו לענין ברירה.

ואולי יש להוסיף על דרך הדרוש. הנה ראב"י טוען שכל שותף אומר "שלי שלי ושלך שלך", והמשנה באבות אומרת שיש ד' מידות באנשים. ואחד מהם: שלי שלי ושלך שלך זו מידה בינונית. וי"א שזו מידת סדום. וכתב רבינו יונה שבפשטות הדעה השניה היא נכונה, שהרי אדם שאינו מוכן לתת משלו לאחרים ודאי שהיא מידת סדום. מהר"ל מבאר את הדעה הראשונה, שעיקר דעתו של אותו אדם הוא לא להנות משל חבירו - שלך שלך, אלא שאגב זה גם אומר 'שלי שלי', שאם אתה נשאר בשלך גם אני נשאר בשלי. והדעה השניה סוברת להיפך שעיקר דעתו של אותו אדם הוא 'שלי שלי'.

הרי לנו שיש מחלוקת אם 'שלי שלי ושלך שלך' הוא מידה בינונית או מידת סדום. והנה ידוע שכופין על מידת סדום, ואין מתירין לו לנהוג כך.

מעתה ניתן לבאר, שמאחר ואומר ראב"י שכל אחד נכנס לתוך שלו, הרי בעצם יש כאן אמירה של 'שלי שלי ושלך שלך', נמצא שאין זה פשוט לפסוק כמותו, דהרי במס' אבות יש מחלוקת בנוגע לאמירה שכזו, ויש צד שאין אנו מקבלים זאת. ולכן צ"ל שהלכה כמותו.

ערב ש"ק וישב-חנוכה תשפ"א

גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון

תמצית: קושיות: שם חנוכה כולל את התאריך כ"ה, מדוע? חנוכה הוא תחליף לבנין המשכן, מה ביאור דבר זה? נבואת חגי גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון הוא בחנוכה ומודע לא קודם? - מדרש היכלות בארוכה שבית שני הוא גילוי תורה שבע"פ - תורה שבע"פ מתגלה בדרך העם ההולכים בחושך ראו אור גדול - כל ענין בית שני הוא אור בתוך החושך, דברי הרמח"ל שלא היה בית שני למעלה רק הבית השלישי - יש גילויים שמשגיגים רק בחושך, דברי הגמ' בפסחים לגבי נר כנגד אבוקה, נר גי' אור גדול - דברי המהר"ל שכ"ה בכסליו הוא זמן ריבוי האור, ביאור הבני יששכר - נמצא דחנוכה הוא הצועד המגלה את מה שקורה ביום זה - ועל כן המשכן היה הו"א שיבנה ביום זה, וזהו שם חנוכה ע"ש התאריך - נבואת חגי היא ביום כ"ד כסליו יום החושך הגדול, והוא בסמוך לנבואת גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון שמתגלה בחנוכה בכ"ה.

נבואת חגי גדול יהיה כבוד הבית האחרון הוא רק

בחנוכה ולא קודם

א.

השייכות המיוחדת של חנוכה לכ"ה כסליו

בנבואת חגי (ב, ו-ט) נאמר: "כי כה אמר ה' צבאו"ת עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ ואת הים ואת החרבה, והרעשתי את כל הגוים ובאו חמדת כל הגוים ומלאתי את הבית הזה כבוד אמר ה' צבאו"ת וגו' גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון אמר ה' צבאו"ת" וביאר רש"י שם (פסוק ו): "עוד אחת מעט היא - משתכלה מלכות פרס זו המושלת עליכם עוד אחת תקום למשול עליכם להצר לכם מן מלכות יון ומעט יהא זמן ממשלתה. ואני מרעיש - בניסים הנעשים לבני חשמונאי. את השמים וגו' - ויבינו ששיניתי שורה בבית זה".

פירוש, נבואת חגי זו היא על גדולת בית שני - גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון, וברש"י מבואר שדבר זה יהיה בחנוכה ולא מייד בבניין בית המקדש השני. וכן הוא מבואר בפסוקים שמייד אח"כ שחגי בחן את הכהנים, כמבואר בגמ' פסחים (יז.), והסיק (פסוק יד): "ויען חגי ויאמר כן העם הזה וכן הגוי הזה לפני נאם ה' וכן כל מעשה ידיהם ואשר יקריבו שם טמא הוא", פירוש שבתחילת הבניין לא היו בדרגה ראוייה אבל הגיעו לזה רק אח"כ. וצריך קצת ביאור דמדוע בית שני גדולתו הוא באמצע תקופתו ולא בתחילה, שהרי המשכן, ובית ראשון גדולתם היתה כאשר נבנו, אבל בית שני גדולתו מגיע באחריתו, הלא דבר הוא.

ג.

דברי מדרש היכלות דבית שני הוא גילוי תורה שבע"פ

במדרש היכלות דרבי ישמעאל (מודפס בבתי מדרשות ח"א, והובא בדברי הלשם פעמים רבות) כתוב לשון נפלא לגבי בניין שני וז"ל (סוף פכ"ח-פ"ל):

איתא בטור (או"ח סי' תרע): "מאי חנוכה דתניא בכ"ה בכסליו יומי חנוכה תמניא אינון דלא למספד בהון ודלא למגזר בהון תענית ששכנסו עו"ג בהיכל טמאו כל השמנים שבהיכל וכשגברה יד מלכות בית חשמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו אלא פך א' של שמן שהיה חתום בחותמו של כ"ג ולא היה בו אלא כדי להדליק יום א' ונעשה בו נס והדליקו בו ח' ימים לשנה אחרת קבעום ח' י"ט בהלל ובהודאה וכו' וקראום חנוכה חנו בכ"ה", פירוש ששם המועד של חנוכה הוא משטעם יום החודש - חנו בכ"ה.

והדבר תמוה דלא מצינו חג אחר ששם אחר נקבע על פי יום החודש, שפסח אינו נקרא ט"ו, ויום הכיפורים אינו נקרא י', ומדוע נתייחדה חנוכה להיקרא על שם יום החודש שבו אירע הנס?

חנוכה הוא תחליף לבניין המשכן

עוד מצינו לגבי יום החודש הזה, דהנה במדרש מובא (ילקו"ש מלכים א' רמז קפד): "א"ר חנינא בכ"ה בכסליו נגמר מלאכת המשכן ועשה מקופל עד אחד בניסן, כמו שכתוב ביום הראשון באחד לכחדש תקים את משכן, והיו ישראל ממלמלין על משה לומר למה לא הוקם מיד שמא דופי אירע בו והקב"ה חשב לערב שמחת המשכן בחדש שנוולד בו יצחק דכתיב לוישי ועשי עוגות ואמרו לו שוב אשרוב אליך, ומעתה הפסיד כסלו שנגמרה בו המלאכה אמר הקב"ה עלי לשלם, מה שלם לו הקב"ה חנוכה חשמונאי" פירוש שיום זה היה אמור להיות יום בניין המשכן אבל כיון שהוא נדחה שולם לו בחנוכה. והדברים צריכים ביאור דמה הביאור שהיה המשכן צריך להיבנות ביום זה, עד כדי שיום זה צריך תשלומים?

הרי חרב וכו' ויאמר אלקים יהי אור הרי בני ומשוכלל לעתיד לבא", המדרש מזכיר את בניין בית ראשון ואת בניין הבית לעתיד לבוא, ומה עם בית שני?

אלא, ביאר הרמח"ל בהקדמה לספר משכני עליון, שכנגד בית המקדש של משה יש בית המקדש של מעלה, וז"ל: "אך כאשר גברה הרשעה ורבו החטאים, הנה הבית הראשון שנתקן בוגקונים הראשונים חרב. ואז אותו הבנין לא עמד עוד למעלה, רק ברגע אחד עבר ונבנה בצורה אחרת, היא הצורה והיא התכנית שעתידי להיות. ונמצאו, שני הבנינים, זה נכנס וזה יוצא ואין ביניהם כמלוא נימא. והבנין הזה לא נגלה למטה, כי רק לעתיד יגלה. אך למעלה, מהיום ההוא והלאה כן היה, וכן הוא. ועל כן ראה אותו יחזקאל, שכבר בני ועומד היה, וישראל לולי זכו במעשיהם, היתה ראויה להיות גאולה עזרא כגאולת מצרים, וביאתם כביאת יהושע. ואז היו בונים את הבית בתבנית הזה אשר ראה יחזקאל, והיו שתי המקדשים שלמעלה ושלמטה מכוונים זה לזה, וכאשר לא הטיבו דרכיהם, היתה הגאולה בחשאי, ולא עצרו כח לעשות כבית ההוא. ואז עשו אותו על פי הנביאים שביניהם, קצת דומה אל הראשון, וקצת דומה אל האחרון, שכבר נתחדש למעלה; אפס קצהו לקחו וכולו לא לקחו, כי לא היתה השעה הראויה לכך. ונמצא, שבזמן שלמה היו שני הבתים - העליון והתחתון מכוונים; על כן מצאה השכינה בו מנוח ושרתה בו. אבל השני, שלא היו דומים זה לזה לא שרתה בו שכינה".

פירוש שהגאולה השלמה היא בבנין בית שלישי, ובית שני הוא אינו הבניין שצריך להיות, אלא מהלך להגיע לבית שלישי שהוא בית המקדש העומד למעלה. נמצא דבית שני כל עניינו הוא שהוא אור בתוך החושך, אבל עדיין הוא חושך.

יש גילויים שמשגיגים רק בחושך באור הנר

אבל מתוך דברי המדרש הנ"ל משמע שמ"מ עיקר עניינו לגלות העם ההולכים בחושך ראו אור גדול, שדוקא מתוך החושך בא האור, ואדרבא אפשר ליכות בדברים בחושך שאי אפשר להם באור, כדמשע בדברי המדרש שהדרה של תורה לא זכו עד אז.

ועל דרך זהו ביאור הגמ' פסחים (ד). דמצוות בדיקת חמץ הוא ע"י נר ולא אבוקה, ואע"פ שצדיקים כלפי השכינה הם נר בפני האבוקה, אלא שבאור באבוקה א"א "לבדוק בחורין ובסדקין", ועוד מביאה שם הגמ' שאור הנר מאיר לפניו והאבוקה לאחוריו, וביאר באוהב ישראל (פרשת קדושים): "ופי מו"מ דובער זצ"ל. דאיתא בגמרא אבוקה אורה לאחריה ומיקטף קטופי. ורומז על הבורא ית' שהוא א"ס וא"ת וכח מי יכילנו. ובודאי אם היה הקב"ה מאיר בעצם קדושתו היו כל העולמות כולם והנבראים קמיה כלא. והיו ממש בטילין ממציאותם. רק שהוא ית' מצמצם שכינתו וקדושתו כפי כח כל נברא כדי שיוכלו כל אחד ואחד לקבל שפעו וחיותו. וזהו אורה לאחריה שא"א להשיג קדושתו כי אם בדרך אחוריים".

ועל דרך זה ביאר בישמח משה (פרשת כי תשא) דזהו בגדר "וראית את אחורי לפני לא יראו", פירוש, באור הנר יש מקום פעולה לאדם,

"אמר ר' ישמעאל כך אמר ר' עקיבא משום ר' אליעזר הגדול מיום שנתנה תורה עד שנבנה הבית האחרון תורה נתנה הדרה יקרה גדולתה וכבודה ותפארתה אימתה פחדה ויראתה עשרה גאותה וגאונה עוזה ועוזה וכבודה לא נתנו וכו'".

"בתי גנזי ובתי אוצרותי ואין כל דבר חסר בהם אמרו משאלותיכם ותאות נפשיכם מיד תעשה כי אין עת כעת הזה ששהה נפשי עד שראיתי אתכם ואין זמן כזמן הזה שדבקה אהבתכם בלבי,

"אני יודע מה אתם מבקשים ולבי הכיר מה אתם מתאווים תורה מרובה אתם מבקשים והמון למודים ורוב שמועות לשאול הלכה אתם מצפים ולהמקרב אתם מחמדן להרבות תורה להפלאות תושיה גבעות גבעות להפליא תלמוד בחוצות ופלפול ברחובות להרבות תורה כחול הים והלכות כעפרות תבל, להושיב ישיבות בשערי לפרש מהם אסור והתר לטמא בהן את הטמא ולטהר בהן את הטהור להכשיר בהן את הכשר ולפסול בהן את הפסול להכיר בהן את החיים להורות לנדות מה יעשו וכו'".

ואח"כ כתוב שם (פל"א): "אמר ר' ישמעאל כך אמר ר' עקיבא משום ר' אליעזר הגדול לא קבלו עליהם אבותינו לשום אבן על אבן בהיכל עד שכפו למלכו של עולם וכל משרתיו ונוקקו להם וגילה להם סודה של תורה היאך יעשוהו והיאך ישתמשו בו".

פירוש, גדולת בית שני הוא לא בניסים שנעשו בו אלא בגילוי תורה שבע"פ שבו, זה מה שעם ישראל באותו דור חשקו, וזו היתה הבטחת בורא עולם להם שיהיה להם את הדרה של תורה שלא היה קודם לכן.

תורה שבע"פ - העם ההולכים בחושך ראו אור גדול

ולפי זה מתבאר שמהלך בית שני הוא מתחיל בחושך, שהרי קניין תורה שבע"פ הוא בגדר: העם ההולכים בחושך ראו אור גדול" כמבואר בדברי התנחומא (פרשת נח פ"ג): "לפי שלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על התורה שבע"פ שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתית אתך ברית, ואמרו חז"ל לא כתב הקב"ה בתורה למען הדברים האלה ולא בעבור הדברים האלה ולא בגלל הדברים אלא ע"פ הדברים וזו היא תורה שבע"פ שהיא קשה ללמוד ויש בה צער גדול שהוא משולה לחשך שנאמר העם ההולכים בחושך ראו אור גדול אלו בעלי התלמוד שראו אור גדול שהקב"ה מאיר עיניהם באיסור והיתר בטמא ובטהור ולעתיד לבא ואוהבו כצאת השמש בגבורתו".

וכן מובא בדברי הגמ' "אין אדם עומד על דברי תורה אלא א"כ נכשל בהם" שהתורה נלמדת מתוך טעות ומכשלה. בתחילה חשוכא והדר נהורא.

בית שני - זמן של חושך

ובאמת שזהו מהלך בית שני כולו, שהרי כתוב במדרש (ב"ר ב, ה): "א"ר חייא רבה מתחלת ברייתו של עולם צפה הקב"ה בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי בראשית ברא אלהים הרי בניו וכו' והארץ היתה תוהו ובוהו

הוא לגלות את האור מתוך החושך, הימים המתארכים הם הרמז לכך שיש התחלה של אור בתוך החושך. ונפלא.

חנוכה הוא המועד של התחלת ריבוי האור המתגלה בכ"ה כסליו, וע"כ המשכן שייך לשם

ולפי זה יש חידוש גדול, שכל המועדים, המועד נותן חשיבות לתאריך, ואע"פ שברור שאין המועד בא בתאריך מסויים במקרה, אבל מ"מ המועד הוא עיקר הגילוי. אבל בחנוכה התאריך הוא עיקר הדבר, אלא שחנוכה הגיעה ביום זה משום שתאריך זה הוא היום שבו האור מתחיל להתגלות, וזהו ענינה של חנוכה.

וממילא מבואר היטב הדו"ד במשכן, המשכן שעניינו כפרה על מעשה הגעל, היה הו"א שיום הקמתו יהיה ביום שיש גילוי אור מתוך החושך, ועל כן חשבו להקימו בכ"ה כסליו. אבל היה גילוי שמקומו שייך לניסן דוקא (ויש עוד להתאריך בזה אי"ה), אבל מ"מ אמר הקב"ה שיהיה גילוי אחר ליום זה בחנוכה בית חשמונאי.

ולפי זה מבואר היטב דברי הטור. חנוכה נקרא ע"ש הכ"ה, שכן בא לגלות את ענין הכ"ה ולא להפך.

ה.

דברי חגי נאמרו בכ"ד כסליו

ולפי כל הנ"ל מתבאר עוד ענין נפלא, דהנה כמבואר בתחילת דבריני הגילוי של גדולת בית שני "גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון" הוא בנבואת חגי הנ"ל. ושם היה גילוי שתחילת הדבר הוא בחושך - וזהו החלק השני של הפרק שבוא חגי אומר שישראל הם טמאים. דו"ק ותמצא שדברי חגי בחלק זה של הפרק נאמרו ביום: "בעשרים וארבעה לתשיעי" (פ"ב פסוק י'), שהוא כ"ד כסליו. והוא דבר פליאה דהנבואה שהבית האחרון יעלה לגדולתו בחנוכה נאמרה בסמוך לנבואת הטומאה שנאמרה ביום כ"ד כסליו.

ולפי המהר"ל הנ"ל הדברים מבוארים היטב, דאם כ"ה בכסליו הוא התחלת האורה, א"כ כ"ד הוא היום האחרון של החושך, שהו זמן החושך הגדול ביותר. וכיון שענין בית שני הוא אור מתוך חושך, ע"כ ההתחלה שהיא החושך שייכת בעצם לכ"ד בכסליו, ולכן דוקא ביום זה נאמר שעם ישראל טמא. אבל בסמוך לו נאמר: גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון שקאי על כ"ה כסליו (כמבואר ברש"י שם כנ"ל), להורות שעל אף החושך השייך לכ"ד, יש גילוי אור שבוא יבוא בכ"ה.

וכל זה בא להורות ענינו של בית שני שהוא גילוי תורה שבע"פ שבא דוקא מהעם ההולכים בחושך ראו אור גדול. וכן הוא בית שני התחלה בחושך וסופו באור גדול שבא ע"י נר חנוכה, נר דוקא.

אבל באור האבוקה לא. והן הן הדברים, שאור הנר ענינו להאיר בתוך החושך, ושם האדם יכול לפעול ולהביא לאור גדול.

ולפי זה מבואר היטב שבית שני מתחיל בחושך ורק אח"כ מתגלה האור בחנוכה, שזהו ענינו גילוי האור מתוך החושך. וכן הוא ענין החנוכה, אור הנר, ולא אור האבוקה כנ"ל, משום שענינו אור בתוך החושך. והראני הגר"א פאלקוף שבפרי עץ חיים מבואר שאור גדול הוא גי' נ"ר, ולפי הנ"ל מבואר שהנר ענינו להביא אור גדול המתגלה בחושך דוקא.

ד.

דברי המהר"ל שכ"ה בכסליו הוא התחלת ריבוי האור

והנה עיין במהר"ל שכתב (ספר נר מצוה עמ' כג, עמ' צ' בהוצאת אאמו"ר): "וראו היה זה שיהי' בכ"ה בכסליו, שאז האור יוצא. כי בכ"ה באלול נברא האור בעולם, כי העולם נברא באחד בתשרי ובו נברא האדם שנברא בששי ימי בראשית, והאור שנברא ביום ראשון היה זה בכ"ה באלול שנברא האור. ויש לאור ד' גבולים, וכו' ויש גבול, שהחושך גובר על האור לגמרי, וזהו בחודש טבת, ומכאן ואילך מתחיל האור להתגבר. וכו' והנה התחלת האור שיוצא מן החשיכה הוא בכ"ה כסליו, כי בריאת אור עולם בזמן שהוא שוה היום עם הלילה וזה היה בכ"ה באלול וכו', אם כן התחלת האור הוא בכ"ה בכסליו שאז מתחיל האור להתגבר."

וכתב ע"ז הבני יששכר (מאמרי חדש כסלו ד, פו): "והנה אנחנו לא נדע הרי האור הראשון שנברא ביום א' נגנו, והמאורות שהם מאירים לנו לא נתלו עד יום ד", פירוש שדברי המהר"ל תמוהים שהרי לא נתלו המאורות ביום כ"ה באלול. וכן יש להקשות שהרי זמן התקופות תלוי בימות הלמה ולא בימת הלכנה, ויישב: "אבל תדע אשר רוח ה' דיבר בו בהרב הקדוש הנ"ל והשכיל ברוח הקודש אשר האור דחנוכה הוא מן האור הגנוז שנברא ביום הראשון", פירוש שחנוכה הוא זמן תחילת הגילוי של אור הגנוז בפועל, וזהו כוונת המהר"ל שביום כ"ה בכסליו הוא יום שהאור מתרבה, שאין הכוונה לאור החמה (ואע"פ שפשוט שאור החמה בא לגלות את אור הגנוז ואכ"מ), אלא לאור הגנוז, שדבר זה מתחיל להתגלות בחנוכה.

והעיר הגר"א פאלקוף, ושוב הראני אחי הרב חנוך שליט"א שכן ביאר מו"ר זצ"ל, דדברי המהר"ל האלו מתאימים היטב עם דברי הגמ' בע"ז (ת.): תנו רבנן לפי שראה אדם הראשון יום שמתמעט והולך אמר אוי לי שמא בשביל שסרחתי עולם חשוך בעדי וחוזר לתוהו ובוהו וזו היא מיתה שנקנסה עלי מן השמים עמד וישב ח' ימים בתענית ובתפלה כיון שראה תקופת טבת וראה יום שמאריך והולך אמר מנהגו של עולם הוא הלך ועשה שמונה ימים טובים", ולפי המהר"ל חנוכה הוא מתחיל בימים שמאריכים והולכים, ונמצא לפי"ז נפלא דשורש המועד דחנוכה הוא באותם שמונה ימים טובים שעשה אדם הראשון, שהם באותו זמן ממש של ח' ימי החנוכה.

ולפי הנ"ל הדברים מבוארים, שענין החנוכה שהוא האדרת בית שני

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. "ונשמרת מכל דבר רע" בדרכים
- ב. גדרי 'ליכא דרכא אחרינא'
- ג. האם מותר לילך למקום שפס"ר שיכשל ב"לא תתורו"?

הלכות חינוך

בגדרי איסור "ונשמרת מכל דבר רע" בהולכי דרכים

כתב באגרות משה (שו"ת אבה"ע ח"א סי' נו) וז"ל: איסור הסתכלות הוא מצד "ונשמרת מדבר רע" שלא יבוא לידי הרהור, וכו', וכיון שהוא דין הרהור מקרא ד"ונשמרת" אינם בכלל דין גילוי עריות שיהיה בהם דין יהרג ואל יעבור, וכו'.

ובגמרא (ב"ב נז.) אמר ר"ח בר אבא על קרא ד"ועוצם עיניו מראות ברע" זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה, ומקשה היכי דמי? אי דאיכא דרכא אחריתא: רשע הוא! פי' רשב"ם: ואף על פי שעוצם עיניו - שלא היה לו לקרב, אלא להרחיק מן העבירה, אי דליכא דרכא אחריתא: אנוס הוא, פי' רשב"ם: אנוס הוא אם מסתכל דרך הליכתו, ואנוס רחמנא פטריה, ולמה מזקיקו הכתוב להעצים עיניו.

ולכאורה נהי דליכא דרכא אחריתא אינו אנוס - דהרי אפשר לו שלא לילך כלל לשם! ואף שצריך לילך לשם לפרנסתו ולעבודתו ולשאר צרכיו מה בכך? **הא אנוס ממון אינו אנוס לדחות איסורין?!**

ולכן צריך לומר שבליכא דרכא אחרינא דכיון דהאיסור הוא רק משום **חשש** שיבוא לידי הרהור, רשאי לסמוך על עצמו שיסיח דעתו מהן, כשיש לו צורך ללכת שם לצרכי פרנסתו וכדומה, ואינו מחוייב לחשוש ע"ז ביותר ולהפסיד ממונו, ולמנוע משאר צרכיו, ורק באיכא דרכא אחריתא, וה"ה כשאין לו צורך לילך שם, דהולך רק לטייל שאף בליכא דרכא אחריתא הוא אסור לסמוך על עצמו שיסיח דעתו, דהא זהו האיסור "ונשמרת" שלא יסמוך על עצמו לומר שלא יהרהר אבל במקום צורך רשאי לסמוך שלא יהרהר.

ומכיון שבשביל הפסד ממון ושאר צרכים, רשאי לילך למקום שמגלות השוק והזרועות, שהם מקומות שדרכן לכסות, אף שיהיה מוכרח להסתכל, ואף כשלא יוכל לעצום עיניו אף לבעלי נפש, וכשיכול לעצום עיניו מדינא אינו מחוייב כיון שהוא דבר קשה לפניו, ורק ממדת חסידות יש לו למינס נפשו ולעצום עיניו.

והנה מדסתם בגמ' משמע יותר שאף שלא בטוח שלא יבוא להרהור נמי מותר לילך בליכא דרכא אחריתא לעשות צורך פרנסתו ושאר צרכיו, מטעם שאיסור הרהור אינו מצד עצמו אלא כדי שלא יבוא לידי טומאה בלילה שלא ברור הדבר שיבוא לידי טומאה אלא שיש לו לחוש לזה לכן לא מחוייב למנוע מצרכיו ולהפסיד פרנסתו בשביל הספק.

אבל לא מסתבר להקל כ"כ דכיון שהקרא אסר להרהר מצד ספק זה, הרי נמצא שהרהור הוא כבר איסור בעצם וממילא כיון שידוע שא"א לו בלא הרהור, איך יהיה מותר לו לעבור על איסור שבתורה בשביל פרנסתו וצורכו בלא פיקוח נפש?

אך אולי כיון שבקרא נאמר הטעם דשמירה משום שיבוא מזה לדבר רע, שאינו איסור ברור, **ולכן צ"ע לדינא במי שלא בטוח שלא יבא להרהר**. אבל במי שסובר שיותר נוטה שלא יבוא בזה לידי הרהור, מותר לילך לפרנסתו ולשאר צרכיו בליכא דרכא אחריתא, במקום שיושבות הנשים מגולות בשרן שדרכן לכסות.

וברחובות שבעוה"ר הולכות פרוצות הרבה, שהוא דבר שא"א לאסור, צריך להשתדל בכל האפשר שלא להסתכל, והעיקר להסיח דעתו מכל הרהור. ומסתבר שברחובות הוא דבר נקל להסיח דעתו משום שטרוד בהליכתו שלא יוזק ולא יזיק, אבל בכל אופן א"א לאסור דבר שאין יכולין לעמוד בה, עד כאן לשונו של מרן ה'אגרות משה' זצ"ל.

גדרי 'דרכא אחרינא'

מה נחשב 'ליכא דרכא אחרינא'? כתב **המאירי** (שם: ב"ב נז:): "ז"ל: ואפילו לא היתה שם דרך אחרת, והוא מוכרח לילך, על כל פנים צריך הוא לאנוס את עצמו ולהטות עצמו לצד אחר, עכ"ל. מבואר, שרק אם אין דרך אחרת, והוא מוכרח לילך בדרך זו, מותר.

ובטעם הדבר, כתב **הרמב"ן** (ע"ז מה:): לגבי הנאה מצילו של עצי אשרה, "ז"ל: כיון דודאי מתהני בצל חיישינן דילמא איידי דאזיל ואתי מכיון להנאת הצל ולאו אדעתיה, ומשום הכי לא שרינן ליה לעבור לכתחלה כדאפשר, עכ"ל.

מבואר שכיון שודאי נהנה, ויש חשש שיכוין להנות, לכן לכתחילה לא התירו, וצריך לעשות כל מה שיכול כדי לא לעבור שם, ומסתברא שזה גם טעם המאירי הנ"ל.

וכן כתב **המאירי** (ע"ז שם:): "ז"ל: אם אין שם דרך, עובר לכתחלה, ואינו צריך לפסג לעלות דרך כרמים, עכ"ל. מבואר שאע"פ שאוסר לילך שם אלא א"כ 'לא היתה שם דרך אחרת', מ"מ אם זה טירחא מרובה שצריך לפלס דרך בין הכרמים, לא הצריכוהו לטרוח כ"כ, ונחשב כ'ליכא דרכא אחרינא'.

אמנם, **תוספות** (ע"ז שם:): איכא דרכא אחרינא - פ"י: **קצר כזה**, דאי בעינן למימר אפי' ארוך יותר, אם כן אין לדבר סוף, עכ"ל. מבואר שאם הדרך השניה קצת יותר ארוכה, סגי בהכי, ונחשב כ'ליכא דרכא אחרינא' ומותר אע"פ שהדרך השניה אינה קשה כ"כ כמו לפסג בכרמים וכדו'.

וצ"ל דטעם דין זה אליבא דהתוס' הוא כמבואר **במהרש"א** (ח"א ב"ב נז:): אי דאיכא דרכא אחרינא הרי הוא **מתכוין לעבירה** ורשע מקרי על הלכו שם כלל ולא סגי ליה בעוצם עיניו, עכ"ל.

מבואר שטעם האיסור בדאיכא דרכא אחרינא הוא שאם הולך בדרך האסורה תולים לומר שמדוע בחר דווקא בדרך האסורה שמסתמא עושה כן בגלל שמתכוין לעבירה, וא"כ לפי"ז אם הדרך קצרה ואפילו במקצת, כבר אין תולין להסביר שהלך בדרך זו בגלל שמתכוין לעבירה, אלא בחר להלך בדרך הטובה עבורו.

ואפשר דלא נחלקו הראשונים, אלא דהרמב"ן איירי בודאי נהנה מעצי אשרה ולכן חיישינן שמא יכוין להנות, משא"כ כאן אין פסיק רישיה שיכוין להנות, ולכן אפשר דכו"ע סברי כתוס' דאיכא דרכא אחרינא היינו שהדרכים שוות.

וכעין דברי הרמב"ן כתב **החפץ חיים** (לשה"ר במ"ח כלל ו ס"ק יד): "ז"ל: ונראה לי, דסברת הגמרא דבעריות מפני שנפשו של אדם מחמדתן צריך להחמיר יותר, דהגם שעתה חושב שלא ניחא ליה בהנאה זו, פן יתגבר יצרו עליו בעל כרחו ויבוא להרהר עי"ז, וכן מצינו בכמה ענינים שהחמירו יותר בעניני הסתכלות מכל האיסורים שבתורה אף בלא אפשר ולא מכיון, עכ"ל.

כתב **רבי יצחק זילברשטיין שליט"א** (חשוקי חמד ב"ב נז:): **שאלה**. הנכנס לבנק במטרה לפתוח בו חשבון, ונוכח לראות שהפקידות אינן לבושות צנוע, האם חייב לנדוד לבנק אחר הרחוק מביתו.

תשובה. שמענו בשם אחד מגדולי הדור שליט"א שפסק ש"איכא דרכא אחרינא", נאמר דוקא כאשר שני הדרכים שווים, ולא כשאחד מהם ארוך יותר, וראיה מתוס' (ע"ז מח: שהובא לעיל) וכו'.

אולם נידוננו חמור יותר, שהנדון שם בעובר ליד הנהר במקרה, ובאופן חד פעמי, אבל בנידוננו כשמתקשר עם בנק, שהפקידות לבושות שלא בצניעות ויזדקק לבקר בבנק באופן קבוע פעמים רבות, יש לחשוש שיכשל בהסתכלות אסורה ובראיה מיותרת בערוה,

ולכן נראה שבאופן כזה אין לפתוח שם חשבון. וכו', וכל המרבה להזהר לא להכשל בראייה אסורה, תבא עליו ברכה עד בלי די. וכשם שאנשים עוברים מבנק לבנק בשביל כל מיני הטבות וחששות של הפסדים, אם כן ודאי שעליו לעזוב בנק כשיש חשש חמור של איסור תורה ד"לא תתור". (ובסופו הביא את דברי החפץ חיים הנ"ל דבעריות נפשו של אדם מחמדתן, ולכן בזה צריך להחמיר יותר, והביא לעיין באגרות משה מה שביאר בסוגיה זו).

ולסיכום: הצריך לילך למקום שיש בו פריצות, אם 'פסיק רישיה' שישתכל או יהרהר, אסור לילך לשם! ואם מסתפק שמא יכשל מרן האגרות משה השאיר ב'צ"ע לדינא', אבל, אם נוטה שלא יכשל – אם יש דרך אחרת הווה לדרך הזאת – צריך לילך בדרך השניה, ואם לאו, מותר לו לילך ויזהר שלא ליכשל, אמנם בחששות גדולות כדברי הגר"י זילברשטיין בביקור תמידי בבנק וכדו' יש ליזהר מאיסורי דאורייתא!

הערות והארות: חיים פרובינין טל' 0527688072
או בדוא"ל: shiuryrgm@gmail.com

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 219

חנוכה

תשפ"ג

ספיקות והערות בהל' חנוכה המצויים (על סדר ספר נר חנוכה) ♦ הרב אורי יצחקי הנידון במעשה הנפלא בהדלקת הנרות של הגר"י גלינסקי זצ"ל בכלא רוסייה ♦ בחקירת הכלי חמדה אם ח' ימי חנוכה מצוה אריכתא הן ♦ הרב שמואל דרזי להוציא אחר בשהחיינו דברכת הרואה אחר ברכות ההדלקה ♦ הרב זאב פראנק אם צריך להוציא יותר מחומש למצות הדלקת נר חנוכה ♦ הרב אליסף פרלמן ריבוי פרסומי ניסא והדלקת מהדרין מן המהדרין מה עדיף ♦ לחלק ההדלקה לב' מקומות - נר אחד בפתח ומהדרין מן המהדרין בחלון ♦ הרב אברהם זנגר

הרב אורי יצחקי

ספיקות והערות בהל' חנוכה המצויים

רוב ההערות דלהלן התעוררתי בעת העיון בספר החשוב נר חנוכה להגר"ד סופטימוס שליט"א. ציוני הפרק והסעיף הם מהספר הנ"ל.

ספיקות בגדר מהדרין מן המהדרין לפי הרמ"א

א. בפרק ד' סעיף א'. מנהג הרמ"א במהדרין מן המהדרין שכ"א מבני הבית מדליק ומברך בפנ"ע, ועיין בספר הנ"ל בהערה ג' שהקשה כיון שמעיקר הדין של נר איש וביתו יצאו בהדלקת בעה"ב, איך מברכים שאר בני הבית על הדלקתם, והביא משו"ת רעק"א והפמ"ג דכיון שרוצים להיות מן המהדרין מתכוונים שלא לצאת בהדלקת בעה"ב.

הנה ידוע כי בישוב הקושיא יש שיטה נוספת, הובאה כבר בשו"ת רעק"א שם, והיא שיטת הא"ר דמברכים על ההידור, ויש יסוד לשיטה זו בספר אורחות חיים המובא בב"י, וגם הרעק"א בבואו להכריע את ההלכה בספיקא דידיה חשש לשיטת הא"ר יעו"ש.

הנה בהשקפה הראשונה נחלקו גדולי הפוסקים הנ"ל בגדר ההידור של מהדרין מן המהדרין לפי הרמ"א, דלפי הרעק"א והפמ"ג משמע שההידור שכ"א ידליק ויברך בעצמו ולא יצא בהדלקת בעה"ב, וצ"ל לפ"ז דההידור הוא בריבוי המדליקים מקיימי המצוה ובריבוי המברכים והברכות! ויש ליתן לב שבהכרח שגם ריבוי הברכות בכלל ההידור דאל"כ לא היו צריכים להתכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב דההידור היה מתקיים בעצם הדלקתם, וכמו למנהג שכתב הרמב"ם שבעה"ב מדליק כמנין בני הבית במוסיף והולך, כן למנהג זה, ולא בא הרמ"א לחלוק רק במה ששאר בני הבית מקיימים את מעשה המצוה של ההידור, וממה שמברכים מוכח שגם הברכה בכלל ההידור.

אבל לשיטת הא"ר שמברכים על ההידור, נראה שגדר ההידור לפי הרמ"א בריבוי המדליקים מקיימי המצוה, ולכן אין הכרח שיתכוונו שלא לצאת בהדלקת בעה"ב דהוא מקיים את עיקר המצוה, והם מקיימים - גם עבורו - את ההידור, ולדידיה תתישב קושיית הרעק"א בתשובה הנ"ל על הרמ"א בדין הדלקה מנר לנר עיי"ש.

ב. הנה נסתפקתי מה הדין אם אחד מבני הבית אינו נמצא בבית בעיקר זמן ההדלקה שהוא כחצי שעה, וכשיגיע לביתו כבר יכבו הנרות שהדליק בעה"ב, אם יש קיום של דין מהדרין מן המהדרין לפי הרמ"א בכה"ג.

הנה כעין סברתנו בגדר ההידור דבעינן שבעת ההדלקה של הנרות ההידור עדין ידלקו נרות העיקר, מצינו בתשובת כת"ס סימן קל"ה (המובא בשעה"צ סימן תרע"א ס"ק ה', ועיי"ש בהערות דרשו מס' 11), שדן במי שטעה במספר הנרות לפי הימים, כגון שהדליק 2 נרות ביום השלישי, וכתב שאם כבו כבר השני נרות צריך עכשו להדליק שלושה נרות, אע"פ שכבר הדליק את השנים הראשונים, כיון שבל"ז לא יהא היכר למספר הנרות, וכה"ג נראה לשיטת הרמב"ם פ"ד מהלכות חנוכה הלכה א' - ב' שדין מהדרין מן המהדרין הוא שבעה"ב לבדו מדליק נר לכל אחד ואחד במוסיף והולך, נראה דאם טעה והדליק מספר חנוכיות פחות ממספר בני הבית, וכבר כבו כל הנרות שהדליק, אם רוצה לתקן עצמו להיות מהמהדרין מן המהדרין לכאורה יצטרך להדליק שוב את כל החנוכיות נגד כל בני הבית, וה"ה בנידו"ד שאר בני הבית לא יצאו יד"ח ההידור אא"כ מדליקים בעת שנרות העיקר דולקים, ואם כבר כבו הנרות יצטרכו להדליק גם את נרות העיקר.

ג. והיה נראה בהשקפה הראשונה שלא מביעיא לפי הא"ר דההידור של הדלקת בני הבית הוא הוספה על עיקר המצוה, ודאי מסתבר למימר כן, אלא גם לרעק"א י"ל שבכלל ההידור מה שנראה ע"י ריבוי ההדלקות תוספת הנס בריבוי הנרות. וקצת יש לצדד כן דאל"כ יצא לן לשיטה זו דקיום דין המהדרין מן המהדרין אינו מתייחס כלל לבעה"ב אלא רק לבני הבית, ואילו משמעות הגמרא דדין מהדרין מן המהדרין הוא הוספה על ההידור הראשון או עכ"פ על עיקר דין נר איש וביתו, שמעשה המצוה הוא של בעל הבית, אבל להנ"ל נמצא שההדלקה שלהם מוסיפה בהידור של עיקר ההדלקה שלו, ועיין.

ד. עוד הסתפקתי לפי הנ"ל לשיטת הרעק"א והפמ"ג דמה שיוצא יד"ח תלוי בכונתו, בציוור הנ"ל שאינו בביתו בעיקר זמן ההדלקה, אם עדיף לכיון לצאת בהדלקת בעה"ב ולהרוויח את עיקר זמן ההדלקה ולהפסיד את דין מהדרין מן המהדרין, או גם בכה"ג לכיון שלא לצאת יד"ח בהדלקת בעה"ב.

עוד הסתפקתי בציוור הנ"ל שאינו בביתו בעיקר זמן ההדלקה, לפי שני הצדדים [דהיינו או שעדיף להתכוין לצאת או שלא לצאת], איך הדין אם לא כיון במפורש בעת ההיא לצאת יד"ח בהדלקת בעה"ב אלא בסתמא, לפי הצד שבאמת עדיף לצאת יד"ח מבעה"ב, האם נאמר שבאמת יצא יד"ח ולא יוכל לברך שוב, או דילמא נעמיד אותו על דינו של כל יום שמסתמא מכיון שלא לצאת, וכן איפכא לפי הצד שגם בכה"ג עדיף להדליק לבד ולהתכוין שלא לצאת בהדלקת בעה"ב, אם נאמר שבכה"ג ודאי לא יצא ויכול לברך על הדלקתו כמו בכל יום, או דילמא מאחר שלא כיון להדיא שלא לצאת יש לחשוש שיצא ולא יוכל להדליק בברכה, וצ"ע בכ"ז.

שע"פ רוב מגיע ישירות לאולם בו מתקיימת השמחה, ורק מאוחר בלילה מגיע לאכסניא, ונסתפקתי מתי מתחייב בהדלקה, אם רק כשמגיע לאכסניא מאוחר בלילה וקובע דירתו שם בלינה ואכילה, ועד אז נחשב שאין לו בית, או דילמא מספיק אם יסעוד שם קצת כדי שיחשב כביתו, או אפילו מספיק שיניח חפציו באכסניא אע"פ שמיד הולך לאולם השמחות, וצ"ע.

הערה בדין הנ"ל בבחור ישיבה

ט. סעיף כ"ד. בחור שנוסע מהישיבה לבית הוריו ליום אחד או יותר, ובזמן ההדלקה הוא נוסע בדרך, אם עתיד להגיע לבית הוריו בזמן שאנשים עדיין עוברים ושבים בחוץ ידליק בבית הוריו, ובכל זאת עדיף לישאר בישיבה עד השקיעה וידליק שם ואחר כך יצא, ע"כ.

הנה אם יצא הבחור מהישיבה לפני פלג המנחה ע"מ ללון בבית הוריו, לכאורה דינו כמבואר לעיל באותו ד"ל דכל עוד הוא בדרך אין לו בית ואינו יכול לצאת בהדלקת אביו, וכשיבוא לביתו ידליק בברכה, לבני אשכנז מדין מהדרין ואף לבני ספרד ידליק בברכה כיון שבזמן ההדלקה היה פטור ולא יצא בהדלקת אביו.

אך לכאורה דין זה תלוי בשאלה היכן עיקר מקום ההדלקה של בחור ישיבה, ולבני אשכנז הנוהגים שמקום דירתו בישיבה היא הדין כנ"ל ולבני ספרד הנוהגים ע"פ רבותיהם שגם בעת שהותו בישיבה נחשב סמוך על שלחן אביו הרי יצא בהדלקת אביו, ושוב לא יוכל להדליק בהגיעו לבית הוריו דלא ס"ל שכל אחד מבני הבית יכול להדליק מדין מהדרין.

ואולי גם למנהגנו ברגע שיוצא מהישיבה כבר נחשב בית הוריו כביתו לענין ההדלקה, כי אע"פ שכשהוא בישיבה נחשבת הישיבה ביתו, מ"מ לא נעקר מבית הוריו מכל וכל, ונפק"מ בניד"ד שברגע שנתן דעתו לחזור לבית הוריו ויצא מהישיבה, כבר חזר דינו שבית הוריו הוא ביתו, ואם ירצה לצאת בהדלקת אביו יוצא, דומיא דמי שעוקר מאכסניא לביתו שנחשב כבר בדרך שביתו הוא מקום ההדלקה שלו, דלא דמי לעוקר מביתו לאכסניא שכתבנו דעד שלא הגיע לאכסניא לא נקבעה כמקום הדלקתו, והחילוק קל להבין.

בדין מקום זמן ההדלקה לחתן בימי חנוכה

וזמן קביעת מזוזה לחתן

יב. סעיף כ"ה. העובר דירה וכן חתן הנושא אשה בימי חנוכה, אם בזמן חיוב הדלקה נמצא עדיין בבית הוריו חייב להדליק שם נר חנוכה ואינו חייב להדליק בבית החדש בלילה, ואם עקר דירתו מבעוד יום אינו יכול להדליק בבית הוריו אלא ידליק בלילה כשיגיע לדירתו החדשה.

הנה מש"כ שאם עקר דירתו מבעוד יום אינו יכול להדליק בבית הוריו, ודאי כך הוא האמת, ולכן מורים המורים שאם אפשר יקפידו החתן והכלה המתחתנים בימי חנוכה שלא לעזוב את בית הוריהם קודם פלג המנחה.

אבל מש"כ עוד שאם עזב את בית הוריו קודם פלג המנחה ידליק בלילה כשיגיע לדירתו החדשה, לכאורה צ"ע, דהא כשיגיע לדירתו עם הכלה בלילה אחר החתונה היא פטור מהדלקה כדן עוסק במצוה פטור מן המצוה!

וכי"ב התקשיתי זה זמן זמנים טובא לענין הזמן הראוי לקביעת מזוזה של החתן והכלה בדירה החדשה, דאע"פ אנו סומכים על הוראת מרן הגר"ח ק"ש שליט"א ועוד שברגע שהכניס חפציו לדירה יקבע מזוזה ברכה, (ולרווח דמילתא נוהגים לקבוע סעודה קטנה במיני מזונות), וא"כ כבר קבע מזוזה, אך יש מן המורים שעד שלא מגיעים לדירה וקובעים דירתם באכילה ושינה אינן יכולים לברך, ולכן מורים לחתן לקבוע מזוזה בדירתו החדשה כשמגיע לדירתו החדשה אחרי החתונה, ולכאורה גם בזה צ"ע שהרי בעת ההיא הוא פטור ממצות מזוזה מדין עוסק במצוה הפטור מן המצוה.

ולכאורה צ"ל דגדר הפטור של חתן ממצות אינו בגדרים הרגילים של עוסק במצוה, אלא דטרדתו פוטרתו, כמו שמבואר צד כזה בסוגיא בברכות ובסוכה, ואף דלכאורה מעיקר דינא דגמרא והפוסקים הקדמונים נראה יותר להלכה כהצד שהפטור הוא מגדרי הפטור הכלליים של עוסק במצוה (כמו שנתבאר אצלי בארוכה בספרי חסד לאברהם ש"ת וברורי הלכה ח"ב), אך יתכן שבזמננו נהגו שלא לפטור חתן רק משום טרדה, והראיה שהרי מטעם זה נהגו האידנא שחתן מתפלל וקורא ק"ש בליל חתונתו, והטעם כיון שבזמננו בלאו הכי אין מכוונים, דהא אם היה הטעם משום עוסק במצוה היה חייב.

עו"ל דכיון דסדר החתונה הוא שכל הקהל מתפללים וקוראים ק"ש בליל החתונה ואז אין החתן יכול לקיים מצותו, לכן לא חשיב

בגדר מקום ההדלקה של חולה הנמצא בימי

החנוכה בבית חולים וכן מי שמתארח במלון

ה. בפרק ד' סעיף כ'. חולה שנמצא בבית חולים אם מדליקין עליו בביתו יוצא בזה ידי חובתו ואין כדאי להדליק ולברך בבית החולים רק ישמע ברכת שעשה נסים מאחר, ואם אין מדליקין עליו בביתו צריך להדליק בבית החולים כדן אכסניא, ע"כ.

יש להעיר כי ידוע שבבתי חולים רבים אין מרשים להדליק במקום החיוב מטעמי בטיחות, ויל"ע אם במקומות אלו מותר להדליק, וגם אם רוצה להחמיר על עצמו האם יוכל לברך, דנראה כיון שאין המקום שלו ועובר בזה על דעת בעלי המקום, וגם יש ע"פ רוב סכנה אמיתית להדליק, א"כ הוי מצוה הבאה בעבירה וגם הברכה תהא לבטלה.

ו. כה"ג יש להסתפק במי שנמצא באחד מימי חנוכה בבית מלון, וכידוע שאין מרשים להדליק בחדרים היכן שישנים וגם לא בחדר האוכל, (והמקומות היותר חרדיים מקצים מקום בחדר שאין עיקרו מיועד לאכילה אלא למנוחה, וצ"ע אם יוצאים במקומות אלו יד"ח), ויש המתחכמים על הוראות ההנהלה ומדליקים בחדרים, וכדי שלא יתפסו מחבלים במשירים המיועדים לגילוי עשן המתריעים על שרפות, וכ"ז לענ"ד אינו מנהג ותיקין, ויש בו גם צד מצוה הבאה בעבירה וברכה לבטלה, וצ"ע.

ז. עוד בענין הדלקה בבית החולים. שם בהערה נ"ב - ואם אינו יכול לרדת ממטתו אין להביא לו נרות להדליק ואח"כ יעבירם לחלון, דהדלקה עושה מצוה, אלא יבקש משליח שידליק עבורו ליד החלון וישמע הברכות ממנו ויכוון לצאת יד"ח [אשרי האיש פל"ט ס"ז], ובס' פניני חנוכה [עמ' כ"ג] כתב שכששהה הגרי"ש אלישיב בבית חולים רוב ימי חנוכה לא הדליק שם משום שלא היה אפשרות להדליק רק על השלחן ולדעתו לא יוצאים רק בפתח החצר, ועל כן שלח שליח שידליק עבורו בביתו, ע"כ.

לכאורה הדברים מתמיהים, דכיון שלא גר בביתו רוב ימי חנוכה, שוב אין ביתו מקום הדלקה לגביה, ואיך הונח לו בהדלקת השליח בביתו. ואולי סבר מרן צ"ל דהוא פטור לגמרי מהדלקת נר חנוכה, ולא עשה שליח אלא לרווחא דמילתא, וגם השליח לא בירך על הדלקתו כמובן, וצ"ע.

בדין היוצא מביתו לאכסניא קודם זמן ההדלקה

ולא יגיע לאכסניא רק אחר עיקר זמן ההדלקה

ח. שם סעיף כ"ג. היוצא מביתו באחד מימי חנוכה לפני שקיעת החמה לעיר אחרת לכמה ימים, אם עתיד להגיע לאכסניא שלו בזמן ההדלקה ידליק שם, ואם יהיה בדרך בזמן ההדלקה ישלח שליח שידליק בביתו בזמן או שידליק בעצמו מפלג המנחה, ע"כ.

ויש לי כאן מקום עיון, דהנה מש"כ שאם יהיה בדרך בזמן ההדלקה ישלח שליח שידליק בביתו בזמן, ולא כתב שיעשה שליח את בעל האכסניא שאליה עתיד להגיע, ע"כ סובר שכל עוד לא הגיע לאכסניא לא חשיבה האכסניא כביתו ואינו יוצא בהדלקת בעל האכסניא או שליח ידידיה שידליק שם עבורו, ולענ"ד הוא האמת וכך שמעתי מהגרמ"י קראוס שליט"א מרא דאתרא דק"ק ירוחם, וכן אני מורה, אך לכאורה אע"פ שלא קבע את מקומו באכסניא עד שיבוא אליה בפועל, ולא מהני כוונתו לקבוע שם את דירתו, גם לא ידך גיסא בעת יציאתו מביתו כבר עקר את דירתו מביתו, כיון דחשב בצאתו מביתו לילך לעיר אחרת לכמה ימים, ושוב אין ביתו מקום הדלקה עבורו עד שיחזור לביתו, ומה מהני שיעשה שליח להדליק בביתו.

ואם היינו סוברים כמו שמטין בשם מרן הגרי"ש א צ"ל דכל שלא עקר לכל ימי חנוכה לא נעקר מביתו, א"ש, אך אין נראה שמחבר ספר זה סובר כן דהא כתב שאם עתיד להגיע לאכסניא שלו בזמן ההדלקה ידליק שם, גם אין מנהג רוב המורים כן כידוע, וצ"ע.

נמצא אדם זה שיוצא מביתו לפני זמן ההדלקה ולא יגיע לאכסניא שלו רק אחר עיקר זמן ההדלקה, כל זמן שהותו בדרך הוא כאדם שאין לו בית, ואם יסמוך על הדלקה ע"י שליח בביתו או באכסניא המיועדת הרי לא קיים מצות הדלקת נר חנוכה! ויש להעיר כי דין זה הוא גם לבני ספרד, ונפק"מ דכשיבוא לאכסניא שלו יצטרך להדליק בברכה גם אם בעה"ב הדליק ואפילו כיון עליו, מאחר שנתבאר שלא יצא אז בהדלקתו.

ט. ונסתפקתי לפי הנ"ל ממי נחשב כבן האכסניא, ונפק"מ למי שיוצא מביתו לשמחה בעיר אחרת, וכוונתו ללון בעיר בה מתקיימת השמחה, דבר המצוי מאוד לדורים באזורי הפריפריה,

ביישוב הקו' דממשיך הדלקה ולא מדליק

ומצינו באבנ"ז [ח"ב סי' תק"ד] דהביא דברי הרא"ש וכתב ולא חשבינן נתינת השמן להדלקה אע"ג דהנותן שמן לנר בשבת חייב עליו משום מבעיר, מ"מ לאו הדלקה הוא עכ"ל, וסתם ולא פי' הטעם.

ונראה לדון וליישב דהרא"ש לשיטתו אזיל דהנה בעיקר דינא דהמוסיף שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק מן השמן חייב משום מכבה מצינו פלוגתא בין התוס' והרא"ש דהתוס' בביצה כ"ב. כתבו הטעם דהמסתפק חייב משום מכבה משום דבאותה שעה שמסתפק ממנה מכבה קצת ומכסה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר ע"ש, ולדבריהם נראה דהנותן שמן בנר חייב משום מבעיר זה דבשעה שמוסיף מגדיל את אורו שמאיר טפי, ולשיטת התוס' יש לדון דיש כאן מעשה הדלקה גם לענין נר חנוכה.

אולם הרא"ש בביצה פליג על התוס' וכתב להוכיח ממסתפק משפופרת שע"פ הנר דחייב נמי משום מכבה אע"פ שאינו מכחיש ומכחה האור כלל ועל כרחק הטעם משום דממהר כיוצא ולא חשיב כגרמא, וכתב הרא"ש לפי"ז דהיינו טעמא דמוסיף שמן בנר חייב משום מבעיר כיון דמאריך בהבערתו דאילו לא נתן שמן בנר היה כבה כשיכלה השמן שבנר ומה שהוא דולק מכאן ואילך הוי כאי' הוא הדליקו יעו"ש.

ומעתה נראה דהרא"ש לשיטתו דס"ל דאין כאן מעשה הדלקה מחדש בהוספת השמן אלא רק נידון כמאריך וממשיך את ההדלקה הראשונה של הנר וא"כ נראה דלנר חנוכה לא יצא דאין כאן מעשה הדלקה של מצוה אלא המשך הדלקה פסולה, וכשם שאם הדליקה חש"ו או עכו"ם והוא הוסיף שמן נידון כממשיך הדלקה של עכו"ם ואין כאן הדלקה של מצוה הכ"נ במוסיף על הדלקה שלא היה בה שיעור של מצוה לא מהני התוספת בזמן הדלקה לאחשובי למעשה הדלקה של מצוה.

יישוב הקו' דיש כאן הדלקה לרגע אחד

אולם נראה לדון דלשיטת התוס' נמי לא יצא במוסיף שמן בנר לאחר הדלקה כיון דבעינן שידליק שיעור חצי שעה, והרי לשיטת התוס' אין כאן הבערה אלא בשעת הוספת השמן דמגדיל האש ברגע ההוספה אבל מה שמאריך בזמן ההדלקה לאחר זמן לא חשיב כמבעיר בידים אלא כגרמא בלבד ולפיכך לא יצא ידי חובת הדלקת נר חנוכה בתוספת זו. ויעו"ש בספר מאורות נתן סי' נ"ב שהאריך לדון בעיקרי הצדדים הנ"ל.

בעובדא דהגר"י גלינסקי זצ"ל דהגדיל השלהבת יוצא לכל השיטות

ואם כנים הדברים נמצא דבמעשה דהגר"י גלינסקי זצ"ל שהגדיל את השלהבת למשך חצי שעה ויותר יש לדון דיוצא ידי חובתו לפי ב' השיטות, דלא מיבעי לשיטת התוס' כיון דהגדיל האש לשיעור זמן של חצי שעה שפיר יצא יד"ח, אלא אף לשיטת הרא"ש דמוסיף שמן לא חשיב מבעיר אלא מפני שמאריך זמן ההדלקה, הכא שאני שהגדיל השלהבת ממש, והרי הוא כמדליק נר חדש סמוך לנר הקודם ד"ל דיצא ידי חובתו לכו"ע, ולא בעינן שכל השלהבת הדולקת תהא ממעשה הדלקה של מצוה, ויל"ע בדברים.



בחקירת הכלי חמדה אם ח' ימי חנוכה מצוה אריכתא הן

הכלי חמדה [פ' מקץ אות ה'] כתב לחקור אם כל ח' ימי חנוכה הם בגדר מצוה אריכתא או דכל יום נידון כחייב בפנ"ע, ולפנ"ר נראה דיש כמה נפק"מ לדינא: א' לענין חיוב להפסיד כל ממונו לצורך קיום ההדלקה של מחר. ב' מי שיש לו נר אחד למחר האם יתן לחבירו שאין לו היום נר להדליק או ישמור לעצמו לצורך מחר. ג' מי שיועד שלא יוכל להדליק בודאי אלא ביום ראשון של חנוכה האם ראוי שידליק ח' נרות כנגד כל ימי החנוכה וכדברי בית שמאי ויתכן דתליא בנידו"ז.

הראיה מדברי הראב"ן בנוסח הברכה 'להדליק'
והנה הכלי חמדה הביא ראיה מדברי הראב"ן לנידו"ז אם כל הימים

עוסק במצוה בשעת התפלה, ה"ה כיון שנהגו לקבוע מזוזה ולהדליק נר חנוכה כשמגיע לביתו אחר החתונה חשיב אז כאינו מחויב לעת עתה במצות שמחת אשתו, ודוחק, ועו"ל דכיון דעיקר המצוה לשמח את אשתו, ושמחתה שיקיים את המצוות בשלמות הרי היא מוחלת לו, ובכה"ג פטור, ואכתי צ"ע בכ"ז.

הרב שמואל דרזי

הנידון במעשה הנפלא בהדלקת הנרות בכלא רוסיה

מעשה שהיה עם הגר"י גלינסקי זצ"ל בהיותו בבית האסורים במדינת רוסיה והגיעו ימי החנוכה ולא ידע היאך וכיצד יוכל לקיים מצות הדלקת הנרות, והתבונן על מנורת הנפט שהיתה דלוקה בגובה חדר האסירים, ועלה בליבו רעיון נפלא לסובב את הכפתור שבמנורה כדי להגביר את השלהבת הדולקת ובהגברת האש יחשב לו כהדלקת נר חנוכה, וביקש מהגויים אשר היו אסורים עמו שיתנו הסכמתם והוא יתן להם כתמורה ממנת האוכל שיקבלו מחר והסכימו על הדבר, וביקש מהגוי שהיה גבוה מכולם לעלות על כתפיו בכדי להגיע אל המנורה, ובירך ג' ברכות קודם ההדלקה אלא שטעה בסיבוב הכפתור ובמקום להגביר הלהבה סיבב לצד השני וכיבה את המנורה ושטמו הגוי מעל כתפיו ונהיה קול המולה בתא האסירים ומיד הגיעו השומרים לברר מה אירע וכששמעו מה אירע הענישו אותו שילך לצינוק למשך שבוע ימים והתחיל מרקד ולפזז, אמרו לו על מה אתה שמח? והשיב להם עד שאתם שואלים אותי על השמחה תשאלו מדוע עשיתי ככה, ואמרו לו אמור מה עלה בליבך, והשיב להם שעכשיו הגיע החג של היהודים והמצוה של היהודים להכנס לצינוק חשוך לז' ימים ולא ידעתי היאך אגרום לכם להכניס אותי לצינוק עד שהחלטתי לכבות את המנורה ועי"ז תענישו אותי לילך לצינוק, ולכן אני שמח, אמר לו המפקד אתה חושב שיעזור לך לקיים מצוות, בוא תחזור לחדר האסירים ואתה בעצמך תדליק את המנורה שכיבית, וכך הוה. ע"כ המעשה.

המוסיף שמן בנר לא יצא יד"ח

ויש לשאול קושיה עצומה דלכא' מפורש בדברי השו"ע דאין יוצאים בהדלקה כזו ידי חובה וא"כ היאך בירך הגר"י זצ"ל ג' ברכות, דהנה השו"ע [סי' תרע"ה ס"ב] כתב יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה, צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה, אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו ע"כ, וכתב המשנ"ב דצריך לכבויה וליתן בה שמן כשיעור ולחזור ולהדליק ומיהו סיים המשנ"ב דלא יברך על הדלקה זו ובשעה"צ ציין דכ"כ החמד משה והחיי אדם דלא כפרי חדש, והטעם דלא יברך משום דתליא בב' תירוצי הגמ' בשיעורא דעד שתכלה רגל דלתי' קמא דאי לא אדליק מדליק י"ל דלא בעינן שיעור חצי שעה, ורק לתי' בתרא דלשיעורא לא יצא יד"ח ולפיכך לא יברך. ועכ"פ חזינן מדברי השו"ע דהוספת שמן בנר לא חשיבא הדלקה לענין נר חנוכה אלא בעינן מעשה הדלקה מחדש, וא"כ לכא' גם בנידו"ד בהגדלת השלהבת לחוד לא יצא ידי חובה.

והנה מקור דברי השו"ע הוא מהרא"ש [פ' במה מדליקין סי' ז'] ויש להקשות דמאי שנא מהא דק"ל דהמוסיף שמן בנר בשבת חייב משום מבעיר, וכיון דהבערה יש כאן מדוע לא חשיב הדלקה לענין נר חנוכה, ומצינו בחי' רא"מ הורוויץ דהקשה כן ע"ד הרא"ש צ"ע דהא הוספה גופה הדלקה היא וחייב עליה בשבת ע"כ.

ולכא' היה מקום לדון ולפרש דהרא"ש מיירי באופן שלא הוסיף עוד שיעור של הדלקה חצי שעה אלא רק השלים לשיעור השמן בצירוף עם השמן שכבר היה בשעת הדלקה ולפיכך לא יצא יד"ח בהוספה זו, אבל אם בהוספה יש שיעור של הדלקה חצי שעה שמא נימא דיוצא יד"ח.

אולם מצינו בחיי אדם [כלל קנ"ג ס"ב] שהביא דין זה וכתב וז"ל אם לא נתן בה שמן כשיעור קודם שהדליק, אע"פ שאחר הדלקה הוסיף בה שמן 'עד שדולק אפי' כל הלילה' לא יצא, כיון דבשעת הדלקה לא היה בו כשיעור ע"כ, ומבואר דפי' בדברי הרא"ש דהוסיף בה שמן עד כדי שיעור הוא לא דוקא אלא אפי' הוסיף שיעור שלם נמי לא יצא, וכן נראה מתו"ד הטור דסתם וכתב אבל לא ידליק ויתן שמן אח"כ, וצריך ליישב מה הטעם דלא מהני לענין נר חנוכה.

ל"ע מדברי המשנ"ב בשם החי"א דכתב דמי שיש בידו ביום השלישי ב' נרות לא ידליק ב' אלא אחד וחזינן לכאן דאין חיסרון משום אין מורידין במקום דיש קלקול בהיכר הימים, ויעו"ע בשו"ת כתב סופר סי' קל"ה בנידו"ז, ובספר אבי עזרי כתב דנראה פשוט דידליק ב' נרות משום דצריך להראות ריבוי הנס גם כשאין היכר במספר הימים, והדברים צ"ע. כתבתי הנידונים הנ"ל לעורך לב המעיינים בימי הרננים.

הרב זאב פראנק

הוציא אחר בשהחינו דברכת הרואה אחר ברכות ההדלקה

הנה כתב הרמ"א (תרע"א ס"ז) שאין אדם יוצא בנרות של ביהכ"נ, וצריך לחזור ולהדליק בביתו, ופירש המ"ב (סקמ"ה) דאפילו הש"ץ שבירך בביהכ"נ, צריך לחזור ולהדליק בביתו, דיש חיוב על כל אחד להדליק בביתו, ומ"מ לא יחזור לומר בביתו ברכת שהחינו, אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו, ומקורו משערי תשובה (סקי"א) בשם שו"ת זרע אמת (ח"א סי' צ"ו).

ויש לעיין בגבאי שהדליק ובירך בביהכ"נ בלילה הראשון, ואין לו בני בית שיחזור לברך להם שהחינו, אלא שנקלע לביתו בשעת ההדלקה אדם שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו הלילה וגם אין מדליקין עליו בתוך ביתו, דק"ל (תרע"ו ס"ג) שמברך על ראיית נר חנוכה שעשה ניסים ובלילה הראשון גם שהחינו, ורוצה לצאת בשמיעת הברכות מבעה"ב, [שקיום ברכת הרואה ישנו גם בשומע הברכות מן המדליק קודם ההדלקה, כמבואר בשיירי כנה"ג (תרע"ז ס"ו) וכן משמע בחיי אדם (כלל קנ"ד דין ל"ג)], והשאלה אם רשאי בעה"ב לברך בשבילו ברכת שהחינו בין ברכות להדליק ושעשה ניסים להדלקה, או שמא כיון שהברכה רק לחובת ברכת הראיה, ואין לה שייכות לעצם מצות ההדלקה, תו ה"ל הפסק בין ברכות להדליק ושעשה ניסים להדלקה.

היוצא בהדלקת בעה"ב אם צריך לשמוע הברכות

והנה שמא נוכל ללמוד בזה ממש"כ הזרע אמת, שאם מדליק להוציא אשתו ובני ביתו יחזור ויברך שהחינו, ויש לעמוד בטעמא דמילתא ובהקדם החקירה הידועה, בכל הדלקת נר חנוכה שבליילה הראשונה מברך ג' ברכות ובשאר הלילות ב', אם אשתו ובני ביתו שיוצאים בהדלקתו מחוייבים לברך גם הם, וצריכים לשומעם בכוונת שומע ומשמיע, או שמא רק בעה"ב עושה ההדלקה הוא המחוייב בברכות, אבל בני ביתו שיוצאים בהדלקתו בלא מעשה אין צריך שישמעו.

וניחזי אנו, שברכת להדליק לכאן פשוט שאין לה שייכות אלא לבעה"ב עושה ההדלקה, ושאר בני הבית לאו משום שליחות הוא כדי שחובת הברכה תחול גם עליהם, דומיא דברכת להדליק על נר שבת שהאשה המדליקתו היא המברכת, ולא מצינו בשאר בני הבית שצריכים לכיון לצאת בשמיעתה. כי מיבעיא לן לענין ברכות שעשה ניסים ושהחינו, אם בני הבית שיוצאים בהדלקה מחוייבים גם הם בברכות אלו, וצריכים לשומעם בכוונת שומע ומשמיע.

קיבוץ בני הבית כדי לפוטרים מלברך על הראיה ולפירסום הנס

ואיכא למיפשטה מהמבואר במ"ב (תרע"ז סק"ד) לענין אכסנאי המשתתף עם בעה"ב בפריטי, שצריך לשמוע הברכות מבעה"ב, וציין לאחרונים. והמכוון לכאן להפמ"ג (א"א סק"א) מהא"ר בשם שכנה"ג, ומטעם דאל"ה יצטרך לברך על הראיה, לדעת הסוברים דחיוב ברכת הראיה הוא אפילו במי שמדליקין עליו בביתו.

והנה מהאי טעמא ראוי גם לבני הבית ליצא הברכות מבעה"ב, כדי שלא ליכנס בספק חיוב ברכת הראיה, אבל מ"מ משמע שלפסק הש"ע (תרע"ו ס"ג) דמי שמדליקין עליו בביתו פטור מלברך על הראיה, אין החיוב על האכסנאי לברך או לשמוע מבעה"ב, אע"פ שהוא שותף ממש בשמן, [ונפקא מינה שאת ברכת להדליק לא יצטרך לשמוע מבעה"ב, שהרי בראיית נר חנוכה לא יתחייב בה], וכל שכן לבני הבית שטפלים לבעה"ב ליצא בהדלקתו גם בלא שיתוף, שאין מחוייבים בברכות ההדלקה.

ואכן כן משמע בחיי אדם (כלל קנ"ד דין כ') שכתב דקודם שידליק יקבץ כל בני ביתו לפירסום הנס, וכ"ה בקיצוש"ע (סי' קל"ט ס"י), הרי דאי לאו משום פירסום הנס לא היו בני הבית צריכים להתקבץ

כחיוב אחד ניהו או לאו, דכתב בטעמא דמברכין להדליק נר חנוכה וז"ל לפי שבכל הלילות לבד מלילה הראשון יש בו נרות להדליק ולא נגמרה המצוה עד שמדליק כל הנרות להכי מברך להדליק דמשמע להדליק כל נר ונר, ולא חלקו ברכת לילה הראשון משאר לילות עכ"ל לפי הנוסחא שלפנינו, והקשה הגאון בעל האבן שלמה אמאי לא כתב הראב"ן בפשיטות דנר חנוכה הוי כמו סוכה דמצותה כל ח' ימים ולכן מברכין להדליק, ולכאן יש לדקדק מדברי הראב"ן דסובר דכל לילה מצוה בפנ"ע ולפיכך הוצרך לתרץ דלא חילקו בין לילה ראשון לשאר ימים.

אולם הכלי חמדה הביא דיש עוד נוסחא אחרת בדברי הראב"ן שכתוב שם בזה"ל 'ולא חילקו בין ברכות לילה האחרון לשאר לילות ע"ש, ולפי"ז יצא לנו איפכא דכוונת הראב"ן דבאמת זה הטעם דמברכין להדליק בלילה הראשון משום דהמצוה לא נגמרה עד לילה האחרון, אלא דבלילה האחרון היה ראוי לברך 'על מצות' ע"ז כתב דלא חילקו בין לילה האחרון לשאר לילות, אולם כתב דאינו יודע מקור נוסחא זו ויש להעיר עליה וכמשי"ת להלן, [א"ה לע"ע לא מצאתי בס' הראב"ן ענין זה].

ראיה שאין עליה תשובה מדברי המרדכי

ויש להביא ראיה מפורשת דכל הלילות כמצוה אריכתא מדברי המרדכי שכתב חידוש פלא בשם רבינו מאיר דמי שלא הדליק בלילה הראשון נר חנוכה יש כאן דיחוי במצוות ולא ידליק בשאר ימים, ופי' בגמ' דאי לא אדליק בתחילת הזמן ידליק בסוף הזמן אבל אם לא אדליק בכלל ביום ראשון אינו מדליק בשאר ימים כן אולי יל"פ דבריו יעו"ש, אבל עכ"פ יש להוכיח מדבריו דכל הימים כמצוה אחת הן וצ"ע.

ושו"ר בתו"ד הכלי חמדה דהביא ראיה זו אלא שלא הביא דין זה מהמרדכי אלא ציין לשלטי הגבורים פ' במה מדליקין אות ה' שכתב בשם האורחות חיים בשם רבינו שלמה שכתב דמי שלא הדליק בלילה אחד מכל הלילות שוב אינו מדליק שכבר הוא דחוי ע"כ, וכתב הכלי חמדה דנראה דס"ל דכולן מצוה אחת הן.

אולם בעיקר הדבר כתב להקשות שם דלפ"ר צ"ע דמאי שנא מלולב דהוי כל יום מצוה בפנ"ע כיון דמיפסקו ימים מלילות כדאמרינן בגמ' בסוכה, והכי נמי מפסקו הימים שאין בהן מצות הדלקה מלילות וכל יום מצוה בפנ"ע.

וכתב דאולי י"ל כיון דמצותה משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק הרי המצוה מתחלת בעוד יום וגומרה בלילה, וכיון דיש מהמצוה ביום ובלילה הוי בגדר תמיד כמבואר כיוצ"ב בירושלמי יומא [פ"א ה"א] לענין מלואים ולחם הפנים דאם יש מהמצוה מיום ולילה הוי בכלל תמיד, והכ"נ הוי כאי' השמונה ימים מצותן שיהיה דולקת תמיד ולכן הוי מצוה אחת, ואפי' לפי דברי ר"ת במנחות כ'. דמפרש לה משתקע החמה היינו סוף שקיעה ג"כ יש עוד שני חלקי מיל עד הלילה עכ"ל הכלי חמדה ביישוב קו' זו.

עוד הוסיף לבאר שם דכיון דעיקר מצות הדלקת נר חנוכה להראות ולגלות הנס שהיה במנורה ח' ימים א"כ מוכרחין להדליק כל הח' ימים ומי שלא הדליק בכל הימים חיסר בגילוי הנס שהיה ח' ימים ויש בכך חיסרון בקיום המצוה של הימים שהדליק בהם ולפיכך כל הלילות מצוה אחת הן.

ביאור פלוגת ב"ש וב"ה

והוסיף שם דאפשר לפרש דבזה תליא פלוגתא דב"ש וב"ה אם צריך להדליק בתחילה כנגד ימים הנכנסין דשמא יאנס ואח"כ לא יוכל לקיים המצוה, ולזה הדלקה ביום ראשון מהני לפרסם הנס שהיה ח' ימים, אמנם לב"ה כל זמן שלא הדליק כל הלילות חיסר בפרסום הנס שהיה במנורה וכתב לחדש דלא קיים המצוה כלל ע"ש.

מי שמדליק רק ביום הראשון כמה נרות ידליק

ומדברי הכלי חמדה יש ללמוד לנידון מי שאין בידו להדליק אלא ביום ראשון דחנוכה דפשיטא דידליק ח' נרות בכדי שיעשה היכר לנס המנורה של ח' ימים, וכן מצינו בספר שפתי צדיק דמי שמדליק מחמת אונס רק ביום הראשון ידליק ח' נרות, וכתב דעיקר הטעם דפליגי ב"ה על ב"ש היינו משום סברת מעלין בקודש ואין מורדין אבל בנידו"ז דאין כאן 'מורדין' כיון דלמחר לא ידליק א"כ מודו ב"ה דידליק ח' נרות ע"ש.

ולפי"ז יש לדון היאך הדין אם זכה האדם הנ"ל שהדליק ביום הראשון ח' נרות וזיכוהו משמאי בהדלקה נוספת ביום השני האם יעשה כדברי ב"ש ויהא פוחת והולך או דשמא צריך להמשיך להדליק ח' נרות כל ימי החנוכה משום דינא דאין מורדין, אולם

בירך שהחיינו בביהכ"נ, ואינו חוזר ומברך אלא להוציא בני ביתו משום שומע כעונה, נמצאת הברכה שלא ע"י המדליק, שבעה"ב מדליק ובני ביתו יוצאים ידי חובת הברכה בשמיעתה הימנו, ובכזה יש לעיין, כגון איש ואשתו שיוצאים שניהם בהדלקה אחת, והאיש חולה ואינו יכול להדליק הנרות, אם רשאים שהוא יברך ואשתו תדליק, דשמא תקנת הברכה לעושה מעשה ההדלקה דוקא, [ושאני ממדליק ע"י שליח שמברך כמבואר ממ"ב (תרע"ה סק"ט), דשאני התם דשלוחו כמותו, ומתייחס מעשה ההדלקה אל המשלח, אבל בנר איש וביתו המדליק לאו שליח הוא לשאר בני הבית, רק שכולם נפטרים בהדלקתו, וי"ל דגרעי לענין הברכה].

ויש ללמודו ממש"כ הרמ"א (תרע"א ס"ז) לענין הדלקת ביהכ"נ, שאם רוצים למהר להתפלל לאחר שברך הש"ץ והדליק אחד מהן, יוכל השמש להדליק הנשארים והש"ץ יתפלל, ופירש המ"ב (סקמ"ט) דהברכה חל על האחד שהדליק דהיא העיקר, והשאר אינן אלא הידור מצוה בעלמא, והוא הדין בביתו כשמזדמן לו איזה דבר נחוץ לאחר שהדליק אחד מהן, יוכל אחר להשלים בשבילו את שארי הנרות, ע"כ. הא קמן, שאם לא הדליק הש"ץ אפילו נר אחד, לא יתן לשמש להדליק כל הנרות, אע"פ שהשמש גם הוא מישך שייך בנרות ביהכ"נ כמו הש"ץ, ומשום שהברכה צריכה שתהא ע"י המדליק דוקא, וכ"כ הפרי חדש (תל"ב ס"א בסופו) ללמוד מדברי הרמ"א, דאלמא המברך צריך להדליק.

ואחר כל זה יהא קשה לומר בטעם דין הזרע אמת, דמה שחוזר לברך שהחיינו להוציא אשתו ובני ביתו, היינו מצד חובת הברכות דידהו על מצות ההדלקה וכנ"ל, דהרי כיון שבעה"ב הוא המדליק, דין ברכות ההדלקה ליאמר על ידו דוקא, ולא שיצאו בה בני הבית משום שומע כעונה, ועל כרחין טעם הזרע אמת משום לתא דברכת הרואה, ומברך שהחיינו כדי להוציאם ידי חובת ברכת הראיה, ולא שייך כלל לעצם מצות ההדלקה, ותו שמע מינה שברכת הרואה חשיבא מעניינא, ולא הויא הפסק בין ברכות להדליק ושעשה ניסים להדלקה.

אם כי יש לחלק, דאמנם דינא הוא שהמדליק יהא המברך ולא אחר, אבל כל שהאחר יוצא ידי חובת הברכה בשמיעתה מן המדליק שפיר דמי, דסו"ס הברכה נאמרת ע"י עושה המעשה, אע"פ שהוא עצמו אינו מחוייב בה, והיוצא בה הוא אחר, וממילא דבגוונא דהזרע אמת שבעה"ב הוא המברך שהחיינו להוציא אשתו ובני ביתו, שפיר דמי ליצא בה מצד חובת הברכות שעל מצות ההדלקה דשייכי בה כל בני הבית.

מסקנת הדברים

א] בני הבית היוצאים בהדלקת בעה"ב, מן הדין אין צריכים לשמוע הברכות ולצאת בהם, אבל ראוי כן שיכוונו לצאת בשמיעת ברכות שעשה ניסים ושהחיינו, כדי שלא יכנסו בספק חיוב ברכת הראיה. ב] ומ"מ י"ל שהחיוב על כל בני הבית שתהא הדלקה בברכות, והברכות עולות לכל היוצאים בהדלקה כאילו בירכו הם, ולהכי בשהדליקו עליו בביתו בלילה הראשון נפטר מלברך שהחיינו בלילה השני. ג] איש ואשתו שיוצאים שניהם בהדלקה אחת, והאיש חולה ואינו יכול להדליק הנרות, אין רשאים שהוא יברך ואשתו תדליק, שהברכה צריכה שתיאמר ע"י המדליק דוקא, ולא ע"י אחר אפילו היוצא בהדלקתו. ד] גבאי שברך על הדלקת ביהכ"נ בלילה הראשון, ואין לו בני בית שיחזרו ויברך להם שהחיינו, ונקלע לביתו בשעת ההדלקה אדם המחוייב בברכת הרואה, יש לעיין אם רשאי לברך בשבילו ברכת שהחיינו, דשמא ה"ל הפסק בין ברכות להדליק ושעשה ניסים להדלקה, ואת"ל במה שחוזר לברך להוציא אשתו ובני ביתו, דטעמא משום לתא דברכת הרואה, שמע מינה דלא חשיב הפסק.

הרב אליסף פרלמן

הוצאת יותר מחומש למצות נר חנוכה

א] כתב הפרי מגדים תרע"א ג' משב"ז וז"ל ועיין סימן תרנ"ו [בהגה] באתרוג, מצות עשה בממון אל יבזבז יותר מחומש, והוא הדין נר חנוכה וכו'. עכ"ל. ומבואר דגם כלפי דין נר חנוכה אין להוציא יותר מחומש, כשאר מצות, והגאון רעק"א מוכר כסותו ולעני"ד לא משמע כן דהא עני המחזיר על הפתחים מוכר כסותו ולעני"ד כזה נראה דכסותו היא בכלל הון רב ואפשר יותר משליש שבנכסיו, אלא על כרחיך דמשום פרסום הנס החמירו יותר חז"ל ממצות עשה, וכן משמע ממה שכתב המג"א סימן תרנ"ו סק"ז בשם

כדי לשמוע ברכות ההדלקה. ובשעה"צ (תרע"ב סק"ז) הביא מהחמד משה, שאם שכח או נאנס ולא הדליק עד שישנו כל בני ביתו, יקיץ שנים או שלושה מהם וידליק, ולכא' כיון שמברך על ההדלקה, למה לא יקיץ כל בני הבית כדי שיצאו ידי חובת הברכות בשמיעה הימנו, ושמע מינה שאין מחוייבים בהם.

ומעתה צ"ע במש"כ הזרע אמת לענין הש"ץ שברך שהחיינו על הדלקת ביהכ"נ, שאם מדליק בביתו להוציא אשתו ובני ביתו, יחזור ויברך שהחיינו, וקשה דלמה שנתבאר שאר בני הבית אינם מחוייבים בברכות ההדלקה, והוא לעצמו כבר יצא ידי חובת ברכת שהחיינו בהדלקת ביהכ"נ.

ברכת שהחיינו לאשתו וב"ב משום ברכת הרואה

ושמא י"ל, דחובת בני הבית בברכת שהחיינו משום לתא דברכת הרואה, שהרי כבר כתב המ"ב (תרע"ו סק"ו) דיש פוסקים דסברי דאפילו יודע שמדליקין עליו בביתו, צריך לברך על הראיה להודות על הנס, וגם לברך אז שהחיינו, ואע"ג דמסיק דמ"מ אינו כדאי לעשות כן למעשה, דספק ברכות להקל, הא טעמא משום דיש לחוש לפסק הש"ע שברכת הרואה אינה אלא במי שאין מדליקין עליו בביתו כמבואר בשעה"צ (סק"א), וטעם שיטה זו מבואר בתשובת רעק"א (תניינא סי' ג') משום דכיון שיוצא בהדלקת אשתו שבביתו, א"כ גם מה שברכה כאילו הדליק הוא בברכה, ונפקא מינה למי ששכח מלברך קודם ההדלקה, דלכ"ע יוכל לברך על הראיה, יעוי"ש, וממילא דהוא הדין בש"ץ שכבר יצא ידי חובת ברכת שהחיינו בהדלקת ביהכ"נ, דכיון שדינו שלא לברך שהחיינו על מעשה ההדלקה שבביתו, לכ"ע שייכי בני ביתו בחיובא דברכת הרואה, וזהו שחוזר לברך להוציאם בברכת שהחיינו דרואה.

ואם כנים אנחנו בביאור זה, יהא מוכח מדין הזרע אמת דברכת הרואה לא חשיבא הפסק בין ברכות להדליק ושעשה ניסים להדלקה, ומשום דגם ברכת הרואה מתייחסת לנר הנדלק, והשבח מענין הדלקת הנרות, וממילא דבנידון דידן יוכל הגבאי לחזור ולברך שהחיינו בשביל אותו המחוייב בה משום רואה, דהא גם כשחוזר לברך להוציא אשתו ובני ביתו הכי הוא, שענין הברכה לדידהו רק מצד חובת הראיה.

היוצאים בהדלקת בעה"ב עולים להם הברכות כאילו בירכום הם

אמנם לכא' יש מקום לביאור אחר בדין הזרע אמת, ד"ל דלעולם מה שחוזר הש"ץ לברך שהחיינו להוציא אשתו ובני ביתו, הוא כן מצד חיוב הברכה דידהו על מצות ההדלקה, ואע"ג דבעלמא אין צריכים בני הבית לברך הברכות או לשומעם מבעה"ב, מ"מ טעמא לאו משום שחובת הברכות רק על בעה"ב עושה ההדלקה, ושאר בני ביתו לא נתחייבו בהם כלל, דלעולם נימא שחיוב הברכות מוטל על כל בני הבית כמו מצות ההדלקה, אבל כשבעה"ב מברך ומדליק, מתייחסת ההדלקה עם ברכותיה לכל בני הבית ליפטר בהם כאילו הדליקו הם בברכות.

וכן מבואר במ"ב (תרע"ו סק"ז) לענין מי שבלילה הראשון לא בירך שהחיינו משום דסמך על אשתו שהדליקה בביתו, ובלילה השני חזר לביתו ומדליק בעצמו, שלא יברך שהחיינו, הרי שברכות ההדלקה שיוצא בה עולים לו כאילו בירכום הוא.

ברכת שהחיינו לאשתו ובני ביתו מצד מצות ההדלקה דידהו

ומעתה בש"ץ שברך שהחיינו בביהכ"נ, ויש לו בני בית היוצאים בהדלקתו, שפיר כתב הזרע אמת שחוזר לברך שהחיינו להוציאם בג' ברכות ההדלקה, [רק דבעלמא א"צ שישמעו הברכות מבעה"ב, כיון שגם הוא מחוייב בהם, ונפטרו כל בני הבית בהדלקה עם ברכותיה, אבל הכא שבעה"ב אינו מחוייב בברכת שהחיינו, מן ההכרח שיצאו בני ביתו בשמיעתה הימנו, כדי שיהא עליה שם ברכה המחוייבת ולא ברכה לבטלה, ונפקא מינה דסגי בחד מבני הבית שישמענה, ושאר בני הבית ייפטרו בהדלקה עם ברכותיה כחדא כמו בעלמא, והוא חידוש דבני, וכיון שחובת ברכת שהחיינו זו משום מצות ההדלקה דבני הבית, פשוט שלא תהא הפסק בין ברכות להדליק ושעשה ניסים להדלקה גם כלפי בעה"ב, אבל כשהברכה באה רק משום חובת ברכת הרואה, לעולם נימא דלאו מענין ההדלקה היא וחשיבא הפסק בין הברכות למצוה.

איש חולה אם רשאי לברך ואשתו תדליק

אמנם לכא' יש לפקפק בביאור זה, דכיון שבעה"ב המדליק כבר

הרש"ל, עכ"ל הרעק"א, ומבואר לדבריו אכן יש להוציא אפילו יותר מחומש למצות נר חנוכה.

והנה החיוב למכור את כסותו ביאר בשבט הקהתי ח"ב סי' רל"ב דאין הכונה שישאר בלא כסות, דעל זה אינו מחויב אלא הכונה שיוציא מכסותו היקרה שהוא לובש ויקנה כסות יותר פשוטה וכמו שמצינו [ח"מ סי' ע"ז סכ"ג] בדין מסדרין לבעל חוב תשלום החוב ע"י שמוכר הלווה כסות יקרה שלו ויקנה פשוטה, עכ"ל, ונראה דמכל מקום סובר הרעק"א דסו"ס כיון שאנו מחייבים אותו למכור את כסותו הרי זה כהוצאה של חומש ואפילו שליש ויש ללמוד מכך דגם בזה הוא מחויב, וצ"ב שיטת הפרי מגדים בדין זה.

והיה נראה לבאר בשיטת הפרי מגדים, דס"ל דאין כאן חיוב מסוים של מכירת כסותו, רק הביאור הוא דחיובו הוא אפילו לשאול על הפתחים, ומכיון שכך אם הוא אינו רוצה לשאול על הפתחים מחויב נמי למכור כסותו, כיון דכל כהאי גוונא מכירת הכסות איננה באה כאן מצד עיקר חיובו למכור כסותו רק מצד מה שבא להיפטר מחיוב שלו לשאול על הפתחים, וכלפי זה אינו נפטר מחיובו אלא אם ימכור כסותו, והכי נמי אם אינו רוצה לשאול על הפתחים יוציא יותר מחומש שהרי זה בחירה שלו לפטור עצמו.

ומה שכתב הפרי מגדים דאינו חייב להוציא יותר מחומש י"ל דהיינו כאשר איכא אופן שאין בידו כלל לשאול על הפתחים, או כגון ששאל על הפתחים ולא השיג, דבכה"ג הצד לחיובו להוציא משלו הוא רק מצד עצם חיוב המצוה ובהכי י"ל דאכן איכא הגבלה שלא יוציא יותר מחומש כמו בכל מצות עשה, ולפ"ז יא כן אכן חידוש דבכה"ג אכן אין לו חיוב למכור את כסותו, ואמנם זה חידוש, אך הוא קצת מדוקדק בלשון הרמב"ם ה' חנוכה פ"ד ה"ב ושר"ע תרע"א א' שואל על הפתחים או מוכר כסותו ומדוע הקדימו את שואל על הפתחים, הלא כיון שמחויב למכור את כסותו לכאן זהו קודם לשאול על הפתחים שהרי יש בידו ע"י מכירת הכסות להימנע מלשאול על הפתחים, ולהטיל על אחרים את חיובו, אבל אם נימא כהנ"ל הרי תחילת חיובו הוא לשאול על הפתחים ומכאן זה הוא דמחויב שאם ימנע מלשאול על הפתחים יתחייב למכור את כסותו.

או ד"ל באופן אחר דהפמ"ג חידש דיש הגבלה של חומש, והנפק"מ דבהכי כבר אין צריך להוציא מעצמו ורשאי לשאול על הפתחים, דאילו בפחות מכן לכאן נראה דצריך להוציא מעצמו ואינו רשאי לשאול על הפתחים, דמהיכי תיתי להטיל על אחרים את מה שהוא חייב בו, ולפ"ז עולה דמודה הפמ"ג ביותר מחומש דאם לא ישאל על הפתחים יצטרך להוציא גם יותר מחומש, אך זהו חידוש בדעת הפמ"ג לומר כן ויל"ע.

[ב] אך לכאן עדיין אפשר להקשות מעיקר החיוב לשאול על הפתחים, דהנה לכאן יש להוכיח מדין זה עצמו דאין הגבלה של חומש מנכסיו להוצאה על המצוה דהדלקת נרות, שהרי מי שיש לפניו איזה הוצאה פרטית של יותר מחומש מנכסיו בודאי אינו יכול לקחת צדקה מחמת כן ולשאול על הפתחים, דהרי לא נעשה עני ע"כ שצריך להוציא מחומש, וא"כ היה נראה ללמוד דאם לצורך המצוה הוא יכול אפי' לשאול על הפתחים ולהטיל מצותו על אחרים, א"כ מקודם לכן הוא מחויב להוציא מממונו יותר מחומש, שהרי זה קודם להטלת החיוב על אחרים [ומדוע לא הוכיח הרעק"א כבר מדין זה דיש חיוב יותר מחומש].

והנראה לבאר דמאחר שכסף זה שהוא מקבל אינו בא לרכוש וממונו הפרטי אלא ניתן לו רק לצורך קיום המצוה ואין זה שייך לשאר ממונו כשיוציאו על המצוה, וממילא אין זה חשיב שמרבה את ממונו מאחרים ושומר על הממון שלו שלא להוציא יותר מחומש, וכיון שהוא אינו משועבד למצוה להוציא עליה יותר מחומש יכול לקחת את ההוצאה של המצוה מאחרים ולא מוטל על ממונו, באופן שלפ"ז אכן יכול להיות מצב שאדם זה שיש לו ממון אלא דלא סגי ליה בחומש ממונו לצורך קיום המצוה, הרי זה ישמור את ממונו אצלו ויחזר על הפתחים לצורך המצוה [ואפשר דיקח מאחרים רק מה שהוא יותר מחומש אצלו, אבל עד חומש יקח מממונו, ויל"ע].

אלא דלכאן אכתי קשה שהרי הטעם של הגבלת חומש הוא כדי שלא יעני ויצטרך לסובב על הפתחים, והיאך נחייבנו לחזר על הפתחים ישר, ועוד שאם הוא כבר מחזר מה ימנע מחיוב החומש רק מחמת שלא יצטרך לסובב על הפתחים בעתיד, והנראה לחלק דיש הבדל אם הוא סובב על הפתחים עבור קבוצת ממון הנצרך לו או עבור המצוה, דהגבלת החומש הוא בכדי שלא יגיע למצב שיסובב עבור עצמו, אבל מסובב עבור המצוה לא חשיב עבור עצמו כלל אלא עבור המצוה, ובזה הוא שנתחייב.

[ג] ואכתי נראה לדון בזה שלא יהא באפשר שיקח מאחרים כאשר

יש בידו להוציא יותר מחומש מעצמו, ובהקדם דהנה בעיקר החידוש דשואל על הפתחים איכא חידוש נוסף והוא שיש בכלל מצות צדקה לעוזרו על הדבר הזה, [דלא מסתבר שהוא דין שלו לשאול על הפתחים והם אינם חייבים כלל רק נדיבות לב בעלמא, וכעת לא מצאתי מפורש], ונראה דהוא חידוש שהרי י"ל דאם הוא עצמו פטור ביותר מחומש א"כ כל פרוטה של אחר עבור דבר זה נחשבת כיותר מחומש שלו אשר אין בה חיוב, דכשם שממונו יותר מחומש אינו משועבד למצוה כך ממון אחרים אינו משועבד למצוה שלו, ואם הוא בא לקחת מממון שאינו משועבד לכך, מהיכי תיתי שיקח מאחר, וכבר יקח מעצמו מממון שאינו משועבד על המצוה.

והנראה דלא קשיא ד"ל דיותר שייך לגבות מממון של אחרים מאשר לגבות יותר מחומש אצלו, משום שהאחרים שנותנים עבורו אין נותנים יותר מחומש שלהם, וכל כמה שהוא ממון שאינו יותר מחומש מממון הנותן, הרי ששייך כלפיו שעבוד לעניני המצות ונתחדש בנר חנוכה דיש בזה שעבוד גם כלפי מצוה של אחר, משא"כ ממון שהוא יותר מחומש מנכסי הנותן הוא מופקע מלהיות משועבד לעניני המצות, ועל כן יותר בקל שיקח מאחרים ולא יוציא מעצמו ממון יותר מחומש.

[ד] והנה כל זה ביארנו בשיטת הפרי מגדים דס"ל דאכן יש הגבלה של חומש מממונו, אכן לפי רעק"א דליכא הגבלה של חומש ממנו במצות נר חנוכה, ולמד כן מכא מה שמצינו דמוכר את כסותו, ואשר יש לזון האם יכול לגבות מאחרים כאשר יש בידו להוציא מעצמו יותר מחומש, דהנה כבר נתבאר דכאשר ההוצאה שלו היא פחות מחומש מסתבר דאין מוטל על אחרים לתת לו הוצאה זו שהוא מחויב בו, אמנם לגבי יותר מחומש יש לזון דלעיל נתבאר דיכול לגבות זאת מאחרים וזהו בשיטת הפמ"ג דהוא אינו משועבד על יותר מחומש, אך לפי רעק"א שהוא משועבד גם על יותר מחומש א"כ שמה גם זה יקדם לאפשרות של להישאל על אחרים.

ולכאן יש להביא ראייה דיכול לשאול על הפתחים לצורך כך, שהרי מבואר דחייב נמי למכור את כסותו לצורך המצוה, ובכל אופן יכול לשאול על הפתחים ולא למכור את כסותו, ומתבאר דגם כאשר יש לפניו חיוב של הוצאת ממון לצורך המצוה בלי הגבלה וגם מכירת כסותו משועבדת על כך מכל מקום יכול להקדים לשאול על הפתחים לשם כך, וא"כ י"ל דהוא הדין גם לענין הוצאה יותר מחומש אע"ג שזה מוטל עליו הא מיהת דיכול להקדים ולשאול על הפתחים בכדי למנוע מעצמו הוצאה זו.

וביאור הדברים הוא דאנו רואים את השעבוד שלו ביותר מחומש כדבר חידוש לא פחות מאשר החידוש שממון אחרים נמי משועבד למצוה זו, והוא חידוש ודין במצוה שיש בכוחה לחייב ממון לצורך קיומה יותר משאר חיובים וכיון שזולת חידוש זה אין ממונו שיותר מחומש משועבד לכך על כן דרגת החידוש ביחס לשעבוד של ממונו יותר מחומש היא באותו דרגה של שעבוד ממון אחרים, ואין נפק"מ באיזה אופן יקיים את חיוב המצוה בזה.

ואמנם יש לחלק לומר דדוקא מכירת כסותו יכול להקדים ולשאול על הפתחים ולא למוכרה משום דהכסות שהוא לובש הוא ממון שעומד אצלו לענין זה של כסותו, וחידוש הוא שיצטרך לשנותו ולמוכרו עבור המצוה, כיון שזה אינו ממון שעומד להוצאה כלל, משא"כ ממון יותר מחומש שהוא ממון העומד אצלו להוצאה ואע"ג דבעלמא אינו חייב בהוצאתו משום דחיישינן שלא יעני מכן, אבל כאשר לא חיישינן להכי י"ל דזה קודם מאשר להטיל חיוב זה על אחרים, אכן יש מקום לומר דאינו כן אלא חידוש מיוחד הוא שיש חיוב גם על הוצאה כזו, אבל אותו חידוש הוא שגם ממון אחרים משועבד לענין זה ואין לו דין להקדים לעשות זאת דוקא מממונו, כאשר רק מחמת החידוש של חביבות נר חנוכה מוטל עליו הוצאה זו.

ויש לזון לפי הרעק"א האם נימא דיתנו נמי אחרים יותר מחומש שלהם עבורו, כמו שהוא מוציא יותר מחומש, ואמנם מסתבר שאם ביכלתו להוציא יותר מחומש יהא זה מוטל עליו לפניו בסדרי קדימה, ויתכן דאף קודם להטיל עליו חיוב למכור כסותו לפני חיובם להוציא ממון יותר מחומש עבורו, אך במקום שאין אצלו אפשרות כלל להשיג ממון יש לזון האם הם מחויבים מחמת מצות נר חנוכה שלו להוציא אף יותר מחומש כשם שהוא חייב, ואפשר לדון דאפילו ימכרו את כסותם כמו שהוא חייב, אכן נראה בפשטות דודאי חידושים אלו שייכים רק אצל האדם עצמו המחויב ואין זה מוטל על אחרים באותו דרגת חיוב ואפילו חומש אין צריכים להוציא עבורו.

ואמנם נראה לחקור האם חיובם של אחרים להשתתף עמו הוא מדיני מצות צדקה רגילה, שהוא בכלל מחסורו אשר יחסר לו, או דילמא הוא מדין ערבות ושותפות בחיוב המוטל עליו מצד המצוה ואין זה שייך לגדרי חיוב צדקה רגילה, ומצינו קצת מקור לכך ממי

תרע"א ס"ח) ועוד אחרונים, דמי שיש לו ב' חלונות, עליו להדליק בחלון הסמוך לרה"ר שיש בה יותר עוברים ושבים, ועד"ז יעוי' בפר"ח (סי' תרע"א ס"ה) וחידושי הר"מ קזיס (שבת עמ' 46) דגם לד' רש"י דמדליק על פתח ביתו ולא על פתח חצירו, מ"מ הדר בעליה ומדליק בחלון, אם יש לו ב' חלונות, האחד סמוך לחצר והשני סמוך לרה"ר, עליו להדליק בחלון הסמוך לרה"ר משום דיש בזה יותר פרסומי ניסא, וכ"כ בשפ"א (שבת כא:). ודברות משה (סי' כ"ו הערה י"ד) דאם יש ב' פתחים לביתו, האחד פתוח לרה"ר והשני פתוח לחצר, מודה רש"י דמדליק בפתח הפתוח לרה"ר מפני שיש בזה יותר פרסומי ניסא.

וביותר מצאנו לכמה מפוסקי זמנינו שנקטו דדין זה להרבות בפרסומי ניסא דוחה דינים אחרים אע"פ שהם דינא דגמ', וכדלהלן:

אם יש יותר פרסומי ניסא בימין הפתח

א. אם יש יותר פרסומי ניסא כשידליק בצד ימין של הפתח, דעת הגריש"א זצ"ל דידליק בימין אע"פ שמבטל בכך דינא דגמ' להדליק בשמאל כדי שיהא מסובב במצוות (פניני חנוכה פ"ד עמ' פ"ח, ובספר חנוכה פ"א ס"ב ודברי שי"ח חנוכה עמ' כ"ה מובא כן בשם הגר"ח זצ"ל, אבל בספר ימי הלל והודאה עמ' נ"ט כתב שהגר"ח זצ"ל ביאר לו דכוונתו רק כשאין רואים כלל בצד שמאל, וכ"כ בשמו בספר וישמע משה ח"ג עמ' ע"ו), וכן הורו הגרש"א והגר"ק זצ"ל לענין חלון, דאע"פ שיש ענין להדליק בימין החלון, מ"מ אם בשמאל יש יותר פרסומי ניסא עדיף, וכן אם יצול להדליק בפתח הבית למרפסת באופן שגראה ברה"ר וידליק בצד שמאל של הפתח ויהא מסובב במצוות, או להדליק בחלון או ע"ג המעקה של המרפסת, אם יש יותר פרסומי ניסא בחלון או ע"ג המעקה ידליק שם (הליכות שלמה פ"ד ס"ב והערה ג', מעדני שלמה עמ' ק"ז, חוט שני עמ' שז-שח, ובקונט' ימי החנוכה עמ' נ"ט כתב בשם הגר"ח זצ"ל למעשה מטעם זה).

[והנה עיקר הסברא מבוארת בלבושי שרד (סי' תרע"א ס"ז) 'דפרסומי ניסא עדיף מסברא שיכנס בין שתי מצות', והרחיב בזה בשו"ת אגרות משה (אור"ח ח"ד סי' קכ"ה) וז"ל; 'הוא ברור מגמ' דפרסומי ניסא הוא מעיקרי הדינים בהנרות וטעם שיכנס בין שתי מצות אינו שייך להמצוה ולזכרון הנס אלא כשהיה פרסום הנס שיהא באיזה צד יניחנו להנר הכריע ההלכתא כר' שמואל מדיפתי דכניסה בין שתי מצות ממעלת ימין, אבל לא שייך שיהא עדיף ואף לא שיהא למעלת פרסום ניסא שלכן אף שעיקר בזה"ז הוא ההיכר לבני הבית מאחר שא"ל לנו להדליק מבחוץ מ"מ מה שאפשר לעשות ביותר פרסום ודאי יש לעשות' עכ"ל. אולם אינו ראייה לענינינו, דדבריהם מוסבים על המדליקים בפנים כדין שעת הסכנה, וע"ז כתבו דאף דבטלה התקנה של פרסומי ניסא לבני רה"ר בשעת הסכנה, מ"מ עדיין יש מעלה גדולה לקיים את עיקר התקנה, ומעלה זו עדיפה מלהדליק בפנים כשהוא מסובב במצוות, אבל ניד"ד הוא כשמתקיימת עיקר תקנת פרסומי ניסא לבני רה"ר, והנידון הוא על מעלה של יותר פרסומי ניסא. וכן הא דמבואר בשעה"צ (סי' תרע"א סק"ל) דהדלקה בחלון למעלה מעשרה עדיפה מהדלקה בפתח למטה בעשרה משום פרסומי ניסא, מבואר מדבריו דקאי בשעת הסכנה וכוונתו כדברי הלבושי שרד הנ"ל, דאף דבטלה תקנת פרסומי ניסא לבני רה"ר מ"מ יש בזה מעלה גדולה לקיים עיקר התקנה וזה ודאי דוחה מעלת הדלקה למטה מעשרה¹, אבל כשמתקיים עיקר דין פרסומי ניסא לבני רה"ר, אין ראייה מדבריהם דתוספת פרסומי ניסא דוחה דינא דגמ'.

פרסומי ניסא כנגד הדלקה למטה מעשרה

ב. אם יש יותר פרסומי ניסא כשידליק למעלה מעשרה מובא בשם הגריש"א זצ"ל דיעשה כן אע"פ שמבטל בכך דינא דגמ' דמצוה להניחה למטה מעשרה (הערות שבת כא: אות ל"ב, וכ"כ הגר"ח זצ"ל בספר דולה ומשקה עמ' 265), וכן הורו האג"מ הגר"ק והגר"ח זצ"ל לענין חלון, דאע"פ שכתב המשנ"ב (סי' תרע"א סק"ז) דאם יש לו ב' חלונות, האחד למעלה מעשרה טפחים והשני למטה מעשרה טפחים, יניחנה בשני, מ"מ אם יש הרבה יותר פרסומי ניסא בראשון יניחנה בראשון (חוט שני שם, אור ישראל עמ' צ"ג בשם האג"מ והגר"ח ק, וע"ע בספר שערי ימי החנוכה סי' ב' מה שביאר בזה).

פרסומי ניסא כנגד דין טפח הסמוך לטפח

ג. דעת הגריש"א זצ"ל דטעם דין הדלקה לטפח הסמוך לטפח

מיטתו יעשה שליח להדליק במקום הראוי, וכ"כ בספר שבות יצחק בשם הגריש"א זצ"ל (עמ' ל"ז) ובמכתב הגר"ח זצ"ל בספר עלי שי"ח (עמ' קצ"ו), אולם בספר תורת היולדת (מהדורה חדשה פנ"ז ס"ד) כתב להיפך השם הגר"ח זצ"ל, וצ"ע.

שיש לו קצת שמן דעדיף שיתן לו ולחברו ולא דידליק הוא נר הידור, כמושכ"ת המג"א תרע"א א' וז"ל ואם יש לו שמן בצמצום ולחברו אין לו כלל מוטב שידליק בכל לילה א' ויתן גם לחברו דהא מדינא א"צ אלא א', עכ"ל. ולכאור' ביאור דין זה הוא משום דמוטל עליו ערבות גם להדלקת חברו, [ואפשר לדחות דזהו 'מוטב' בעלמא והוא סברא בקדימה] ומכל מקום עדיין י"ל כנ"ל דגם אם אצלו עצמו זה מחייב ביותר מחומש כשיטת רעק"א, הרי שאצל חברו אין זה מחייב ביותר מחומש.

הרב אברהם זנגר

ריבוי פרסומי ניסא או הדלקת מהדרין מן המהדרין מה עדיף

לחלק ההדלקה לב' מקומות - נר אחד בפתח ומהדרין מן המהדרין בחלון

נראה לדון בדבר החדש, דהנה מצוי בתים שאין בהם אפשרות להדליק בפתח הבית ומדליקים בחלון ויש ב' חלונות בבית, האחד סמוך לרחוב מרכזי ורבים עוברים ושבים בו, והשני סמוך לשביל קטן בין הבנינים ומתי מעט עוברים בו. והנה מעיקר הדין ב' המקומות נחשבים כרה"ר אולם בודאי ראוי להדליק בחלון הסמוך לרחוב מחמת שיש בו יותר פרסומי ניסא (כמו שיבואר להלן). אולם יש לדון באופן שבחלון הסמוך לרחוב אינו יכול להדליק כי אם נר אחד או שנים, ואילו בחלון הסמוך לשביל יכול להדליק ח' נרות, היכן עדיף להדליק מהיום השלישי ואילך, האם עדיף להדליק נר אחד במקום שיש בו יותר פרסומי ניסא, או לקיים תקנת מהדרין מן המהדרין בהדלקת נרות כמנין הימים במקום שיש בו פחות פרסומי ניסא.

ויש לצייר ההיכ"ת בזה, כגון שהחלון הסמוך לרחוב מוסתר ברובו מבני רה"ר ע"י בנין סמוך ולכן א"א לראות כי אם נר אחד או שנים, וכן באופן שהחלון מחוספס והנרות לא נראות בבירור מבחוץ אלא רק האור היוצא מהן וא"א לידע מנין הנרות, ד"א דאין מתקיים בזה מהדרין מן המהדרין הואיל ואין רואים את מנין הנרות (דיני הדלקת נרות חנוכה להגר"א דינר שליט"א עמ' ל"ו בשם הגר"ח זצ"ל (אולם בספר נר חנוכה סופ"ג כתב בשמו להיפך), וכע"ז בתורת המועדים עמ' רפ"ב בשם הגר"ח זצ"ל ובספר אשרי האיש פל"ה הערה ע"ג), וכן הדבר מצוי בבית שיש בו כמה בנים ואין מקום לכולם להדליק ח' נרות באותו חלון. ונרחיב בביאור שורש הספק.

אם יש נפ"מ לדינא בפרסומי ניסא בין רב למעט

מצאנו כמה דינים בגמ' ופוסקים לגבי מקום ההדלקה שיסודם כדי להרבות בפרסומי ניסא, כגון להניח את הנר למטה מעשרה טפחים (משנ"ב סי' תרע"א סק"ז), וכן להניחו בצד ימין של הפתח במקום שאין מזוזה (משנ"ב שם סק"ד), וכן להניחו בפתח החצר ולא בפתח הבית (ש"ע שם ס"ה, ומשמעות האחרונים דהוא כדי להרבות בפרסומי ניסא), וכל אלו דינים קבועים, אולם לא מצאנו להדיא בפוסקים תקנה כללית דיש להניח הנר במקום שיש בו יותר פרסומי ניסא, אך מ"מ נקטו פוסקי זמנינו דודאי דין זה אמת, דמי שיש לו ב' חלונות הסמוכים לרה"ר, עליו להדליק בחלון שיש בו יותר פרסומי ניסא (חוט שני עמ' ש"ח, הליכות שלמה פ"ד הערה י', שו"ת אור לציון ח"ד סי' מ"ב אות ה', ועוד רבים), וכן לענין גובה הנר בחלון, עליו להניחו בגובה שיהא ניכר יותר לבני רה"ר (שם עמ' ש"ז), וכן לענין הדלקה בצד ימין או שמאל של החלון, עליו להניח בצד שניכר יותר לבני רה"ר (שם), וכן אם יכול להניח הנר בחלון מבחוץ ולא מבפנים ידליק מבחוץ הואיל וניכר יותר לבני רה"ר (שם), וכל זה כדי להרבות בפרסומי ניסא, ואף שלא מצאנו בחז"ל תקנה כזו, היינו מפני שהדבר משתנה במקום למקום ולא שייך לתקן ע"ז תקנה קבועה, אך מ"מ הדין דין אמת, דזיל בתר טעמא, מאחר ורואים בתקנות חז"ל דכל כמה שיש יותר פרסומי ניסא עדיף.

ובספר מאורות נתן (סי' י"ח) הוכיח כן מדברי החכמת שלמה (סי'

¹ מצוה בו יותר מבשלוחו כנגד פרסומי ניסא

ולכן נראה פשוט ג"כ דמעלה זו דוחה המעלה של מצוה בו יותר מבשלוחו, וחולה שאינו יכול להדליק בפתח או בחלון כי אם ע"י

או שנים, וכן באופן שבפתח הבית מדליק האב ואין מקום לבן להדליק שם יותר מנר אחד (וכידוע שמרן הגר"ז הדליק בפתח ביתו ולא נתן לבניו להדליק שם אלא רק בחלון כי חשש שלא יהא היכר שיש כאן ב' הדלקות ויפסיד את קיום מהדרין מן המהדרין שיהא ניכר מנין הימים), וכן הדבר מצוי בישיבות שאין מקום לכל הבורחים להדליק בפתח הפנימיה], האם מעלת הדלקה בפתח הבית דוחה הדלקת מהדרין מן המהדרין.

וכתבו כמה מפוסקי זמנינו דהדלקה בפתח עדיפה כיון שזהו עיקר התקנה, ואין מבטלין עיקר התקנה כדי לקיים מצוה מן המובחר, (שבות יצחק עמ' ל"ז בשם הגריש"א זצ"ל, קובץ פסקי הגר"ש קמנצקי שליט"א עמ' ק"ב ע"ש מה שביאר בזה, וכן צידד הגר"ח זצ"ל במכתבו בספר עלי ש"ח עמ' קצ"ג).

ולפ"ז נראה לפשוט ספיקא דידן לפ"ד הגר"ח זצ"ל, דהא לדבריו כשיש הפרש גדול של פרסומי ניסא הרי זה דוחה מעלת הדלקה בפתח שהוא מדינא דגמ', וא"כ אם מעלת הדלקה בפתח דוחה הדלקת מהדרין מן המהדרין, ק"ו דהפרש גדול של פרסומי ניסא דוחה הדלקת מהדרין מן המהדרין.

ובודאי הדברים מחודשים, ולא באתי כי אם להציע חשבון הדברים לפני החכמים, וכבר הובא בספר הליכות שלמה (פ"ד הערה 11) שהיה רגיל הגרש"א זצ"ל לומר שרבים מהלכות חנוכה בכלל ודיני מקום ההדלקה בפרט אין לנו בהם שרשים מספיקים בסוגיות הגמ' ובדברי הראשונים והדברים תלויים הרבה בסברא ובאובנתא דלבא.



לחלק ההדלקה לב' מקומות - נר אחד בפתח ומהדרין מן המהדרין בחלון

והנה דנו בי מדרשא עצה לב' הנידונים הנ"ל (מי שאינו יכול להדליק בפתח כי אם נר אחד, וכן מי שאינו יכול להדליק בחלון שיש בו פרסומי ניסא רב כי אם נר אחד), והוא שידליק בב' המקומות, כלומר ידליק נר אחד בפתח או בחלון הנ"ל, ובחלון השני ידליק כמנין הימים, ולא מדין הדלקת ספק, אלא מעיקר הדין, ד"ל דאפשר לחלק את הדלקת הנר העיקרי מהדלקת מהדרין מן המהדרין ולקיים עם י"ב הדלקות נפרדות בב' מקומות.

ביסוד תקנת מהדרין מן המהדרין - מצוה בפנ"ע או הידור ותוספת על הנר האחד

נידון זה תלוי ביסוד תקנת הדלקת מהדרין מן המהדרין, אם הוא מצוה בפנ"ע או הידור ותוספת על הנר העיקרי, וכבר דשו בה רבים, ויש ראיות רבות מהראשונים ואחרונים לחקירה זו, [ויש שתלו זאת בלשונות הראשונים, אם 'מהדרין' פירושו מלשון הידור מצוה כפי ה"ח (שבת כא:) או מלשון חיזור אחר המצוות כפרש"י (שם) 'מהדרין אחר המצוות'], ויעו"ל היטב בחידושי הגר"ז ואבי עזרי' בהל' חנוכה שנחלקו בזה אם יסודו הידור לעיקר המצוה כמו ציצין שאינן מעכבין שהוא הידור לקיום עיקר מצות המילה, או דא"י הידור לנר האחד שהוא מחויב להדליק אלא 'היא היא מצוה נפרדת וכו' מה שמרבה במצוה ומדליק עוד משום פרסומי ניסא (ל' האבי עזרי), וביאר בזה האבי עזרי' ד' הא"ר דמברכים על הדלקת הידור זו אע"פ שאין מברכין על ציצין שאינן מעכבין את המילה כדמשמע מדברי הרמ"א (יו"ד סי' רס"ה ס"ג), ויש עוד צד שלישי המבואר בשפ"א (שבת כא:) בגמ' ת"ר מצות חנוכה) דא"י הידור לנר האחד אבל גם לא מצוה נפרדת כי אם מצוה אחת שאפשר לקיימה בנר אחד או בנרות רבים, ולצד זה אפשר לקיימה רק כולה כאחד.

בד' הגרע"א דאם שכח לברך על ההדלקה ונזכר קודם נרות המהדרין לא חשיב עובר לעשייתן

וידוע להוכיח מדברי הגרע"א דהוי מצוה בפנ"ע, מהא דדן בשו"ת

להדליק בעצמם הדלקת מהדרין של נר אחד ולא לצאת יד"ח בהדלקת מהדרין מן המהדרין של בעה"ב.

[והנה בחידושי רעק"א (שבת כא:) כתב בביאור ד' התוס' שם דקיום דין מהדרין מן המהדרין בהדלקת נרות כמנין הימים עדיף מקיום דין מהדרין של נר לכל אחד ואחד, ודלא כד' המשנ"ב, אבל י"ל דאין ראיה מד' התוס' שם, דתוס' שם ס"ל דאם מדליקים נר לכל אחד ואחד אין מקיימים כלל דין מהדרין מן המהדרין אפי' לבעה"ב, אך לדין שאנו נוהגים כד' הרמ"א דאפשר לקיים שניהם י"ל כד' המשנ"ב, ואכמ"ל].

המבואר בגמ' הוא משום דיש בזה פרסומי ניסא טפי, אבל אינו מעכב, וכל שניכר שהנר שייך לבית זה יצא יד"ח אפי' אם תלוי על מדף המחובר לקיר ביתו, ולכן הורה דרבים המדליקים בפתח החצר יכולים להדליק זה בצד זה על פני כל הכותל, ואדרבא עדיף להדליק זה בצד זה ולא זה על זה, כי יש בזה יותר פרסומי ניסא (מעדני שלמה עמ' קו-קיב).

הדלקה בפתח הבית או החצר

ד. ד' הגרש"א זצ"ל דאם בהדלקה בפתח הבית יש יותר פרסומי ניסא לבני הרה"ר מהדלקה בפתח החצר ידליק בפתח הבית, דלא אמרו פתח החצר אלא בכה"ג דיש בזה פרסומי ניסא טפי (עי' הליכות שלמה פ"ד הערה ח').

ב' חלונות האחד בחדר אוכל והשני בחדר שינה

ה. מי שיש לו ב' חלונות, האחד בחדר אוכל והשני בחדר שינה, ד' הקה"י והגר"ח זצ"ל דידליק בחדר אוכל, דמקום פיתא עיקר, אבל אם יש יותר פרסומי ניסא בחדר שינה ידליק שם (ארחות רבינו ח"ג אות ל"א, חוט שני שם).

יש יותר פרסומי ניסא בחלון מבפתח

ו. דעת החזו"א הקה"י והגר"ח זצ"ל דאם יש יותר פרסומי ניסא בחלון מבפתח ידליק בחלון (ארחות רבינו ח"ג אות ח-כד-כה בשם החזו"א והקה"י, וכן הורה הגר"ח זצ"ל כמובא בספר תורת המועדים (עמ' רפ"א) מועדי הגר"ח (עמ' ע"ר, ושם כתב כן גם בשם הגר"ח זצ"ל שיינברג זצ"ל) דולה ומשקה (עמ' 265) נר ציון (עמ' רצ"ג, ושם כתב כן גם בדעת רבו האור לציון) ועוד ספרים, וכו' בשו"ת רבי עקיבא יוסף (שלעזינגר, א"ח ח"ב סי' תל"ג), ועי' בספר נר ציון שם מש"כ לבאר ביסוד הנידון בזה).

[ובספר מעשה איש (ח"ז עמ' קמ"ח) מובאת עדות הגר"ד יפה זצ"ל בשם הגר"ש ברזם זצ"ל דהחזו"א הורה כן רק אם יש הבדל גדול בפרסומי ניסא בין הפתח והחלון, אבל אם יש הפרש קטן יש להדליק בפתח כעיקר התקנה, וכו' בספר אור ישראל (עמ' ע"ו) וספר ויאר לנו (עמ' כ') בשם הגר"ח זצ"ל, והוסיפו לבאר בשם הגר"ח זצ"ל דא"י תלוי במספר האנשים העוברים במקום, דהיינו אם במקום א' יראו עשרה אנשים ובמקום ב' יראו עשרים אנשים א"י נחשב יותר פרסומי ניסא לענין זה, אלא רק אם מקום א' הוא שביל קטן שעוברים בו מעט אנשים והשני הוא רחוב רגיל הרי זה נחשב הפרש גדול של פרסומי ניסא, וידליק בחלון הסמוך לרחוב ולא בפתח הפתוח לשביל, כלומר רק כשההבדל בדרגת הפרסומי ניסא נובעת מחמת הבדל בסוג הרה"ר, וע"ש בספר ויאר לנו שהביא ראיה לזה, אולם בארחות רבינו (שם אות כד-כה) משמע דדי בזה שיש הפרש גדול בכמות האנשים העוברים במקום או במרחק הנר מרה"ר ע"ש. ובקונ' הליכות והנהגות מובא שבשנים עברו נהג הגריש"א זצ"ל להדליק בחלון ביתו הסמוך לרה"ר ולא בפתח חצרו הפתוחה לרחוב, וביאר טעמו כי בשעתו הרחוב היה קטן סגור ושקט ולא עברו בו רגלים מן השוק, אולם בשנים מאוחרות כשנעשה רחוב שעוברים בו רבים התחיל להדליק בפתח חצרו].

והנה הדינים הנ"ל, חלקם מחודשים וחלקם שנויים במחלוקת בין פוסקי זמנינו, אבל הבאנו הדברים כדי להראות דזה פשוט להלכה דצריך להדליק במקום שיש בו יותר פרסומי ניסא, אף שדין זה לא נזכר להדיא בגמ' ובפוסקים, וכו' בספר מעדני שלמה (עמ' ק"ח) בשם הגרש"א זצ"ל; 'כלל גדול נקוט בידך, היכא דאיכא פרסומי ניסא טפי שם עדיף להדליק', וכן הרחיב בזה בספר ויאר לנו (שם). ומעתה נשוב לספק שפתחנו בו, האם כשיש הפרש גדול של פרסומי ניסא הרי זה דוחה הדלקת מהדרין מן המהדרין שאינו חיוב אלא מצוה מן המובחר (כל' השעה"צ סי' תרע"א סק"ח).

להדליק בפתח הבית נר א' או בחלון כמנין הימים

והנה דנו פוסקי זמנינו בנידון דומה, מי שיכול להדליק בפתח הבית רק נר אחד או בחלון כמנין הימים [כגון שהפתח מוסתר ברובו מבני הרה"ר ע"י צמחיה וכדו' ולכן א"א לראות שם כי אם נר אחד

2 מהדרין או מהדרין מן המהדרין מה עדיף

והנה בצירור שהאב מדליק בפתח יש מקום לדון לפ"ז דעדיף לבן לצאת יד"ח בהדלקת מהדרין מן המהדרין של האב ולא להדליק בעצמו נר אחד ולקיים בזה הדלקת מהדרין בלבד (לפ"מ שנקט בשו"ת רעק"א תנינא סי' י"ג דגדר הדלקת מהדרין הוא שמכוין שלא לצאת יד"ח בהדלקת בעה"ב ונמצא שמפסיד בזה הדלקת מהדרין מן המהדרין של בעה"ב), אולם באמת מבואר להדיא במשנ"ב (סי' תרע"א סק"י ושעה"צ סק"ב) לא כן, דעדיף לבני הבית

קצת מדבריו שם שנקט דאם שכח לברך מתחילה על ההדלקה יכול לברך עתה הואיל וחוזר ומקיים את עיקר המצוה].

וזה חידוש רב, דבפשוטו לאחר שקיים המצוה א"א לחזור ולקיימה שנית. אמנם מצאנו כע"ז בפוסקים שכתבו דגם למאי דקיי"ל כבתה אין זקוק לה ראוי לכתחילה לחזור ולהדליקה (הובא במשנ"ב סי' תרע"ג סק"ז), והטעם כתב בשו"ת מהרש"ל (סי' פ"ה) 'הא דכתבה אין זקוק לה היינו לחיוב, אבל הרומצה לזכות במצוה שלימה יחזור וידליק דלא גרע מן המהדרין', ומשמע דנחשב כחוזר ומלמיק את הראשונה ונעשית מצוה שלימה. וגם זה חידוש רב, אבל מ"מ התם מיירי בכבתה בתוך זמנה, אבל באופן שכבתה לאחר זמנה ונגמרה מצוותה בודאי חידוש גדול הוא לומר דשייך לקיימה שנית. [ואפי' אם כבתה בתוך זמנה בפשוטו נראה דכיון דקיי"ל הדלקה עושה מצוה וכבתה אין זקוק לה הרי דנתקיימה המצוה וא"א לקיימה שנית, וכ"כ השפ"א (שבת כא:)] לשון כבתה אין זקוק לה משמע דאין תועלת בהדלקה שנית כיון דעיקר המצוה בהדלקה הראשונה לכן לא יתקנו חכמים לחיבו לחזור ולהדליק עכ"ל. ובספר בית הלוי עה"ת בעניני חנוכה כתב להסתפק דשמא גם למ"ד כבתה זקוק לה היינו רק אם נשאר השמן בכוס, דבאופן זה נחשב כחוזר ומדליק את הראשונה שבירך עליה, אבל אם נשפך השמן כו"ע מודו דבטלה מצוותו ולא חייבוהו להדליק נר אחר ע"ש, ולפ"ז בודאי בכבתה לאחר זמנה מחמת שנגמר השמן לא שייך לחזור ולהדליקה, אמנם המהרי" ענגיל נקט דמ"מ לכו"ע אפשר לקיים המצוה שנית אע"פ שכבר נגמרה לגמרי המצוה הראשונה, וזה כעין דברי הנצי"ב הנודעים הנצי"ב (העמק שאלה סי' נ"ג סק"ד) דמצוות שיש להן שיעור למטה אין להן שיעור למעלה ואפשר לקיימם ולחזור ולקיימם, וצ"ע].

ולפ"ר נראה דניד"ד תלוי בזה, דאם אפשר לקיים הדלקת עיקר המצוה והדלקת מהדרין מן המהדרין בב' זמנים נפרדים, מסתבר דאפשר לקיים ב' הדלקות אלו גם בב' מקומות נפרדים, אולם לד' הערוה"ש דא"א לקיים בב' זמנים נפרדים מסתבר דא"א לקיים בב' מקומות נפרדים, וכן לד' המהרי" ענגיל דאפשר לקיימה בב' זמנים נפרדים מחמת שחוזר ומקיים את עיקר המצוה יש מקום לחלק, דרק לאחר שקיים המצוה יכול לחזור ולקיימה שנית אבל באותה שעה א"א לקיימה בב' מקומות.

ובספר מעדני כהן (ח"ח סוס"י נ"א) כתב בשם חכ"א להוכיח דאפשר לחלקם לב' הדלקות בב' מקומות נפרדים, מדברי הטור (סי' תרע"ז) שכתב וז"ל; 'כתב רב שר שלום אנשים הרבה הדדים בחצר אחד שורת הדין שמשותפין כולן בשמן ויוצאין כולן בנר אחד אבל להידור מצוה כל א' וא' מדליק לעצמו על פתח ביתו, ופי' הב"ח דכולם מקיימים המצוה ע"י שיתוף בפתח החצר, ומלבד זאת כ"ל אחד שיש לו בית בפני עצמו מדליק על פתח ביתו גם כן נר אחד, והיינו משום הידור, הרי דשייך לחלק עיקר המצוה והדלקת הידור לב' מקומות. אולם רבים תמהו ע"ז מכמה טעמים וביארו כוונתו דמי שיש לו בית בפני עצמו אינו משתתף עם האחרים בנר שבפתח החצר אלא מקיים את המצוה בהדלקה על פתח ביתו, ומה שכתב 'גם כן' צ"ל דכוונתו מלבד הנר שבפתח החצר המשמש לשיתוף לאלו שאין להם בית בפני'].

מצוה מן המובחר להדליק בכל הפתחים

לסיום ענין זה של הדלקה בב' מקומות, נציין למילתא חדתא שמצאנו בשו"ת מים עמוקים לראנ"ח (ח"ב סי' ע"י) שכתב ליישב הקושיא הנודעת על מה שתקנו חז"ל דמי שיש לו ב' פתחים ידליק בשניהם משום חשד דאתו למימר כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק, ותמוה מה מקום יש לחשדו שלא הדליק בפתח השני מאחר ואין חיוב להדליק כי אם בפתח אחד, ותי' בזה"ל; 'י"ל דהיינו משום דלמצוה מן המובחר לפרסומי ניסא יש לו להדליק בשתייהן אע"פ שלא חייבוהו חכמים ואפי' לא חשדי ליה, וכיון דהאי גברא לא חשש לעשות המצוה מן המובחר אתו למחשדיה דאינו זהיר במצוות ולא הדליק כלל' עכ"ל. וכיוון לזה בשו"ת בית שערים (סי' ש"ס) וז"ל; 'לענ"ד אינו רק טעות העולם שמצוה להדליק בשני פתחים אבל הוא מצוה באמת פרסומי ניסא בשני פתחים אלא שאינו מצוה חיובית אלא בחד פתח וכו' ותוספת הפרסום בפתח שני הוא רק למצוה מן המובחר עכ"ל, וכ"כ באג"מ (אבה"ע ח"א סי' ל"ו). [הראני כ"ז ידידי הרה"ג ר' נחשון אודזר שליט"א].

ולפי דבריהם בודאי יש מקום לומר דשייך לחלק ההדלקה לב' מקומות ולקיים הדלקת מהדרין במקום אחר כיון שבלא"ה ב' ההדלקות יש בהם קיום מצוה של פרסומי ניסא, ועכ"פ יש בזה טעם לשבח למנהג שנפוץ בזמנינו להדליק במקומות רבים משום חששות וספיקות בקיום מצוה נר חנוכה החביבה.

רעק"א (תנינא סי' י"ג) אם מי ששכח לברך על ההדלקה ונזכר קודם שסיים להדליק את נרות המהדרין יכול לברך, וכתב לדינא דאפשר לברך מחמת ג' צירופים, ואלה הצירופים הוא דנר חנוכה נחשב מצוה המנשכת כל עוד הנר דולק, והביאו המשנ"ב בשעה"צ (סי' תרע"ו סק"ה) וכתב דלפ"ז אם כבה הנר הראשון אינו יכול לברך ע"ש, ובערוך השולחן (סוס"י תרע"ו) תמה ע"ד הגרע"א מ"ט לא חשיב עובר לעשייתן מחמת שעדיין לא הדליק את נרות ההידור, ומאי שנא מברכת נט"י דאפשר לברך קודם הניגוב אע"פ שאינו מעכב ואין עליו תקנת ברכה, דכל שיש שיריים למצוה נחשב עדיין עובר לעשייתן (עי' שו"ע סי' קנ"ח ס"א), וכן מי ששכח לברך על נטילת לולב יכול לברך קודם הענוועים לפי שהוא גמר המצוה והווי מצוה מן המובחר אע"פ שאינו מעכב וגם אין תקנת ברכה על נענוועים בפני עצמן (עי' תוס' סוכה לט. ומשנ"ב סי' תרנ"א סק"ו), ובאמת כ"כ להדיא בשו"ת הלכות קטנות (סי' ג' והובא בבאר היטב ושערי תשובה סוס"י תרע"ו) שו"ת פרי הארץ (ח"ג או"ח ב' שו"ת כתב סופר (סי' קל"ה) שפ"א (שבת כא:)] וגליוני הש"ס (שבת כג.). וד' הגרע"א והמשנ"ב י"ל דס"ל כד' האבי עזרי דאין נרות ההידור גמר ותוספת על הנר הראשון אלא מצוה בפנ"ע, אבל המצוה של הנר הראשון נגמרה לגמרי. (וע"ע משנת יעבץ (סי' ע"ד) מנחת אריאל (שבת כא: אות מ' ואילך) ישא מדברותיך (סי' י"ד) ועוד, שהרחיבו בכ"ז).

הדליק נר אחד ולאחר שכבה נזדמנו לו עוד נרות

ויש להביא לפ"ר ראייה ברורה לניד"ד דאפשר לחלקם לב' הדלקות, דהנה חקר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל (אעלה תמר מתורת בריסק עמ' כ"ג) כ"ג שיהיה לו נר אחד בלבד והדליקו ולאחר שכבה נזדמנו לו עוד נרות כמנין אותן היום, האם יש מקום לחזור ולהדליקם בשביל הדלקת מהדרין מן המהדרין, או דלאחר שקיים עיקר המצוה ונגמרה מצוותו א"א לקיים הדלקת מהדרין מן המהדרין בפנ"ע, כי ההידור הוא רק להוסיף על עיקר המצוה ולא שייך הידור בלא קיום עיקר המצוה כמו שנודע יסוד הבית הלוי והגר"ח לגבי אתרוג, דלא שייך ליטול אתרוג מהודר לאחר שקיים את המצוה באתרוג שאינו מהודר (שו"ת בית הלוי ח"ב סי' מ"ז סק"א ויחידושי הגר"ח בהוצאת מישור בסוף הספר נספח ב'), או דשאני הכא דא"י הידור בעלמא לעיקר המצוה אלא תוספת בקיום המצוה, ושייך לקיימו גם לאחר שכבר נגמר קיום עיקר המצוה.

ובספר שלמי תודה (סי' י"ג סק"ב) כתב לפשוט הספק מדברי שו"ת רעק"א (תנינא סי' י"ג) והביה"ל (סי' תרע"ג ס"ב) שנקטו בפשיטות דמי שהדליק כמה נרות וקודם שסיים להדליק כל מנין הנרות כבו הנרות הראשונות לא הפסיד קיום מהדרין מן המהדרין (ורק לענין הברכה כתב הגרע"א דאם שכח לברך מתחילה ברכת להדליק הפסיד הברכה, כי נחלקו הא"ר והפ"ח אם מברכים על הדלקת מהדרין מן המהדרין, וספק ברכות להקל, ורק אם הנר הראשון קיים דעדיין לא כלתה עיקר המצוה יכול לברך מחמת ג' צירופים ע"ש בכל דבריו). ולכא"ו יש מקום לדחות ראייתו, דהתם מיירי שהיה דעתו מתחילה להדליק לכל הנרות ולא הסיח דעתו מזה, ואפשר דככה"ג נחשבים כל הנרות כהמשך ההדלקה הראשונה ומצוה אחת הם (וכן משמע משו"ת הלכות קטנות ח"א סי' ג' ע"ש שו"ת), אבל באופן דמעיקרא היה דעתו להדליק רק נר אחד, ולאחר שכבה נזדמנו לו עוד נרות, י"ל דא"י יכול להחשב כהמשך להדלקה הראשונה והפסיד המצוה. אולם בשו"ת כתב סופר (סי' קל"ה) כתב להדיא כדבריו, דמי שהיה לו רק נר אחד ולאחר שכבה ונגמרה מצוותו נזדמנו לו עוד נרות יכול לחזור ולהדליק כמנין היום ויקיים בזה הדלקת מהדרין מן המהדרין. וכן יש להוכיח מהלבוש (סוס"י תרע"ב) דמשמע מדבריו דמי שטעה במנין הימים והדליק פחות ממנין הראוי ולאחר שכבו הנרות נזכר, לא הפסיד הדלקת מהדרין מן המהדרין, וכן משמע מל' הב"י שם בשם הארחות חיים ע"ש היטב.

אולם בערוך השולחן (סי' תרע"ו ס"ט) נקט בפשיטות שלא כד' הכת"ס, וז"ל; 'אם שכח והדליק נר אחד פחות מן הראוי וכו' ויראה לי דדוקא כשנזכר בתוך זמן ההדלקה אבל לאחר זמן ההדלקה (כלומר לאחר חצי שעה או שכבו הראשונים) לא ידליק כלל מה ששכח, דאם ידליק לא יהיה גם בפעם הב' כמהדרין מן המהדרין כיון שהראשונים כבר כבר עכ"ל.

אם שייך לקיים מצות נר חנוכה ב' פעמים

אמנם בספר גליוני הש"ס למהרי" ענגיל (שבת כא:)] כתב בזה"ל; 'בכבתה ראשונה פשיטא דצריך לכוון בשאר לגוף מצוה ולהדליק אחרת עבור ראשונה דודאי לא שייך הידור למצוה כשאין שם גוף המצוה'. ומשמעות דבריו דס"ל דא"א לחלקם לב' הדלקות נפרדות, אך מ"מ אפשר לחזור ולהדליק שנית נר במקום הנר הראשון והרי זה נידון כנר של עיקר המצוה, (ומטעם זה משמע

בני הבינה

"בני בינה ימי שמונה קבעו שיר ורננים", אכן החשמונאים קבעו להודות ולהלל, מה שהמשורר בחר להגדיר כ"שיר ורננים" במשך שמונה ימים. אך מדוע לצורך כך זכו לכינוי "בני בינה"?

ר' יוסף גיקטליא כותב בספרו "שערי אורה" שבעוד שאין זמן שאינו מתאים לתפילה וכל אחד ראוי להתפלל, לא כל כך פשוט שניתן להלל, צריך זמן מתאים ואנשים היודעים לתקן את אמירת ההלל. וכבר אמרו רבותינו ש"כל האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף". וזאת מפני שתפילה בה אדם מתחנן ומבקש את בקשותיו מתקשרת ומתיחסת ל"ספירת מלכות", ואילו ההלל קשור ומתיחס ל"ספירת בינה". ספירת מלכות נקראת "שכינתא תתאה" וניתן לגשת עדיה, וספירת בינה נקראת "שכינתא עילאה" - לא קל להגיע אליה, ולכן נאמר "לישרים נאווה תהילה"

המספר שמונה מבטא את העל-טבע כך גם המספר חמישים שלמעשה מהווה את השמונה המוחלט - המספר שבע מבטא את הרוחניות שבטבע (שבת שמיטה) ואילו השמונה מבטא, כאמור, את העל-טבע (ברית מילה בשמיני - שינוי הטבע) כך גם שמן צף על פני המים, מים מבטאים חומר והשמן כמו השמונה - מעל החומר. החמישים מגיע אחרי שבע פעמים שבע וממילא הוא מבטא את אותו רעיון שמבטא השמונה ובצורה מושלמת יותר.

ספירת בינה עומדת מעל שבע הספירות התחתונות וכמוהו כשמן שעל פני המים מבטאת היא את העל טבע. המספר שמונה קשור אפוא אליה, כמו כן גם המספר חמישים שכך נאמר "חמישים שערי בינה" יש, ארבעים ותשעה מהם נתנו למשה רבנו ושער החמישים נמנע ממנו, כלומר משה רבנו הגיע עד שער החמישים ולא עד בכלל. בספר הזהר על פרשת יתרו נאמר כי משה אכן קשור לבינה. וכך כתב בשער ח' מ"שערי אורה": "הספירה הזאת נקראת בינה והטעם כי הוא סוד המליץ העליון בין הספירות העליונות לספירות התחתונות (-בינה, מלשון בִּינָה). והנה משה רבנו שהוא המליץ הנאמן השיג בבינה מ"ט שערים" הימים הקשורים למספר שמונה קשורים אפוא גם לספירת בינה.

למדנו בספר שערי אורה כי הנפש נאצלת ממלכות, והרוח נאצלת מתפארת, והנשמות נאצלות מבינה. ולימדנו ר"ח מוואלוזין כי הנשמות קשורות למחשבה, הרוח לדבור, והנפש למעשה. וגם אם אדם פוגם במחשבתו אין הפגם מגיע אל הנשמה רק מתרחק הוא ממנה. ואכן אין פגם מגיע אל הבינה והיא מאירה כל הזמן ללא הפסקה השאלה אם המקבלים מכוונים כראוי להתקשר ולקבל.

ומכיון, שכאמור לעיל, הלל קשור ל"ספירת בינה", לכן גומרים את ההלל רק בימים שקשורים לשמונה או לחמישים: בפסח נאמר "וחמושים עלו בני ישראל", שבועות הוא יום החמישים, וסוכות עם עצרת - שמונה ימים. בכל הימים האלה גומרים את ההלל, כי בכל הימים האלה ניתן להגיע לבחינת השמונה - לבחינת הבינה, שם יאתה תהילה - "לישרים נאווה תהילה".

עוד כתב ב"שערי אורה": "כבר הודענו כי המדה הזאת היא למעלה מכל שרי האומות ונקראת במתי ארץ כי כל שרי האומות אינן עולים ונאחזים אלא עד ספירת גדולה וגבורה שהם למטה מבינה, וכשגלו ישראל ורדו בהם האומות ובהיות השם ית' מתעורר לקבץ נדחי ישראל צריך לעורר עליהם את ספירת בינה שהיא למעלה מהם, כשיעורר ה' אותה הספירה העולה על כל האומות, אז ירגזו השרים העליונים ויפלו". ועוד כתב: "אין מי שיוכל להזדווג לה מכל השרים העליונים".

מכיון שהיוונים רצו לבטל את ייחודם של ישראל וכך יתאפשר להם לשלוט עליהם באמצעות שרי אומות העולם. הכינו החשמונאים לבם לקשור עצמם לשמונה - לספירת בינה שם אין שליטה כלל לשרי אומות העולם ואין ערבוב אתם, כשהצליחו בכך בטלו את כוחם של היוונים, טמאים נמסרו ביד טהורים. כאמור - אל מקום הבינה אין הטומאה נוגעת וכך נמצא שהפך הטהור לא יכול היה להיות מושפע על ידי טומאת אומות העולם.

בחג הסוכות שגם הוא כאמור שייך לבחינת השמונה (יחד עם שמיני עצרת שהגם שלכמה עניינים נישב כמועד בני עצמו, מכל מקום קשור הוא לחג הסוכות כמו שבינה קשורה לז' תחתונות הגם שהיא בו זמנית מעליהם) בחג זה מקריבים שבעים פרים בסדר יורד משלשה עשר ביום הראשון ועד שבעה פרים ביום השביעי. מספר הפרים הפוחת והולך מבטא את שקיעת האומות ואי שייכותם למה שסוכות מסמל - לבחינת השמונה (סוכות היא המצוה המוכיחה להם בסופו של דבר שהם אינם שייכים לתורה ולמצוות כפי שמתארת הגמרא במסכת ע"ז דף ג') ביום השביעי נשארים שבעה פרים המיצגים את שבעת עמי כנען שהם השורש לשבעים אומות. שבע ההקפות של הושענא רבה ממגרות אותם כמו ששבע ההקפות של חומות יריחו פרצו את חומות הטומאה שהקיפו גבורי שבע האומות את יריחו. ואז מגיע היום השמיני שבו הקב"ה מתיחד רק עם עם ישראל, ועתה מובן עניינו של שמיני עצרת כיום המיוחד לקשר האישי בין הקב"ה לעם ישראל ורק להם, הרי שאין שרי האומות יכולים להזדווג עם בחינת השמונה - בחינת בינה.

מובן מדוע בית שמאי לומדים את צורת הדלקת נר חנוכה מפרי החג, ופוסקים כי גם הנרות יפחתו וילכו כמו הפרים, כי זו הדרך להתעלות מעל שרי האומות, זה תפקיד אור הנרות אליבא דבית שמאי להאיר את אור הבינה ולמגר את אומות העולם ושריהם שיפחתו וילכו. בית הלל אומרים שתפקיד הנרות אינו לבטל את שרי האומות, אלא לטפס בדרך העולה אל השמונה - אל הבינה והאומות ממילא תיוותרנה מאחור, שאינן יכולות להגיע לבינה, ולכן מעלים בקודש ואין מורידין, והלכה כמותם.

כשמתבוננים אל מנורת החנוכה רואים שמונה קנים ואילו במנורת המקדש היו רק שבעה (זו אינה שאלה, שכן שמונת הקנים שבמנורת החנוכה נמצאים שם בגלל שמונת הימים, אך בכל זאת בולט הדבר שבמקדש המנורה קשורה לכאורה למספר שבע בעוד מנורת החנוכה קשורה לשמונה). אנו נראה שגם במנורה במקדש היו שמונה בחינות.

"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות", בדרך כלל מבינים שהכוונה שכל הלהבות היו מכוונות אל הנר האמצעי אבל אם זאת הכוונה, מדוע כתוב "יאירו שבעת הנרות" הרי מלבד הנר האמצעי היו רק ששה נרות. אלא שהכוונה היא שהנרות האירו אל מול גוף המנורה שהיא הבחינה השמינית - בחינת בינה. וכך גם במנורת זכריה, למנורה היו שבעה קנים וגולה על ראשה. אותה "גולה" היא בחינת בינה שמעל שבע הבחינות התחתונות.

היוונים שרצו לבטל את ייחודם של עם ישראל רצו לנתקם מן הבינה, ולכן לחמו כנגד המנורה ובחנוכת המזבח נעשה נס, ונס משתלשל מבחינת השמונה ומשפיע על השבע - השפעה מהעל-טבע על הטבע. ולכן הנצחון התבטא בנס המנורה.

בספר משלי (פ"ב פס' ג') נאמר "אם לבינה תקרא" ודרשו חז"ל אל תקרי אם בחיריק אלא אם בצירה. הבינה נקראת אמא.

וכן כתוב כי "בינה יתירה נתנה לאשה" ונאמר שהאות ב' מבטאת בינה (שבת קד). האות ב' היא בית

השאלה היא איך הגיעו מאם (בחיריק) הכתוב בפשט הפסוק, לאם בצירה במשמעות של אמא. המילה "אם" בחיריק היא מילת תנאי, כמילת תנאי מבטאת היא כורח - אם תעשה כך ורק אם תעשה כך, יקרה כך וכך. כלומר כדי שיקרה "כך וכך" חייב אתה לעשות "כך". ולא - לא יקרה, הרי זה כורח. המושג אמא לילד הוא כורח המציאות, אין ילד בלי אמא כל ילד פגש את אמו לפחות בשעת הלידה. אבל לא לכל ילד יש אבא האב יכול להפטר מן העולם בטרם נולד הילד. לכן דוקא אמא מבטאת את הכורח - אי אפשר בלעדיה. האות מ' מבטאת מקור (-מאין באת) הרחם, שהיא המקום בו נוצר הולד נקראת בלשון חכמים אם, כי האמא היא המקור (לכן דוקא לחוה קוראים בשם על שם שהיתה אם כל חי, ולאדם לא קוראים על שם שהיה אב כל חי) כמו שהבינה היא המקור לשפע היורד למטה. כמו כן יהודי נחשב מי שנולד לאם יהודיה גם אם אביו לא יהודיץ האם היא זו שגורמת להאציל על הולד נשמה יהודית ונשמה הרי קשורה ל"בינה" כנ"ל.

עוד אומר שלמה המלך (שם פרק א') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך" ואומר רש"י מהי "תורת אמך" - "דברי סופרים שהוסיפו ועשו סיגים לתורה". ובגמרא במסכת ברכות לה: "כל האוכל בלא ברכה גוזל לאביו ולאמו, אביו זה הקב"ה אמו זו כנסת ישראל" כנסת ישראל נקראת אם. ממילא התורה הנוצרת על ידי "כנסת ישראל" היא היא "תורת אמך".

חכמים המחדשים חידושי תורה, גזרות ותקנות, הם בבחינת אם (בצירה) ומתקשרים לאותה בחינה המכונה אם - "אם לבינה תקרא", לבחינת בינה. במקום זה אין לאומות העולם ולשריהם כל חלק ואולי גם לזה התכוונו רבותינו כשאמרו "תורה בגויים אל תאמין", לכן הגם שמותר ללמד לגוי תורה שבכתב אסור ללמדו תורה שבעל פה, אין לו כל מגע עם עולם הבינה. ובמיוחד קביעת חג החנוכה. חג זה הוא תקנה שאין לה יסוד בתורה כלל וכולו בבחינת תורת החכמים "תורת אמך". (פורים נלמד מקל וחומר, אם מעבדות לחרות אומרים שירה ממות לחיים על אחת כמה וכמה, וק"ו הוא אחת המידות שהתורה נדרשת בהם). תורת החכמים היא תורת הבינה - דבר מתוך דבר, ובאמת כל גזרות חכמים ותקנותיהם וחידושיהם הם בסופו של דבר "דבר מתוך דבר", שכן מתוך מה שלמדנו מן התורה הבינו כי יש מקום לתקנה או לגזרה¹, ממילא הכל שייך לבחינת בינה - להבין דבר מתוך דבר.

נגד זה לחמו היונים - נגד תורה שבעל פה, ונגד בחינת בינה, הם הרי רצו לנתק את המציאות התחתונה מהעליונים (לנתק את ה"צ" של ציון מ"יון" וכך לקבל מציאות שאינה קשורה לצדק העליון). כאמור במאמרים הקודמים הנציגה האותנטית של תורה שבעל פה היא תורת החכמים שבחדושיהם יוצרים הם את השמים החדשים והארץ החדשה שלעתיד לבוא בעוד שהיונים טענו שלחכמה יש כח אך ורק להבין את הקיים.

אבל כל מי שלומד תורה יודע שתורת החכמים נחוצה היא ואי אפשר בלעדיה כמו שאי אפשר בלעדי אמא. זאת הוכיחו אותם חשמונאים "בני בינה" שהעדיפו מוות על פני חיים ללא לימוד תורה וקיום מצוותיה גדריה וסייגיה. (במסירת נפשם בססו את הקשר בין ז' תחתונות לג' עליונות).

וכשנצחו בני חשמונאי וטיהרו את המנורה, תקנו לומר הלל שלם ויהודיה, ויאה להם לתקן, שהרי בכל מהלכיהם הוכיחו כי ראויים הם לתואר "בני בינה".

1. עי' שערי יושר לר' שמעון שקופ שער א' פרק ז' שאומר שאנו חייבים לציית לגזרות חז"ל כיון שמתוך שלמדו תורה הרבה הם ודאי כיוונו לרצון ה'.

לגליון מורחב
יש לשלוח בקשה ל-
amikta@amikta.co.il

שמעתא עמיקתא

גליון תקמ"ה | פרשת וישב | תשפ"ג | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובב"א

הלכות מצויות להנזכה (ב')

משיעורי
הרה"ג הרב יוחנן בורגר שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה בשכונת רמות ב'

השוהה מחוץ לביתו (ברכת הרואה)

מי שאינו מודליק בעצמו
מי שלא הדליק ואינו עתיד להדליק באותו לילה (ואין מודליקין עליו בביתו), כשרואה נר חנוכה מברך "שעשה נסים", ובליל ראשון מברך גם "שהחיינו", ואם בליל ב' או ג' בא להדליק אינו חוזר ומברך "שהחיינו". [שו"ע (סי' תרעו סעי' ג)]. ואם נזדמן לו באותו לילה נ"ח, מודליק ואינו מברך אלא ברכת "להדליק נר חנוכה" בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (שם פט"ז אות א)].

הנר העיקרי כבה
מברכין על ראית נ"ח אף אם כבה הנר העיקרי ונשארו רק נרות הידור. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ז אות א)].

נר שהדליקוהו מפני החשד
מברכין ברכת הרואה אף על נר שהדליקוהו מפני החשד בלבד. [הגרשו"א זצ"ל (פ"ז אות ב)].

נר שהדליקוהו בבית הכנסת
נר שהדליקוהו בבית הכנסת, נח' הפוסקים האם מברכים עליו ברכת הרואה. וספק ברכות להקל. [ע"י בא"א מבטשאטש (סי' תרעו סעי' ג), בהתעררות תשובה (ח"א סי' ק) ובא"מ (ח"א ח"א סי' ק)].

יש אומרים שאם מודליקין עליו בתוך ביתו אינו מברך ברכת הרואה. [שו"ע (סי' תרעו סעי' ג)]. ויש סוברים שאפילו אם יודע שמדליקין עליו בביתו כיון שהוא בעצמו אינו מודליק וגם אינו משתתף עם אחרים בפרטי צריך לברך על הראיה להודות על הנס וגם לברך אז שהחיינו, ומימי אינו כדאי לעשות כן למעשה משום ספק ברכות להקל. (ואם משתתף בפרטי ושומע ברכה מבעל הבית [אפילו אם לא ראה אז הנרות] אינו מחויב לכל הדעות לברך אחר כך על הראיה, משום שכבר יצא מדין שומע כעונה, והרי כבר הודה על הנס). [מ"ב (סי' ק) ושע"צ (אות י)]. וכשסמך על אשתו או בני ביתו שמדליקים בביתו, אם בא בליל שני לביתו ומדליק אינו צריך לברך ברכת שהחיינו. [מ"ב (שם סי' ק)].

נמצא בחו"ל
כשמדליקים (אשתו או בני ביתו) בביתו, ובמקומו בחו"ל עדיין לא הגיע זמן חנוכה, יש אומרים שיצא יד"ח ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (מנח"ש ח"ב סי' נ אות ב) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני ע"מ שי"א אות ב)]. וי"א שאינו יוצא יד"ח. [הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק נר שבת ע"מ קע"ו)]. ואם הוא מבני אשכנז, לכתחלה יכוון שלא לצאת יד"ח ההדלקה שבביתו (אולם לבני ספרד לא מועיל לכוון שלא לצאת יד"ח). [מנח"ש (ח"ז סי' מ"ו)]. ואם לא כוון ידליק בעצמו ללא ברכות (ואם יכול ישמע מאחרים).

אכסנאי

המתארח אצל חברו (אכסנאי)
המתארח אצל חברו בחנוכה (אכסנאי), צריך לתת פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן של נ"ח, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. [שו"ע (סי' תרעו סעי' א)]. והדין כן אפילו אוכל מבעל הבית ואינו משלם עבור ארוחותיו. [כן נקטו רוב פוסקי זמננו, דלא כהנה"ח (סי' ק) בשם ג' המג"ל (סי' מו) וד"ס שאם אינו משלם תשלום עבור ארוחותיו איצ' להשתתף בפרוטה. וכ"כ בחובת הדר (פ"ב הגה טו) שדברי הנה"ח הם חידוש גדול. וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קמ"ז], אלא שמהנה בו שפרד שלא משתתפים בפרוטה, אם אוכל משלחן בעל הבית בלא תשלום. [אור לציון (ח"ג פכ"ב אות ד)]. וע"י לקמן לענין להדליק בעצמו.

מודליקים בביתו
אם אשתו או א' מבני הבית מודליקין עליו בביתו, יוצא י"ח בהדלקה אף שהוא במקום רחוק מביתו, וא"צ שוב להשתתף אפילו בפרטי. [שו"ע (סי' תרעו סעי' א) ומ"ב (סי' ק)]. וע"י עוד פרטים להלן ולענין הרטסע או טס בימי חנוכה.

אופן ההשתתפות
אכסנאי א"צ ליתן חצי מהוצאות הנרות, אלא מספיק לתת אפילו פרוטה, שעי"ז בעל הבית מקנה לו חלק בשמן [ו"ש מאחרונים שכתבו שצריך בעה"ב להוסיף מעט שמן בשבילו מלבד השיעור שצריך ליתן לצורך חצי שעה בשביל עצמו]. וה"ה אם בעה"ב מקנה לו חלק בשמן במתנה שירי דהוי כמשתתף בפרוטה. [מ"ב (סי' תרעו סעי' ג)]. ומ"מ צריך ליתור בשיתוף זה שלא ידליק זה לילה א' וזה לילה אחר, אלא יהא השמן משותף בכל לילה ולילה, או יתן לו פרוטה לזכות לו חלק בכל הלילות. [ביאור הלכה (סעי' א) ד"ה להשתתף (וכו)].

להדליק בעצמו
הנוהגים כהרמ"א שכל בני הבית מודליקים, אם יש לאכסנאי נר משלו כיון יותר שידליק בעצמו. [מ"ב (סי' תרעו סעי' ג)]. ומכל מקום באופן זה בני ביתו של האורח לא נהגו להדליק כי טפלים הם ולאביהם. [מגן הגרמ"א לשי"מ זצ"ל (שלמי תודה ע"מ קפ)].

ישן במקום אחד ואוכל במקום אחר
אכסנאי הישן במקום אחד ואוכל במקום אחר, מקום אכילה הוא העיקר, ועליו להדליק שם או להשתתף עם בעל הבית המדליק שם. [רמ"א (סי' תרעו סעי' א)]. וכ"כ הטי"ו (שם סי' ק ב). ועיי"ש שבה"א דברי המהר"ש שכתב דחתך האוכל בבית חמוי אם יש יכולת בידו אפי' ישן בבית חמוי לא ישתתף אלא לעצמו משום המהדרין, שהרי הוא איש וביתו, ואם ישן בבית אחר פשיטא שחייב להדליק במקום שישן, ע"כ. ומשמע דהעיקר הוא מקום שינה, אולם עיי"ש שדה דברין].

בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכסנים עמו
בעל הבית המתארח אצל אחרים ובני הבית אינן מתאכסנים עמו, אינם נטפלים אליו, ואינם נפטרים בהדלקתו לכ"ע. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ב הגה י)]. אבל אם הבעל ישיכר מבעל הבית את חדרו שהוא דר שם יוצאים יד"ח (אלא אם כן מנהגם להדליק כל א' בפנ"ש). [הגרשו"א זצ"ל (פסקי שמועות חנוכה ע"מ נז)].

בן אצל אביו

בן הסמך על שולחן אביו בקביעות, הרי הוא בכלל נר איש וביתו ואין צריך להשתתף. אם לא שרוצה להיות מהמהדרין נר לכל אחד. וי"א שצריך להשתתף. [שע"צ (סי' תרעו אות ט)].

להשתתף בפרוטה עם אכסנאי אחר
אכסנאי המדליק נ"ח בפני עצמו, לא ישתתף אכסנאי נוסף עמו. [הגרשו"א זצ"ל (שם אות ו)].

שני בעה"ב הדרים בחדר אחד (או בכניו אחד)
אם שני בעה"ב דרים בחדר אחד או בכניו אחד נכדו, ואין סמוכים אחד על שלחן השני אלא כל אחד אוכל משלו, י"א שרשאים להשתתף בפרטי ולהדליק נר א' לכולם. [טור (סי' תרעו) בשם רב שר שלום, ומהב"י (שם) והב"ח (אות ב) משמע דמסכימים לדבריו. וכן פסק הלבוש (אות ג)]. וי"א שלא מועיל להשתתף באופן זה. [פרי"ח (שם)]. וע"י בפמ"י (שם א"א סי' ק ג וסי' ח). ובשעת הדחק אפשר להקל שדי בהשתתפות בפרוטה. [ע"י בביאור הלכה (שם ד"ה ע"מ) משמע שמצדד להקל בה].

מתארח חלק מימי החנוכה
אפילו אם מתארח ליום אחד מימי חנוכה, כיון שאוכל אצל בעל הבית יכול להשתתף בפרטי ולצאת ידי חובה על ידי הדלקת בעל הבית (ואם לאו עליו להדליק בעצמו בבית שאוכל שם). [אגמ"י (נ"ד ח"ג סי' יד אות ה), החו"מ, הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ע"מ שי) ועוד פוסקים. ויש שטמו בשם הגרשו"א זצ"ל (שבות יצחק ע"מ ק) שכל היוצא מביתו לכמה ימים מימי חנוכה, אם רוב ימי החנוכה נמצא בביתו צריך להדליק בביתו כל הימים (ידליק בעצמו או ע"י שליח). וע"י בשמעתא עמיקתא גליון קכ"ד].

מתארח לתקופה ממושכת
הדר עם בני ביתו בבית ההורים לתקופה ממושכת, בחדר נפרד המיוחד לו, אין דינו כבן בית, אלא כאכסנאי. [הגרשו"א זצ"ל (שם פ"ז אות ח)].

מתארח לסעוד
המתארח אצל חברו לסעוד אצלו בלבד (ואינו לך שם), חייב ללכת לביתו ולהדליק שם (ולא מהני להשתתף בפרטי). ואם אין בידו לעשות כן, ישלח שליח שידליק בביתו. (וע"י לעיל לענין הדלקה על ידי שליח). [מ"ב (סי' תרעו סעי' יב)].

השוהה בבית מלון
השוהה בבית מלון בימי חנוכה וישן שם, כיון שהחדר מושכר לו, צריך להדליק בחדרו בברכה. ואפילו אם אשתו מדלקת בביתו הדין כן. [ע"י במהר"ש (ח"ד סי' קמו)]. וכן פסק באור לציון (ח"ד פמ"ו אות ח). ואם מטעמי בטיחות אין נותנים להדליק שם, ידליק בחדר אוכל. [ע"י להק' לענין הדלקה של בחורי ישיבות וחי"ה חכא. וע"י עוד בחובת הדר (חנוכה פ"ב הגה לט)].

מאושפז בבית חולים
חולה שנמצא בבית חולים, אם מודליקין עליו בביתו יוצא בזה ידי חובתו. ואין כדאי להדליק ולברך בבית החולים. רק ישמע ברכת שעשה נסים מאחר. ואם אין מודליקין עליו בביתו צריך להדליק בבית החולים כדון אכסנאי. [הגרני"ק זצ"ל (חוט שני ע"מ שא)]. ואם שוכב על מיטתו אין מביאין לו נ"ח להדליק אצל מיטתו וינחום אח"כ במקומם, כי צריך להדליק במקום הנחתם. ועל כן אם אינו יכול להדליק במקום הנחתם ימנה שליח להדליק (ולענין מי מברך בכה"ג, ע"י משי"כ לעיל).

אשה השוהה בביה"ח או בבית החלמה וכדו', יוצאת ידי חובתה בהדלקת הבעל בביתו. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ג אות ה)]. ומ"מ ראוי שתשמע הברכות ממי שמדליק נ"ח. [שם (הגה יא)]. אולם אם אין הבעל בביתו אלא מתאכסן בבית אחרים, אינה נטפלת אליו [שם], אא"כ המארח את בעלה מקנה לו החדר בו הוא מתארח ובאופן זה היא יוצאת בהדלקתו. [הגרשו"א זצ"ל (אשרי האיש פליט אות יד)]. דעת הגר"ש ואור"ג זצ"ל (מבית לוי ח"י ע"מ כב) שאשה יוצאת בהדלקת בעלה אף כשאינו בביתו, ורק אם הוא משתתף אצל בעל הבית אינה יוצאת יד"ח].

החוזר לביתו במוצ"ש
המתארח אצל אחר וחוזר לביתו במוצ"ש, יש אומרים דראוי להודרו לחזור במוצ"ש לביתו ולהדליק שם. ואם אין דעתו להגיע לביתו עד זמן שתכלה הרגל מן השוק המצוי בזמננו ידליק מיד במוצ"ש במקומו וישאר שם איזה זמן. [תשובות והנהגות (ח"א סי' שצא) והגרני"ק זצ"ל (חוט שני ע"מ שי אות ג)]. דעת חובת הדר (נר חנוכה פ"א הגה טו) שבאופן זה יש להקדים שובם לביתם ולהדליק שם בברכה. וע"י מבית לוי (ח"י ע"מ יא) בשם הגר"ש ואור"ג זצ"ל. ויש אומרים דבכל אופן מודליק בבית שהתארח בו בשבת, אפילו אין דעתו לאכול שם סעודה רביעית. [הגרשו"א זצ"ל (מעדני שלמה ע"מ קג) והגרשו"א זצ"ל (פניני חנוכה ע"מ קא)]. וי"א דמ"מ ישהה שם חצי שעה אחר ההדלקה. [הגרשו"א זצ"ל (הליכ"ש פ"ד אות יט)]. וע"י בהליכ"ש (פ"ד הגה 65) שהמתארח במלון ועליו לעזוב מיד במוצ"ש את חדרו, אם בידו לשלם בעד שהות נוספת בתחלת ליל מוצ"ש ידליק שם, ואם לאו ישלח שליח שידליק עבורו בביתו.

להדליק מפני החשד
אם יש לאכסנאי פתח פתוח לעצמו, צריך להדליק בפתחו, אע"פ שאותו בית אינו מיוחד אלא לשינה והוא אוכל על שלחן בעל הבית. [שו"ע (סי' תרעו סעי' א)]. והטעם משום חשד שיחשדו אותו שלא הדליק נר חנוכה. ואפי' אם הוא יודע שמדליקין עליו בביתו לא מהני. [מ"ב (סי' ק) ה). וע"י בביאור הלכה (ד"ה פתוח) שמסתפק אם מיייר אפי' אין הבית חלוק מתוכו אלא שהאורח יש לו בבית זזית אחת שהוא משתמש שם ובאותה זזית יש לו פתח לרחוב שהוא נכנס ויוצא דרך שם, והי"ו לחשדא כשלא ידליק לעצמו, או דמיייר דוקא שהבית חלוק מתוכו ויש לו חדר מיוחד שם או ח"י לחשדא, וכן משמע לכוונה לשון השו"ע מסוף דבריו, ע"כ]. ובה"ז שיש מדליקין בפנים אין משום חשד מעוברים ושבים אלא מבני הבית, והם יודעים שמדליק במקום שאוכל או משתתף עם בעה"ב שם, ועל כן אין צריך להדליק מפני החשד. [רמ"א (שם), מ"ב (סי' יא) והגרשו"א זצ"ל (שם פ"ג אות יא)].

{ אז נדברו }

פרשת וישב תשפ"ג | לסדר: "ייהי ד' את יוסף" | גליין מס': 585

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

בימים אלו אנו לקראת הוצאת מהדורה מחודשת ומורחבת של הספר 'ואהבת' להשתתפות בהוצאות ההדפסה ניתן להתקשר לפלא': 0527683095 (ניתן להקדיש לעי"ג, להצלחה)

ניתן לקבל את הגיליון בפקס באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!:

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (ס' 46)

באשראי: "נדריס פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

איך מתרגשים בהלל...?? אני לא מצליח להוריד דמעה..

חנוכה בפתח... וכולנו מתכוונים למצוה החביבה עד מאד... מצוות הדלקת נרות חנוכה... אבל אסור לשכוח שבחנוכה יש עוד מצוה עיקרית לא פחות שנקראת: **קריאת ההלל!!!**

באופן טבעי אנחנו פחות מתרגשים מההלל של חנוכה כי הוא מוכר לנו מכל החגים... פחות מבטא לנו את חנוכה... **אז זהו שלא!!!** הלל זה כן משהו שמבטא את חנוכה בפרט... אם תחפש את הלכות הלל ברמב"ם תמצא אותם בהלכות חנוכה!!! חנוכה הוא חג שבכל מהותו הוא הלל והודאה... ולכן זה כן הזמן וההזדמנות להשקיע בייתר שאת בקריאת הלל... ואדרבה... אם אתה שואל אותי דווקא בגלל שאנחנו פוגשים את ההלל במשך השנה... זו סיבה לתפוס חיזוק דווקא במה שנפגוש ביום שאחרי... (נקוט האי כלל בידך: כשמיגע חג וזה גורם לך להתעוררות עד כמה שאתה יכול לתרגם את התעוררות לימי השגרה שלאחמ"כ עדיף... לדוגמה: אם יש לך אפשרות להתעורר בכוונה או ב"על הניסים" או ב"מזמור שיר חנוכה" ונניח שאי אפשר לקיים שניהם... אז מבחינה מסוימת יש יתרון למזמור שיר... כי את המזמור שיר אתה תפגוש כל השנה בפסוד"ז ואילו על הניסים ישאר בחנוכה... עצה טובה קמ"ל) עכ"פ משהו עורר את תשומת לבי שבינינו... אם נהיה כנים בשורה התחתונה אנחנו לא מסתדרים עם ההלל. אנחנו לא יודעים איך "לאכול" אותו... וזה מגיע לידי ביטוי לטוב ולמוטב...

אז ככה: יש את אלו שמחפשים לתקתק את ההלל... כל המניינים המהירים האלו שתוך ארבע דקות "אנחנו כבר אחרי..." בקיצור: יש האלו שרק מתחיל ההלל... הם רוצים להיות רגועים שאנחנו אחרי זה... (אגב: כבר הזכרתי בעבר שיש גם עוייבדים גדולים שרק מגיעים להלל מתחילים להיאנח... ואצלם זה נובע מהמקום הפוך... מרוב שהם התרגלו לסטנדרט גבוה שהם אומרים את ההלל בהתלהבות ובחיות ובאסיוות ובכוונה... ולא תמיד בן אדם אווז בהרגש הזה... ממילא הם מתקשים לרדת מהעץ הזה ואז ההלל נהפך אצלם לאיזשהו עול כבד שהם מחכים לסמן עליו ו... בקיצור: מי שצריך להבין הבין על מה אני מדבר...) אבל יש את הסוג השני... אלו ששרים את כל ההלל... ואולי אפילו עם כלי נגינה. היום כבר יש כאלו שאפילו עושים את זה במעגל... (אגב: אין באמת בעיה בשירה וריקודים ואפילו תזמורת... רק צריך לבדוק טוב טוב עד כמה זה עדיין מתוחם בתחום של תפילה ועבודה שבלב... או שזה כבר נהיה אטרקציה ופעילות חנוכה... כי חבל... אם ככה אפשר לקבל תקציבים ממחלקת תרבות בעירייה...) תכל'ס... המכנה המשותף בין כולם שאנחנו לא לגמרי מבינים "מה עושים" על ההלל הזה... ואז כל אחד בורח למקום אחר... זה מחפש לגמור כמה שיותר מהר... וזה הופך את זה לפעילות חברתית או בוקר שירה... (כמובן בלי להכליל)

אז מה זה באמת ההלל?? מה הנושא של ההלל??

אז לא תאמינו!!! קריאת ההלל זה משהו שאנחנו דווקא אמורים מאד להתחבר לזה!!! הלל במילים אחרות: זה **להתהלל!!!** אם נקרא לזה בשפה עממית: **להשוויץ!!!** אתה יודע מה זה להשוויץ?? כל מי שמרגיש אהוב ומקובל... יש לו נטיה להשוויץ בזה... להתהלל בזה!!! (האישה שהיא רדופה לבית אביה **להגיד שבחה** שנמצאה שלימה בבית חמיה) אם זה בחור שמקובל בחברה... אז כל היום הוא חולם כמה חברים יגיעו לחתונה שלי... ובאותה מידה זה יכול להיות שאם הוא מגיע מבית אמיד... אז הוא רוצה שיהיה חתונה מפוארת... שהוא יוכל להשוויץ ולהתהלל... אוה... איזה ג'נטלמנים אנחנו... (לא משנה ששבועיים לפני החתונה כל החתנים מוותרים על התענוג הזה)

אז זהו!!! שלהשוויץ בדרך כלל זה לא דבר חיובי... כי במילים אחרות זה גאוה!! רדיפת כבוד!! אבל!!! כשיהודי משוויץ בקשר שלו עם ה'... כשיהודי מתהלל בה' ואומר: כן!!! יש לי קשר עם ה' ולכן יש פה פינוקים... יש פה עוצמות... כן... אני אהוב על ה' ולכן הוא שולח לי כל הזמן פקאלע... כאן זה מותר!! ולא רק מותר!! זה עבודת ה' לכל דבר!!! **להשתבח** בתהלתך!!! **התהלל** בשם קדושו!! בשרו מיום אל יום ישועתו!!! **וזה הסיפור של ההלל!!!** בהלל אני כביכול משוויץ ומתהלל בשם ה'... אני בן של ה'... יש לי איתו קשרים צפופים... ותראה מה קבלתי ממנו... הנה... אתה רואה את הצ'ק הזה?? אבא שבשמים חתום עליו!!! הוא נתן לי את זה... אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני... יש לי ערוץ ישיר עם ה'... יש לי את המספר האישי שלו... תראה איך ה' פינק אותי... זה עני קרא וה' שמע... כל מה שביקשתי ממנו הוא נתן לי... יהודי עומד מול כל המתנות הטובות שה' נתן לו ומתהלל:

שים לב: את אותם משפטים בדיוק... את אותו מפגן בדיוק... אם אתה לוקח את זה לפולחן אישי... תראה איזה עשיר וחכם ונבון אני זה נטו גאוה!! נטו רדיפת כבוד... נטו אחשוורוש הדובי שעסוק "בהראותו את עושר כבוד מלכותו..." אבל ברגע שזה מגיע מזווית של עבודת ה'!!! ברקע של תפילה ועבודה שבלב!!! מתוך נקודת הנחה שאני פה בשביל לכבד את ה'!! אני בכל מהותי **כלי שדרכו ה' מתגלה בעולם!!!** אז הנה... בואו תראו איך ה' אוהב אותי... תראה איך ה' רומם אותי... תראו כמה טוב לי בחיים- מה!! כזו התלהלות והתפארות שלא רק שהיא מותרת אלא היא קריאת ההלל!!! היא אשר קדשנו במצוותיו וצונו לקרא את ההלל...

למייעשה זה הפירוש המילולי של הפסוק שאנחנו אומרים בסוף ההפטרה של תשעה באב... "אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל גבור בגבורתו, ואל יתהלל עשיר בעשרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי..." האם שמת לב מה כתוב בפסוק הזה?? כתוב כאן שאם אתה חכם אל תתגאה בחכמה שלך... אם אתה עשיר אל תתגאה בעשרך... אבל!!! אם אתה מבין שכל זה הגיע לנו מה'... אז כן יתהלל המתהלל!!! במה?? במה אני אתהלל?? בזה שהשכל וידוע אותי?? לא!!! אתה יכול להתהלל בחכמה--- **שה' נתן לי**... מתהלל בעשירות--- שה' נתן לי... שים לב מה קורה פה: בסופו של דבר אני כן מתהלל בחכמה ובעשירות ובגבורה... אבל ברגע שהנושא הוא שזה הגיע מה'... החכמה והעושר והגבורה הופכים להיות כן אמצעי של גילוי כבוד שמים... אני כן מתהלל בגבורות ובעושר שה' נתן לי... וזה בדיוק הנושא של ההלל שלנו!!! אני מתהלל בכל הדברים הטובים שיש לי --- מאבא שבשמים...

ההמשך בדף 6 בגיליון זה...

לפניך שני נערים... יוסף ו-שכם כמי אתה בוחר להיות??

אנחנו פוגשים בימים אלו שני נערים!! בפרשה הקודמת פגשנו נער... וגם בפרשה הזו... בפרשה הקודמת הייתה לנו פגישה לא כ"כ סימפטית עם הנער שנקרא **שכם בן חמור!!!** ואילו בפרשה הזו יש לנו פגישה אצילית ומרוממת עם הנער שנקרא **יוסף!!!**

מה ההבדל ביניהם???

לשכם בן חמור יש דחפים יצריים... הוא לא חושב פעמיים... ברגע שמתחשק לו משהו... הוא פועל מיד לפי תשוקת לבו... לרגע אחד דווקא נראה שכיף לו... הוא עושה מה שבא לו... כיף לו... ולא זו בלבד... החוצפן הזה אפילו מצליח לשכנע עיר שלימה ללכת לפי החליל שלו... וכולם משתפים פעולה... תקשיב... הלוואי עלי!! ככה להשיג בקלי קלות את כל הדחפים... אבל הסוף היה שתוך שלושה ימים הוא נמחקו מהמפה... שכם בן חמור והחמור בעצמו וכל העיר איתו ביחד... הוא וכל התשוקות שלו ירדו היישר לקברות התאוה...

והנה!! בפרשת השבוע אנחנו פוגשים את יוסף!!! יוסף זה ההיפך במאה שמונים מעלות! גם ליוסף יש תשוקות... גם ליוסף יש דחפים **לא פחות משכם!!!** כן כן... שלא תחשוב לרגע... אבל יוסף הוא כנראה צ"ל... הוא אחד כזה שמתגבר... מתאפק!! שומר על עצמו... לא זורם עם עצמו... לא מאפשר לעצמו לזרום עם הטבעים שלו!! והוא נלחם עם היצרים שלו...

ובטח אתה חושב שעברו יומיים שלוש... והנה... הגיע יום ההתגלות... לא!! זה לא קרה ביום אחד ולא בשנתיים... ארך לזה זמן... אבל מבית האסורים-- יצא למלך!!!

ואת מי יוסף יירש? את אותו שכם בן חמור הזה!!! הוא מתחתן עם אסנת בתה של דינה משכם... יעקב אבינו נותן לו "הנה אני נתתי לך שכם אחד על אחיך..." יוסף מקבל את שכם בדין!!! בטח!! מי שהיה מסוגל לשלוט בעצמו... הוא הוא זה שיירש ויקבל את אחותו של אותו שכם בן חמור שרגע אחד לא שלט ביצרו...

ללמדך בחור צעיר: גם אם אתה רואה את חבר שלך מהועד הנהנה מהחיים... עושה מה שמתחשק לו... מחזיק איזה מכשיר שהוא רוצה ונהנה מהחיים... הההלו... קח בחשבון שגם אם הוא בחר להיות שכם בן חמור... אבל אתה תהיה יוסף!!!

כן... יוסף ושכם זה משהו שהולך ביחד!!! כן... שניהם נערים... שניהם היו בשיא רתיחת הדמים... אבל עדיין!!! מצא את ההבדלים... שכם בן חמור חגג... בא לי... מתחשק לי... ותוך שלושה ימים נאבד זכרו מן העולם... ואילו יוסף... זהו לו ולדורו ולדורי דורותיו להיות צדיק יסוד עולם... כך יברך ישראל ושימך אלוקים כאפרים וכמנשה... כל הטוב שבעולם נמסר בידיים של יוסף... לא לחינם יוסף קיבל את שכם!!! לא לחינם התורה כביכול ממשיכה לקרא למקום הזה שכם!! למה שכם שווה את זה שהתורה מנציחה עיר בישראל על שמו?? כן!! כי היות ויוסף עתיד לקבל את שכם ולהיקבר בשכם... התורה רוצה שתמיד נזכרו את ההקבלה בין שני הנערים!! מה היה סופו של החוגג... ומה היה סופו של הצדיק הזה ששלט בעצמו...

כבר הוזכר כאן כמה וכמה פעמים... שבדורנו צדיק זה כינוי לבחור כזה שלא מבין מהחיים שלו... תמים כזה... הוא לא עושה עבירות כי הוא גם לא יודע שאפשר... הוא אחד כזה ששומר על העיניים כ"י... כי אמרו לו שצריך זהו... ואין מישהו הגדיר לי... הוא כזה צצצדיק שאפילו אם הוא היה חילוני הוא מסתמא היה חוזר בתשובה כזה...

אז זהו שיוסף הוא הצדיק המיתולוגי!!! הצדיק הראשון בהיסטוריה היה יוסף הצדיק!! יוסף דווקא היה אחד שמאוד מאד מבין עניין... אה... גם מסלסל בשער... מבין טוב טוב בחזות חיצונית... הוא גם מבין מספר אחד בכלכלה... גם יש לו קסם אישי וטקטיקה של יחסי אנוש... הוא מסוגל להסתדר עם כל סוגי האנשים... גם בבית האסורים... גם אצל פוטיפר... איפה שהוא נמצא הוא יודע איך להתנהל עם כל אחד... הוא היחיד שהתורה מעידה עליו שהוא היה מצליח!!! הבחור המוצלח ביותר בהיסטוריה!!! והוא!!! הוא יוסף הצדיק!!!

יוסף מחייב את הרשעים... ובודר שלנו ניתן להוסיף: יוסף מחייב את הישיבישר העדכניים והמוצלחים (ע"פ חושבים שהם מוצלחים...) אני מכיר בחור ישיש לו דווקא יראת שמים אבל הוא מפחד מיוסף על העיניים... הוא מפחד להיראות צדיק... כי הרי יוסף זה סוג של פאנאט שלא מבין מהחיים שלו... מתי תבין שיוסף הצדיק לא חשוד לרגע על פאנטיותו! ואם יוסף הצדיק שמר על העיניים זה רק בגלל שהוא היה סופר מוצלח!!! והוא היה מספיק חכם שלא ליפול איפה שאחרים נפלו... לא ליפול איפה ששכם החמור הזה נפל...

יוסף שומר על עצמו רק בגלל שהוא מוצלח!!! מוצלח אמיתית זה אחד שמחליט משהו והולך עם זה עד הסוף!!! זה אחד שיועד מה טוב לו ולא נותן לשום פיתוי לסכל את התכנית שלו... אני אתן לך דוגמא: אני בחחחיים לא אדרוך בקניון!!! אתה יודע למה?? לא בגלל שזה אסור ולא מתאים ולא בן תיירה... עזוב את זה... הרבה לפני כן... סליחה אדוני... לי יש ארנק... בארנק שלי יש כסף!! הכסף הזה של מי הוא? שלי!! נכון?? אם זה כסף שלי... מי אמר להחליט מה עושים עם הכסף הזה?? אני!! נכון?? עכשיו ככה: אם אני אכנס לקניון... הרי עמלו שם טובי המוחות שיודעים איך להוציא ממני כסף שלא תכנתי להוציא... (הרי זה בור... צריך להיות מפגר שבביל לא להבין שזה כל החפצא וההגדרה של קניון) וכפי שסיכמנו זה הרי כסף שלי!! אדוני: אני מחליט על הכסף שלי ואף אחד אחר לא... ולכן אפילו הייתי חילוני לא הייתי דורך שם!!! מה... אני פראייר של מישהו?? (אתה מאוד רוצה??... תנסה לכיסי אותי... תכניסי את היד לכיסי שלי ותנסה לגנוב לי כסף מהארנק... נו... הבנתי... פה יכול להיות שתצליח עלי... אבל אתה רוצה שאני במו ידי אפתח את הארנק ואוציא כסף... למה?? כי קצת סינורתי אותי ובה תגרום לי להוציא כסף... לא!! לא אדוני! תחפש פראיירים אחרים)

ואני שואל אותך: השיקול הזה... זה שיקול של צצצדיק?? מה הקשר צדיק... זה שיקול של בן אדם חזק עם ראש על הכתפיים שיועד בדיוק מה שהוא רוצה (לקנות) ובעיקר מה הוא לא רוצה לקנות) והוא לא מוכן שיכתיבו לו את החיים!!! אה... אתה לא כזה?? אתה בן אדם כן חלש וכן מוכתב לחלונות ראוה?? אין בעיה... אני האחרון שאלעג לך ואדרוך על החולשות שלך... אבל הההלו... אל תהפוך אותי לפאנאט ומצומצם... אתה פה התינוק!!! אתה השנינוי... אתה פה החלש!! על אותו משקל: היוסף של דורנו ששומר על העיניים הוא בחור גבבבר שיועד בדיוק מה שהוא רוצה והוא אסטרטגי שיועד להדוף כל מיני דחפים רדים שלא ישנו לו את התכנית... ואילו חבר שלו הנמושה שמשחק אותה עדכני ולכן הוא מרשה לעצמו חופשיות... אל תהיה תמים... תבין שהבחור העדכני הזה הוא בחור שמצפצף על עצמו... הוא היה ממתנת להיות אישיות חזקה כמו הצי"ל הזה ששומר על העיניים... אבל אין לו את זה... הוא חלש... הוא מצידו היה מאוד רוצה להיות חזק ועקבי עם עצמו... אבל הוא לא מצליח!!! ממילא לפחות אתה... אל תיפול בטעות הפאטאלית הזו... בחורים יקרים! קצת אינטלגנציה לא תזיק לכם!!! מותר לטעות פה ושם... אבל לא טעויות כאלה גסות!! על מה אנחנו מדברים פה?? על בחור ששולט על עצמו מול בחור שלא שולט על עצמו... מה יש פה להבין?? מי הסמרטוט ומי המלך?? יוסף הצדיק של דורנו זה הבחור הזה ששומר על העיניים!! ושהקנאים לא ימותו... אלא יודו בזה בפה מלא... ויאמצו את העוצמה הזו לעצמם...

הודעה משמחת:

ניתן לרכוש את הספרים מבית 'אז נדברו', 'אהבתי', 'יומאן',

'המסולאים בפי'

במוקדי המכירה שבארה"ב:

מונס': מרכז הספרים'

ובביהב"ג הגדול של ויניץ

ויליאמסבורג: בית הספר

בורו פארק: אייבלערס, ברמן.

ליקווד: יודאיקה סקווירא

להזמנות מרוכזות ניתן להתקשר להפצה ראשית בארה"ב:

7188718652

ניתן לקנות את הקונטרס על חנוכה

נר חנוכה מצוה להניחו על-

'ביתו מבחוני'

בפלא': 0527683095 - 0548446691

ניתן להשיג במוקדי המכירה:

אופקים: שפירא: 0534112035

אחיסטוד: שרגל: 0527171721

אלעד: 03-9073067

אשדוד: 0504120311

בית שמש: נהר הירדן 9 רמה ב, מש' צוויבל.

תפרח: 0556705003

בני ברק: קבוץ גלויות 9- 0556728458

חזון איש 34 (פינת דסלר, דרייפוס, אפשר גם חוברות ישנות של חנוכה) 0527117271

ירושלים: מרכז העיר: רחוב נחמיה 10.

בית וגן: רח' הרב פרנק 29 קומה ב'.

רמות ד': רובין 47 קומה ב'

רוממה: המ"ג 281 0527682289

הר נוף: 0533148861

תל ציון: קליין 0527150166

ביתר עילית ב': אזור רמי לוי 0548450998

קרית ספר: קצות החושן 14 052-7174781

חנץ חיים: 14 089742750

פיצוחי בראשית- ברקפלד: 0527137444

גרין פארק: 0527644795

צפון: רכסים: הורדים 4' קריעלר 0548415410

כרמאל: 0527136165 משפחת שטיימן.

עפולה: 0527686876

מה בחוברת???

- א. למה הקשר בין פילים לחנוכה?? למה היוונים אוהבים פילים??
- ב. למי שכבר למד את כל הסוגיה של חנוכה וגם נגמרו לו כל הורטים של חנוכה... איפה יש כר נרחב של נושאים הקשורים לחנוכה??
- ג. שהיו מחבבים את הצרות!! איך אפשר לחבב צרות? וכי מישהו מחפש צרות??
- ד. שער הכוונות!!! מה אני אמור לבין בשעת הדלקת נרות חנוכה??
- ה. במוצ"ש אנחנו אומרים 22 פעמים "אל תירא עבדי יעקב..." למה צריך כ"כ הרבה פעמים להרגיע את יעקב??
- ו. למה בדורות האחרונים עושים עסק כ"כ גדול מחנוכה (בו בומן שבגמי חנוכה מוזכר רק שמונה פעמים וכוה"ק אולי שלוש פעמים...)?
- ז. האם אני, הבחור הצעיר!! האם גם אני יכול להיות בעל מופת ולעשות מופתים למעלה מדרך הטבע?? התשובה היא: כן!!!
- ח. האם מראה חיצוני לא אומר כלום... או... או... או לא אומר הכל??

מה הבדל בין נצחון ה"איך" לנצחון "האם"...

בשבוע שעבר נכתב מאמר בפתח הגיליון... והנושא היה שלמעשה מבחינה היסטורית בחנוכה רק התחילו המלחמות... כלומר: בניגוד למה שמקובל לומר שבחנוכה ניצחו... הרי למעשה אז רק התחילו "ועל המלחמות",

והגיעו הרבה תגובות ובצדק!!! שסו"ס מקובלנו מחז"ל בפירוש שחננו בכ"ה... ומפורש ברמב"ם ובשו"ע: "וצד להם לישראל מאד מפניהם ולהצום לחץ גדול עד שריחם... והושעים מידם והצילה. וגברו בני חשמונאי והרגום והושיעו ישראל מידם והעמידו מלך מן הכהנים והורה מלכות לישראל" בקיצור: כתוב בפירוש שבחנוכה הגיעה הישועה אז איך אפשר להעמיד את ספרי היסטוריה כמשקל נגד חז"ל מפורש???

אמת אמת!!! הטענה צודקת!!! ולכן חשוב לי להבהיר שני פרטים (ולו בשביל והייתם נקיים) **דבר ראשון: פשוט וברור** ש-לו יצויר שיש חילוקי דעות בין חז"ל ליוסיפון או ליוסף בן מתתיהו או שאר ספרי היסטוריה... מיותר לציין שאף כתבי יד היסטוריה ישקעו בנהר ואות אחת במסכת שבת דף כא: לא תמחק... **זה דבר ראשון... דבר שני:** גם מה שכתבתי שבחנוכה רק התחילו המלחמות... פרט אחד חשוב שכחתי להוסיף... שבכל המלחמות האלו היה נצחון מזהיר ומבהיל לטובת החשמונאים ואת זה מאוד חשוב להדגיש...

עכשיו ככה: עקרונית... מצדי הייתי חוזר בי וגונז את המאמר הזה ואומר: טעיתי ונגמר הסיפור!!! אבל בררתי קצת את הנושא... ומה שיצא זה שלא ידוע שיש בנושא הזה חילוקי דעות בין מה שמקובל בהיסטוריה לבין מה שמקובלנו מחז"ל... (אדרבה מי שמעיין במגילת תענית... חוץ משמונת ימי חנוכה יש לפחות שמונה ימים טובים נוספים במגילת תענית בתאריכים אחרים לגמרי על כל מיני ניסים נוספים שהיה לחשמונאים מול מלכות יוון... כ"ה באב "תבנא לדינא"... שהיוונים היו דנים בדיני נכרים... וכשגברו בני חשמונאי וכו'... ב"ו באלול התבטלה הגזירה שתהיה בתולה נשאת להגמון תחילה... בכ"ב באלול חזרו להרוג את הרשעים... בג' כסליו הסירו את הצלמים ששמו היוונים בעזרה... ז' כסליו, יום שמת הורדוס, ועשאוהו יום טוב... כ"ב בשבט גזרת גסקלס מלך יוון שגזר בזמן שמעון הצדיק ונתבטלו גזרותיו בכ"ח בשבט מת אטיסוכוס, י"ג באדר יום נקנור מאפרכין של מלכי יוונים שנצחוהו...) משמע להדיא שהנצחון של החשמונאים, מדובר היה בתהליך ממושך שחלק ממנו אמנם הוכרע בחנוכה אבל חלק נכבד ממנו גם המשיך לאחר חנוכה... (ושוב: זה שהיה מלחמות גם לאחר חנוכה זה לא סתירה שהמלחמות האלו הסתיימו בנס ופלא ש"עמדת להם בעת צרתם מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים...")

עכשיו!!! למה אני בכל זאת ממשיך לעמוד על שלי ולא לחזור בי מהמאמר המדובר??? כי אדרבה... דווקא בעקבות התגובות... הוצרכתי לברר את הנושא עוד יותר... וזאת התגלה חידוש עצום ונפלא... שיתכן והיה שווה לכתוב את הטעות הזו ולו בשביל להגיע ל"מרגלית" היקרה הזו...

אז אנא... אם היה לך סבלנות לקרא עד עכשיו... כדאי לך לקרא הלאה.

ובכן: הסיפור הוא ככה: בשבוע שעבר יצאתי נבון... מצד אחד מצד העובדות!!! זה נראה שאין הבדל בין העובדות שמקובלנו מחז"ל לבין מה שמקובל בהיסטוריה... דא עקא!!! **איך** לקרא את העובדות... כאן יש הבדל תהומי בין ההסתכלות של חז"ל להיבט ההיסטורי היבש...

חז"ל קוראים את המפה כאילו זהו... נגמר... בחנוכה- חנו בכ"ה... נגמרו המלחמות... שקט... ואילו בספרי ההיסטוריה זה נראה שרק עכשיו התחילו המלחמות... **איך זה יכול להיות???**

אז מתברר שההסבר הוא פשוט מאד מאד: במשך 180 שנה שלטה מלכות יוון והם גזרו גזירות על ישראל שלא יקיימו את התורה... או ע"ז (בראשית הדרך) ואח"כ שבת חודש ומילה... ואז פרצו פרצות וגזרו על הבית היהודי וכו' וכו'... במשך כל ה-180 שנה אלו **לא הייתה שום מלחמה!!!** כי יש חוקים מאד ברורים: אם אתה רוצה לחיות- אל תשמור שבת... ואם אתה שומר שבת, תדע שזו עבירת חוק שעונשה מוות!!! נו... זה נקרא מלחמה?? זה לא נקרא מלחמה!!! אם אתה רוצה... תקרא לזה גלות יוון... תקרא לזה מציאות עגומה... אבל מלחמה?? מה הקשר... תבין: יהודי ששמר שבת והרגו אותו... למה הרגו אותו? כי... כי הוא מת במלחמה?? מה הקשר מלחמה... הרגו אותו כי הוא עבר על החוק של המדינה!!! (וכי כל אחד שעובר על החוק במדינת ישראל ומכניסים אותו לכלא... זה אומר שהוא שבוי מלחמה...? אפילו הערבים יודעים לקרא לזה ה'כיבוש הציוני'... אבל לא קוראים לזה מלחמה...) רק מה??

היהודי!!! היהודי הוא זה שנלחם!!! אצל היהודי הייתה פה מלחמה עיקשית!!! היהודי נלחם על היהדות שלו... היהודי הוא זה שכל הזמן היה חי בפלונטר... אני רוצה לשמור שבת בכל מחיר... אם אני אצליח להסתיר את זה מה טוב... ואם לא אצליח... אשלם על זה בחיי... מבחינתו של היהודי הייתה פה מלחמה חד סטרית... היהודי נלחם על היהדות שלו... עד כאן היהודי החסיד והפרוש... אבל באותה מידה גם היהודי המתנדנד והחצי מתייוון... גם הוא היה חי במלחמה פנימית מתמדת... רגע... לשמור שבת או לא לשמור שבת?? להתאמץ למען היהדות שלי ולסכן את החיים... או להתתייוון ואז כולם יקבלו אותי בזרועות פתוחות?? האם לזרוק את הסמארטפון ולהרגיש מסכן או לא? ליהודי הייתה מלחמה יומיומית!!! מלחמה עם עצמו!!! כל זה אצל היהודי בינו לבין עצמו... אבל תחשוב רגע מבחינה מדעית... צבאית... היסטורית... יש פה מלחמה?? איפה מלחמה... מלכות יוון שולטת בעוז... פה ושם יש כמה מפירי חוק כמו חנה ושלטת בניה שהרגו אותם כי הם עברו על החוק... בקיצור: רק ליהודי הייתה מלחמה... בינו לבין עצמו... האם למסור נפש על היהדות או לא...

אלא שאז!!! לפתע הופיע מתתיהו כה"ג חשמונאי ובניו. והם החליטו לעשות סוף למלחמה הפנימית הזו! מהיום נגמרו המאבקים הפנימיים!!! מהיום אנתנו יהודים בגאווה ובגאון!! מהיום אנו שומרים שבת. **נקודה!** אנחנו לא מוסרים את בנותנו להגמון, **נקודה!** מהיום אנחנו חוזרים לעבוד בבית המקדש בטהרה... נקודה!!! אה... אבל מלכות יוון לא נתן לנו?? אה... אם ככה אין ברירה... יוצאים למלחמה נגד יוון!!!

ומכ"ה בכסליו התחילו להישמע צחצוחי חרבות... יוצאים למלחמה נגד יוון... עכשיו!!! תכנס שניה לראש של היסטוריון שעומד וסוקר את ההיסטוריה... עד היום היה פה שקט... מלכות יוון שולטת בכיפה ומכ"ה בכסליו ואילך התחיל מרד... התחילה הסלמה... התחילו מלחמות... והוא צודק!! במבט מהצד כעת רק התחילו המלחמות... אבל אצל היהודי הראש עובד בדיוק הפוך... אצל היהודי באותו

יום **נגמרה המלחמה!!!** עד היום נלחמתי ביני לבין עצמי על היהדות שלי... פעם הצלחתי ופעם לא... וזהו!!! מהיום הנושא הוכרע... אני שומר שבת **נקודה!!!** שבת וחודש ומילה זה כבר לא נושא לדיון... זה לא נושא למאבק... **אז עובדה!!!**

תחשוב: עד היום כל שבת מחדש הייתי במאבק פנימי... האם למסור נפש על שבת ולנצח או להיכנע... האם להישאר פרוש ולעבור על החוק... או יאלה... להיות מתייוון ולפטור את כל הבעיות... הייתי במאבק יומיומי על כל בקבוק לתינוק האם כתוב עליו אין לנו חלק או יש לנו חלק באלוקי ישראל... אבל עכשיו... זהו!!! מבחינת היהודי המלחמה נגמרה... מהיום היהדות שלי זו עובדה מוגמרת!!! החזית הרוחנית שלי הוכרעה... מהיום ברור לי שאני יהודי שמקפיד קלה כבחמורה... רק מה?? כעת הפילים של מלכות יוון... הבנת?? הבנת את ההבדל התהומי בין יהודי קורא את המפה... לבין איך שהראיה ההיסטוריונית קוראת את המפה?? אצל יהודי המלחמה **נגמרה** בחנוכה... ומבחינה הסטורית המלחמה רק **התחילה** בחנוכה...

זה לא סתירה!!! כל השאלה על מה נלחמים!!! אם נלחמים על היהדות... המלחמה הסתיימה בחנוכה... אבל-

אם נלחמים נגד היוונים... המלחמה רק התחילה בחנוכה!!!

זה מה שכתוב ברמב"ם: "...גברה בית חשמונאי ונצחום **והעמידו מלך מן הכהנים וחזרה מלכות לישראל** יתר על מאתיים שנה עד החורבן השני... כתוב כאן שבחנוכה עם ישראל העמידו להם מלך! ש... שמה?? מה המלך הזה עשה?? המלך הזה חילק פרסים ושקולדים באבות ובנים?? לא!!! רוצה לשמוע מה המלך הזה עשה?? בבקשה!!! **"מעשה באדם אחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים והביאו לבית דין וסקלורו, לא מפני שראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך...**

אתה מבין?? יהודי בסה"כ רכב על סוס בשבת... בסה"כ עבר על שבות דשבת... וכבר סקלו אותו! למה?? מה קרה? על מה יצא הקצף???

מה התשובה?? **ההיפך הגמור!!!** כעת רק **נגמר הקצף!!!** יהודה המכבי העביר מהיום מסר מרגיע לכל היהודים החלשים והחצי מתייוונים... זהו!!! הסתיימו המאבקים הפנימיים האם לשמור שבת או לא...

עד היום היוונים אמרו שמי שישמור שבת ימות!!! וכל הזמן היית קרוע בינך לבין עצמך... האם **כן** לשמור שבת ולסכן את החיים... או לא לשמור שבת וזא לא יקרה לי כלום... אז זהו שמהיום זהו... בא שבת בא מנוחה... מהיום הקערה התהפכה על פיה!!! אם עד היום מי שתפסו אותו שומר שבת הרגו אותו! אז מהיום מי שיתפסו אותו מטלטל מוקצה בשבת אנחנו נהרוג אותו!!! מהיום אתה כבר לא צריך להיאבק האם לשמור שבת... אדרבה... אתה מוכרח לשמור שבת... אחרת ירגו אותך...

אוהו... איזה שלוות נפש... זהו! מהיום אין לי יותר מלחמות האם לשמור שבת... אדרבה... מהיום מכריחים אותי לשמור שבת... **הנה לך חנוכה!!!** בחנוכה הושגה שליטה רוחנית!!! היהדות שלנו זו עובדה!!! זה לא משהו שנתן בהתלבטות ומאבק יומיומי. בחנוכה הסתיימה המלחמה היהודית!

אנחנו יהודים גאים ואנחנו הולכים עם זה עד הסוף עד הסוף עד הסוף...

אה... אבל איך??? איך אתה יכול ללכת עם היהדות שלך עד הסוף... הרי קליפת היוונים יתפסו אותך וכו'??? אה... אתה שואל **איך???** טוב... אז צריך לצאת למלחמה נגד היוונים!!! ובחנוכה התחילה מלחמה נגד היוונים... מתוך התמודדות **איך! איך!** מסתדרים עם זה... אבל זה כבר נושא מישני... לפני שאני יודע **איך...** דבר ראשון אני יודע **האם...**

אתה שואל אותי האם אני יהודי?? אני יהודי!! אני שומר תורה ומצוות!! הבית שלי יהיה נקי מכל הלכלוך של הרחוב... איך?? התייצבו וראו את ישועת ה'... מי זוכה לישועת ה'?? מי שמוכן להחליט האם גם לפני איך!!--

אתה רואה שהמייל עושה לך לא טוב בבית... אתה כל הזמן מתלבט האם ללכת לפתוח שוב את המקור האם הגיע איזה מייל?? הראש שלך כל הזמן נמצא במייל... ואתה כל הזמן בודק האם גם האתר הזה פתוח? אתה מרגיש גלות...?? מרגיש שזה הורס לך את החיים...??

אין בעיה!!! כעת חנוכה... חנוכה מסוגל לחגוג בו נצחונות של **האם!!!**

אני מוציא את המייל/מחשב/אינטרנט מהבית... מוציא ויהי מה!!!

עכשיו **איך???** איך אני מסתדר בלי זה?? אה... תעמוד מול הנרות ותכוין בברכת שעשה ניסים לאבותינו... כמו שה' עשה להם נס **איך!!!** איך להתפטר מהיוונים... ככה ה' יעשה לטובה אות ויראה לך **איך!!!** איך אפשר להסתדר בצרכי פרנסה גם בלי זה... אבל כעת לכה"פ נושעת מכבלי **האם!!!** תראה... אתה כבר חצי שעה יושב מול הנרות בחיק המשפחה ולא רץ לראות האם!!! האם הגיע משהו... נו... זה לא שווה סעודת הרשות ולשיר פתחת למוסרי... אז נכון! זה עדיין לא פורים... בא נקווה שעד פורים אתה כבר תצלח את ניסיון ה- **איך** להסתדר בלי זה...

האם להמשיך לישון... **האם** להמשיך לבזבז את הזמן... **האם** להמשיך לגרוור את עצמי... **והאם** להמשיך להחליט משהו ולצפצף על עצמי... ברגע שנצחת את ה"אם" הנה לך נס של חנוכה!!! חנו בכ"ה!!!

חנו מהמאבקים הפנימיים... החליטו בגאון והניפו את הדגל של מכבי...

מכאן ואילך **איך??!** את השאלה **איך** תשאיר לרבש"ע... תן לו להפתיע אותך איך!!! איך הוא ימסור גבורים ביד חלשים וטמאים ביד טהורים... חנוכה זה זמן לחתון!!! לחתון כל מיני ראשים של הגמונים למיניהם!! לחתון בכל מיני גרירות רגלים!! לחתון ולהחליט בגמירות דעת על שינוי חיובי... להחליט שמה שהיה לא יהיה יותר... אני רוצה להיות דבוק בה'...

אני ריאלי... אני יודע שזה יהיה קשה... אני יודע שנכוננו לי עוד מלחמות רבות איך להסתדר... אבל תמיד אזכור!! מלחמת האיך היא הרבה יותר נעימה ממלחמת האם... הרבה יותר קל לחשוב איך!!! איך נלחמים ביוונים... מאשר המחשבה המייאשת האם שוב להיכנע להם... הרבה יותר קל לקנות פקס ולרכוש אפשרויות איך להסתדר בלי אינטרנט... מלהיות סמרטוט וכל חצי דקה לשאול את עצמי... נו... האם שוב להיגרר לציפון הבא או לא... תאמין לי שאיך!!! איך להסתדר בלי... כמה שזה קשה... זה הרבה יותר קל מהשאלה הנצחית האם!! האם שוב פעם להיות סמרטוט... והאם אני שפוי... ועד מתי אהיה כך... תסכים איתי... חנוכה שמח!!!

שיש לי מלחמה יומיומית איך!!! איך להסתדר בלי זה... אבל רשמתי לעצמי נצחון... במה?? ב-האם!! **האם** לפרוץ?? **האם** להגיב? **האם** שוב להיכנס לקבוצה למרות שלפני דקה וחצי ראיתי שאין עדכון?? האם ללכת לישון בשעה ארבע אחרי ששרפתי את כל הערב בארבע שעות האחרונות?? כל ה-**האם** הזה... את זה ניצחתי!!! יום אחד דפקתי אדירה על השלחן!! סטופ!! לקחתי דגל מכבי ואמרתי או שאני זורק את המכשיר מגשר המיתרים... או שאני זורק את עצמי משם... נגמר!!! השאלה **האם** אני מכבי או מתיוון... השאלה הזו הוכרעה: אני יהודי!!! אני חשמונאי!!! רק מה??

כעת... יש לי מאבק חדש... למאבק הזה קוראים **איך!!!** איך מסתדרים בלי אינטרנט... בסיידר... אז כבר מלחמה נקודתית... איך מנצחים את יוון... יתכן שמי שמי שיראה אותי עכשיו ירחם עלי... אה... איך הוא יסתדר בלי זה... אבל תבינו... שזה המלחמה הקטנה... כשישבתי מול המכשיר וכל חמש דקות היו לי מאבקי רוח ונפש האם אני יהודי או לא... אז גם רחמתם עלי?? אז!!! אז הייתי המסכן הגדול!!! וכעת אני בגאולה!!

חנו בכ"ה... חנוכה זה החג הגאולה... ממה?? המלחמה הפנימית!!!

זה היום שבו המכבי התון דופק דפיקה אדירה על השלחן וזועק כמו דוב שכול: **אני ככה לא ממשיר!!! נקודה!!! סוף!!!** אני מהיום מתחיל לקום בבוקר... יתהפך העולם!!! ברגע שזה נורא נורא ברור לי שמה שהיה לא יהיה... הרגע הזה הוא רגע של נצחון... רגע של חנו בכ"ה... זהו... המערכה הוכרעה... אני כבר לא יותר לא צריך להילחם עם עצמי...

עד היום כל בוקר... הייתי מתעורר בשעה שבע בבוקר ואז הייתה מתחילה מלחמת עולם פנימית... האם לקום או לא... אני מת מעייפות... כן לא... לא כן... וזהו!!! הגיע אותו יום שקמתי בשעה 12.00 והייתי כ"כ מזועזע מעצמי... שזהו!!! החלטתי סופית שמה שהיה לא יהיה!! אני קם!!! (אל תשאל איזה סנקציות עשיתי לעצמי... החלטתי שאם אני קם מאוחר אני מתפלל שחריית בבית מדרש עם תפילין ליד החברותא... ומילה זה מילה... הבטחתי גם לאיזה ביריון שירביץ לי ועל כל בוקס יקבל שקל) מאותו יום התמלאתי בשלווה... זהו... נגמרו המלחמות הפנימיות... נגמרו המאבקים שקרעו אותי כל בוקר... **האם** לקום או האם לקום... אני קם!! זו עובדה... נו... כעת אפשר לעשות פורים חרפניה?? שהפסקתי לחרוף??

לא!!! פורים עושים רק כשנחו בהם היהודים מאויביהם... ואני כעת עדיין לא נח... למה?? כי נכון שסיימתי עם הניסיון של **האם!!!** אבל כעת התחיל ניסיון חדש... ניסיון שנקרא **איך!!!** איך אני מסתדר עם העייפות... (ס"ס אני קם בשעה שבע לפנות בוקר... זה אמור להיות כרוך באיזושהי התאקלמות) איך אני מתגבר על הפיהוקים האדירים האלו שמזכירים את הדג של יונה...

כן... זה מה שקרה בחנוכה!! בחנוכה עם ישראל נושעו ממלחמת **האם!!!**

האם בתו של יוחנן כהן גדול תלך ללמוד אקדמיה אצל ההגמון...??

האם לשמור שבת ולסכן את החיים או לא?? **האם** למול את הילדים או להשאיר אותם חשופים לתכנים ערלים??

האם לקבוע עיתים לתורה או להיכנע לעצלות של יוון?? אז זהו!!! בחנוכה הוחלט לעשות סוף ל-האם!!

היהודי כבר לא צריך להילחם עם עצמו... רק מה?? כמובן שזה כרוך ביציאה למלחמה נגד יוון... בסיידר... נו... עם יוון ירחם המרחם... ה' ילחם לנו... מסרת גבורים ביד חלשים...

פה מתגלה היבט מאד מעניין שכמדומני שמוכר לנו מהיומיום... אתן לך כמה דוגמאות: יש לי חבר שסבל מהשמנת יתר... הוא נורא נורא רצה לעשות דיאטה ואף פעם לא הצליח... הוא תמיד התחיל ואז הבורקס חייך אליו והוא נשבר... וכן הלאה... עד שיום אחד הוא הלך לרופא והרופא הודיע לו: אתה מוכרח לעשות דיאטה... אחרת תוך כמה שנים אתה מתחת הבלטות... **חבר שלי חזר מאושר!!!** הוא אמר לי: אני מרגיש שלוה קסומה... ולמה?? כי מהיום הוכרעה המלחמה!! עד היום כשהתחלתי דיאטה... נכנסתי לקרב מתמיד... כן לטעום את העוגה או לא... כן לפתוח את המקרר או לא... די... התייעפתי מהמאבקים הבלתי פוסקים האלו שתמיד נגמרו בכשלון... אבל ברגע שהרופא דיבר כ"כ חריף... זהו!!! מהיום המלחמה הוכרעה!! הדיאטה היא עובדה!!

שאלתי אותו: אז מה... אז אתה רוצה להגיד לי שכבר לא קשה לך?? הוא צחק ואמר: ברור שקשה לי!!! אבל זה קושי מסוג אחר!!

עד היום הקושי שלי היה כן לאכול לא לאכול... כן לא... לא כן... כן לא... אבל עכשיו המלחמה היא כבר לא שם... כי ברור שלא זהו!! כעת המלחמה היא בעיקר איך אני מסתדר... מה אני כן יכול לאכול... אז בסיידר... התחלתי להשקיע בסלטים... מחפש כל מיני תמרים ואגוזים שמתור לי לאכול... אבל זה כבר "כסף קטן"... המלחמה הבלתי נסבלת זה מול המקרר!!! ברגע שהמקרר נוצח!! כעת המלחמה שלי זה מה לאכול...

מישהו מבין על מה אני מדבר??

הייתי מגדיר את זה ככה: יש שתי סוגי מלחמות!!!

יש האם!! ויש איך!!

יש אדם שהמלחמה שלו זה **האם... האם... האם** כן או **האם** לא... כן לא... לא כן...

ויש אחד שהמלחמה שלו זה **איך!!!** כלומר: ברור לי שלא (או כן)!!! כעת מה שנותר לי זה לבדוק **איך...** איך אני מסתדר עם זה... לדוגמא: מי שיש לו מכשיר מוגן עם אפשרויות לא ראויות... הוא כל הזמן חי במאבק מתיש **האם** להיכנס לאתר הזה או לא... **האם** לפרוץ את המכשיר או לא... **האם** להתחבר לעוד איזה קבוצת וואצפ או לא? **האם** אני יהודי או לא?? המלחמה של **האם** היא מלחמה יומיומית... מלחמה בלתי פוסקת וצר להם לישראל

מאד מאד מאד מפניהם ולחצום לחץ גדול!!! עד שירחם!!! עד שה' ירחם עליו ונתן בלבו לרחם על עצמו... ויום אחד הוא החליט החלטה נחושה... אני מתנתק!!! מתנתק ויהי מה!!!

זהו!!! שלוה התפשטה בכל גופו... נגאלתי מהמלחמה הנוראית הזו...

עכשיו: רגע רגע... מה אתה חושב?? שזהו?? פורים?? פותחים שמפניות?? לא לא!! אל תמהר לעשות פורים... מוקדם מידי לעשות פורים... ולמה?? כי... כי כעת מתחילה מלחמה חדשה...

איך!!! איך אני מסתדר בלי אינטרנט!! הוא נגאל ממלחמת האם!!! אבל הוא נכנס למלחמת האיך! ס"ס מי שעד היום היה מחובר לאינטרנט די קשה לו להתרגל בלי זה... אבל חבר שלי מאושר!!! כי נכון



אליך בחור בן עליה: כמה עצות טובות

להנובה:

תדע לך בחור יקר: הנוכה הוא זמן שמסוגל להתחלה של שינויים מבורכים... אם זה הנוכה המובח שהייתה א... וגם יש נבואה מיוחדת בזכריה שבדיוק בחודש כסליו שולחים לזכריה הנביא שאלה: האם לצום בתשעה באב בשנה הקרובה? מה הקשר בחודש כסליו לשאלו על תשעה באב?? אלא חודש כסליו זה הזמן לפרוץ!!! להעזי לחשוב על שינוי תפיסה... (במשך שבועים שנה צמים בתשעה באב והנה בחודש כסליו פתאום מתעוררים לחשוב שהגיע עת לשנות גישה...) כך גם רואים אצל נחמיה שבחודש כסליו הוא מעזי לגשת לדרייוש ולבקש ממנו להתחיל לבנות את חומות ירושלים... ואחרון חביב בית חשמונאי שבתוכה קיבלו החלטה נועזת לצאת במלחמה לאחר 180 שנות גלות יוון... בקיצור: הנוכה זה זמן מוסגל לעשות ספירת מלאי פנימית ולהתחיל לבצע בפועל כל מיני משאלות לב שעד עכשיו היו תקועות במגירה!!!

בכר נכתב כאן פעם שנוכה זה מלשון חינוך!!! כדורות הראשונים לא עשו הרבה עסק מחנוכה (בוזה"ק הנוכה מוזכר פעמים בודדות ממש) וככל שנקפו הדורות התחילו לעשות עסק מחנוכה... עד שבדור האחרון התחילו לעשות עסק מחנוכה כמעט לא פחות מימים הנוראים... (אני רק קצת מגויס... לא הרבה) ולמה?? כי זה של חינוך!!! ובהינך ככל שנוקפים השנים ומתקרר גיל בר מצוה כך צריך יותר ויותר להתכונן... ואנחנו נמצאים רגע לפני הבר מצוה... ולכן הנוכה נהפך להיות זמן מאד דומיננטי!!! ובאמת מה פה החינוך???

או בקצרה ממש: לעתיד לבא יתגלה הארת אור הגנוז!!! מה זה אור גנוז?? הכוונה היא שיש פה נקודת אור שהיא מוגשת לפניך הנומה וסגורה... והיה: אם תרצה... זכותך לפתוח אותה ולזכות להארת אור הגנוז... ובאותה מידה אם אתה לא רוצה... זכותך להשאיר סגור ולא עשיו עסק... עכ"פ זוהר"ק אומר שלקראת הגאולה הארת אור הגנוז תתחיל להתגלות אט אט... כל פעם עוד נקודת אור נוספת... וחנוכה מייצג את הארת אור הגנוז... עד כאן מילים גבוהות

תכל'ס: כלפי מה הדברים אמורים?? או הנה... החורף מלא בכל מיני הארות גנוזות מהסוג הזה... דבר ראשון: הנוכה!! מי שרוצה להיצמד לספר... זכותו להתנער ולהגיד "מאי הנוכה תנו רבנן..." וכך לסיים את הסיפור... (אם אתה רוצה... אני יכול גם לארגן לך השתתפות בפרוטה בהדלקה ואוכל להסוך גם את הצינור הקטנה הזו... והכל בסדר... אתה גלאט!!!) ובאותה מידה אתה יכול כן לפתוח את הנקודת אור הזו ולהתרומם לגבהים ע"י האור המתגלה בחנוכה... הלאה... בעוד כמה שבועות מגיע שובב"ם... מה זה שובב"ם?? עוד סוג של אור גנוז!!! שובב"ם מגיע בתוך קופסא סגורה... מי שרוצה... יכול להחליט... עזוב... אין לנו עסק בנסתרות... בא נסיים את זה פה... זכותך!!! אבל באותה מידה אתה יכול לפתוח את שובב"ם ולקבל אור עצום... עוד כמה דוגמאות: בדורות האחרונים ה' הוריד לעולם כל מיני השגות חדשות... כגון: ספרי מוסר או ספרי חסידות... שניהם "חדשים מקרוב באו..." אם אתה רוצה אתה יכול להתנער משניהם גם יחד... ובאותה מידה להחליט שאני כן הולך על זה... הכל עניין שלך!! הנה לך מאפיין של הארת אור הגנוז... ה' פותח לכל אחד מאיתנו כל מיני נקודות אור שאתה יכול לקפוץ עליהם או שלא... וכמוכן שעד כאן דוגמאות מהמישור הכללי... אבל ביחוד במישור הפרטני... לכל אחד ה' שולח איזה נקודת אור... כל אחד וההתעוררות הפנימית שלו בעבודת ה' או בשליחות הפרטנית שלו... ואפשר לקפוץ על זה ולהשתמש עם זה כמקפצה ובאותה מידה להשאיר את זה סגור... הנה לך נקודה למחשבה מול הנרות המרצדים... איזה אור גנוז ה' מזמין לי ומצפה ממני שאני אקפוץ על זה... שאני אסתער על הנקודת אור הזו ומשם ריזן עבדך כמו איל... יערב לו ידידותך מנופת צוף וכל טעם..

אתה זוכר לפני שבוע שסיפרנו על גקי רוני ודני מקסריה... כל אחד והסיפור האישי שלו... תכל'ס... מדובר בשלושה בחורים צעירים בני 13 שמצאו את עצמם מתיוונים בגיל כ"כ צעיר... כמה שנואב הלב לראות בחורים בגיל כ"כ צעיר וכבר מורעלים בחושך של יוון... אבל זו גם הייתה הנחמנות!!! שברוך ה' הם לא הספיקו יותר מידי להיכנס עמוק... וכבר בתיכון של כיתה ט' התחילו להגיע השמועות שיהודה המכבי מתחיל לכבוש!!! בהתחלה זו הייתה בדיחת הבדיחות... כולם היו בטוחים שזו מתיחה... אפילו סטצ'ים עשו זה... אבל חלפו כמה ימים ושבועות ופתאום התברר שזה רציני!!! ואז התחילה המומה בקיסריה!!!

קיסריה זה עיר יוונית זעזעתי... מתגוררים כאן רבבות יהודים מתיוונים שהצטברו במשך ה-180 שנות מלכות יוון... וכעת שיהודה המכבי מתחיל להתקרב!!! נהיה לחץ... כי... כי הגיעו שמועות שבכל מקום שהוא מגיע... הוא מפיל חללים... ויש "דיבור רציני" שצבא יוון עלול להיכנע לפניו... אז מילא היוונים לפחות יודעים לאן הם הולכים... אבל היהודים המתיוונים שנשמעו עמוק... לאן פניהם מועדות???

כאן התחילה סערת רוחות... דבר ראשון: יש ברחוב מתח עצום לקראת עדות על התקרבות חילו של יהודה המכבי!!! שלמרה האבסורד בניגוד לכל מלחמה רגילה... בדרך כלל במלחמה שגרתית משקיעים הסוּן משאבים בתפאורה החיצונית ובקולות וברעש כדי ליצור גורם הרתעה... (מה שנקרא: אל ירן לבכבם מצאחוז חרבות, ואל תיראו מפני הגפת תריסין ושפעת קלסין, מקול הקרנות, ומקול הצווחה...) אבל כאן במלחמת החשמונאים אין רעש!! אין רושם חיצוני!! מגיעים ציבור קטן ממוקד ונחוש עם כהן משוח מלחמה ומזכירים לנו איך היינו אמורים להיראות... והם פתאום יכולים להופיע... כך שיש מתח מאד גדול ברחוב סוּן... אבל במישור המתייוון יש פחות מתח... ויותר סערת רוחות ובלבל גדול... מה עושים??

אז ככה: יש כאלו שפתאום הניצוץ היהודי שבהם התעורר... ולגמרי התעורר... נס פך השמן כנראה האיר עד הניצוץ האלוקי האחרון שבליבות נדחי ישראל... ומתייוונים מבורגים שכבר שנים נמצאים כאן ועזבו כל זיק של יהדות פתאום מדברים בשפה שלא היכרו... אנחנו רוצים לשוב הבייתה... לשוב לצור מחצבתנו... הם פתאום מספרים לנכדים שלהם ש... כן... יש בית המקדש זה המקום הנבטי של יהודי... ואתה יודע נכדי היקר... אבא שבשמים מאד מאד מתגעגע אלי... אתה יודע כמה שנים הוא לא ראה אותי?? אתה יודע כמה שנים לא דרכת בבית המקדש?? סבא מוחה כמה דמועות סוררות ואומר לנכדו: אתה יודע לפה עזבתי את בית ה'?? כי חשבתי שה' לא אוהב אותי... הכניסו לי בראש שאין לי חלק באלוקי ישראל... אבל לא!! אבא שבשמים מתגעגע אלי... וגם אליך... אתה גם בן שלו... זו מנגינה מסוג אחד!!! אבל כמובן שיש גם מנגינות קצת פחות ערבות... יש מתיוונים שנורא נורא נלחצו מהתקרבות חילו של יהודה המכבי... מדובר בקבוצה של בנים סוררים... מתייוונים טריים שהכירו היטב את יהודה המכבי וגם הוא הכיר אותם היטב... כן... חיללו שבת מול העיניים שלו!!! עשיו תספורת קומי מול הפנים שלו... צחקו עליו מול הפרצוף... אמרו לו: אנחנו מתיוונים ו"תעשה משהו..." וכעת כשהוא מתקרב לכאן הוא... הוא יסגור איתנו חשבונות... בטח הוא יתנקם בנו...

אבל הרגיעו אותם... דווקא זה לא מטריד!! סו"ס יהודה המכבי נאמן לתורה ואם אסור לנקום הוא לא ינקום... אבל הוא כן ידרוש ממכם לחזור בתשובה... הוא כן ידרוש מאיתנו לקבל על עצמנו תרי"ג מצוות... זה לא פשוט!!! יש פה אנשים שכבר לפני עשרים שנה שנו ופירשו!!! עשרים שנה שהם אוכלים שפנים של יוון... ולעשות בבת אחת שינוי זה לא פשוט... יש כאלו שהפנימו שאין ברירה... חייבים לחזור הבייתה... יש כאלו שכאמור התעוררו בהם הניצוץ והם מתרגשים לחזור הבייתה... ויש את קבוצת הסוררים שאין לה מה לדבר!! אנחנו לא חוזרים!!! כן... מרים בת בילגה כבר הודיעה חגיגית... התחתנתי לפני כמה שנים עם הסרדיוט ממלכי יוון... ואני לא מתכננת לשוב הבייתה... (בלאו הכי אני אסורה מלאכול בתרומה וקדשים מאז שנשאתי לאותו ערל...) ותכל'ס... יום אחד זה הגיעו!!! יהודה המכבי וחילו הגיעו לשערי קיסריה... ופתחו במלחמה...

הם מאד נזהרו... סו"ס יש פה הרבה יהודים... אמנם מתיוונים וחוטאים... אבל ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא... (כל תינוק יווני שנמצא כאן חי צריך להחיות אותו כי מספיק שיש אחז אפילו קטן שהוא יהודי... ובפיקוח נפש אין הולכים אחר הרוח) וכאן התחיל המשא ומתן להגיע להסכמות בלי אש!! יהודה המכבי בראש ובראשונה ביקש שיוציאו אליו את כל היהודים המתיוונים... כן... שובו בנים שובבים ארפה משובותיכם... כן... זה לא פשוט!!! עקרונות יהודי שמחלל שבת במזיד ובפרהסיא חייב סקילה וכ"ש כשמדובר במתייוון שחילל שבתות הרבה... אבל בנסיבות הקיימות יש התחשבות וחנינה ומי שכעת מוכן לקבל על עצמו עול תורה ומצוות מכאן ואילך מקבלים אותה באהבה ואין מחירין לו עונות ראשונים... קבוצה גדולה של מאות אנשים בשלל גלגלים... יצאנו ליהודה המכבי וחילו... הם קיבלו אותנו באהבה... הבינו ללבנו... נתנו לו אכילה שתיה ולינה... ואנחנו מצידנו הרמנו ידיים כמו שבויים והכרנו: הללו עבדי ה' ולא עבדי יוון!! אנחנו מקבלים על עצמנו תרי"ג מצוות התורה...

אבל הגרעין הקשה נשאר שם בפנים!! הקבוצה הסוררת של המתיוונים נותרה שם בפנים והם לא מסכימים... הם הודיעו באופן מוצהר ליהודה המכבי: אנחנו לא מוכנים לשוב בתשובה!! אנחנו נשארים יוונים נקודה!!! יהודה לא ויתר והודיע ליוונים: אני דורש שתוציאו לי את היהודים המתיוונים בין כך ובין כך... אם ירצו לשוב בתשובה וקבלו אותם באהבה ואם לא נהרוג אותם כדן יהודי שמחלל שבת ועובר ע"ז במזיד...

ואז נהיה כאוס שלם!!! היוונים מצידם להוציא את היהודים המתיוונים ליהודה המכבי... העיקר שירד מעלינו... אבל המתיוונים היו מזועזעים מהניכור... מה זה צריך להיות?? אנחנו שנים ע"ג שנים נאמנים למלכות יוון... סגדנו לתרבות יוון... והנה... אתם פתאום מתנערים מאיתנו ומסגירים אותנו ביד החרדים האלו... כתוצאה מהטיועון הזה היוונים בהתחלה ניסו כן לגונן וכן לשמור עליהם... (עכשיו: אתה מבין לבד... שתוך כדי המשא ומתן יש פה ביניים מתיוונים שהם לא לגמרי "סגורים על עצמם" והם עוקבים בבדיקות אחת ההתפתחות... זה שהם הסכימו לקבל על עצמם עול מצוות זה מחוסר ברירה... אבל אם יתברר שהעקשנים שנשארו שם בפנים העיר היוונית ניצחו ונשארו מתיוונים... אז... אז אולי גם אנחנו נתנה על הראשונות) אבל יהודה המכבי לא ויתר!!! ואז הגיע השלב של האולטימטום... אם עד יום פלוני אתם לא מוציאים לנו את החוטאים היהודים אנחנו יוצאים לקרב על העיר ושורפים אותה באש... היוונים נבהלו מאד... והוציאו את כל המתיוונים החוטאים החוצה!!! זה היה יום קשה מאד!! לעמוד מול יהודים שנעלו בפניהם שערי תשובה והם עומדים במרים... יהודה המכבי דיבר איתם תחנונים... בואו תקבלו על עצמכם נועם עול תורה ומצוות... קבלו עליכם ומכאן ואילך יערב לכם... אבל לא!! הם התעקשו ולא הסכימו ועד הסוף לא הסכימו... ואז הגיע הרגע המר והנמהר ויהודה המכבי וחילו העמידו עליהם בית דין והוציאו אותם לסקילה... (השמות תועדו והועדו... נ"פ"מ לקידושי אשה ויבום במידת הצורך) באותו יום יהודה המכבי וחילו לא אכלו כלום כדן "לא תאכלו על הדם..." (מכאן לסנהדרין שהרגו את הנפש שאינם טועמים כל אותו היום כלום)... אבל ימים יגידו!!! ולמפרע התברר שהדין הזה שנהגו באותם רשעים מתיוונים היה מעשה חשוב ונחוץ מאין כמוהו!!! ההוצאה להורג הזו נתנה לכל המתיוונים להבין שנתם עידן!! ואין מנוס!! אין ליהודי לאן לברוח... אלא לשוב בתשובה שלימה... ימים יגידו והיום הקשה הזה נהפך ליום טוב במגילת תענית... בעשרין ותרין ביה תבו לקטלא משמדיא... מפני שהיו גוים שרויים בארץ ישראל ולא יכלו ישראל לשלח די ברשעים שבהם עד שיצאו משם וכיון שיצאו משם המתנו להם שלשה ימים אם יעשו תשובה כשראו שאין עושין תשובה נגמו עליהם והרגום, יום שהרגום עשאוהו יום טוב... כל אחד ממי שכן שב בתשובה קיבל תמיכה וליווי ואפילו מיסון ממלכות בית חשמונאי לעשרות החטאות (אם לא מאות) שכל אחד מהשבים בתשובה הוצרכו להקריב... ועל הנחמנות!!!

המשך מעמוד 1-- עכשיו!!! כעת בא נעצור רגע ונעשה סדר...
אני מצדי דווקא מרוצה מהוורת הזה... למה?? כי תמיד התחשק לי להתגאות ולהשווין ולנקר
לכולם את העיניים שיראו כמה אני אשיינע ייד... כמה אני עשיר וגביר וחכם... אבל לא היה לי נעים...
כיי... כי ס"ס להיות בעל גאוה בצורה כ"כ בוטה זה לא נראה טוב... אבל הנה... הגיע פה "אז נדברו"
ונתן לי אישור להיות בעל גאוה... והוא טען: אם פה ושם אתה מכניס את האיביסטער לסיפור...
ואתה אומר שאיכשהו זה ממנו... יש לך אישור לצאת ככה במפגן רב רושם... ובינינו... זו הבעיה הכי
קטנה... הרי כל מי שהאף שלו בשמים... בדרך כלל גם "רוממות קל בגרונו"... שכמובן הכל משמים...
הכל בסייעתא דשמיא... בטח... למה לא... (יעידו על כך כל מסיבות ההודאה של הבחירות... שכמובן שהכל
שבו והודאה ק"ע לרבש"ע על הסייעתא דשמיא... ומתחת לשלחן נריב למי מגיע הקרדיט...) **אז זהו שלא!!!**

בא לא ניתן למחשב הזה לקרותו!!! נסיי את הדברים: כשאנחנו מדברים על אדם שמתהלל בשם ה'
ומשתבח בתהלתו!!! זה לא כמובן חייב להיות כנה ואמיתי... **ובדיוק בגלל זה** קריאת ההלל זה משהו
שנעשה בתפילה עם טלית ותפילין בהתייחדות של אדם עם קונו ובדרך כלל זה לא נעשה במפגן
חברתי... המקום להתהללות בשם ה' זה בראש ובראשונה בפסוקי דזמרה!! שם אנחנו אומרים
"התהללו בשם קדשו"!!! שם תעמוד ב'עבודה שלבל' בין לבין עצמך... ותבין שכן... כל מה שיש לי
מגיע מה'... בקיצור: ההתהללות וההשתבחות והגאוה הזו... היא עבודה שלבלב!!!

שב ביני לבין עצמך ותרשה לעצמך קצת להתהלל... לא מול אחרים... אלא ביני לבין הרבש"ע...
היגדתי היום ל-ה' אלוך... תסמן לעצמך כל מיני מעלות מיוחדות שה' חנן אותך... אם זה
כישורים... אם זה עושר ונכסים... ואם זה ילדים טובים... או חיים בריאים וחלקים... ותשתבח בזה
ביני לבין הרבש"ע... או לחילופין במעגל הסגור בבית מול נרות החנוכה!

אבל רגע... אם ככה, עם מי אני מדבר פה בהלל? למי אני אומר את זה? אני מבין שאני לא עושה

את זה מול החבר שלי... אז... **אז מול מי אני??**

אז זהו!!! שכאן! כאן צריך להיכנס לשפראך שנקרא הלל!!! הלל הוודאה זה סוג של שפראך... זה שיה
מסוג מסוים... רק בתור דוגמא: זה כמו שיבא בן אדם שאין לו חוש מוזיקלי בגרושו... וישמע אנשים
שרים ויתחיל לשאול שאולות: מה זה בכלל שירים? לאן חותרים כששרים? עם מי בדיוק מדברים
כששרים?? למי מעבירים את המסר הזה?? בקיצור: יש לו שאלות טובות... נו... מה אני אמור לענות
לו?? אדוני... עזוב עזוב... לפי השאלות שלך זה נראה שאתה אפילו לא התחלת לקלוט את
השפראך... שירה זה לא איזה דבר שמישהו מדבר עם מישהו ואומר לו משהו... שירה זה
ביטוי מסוים שנושע בחלל העולם... סוג של מיימרה... בקיצור: לך תסביר לו מה זה מוזיקה...
באישוהו מקום על אותו משקל זה השפראך של הלל הוודאה... הלל הוודאה זה לא בהכרח איזה דבר
שיח רשמי... או הגשת פקס לרבש"ע... תודה רבה... היה מאד מיוחד...

לא!!! זה סוג של שפראך... זה שפראך ש... שאני נמצא כאן בעמדת מתהלל ומשתבח בה'... עצם
המפגן הזה שאני עומד כאן על במה של של משתבח בה'... זה השפראך של ההלל!!!

אם תשים לב: מידי בוקר בתחילת פסוד"ד... אנתנו אומרים: **תרו לה' קראו** בשמו... **הדיעו** בעמים,
שירו לו וזמרו לו... התהללו... דרשו ה'... בקשו פניו... **זכרו** נפלאותיו... הו לה' משפחות נעים, הו
לה' כבוד שמו... רבש"ע: עם מי אתה בדיוק מדבר?? אתה באמת מתכוין לצאת כאן בהצהרה
לתקורת של ה' למשפחות עמים?? עם מי?? עם העובד זר של הישיבה?? מה אתה רוצה... הוא
עכשיו במטבח בכלל... ואתה בביהמ"ד...

נו... מה התשובה?? **זה שפראך של הלל!!!** כשאני אומר בלשון רבים: הו לה' קראו בשמו... זה לא
בהכרח שהרמתי טלפון למשפחות נעים ואמרתי להם הו לה'... אליבא דאמת אני מדבר בעיקר
ביני לבין בורא... אני רק מבטא את זה בשפראך של שירה והלל!!! אני מעמיד את עצמי בעמדה
יצוגית של במה וכביכול קורא לכולם להטות שכם אחד לעבדו בלבב שלם... אני פונה לכל האיים
ההרוקים וקורא להם את קריאת חיי: שמעו שמעו... אני בן של ה'... תראו איך ה' ענה לי ותפנו גם
אתם אליו ותושעו... האם מישהו שומע אותי או לא?? זה לא הנושא... אני פה בעיקר הנושא!! אני
פה זה שמעמדי את עצמי בעמדת מתהלל בשם ה'!! זה משפטים שביעיקר צריכים להישמע בחלל
העולם על ידי!! ולהיות מוכן להעמיד את עצמי במקום של קורא בשם ה'!! זה השפראך של ההלל!!!
(וכמובן כמובן... ברגע שאני אעשה את זה במקום מאד פנימי... יום אחד זה גם יגיע אליהם... יום אחד אני באמת אגרום
ש"האתיו כל לעבדך" אבל כעת... שלב זה אני עדיין עושה את זה ביני לבין עצמי בפסוקי דזמרה ובהלל... כן... ברגע
שאנחנו אבינו השמים קום וביטא את זה בתפילת שחרית... עד הצהרים הוא כבר עשה את זה בפועל בקריאה בשם ה'
ולהאיר שם שמים על הבירות...)

--- נחזור לעניינינו... אחרי שלמדתי להתהלל בשם ה'!!! להשתבח בתהלתו ביני לבין עצמי בתפילה
ובהלל!!! כעת!!! כעת!!! כעת מותר לדעת שיש כזה דבר להתהלל ולהשתבח ולהתפאר בישיעות ה'... "כי
אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי..." מ"י שמשכיל וידוע שהחכמה והעושר שלו מגיע רק
מה'... הוא יכול להתהלל ולומר: כן!! ה' נתן לי חכמה! ה' נתן לי עושר! זה ממנו יתברך!! וזה מה
שדוד המלך מזכיר הרבה פעמים בתהלים: ואתה ה' מגן בעדי **כבדתי** ומרים ראשי!! כלומר: ה', אתה
הכבוד שלי!! כל הכבוד שלי מגיע ממך... יש פרק שלם בתהלים (כ"א): תאות לבו נתת לו... תשית
לראשו עטרת פז... גדול כבודו בישיעותך!!!

דוד המלך מעיד על עצמו: יש לי כבוד גדול!!! אבל זה בישיעותך!!!
אדם שרודף אחרי הכבוד זה דבר שלילי... אבל ברגע שגדול **כבודו** --- **בישיעותך**... זה הנפק להיות
חלק בלתי נפרד מסרי תהלים... חלק בלתי נפרד מ"כל הנברא בשמי ולכבודי באתיך"... אני רוצה
שתבין: המן שמרכיב את מרדכי על סוס ומכריז ככה יעשה... לכאורה המפגן הזה כל כולו כבוד וגאוה
ופולחן למרדכי... אבל לא!!! ברגע שהסיפור פה הוא ישיעות ה'... אז המפגן הזה של הכבוד שנעשה
למרדכי הנפק להיות מעמד של כבוד שמים שמובא בחז"ל שכל מי שהיה שם זכה לרוה"ק...!!!

עכשיו: תכל"ס... בא נחזור לעצמנו... איך אפשר לדעת האם אני אוהב שם או לא?? הרי מקודם
סיכמנו שלא כל אחד ש'דופק' הפועה מוחצנת ומידי פעם דוחף את הרבש"ע... זה לא הופך אותו
למתהלל בשם ה'... נו... אז מתי כן?? נניח שאני עשיר או חכם... ואני באמת מודה לה' שהכל ממנו...
איך אני יכול לדעת שאני כן מתהלל בשם ה' וזה לא פלחן אישי?

אז ככה: מאד קשה לענות על זה!!! כי בשביל זה צריך ללמוד המון מוסר... ולהיות עם מודעות עצמית
מאד מאד גבוהה (ולא משהו עולה) בשביל להיות עזר כמך באמת כבוד שמים הוא הסיפור פה... ואילו
כמה אני עושה לעצמי פלחן ושימוש אישי... (אגב: עקרונית זה לא כ"כ נורא שבו אדם רוצה קצת צומי שיעשו לו
פסס... איזה עשיר וחכם אתה... זה לא הבעיה... הבעיה העיקרית זה להפוך את זה לעבודת ה'... שהוא מתהלל בשם ה' בו
בזמן שזה לא באמת ככה... אתה רוצה צומי...?? שיהיה לך לבריות... אבל מכאן ועד להכניס את עבודת ה' לסיפור... פה

רק דבר אחד אני מוכרח להסתייג מראש: לכל מי שהשתכנע כעת לפנות לה'... צר לי
לאכזבו!!! אבל אצל בורא עולם זה לא עובד עם לחיצות כפתור... **רבש"ע זה לא קברו!!!**
שנוסעים... לוחצים פעם אחת... או שני וחמישי ושני ואז אן אן אן זה מתחיל לעבוד...
רבש"ע זה אלוקים חיים... אצל בורא עולם זה עובד עם תהליך של יצירת קשר... ה' רוצה
שתדבר איתו... תשוחח איתו... תשפוך את הלב אצלו... שיתפתח ביניכם קשר פנימי... ואי
לכך ובהתאם לזאת: מי שאין לו זמן להשיקע בקשר עם ה' אז שבאמת ילך לחפש לו איזה
קבר או איזה סגולה טובה ש'לוחצים' וזה עובד וכמובן אל תשכח לפרסם... ואם ככה: אז גם
אני מתהלל ומשתבח לומר שלא שכחתי לפרסם!!! יהודים: יש בורא עולם!!! טעמו ורואו...

חנוכה תשפ"ג

דיני חנוכה

מקום ההדלקה

א. נר חנוכה מניחו על פתח הסמוך לרה"ר מבחוץ, אם הבית פתוח לרשות הרבים מניחו על פתחו, ואם יש חצר לפני הבית מניחו על פתח החצר, ואם הוא דר בקומה שניה או שאין לו פתח לרה"ר מניחו בחלון הסמוך לרה"ר (שו"ע סי' תרע"א סי"ה ודעת רש"י דלעולם מניחו על פתח הבית גם אם יש חצר לפני הבית ובערוה"ש שם סי"כ תמה אמאי לא הביא השו"ע גם את דעת רש"י שכן דעת כמה ראשונים), ובשעת הסכנה מדליק בפנים (שו"ע שם), ומנהג החסידים שגם עכשיו מדליקים בפנים אבל מנהג שאר בני אשכנז להדליק בחוץ.

ב. חצרות שבזמנינו י"א שאין להם דין חצר משום שאין משתמשים בהם תשמישים צנועים כמו בדורות קודמים שהיו מכבסים ומסתובבים שם בבגדי שינה, ולכן בזמנינו אין להדליק בפתח החצר ולא בכניסה לחדר מדרגות אלא בפתח הבית הפונה לרה"ר ואם אינו פונה לרה"ר ידליק בחלון (הוראת מרן החזו"א זצ"ל), ואולם י"א שגם החצרות וחדרי המדרגות שבזמנינו יש להם דין חצר ויש להדליק בפתח החצר וחדרי המדרגות, ובמקום שאין פתח לחצר עושים צורת הפתח (הוראת מרן הגרי"ז זצ"ל, אמנם למי שאין שום מנהג ראוי להורות שידליק בחלון שהרי גם לפי הגרי"ז יוצא בזה דעיקר מצות פתח אינו לעיכובא דרק 'מצוה' להניח אצל הפתח ולא מעכב אבל אם ידליק בפתח החצר אינו יוצא להחזו"א (הוראת הגאב"ד הגרי"נ קרליץ זצ"ל), ויש שמחמת הספק מדליקים גם בחלון הבית וגם בחצר אבל לענין ברכה עליהם לברך בפתח החצר כיון שבחלון יוצאים בדיעבד לכו"ע ואילו בפתח החצר אין יוצאים לדעת החזו"א וכבר הורה מרן הגרי"ח מבריסק דכשלפניו אתרוג מהודר ספק כשר ואתרוג כשר שאינו מהודר יברך על המהודר ספק כשר שאם יברך על הכשר כבר יצא ידי חובה ואין טעם שיחזור ויטול את המהודר וה"נ אם יברך בבית כבר יצא ידי חובה ואין טעם שיחזור וידליק בפתח החצר).

ג. מצוה להניחו משמאל לפתח כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל, ויהא מסובב במצוות (שו"ע שם סעי' ז'), ובצירוף טלית קטן שלובש בבגדיו הרי הם ג' מצוות שראשי תיבות שלהם צ"מ"ח ציצית מזוזה חנוכה (תשובות מהרי"ל סי' מ'), ואפילו כשיש כבר נרות אחרים משאר בני הבית, מ"מ יניח כל אחד שלו כדי שיהא מסובב במצוות שלו (חוט שני חנוכה פי"ט).

ד. צריך להניחו בטפח הסמוך לפתח כדי שיהיה ניכר שבעל הבית הניחו שם (מ"ב שם סק"א), ואם הניחו רחוק יותר י"א דהרי זה כמי שהדליק ברה"ר ואינו יוצא יד"ח (עי' חוט שני שם), וי"א שאין זה אלא דין לכתחילה אבל אין זה מעכב ובלבד שניכר שההדלקה משתייכת לבית (אילת השחר שבת כ"א), אמנם אם רבים מדליקים בפתח אחד כמו שמצוי בשיבות, רשאים להניח הנרות זה בצד זה אף שרק נרותיו של הראשון הם בטפח הסמוך לפתח, הואיל וניכר דכולם שייכים לפתח זה (חוט שני שם).

ה. מצוה להניחו למעלה משלושה טפחים סמוך לקרקע [שהוא 29 ס"מ לחזו"א ו-24 ס"מ להגר"ח נאה] ועד גובה עשרה טפחים [שהוא 96 ס"מ לחזו"א ו-80 ס"מ להגר"ח נאה], ובדיעבד יוצא יד"ח גם בפחות מג' טפחים וביותר מ' טפחים עד כ' אמה (שו"ע שם סעי' ו').

ו. המדליק נרות במרפסת ידליק על פתח המרפסת ולא על המעקה, ואף אם יצטרך להגביה את החנוכה כדי שתראה היטב ויפסיד את המעלה של למטה מעשרה טפחים מ"מ מעלת הפתח עדיפה שזה נחשב ג"כ כפתח הבית הפונה לרה"ר שהוא עיקר מקום ההדלקה, וגם יש בו את מעלת מזוזה בימין וני"ח משמאל (מר"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ומ"מ אם אין רואים את הנרות מרשות הרבים יכול להדליק על המעקה של המרפסת אפי' אם המרפסת אינה מקורה (חוט שני שם בשם מרן הגרי"י קניבסקי זצ"ל).

ז. חלון שיש בו סורגים הבולטים אפשר להניח עליהם את הנרות כשיש פרסומי ניסא גדול יותר כשמניחים על הסורגים, אבל צריך שיהיה ניכר גם לבני הבית, ואולם אין להניח ע"ג מזגן שאינו ניכר לבני הבית אלא לבני רשות הרבים (חוט שני שם).

ח. נרות חנוכה שהניחם למעלה מכ' אמה מרה"ר (11.76 מטר לדעת החזו"א ו-9.80 מטר לדעת הגרי"ח נאה) לא יצא (שו"ע שם סי'ו), ולכן מי שגר בקומה רביעית שהוא למעלה מעשרים אמה ידליק בפתח הבית כדי שהדיירים בקומתו יראו הנרות, ואפילו אם יש בניינים גבוהים ממול אפילו הכי עדיף שידליק בפתח הבית שהוא פרסומי ניסא לעוברים בחדר מדרגות שנחשב כרשות הרבים מאשר להדליק בחלון הפונה לבתים שממול שהוא פרסומי ניסא לרבים ברשות היחיד (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ואם אין עוברים ושבים בקומה שגר בה, ידליק בחלון ויקיים פרסומי ניסא לדיירים הגרים בבתיים ממול, ובכל אופן עדיף שידליק גם בפתח הבנין ויברך למעלה ולא יפסיק בדיבור עד אחרי ההדלקה בפתח הבנין (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), וי"א שיעשה גם "אמלתרא" דהיינו מנורות זוהרות שהעין שולטת בהם גם למעלה מכ' אמה (הגרי"י זילברשטיין שליט"א).

ט. נר חנוכה שהוא למעלה מכ' אמה לדעת הגרי"ח נאה, ולמטה מכ' אמה לדעת מרן החזו"א יש להקל כהחזו"א דספק דרבנן לקולא (והגר"ש דבילצקי זצ"ל אמר דב"ב שמרן החזו"א הוא המרא דאתרא השלטא ביה עינא תלוי לפי העינים של החזו"א).

י. בתים הנמוכים מכ' אמה מרשות הרבים כמו בתים הנמצאים מתחת לכביש יוצאים ידי חובה, שלמטה העין שולטת גם ביותר מכ' אמה (אילת השחר שבת כ"ב ע"א).

יא. הגר בקומה שהיא למעלה מכ' אמה לרחוב הצמוד, אך ביחס לרחוב הרחוק היא פחות מכ' אמה, אם העוברים ושבים ברחוב הרחוק רואים הנרות בהסתכלות רגילה הרי זה כמדליק למטה מכ' אמה (עי' שו"ת שבט הלוי ח"ד סי"ה ואילת השחר שם).

הדלקה מפני החשד

יב. חצר שיש לה שני פתחים לשני צדדים שונים כגון מזרח ומערב או צפון ודרום, צריך להדליק בשניהם מפני החשד שלא יאמרו העוברים באחת כמו שלא הדליק בזה לא הדליק בזה (שו"ע סי' תרע"א ס"ח), אבל אם יש לו שני חלונות משתי רוחות אין צריך להדליק אלא בחלון אחד שהכל יודעים שיש לבית כמה חלונות ולא יבואו לחושדו שלא הדליק (חוט שני שם).

יג. בזמניו שיש מנהגים שונים על מקום וזמן ההדלקה י"א שאין חיוב להדליק מפני החשד (הגרש"ז אויערבך זצ"ל), ואולם י"א שגם בזמניו יש חיוב הדלקה מפני החשד (הגר"ש אלישיב זצ"ל וכן נוהג הגר"י פרידמן שליט"א בביתו שבתפרח להדליק בשלושה פתחים), ויש דבזמניו אין חוששים לחשד ב' פתחים אבל מ"מ חוששין לחשד אם לא מדליק בבית כלל (הוראת מרן החזו"א זצ"ל להגר"ח קנייבסקי זצ"ל כשנסע לשבת לירושלים שימנה שליח שידליק גם בביתו ב"ב מפני החשד והורה עוד שמספיק בסגירת התריסים שניכר שאינם בבית).

במה מדליקין

יד. כל השמנים כשרים לנר חנוכה (שו"ע סי' תרע"ג ס"א), ומצוה מן המובחר להדליק בשמן זית (רמ"א שם), ואין לערב מעט שמן קנולה עם רוב שמן זית (דביטול ברוב מבטל דינים ולא נותן דינים כמוש"כ העונן יו"ט ס"ד, ועוד דלא מועיל בזה ביטול ברוב כלל **דבעינן שמן זית זך שאורו יפה וזך**), ויש מהדרימ **בשמן זית הראוי לאכילה** שבו הדליקו במקדש (הגר"ש אלישיב זצ"ל, אילת השחר שבת כ"ג ע"א).

טו. פתיל צף אף שברגע הראשון נדלקת הפתילה מכח השעוה והדלקת הפתילה מכח השמן נעשית רק בהמשך לא הפסיד את ההידור של הדלקה בשמן (הגר"י קרליץ זצ"ל), ואמנם י"א דכיון שהדלקה עושה מצוה ההדלקה צריכה להיות בשמן, ולכן ישתמש בפתילות של צמר גפן בלבד, ויש עצה להטביל הפתילה בשמן או לשורפה קודם הדלקה (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל ואולם לפמ"ש בדברי יציב או"ח סי' רפ"ד שאם הדליק נר של שעוה שהשלהבת שלה היא ביותר מ' אמה ולאחר זמן הגיע למטה מ' אמה יצא משום דאשו משום חציו וכל מה שנדלק אח"כ נעשה ע"י מעשיו עכשיו, א"כ נמצא דהדלקה בפתיל צף נחשבת ג"כ כהדליק מתחילה בשמן דהדלקת השמן אח"כ נעשית על ידו).

טז. אם הניח השמן תחת המיטה לא ידליק בו נר חנוכה משום שמאכל שהיה תחת המיטה שורה עליו רוח רעה וכיון דנמאס לאכילה נמאס למצוה, אבל אם השמן הוא מר דאינו בר אכילה אין שורה עליו רוח רעה ומותר (בן איש חי פר' וישב), ולפ"ז אם הניח תחת המיטה שמן זית הראוי לאכילה לא ידליק בזה, אבל אם הניח שמן למאור שאין ראוי לאכילה ידליק בזה.

מנין הנרות

יז. מצות נר חנוכה נר איש וביתו, והיינו נר אחד בכל בית, ולהידור מוסיף בעה"ב נר בכל לילה כמנין הימים עד שבליילה האחרון יהיו שמונה, ודעת המחבר שאע"פ שבני הבית מרובים לא ידליקו יותר, וכן מנהג בני ספרד (שו"ע סי' תרע"א ס"ב), ודעת הרמ"א דכל אחד מבני הבית מדליק כדן המהדרין ומוסיף והולך, וכן מנהג בני אשכנז (רמ"א שם), ואפילו קטן שהגיע לחינוך (רמ"א סי' תרע"ה ס"ג), והגיע לחינוך היינו מגיל שיוודע להדליק נר בעצמו ומבין ענין הנס (תשובות והנהגות ח"ג סי' רט"ו אות ט"ו), וקטן מבני ספרד שרוצה להדליק ידליק את השמש וטוב לעשות כן כדי לחנכו במצוות שגם בזה יש קצת מצוה (בן איש חי וישב יח), ואם הילד רוצה מאוד להדליק ולברך על החנוכה שלו, רשאי אביו להרשות לו ולשמחו בכך (אור לציון ח"ד הערות פרק מ"ב א).

יח. למנהג אשכנז דכל אחד מבני הבית מדליק י"א שיכוונו שלא לצאת בהדלקת אביהם כדי שיוכלו לברך על הדלקתם דא"כ אין מברכים על הידור (שו"ת רע"א תנינא סי' י"ג), וי"א דיוצאים בהדלקת אביהם בכל ענין, ומ"מ מברכים דההידור הוא מעשה נפרד מבעה"ב (עי' מ"ב סי' תרע"ז סקט"ו דהביא דעת הפוסקים דלא מועיל כוונה שלא לצאת בהדלקת הבית ועי' מג"א בדעת הרמ"א שאין להדליק נר של בני הבית מנר בעה"ב דנר בעה"ב לבד חשיב נר מצוה הובא במ"ב סי' תרע"ד סק"ו, ועי' חי' מרן ר"ז הלוי ה"ל חנוכה ואבי עזרי שם ואשר לשלמה תנינא בהקדמה, ואצל הגר"ח גריינמן זצ"ל נוהגים שבני הבית יוצאים בברכה בעה"ב ואין מברכים בעצמם), ובכל אופן ידליק בעה"ב ראשון ואח"כ בני ביתו דאם ידליקו בני הבית קודם להדלקתו נמצא שמהדר הוא את הדלקתם (כתבי תלמידים מבית בריסק).

זמן הדלקת הנרות

יט. זמן הדלקת הנרות לדעת המחבר הוא בצאת הכוכבים (סי' תרע"ב ס"א), וכן מנהג החסידים ועדות המזרח, ומתפללים מעריב ואח"כ מדליקים (עי"ש בביאור"ל), ויסדר החנוכה לפני שיתפלל כדי שיוכל להדליק מיד אחר מעריב, ואולם לדעת הגר"א (מובא במ"ב שם סק"א) זמן ההדלקה הוא בשקיעה וכן מנהג אשכנז (ומרן הגר"א זצ"ל הקפיד שתהיה ההדלקה בשקיעה בדיק, וכן מנהג האר"ל להדליק בשקיעה ממש דהדלקה עושה מצוה ואז יכול לזכות באור הגנוז מששת ימי בראשית שקיים בנר חנוכה), ומ"מ ישים שמן שיהא דולק חצי שעה לאחר צאת הכוכבים (מ"ב שם), ומרן החזו"א זצ"ל נהג להדליק עשרים דקות לאחר השקיעה (בערך בשעה 4:55) כדי להרויח את שתי השיטות (וכן נהג האדמו"ר בעל ה"בית ישראל" מגור זצ"ל).

כ. אם עבר הזמן ולא הדליק, יכול בדיעבד להדליק כל הלילה עד עלות השחר בברכה, ומ"מ ידליק במקום ההדלקה בפתח ביתו (עי' שו"ע שם ס"ב, ומ"א סק"ו, ונראה דאף שמדליק בסוף הלילה לא ידליק בביתו דהא הטעם שמדליק בדיעבד כל הלילה הוא משום לישנא בתרא בגמ' דעד שתכלה רגל מהשוק היינו 'לשיעורה', אבל אין זמן להדלקה ויכול להדליק כל הלילה, וזה פלא שהרי מפורש בברייתא שם דנר חנוכה מדליקו על פתח ביתו מבחוץ לפרסומי ניסא, וע"כ דיש להדליק במקום שיש אפשרות לראות את הנרות מבחוץ אף כשמדליק בסוף הלילה).

כא. מדליק כל הלילה בברכה רק אם בני ביתו נעורים אבל אם ישנים ידליק בלא ברכה (מ"ב שם סק"א) ואם בא לביתו קודם עלות השחר ובני ביתו ישנים יקיצם כדי שיוכל לברך (מ"ב שם והטעם שבליילה לא כתב המ"ב שיקיצם אלא רק קודם עלות השחר כיון שפרסומי ניסא הוא רק שהנרות יביאו את האנשים ולא שהאנשים יביאו את עצמם לנרות באופן מתוזמן ולכן לא יעירם בלילה, אבל לפנות בוקר שמקיצם להתחיל את היום ולא רק להדלקה הוא פרסומי ניסא), ואפילו אם הגיע לביתו פחות מחצי שעה סמוך לעלות השחר ידליק בברכה (שו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קנ"ו וכן משמע מלשון המ"ב שם), ומ"מ המנהג לברך אף אם אינו יכול להעיר את בני ביתו דפרסומי ניסא אינו מעכב (עי' בשעה"צ שם דדעת החמד משה שמברך גם יחידי ומסיק דהמברך אין מוחין בידו ובשו"ת אג"מ או"ח ד' סי' קה אות ז' פוסק דמחויב לברך וכן הורה הגר"ש וואזנר זצ"ל).

כב. יש אומרים שמי שטרוד בשעת ההדלקה (כגון שנוסע מביתו ובשעת ההדלקה יהיה בדרך) יכול להדליק נר חנוכה מפלג המנחה ואילך, ויכול לברך על הדלקה זו ובלבד שיתן בה שמן שידלק עד כחצי שעה לאחר צאת הכוכבים (שו"ע סי' תרע"ב סי"א ומ"ב שם), ומכל מקום עדיף לכתחילה שישלח שליח או ידליק בעצמו מאוחר בלילה (שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ל"ו, חוט שני חנוכה עמ' ש"ז).

כג. אשה החוזרת מאוחר בלילה ימתין לה בעלה להדלקה משום שלום בית כל עוד שלא עובר הזמן של כלתה רגל מן השוק (הוראת הגר"ה ואזנר זצ"ל, וידוע המעשה עם רבי נחומקא זצ"ל רבו של הח"ח שהמתין להדליק נרות חנוכה עד שאשתו תחזור הביתה משום שלום בית), ואין צריך לומר שאם הבעל חוזר מאוחר לביתו תמתין לו אשתו כיון שהוא עיקר הבית ולא תדליק במקומו אלא אם עומד לעבור הזמן של כלתה רגל מן השוק (ע"י ביאווה"ל סי' תרע"ה סי"ג שהביא את דברי חז"ל "תבא מארה לאדם שאשתו ובניו מברכין לו"), ולמנהג החסידים שמדליקים בפנים תמתין לו כל הלילה (מבית לוי מועדים).

כד. כשמדליקים עליו בביתו יוצא ידי חובת הדלקה, ומ"מ צריך לראות נר חנוכה ולשמוע הברכות מאחר משום ד"א שגם אם מדליקים עליו בביתו צריך לברך על הראיה להודות על הנס (ע"י מ"ב סי' תרע"ו ושו"ע סי' תרע"ז סי"ג, וע"י ב"י נר חנוכה פ"ד אות כ"ט), ואמנם י"א דכיון שברכת הרואה היא רק אחרי שרואה נר דלוק, ואילו המדליק עצמו מברך קודם ההדלקה א"כ אין הרואה יכול לצאת בברכת המדליק א"כ יראה תחילה נר חנוכה שכבר דלוק ע"י אחרים ואז יוכל לצאת ידי חובת ברכה מפי המדליק שמברך אחריו (הגר"ח קנייבסקי זצ"ל ע"י ב"י נר חנוכה שם הערה ס"ט), ואולם י"א דכיון שהמדליק מברך עובר לעשייתו להדלקה נחשב הרואה כמי שרואה הנרות דולקים עוד קודם ההדלקה ויכול לצאת ידי ברכות הרואה מהמדליק אף שלא רואה נרות אחרים (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

כה. אם מדליקים עליו בביתו ורוצה לברך ברכות הרואה בעצמו על ראיית נ"ח במקום שנמצא יש עצה שיכוין שלא לצאת בברכת שעשה נסים ושהחינו שמברכים בביתו דאז אין מתייחסים ברכות אלו אליו ושפיר יכול לברך בעצמו (כמושי"כ שו"ת רעק"א מהדו"ת סי' י"ג שפי' דטעם הסוברים שכשהדליקו עליו בביתו אינו מברך משום שמוציאים אותו גם בברכות אע"פ שאינו במקום, אבל אם טעמם דלמדליק אין דין "רואה" והיינו דתקנת רואה נתקנה רק למי שלא מדליק אבל המדליק אין יכול להפריד בין ההדלקה לראיה א"כ לא יועיל עצה זו דכיון שמדליקין עליו בביתו אין לו דין רואה, ואולם כבר פסק המ"ב כדעת רעק"א ב"י תרע"ו סק"ד וב"י תרע"ט סק"א ובשעה"צ שם).

סדר ההדלקה

כו. ביום הראשון מתחיל להדליק בצד ימין של החנוכה, ובכל יום מוסיף נר סמוך לו ועליו מברך וממנו ממשיך לימינו כדי להפנות לימין (שו"ע סי' תרע"ו סעי' ה'), ואין חילוק בין מניח מימין הפתח ובין שמניח משמאל הפתח תמיד יברך הברכה על הנר הנוסף וילך בכל אופן משמאל לימין, נמצא שתמיד מברך על הנר הנוסף המורה על תוספת הנס (מ"ב שם סק"ט בשם הבי"י), ולכן יש לעמוד בצד שמאל של החנוכה שכשיתחיל להדליק בנר השמאלי לא יהא כמעביר על המצוות (מ"ב שם), וי"א שאין לברך על הנר הנוסף שהוא הידור מצוה אלא לעולם יברך על הנר הסמוך לפתח שהוא הנר שהדליק ביום הראשון בין כאשר מדליק בשמאל הפתח והנר הסמוך לפתח הוא הנר הימני בחנוכה ובין כאשר מדליק מימין הפתח והנר הסמוך הוא הנר השמאלי בחנוכה, ואם מדליק בחלון שאין טפח הסמוך לפתח מתחיל משמאל לימין משום כל פניות יהיו לימין (הגר"א, ע"י מ"ב ושעה"צ שם) ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (מ"ב שם ומי שמדליק מחמת ספק בשני מקומות בפתח החצר ובחלון ראוי שידליק כמו הגר"א בפתח החצר כדי לקיים טפח הסמוך לפתח ובחלון שאין טפח הסמוך ידליק כמו השו"ע שיתחיל מימין ובשאר הימים יברך על הנר הנוסף וילך משמאל).

כז. טעה והדליק פחות נרות ממנין הימים, כגון שהדליק ב' נרות ביום ג' צריך להוסיף נר נוסף אבל לא יברך (דעת הא"ר סי' תרע"ב סק"ז דחזור ומברך ואולם הפר"ח שם חולק וס"ל דא"צ לברך על ההידור וספק ברכות להקל וע"י ח"א כלל קנ"ד סכ"ט דפסק דא"צ לברך), ואם הדליק וראה מיד שחסרו נרות מההידור לא ישיח עד שיביאו לו השאר (בן איש חי פרשת וישב י').

כח. טעה והדליק יותר ממספר הנרות כגון שביום ג' הדליק ד' נרות יצא ידי חובתו (חכמת שלמה על השו"ע), ואולם צריך לכבות את הנר הנוסף שהוסיף בטעות כדי שלא יפסיד ההיכר של אותו היום (חוט שני פי"ט עמ' ש"ג), ויכבה את הנר האחרון שהדליק שהוא הנר שהדליק בטעות (דלעולם הנר הראשון שמדליק הוא הנר מצוה אף לדעת השו"ע דכל יום מברך על הנר שמוסיף והולך משמאל לימין, ואולם לדעת הגר"א בדעת השו"ע דלעולם הנר הראשון בחנוכה שהדליק ביום הראשון הוא הנר מצוה והנר שמוסיף כל יום ומדליקו ראשון הוא נר הידור המורה על תוספת הנס א"כ עליו לכבות את הנר הראשון שהדליק שבו נעשתה הטעות), ואף אם ביום הראשון הדליק שנים צריך לכבות אחד כדי שלא יתבטל ההיכר ביום השני (הגר"י קרליץ זצ"ל), ועוד שלא יאמרו לצרכו הוא מדליק (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

כט. אם יש לו שתי נרות ביום השלישי לא ידליק אלא אחד (מ"ב סי' תרע"א סק"ה), ואולם אם התחיל להדליק ביום השלישי את הנרות ולא הצליח להדליק את השלישי לא יכבה את הנר השני אף שאין היכר לימים באופן זה (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), וי"א דאם יש לו ב' נרות ביום השלישי ידליק שנים דיש הידור אף בשנים ביום השלישי (מרן הגרא"מ שך זצ"ל באבי עזרי הלי חנוכה, ונפק"מ במי שהדליק נרות כנגד חלון זכוכית שאינה שקופה שניכר בחוף שיש שם נרות אבל אין ניכר מספר הנרות דהורה הגר"י אלשיב זצ"ל דלא יוצא אלא ידי עיקר הדין של נר איש וביתו אבל לא ידי מהדרין ולדעת הגרא"מ שך יוצא בזה ידי ריבוי נרות).

ל. טעה והדליק בחנוכה של חבירו (טעות זו מצויה בשיבות או בבתי מלון, שמדליקים כולם בחדר האוכל) יחזור וידליק בלא ברכה, וישמע ברכה מחבירו (ע"י מ"ב סי' תרע"ג סק"ב "שמן גזול צ"ע אם כשר לנר חנוכה שואל ומשיב חלק א' מהדורא תליתאה סי' שמי"ט" ועיי"ש טעמו דקנאו להשמן ע"י שאסרו באיסור הנאה וכמבואר בתוס' שבת דף נ"ח ע"א דע"י שנאסר בהנאה חשוב שינוי מעשה, ואף שהמדליק לא טלטל את הנרות וא"כ ליכא קנין גניבה ואינו כנגב לקנות בשינוי? הרי כבר כתב רעק"א כתובות ל"ד ע"ב דשינוי מעשה חשוב להקרא קנין גזילה אף שלא קדם לו מעשה קנין של הגזול, והיה מעשה בבעל חנוכה שבא ומצא את חנוכייתו דולקת וכיבה אותה והדליקה מחדש, ולא טוב עשה דכיון שקנה הראשון את השמן בשינוי מעשה ע"י שאסרו בהנאה א"כ נמצא שהדליק בשמן של חבירו, ואצלו אין שינוי מעשה שהרי כבר נאסר בהנאה).

לא. יקבץ אשתו ובני ביתו בעת ההדלקה והברכות לפרסם הנס (חיי אדם כלל קנ"ד אות כ' בן איש חי וישב אות א').

לב. ראוי שלא לצאת מביתו בתוך חצי שעה להדלקת הנרות שמצוה לראותם דולקים והוא פרסום הנס וחיוב מצוה (מקור חיים לבעל החוות יאיר תרע"ב סק"ב וז"ל "ני"ל שעיקר המצוה היא שיהיה המדליק אצל הנרות חצי שעה לראותם ולשמוח בהם ולא סגי שידליק וילך לו"), ויש להאריך בשירים ופיוטים חצי שעה לכל הפחות (יסוד ושו"ש העבודה שער י"ב פ"א), ובכח הראיה של הנרות לטהר כל מה שפגם בראיית העיניים שהאור הגנוז לצדיקים לעתיד לבא טמון בנר חנוכה (המגיד מקו"ז ני"ז זצ"ל).

סדר הברכות

לג. בליל ראשון מברך ג' ברכות: להדליק, שעשה נסים, ושהחיינו, ובשאר ימים מברך להדליק ושעשה נסים, ואם לא בירך שהחיינו ביום א' יברך ביום שזכור **בשעת ההדלקה** (שו"ע תרע"ו ס"א), ואם לא בירך עד יום השמיני אפשר שיברך על עצם הזמן של חנוכה אפילו בלא הדלקה (שע"צ שם סק"ג שמסתפק בזה ומניח בצי"ע).

לד. הדליק נר חנוכה ושכח לברך, אם נזכר קודם שהדליק את כל נרות ההידור יכול לברך את כל הברכות, ואם נזכר לאחר שהדליק את כולם מברך רק שעשה נסים וביום א' גם שהחיינו, וכדין רואה שמברך ב' ברכות (מ"ב ס"י תרע"ו סק"ד).

לה. אין להפסיק בדיבור בין הברכות להדלקה ואם הפסיק צריך לחזור ולברך (עפ"י שו"ע קס"ז ס"ו), ואולם אם הפסיק בדיבור אחרי שהדליק נר אחד אינו צריך לחזור ולברך (שו"ת מנחת יצחק ח"ד סי' קט"ו וח"י סי' ס"ד), ואומרים הנרות הללו אחר שהדליק הנר הראשון, ויש שנוהגים לאומרו אחר שסיים את כל ההדלקה קודם שהדליק השמש (מ"ב ס"י תרע"ו סק"ח).

הדלקה עושה מצוה

לו. הדלקה עושה מצוה ולפיכך אם כבתה אין זקוק לה, ואפילו בערב שבת אם כבתה קודם קבלת שבת שעדיין הוא מבעוד יום אין זקוק לה (שו"ע ס"י תרע"ג ס"ב), ומ"מ ראוי להחמיר לחזור ולהדליקה ובפרט בערב שבת ואינו מברך (רמ"א שם ומ"ב סק"ז), אבל אם הדליקה ולא נתן בה שמן כשיעור או הדליקה במקום הרוח אפילו אם דלקה כשיעור לא יצא וצריך לחזור ולהדליק בלא ברכה (שו"ע ס"י תרע"ה ס"ב ומ"ב סק"ח וסי' תרע"ג סק"ה), ואם **הדליק על דעת לכבות**, דעת הגר"ח קניבסקי זצ"ל בספרו 'טעמא דקרא' דנחשב כהדליק במקום הרוח ולא יצא, ולכן בערב שבת כשיש לו רק נר אחד נר שבת קודם לנר חנוכה ולא אומרים שידליק נר חנוכה ויכבה ואח"כ ידליק נר שבת, ואמנם דעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דאין המחשבה מגרעת את מעשה ההדלקה ויצא ידי חובה).

לז. אם כבה אחד מהנרות ואפי' הנר הראשון קודם שהשלים את כולם צריך לחזור ולהדליקו, כיון שצריך דבעת ההדלקה יהיו כל הנרות כחשבון הימים (ביאוה"ל ס"י תרע"ג ס"ב), ונמצא דשייך הדלקה שכולה הדלקה של הידור שהלא בכבה הנר הראשון כבר נתקיימה המצוה ומדליק את הנר הראשון רק כדי שיהיה לו נרות כחשבון הימים, ויתכן לפי"ז דכאשר לא יכול להדליק בפתח הבית רק נר אחד דידיק נר אחד בפתח הבית ואת נרות המהדרין דמוסיף והולך בחלון, וכגון ביום ג' ידליק נר אחד בפתח ביתו ושלושה נרות בחלון ונמצא שידליק ארבעה נרות חוץ מהשמש בנר שלישי של חנוכה, וזה מצוי בבתי מלון שלא מאפשרים להדליק אלא נר אחד בפתח החדר ואת נרות המהדרין ידליק בחדר אוכל וצ"ע).

לח. טוב שכל אחד ישתדל להשיג חנוכה יפה לפי כחו (מ"ב תרע"ג סק"ח ויש הוכחות שהחנוכה אינה רק היכי תמצוי לקיום המצוה אלא חלק מקיום מצות הדלקת נ"ח), ועל זה אחז"ל הרגיל בנר שמקיימה בהידור זוכה לבנים ת"ח, ואמנם אם חושש להדליק בחנוכה של כסף בחוץ שמא תגנב עדיף שידליק בחוץ בחנוכה פשוטה משידליק בפנים בחנוכה של כסף (ועי' באה"ט ס"י תרע"ג סק"ג שהמהרש"ל קנה חנוכה של כסף ובליל ב' הדליק בה ובירך שהחיינו, והטעם שחיכה ליום השני עם החנוכה שרצה לברך גם על ההידור שהחיינו, ואין הברכה הפסק כיון שמברך שהחיינו על השימוש של החנוכה שהיא חלק מצורת ההדלקה, וכמו שמברך שהחיינו קודם עטיפת טלית חדשה).

איסור הנאה מנרות חנוכה

לט. אסור להשתמש לאור נרות חנוכה כגון למנות מעות או לראות תוית של תרופה, ואפי' ללמוד לאורה אסור (עי' שו"ע ס"י תרע"ג ס"א), וי"א דמותר לעיין בספר בדרך עראי (באה"ט שם סק"ד), ולעיין בספר לצורך איזה ספק שמסתפק בדין הנרות ודאי מותר (שע"ת שם סק"ד), וכשיש הפסקת חשמל אין צריך לצאת מהבית כדי לא להנות מהנרות (שע"ת ס"י תרע"ג סק"ג).

מ. לאחר שעבר זמן הצריך להדלקה יכול להשתמש לאורה, ואולם ראוי להתנות לכתחילה שלא מקצה את השמן אלא לשיעור ההדלקה משום דיש הסוברים שאם נתן בסתם הקצה הכל למצותה (מ"ב ס"י תרע"ב סק"ז, וסי' תרע"ז סק"ח).

הדלקת "שמש"

מא. נוהגים שחוץ מהנר שבו מדליק את הנרות מניחים נר נוסף ליד נרות החנוכה כדי שלא יהנו מהנרות אלא מהנר הנוסף והוא הנקרא "שמש" (שו"ע שם), וי"א שאין מוסיפים עוד נר אלא הנר שבו מדליק את הנרות מניחו לנר נוסף וממילא הנר הנוסף הוא נר של שעוה שהרי בשמן א"א להדליק את הנרות (רמ"א שם וכן נוהגים החסידים), ואמנם אין להשתמש לאור השמש תשמיש של גנאי כגון לגזוז צפרנים או להכנס עמו לבית הכסא בהפסקת חשמל (באה"ט שם סק"ז, ודבריו הם על דברי הרמ"א שיש רק נר נוסף אחד שבו אין להשתמש תשמיש של גנאי כיון שמדליקין אותו כנר נוסף, אבל להשו"ע יש שני שמשים אחד שמדליקין איתו את הנרות ואחד נר נוסף ליד נרות החנוכה מותר להשתמש בנר שמדליקין איתו תשמיש של גנאי שהרי משמש רק כדי להדליק בו והרי הוא כגפרור בעלמא).

מב. שני בני"א המדליקים נרות חנוכה בסמוך, צריך כ"א להדליק שמש לעצמו ולא יסתמך על של חברו (הגרא"ל שם זצ"ל).

מג. יש להזהר שלא להשתמש לצורך ה"שמש" בכוסיות שהשתמשו בהם יום קודם לנרות המצוה, משום שנשאר שם שמן האסור בהנאה ונאסר השמן כולו משום תערובת, ואולם אם לא נשאר שמן בכוסיות אין לחשוש לבליעות משום שלא הקצה מתחילה אלא השמן שנדלק ולא השמן הבלוע, ובלא"ה כלי זכוכית להרבה פוסקים אינם בולעים (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

שבת חנוכה

מד. בערב שבת מדליקין נר חנוכה תחילה ואח"כ נר של שבת (שו"ע ס"י תרע"ט ס"א), ואם הדליק קודם נרות שבת ולא קיבל שבת במחשבתו יכול להדליק אח"כ נרות חנוכה, וכ"ז דוקא באיש, אבל אשה המדלקת כיון שבסתמא מקבלת שבת בהדלקתה לא תדליק אח"כ של חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק והוא יברך ברכת להדליק בשבילה, אבל ברכת שעשה נסים ושהחיינו יכולה לברך בעצמה דלא גרע מרואה נרות אצל אחר דמברך שעשה נסים ושהחיינו בשבת (מ"ב שם סק"א בשם הפמ"ג).

מה. יכול להדליק נר חנוכה בערב שבת ולברך בעוד היום גדול (רמ"א שם), ודוקא אחר פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה (מ"ב שם סק"ב), והשנה זמן זה הוא בשעה: **3:38** ויש הנוהגים בערב שבת לומר רק "הנרות הללו" בשעת ההדלקה, אבל "מעוז צור" שרים בליל שבת בסעודה (לקט יושר עמ' 153 שכן נהג רבו בעל התרוה"ד וכן נהג מרן הסטייפלר זצ"ל).

מו. צריך ליתן שיעור של שמן בערב שבת כדי שישפיק לדלוק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים (מ"ב שם סק"ב), ויש להקפיד שגם הקטנים שהגיעו לחינוך שידליקו נרות בשיעור זה ולא ידליקו את הנרות הפשוטים הדולקים רק חצי שעה, ולכן בירושלים שנוהגים להדליק נרות שבת 40 דקות קודם השקיעה, מאחרים את ההדלקה ומדליקים 25 דקות קודם השקיעה (לוח אי"י, וכן נהג הגרשז"א זצ"ל), אבל י"א שידליקו בזמן הרגיל שהרי יש היום בית קיבול לשמן הראוי לדלוק זמן רב (הגרשז"א זצ"ל).

מז. נכון להתפלל מנחה בערב שבת קודם הדלקת הנרות שלא יהיה תרתי דסתרי (מ"ב שם ושעה"צ סק"ז, וטעם זה שייך רק אם מדליק מבעוד היום גדול וסומך על ר"י דמפלג המנחה נחשב כמו לילה אבל אם מדליק קודם השקיעה שהוא הזמן לרבנן בערב שבת יכול להתפלל מנחה לאחר ההדלקה, ע"י שעה"צ בסוגריים שם), ועוד טעם שמנחה היא כנגד תמיד של בין הערביים והדלקת נרות היתה אחריו (שע"ת שם סק"א), וכן מטעם דתדיר ושאינו תדיר (פוסקים), ואם אין לו מנין לא יתפלל ביחידות אלא יתפלל במנין לאחר ההדלקה (א"ר סק"א).

מח. שבת חנוכה יש להרבות בסעודה יותר משאר שבתות השנה (בן איש חי שנה א פרשת וישב אות כ"ח).

מוצאי שבת קודש חנוכה

מט. יש נוהגים להקדים תפילת ערבית במוצ"ש כ-35 דקות אחר השקיעה, ויש שמקדימים מ-45 דקות ל-40 דקות אחר השקיעה (ובלוח אי"י כתב להתפלל 23 דקות אחר השקיעה, כדי להדליק שלושים וחמש דקות אחר השקיעה), ויש שאין מקדימין כלל ומתפללין כבכל מוצאי שבת (הנהגת מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), ואין אומרים ויתן לך בבית הכנסת (לוח אי"י).

נ. במוצאי שבת מזדרזין להדליק נרות חנוכה מיד בגמר תפילת ערבית כדי שלא יעבור זמן ההדלקה, ולכן נכון להכין מערב שבת הפתילות והשמן כדי שיוכל למהר ולהדליק במוצאי שבת, ואם רוצה בשבת לומר לבני ביתו שיכינו את הנרות והשמן מיד במוצאי שבת יאמר להם ע"י רמז שיש מצוה להדליק נרות במוצאי שבת בהקדם האפשרי (וידוע על הגה"צ רבי דוד בהרן זצ"ל שהזדרזו מאד להדלקת הנר במוצאי שבת קודש בביתו בירושלים, וקפץ דרך חלון בית הכנסת ורץ לביתו להדלקת הנרות).

נא. מדליקים נרות בביהכ"נ קודם הבדלה (שו"ע סי' תרפ"א ס"ב), ובבית י"א שמדליק ואח"כ מבדיל (רמ"א שם), וי"א דמבדיל ואח"כ מדליק (ט"ז ע"י מ"ב שם סק"ג), ומרן החזו"א הדליק ואח"כ הבדיל ובסוף ימיו הבדיל ואח"כ הדליק, ודעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד (מ"ב שם), ומי שנכנס לביתו ופוגע בחנוכה תחילה ידליק קודם משום אין מעבירין על המצוות (הנהגות ופוסקים הגר"י זוננפלד זצ"ל עמ' 100, והגאב"ד הגר"נ קרליץ זצ"ל כשהיה גר בירושלים והדליק את החנוכה בחוץ היה מדליק ואח"כ מבדיל משום שפגע בחנוכה תחילה אבל כשהגיע לב"ב והדליק בחלון הבדיל קודם משום שפגע תחילה בהבדלה שהכינה לו הרבנית ע"ה).

נב. מי שנוהג להדליק נר חנוכה ואח"כ להבדיל ושכח לומר אתה חוננתנו בתפילה ובא לביתו בזריזות וברוך להדליק נר של חנוכה וזכר שלא הבדיל בתפילה ולא אמר ברוך המבדיל בין קודש לחול והרי אסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל מה יעשה? העצה הטובה ביותר שאחד מבני הבית יוציאו בברוך המבדיל, ואם אי אפשר נראה שידליק נר אחד ואח"כ יאמר ברוך המבדיל בין קודש לחול וימשיך להדליק את שאר הנרות (ע"פ הרמ"א סי' רצ"ט ס"י דמלאכה קלה כמו הדלקת נר מותרת בלא הבדלה, ואף שהמ"ב מסיק שלא כדבריו, מ"מ כיון דנפק מפומיה דרמ"א ראוי הרמ"א לסמוך עליו כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, והגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר שיאמר הוא עצמו ברוך המבדיל ולא נחשב הפסק דהרי זה כמו שאומר תנו אוכל לשור דלא נחשב הפסק, ואולם הגרא"ל שטיינמן זצ"ל אמר דהוי הפסק ולא דמי לתנו אוכל לשור דהוי צורך האכילה משא"כ כאן דלא הוי צורך ההדלקה אלא צורך המלאכות).

דין אכסנאי (אורח) בחנוכה

נג. אורח שמתארח בעיר אחרת אפי' ליום אחד לאכילה ושינה ואין מדליקים עליו בביתו יתן פרוטה לבעל הבית להשתתף עמו בשמן ויוצא בזה ידי חובת הדלקה (שו"ע סי' תרע"ז ס"א), וי"א דצריך בעל הבית להוסיף אף מעט שמן בשביל האכסנאי חוץ משמן חצי שעה שנותן בשביל עצמו (מ"ב שם סק"ב), ואולם למנהג האשכנזים דכל אחד מבני הבית מדליק לעצמו נכון יותר שידליק האורח בעצמו (ע"י מ"ב שם סק"ג ושעה"צ סק"י דכהיום שהמנהג להיות מן המהדרין יבואו לחושדו שלא הדליק נר חנוכה, וע"י בשלמי תודה חנוכה עמ' קט"ז שהוכיח מלשון השעה"צ שם סק"י דאכסנאי המשתתף בפרוטה מקיים בזה גם דינא דמהדרין לכל אחד), וכן המנהג דהנשואים המתארחים אצל הוריהם ונחשבים לאכסנאים מדליקים בעצמם (הוראת גדולי הפוסקים הגרשז"א והגרשז"א זצ"ל).

נד. מי שמתארח וסועד אצל חבירו באקראי ויש לו שם בית באותו העיר צריך לילך לביתו כדי להדליק נר חנוכה (מ"ב שם סק"ב).

נה. אורח שאשתו מדלקת נר חנוכה בביתו יוצא ידי חובתו בהדלקתה (שו"ע שם ומ"ב סק"ב), ומכל מקום אם רוצה להדליק בעצמו באכסניתו ולברך רשאי ובלבד שיכון שלא לצאת בהדלקתה (רמ"א שם ס"ג), ומ"מ טוב יותר לשמוע הברכות מאחר או להדליק הנרות לפני שאשתו מדליקה כי י"א דאינו יכול לנתק עצמו מהדלקת אשתו בביתו (מ"ב שם סק"טו).

נוסע חוץ לביתו

נו. מי שנוסע לשבת לעיר אחרת ואוכל במקום אחד וישן במקום אחר, מדליק במקום שאוכל, אבל אם אוכל באולם שמחות ידליק במקום שישן, ואמנם אם ישן בביתו הקבוע ואוכל אצל אחרים ידליק בביתו (ע"י שו"ע סי' תרע"ז ס"א).

נז. מי שנוסע מחוץ לעיר למשך השבת ימהר במוצ"ש לחזור לביתו בעוד שלא כלתה רגל מן השוק (בערך בשעה 10:00 וכל מקום לפי עניינו) וידליק בביתו, ואם לא יספיק להגיע לביתו בזמן זה, ידליק במקום שנמצא שם וישאר שם כשיעור של חצי שעה (הוראת הגרש"ה ואזנר זצ"ל), ועדיף להשאר ללון שם במוצ"ש ולאכול מלוה מלכה, ובבוקר סעודה נוספת (הוראת מרן החזו"א זצ"ל).

יולדת השווה בבית חנוכה

נח. יולדת השווה בבית החולים בחנוכה, ובעלה מדליק בביתם יוצאת בהדלקת בעלה, וראוי שתראה נר חנוכה ותשמע ברכת שעשה נסים ושהחיינו, ואם בעלה בבית הוריו י"א שאין יוצאת בהדלקתו וצריכה להדליק בבית החולים, או לצאת בהדלקה של האחראי בבית ח" (הגר"נ קרליץ זצ"ל), וי"א דאשה טפלה לבעלה ויוצאת בהדלקתו בכל מקום שמדליק (מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, ולפי"א אשת אדמו"ר יוצאת בהדלקת בעלה שמדליק בחדרו שבביתו אף שלרבנית אין שום שייכות לחדרו ולכן אינה צריכה להדליק בעצמה).

דין חתן בנר חנוכה

נט. חתן המתחתן בחנוכה וחופתו אחר צאת הכוכבים עליו להדליק בבית הוריו, אבל אם יוצא מבית הוריו לפני זמן ההדלקה, כגון שבת הוריו בירושלים ומתחתן בב"ב ויגור בה, אין יוצא בהדלקה שמדליקין בבית הוריו אפי' את עיקר הדין של נר איש וביתו, משום שברגע שיצא ממפתן בית הוריו עקר דירתו ואינו סמוך שוב על שולחנם ועליו להדליק בליה כשיגיע לביתו החדש, ויש שעושים את חדר היחוד בביתם החדש של החתן והכלה ומדליקים שם את נ"ח (הליכות שלמה פי"ד סי"ד), וי"א דלא נחשב שעוקר דירתו כשיוצא מבית הוריו אלא רק לאחר הנישואין שהרי אם תברח הכלה קודם החופה יחזור לבית הוריו, ולכן יוצא הוא בכל אופן בהדלקה בבית הוריו ורק צריך להדליק בביתו החדש משום נר מהדרין (הוראת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

קטן שהגדיל בחנוכה

ס. מי שנעשה בר מצוה בחנוכה ומנהג אבותיו להדליק בשקיעה, י"א דידליק גם את הנר של ליל יום הבר מצוה בשקיעה ואינו צריך להמתין לצאת הכוכבים שאז יהיה בר חיובא מדינא (הליכות שלמה פי"ד סי"ד והגר"נ קרליץ זצ"ל), ואולם י"א דיחכה וידליק בצאת הכוכבים (הגרא"ל שטיינמן והגרש"ה וואזנר זצ"ל, ומ"מ מי שנעשה בר מצוה באמצע חנוכה מברך ברכת שהחיינו ביום הראשון ואין ממתין לברך לכשיגדיל), ואם חל ליל הבר מצוה בשבת, ידליק בער"ש ויברך רק ברכת להדליק, ובליל ש"ק יברך שעשה נסים ושהחיינו על ראית נ"ח, וכמו מי ששכח לברך עד אחר ההדלקה שיכול לברך שעשה נסים ושהחיינו דלא גרע מרואה (הגרא"ל שטיינמן זצ"ל), וכל זה בקטן שהגדיל אבל בקטנה שהגדילה אין צריך אביה להמתין מלהדליק עד צאת הכוכבים (אשרי איש עמי רס"א).

דיני יארציט ואבל בחנוכה

סא. כל דיני אבילות נוהגים בחנוכה (מ"ב סי' תרפ"ג סק"א), ומנהג בני אשכנז ד"חיוב" תוך י"ב על אביו ואמו אין ניגש להיות ש"צ בשחרית שיש בו הלל אלא במנחה ומערב, ויש אומרים שיתפלל שחרית ובאמירת הלל יחליפו אחר (מ"ב תר"ע סק"ב ותקפ"א סק"ז), ומנהג החסידים שאבל לא ניגש כלל להיות ש"צ בחנוכה (וכן הורה הגר"ח קניבסקי זצ"ל בבית הכנסת לדרמן).

סב. אגל לא ידליק את נרות בית הכנסת ביום הראשון של חנוכה משום שאין ראוי שיברך שהחיינו בציבור, ואולם בביתו יכול לברך שהחיינו (מ"ב תרע"א סקמ"ד).

סג. אגל בתוך י"ב חודש לא ישתתף במסיבות חנוכה, ומ"מ בחר שישיבה שהוא אבל מותר לו להכנס לחדר האוכל במסיבת חנוכה משום שזהו ביתו ואינו חייב לצאת מביתו מפני זה, אך לא ישתתף בריקודים (הגרש"ז אויערבך זצ"ל).

סד. נוהגים לומר הלל בחנוכה בבית האבל כיון שהוא חיוב מדינא, אבל האבל לא יאמר ויצא לחדר אחר (מ"ב תרע"ג סק"א).

סה. אין הולכים לבית הקברות בימי חנוכה ואפי' מי שיש לו יארציט ילך קודם חנוכה (כף החיים סי' תר"ע סקכ"ג, בן איש חי פרשת וישב אות כב), ואולם לקברות צדיקים מותר (וכן נהגו בבגדד לעלות לקבר יהושע כהן גדול בחנוכה בא"ח שם), ויש הנוהגים לעלות לבית הקברות ביארציט אלא שאין אומרים תפילת אל מלא רחמים ודברי הספד רק תהילים וקדיש (הליכות שלמה פי"ז הע' 31).

איסור עשיית מלאכה לנשים

סו. נוהגים הנשים שלא לעשות מלאכה חצי שעה אחרי הדלקת הנרות כיון שהנס נעשה על ידן (שו"ע סי' תר"ע סי"א ומ"ב סק"ג), ויש בזה ג"כ טעם ע"פ הסוד (בן איש חי וישב אות כ"ז), ואין להקל בזה (שו"ע שם), ואף אם כבו הנרות בתוך חצי שעה מ"מ לא יעשו מלאכה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ואסרו רק מלאכות כמו תפירה וסריגה כיבוס וגיהוץ אך שאר עניני הבית כהדחת כלים בישול ואפיה מותרים, ומנהג ירושלים שגם בישול ואפיה אסורים, וראוי להמנע מכל מלאכה קלה בזמן קדוש זה (מבית לוי).

הדלקה בבית הכנסת

סז. מנהג ישראל להדליק נרות בבית הכנסת ולברך עליהם משום פרסומי ניסא (שו"ע תרע"א סי"ז), והמנהג להדליק בין מנחה למערב (רמ"א שם), ואפילו הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים מדליקים אחר מנחה בשקיעת החמה בשעה שהעולם מכונסים (מ"ב שם סקמ"ו), והמדליק יחזור וידליק בברכה בביתו, ומ"מ לא יחזור על ברכת שהחיינו אם לא שמדליק להוציא אשתו ובני ביתו (מ"ב שם ס"ק מ"ה), ודעת הגר"נ קרליץ זצ"ל דגם באופן הפוך דהיינו אם בירך שהחיינו בביתו אינו חוזר ומברך שהחיינו בבית הכנסת (וכן המנהג בכולל חזו"א שמדליקים נרות בכל יום מימי החנוכה בשעה 8:00 לאחר שהדליקו בבית ואין מברכים ביום א' שהחיינו), ואולם דעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שיכול לחזור ולברך שהחיינו בבית הכנסת לצורך הציבור (וכן המנהג בכולל פוניבז' שמדליקין בשעה מאוחרת קודם מעריב ומברך השי"ץ ביום א' גם ברכת שהחיינו, עיי' בזה בשע"ת שם סי' תרע"א סק"א).

סח. מיקום החנוכה בבית הכנסת בצד דרום כמו במקדש, וצורת העמדת החנוכה בין מזרח למערב, והמדליק עומד אחוריו לדרום ופניו לצפון ומדליק בנר הסמוך לארון הקודש ומוסיף והולך בכל יום נר לשמאלו ופונה משמאל לימין (מ"ב שם סקמ"ג).

סט. בית כנסת שיש בו כמה מניינים יש להניח בו שמן בכמות גדולה שידלק עד המנין האחרון (הגר"ח קניבסקי זצ"ל), ואולם אם כבו הנרות י"א שיכולים כל מנין להדליק פעם נוספת ולברך, וכן אם יש חדרים לתפילה (שטיבלך) מלבד האולם המרכזי, יש להדליק בכל חדר שמתקיימת בו תפילת מעריב לפרסומי ניסא (הגר"ח קרליץ זצ"ל).

ע. יש להקפיד שיהיה מנין בבית הכנסת בשעת ההדלקה דכל עיקר ההדלקה בבית הכנסת היא לפרסומי ניסא, ואם אין לו מנין או בערב שבת שהציבור מתאחר ידליק בלא מנין ויברך (מ"ב סי' תרע"א סקמ"ז ובבאוה"ל ד"ה ויש ודלא כמוש"כ המור וקציעה דצריך שיהיו מנין אנשים בשעת ההדלקה בבית הכנסת לעיכובא ואם השעה דחוקה ידליק בלא ברכה).

עא. קטן יכול להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת בברכה משום **שעיקר ההדלקה בבית הכנסת היא לפרסומי ניסא ואין מוציאין בזה אחרים ידי חובה**, אך אין לעשות כן מפני כבוד הציבור, אבל באופן שאין מנין בהדלקה כגון בערב שבת שעדיין לא הגיעו המתפללים לביהכנ"ס יכול קטן להדליק (שו"ת מנחת יצחק ח"ו סי' ס"ה אות א').

עב. אין לברך על הדלקת נרות חנוכה שמדליקים במסיבות חנוכה **שאין תקנת חז"ל להדליק אלא בביהכנ"ס או בפתחי הבתים**, ויש למנוע זאת והמברך ברכותיו לבטלה (שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' ס"ה, ושו"ת ציץ אליעזר חט"ו).

עג. רבים נוהגין להדליק נרות בבית הכנסת בלא ברכה קודם תפילת שחרית (לוח א"י וע"י מור וקציעה סי' תרע"ה).

ההדלקה בישיבות

עד. בני הישיבה האוכלים בבנין אחד וישנים בבנין אחר יכולים להדליק בחדר האוכל אף שהוא מקום אכילה משותף לכולם (הוראת החזו"א זצ"ל לבני ישיבת פוניבז' עפ"י הרמ"א סי' תרע"ז ס"א דמקום האכילה עיקר), אבל עדיף שידליקו בחדר בו הם ישנים ויאכלו שם לפחות ארוחה אחת בכל יום, ובזה מרויחין אף את דעת השו"ע דמקום שינה עיקר, ובפרט שדעת הרבה מגדולי ההוראה שצריך להדליק בפנימיה משום שחדר האוכל אינו נחשב בית אלא כמסעדה (שו"ת אגרות משה או"ח סי' ע', ושו"ת שבט הלוי ח"ג סי' פ"ג וע"י חוט שני עמ"י ש"ט), ואם חדרי האוכל והפנימיה בבנין אחד אין הבדל אם ידליקו בחדר האוכל או בפנימיה כי כל הבנין הוא ביתם וכמו שבבית אין מדליקים בחדר שבו אוכלים דוקא אלא היכן שיש יותר פרסומי ניסא (שו"ת שבט הלוי שם).

עה. בחור בישיבה גדולה שישן בבית הוריו בלילה אבל אוכל בישיבה וישן בה שינת צהריים, ידליק בבית הוריו, ואם יגרס בכך ביטול תורה ידליק בחדר האוכל של הישיבה (שו"ת מנחת יצחק ח"ז סמ"ח, חוט שני חנוכה עמ"י ש"ט).

עו. בחורי ישיבות קטנות הישנים בביתם ואוכלים שם ארוחת צהריים, ישובו לביתם בזמן ההדלקה (פשוט).

עז. רשאים הבחורים להדליק בפתחי הפנימיות ובפתחי חצר הישיבה, כיון שמסתובבים שם הבחורים בבגדי שינה ונחשב בבית, וכל מקום לפי המציאות הנהוגה בו (מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל).

עח. בחורי ישיבה בני עדות המזרח י"א שאינם יוצאים בהדלקת אביהם כיון שאינם נחשבים סמוכים על שולחנו וצריכים להדליק בישיבה (הוראת הגר"ש והגר"ח זצ"ל), וי"א דנחשבים סמוכים על שולחן אביהם ויוצאים בהדלקתו (שו"ת אור לציון ח"ד אות מ"ב שכן הורה הגאון רבי עזרא עטייה זצ"ל), ולצאת ידי ספק טוב שישתתפו בפרוטה וישמעו הברכות מאחר (הגרא"ל זצ"ל).

עט. בחור שנתמנה להדליק נ"ח בהיכל הישיבה לא ידליק שוב בפנימיה או בחדר האוכל בברכה (ע"י שעה"צ סי' תרע"א סקמ"ב).

איסור אכילה ולימוד קודם הדלקה והאם מועיל שומר

פ. משהגיע זמן הדלקת נרות אסור לאכול או לישון ואם התחיל פוסק (מ"ב סי' תרע"ב סק"י), ויש להחמיר שלא לאכול חצי שעה קודם זמנה (שעה"צ סק"ד), ואמנם אין האיסור אלא לבעל הבית המדליק אבל היוצאים בהדלקתו מותרים באכילה.

פא. אסור להתחיל ללמוד תורה חצי שעה קודם זמן ההדלקה, ואמנם יכול להקל ללמוד חצי שעה לפני השקיעה ולסמוך על הפוסקים שזמן ההדלקה הוא מצאת הכוכבים (שעה"צ שם), ובכל אופן מותר ללמוד הלכות חנוכה חצי שעה לפני הזמן דכיון שעסוק באותו ענין לא חיישינן שישכח (חוט שני חנוכה פ"ט עמ"י ש"ח).

פב. בחצי שעה קודם זמן ההדלקה מועיל שומר כדי שבינתים יוכל ללמוד או לאכול אבל משהגיע זמן ההדלקה דהיינו שרוצה לאכול ומבקש מאחר שיזכירנו להדליק את הנרות לא מועיל שומר (מו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, והטעם דכיון שהגיע זמן ההדלקה אף בלא אכילה אסור לאחר את הזמן, ע"י ביאוה"ל סי' תל"א, ואולם למנהג החסידים שמדליקין בפנים והיכר הוא לבני הבית אי"צ מעיקר הדין להדליק בזמן ומועיל שומר, וע"י רמ"א שם ס"א דבזמן הזה שמדליקין בפנים אי"צ מעיקר הדין להדליק בזמן ומ"מ טוב יותר לזוהר גם בזה"ז).

אמירת הלל ועל הנסים

פג. כל שמונת ימי חנוכה גומרים את ההלל, והוא חיוב מדינא להודות ולהלל (שו"ע סי' תרפ"ג ס"א), ויש אומרים שאף נשים חייבות באמירת הלל (שו"ת שבט הלוי ח"א סי' ר"ה, וע"י שלמי תודה חנוכה סי' י"ח).

פד. בשמונת ימי חנוכה אומרים 'על הנסים' בברכת המזון ובתפילה בברכת מודים, ואם לא אמר אין מחזירין אותו (שו"ע סי' תרפ"ב ס"א), ומ"מ כששכח 'על הנסים' בברכת המזון כשמגיע ל'הרחמן' יאמר 'הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כמו וכו' (רמ"א שם), ויאמר כן מיד אחר לעולם אל יחסרנו (לוח א"י, אולם מדברי המ"ב סק"ה שכתב דבר"ח יאמר הרחמן זה אחר הרחמן שאומרים בר"ח, משמע שמקומו לפני הרחמן הוא יזכנו), וכן בתפילה יאמר כן אחר התפילה קודם 'יהיו לרצון' (מ"ב שם סק"ד).

פה. אמירת על הנסים בברכת המזון רשות (גמי שבת כ"ד ע"א), ולכן י"א שאם הזכיר של חנוכה בשבת בברכת המזון ולא הזכיר של שבת חוזר לראש ואינו מזכיר של חנוכה כיון שאינו חובה (מ"א סי' קפ"ח סק"ג ושו"ע הגר"ז סי"ד), ואולם להלכה יחזור ויאמר גם על הנסים (שעה"צ שם סק"א שהטעם שלא העתיק את דברי המ"א במ"ב משום דדבריו אינם מוכרחים).

קריאת התורה

פו. בכל יום משמונת ימי חנוכה קורין בפרשת הנשיאים ג' קרואים בכל יום (שו"ע סי' תרפ"ד ס"א), ואם טעו וקראו קריאה של יום אחר כגון שקראו ביום ג' את הנשיא של יום ב' יצאו דאין קפידא בימים (מ"ב שם סק"ג, ויש לעורר דמצוי שהבעל קורא את הנשיא של אותו יום והעולה לתורה קורא בטעות נשיא של יום אחר ונמצא שקריאתו היתה ביחיד ואין על זה ברכת התורה וצריך הבעל קורא לחזור עוד פעם על קריאה זו, ואף שבדיעבד יכול לברך על קריאתו של הבעל קורא אע"פ שלא קרא איתו, מ"מ כאן גרע שקרא קריאה אחרת).

פז. בר"ח טבת מעלים ד' קרואים לס"ת ומוציאים שני ספרים באחד מעלים ג' קרואים וקוראים בענין ר"ח, ובשני מעלים הרביעי וקוראים בענין חנוכה (שו"ע שם ס"ג), ואם טעה הש"ץ וקרא רביעי בשל ר"ח אין צריך לקרות יותר דאין משגיחין בשל חנוכה, ואם הוציאו ס"ת שני צריך לקרות חמישי בשל חנוכה משום פגמו של ס"ת (שו"ע שם ומ"ב סק"ד).

סופגניות

פח. נוהגים לאכול סופגניות המטוגנות בשמן זכר לנס שנעשה בשמן, ועוד טעם לפי שברכתן מעין ג' אשר מוזכר בה ענין המזבח להזכיר חנוכה המזבח שהיה בחנוכה ומוזכרת רק בברכת מעין שלוש ולא בבהמ"ז (הגרא"ז מלצר זצ"ל מובא בהליכות שלמה פרק י"ז, ורבינו מימון אבי הרמב"ם כתב "ופשט המנהג לעשות סופגנין בחנוכה והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לנס").

פט. מברכין על סופגניות בורא מיני מזונות (שו"ע סי' קס"ח ס"ג ורמ"א שם), אפילו אם דעתו לקבוע עליהם סעודה (מ"ב שם סק"ע), וירא שמים לא יאכלנו אלא בתוך הסעודה (שו"ע שם כדי לצאת דעת ר"ת שם דעיסה שטיגנה בשמן ברכתה המוציא), וכל זה אם אוכלם לשובע אבל אם אוכלם לקינוח בעלמא כמו בסופגניות הנמכרות בזמנינו צריך לברך עליהם מזונות גם אם אוכלם בסעודה, ואין יוצא בברכת המוציא אלא א"כ מכויין במפורש בברכת המוציא גם על הסופגניה (עי' ביאור"ל ד"ה וירא שמים שהקשה מה מרויח יר"ש שיאכלנו בתוך הסעודה הלא בא לקינוח ואין יוצא בברכת המוציא, והתירושים לא שייכים בענינינו אלא אם יכוין בהמוציא, וחכ"א שליט"א מורה לעשות את עיסת הסופגניות עם מיץ פירות ומעט מים דאזי מברכים עליהם בודאי מזונות כדן פת הבאה בכיסנין רק שלא יקבעו על כך סעודה).

צ. סופגניה שהניחה בתנור כדי לחממה לא נחשב כאפיה ועדיין ברכתה מזונות, וכן בשבת מותר להניח סופגניה המטוגנת בשמן על גבי המיחם לחממה ואין זה נחשב כצליה אחר בישול כיון שאין משתנה טעמה על ידי זה (חזו"א או"ח סי' ל"ז סק"ד).

דמי חנוכה

צא. נוהגים לחלק מעות חנוכה לילדים (מרן הסטייפלר זצ"ל היה מחלק דמי חנוכה בנר ה' שהוא היום היחיד בחנוכה שלא חל בשבת), והטעם הוא שהיונים אסרו ללמוד תורה וכשנצחום נתנו לילדים מעט כסף כדי להחזירם ללימוד התורה ולזכר זה נותנים דמי חנוכה לילדים (שפתי חיים בשם הרב מפוניבז'), ויש בזה גם טעם על פי קבלה (הגר"ח פלאגי' בס' מועד לכל חי סי' כ"ז).

זאת חנוכה

צב. יום שמיני דחנוכה נקרא זאת חנוכה על שם שבקריה"ת של יום זה קוראים "זאת חנוכה המזבח", והמליצו על זה את הפסוק 'בזאת יבא אהרן אל הקודש', ויום זה הוא גדול ומסוגל והוא גמר החתימה של יוה"כ (מהרי"ל), ובספרים כתבו עניינים נשגבים במעלת וגודלת היום והמנהג אצל הצדיקים לעשות סעודה ביום זה (וכן נוהגים בחצרות האדמו"רים לעשות טיש בזאת חנוכה).

שריפת הפתילות

צג. השמן הנותר בכוסיות של החנוכה לאחר היום השמיני, וכן הפתילות, עושה להם מדורה ושורפם משום שהוקצו למצותם ואסור להנות מהם, ואין להשאיר שמן זה אפילו להדלקת נ"ח של שנה הבאה שמא ישכח וישתמש בו לחולין (שו"ע סי' תרע"ז סי"ד ומ"ב סק"ט), ואמנם יש מתירים להשתמש בהם לצורך הדלקת נרות שבת או ביהכנ"ס (ערוה"ש שם סק"ו והליכות שלמה).

צד. השמן שנותר בבקבוק שאותו ייחד כדי להשתמש ממנו לנ"ח מותר להשתמש בו לחולין ואין צריך לשורפו (ביאה"ל שם).

צה. יש הנוהגים שאת השמן הנותר מצניעין לסגולה להשתמש בו לרפואת חולי "שושנה" ברגל ורמז לזה "ומנותר קנקנים נעשה נס לשושנים" (שיח שרפי קודש מהגה"ק רמ"מ מקאצק זצ"ל ורבינו הגר"ח קנייבסקי זצ"ל היה מציע סגולה זו לחולי שושנה), ואמנם לזה יש להתנות שלא יאסר השמן רק כשיעור זמן ההדלקה (הוראת הגר"ח קרליץ זצ"ל), וי"א דאין צריך להתנות שהרי אפי' לצורך רפואה סגולית מותר לחולה שאין בו סכנה לעבור על איסור דרבנן (הגר"ח זילברשטיין שליט"א ועי' באר היטב סי' שכ"ח סק"ג).

צו. אין להשכיר דירה למי שלא ידליק נר חנוכה משום שמכשילו בביטול מצוה דרבנן של נר חנוכה והרי זה כמו שמשכיר בית למי שלא יקבע מזוזה דעובר בלפני עור על שמכשילו בביטול מצות עשה של מזוזה (עי' קובץ תשובות ח"א סי' קי"ז בסופו דאסור להשכיר דירה למי שלא יקבע מזוזה דהרי בלא בית אינו חייב במזוזה, ומה"ט נראה דאין להשכיר בית למי שלא ידליק נ"ח דהרי בלא בית אינו חייב בהדלקת נ"ח, ואולם לדעת הגרא"ל שטיינמן זצ"ל דגם מי שאין לו בית חייב בהדלקת נ"ח וידליק על הספסל ומה שתיקנו דין רואה הוא למי שאין לו נר או שמן או שלא יכול להדליק מחמת הרוח א"כ אין זה חיוב על הבית ואין מכשילו בביטול מצות עשה שהרי אף בלא בית חייב ולא ידליק).

לע"נ האברך המופלא הרב ישעיה כהן ז"ל בן הרב יוסף חיים יבלחט"א נלב"ע כ"ח מרחשון תשפ"ג

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם פרשת וישב

ירושלים: 4:00 מוקדם: 3:50

בני ברק: 4:16 מוקדם: 4:06

מודיעין עילית: 4:09 מוקדם: 3:59

חיפה: 4:07 מוקדם: 3:57

טבריה: 4:03 מוקדם: 3:53



מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

לקראת יום השנה החמישי למרן רשכבה"ג רבינו הקדוש הגאון הגדול רבי אהרן יהודה ליב שטיינמן זיע"א נביא מעט מדברותיו בענין תוספת שבת בהקדמת זמן כניסת שבת והזהירות מעשיית מלאכה סמוך לשבת:

זה צריך לעורר האנשים להשתדל בזה מאד, וכל מה שיפרסמו יש יותר סיכויים שיתקבל הדבר, כי בודאי כל אחד רוצה שלא להכשל ח"ו בחילול שבת רק צריך לעורר. (אגרת שנה)

ואכן כששהה רבנו בארה"ב, תינו אנשי לייקווד לפני רבנו את מר ליבם, שבכל יום יש צרות חדשות ומשונות, ואסונות רבים פוקדים אותם, רח"ל.

בסוף שיחתו בהיכל הישיבה אמר רבנו: שבת היא מקור הברכה, חז"ל הבטיחו ששבת קודש מביאה ברכה לעולם, תתחילו לקבל שבת חצי שעה קודם, תכניסו את שבת המלכה הביתה, יחד אתה תבוא גם הברכה, והאסונות יסתלקו. ההבטחה היתה ברורה. וראה זה פלא, במוצאי שבת צלצל ראש ישיבת ליקווד ואמר: בכל שבת יש שלושים ארבעים קריאות הצלה וידי המתנדבים עמוסות. אולם בשבת זו כמעט שלא היו קריאות. שבת שקטה עברה על ליקווד ב"ה. שיחו בכל נפלאותיו. ואכן העיד הגרד"י שפירא שליט"א ר"י באר יעקב שהיה בארה"ב לפני ביקור ראש הישיבה ואין לשער מה שחולל שם משאו של רה"י, וכבר משעה מוקדמת ישנה אוריה של שבת בכל מקום.

שיחה שמסר מרן: הנה דבר שחז"ל מפליגים כ"כ בגדלות של יום השבת עד שאמרו השומר שבת נותנים לו נחלה בלי מצרים וכן אמרו "אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלים" רואים האיך שזה כ"כ דבר גדול, ולהיפך מי שלא שומר שבת זה חמור מאד אין דבר שחייבין על זה סקילה חוץ מע"ז ושבת, נמצא שזה מהדברים הכי חמורים. דרך בני אדם דוקא בע"ש כשבאים הרגעים האחרונים שפתאום חסר דבר וצריך לעשות דבר נוסף ולפעמים מתוך זה יכול לבוא ח"ו שיכנס לשבת אפי' אחרי השקיעה. ולכן צריך לעשות חיזוקים בזה, והעצה לכך אם היו עושים גדר עד כמה שאפשר שחצי שעה לפני השקיעה לא יעשו דברים שאסור לעשותם בשבת, רק אם יקרה מקרה מיוחד שצריך לעשות משהו. אבל להשתדל לכה"פ חצי שעה לפרוש כבר מדברים האסורים, ובפרט צריך חיזוק שלא ליסע ברכב, כמו שיש אנשים שיוצאים ממש ברגעים אחרונים וח"ו באים לידי חילול שבת, ולכן לכה"פ חצי שעה לפני השקיעה להימנע ממלאכה.

דבר נוסף יש, דוקא שבת שזה זמן כ"כ גדול, אנשים מאד לחוצים וישנם כאלו שקצת עצבניים, וכמו שכתוב בגמרא גיטין נב שרבי מאיר בא לאיזה מקום וראה שאנשים רבים בערב שבת היות והיו לחוצים, ממילא היה קצת מריבות והלך ועשה שלא יריבו. והגמ' משבחת אותו שהשטן התלונן שגירשו אותו מהבית, ולכן צריך לראות באמת שלא יהיה כ"כ לחוץ ולכן העצה לכך כמו שאמרנו, שיפסקו חצי שעה קודם השבת וממילא ידעו שכבר הכל גמור.

לקראת שעות החורף כתב מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זיע"א מכתב מיוחד וז"ל "היות שבועוד כמה ימים יזיזו את שעות הקיץ לשעות חורף, ויש חשש שיקשה לקבל חצי שעה לפני השקיעה להזהר ממה שאסור לעשות בשבת, בכך באנו לעורר שבכל אופן ישתדלו שגם אז יפסיקו מלעשות דברים שאסור לעשות בשבת, ובזכות שמירת שבת יזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות". יצויין שהיה עשרות מכתבים ממרן בנושא חשוב זה ובהם אף הצטרפו כל גדולי ישראל זצוק"ל.

ואכן רבנו עשה מהפכה גדולה בענין הזהירות בכבוד שבת, והמעלה להימנע מעשיית מלאכה סמוך לשבת, ובהרבה מקומות שהסתובב בעולם הרחיב את הענין, ואכן כבר כתב הרמב"ם שזהו כבוד השבת, וז"ל הרמב"ם הלכ' שבת פרק ל' סעיף ב': איזהו כבוד... ויושב בכבוד ראש ומייחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך...

רבינו נשאל ממשפחה שהיו אצלה לאחרונה שתי מקרים של הצלה מאסון נורא בנסים גלויים, ושלחו לשאול לרבינו האיך צריך להתייחס לזה. ואמר שרומזים להם משמים שעליהם להתחזק, ונתן עצה שיתחזקו בשמירת שבת, וביאר דכמו שבידוע שריפה באה על חילול שבת, כך גם עוד דברים באים לרמוז על חילול שבת קודש.

ואכן רבינו כתב כמה וכמה מכתבים בענין זה, ונביא בזאת חלקם... שמעתי על האסונות שפקדו במקומכם ר"ל ואתם חושבים לנכון שיש בודאי צורך להתחזק יותר ביראת שמים, כמובן אין אתנו יודע עד מה ועלינו להתחזק בכל הענינים, אבל מה שיש להניח מאד ליהזר בדברים שבין אדם לחבירו שזה מאד חמור ויש להתחזק בענין שבת שכבר יפסיקו מלעשות דברי חול חצי שעה לפני השקיעה, וכל מה שמפסיקים מלעשות דבר שאסור לעשות בשבת זה מאד חשוב, וידוע מאמר חז"ל בשבת (קיה, ב) כל השומר שבת כדין אפילו עובד ע"ז כדור אנוש מוחלין לו וכן כל עניני כיבוד בלבוש ובכל הדברים הכל לעשות לכבוד שבת ומאד להזהר מלדבר דברי חול בבהכנ"ס ובפרט בשבת.

בס"ד. כבוד הרב המזכה את הרבים כמוה"ר ר' נחום קסטנר שליט"א, הנה היות שכבר זכה כב' להיות מתחיל במצוה לימוד הלכות שבת לצבור גדול, וכבר דיברנו שיש לחזק גם ענין שמירת שבת למעשה. והיות שרבים עושים דברים האסורים בשבת ברגעים האחרונים שלפני שבת, וח"ו יכול להמשך אחרי השקיעה בערב שבת, בכך באנו בהצעה שכל א' יראה להפסיק מלעשות דבר האסור לעשות בשבת לכה"פ חצי שעה לפני השקיעה, והיה' בזה תועלת גדולה וזיכוי הרבים גדול מאד. וצריך להשתדל להפיץ הענין הזה, היות זה עד עכשיו לא עשו

דברי מרן כפי שנכתבו בהקדמה לספר "לקח טוב" - שבת כל דבר שעושים לכבוד את השבת אין לתאר איזה זכות יש למי שעושה את זה כדמצינו במס' שבת דף לג ע"ב, שכשיצאו רבי שמעון בר יוחאי ובנו מהמערה אחרי ששהו שם כ"כ הרבה שנים וכל דבר שראו מעניני העולם הזה הי' נשרף, מ"מ כשראו אדם א' רץ עם שני הדסים, ושאלו אותו למה לוקח הדסים, אמר להם לכבוד שבת וחזרו ושאלו אותו למה צריך שנים, אמר להם אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור, אמר לבנו, ראה כמה חביבין מצוות על ישראל ונתיישב דעתייהו.

עוד מצינו בשבת דף קיט ע"א בעא מיניה רבי מרבי ישמעאל ברבי יוסי עשירים ישראל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמעשרין שנאמר עשר תעשר בשביל שתתעשר, שבבבל במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את התורה. ושבשאר ארצות במה הן זוכין, אמר לו בשביל שמכבדין את השבת. דאמר רבי חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משוי ששה עשר בני אדם. ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועות בו, וקערות וכוסות וקיתונות וצלוחיות קבועות בו. ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים ובשמים. וכשמניחים אותו אומרים לה' הארץ ומלואה וגו' וכשמסלקין אותו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. אמרתי לו בני במה זכית לכך אמר לי קצב הייתי ומכל בהמה שהיתה נאה אמרתי זו תהא לשבת, אמרתי לו אשריך שזכית. וברוך המקום שזיכך לכך. רואים עד כדי כך שהרי חז"ל לא אומרים כך עם דברים אחרים שהרי יש הרבה מצוות בתורה יש ציצית, יש תפילין, וכל מיני מצוות גדולות, ובכל זאת לא אמרו עליהם שזה מביא לעשירות. רק על מי שמכבד את השבת. ואמנם בדרך כלל הקב"ה לא משלם שכר בעולם הזה וצדיקים מקבלים שכרם בעולם הבא. וגם על שבת מסתמא מקבלים שכר בעולם הבא. אבל גם בעולם הזה זוכה לעשירות כזו מופלגת. וזה יכול להיות רק בגלל שמכבד את השבת.

בס"ד. לכ' תלמידי ישיבתנו ישיבת ארחות תורה. היות שאין מזרזין אלא למזרזין הנני בזה לחזק אתכם בענין להפסיק מכל דבר שאסור בשבת, להשתדל שחצי שעה לפני שקיעת החמה יהיה הכל מסודר לכ' שבת קודש. וגודל ענין שמירת שבת קודש מבואר בחז"ל בגמ' ובמדרשים ובזוה"ק ואין צריך להאריך בזה. ויבורכו כל שומריה ומהדריה בכל טוב ברוחניות ובגשמיות. ובמכתב אחר הוסיף רבנו: ואשרי מי שעושה לעורר ולזכות את הרבים בענין זה, וכעת שמעתי שהולכים להכניס דבר זה בלוחות הזמנים. יתברכו כל מי שעושה לזה ויזכה לכל טוב ברוחניות ובגשמיות, ושכר עושיה אין לשער.

לכבוד הרב מרדכי גנוט שליט"א היות שיהי' זיכוי הרבים מאד, אם תדפיס בלוח זמן חצי שעה לפני השקיעה, שלא לעשות מלאכה האסורה לעשות בשבת, וזכות מזכה הרבים יהי' לך לנצח. נ"ב אין הדבר שייך לגבי ירושלים. ובמקומות שנוהגים בהם להימנע ממלאכה קודם לזמן זה. (לוח דבר בעתו תשע"ב); מדברי רבנו בהסרטה לכינוס חיזוק לנשים בב"ב בעניני שבת בחודש אייר תשע"ג: הקדושה של שבת אין לתאר וגם התועלת

של זה כתוב בפסוק כל המתענגים בה יזכו לרוב שמחה, והזכות הזו מביא 'זוכה לשני עולמים', 'נחלה בלי מצרים', ממילא הזכות הזו גדול מאוד. כל אחד שיתחזק בזה יעלה בעיני הקב"ה שיתן לו את כל מחסורו. יכול להיות שלפעמים לא אבל יכול להיות שיהיה כל מחסורו. יזכו לרוב שמחה כל המתענגים בה. יזכו לרוב שמחה - ככה כתוב בזמירות.

ש. כמה זמן כדאי שיכניסו את השבת לפני השקיעה? ת. חצי שעה לכל הפחות.

ש. האם שיקבלו שבת או רק יפסיקו ממלאכה? ת. שרק יפסיקו ממלאכה.

ש. ומתי הנשים ידליקו נרות? ת. לפני חצי שעה!! ואני עושה שלושים וחמש דקות לפני השקיעה, אני משתדל, על פי רוב אני עושה ככה. לפעמים לא איסתייעא מילתא, אבל בדרך כלל על פי רוב כן שלושים וחמש דקות לפני השקיעה.

בשנת תשס"ו, בכנס החיזוק הענק בפריז שב רבנו לעורר על כך בתוך משאו: דרך בני אדם דוקא בערב שבת ברגעים האחרונים, רואים פתאום שחסר זה וצריך לעשות את זה, ולפעמים מתוך זה יכול לבוא שיכנס לשבת אפי' אחרי השקיעה ח"ו. וממילא צריך מאד מאד לעשות חיזוקים בזה. ואמרתי בכמה מקומות שהייתי בזמן האחרון שלכל הפחות שלושים רגעים 'חצי שעה לפני השקיעה' כבר יהיה שבת, דבר ראשון לא לנסוע ברכב אחרי הזמן הזה, וכן שלא לעשות מאז שום מלאכה, כי עלול מאד שבעוד כמה רגעים עוברים איסור ויכולים לפגוע אפי' בשקיעה, וזה מאד חמור! ומאד צריך לחזק את זה וזה דבר גדול שנותן השפעה על כל השבוע, כי בזכות השבת כתוב שהברכה שורה על כל השבוע.

בכינוס בבית הכנסת נחלת משה אמר: רוצים להציע דבר שכבר דיברנו כמה פעמים, היות שבערב שבת אנשים מאד לחוצים, וברגעים האחרונים כל אחד קצת עצבני וצריך לראות באמת שלא יהיה כל כך לחוץ, והעצה היא שיפסיקו קצת יותר מוקדם, ולכן טוב להציע שלכל הפחות חצי שעה לפני השקיעה להשתדל עד כמה שאפשר שכבר לא יעשו דבר שאסור לעשות בשבת. זה יהיה דבר גדול גם בשביל שבת וגם בשביל למעט ריב.

בקהילת 'נחלת משה' היתה תקופה שהיו שם כמה חולים, ורבנו אמר להגר"ב צ' פלמן צ' צוק"ל לתקן שהציבור יקבלו שבת יותר מוקדם, ומני אז קבלת שם היא כחצי שעה קודם השבת. בעצרת חיזוק שעשו אז סיפר הגר"ב צ' על אחת הקהילות החשובות בארה"ב, שהיתה שם מגיפה שצעירים הסתלקו מן העולם, וראשי הקהל באו לרבנו לבקש עצה בדבר, אמר להם רבנו: תראו להגדיל את קדושת השבת בעירכם ולקבל השבת חצי שעה קודם השקיעה, וכך עשו וקיבלו עליהם אנשי העיר להקדים את יום השבת ומאז פסקה המגפה. והביא שהדברים מפורשים בפרי מגדים (סי רנ"ו סוף סק"א) 'המוסיף מחול על הקודש - מוסיפים לו חיים'. והוסיף הגר"ב צ' שכך החפץ חיים היה רגיל לומר לאנשים שהיו זקוקים לישועת ה', להקדים את כניסת השבת, שהרי השבת היא מקור הברכה ועי"ז שתקדימו את קדושת השבת תגדילו את ברכת ה' בביתכם.

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

אבני חן

ביאורים והערות בפרשת השבוע

פרשת וישב

האלקים", ו"פעמים" היינו שהיו בלילה אחד וכנגד זה "כי ממחר האלקים לעשותו"

אמנם הרמב"ן ביאר את הפסוק "ועל השנות החלום פעמים" בדרך אחר שהלא פתרון ב' החלומות של הפרות ושל השבלים הוא דבר אחד להודיע כי אין חריש וקציר וא"כ היה אפשר שיראה בחלום אחד את הפרות והשבלים, ועשה ממנו ב' חלומות נפרדים זה אחר זה שלא כדרך החולמים להודיע כי ממחר האלקים לעשותו וזהו טעם "פעמים". ולביאור הרמב"ן א"כ הדרא קושיא לדוכתא מאי שנא אצל יוסף שג"כ חלם ב' חלומות נפרדים ולא נתקיימו מיד.

ואשר נראה לבאר בזה דאצל יוסף הגם שהיו ב' חלומות על המלוכה מ"מ אין ענינם שווה לפי שהיו ב' חלומות על ב' זמנים שונים, וכמו שביאר הרמב"ן (פמ"ב פ"ט) שהחלום הראשון היה שישתחוו לו תחילה כל אחיו בפ"ע והחלום השני שישתחוו לו יחד עם אביהם כפי שנוסף בו השמש והירח על אחד עשר הכוכבים והוא נתקיים בזמן אחר, וא"כ יתבאר שכאשר יש כאן ב' חלומות נפרדים אין בזה את הסימן שיתקיים מיד ודוקא בחלום אחד ממש שנחלק לב' חלומות ואין בו תוספת כלל אזי בא כפל החלומות להוכיח שיתקיים מיד.

וביאור זה שאצל יוסף היו ב' חלומות על זמנים שונים יעלה יפה עם מה שביאר הרמב"ן (פל"ז פ"ז) שענין החלום באלומות הוא שהראוהו שעל ידי אלומות ותבואה ישתחוו לו (שבאו לשבור אוכל), וזה מתאים עם ההשתחוויה הראשונה שלא ידעו עדיין שהוא יוסף והשתחוו לו רק מחמת התבואה שבאו לקנות ממנו, ואילו בפעם השנית השתחוו לו בתורת יוסף אחיהם. ועוד מתבאר בזה שבחלום הראשון השתחוו אל אלומתו של יוסף לפי שלא ידעו שהוא יוסף ואילו בחלום שני כתוב "והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי" והיינו שנתחוו ליוסף עצמו לפי שנודע להם אז שהוא יוסף.

(עוד יתכן להוסיף שבחלום הראשון נמשלו לאלומות לפי שנתחוו לו בעל כרחם לשליט מצרים אשר ממנו נתפרנסו ומשל עליהם בתוקף ולכך נמשלו כקש המתבטל, אבל בחלום השני שהיה לאחר שגילה להם שהוא יוסף אזי נשתחוו לו כאחי המלך החשובים ומרצונם שהרי אז לא התייחס אליהם בשררה ובתוקף אלא כיבדם ונתייחס אליהם בדברי פיוס ותנחומים ולכך נמשלו לכוכבים שחשובים מצד עצמם, ורק אז גם השמש השתחווה שאז אף יעקב הצטרף להשתחוויה, ונמצא בזה שנתקיימו ב' האופנים שפתרו לו: "המלך תמלך עלינו" – מרצוננו, "אם משול תמשל בנו" – בעל כרחנו).

פל"ז פ"ט: ויחלם עוד חלום אחר. עוד יש לתמוה היא גופא מדוע חלם יוסף ב' חלומות על ב' זמנים. והגם כשנתבאר

פל"ז פ"ה – ויחלם יוסף חלום. יש להתבונן בדבר פלא דהנה יוסף חלם חלומות המגלים את העתיד על המלוכה, והנה גם מהלך הצלתו מבור השבי נעשו ע"י חלומות המגלים את העתיד הן של המשקה והאופה והן של פרעה, והלא דבר הוא, ויש להתבונן האם יש שייכות בין העניינים אשר אירעו כמה פעמים בחייו של יוסף ובפרט שלא מצאנו חלומות כאלה בתורה מלבד אצל יוסף.

ועל פי פשוטו יש לבאר דודאי יוסף התבונן הרבה בחלומות שחלם וידע שהם מצד האמת וגם עסק בדרכי פתרונם, וכפי שכתוב לקמן "ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם" וביאר הרמב"ן שיוסף דאג שיתקיימו חלומותיו כי ידע שיתקיימו באמת, ולפיכך נעשה יוסף מבין גדול בחלומות ויודע לפותרם ולכך פתר למשקה והאופה ולפרעה בידיעה ברורה וכנ"ל והיה בטוח על פתרונותיו. ועכ"פ עוד יש להתבונן בזה שבודאי יוסף האמין בחלומותיו וידע בפתרונם כמו שפטר לאחרים על דרך הודאי וא"כ ידע שיתקיימו אף הם והבין שיום אחד יצא מבית שביו וימלוך על אחיו, ואולי הקב"ה הקדים בזה רפואה למכתו לתת לו תקוה בתוך בור השביה לאחר שיושלם מה שנגזר עליו.

אמנם עוד יש להתבונן בזה גופא האם כח פתרונו היה בכח חכמתו או שמא היה בתורת נבואה וגילוי אלוקי דכפי שנגלה השי"ת לכל האבות כן נגלה לו. ולכאורה יש להוכיח ממה שאמר לשרי המשקים והאופים – הלא לאלקים פתרונם, וכן לפרעה – בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה, ופרעה השיבו – אחרי הודיע אלקים אותך את כל זאת, ועוד אמר לעבדיו – הנמצא כזה איש אשר רוח אלקים בו ובאונקלוס תירגם – רוח נבואה מן קדם ה'. מאידך יש לדחות שכוונת יוסף בכל הנ"ל לבטוח בה' שישים בפיו את הדברים הנכונים ובה להורות שכל חכמתו מאת ה', וגם פרעה קיבל את דבריו שהכל מאת ה' וכפי שאמר ליוסף – אחרי הודיע אלקים אותך וגו' אין נבון וחכם כמוך, ולכך השיתו על כל ארץ מצרים. וא"כ הפתרון היה מצד חכמת יוסף ולא מצד נבואה.

פל"ז פ"ט: ויחלם עוד חלום אחר ויספר אותו לאחיו. יש כאן קושי' נודעת שהנה בחלומות פרעה פתר לו יוסף – "ועל השנות החלום פעמים כי נכון הדבר מעם האלקים וממחר האלקים לעשותו" ומשמע שכל חלום שנשנה ב' פעמים מתקיים מיד, והלא יוסף גופו חלם שני פעמים על המלוכה ואעפ"כ המתין שנים הרבה עד שנתקיימו.

וברשב"ם תי' שאצל פרעה היו בלילה אחד ומשא"כ אצל יוסף שאע"פ שנשנו באלומות ובכוכבים לא היו בלילה אחד. וכ"כ האבן עזרא, והוסיף לבאר בדרך זו את דברי יוסף – "על השנות החלום" היינו בפרות ובשבלים וכנגד זה "כי נכוז הדבר מעם

ויש לבאר בזה דאמנם הגם שצריך שיהיו ב' חלומות ע"מ שיוורו שהם אמת אכן סו"ס יכולים להורות על שני חלקים אחרים או זמנים שונים ויהיה בכל אחד תוספת על חבירו, וכפי שחלם יוסף על ב' זמנים שונים וכן אצל המשקה והאופה שכל אחד חלם לפי עניינו שלו, אבל אצל פרעה נשנו ב' החלומות בלא שום תוספת וחידוש וכפי שביאר הרמב"ן שהיה ענינם אחד ואעפ"כ הוכפלו ב' חלומות "פעמים" וזה בא להורות שממהר האלקים לעשותו, ולפיכך אצל יוסף שהיה על זמנים נפרדים לא היה הוכחה שיתקיים מיד וכפי שנתבאר לעיל.

ועפ"ז יש לבאר את הפסוק בדרך זו - "ועל השנות החלום" שבאו ב' חלומות בענין אחד וכנגד זה "כי נכון הדבר מעם האלקים" וכדברי הגמ' דברכות, "פעמים" שנשנו זאח"ז בלא שום חידוש וכנגד זה "וממהר האלקים לעשות", והיינו שיש כאן שני עניינים בפתרונו הא' שמוכיח על אמיתתו והב' שמוכיח שיתקיים מיד. וכעין זה נתבאר בפירוש האב"ע"ז (לפי דרכו שההוכחה של "פעמים" היינו שהיה בלילה אחד), אכן ברמב"ן משמע קצת שלא ביאר הפסוק באופן הזה ויל"ע.

פל"ט פ"ב: ויהי ה' את יוסף ויהי איש מצליח. הנה יוסף נפל לבירא עמיקתא נפילה אחר נפילה שבתחילה נמכר לעבד עולם הרחק מארצו ומאביו וביותר אח"כ שהושם בבור השבי, ומאידיך מצאנו אצלו באופן פלאי שתמיד ה' עמו ורוח של עזר ממרום שורה עליו, הן בבית אדוניו המצרי והן לאחמ"כ בבית הסוהר, אשר מעשיו מצליחים בידו והוא מוצא חן בעיני כל.

והסיבה שזכה לכל זה הוא מפני שחי כל הזמן עם הקב"ה ותלה כל הקורה עמו כל הזמן ביד הקב"ה, ושם שמים שגור על פיו בכל רגע (וברש"י ט' ג': כי ה' אתו - שם שמים שגור בפיו), ונמצאנו בתורה עשרים פעמים שיוסף מזכיר שם "אלוקים". ומכיון שחי בחוש עם הקב"ה ויודע ומרגיש שהכל ממנו ממילא הקב"ה עמו וזוכה להנהגה על טבעית של השגחה פרטית ע"י הא-ל יתברך. ואין הכוונה בזה שאינו נופל למאורעות קשים, אלא שאפי' בתוך מאורעות אלו מכיר ויודע שהכל נעשה ע"י השי"ת והכל ממנו והכל מדוקדק בתכלית הדקדוק, ולכן זוכה כל הזמן אף בתוכם ממש להרגיש את הנהגת השי"ת.

וכשאדם כיוסף חי בדרגא כזאת לדעת בחוש שהכל מאת ה', ממילא חייו מרוממים ואינו בא עם שאר חשבונות בני האדם, שכשנעשה לו רעה אין זה מידי בני האדם אפי' שהם הגורמים לכך (כפי שאמר לאחים לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים), ואחר שהכל ממנו הרי הכל לטובה (ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה), והוא יודע שאין חכמתו משלו אלא מאלקים (לאלקים פתרונים וגו'), בלעדי אלקים יענה את שלום פרעה), והצלחותיו אינם מכוחו או פרי שכלו (כי הפרני אלקים בארץ עניי, שמני אלקים אדון לכל מצרים), ולפיכך ירא מחטא וחושש מלחטוא עם אשת פוטיפר (וחטאתי לאלוקים).

וממילא יוסף הצדיק המאמין הגדול והבוטח האמיתי כאשר הוא נסמך על שר המשקים (כי אם זכרתי וגו' והזכרתי אל פרעה), ויש בכך פגימה דקה במידת בטחונו כפום דרגתו בידיעתו והכרתו שממילא הכל מאלוקים ואין ההשתדלות והחריצות מועיל כלום, לכך נענש לישב עוד שנתיים בבור השבי למען דעת שבאמת לא הועילה השתדלותו מאומה.

שהיו על זמנים שונים ובאופנים נפרדים וגם אביו נוסף בפעם הב', מ"מ תימה דעיקר החלומות באו להורות על המלוכה ובזה עניינם שזה וא"כ לכאורה די בחלום אחד על זמן אחד מהם.

ועוד יש להקשות בענין אחר דהנה בסוף הפרשה בא ענין חלומות שר המשקים ושר האופים, והנה כל ענין המעשה שלהם נתגלגל מן השמים עבור הצלת יוסף וכמו שכתב רש"י (מ' א') - "לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כולם לדבר בו הביא להם הקב"ה סורחנם של אלו וכו' ועוד שתבוא הרווחה לצדיק על ידיהם", ומעתה יש לתמוה מה היה צריך לשר האופים בכל המעשה הלז הלא ההצלה נעשתה ע"י שר המשקים לבדו אשר הוא נותר בחיים וגם מתחילה שר המשקים סיפר הראשון את חלומו ומדעתו ואילו שר האופים לא נתרצה אלא לאחריו ולבסוף מת וא"כ מה הועיל בכל עניינו. (ויתכן ליישב שע"י שפטר נכונה לשניהם חיזק את הידיעה בכחו לפתור חלומות וכאשר אמר שר המשקים לפרעה - "אותי השיב על כני ואתו תלה").

ואשר נראה לומר בכל זה נקודה מכוונת לאופן פתרון החלומות ע"י יוסף, דהנה כאשר נתבונן נחזי שיש כאן ג' סדרי חלומות - ב' חלומות יוסף, ב' חלומות של המשקה ושל האופה, וב' חלומות פרעה, ובכל אחד מהם באו ב' חלומות יחד שהרי יוסף ופרעה חלמו ב' חלומות כל אחד וכן המשקה והאופה חלמו יחד ובענינא חדא כל אחד את חלומו ידידיה ויש כאן ב' חלומות יחד. והנראה לבאר בזה דדוקא כשבאו ב' חלומות שונים מענין אחד אזי יש כאן חלום המוכיח שהוא אמיתי וצריך לפותרו אך בחלום אחד לבד עדיין אינו מלמד שהוא חלום של אמת לפי שיתכן שבא ע"י הרהורי הלב, וענין זה מפורש בגמ' ברכות נ"ה ב' - "ואמר ר' יוחנן ג' חלומות מתקיימין וכו' וי"א אף חלום שנשנה שנאמר ועל השנות החלום וגו'", ויעוי' במהרש"א שביאר בכל האופנים שם מצד שמוכח שאינו מהרהורי הלב וכן ביאר לגבי חלום שנשנה יעוי"ש.

ויש לבאר דסברא זו קיימת גם לגבי המשקה והאופה שע"י שחלמו כאחד בלילה אחד ועל עניין אחד שחזרו לשרת את פרעה וכו' הוכיח שיש כאן חלום של אמת שאינו מהרהורי הלב, ומאוד מדוייק בלשון הפסוק (מ' ח') שאמרו "חלום חלמנו ופותר אין אתו" בלשון חלום אחד, והיינו שהרגישו שעניינם בא כאחד ולכך הוא אמת ולכך נפשם עגמה עליהם, והגם שפתרונם התחלק בכל אחד לפי עניינו. ויתכן להוסיף דלכך בחלומותיו של יוסף לא סיפר בפעם הראשונה לאביו אלא רק לאחר החלום השני אחר הוכח שהוא אמת (מלבד מה שראה את אביו בחלום השני). ועוד מתבאר בזה בחלומות פרעה שדוקא אחר החלום השני כתוב בתורה "ויקץ פרעה והנה חלום" וברש"י - "והנה נשלם חלום שלם לפניו והוצרך לפותרים", והיינו כנ"ל שדוקא לאחר שחלם פעם שניה הוכח שיש כאן חלום המצריך פתרון.

ואם נקשה מעתה דלפי הנ"ל הלא פרעה היה צריך בדוקא לחלום ב' חלומות ע"מ שיוכח שהוא חלום של אמת וכמבואר בגמ' דברכות, וא"כ היאך אמר לו יוסף דהא דנשנה החלום הוא לפי שממהר האלקים לעשותו.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב.)

פרשת וישב

מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאדם 'רשאי' להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית, עיי"ש.

[ועי' בשו"ת 'שבט הלוי' (ח"ה סי' ריט, וח"ח סי' פז) שכתב, ש'אסור' לאדם להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית, אם הספק סכנה להמציל הוי כספק השקול, - ואמנם בגוונא שהספק נוטה יותר לצד ההצלה (והיינו שהספק נוטה יותר שהמציל יחזור בשלום), אזי בכה"ג מותר לאדם להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו, (ובכה"ג אולי אפי' חייבי' להיכנס לספק סכנה), עיי"ש].

- ב -

והנה בפשטות י"ל שהביאור בגדרי הדין הנ"ל הוא, שאע"פ שיש על האדם מצוה גדולה לשמור את נפשו, ואסור לאדם להיכנס לספק סכנה, משום שמוטלת עליו מצוה גדולה לשמור את נפשו, - אך מ"מ כאשר מנגד מוטלת עליו גם המצוה הגדולה להציל את נפש חברו מהסכנה, אזי בכה"ג המצוה הגדולה להציל את חברו נותנת לו 'היתר' להכניס את עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו (ואע"פ שאינו מחוייב בזה).

ומעתה יש לדון בנידו"ד גבי הליכת יוסף להצלת אחיו, דכיון שהמצב שם הי' בגדר ספק שהי' חשש שמא האחים יהרגוהו, הרי שלכאוי' יש להחשיב את המצב ההוא, שהאחים נחשבו אז כספק רודפים כלפי יוסף.

ומעתה יש לדון טובא בזה, שהנה כאשר למשל ראובן רודף אחרי שמעון להורגו, ולפתע ראובן התחיל לטבוע בנהר, הרי פשוט שבכה"ג לא מוטלת אז על שמעון המצוה להציל את נפשו של ראובן מטביעה בנהר, כיון שאם יציל את ראובן הרי ראובן יהרגוהו מייד, שהרי הוא רודף אחריו להורגו, - וא"כ י"ל דכמו דמותר לשמעון להרוג את ראובן מדין הבא להורגך השכם להורגו, הי"ה נמי שמותר לו להניח לראובן לטבוע בנהר, ולא מוטלת עליו כלל המצוה להצילו מהסכנה, ופשוט.

ומבואר בזה שאין על הנרדף שום מצוה להציל את הרודף מהסכנה שנתון בה וכנ"ל, ולפי"ז צ"ל טובא בנידו"ד, שהרי כיון שאחי יוסף היו נחשבים אז כספק רודפים כלפיו וכנ"ל, א"כ נמצא שהי' אז ליוסף רק 'ספק מצוה' האם מחוייב להציל מהסכנה שנתונים בה.

כיון שלהצד שבאמת הם לא רודפים אחריו להורגו, אזי באמת הוא מחוייב להצילם כשאר אינשי, אך להצד שהם כן רודפים אחריו להורגו, אזי אין לו שום מצוה להצילם מהסכנה שנתונים בה וכמבואר לעיל, וא"כ נמצא שהי' אז ליוסף רק 'ספק מצוה' האם מחוייב להצילם מהסכנה שנתונים בה וכנ"ל.

- ג -

וא"כ צ"ל טובא בזה, כיצד הותר ליוסף ללכת להזהיר את אחיו לברוח משכם ולהצילם בזה מהסכנה, והרי הוא הסתכן בנפשו בזה, ולכאוי' הי' אסור לו להכניס את עצמו לחשש סכנה בכה"ג, כיון שמוטלת עליו מצוה גדולה לשמור את נפשו, ואסור לאדם להיכנס לספק סכנה.

ומה שבעלמא יש 'היתר' להיכנס לחשש סכנה בשביל להציל את חברו, זהו רק משום שמנגד מוטלת עליו גם המצוה הגדולה

ו'אמר יש'אל אל יוסף הלא אחיך רעים בשכם לכה ואשלחך אליהם ויאמר לו הנני: ויאמר לו לך נא ראה את שלום אחיך ואת שלום הצאן והשבני דבר וישלחהו מעמק חברון ויבא שכם: (לו, יג-יד).

ב'מושב זקנים' (לרבותינו בעלי התוספות) הקשה בזה"ל: 'תימה גדול, חכם כמו יעקב אבינו ששלח יוסף בנו החביב עליו, בין אחיו אשר היה מכירם ששונאים אותו שנת מוות'.

והיינו דצ"ב מה ראה יעקב אבינו לבקש מיוסף, ללכת לראות את שלום אחיו הרועים בשכם, והרי יוסף עלול לבוא ע"י שליחות זו לסכנת נפשות.

ותירץ המושב זקנים, שיעקב סבר שכיון שהם היו רועים בשכם, ושכם מקום מוכן לפורענות הוא, לכן אי אפשר שיהיו שם זמן מרובה ולא יפגעו, ומשום הכי שלח את יוסף אליהם, להזהיר אותם ללכת ולברוח מן המקום הרע ההוא.

ואע"פ שיוסף יכנס בזה לחשש סכנת נפשות, אך מ"מ כיון שהרי יתכן שהאחים לא יפגעו ביוסף, לכן יוסף נחשב רק כ'ספק', ומאידיך האחים ודאי יפגעו אם ישארו בשכם עוד זמן נוסף, ולכן נחשבים כ'ודאי', וה'ודאי מוציא מידי הספק', - ולכן שלח את יוסף אליהם אע"פ שיוסף נכנס בשליחות זו לחשש סכנה, עכ"ד.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה להנ"ל נמצא, שבמה שיוסף הלך להזהיר את אחיו שיברחו משכם, הוא הכניס את עצמו בזה לסכנה בשביל להציל את אחיו, - ולכאוי' צ"ל טובא בזה, כיצד הותר לו להסתכן בנפשו בזה, והרי לכאוי' הי' אסור לו להכניס עצמו לסכנה בכה"ג, וכפי שיבואר להלן.

דהנה נחלקו הפוסקים, האם האדם 'חייב' להיכנס לספק סכנה בשביל להציל את חברו מסכנה ודאית, או"ד שהאדם 'אינו חייב' להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו, [ובאופנים מסויימים יש דס"ל דגם יש 'איסור' לאדם להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת חברו], - ואכמ"ל בהבאת כל השיטות בזה.

אכן למעשה קיי"ל במשנ"ב (סי' שכט, יט) וז"ל: 'אם יש סכנה להמציל אינו מחוייב (להיכנס לסכנה בשביל הצלת חברו), דחיינו קודם לחיי חברו (או"ה), ואפי' ספק סכנה נמי, עדיף ספיקו דידיה מודאי דחברו (ואינו חייב להיכנס לספק סכנה בעבור הצלת חברו), אולם צריך לשקול הדברים היטב אם יש בו ספק סכנה ולא לדקדק ביותר, כאותה שאמרו המדקדק עצמו בכך בא לידי כך (פ"ת חו"מ סי' תכו) עכ"ל, - ומבואר בזה שלמעשה נוקטים שאינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו.

ואמנם אע"פ שקיי"ל שאינו חייב להכניס עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו, אך מ"מ כתב בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ב סי' קעד, ענף ד), שאע"פ שאינו חייב, אך מ"מ 'מותר' לאדם להכניס עצמו לספק סכנה, בשביל הצלת חברו מסכנה ודאית עיי"ש, - וכן הובא בספר 'חשוקי חמד' (קידושין ע"מ תיב) בשם

למצור עצמו למיתה בידיהם, ומאידך בכל מקרה הרי קיימל שבעצם 'אינו חייב' כלל להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת חברו וכנ"ל (אלא הרי רק 'היתר'), וא"כ ודאי שבכה"ג שיש לו 'ספק איסור גמור' ללכת להצילם וכנ"ל, אזי אסור לו ללכת ולהצילם בכה"ג.

וא"כ שוב צ"ע טובא בזה, כיצד הותר ליוסף ללכת להזהיר את אחיו לברוח משכם ולהצילם בזה מהסכנה, והרי הוא הסתכן בנפשו בזה, ולכאן ה"י אסור לו להכניס את עצמו לחשש סכנה בכה"ג וכנ"ל.

- 1 -

ויש מקום לתרץ בזה, דהנה המפרשים ביארו שהאחים דנו את יוסף למיתה כדין תורה, שהרי ב"נ נהרג ע"פ עד אחד וע"פ קרובים, וכדקיימל ברמב"ם (ה"ל מלכים פ"ט הי"ד): **'ובן נח נהרג בעד אחד ובדין אחד בלא התראה, ועל פי קרובין'**, (והמפרשים ביארו כ"א לפי דרכו מאיזה דין דנוהו למיתה), - אכן למעשה השבטים הקדושים טעו, ובאמת יוסף לא ה"י חייב מיתה.

והנה בספר 'דולה ומשקה' (לידידי הר"ה"ג ר' אברהם חיים שציגל שליט"א, עמ' 337-338) הובאה תשובה מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל בזה"ל: **'שאלה - אדם שפסקו דינו בבי"ד למיתה ע"פ עדים, והוא יודע את האמת שאין מגיע לו מיתה (כגון שמעידים עליו עדי שקר שחילל שבת וכיו"ב), האם מותר לו להרוג את השליח ב"ד שבא להורגו ע"פ פסק בי"ד, מדין הבא להורגך השכם להרוג?'**

'תשובה - הראשונים כתבו בסנהדרין (פב.) שזהו דוקא בבעל ארמית דרשותו להורגו, אבל בשאר חייבי מיתות שחייב להורגו ע"פ בי"ד, אין יכול הנידון להורגו, עכ"ל.

ומעתה לפי"ד מרן זצ"ל נמצא, שבעצם לאחים לא ה"י דין רודף כלפי יוסף, כיון שהם רצו להורגו ע"פ פסק בי"ד שהם דנוהו למיתה, ומי שעומד להרוג את הנידון למיתה ע"פ פסק בי"ד אין לו דין רודף גם אם כלפי שמיא גליא שבי"ד טעו בפסק שלהם וכנ"ל, (וע"ע במש"כ מרן זצ"ל בתשובה הבאה בספר הנ"ל).

- 2 -

וא"כ יש לתרץ בזה, דאע"פ דיש לדון דבעצם הייתה ליוסף מצוה וחובה לשמור על נפשו ולברוח מהם, בכדי שלא ידונו אותו למיתה בטעות ויהרגוהו, אך מ"מ י"ל דאעפ"כ ה"י מותר לו ללכת להזהירם לברוח משכם ולהצילם ע"י מהסכנה, ואפי' שהכניס עצמו ע"י לסכנה.

די"ל דמ"מ הותר לו דבר זה, משום שמותר לאדם למסור נפשו למיתה בשביל להציל את כלל ישראל, וכפי שכתב בשו"ת אג"מ הנ"ל, (והוכיח כן מלולינוס ופפוס שמסרו נפשם למיתה בשביל הצלת כלל ישראל, ואע"פ ששמעו שהם עצמם כלל לא היו בכלל הגזירה, עיי"ש), **וכיון שרובם ככולם של כלל ישראל היו מסתכנים אילו היו נשארים בשכם, לכן הותר ליוסף למסור נפשו למיתה וללכת להצילם אע"פ שנכנס בזה לסכנה ודו"ק, ויש לפלפל.**

[**ואמנם** לולא היסוד הנ"ל שהרודף ע"פ פסק בי"ד אינו נחשב כרודף, אזי ה"י אסור ליוסף למסור נפשו למיתה אפי' שמציל בזה את רוב כלל ישראל, - כיון שלו יצוייר שכל כלל ישראל היו רודפים שלא כדין אחר ישראל אחד, וה"י חל עליהם דין רודף, אזי ה"י אסור לאותו אחד למסור נפשו למיתה בכדי להציל את כלל ישראל הרודפים אותו, אלא ה"י חייב להורגם כפי יכולתו, משום שדינם כרודפים שחייבים מיתה, ודו"ק בה].

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

להקלטת תגובות: 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

להציל את נפש חברו מהסכנה, ובכה"ג המצוה הגדולה להציל את חברו נותנת לו 'היתר' להכניס את עצמו לספק סכנה בשביל הצלת חברו.

אך בנידו"ד שה"י לו רק 'ספק מצוה' האם מחוייב להציל את אחיו מהסכנה וכנ"ל, א"כ נמצא שמצד אחד יש לו 'חייב גמור' לשמור את נפשו ולא להיכנס לסכנה, ומצד שני יש לו רק 'ספק היתר' להיכנס לסכנה בשביל להצילם.

וא"כ לכאן י"ל דמספק ה"י אסור לו להיכנס לסכנה בשביל להצילם, כיון שה"י לו רק 'ספק היתר' להיכנס לסכנה, ומנגד ה"י לו בעצם 'חייב גמור' לשמור על נפשו ולא להיכנס לסכנה, (ובכל מקרה הרי קיימל שבעצם 'אינו חייב' כלל להיכנס לספק סכנה בשביל הצלת חברו וכנ"ל, וא"כ ודאי שבכה"ג שיש לו רק 'ספק היתר' וכנ"ל, אזי אסור לו להכניס עצמו לסכנה).

וא"כ שוב צ"ע טובא בזה, כיצד הותר ליוסף ללכת להזהיר את אחיו לברוח משכם ולהצילם בזה מהסכנה, והרי הוא הסתכן בנפשו בזה, ולכאן ה"י אסור לו להכניס את עצמו לחשש סכנה בכה"ג וכנ"ל.

- 3 -

והנה יש מקום ליישב בזה ע"פ יסודו של מרן הגר"א ווסרמן זצ"ל, שביאר שמה שפיקו"נ של חברו דוחה את כל התורה, זה לא משום 'המצוה' הגדולה של הצלת חברו, אלא משום 'המציאות' של הצלת נפש חברו.

וכך כתב הגר"א ב'קובץ הערות' (מח, טז) וז"ל: **'דלפי האמת הא דפיקו"נ דוחה לכל התורה, אין הכוונה דמצות הצלת נפש דוחה להאיסורין, - אלא אפי' ליכא מצוה כלל, שרי לעבור על האיסור במקום הצלת נפש, - דאפילו בעובר דלא הו"י נפש, מ"מ מותר לחלל שבת בשבילו... - ובתוס' ב"מ פ' המקבל (ק"ד): ד"ה אמר) כתבו, בהא דאליהו טימא את עצמו לבן הצרפתי להחיותו אף דהוא כהן, משום פיקו"נ, ובוודאי ליכא מצות פיקו"נ במת להחיותו... - ומוכח מזה דפיקו"נ דוחה כל האיסורין, אפילו היכא דליכא מצוה, עכ"ל עיי"ש.**

ומעתה לפי דבריו י"ל, דה"ה גם לגבי ההיתר להיכנס לסכנה בשביל הצלת חברו, די"ל דההיתר הזה אינו נובע מחמת 'המצוה' הגדולה של הצלת חברו, אלא ההיתר נובע מחמת 'המציאות' של הצלת נפש חברו, שבמקום שבמציאות בא להציל את נפש חברו אזי יש לו היתר להיכנס לחשש סכנה בשביל זה.

ולפי"ז מבואר שפיר שה"י מותר ליוסף להיכנס לחשש סכנה בשביל להציל את אחיו, כיון שגם להצד שהם נחשבים כרודפים כלפיו וא"כ אין לו שום מצוה להצילם, אך מ"מ במציאות יש כאן הצלת נפש חברו, והמציאות הזו נותנת לו היתר להיכנס לסכנה בשביל להצילם, ודו"ק.

- 4 -

אכן באמת אכתי צ"ע טובא, משום דהנה כאשר למשל ראובן רודף אחרי שמעון להורגו, וראובן הוא אדם גיבור גדול, ושמעון הנרדף הוא אדם חלוש ובעצם אין לו סיכוי להצליח להתגבר על ראובן שרודפו, - אך לפתע ראובן הרודף התחיל לטבוע בנהר, הרי פשוט שבכה"ג יש 'איסור גמור' לשמעון הנרדף להציל את נפשו של ראובן מטביעה בנהר, כיון שאם יציל את ראובן הרי ראובן יהרגהו מייד, שהרי הוא רודף אחריו להורגו, - וא"כ מצד החיוב של שמירת הנפש של שמעון הנרדף בעצמו, יש עליו 'איסור גמור' להציל את ראובן מהסכנה, כיון שבכך שמעון מוסר עצמו למיתה לידי ראובן הרודף.

וא"כ שוב צ"ע בנידו"ד, דהרי ליוסף לא ה"י כח לגבור על אחיו שהיו גיבורים ממנו, וא"כ להצד שאחיו באמת נחשבו כרודפים כלפיו, הרי ה"י עליו איסור גמור ללכת להצילם מהסכנה, כיון שעיי"ז הוא מוסר עצמו למיתה לידיהם וכנ"ל.

וא"כ נמצא שה"י ליוסף 'ספק איסור' האם אכן אסור לו באיסור גמור להצילם, כיון שהם רודפים כלפיו, או"י שמוותר לו להצילם, כיון שבאמת הם לא רודפים כלפיו, - וא"כ מספק לכאן י"ל דה"י אסור לו ללכת להצילם, כיון שאם ילך להצילם הרי יש צד שהוא מוסר עצמו בזה למיתה בידיהם, והו"י איסור גמור

הזברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.
להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

פירוים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת וישב התשפ"ג גליון 240

מעלת החיים מתוך הקושי והעמל

שאלה: במה עיקר גדילת האדם, והאם עדיף ללמוד כל החיים מתוך נחת ושלווה או למעט קצת בלימוד ולעבוד מתוך נסיונות וקשיים?

א. בראשית לו, א: "וישב יעקב בארץ מגורי אביו". פירש רש"י (בפסוק ב) "במדרש אגדה (ב"ר פד, א) דרשוהו, ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, צדיקים מבקשים לישב בשלוה, אומר הקדוש ברוך הוא: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה?!" וקשה, וכי יעקב אבינו עמוד התורה, רצה סתם לשבת בשלוה ולהינפש חלילה. [ועוד הקשה בדרשות חתם סופר (ח"א סב. ד"ה ובפרשת השבוע), מה אכפת להקדוש ברוך לתת לצדיקים שני עולמות, ע"ש מה שתירץ]. **אלא** בודאי יעקב חשב שכעת לאחר טרדותיו, יוכל סוף סוף לשבת בשלוה לעסוק בתורה ובמצוות בלא מפריע. ואם כן מדוע בכל אופן מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף? כדי לגלות לו שדוקא הלומד תורה ומקיים מצוות מתוך קשיים ונסיונות, גדול שכרו. ולכן לטובת הצדיק מביא לו הקדוש ברוך הוא נסיונות וקשיים, כי יודע שיוכל להתגבר עליהם ובכך יגביר את שכרו לעתיד לבוא. **ובאמת** כבר בעודו במעי אמו, כתוב (לעיל כה, כב) "ויתרוצצו הבנים בקרבה", ופירש רש"י (בפירוש שני) "מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות". כשגדל רצה עשו להורגו (כו, מא-מב) והוצרך לברוח מפניו. גם על הזמן שהיה אצל לבן אמר יעקב (רש"י לב, ה) "עם לבן הרשע גרתי, ותרתי"ג מצוות שמרתי, ולא למדתי ממעשיו הרעים", ובפרט שרצה לבן ליטול ממנו את כל רכושו ברמאות וכו'. ואם כן, לא מדובר באדם שנח כל השנים, אלא למוד מלחמות וסבל גדול היה, ולכאורה מובן שרצה לפחות לעת זקנותו לישב וללמוד בשלוה. אבל כאן רואים שלא רק זו המטרה, אלא דוקא לומד התורה יש לו נסיונות וקשיים וטרדות, כדי להסיר את לבו ממנה, ועליו להתגבר כנגדם.

וכן למד מזה ה'ערבי נחל' (מאמר ראש השנה שחל בשבת) שעיקר קיבול השכר על עבודת ה' יתברך הוא מה שעושה מתוך טירדא בעניות וטירדות היצר הרע, מה שאין כן האדם ההולך בעסק התורה והמצוות רק בהיות הדרך מתוקנת לפניו בלא טירדא, ואינו עמל – שכרו מועט, עיין שם. גם שנינו (אבות דרבי נתן ג, ו) "טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריוח". ומסופר על חסיד אחד שבא אל האדמו"ר מקוצק וצ"ל וביקש שיתפלל עליו שהקדוש ברוך הוא יסיר ממנו את כל הקשיים והטרדות, כדי שיוכל לשקוד על התורה והעבודה ללא קשיים. השיבו האדמו"ר: ומי אמר שהקדוש ברוך הוא חפץ בתורתך השלוה, אולי חפץ הוא דוקא בעבודתך שבאה מתוך קושי ועמל... ואדרבה זה עבודת ה' להתגבר בכל עת במלחמת היצר.

ואדרבה, אם רואה האדם שהיצר הרע לא פוגע בו ונותן לו ללמוד ולהתפלל במנוחה, ועושה מה שרוצה לעשות בעבודת ה', צריך לבדוק את עצמו, שמא יש כאן משהו לא כשורה, כי יהודי לא צריך להיות בעולם הזה במנוחה, כמו שמצינו אצל יעקב אבינו שהיה האדם הראשון שהיה בשלימות (עיין בפסחים נז, א), ודוקא אצלו מעת שנולד, כל חייו היו מלחמות, ואף בזקנתו כשביקש לישב בשלוה, לא נתנו לו מן השמים, ואמר לו הקדוש ברוך הוא שהמנוחה היא בשביל עולם הבא, אך בעולם הזה אין מנוחה. וכמובן שאם יש מלחמה – יש קשיים, וצריך לדעת כיצד להילחם, ולהתפלל לה' שיעזרהו.

פעם נכנס אברך אחד, שכפי הנראה מרוב דאגות וטרדות בא לידי עצבות, ולא יכל להתמסר כראוי ללימודיו, ובא לשפוך את נפשו וצערו לפני בעל ה'קהילות יעקב' וצ"ל, אמר לו הרב במאור פנים: "דעו לכם, שכדי להצליח בלימוד צריכים להתעלם מהצרות, הטרדות והדאגות של העולם הזה. גם אני בעצמי, אם הייתי שם לב לכל הצרות של העולם הזה, לא הייתי לומד כלום, תמיד היו לי טרדות ועיני צער, הפרנסה בדרך כלל תמיד היה בצמצום רב מאוד, ולפעמים בדקדוקי עניות, ומצב הבריאות לא תמיד בסדר, עוד צער ועגמת נפש בשפע רב, והשתדלתי להתעלם מהכל שלא יטרידני, להתפלל לה' ולבטוח בו שהכל לטובה, ורק על ידי כך הצלחתי ללמוד תורה בעזרת השם" (פניני רבינו הקהילות יעקב ח"א עמוד יא). **והתוצאות**, לפחות במקצתם רואים בעינינו, מלבד הנהגת הכלל בעודו

בחייו, עוד ספרי ה'קהילות יעקב' אשר בכל היכלי הישיבות בעולם לומדים ודנים בדבריו המתוקים והבהירים. ובספר 'משפט צדק' (על התהילים אות רעט) כתב "לא ראיתי אחד מחסידי עולם שישבו בשלווה, אלא כל ימיהם בצער ויסורים".

מעין זה כתב בספר ליקוטי מוהר"ן (מהדורא בתרא סימן מה) "צריך להיות עקשן גדול בעבודת השם, לבלי להניח את מקומו (ועיין מה שכתבנו בסוף חומש במדבר בנדפס מחדש, רות א, יד 'מעלת העקשנות לטובה'), דהיינו מעט מקצת עבודתו שהתחיל, אף אם יעבור עליו מה. וזכור דבר זה היטב, כי תצטרך לזה מאוד, כשתתחיל קצת בעבודת השם (כמו שאמרנו 'כל ההתחלות, קשות'). כי צריך עקשנות גדול מאוד להיות חזק ואמיץ, לאחוז (את) עצמו, לעמוד על עמדו, אף אם מפילין אותו ח"ו בכל פעם. כי לפעמים יש (מצב) שמפילין (אדם) אחד מעבודת השם, כידוע, (אבל) אף על פי כן עליו לעשות את שלו מה שיוכל בעבודת השם, ואל יניח עצמו ליפול לגמרי חס ושלום. כי כל אלו הנפילות והירידות והבלבולים וכיוצא בזה צריכים בהכרח לעבור בהם קודם שנכנסין בשערי הקדושה, וגם הצדיקים האמיתיים עברו בכל זה".

אם האדם ידע זאת, יקל עליו בהרבה להתגבר על יצרו, לפעמים אדם נמצא למשל בחתונה, ורוצה להתפלל תפילת ערבית או לברך ברכת המזון בישוב הדעת, אך דא עקא, התזמורת, לחץ הסובבים וכל המהומה, מקשה עליו להתרכז בתפילה. והוא חושב לעצמו: טוב, לא נורא, היום אתפלל ואברך ללא כוונה גדולה, אך מחר, בבית הכנסת כבר אתפלל כמו שצריך. אבל הוא לא יודע שמחר בבית הכנסת פשוט שצריך להתפלל בכוונה, אבל אדרבה דוקא כעת שהוא זמן הקושי זה זמן הנסיון שלו ותובעים ממנו להתגבר, ושם מלחמתו שיצליח בה בעזרת ה'. **או למשל,** אדם נקלע לאיזה מקום או זמן בו קשה לו להתרכז בלימודו, ממתין הוא לברית, לחופה או לאוטובוס. וכן אם קראו לו דחוף למקום אחר שאינו המקום שמורגל ללימודו, בלי החברותא והספרים, ויכול להעביר את הזמן בביטולי סרק, אבל אינו יודע, שאדרבה כעת, בשעת הקושי – זהו זמן המבחן שלו, ועליו להצליח דוקא בו. כי התורה והתפילה שהאדם עושה מתוך הקושי, זהו מעלתו וזוהי גבורתו. [וכבר הבאנו (במדבר ט, יח 'מסעות האדם') שעל האדם לדעת שכל מסעותיו והמקומות שנקלע אליהם, כולם משמים לצורך תיקונים ונסיונות מסויימים, ועליו לנצל זאת לטובה ולהשתדל לקדש שם את מעשיו].

גם בספרי המוסר כתבו שהאדם גדל דוקא מתוך הנסיון והקושי. וכן הבאנו בספר 'לב טהור' (מאמר 'נקודת הנסיון') שאדרבה עיקר התביעה מהאדם הוא בחלק שקשה לו, במקום שיש לו מלחמה עם היצר הרע, ושם הוא נמדד. אדם יכול להיות תלמיד-חכם גדול ומפורסם, מרביץ תורה לעדרים, אך למעלה בעולם האמת חלילה לא יהיה כל כך גדול, כי כל התורה שחידש זה היה פשוט שהתחייב בה, כיון שנתרגל בכך והיה כשרוני וכדומה, אך דבר שהיה לו לעבוד, כמו דיבור בחזרת הש"ץ וכדומה, בזה לא עמד, ונמצא שב'נסיונו' שלו לא עמד כלל. ומאידך יכול להיות בעל-הבית שנראה כאן פשוט, אך עמד בכל נסיונותיו להפליא, ולמעלה יהיה בדרגה גבוהה. וזהו שאמרנו (כבא בתרא י:): 'עולם הפוך ראיתי עליונים למטה ותחתונים למעלה'.

וכמו שהחורף נראה אפור קר וסגרירי וישנם שעצבים בו ושמהים רק בקיץ שרואים את השמש זורחת והעצים מבלבלים. אך האמת שכל נקודת הפיריון בעצים שרואים בקיץ, הכל נובע וצומח דוקא בזמן זה ובט"ו בשבט שהוא שיא החורף, שאז עולה השרף באילנות ומתחדש כח הצמיחה בעולם. וכך צריך האדם לדעת שהאדם גדול דוקא מתוך הנסיונות ומתוך הקשיים, ועל ידי שמצליח להתגבר – מתעלה הוא יותר עד שמתגדל מאוד. (ולעיל ג, יד רמזנו בזה הטעם שפרשת בראשית יוצאת תמיד בתחילת החורף, ולהלן בדברים ח"ב טז, א 'אמונה – הכרת הגאולה מתוך החושך' הרחבנו עוד. ובמקום אחר הרחבנו שצמיחת הישועה נעשית דוקא מתוך החושך). **גם ידוע שדברים הבאים בלא עמל, 'כבולען' – כך פולטן,** וכמו שהם נכנסים – כך הם יכולים לצאת בקלות. אך דבר המגיע לאדם על ידי עמל ויגיעה, טירחה וקושי, נקנה אצלו הדבר וקשה לשוכחו, נעשה חלק ממנו ומצליח להתגדל ולפרוח עמו. וכעין מה שאמר שלמה המלך (קהלת ב, ט) "אף חכמתי עמדה ליי" (ודרשה חז"ל במדרש רבה שם יב, יב) ובילקוט שמעוני שם רמז תקסח. והובא ברמב"ם תלמוד תורה ג, יב) – חכמה שלמדתי באף ובקושי, היא זאת שנתקיימה ועמדה ליי.

ואמרו חז"ל (סוכה ריש גב). 'לעתיד לבוא מביאו הקדוש ברוך הוא את היצר הרע ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים, צדיקים – נדמה להם כהר גבוה, ורשעים – נדמה להם כחוט השערה... צדיקים בוכין ואומרים: היאך יכולנו לכבוש הר גבוה כזה, ורשעים בוכין ואומרים: היאך לא יכולנו לכבוש את חוט השערה הזה'. והקשו המפרשים, מה יש לצדיקים לבכות על כך, ועוד שהוא דבר שהיה כבר, בפרט שלעתיד לבוא "מחה ה' אלקים דמעה מעל כל פנים" (ישעיה כה, ח), ולמה הם בוכים? **וביאר המהרש"א על פי דברי חז"ל** (ב"ד ט, ז. קה"ר ג, טז. מדרש תהלים, ט. וילקוט שמעוני תהלים ט, תרמג) **בביאור הכתוב** (לעיל א, לא) "הנה טוב מאוד" – זה יצר הרע, כי על ידי שמנצחים אותו, זוכים לחיי העולם הבא, ולכן בשחיטתו ובביטולו, בוכים ומצטערים שלא יזכו עוד על ידו. וכן כתב בספר 'עין אליהו'. **כיוצא בזה פירשו היעב"ץ** (בספר 'הקשורים ליעקב') והשאגת אריה, שהיות וכל תכלית העולם הזה הוא ה'עבודה', כאומרם (עירובין כב. ועבודה זרה ג.) 'היום לעשותם, ומחר לקבל שכרם', ו'מי שטרח בערב שבת – הוא יאכל בשבת' (עבודה זרה ג.), וזה כל האדם לטרות וללחום עם היצר הרע ולהתגבר כנגדו, ובכך זוכה ליטול את שכרו בעולם הקיום הנצחי, ו'לפום צערא – אגרא' (אבות ה, כב), דהיינו שכגודל הצער – כך גודל השכר. נמצא שבלא יצר הרע בעולם, לא היה לאדם שכר בעמלו, לפיכך כשרואים הצדיקים לעתיד לבוא שכל מה שזכו הוא מכח עבודת כבישת היצר בעולם הזה, ויש להם על כך שכר טוב בעמלם, אז מצטערים ובוכים על כך שהקדוש ברוך הוא שוחטו ומבטלו מהעולם, כי מעתה אין להם יותר לקוות עוד להרויח שכר טוב מחדש.

נודעים דברי הגר"י הוטנר זצ"ל (אגרות פחד יצחק, אגרת כח) שכתב "רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות של גדולינו (כלומר בהספדים ובספרים על גדולי ישראל), הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל ה'חפץ חיים' זצ"ל, אבל מי יודע מכל המלחמות, המאבקים המכשולים הנפילות והנסיגות לאחור שמצא ה'חפץ חיים' בדרך המלחמה שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלה. והתוצאה מזה היא, כשנער בעל רוח ובעל שאיפה ובעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים ונפילות וירידות, הרי הוא בעיניו ככלתי שתול בבית ה', שלפי דמיונות של הנער הזה, להיות שתול בבית ה' פירושו לשבת בשלות הנפש על נאות דשא של מי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרתיהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של 'במתים חפשי'". (גם בלב טהור הרחבנו במה שלרוב כך היא צורת הגדילה על ידי התגברות על המכשולים והקשיים). וע' להלן (ויקרא יט, ב' הנפילות המחשלות והמחזקות).

וכמובן שלא יתלונן על כך להקדוש ברוך הוא על מצבו, כי אינו יודע כיצד דוקא בזה מקיים את תפקידו כראוי, וכפי שכתב בספר 'לשם שבו ואחלמה' (ספר הדעה"ה ח"א דרוש ה סימן ה) "שכל ירידה אשר ירד העליון, הוא רק לצורך תיקון... וזהו גם כן סוד כל הירידות והקטנות אשר עוברים בכל עת על כל אדם... (שהם) כדי לירד ולהתקרב אל אשר למטה הימנו, וכדי להעלותו... ומזה תראה כמה צריך האדם לזהר מאוד מלהרהר אחר מידותיו של הקדוש ברוך הוא להתרעם ח"ו על חלקו אם קטן ודל הוא. או כשרואה בעצמו שאינו מצליח ח"ו בחפצי שמים, וכן כאשר יש לו התגברות היצר ח"ו יותר מהראוי לו לפי דעתו. כי אין אדם יודע על איזה מלאכה שולח בעולמו. זה שולח לגרוף את הביבין... ולנקותם מכל חלאה וזוהמא, והוא תמיד במצור ובמצוק. וזה שולח לקשט את היכלי מלך ולעשות עטרה על ראשו, ומתענג על ידי זה בסגולות מלכים. אך כבר אמרו 'לפום צערא – אגרא' (כגדול הצער – כך גדול השכר, ואם כן המתעסק בדברים קשים יותר – רק יגדל בכך שכרו יותר ויותר), ו'אין הקדוש ברוך הוא בא בטרונא עם בריותיו' (עבודה זרה ג.). כי הוא מסוד גלות השכינה היורד למטה לברר בירוין, ו'די לעבד להיות כרבו' (ברכות נח: שגם הקדוש ברוך הוא יורד כביכול למקומות נמוכים כדי לברר בירוין, להעלות ולקדשם, ואם כן גם האדם ילך בדרכי הקדוש ברוך הוא, ואפילו אם נדמה לו שעושה דברים בוזיים, ידע שבכך רק מתקן תיקונים גדולים ורמים)... **ואין** לאדם להתרעם ח"ו על מצבו ומדרגתו, אלא רק לבקש רחמים ולמסור את עצמו אליו יתברך שמו תמיד. וכבר כתב רבינו הרמ"ק ז"ל כי גם כגון זה הוא בכלל השאלה הנודעת של 'צדיק ורע לו' שהוא מכבשי דרחמנא ומהנהגתו הנעלמה... ולזאת אין לאדם ליפול בשביל ירידות ח"ו, אלא יחזק את עצמו תמיד ויקיים בעצמו 'דום לה' והתחולל לו' (תהילים לו, ז), כי רק לו יתברך שמו לבד נתכנו עלילות (על פי שמואל א' ב, ג) לחלק לכל אחד ואחד את מלאכתו הראויה לו, לתקן את שורשו במקום עליון".

שלא נחשוב לרגע כי הגדולים אינם צריכים להתמודד עם היצר הרע, אף להם יש מלחמה גדולה עם יצרם, ואולי אף מלחמה גדולה יותר ממה שאנו סבורים. וכפי המוספר ('יחי ראובן' מהגר"ר קרלינשטיין) על המגיד מדובנא שלאחר שנתבקש מהגר"א מוילנא שיהיה לו כמוכיח, והיה יושב עמו ומוכיחו על מעשיו בעדינות ובנועם, והגר"א היה מקשיב לדבריו בשקיקה ומשפר את מעשיו כאחד התלמידים. יום אחד פנה הגר"א אל המגיד, ואמר לו: הנני אסיר תודה לך על מה שאתה מיישר אותי לדרך הטובה ומוכיחני על מעשי, אנא אמור לי כיצד לשלם לך על כך. המגיד לא התבלבל, וידע כי ברכה של גדול הדור שוה הון עתק, ואמר: אנא, ברכני שיהיה לי את היצר הרע שלך, על מנת שאוכל לעבוד את ה' בלי קשיים וצער, וכך אוכל אף לישון רק שעתים בלבד בלילה, כמוך. כששמע זאת הגר"א, נזדעק ממקומו: חלילה, בקשה כזו לא אתן לך, היצר הרע שלי בוער כאש, ואם חלילה תרגיש אותו אף לרגע אחד, איני יודע אם תוכל לעמוד בו, לכן אני מברך אותך שה' יצילך מהיצר הרע שלי בוער בי כאש, אלא שאני נלחם בו בכל כוחי בכל רגע כדי להכניעו על ידי תורה ומצוות. וזהו כדברי חז"ל שאמרו (סוכה נב.) "כל הגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו", כי 'זה לעומת זה עשה האלוקים' (קהלת ז, יד) כדי להשוות את כח הבחירה. הצדיקים וגדולי הדור התעלו וזיככו את עצמם, אך תוך כדי גדל עמהם גם היצר הרע, כשהם מתמודדים עם יצר הרע גדול בהרבה משלנו בכל רגע ובכל שעה, ועם כל זאת הם מתגברים עליו ועושים את רצון ה'. ומעין מה שמצינו (קידושין פא.) אצל הקדוש רבי עמרם חסידא, שלאחר שראה את אחת הנשים שהיו בעליית גגו, צעק בקול גדול: 'אש בבית של עמרם', כדי שכולם יתאספו ויבואו לכבות את השריפה (שלא היה), וכך יתבייש מהם וינצל מן החטא. ורואים שחשש בעצמו שיבוא להיכשל בחטא זה.

ושמעתי אברך אחד שמספר שנכשל באיזה דבר בכולל, הראש כולל שאל אותו בתמיהה: הרי אתה כל כך בר מעלה, ולא מתאים לך לעשות דבר כזה. השיב לו האברך בדרך צחות: מה אעשה ויש לי יצר הרע גדול יותר משל אחרים, שהרי 'כל הגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו'. אבל נראה שאינו נכון, משום שעם כל מה שאמרו שהגדול מחבירו – יצרו גדול הימנו, אבל בכל זאת, לבסוף הצדיק לא חוטא, וזו מעלתו. כלומר אף שיצרו גדול משאר בני אדם, זה רק כדי לאזן את בחירתו, אבל במציאות לבסוף אינו חוטא, וכדרך שרואים שהצדיקים מתנהגים לעולם בצדקות, וכל שכן שלא יחטאו במעשים שאנשים פשוטים חוטאים בזה, חלילה.

ולכן כל אדם באשר הוא, עליו להתגבר כפי כוחו המיוחד לו כנגד יצרו הרע, וכפי שכתב ה'פלא יועץ' (ערך 'חזק') (אמרו בסוכה נב: וקידושין ל: 'יצרו של אדם מתגבר עליו' ו'עומד על ימינו לשטנו' (זכריה ג, א) ו'אדם לעמל יולד' (איוב ה, ז). וצריך להתחזק בחזק יד לקיים

כל דבר... כי 'יצר לב האדם רע' (בראשית ה, כא), והוא אש, 'כאיש מלחמות יעיר קנאה' (ישעיה מב, יג). ואם לא יתחזק האדם ברב עוז ותעצומות, הן גזע אבד, חס ושלום, כי מעט מעט הלך ילך וחסור, כי 'היום אומר לו: עשה כך וכו', עד שאומר לו: [לך] עבוד עבודה זרה... (שבת קה: ונדה יג:) ועד שנעשה לו כהיתר גמור (חס ושלום)... (לכן כל אדם) אשר הוא יהודי ונפשו איותה להיות עובד אלוקים... בתחבולות יעשה מלחמה' (עיין משלי כ, יח. כד, ו) נגד יצרו, ויתחזק ויתאמץ ברוב עוז ותעצומות בכל תוקף לעמוד על המשמר... כדי שלא לעבור על מצות מלכינו... וכשם ש'יצרו מתחדש עליו ומתגבר בכל יום' (סוכה וקידושין הנ"ל), כך צריך להתגבר עליו ולהתחזק (כנגדו) בכל יום. וכל אשר יחפוץ האיש יעשה, אפילו כל הדבר הקשה לא יקשה לכשירצה (כמאמר העולם 'אין דבר העומד בפני הרצון'), ואין לו מקום פטור ליום הדין, ואם 'ראשיתו מצער – אחריתו ישגא' (עיין איוב ה, ז. והיינו שגם אם בתחילה יקשה לו, לבסוף יפרח וישגשג מאוד), כי 'כל ההתחלות קשות' (רש"י שמות יט, ה), ואחר שיתרגל קצת, יהיה לבבו נכון ונאמן (ויתרגל להתנהג כראוי ולהתגבר על יצרו)."

תשובה: עיקר גדילת האדם ושכרו בתורה ובמצוות, הוא דוקא מתוך קשיים ונסיונות שמעלים אותו בתורה וביראת שמים כראוי.

השתהות הכעס

שאלה: כיצד ניתן להימנע מלכעוס על חבירו?

ב. בראשית לו, יח: "ויראו אותו מרזוק ובטרים יקרב אליהם ויתנכלו אותו להמיתו". קשה בטעם שהוצרך הכתוב להדגיש שראוהו מרחוק בטרים יקרב אליהם, שמשמע שרק משום כך התנכלו אליו. וביארנו שהחסרון היה משום שלא שוחחו עמו ולא שמעו את הצד שלו כדי שיתפייסו עמו. אכן באופן אחר ביאר הבן איש חי שכאשר ראו את יוסף מרחוק, החליטו להורגו, אך משהתקרב אליהם נתקררה דעתם והסכימו למוכרו במקום להורגו. **וכיוצא בזה** כתב האלשיך כי דרך האדם השלם, שגם אם יש בלבו טינה וכעס על חבירו, מכל מקום כאשר יראהו – תגבר בו האהבה, וכאשר יפגשו יחדיו – ישכח את חוזה רוגזו וכעסו. וכך היה עם אחי יוסף, שעל אף שגדלה כעסו עליו, כי חשבו שמנסה להסב אליו את לב אביהם ולהרחיקו מהם, וכי זומם הוא ליטול את הברכות כשם שעשה יעקב לעשיו, ולהדיחם מלבנות את כרם ישראל. לכן דנוהו כדין 'ודף'. וכאשר 'ויראו אותו מרחוק' או 'ויתנכלו אותו להמיתו' – רצו כולם להורגו, אמנם כאשר התקרב אליהם יותר, ניחמו כולם על עצתם מלהורגו, מלבד שנים מהם, שנאמר "ויאמרו איש אל אחיו לכו ונהרגהו", והם שמעוין ולוי. אך כשנפגשו עמו ממש, לא חפץ איש מהם להמיתו, והחליטו בעצה אחת להסתפק במכירתו כדי להרחיקו מאביהם.

וללמדנו בא, כי גם אם כעסינו עולה עד השמים, לא נכריע מיד על פי זה, אלא עלינו להשהות מעט את החלטתנו, כדי שתתיישב דעתנו מן הכעס, ואולי אף להחליט על כך למחרת (אחרי ש'יושנים על כך לילה' כמאמר העולם), ואז תהיה מחשבתנו שקולה ומדודה, ומחושבת יותר. ומעין המסופר על הג"ר יצחק בלאזר זצ"ל שהיתה לו בצעירותו 'חליפת כעס', שכאשר הרגיש שבא לו כעס, הוצרך ללכת אל הארון כדי להחליף את בגדיו, וקיוה שעד אז תהיה לו שהות שיפוג כעסו. (ובמדבר יג, ל 'שוב הדעת של רגע' הרחבנו שאחת העצות להימנע מרעת הכעס היא, שאף אם מתרגז לא יגיב מיד, אלא ימתין זמן מה או עד למחרת).

תשובה: גם כשבטוח האדם בצדקתו וכועס מאוד על עמיתו, אין לו להחליט מיד על פי זה ולעשות מעשה, אלא ישחה קצת, כמו לילה, ובכך תתקרב דעתו.



© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני 'הפרשה המחכימה' על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה' – הזדמנות פעם בחיים' (במעלת אותו היום ושהכל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לכת מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על הש"ס משניות, וניתן לשומעם ביקול הלשון' על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א' – הפרק היומי במשניות, או בקו ישיר שמספרו: 0733,211,612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), אמרי שילה – משניות מבוארות (ביאורים וביורים בשפה ברורה על מסכתות כלים, אהלות, נגעים פרה ושהרות), **בזאת תבחנו** (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערוכות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים וביורים, בהירים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפרסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים וביורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי – ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על הנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מעובד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקודם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס) לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים' – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקטגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

אוצר - הלכות

ימי החנוכה - תשפ"ג

על פי פסקי מרנא "השבט-הלוי" זצוקללה"ה
שנאמרים בביהמ"ד "שבט הלוי" אחוזת ברכפלד - מודיעין עילית
ע"י הרב אלטר אליהו מרמורשטיין שליט"א
ראש כולל ישועות יעקב ומח"ס המינים המהודרים

ערב חנוכה

- א. בתפילת המנחה בערב חנוכה אין אומרים תחנון (רמ"א סי' תרפ"ג).
- ב. אבל רח"ל (על הוריו תוך י"ב חודש, או תוך שלשים על שאר קרובים) בנר ראשון לא ידליק בבית הכנסת (משנ"ב תרע"א ס"ק מ"ד). ובשאר הימים יכול להדליק.
- ג. מי שהדליק בבית הכנסת בנר הראשון ואח"כ מדליק בביתו חוזר ומברך את שלושת הברכות של היום הראשון. א. להדליק נר חנוכה. ב. שעשה ניסים. ג. שהחיינו (מבית לוי).
- ד. מי שהדליק בביתו נרות חנוכה ביום הראשון וברך ג' ברכות ובא לבית הכנסת ומדליק שוב, יברך שוב ג' ברכות (שו"ת זרע אמת ח"א סי' צ"ו).² וכך הורה מרנא השבט הלוי זצ"ל (שמעתי מהגאון רבי יו"ט זגנר שליט"א).

שמון של שביעית

- א. פירות שביעית אסור להפסידם, שנאמר "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה" (ויקרא פ' כ"ה פ' ו') ודרשו חז"ל "לאכלה" ולא להפסד (פסחים נ"ב:).
- ב. שמן זית או כל שמן הקדוש בקדושת שביעית רבו האוסרים להדליק בו נרות חנוכה.³

אכילה ומלאכה קודם הדלקת הנרות

הערות והוספות

ברכת מזל טוב

קדם מעלת ידידנו הדגול איש תבונות, העומד לימינו בכל עת, לילה ויום
לא ישבות בעצה ובמעש, לזכות אלפי בני ישראל בדבר ה'

ה"ה הרב החסיד רבי בן ציון ברינער שליט"א

לרגל שמחת לבו בהכנס בנו בכורו החתן חיים צבי ני"ו
לנועם עול תורה ומצוות בשעטומ"צ

ברכתנו שלוחה מעומקא דליבא
שיזכה לרוות רוב נחת דקדושה ממנו ומכל יוצ"ח
ויעלה במעלות התורה והחסידות לתפארת בית ישראל

מאחלים
בידידות נאמנה
הרב אלטר אליהו מרמורשטיין
וחברי המערכת

יוצא לאור ע"י מכון "אוצר הלכות"

להארות והערות ניתן להתקשר 3144016@gmail.com
בשעות הערב 053-3144016 או במייל
ניתן לתרום לזיכוי הרבים בעמדות נדרים פלוס "כולל - והערב
נא" (לציין עבור אוצר הלכות)
לכל עניני הגיליון ניתן להתקשר לקו אוצר הלכות 0733473421

¹ המשנ"ב תרע"א סקמ"ה כתב דיאמר שהחיינו רק אם מדליק להוציא את אשתו ובני ביתו. וכתב בשו"ת זרע אמת (ח"א סי' צ"ו) [שהוא מקור דברי המשנ"ב] מפני שברכת שהחיינו נתקנה על הזמן של חנוכה וכיון שבירך שוב אינו יכול לברך. וכן הביא בשע"ת ס"ק י"א. אמנם המנהג אינו כן אלא שחוזר תמיד ומברך שהחיינו, כיון שהדלקה בבית הכנסת אינה אלא משום מנהג אינו נחשב כמי שבירך על הדלקה (מבית לוי, אגרות משה ח"א ס' ק"צ).

² וכן הוא דעת החזו"א. ודעת הגריש"א דלא יברך. בכף החיים מובא בשם הבן איש חי שאין לברך 'שהחיינו' שוב בבית הכנסת אם כל הציבור הדליקו בבית. וכן פסק הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל בספר חוט שני חנוכה שבאופן כזה אין לברך פעם נוספת שהחיינו (מ"ב דרשו). יש עצה לנוהגים כהפוסקים הנ"ל שאחד לא ידליק עדיין נ"ח ויבוא לבית הכנסת ויברכו ג' ברכות וידלקו ואח"כ יברך בביתו.

³ האוסרים: שו"ת אמרי יושר ס' ק', רדב"ז בפאת השלחן פ"ה ה"ט, דרך אמונה בשם החזו"א פ"ח ה"ח. המתירים: מנחת שלמה ח"ב סי' מ"ב, ובאור לציון פ"ב ה"ז, השבט הלוי ח"א קפ"ד דמעיקר הדין מותר אך למעשה לא רצה לחלוק על המחמירים. ועי' בשו"ת משנת יוסף ח"א סי' כ"ו בארוכה לאסור.

- א. חצי שעה קודם זמן הדלקת הנרות אסור לאכול סעודה [דהיינו פת או מיני מזונות יותר מכביצה] (סי' תל"א פמ"ג א"א סק"ד) אבל עד כביצה מותר. שיעור כביצה הוא להחזו"א 100 גרם. להגר"ח נאה 57 גרם. ופירות מותר (משנ"ב סק"ו).
- ב. שאר מלאכות - כגון: תספורת, רחיצה, וכיו"ב שעלול להימשך בהן, אסור לעשותן חצי שעה קודם זמן הדלקת הנרות (תרע"ב שעה"צ סקי"ד).
- ג. בהגיע זמן הדלקת הנרות אסור אפילו ללמוד וכ"ש אכילה ושאר דברים (משנ"ב תרע"ב סק"י), ואף לאכול פירות אסור (ביה"ל סי' תל"א ד"ה ולא יאכל).
- ד. לטבול במקווה טהרה קודם הדלקת נ"ח מותר, וכך מנהג חסידים ואנשי מעשה.⁴
- ה. שינת עראי קודם הדלקת נר חנוכה אסורה⁵ (עין משנ"ב תרצ"ב ס"ק ט"ו).
- ו. אם התחיל ללמוד קודם הזמן והגיע זמן הדלקת הנרות צריך להפסיק⁶ (סי' תרע"ב מג"א סק"ה משנ"ב ס"ק י' ושעה"צ סקט"ו). [הממתין לאשתו מותר לו ללמוד עד שתבוא אשתו] (ס' אורחות רבינו ח"ג ע' ט"ז).
- ז. הנמצא בבית המדרש קודם הדלקת הנרות, לדוגמא שממתין לתפילת ערבית ואח"כ מדליק, מותר לו ללמוד, ודווקא שלא בדרך פלפול (משנ"ב סי' תל"א סק"ז).
- ח. הנמצא בדרך ובדעתו לחזור לעירו ולהדליק בביתו ורוצה לאכול קודם ההדלקה מותר (שו"ת שבה"ל חי"א קס"ג) ועיין בהערה⁷.
- ט. אשה שממתינה לבעלה שיבוא להדליק מותרת לאכול (שבה"ל-חנוכה).

חשיבות המצווה

- א. כתב הרמב"ם (פ"ד הי"ב) "מצות נר חנוכה מצוה חביבה היא עד מאד, וצריך האדם להיזהר בה כדי להודיע הנס ולהוסיף בשבח האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו" עכ"ל. ואמרו חכמים (שבת כ"ג): "הזהיר בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים". ומפרש רש"י "משום דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, על ידי נר מצוה דשבת וחנוכה בא אור התורה" עכ"ל.
- ב. זכות מצות הדלקת הנרות מסוגלת שהמדליק בעצמו יהיה ת"ה, וקא משמע לן בגמרא דאפילו הוא בעצמו כבר תלמיד חכם או שאינו יכול להיות תלמיד חכם, אף על פי כן יזכה שבניו יהיו תלמידי חכמים (פרי חדש, ב"ח תרע"א).

הכנה למצווה

- א. יש נוהגים ליטול ידיהם קודם שמברכים על הדלקת נר חנוכה כמו בכל דבר שמברך עליו, אבל מעיקר הדין אין חיוב (קב הישר פ' צ"ו בשם מהרי"ל). ואם יודע שידייו אינם נקיות ודאי שצריך ליטול ידיו.

הערות והוספות

- 4 יש בזה כמה טעמים, עיין שו"ת תפארת צבי לרבי צדוק הכהן זצ"ל סי' כ"ז אות ט"ז. ועיין בשו"ת שבט הלוי דלרוחץ במקוה קודם התפילה בדרך עראי בלי לשבת במים חמים יש ללמד זכות דמותר, היות ועיקר בואו למקוה לעשות המצוה בטהרת הגוף והנפש (שו"ת שבה"ל ח"ט סי"א).
- 5 אלו הנוהגים להדליק בתוך ביתם ע"פ הרמ"א תרע"א ס' ז' והפרסום הוא רק לבני הבית: האם מועיל להעמיד שומר קודם הדלקת נ"ח? - כתב לי המרא דאתרא הגאון רבי י. זיכרמן שליט"א ששמע ממנו¹ בעל חוט שני הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל שמוותר. וז"ל השער הציון תרע"ב סקי"ד "ובאמת יש להחמיר בעוד חצי שעה קודם, אלא הוא מיירי בבני אדם שמתפללים ערבית בזמנה, ואם כן חצי שעה קודם בלאו הכי אסור משום קריאת שמע [מחצית השקל]. ולפי דעת הפרי חדש והגר"א דיש להדליק אחר שקיעה, ממילא צריך להחמיר חצי שעה מקודם לכל הדברים הנ"ל, ואפילו אם כבר התפלל מנחה. אכן לענין לימוד נראה דאין להחמיר, דיש לסמוך על הפוסקים הסוברין דזמנה של הדלקה הוא עם סוף שקיעה" עכ"ל. ובשער הציון סימן תרע"ב סקט"ו כ' וז"ל "שצריכין לחוש לתרוץ הראשון דאין שהות אלא חצי שעה להדליק, ובדליכא שהות והוא מידי דרבנן גם כן צריך להפסיק, ומכל שכן כאן דיש פרסומי ניסא גם כן [ב"ח].
- 2 ומ"מ כינו לו הנרות בביתו כדי שמיד שיגיע לביתו יזכירו לו הנרות שלא הדליקם. ועי"ש ממשמעות בשו"ת שם שמהני שימנה שומר להזכיר להדליק.

- ב. יתקבצו כל בני הבית להיות נוכחים בשעת הדלקת הנרות, וישמעו הברכות ויראו הדלקת הנרות כדי לפרסם הנס (תרע"ב משנ"ב סק"י).⁸
- ג. נוהגים ללבוש בגדים חשובים לכבוד ההדלקה (מבית לוי). מרנא השבה"ל לבש בגד עליון של שבת (הליכות שבט הלוי).

הדלקת הנרות

- א. ידליק הנר שבו מדליק את הנרות קודם הברכות כדי שיהא מוכן להדלקה תיכף אחר הברכה (נט"ג פ' כ"ג).
- ב. וידליק ביד ימין (שו"ע סי' ר"ו ס' ד'). ובמשנ"ב (סקי"ח) כתב דהטעם משום חשיבות.
- ג. איטר נוהג אחר ימין ושמאל ידיה ולא בתר דעלמא, כן משמע מוחי' רע"א וכ"מ במ"א סימן קפ"ג (משנ"ב סי' ר"ו סקי"ח). ובפמ"ג א"א סק"ו מסתפק בדבר. בס' ארחות חיים נוקט דימין דעלמא, דהטעם שצריך ימין משום חשיבותא. וכן כ' בכף החיים סק"ל דלדברי המקובלים ידליק בימין דעלמא, וכן עמא דבר.⁹
- ד. קודם הברכה יתן עיניו לראות אם יש שמן כשיעור, והפתילות מתוקנות כראוי, כי אולי ע"י איזה מקרה נשפך שמן מן הנר, לכך יראה תחלה ואח"כ יברך וידליק (בן איש חי ש"ר פ' וישב הל' חנוכה ס' ח'. כף החיים סי' תרע"ה סקט"ו).
- ה. אם בירך ולאחר הברכה רואה שאין שמן, אם היה השמן לפניו יתן שמן וידליק (כף החיים סי' תרע"ו סקי"א). וה"ה אם בירך הברכות ונשפך השמן קודם ההדלקה, אם השמן היה לפניו אין צריך לברך שנית (שמעתי ממו"ר הגאון הגדול רבי י.מ. שטרן שליט"א).
- ו. יכוון בברכותיו ובהדלקתו להוציא את כל המחויבים בהדלקה, וגם הם יכוונו לצאת בברכתו (שו"ע סי' ר"ג ס"ג). כתב הרמ"א דהמברך יכוון לאמן שאומרים (סי' קס"ז ס' ב'). וכתב המשנ"ב שם בשם ד"מ והגר"א דעניית אמן ג"כ מכלל הברכה היא, ואף על גב דהוא בירך כבר בעצמו מ"מ ע"י שעונים אמן הברכה חשובה יותר, ולכך נכון לכתחילה לכוון לצאת בעניית האמן.¹⁰
- ז. בשעת ההדלקה לא יסלק ידו מהנר עד שנדלק רוב הפתילה (ביאור הלכה סי' תרע"ג ד"ה הדלקה ב' מהר"י ברונא). וכן נהג מרנא השבט הלוי וצוק"ל (הליכות שבט הלוי).

אמירת הנרות הללו

- א. לאחר הדלקת הנר הראשון יתחיל לומר הנרות הללו... ומי שנוהג לומר הנרות הללו לאחר שהדליק כל הנרות שפיר דמי (משנ"ב תרע"ו סק"ח). ומרנא השבט הלוי וצ"ל נהג לומר לאחר הדלקת הנר הראשון (ה' שבה"ל). אם טעה והתחיל לומר הנרות הללו קודם שהדליק אין צריך לחזור ולברך (שו"ת אמרי יעקב ח"א סי' ע"ה).
- ב. הנוסח: "הנרות הללו קודש"¹¹, ולא יאמר "קודש הם", דא"כ יהיו שלושים ושבע תיבות¹² (סי' תרע"ו א"ר, שעה"צ סקי"ג). מרנא השבט הלוי וצ"ל היה אומר "הנרות הללו אנו מדליקין... על ידי כהניך הקדושים, הנרות

הערות והוספות

- ⁸ ועוד דאי לאו הכי יכנסו לספק ברכת הרואה כדאיתא בסי' תרע"ו ס' ג' - הערת הגאון רבי מאיר סירוטה שליט"א. ואם לא היה ישמעו הברכות מאיש אחר המדליק.
- ⁹ **בִּקְוֹטְרָס אִיטְרֵי דִּלְהַגְרָחֵק צ"ל** (דין נ"ו) לא כ' על הדלקה באיטר שתהיה שונה מכל אדם. ולגבי מקום הדלקת הנרות כשאינו מזהה שהיא בימין כ' שהולכים אחרי ימין של כל העולם, והביא ראיה מהמג"א סי' תרנ"א סקכ"א.
- ¹⁰ כתב בס' **קב הישר** פ' צ"ו ויכוון היטב בברכות של הדלקת הנרות לאמרם מתוך שמחה, באשר המצווה היא חביבה בשעתה לזמן פעם אחת בשנה. ולכבוד המלאכים קדישין הבאים להבית בשביל מצוה זו, עיי"ש באורך לעורך הלב בגודל המצוה.
- ¹¹ בנוסח הנרות הללו קודם ואין לנו רשות להשתמש בהם אלא לראותם בלבד הגמ' שבת כ"ב וכי נר קדושה ישבה אלא שלא יהיה שלא יהי מצות בזיוות עליו. מבאר בגמרא שהאיסור שלא יהי מצות בזיוות עליו ולא משום שהנרות קודש? ביאר **בשו"ת דבר יוסף** (סי' נ"ה) להגאון רבי יוסף דוב פישר צ"ל איתא בסי' רע"ו ס"ד נכרי שהדליק בשבת נר והיה כבר נר דלוק מותר לישראל להנות ממנו אף שיש תוספת אורה ע"כ. א"כ בנרות חנוכה כשיש שמש אין איסור הנאה מהנרות, וע"ז הגמ' אומרת וכי קדושה יש בה, ועל הכי מסיק בגמ' מטעם ביזוי מצוה אם מקרב עצמו לנר אולם כשאין עוד נר נוסף שמש הוי שייך קדושה יש בה דומיא דמקדש עכת"ד ועיין שם באריכות עוד תירוצים.
- ¹² במשנ"ב שם סק"ח כ' בשם מהרש"ל שיש בנוסח הנרות ל"ו תיבות נגד הנרות של חנוכה מלבד אלו שני תיבות הנרות הללו, כלומר הנרות הללו הם ל"ו. וכן הוא הנוסח במסכת סופרים פ"כ ה"ד, ומנהג ויז'ניץ טשערנאביל וצאנז' ועוד לומר "קודש הם", ועיין

הללו וכל מצות שמונת ימי חנוכה קודש הם", ונוסח זה היה אומר לעצמו ולא העיר לאחרים (שמעתי מהרב אברהם יהודה גולדשטיין שליט"א).

ג. השומע ברכה מחבירו אחר שהדליק את הנר הראשון קודם אמירת הנרות הללו לא יענה אמן, אבל דבר שבקדושה כגון ברכו רשאי לענות כדי שלא יפרוש מן הציבור (הגר"ש הכהן גרוס שליט"א)¹³.

האיסור להשתמש לאור הנרות

- א. אסור להשתמש לאורם של נרות חנוכה אפילו תשמיש עראי. אם כבה התאורה והמקום חשוך, מותר לילך לאור נר חנוכה ואינו מחוייב לעצום את עיניו, שלא נקרא תשמיש (שע"ת סק"ג, שעה"צ סי' תרע"ג סק"א). ואם נר השמש דולק פשוט דמותר דהרי לכך מדלִיקים השמש כדי שלא יבוא להשתמש מהנרות.
- ב. נוהגים לקנות לנר השמש נר שעווה, ומדבקים אותו במנורה (מנהגי מהרי"ל).
- ג. כתב בבית יוסף (סי' תרע"ג) שמשום הכי נהגו לעשות השמש גדול יותר [מהנרות] האחרות שאם בא להשתמש שישתמש בנר של חול עכ"ל. וכ"כ המרדכי (סי' רס"ט), וכן נהג מרנא השבט הלוי זצ"ל.¹⁴

זמן הדלקת נר חנוכה

- א. איתא בגמרא שבת (כ"א): מצות נר חנוכה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. ויש בזה כמה שיטות בפוסקים א. דעת הטור והשו"ע בצאת הכוכבים. ב. יש אומרים שזמנו כשנתכסה השמש מעינינו והוא בשקיעת החמה. וכן מנהג תלמידי הגר"א. וכן מנהג בירושלים להדליק עם השקיעה.¹⁵
- ב. לדעת השו"ע שיש להדליק בצאת הכוכבים, מפני שבאותה שעה הוא זמן תפילת ערבית יש להתפלל ערבית תחילה ומיד לאחריה יש להדליק¹⁶. וכן נהג מרנא "השבט הלוי" זצ"ל להדליק אחר תפילת ערבית.
- ג. כתב המשנה ברורה (תרע"ב סק"א) "ודע דאפילו הנוהגין תמיד להדליק אחר תפילת ערבית מן הנכון שיכינו עכ"פ השמן בתוך הנרות קודם תפילת ערבית כדי שיהיה מוכן תיכף אחר תפילת ערבית להדליק דאם יעשה הכל אחר תפילת ערבית בודאי יש לחוש שיעבור עיקר זמן הדלקתו והוא חצי שעה מדינא דגמרא"¹⁷.
- ד. וכן יעשה אף מי שנוהג להדליק עם שקיעת החמה והתאחר ולא הדליק עד צאת הכוכבים, אם דעתו להתפלל ערבית באותה שעה יתפלל ערבית ואח"כ ידליק (תרע"ב מ"ב סק"א).
- ה. ואף אלו שנהגו להדליק בתוך ביתם ע"פ הרמ"א (תרע"א ז') כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ז פ"ד) שצריך להודרו להדליק נרות, כעין שורש תקנתם הז"ל.
- ו. בעל הבית החוזר לביתו בשעה מאוחרת, ידליק כשיבוא לביתו ולא יאמר לשליח להדליק עבורו בזמן הדלקת נרות, משום דמצוה בו יותר מבשלוחו (שו"ת שבט הלוי ח"ד סוף סי' ס"ו). ואמנם כל זה דווקא בתנאי שיחזור לביתו בזמן שאפשר עדיין להדליק.

הערות והוספות

ליקוטי מהרי"ח במנין התיבות, אבל הנוסח בהרבה סידורים יש יותר מל"ו תיבות לכך רבים אין מקפידים ע"ז (שלמי תודה-חנוכה). ונהרא נהרא ופשטיה.

¹³ וביאר דבפר"ח ובשו"ת מהרי"ל סי' קמ"ה כתבו דאומרים הנרות הללו תיכף אחר הברכות לפני הדלקת הנרות ואפילו נר אחד, אלמא דאמירת הנרות הללו הוא חלק מהמצוה, ולפי"ז לכאורה לא יענה אמן, אבל דבר שבקדושה [כגון ברכו] אינו מחוייב לענות אבל יכול לענות שלא לפרוש מן הציבור (מתוך מכתב הגאון רבי שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א).

¹⁴ ובבן איש חי שנה ראשונה פרשת וישב - הלכות חנוכה סי' י"ג כ' "וטוב שזה נר הנוסף שקורין "שמש" יעשהו משונה מנרות חנוכה כדי שיהא ניכר שאין זה בכלל נ"ח, וכן אני נוהג".

¹⁵ דעת החזו"א להדליק כעשרים דקות אחר השקיעה, וביאר מרנא החזו"א למרנא הקהילות יעקב משום דשרגא בטיהרא מאי אהני, ועיין שם עוד בס' הליכות והנהגות בעל הקהילות יעקב (עמ' ל"ו). מתאמרי משמיה של הגאון רבי יחזקאל ברטלו זצ"ל שביאר שזהו תחילת השקיעה השניה לחשבון צאת הכוכבים לשי' החזו"א.

¹⁶ שני טעמים לדבר א. מצות עשה ד"קריאת שמע" שהיא מה"ת קודמת לנר חנוכה שהוא דרבנן. ב. מצות "קריאת שמע" ותפילה שהיא תדירה קודמת לנר חנוכה שאינו תדיר. ועין קצ"ש קל"ט י'. וכ"כ חיי אדם כ' קנ"ד סי' י"ח. וע' שו"ת ח"ד סי' ס"ו.

¹⁷ מרנא השבט הלוי הכין את הפתילות מבעוד יום (הליכות שבה"ל). ושמעתי מנכדו הגאון רבי עקיבא שליט"א דומ"צ העדה החרדית בירושלים שפעם אחת חזר מרן זצ"ל מחו"ל וביקש ממנו מרן זצ"ל להכין לו המנורה כדי שיוכל להדליק מיד אחר תפילת ערבית.

ז. אם האשה חוזרת מאוחר לביתה, ימתין לה בעלה בהדלקתו אף אם הוא מדליק בחוץ (מבית לוי).

שיעור זמן בעירת הנרות

- א. צריך לתת שמן בנרות בכדי שידלקו כחצי שעה לאחר צאת הכוכבים. ואף המדליק קודם צאת הכוכבים יתן שמן בכדי שידלק עד חצי שעה אחר צאת הכוכבים (תרע"ב ס"ב ומ"ב סק"א).
- ב. המדליק בנר שעווה צריך להקפיד שהנר ידלק חצי שעה. וכתב המג"א דבנרות שעווה יש הידור מצוה כשהן ארוכות, וכתב המשנ"ב (תרע"ב ו') ד"מכל מקום אין לעשותם גדולות יותר מדי".¹⁸
- ג. המדליק בתוך ביתו, והמדליק אחר זמן הדלקת נרות חנוכה, ג"כ צריך לתת שמן שידלק לפחות חצי שעה (תרע"ב מ"ב ה').
- ד. אבל אם נותן בה שמן הרבה שידליק יותר אין בו שום מצוה (משנ"ב סי' תרע"ב סק"ו). ומ"מ גם לאחר שדלק שיעור זמן הדלקה - חצי שעה, נהגו שלא לכבות הנרות. (מבית לוי).¹⁹
- ה. אם נותן שמן יותר מהשיעור ודעתו להשתמש בשמן אחר, כגון לנר שבת, טוב שיתנה שאינו מקצה השמן אלא לשיעור הדלקה. משום שיש מן הפוסקים שס"ל שאם נתן הרבה שמן בסתם הקצה הכל למצוותה (משנ"ב תרע"ב סק"ז תרע"ז סק"ח).

איסור עשיית מלאכה בזמן הדלקת נרות חנוכה

- א. נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בעוד הנרות דולקות והיינו כחצי שעה (סי' תרע"א ס"א). והטעם כדי להכיר שאסור להשתמש לאורה (משנ"ב סק"ד).
- ב. ונהגו להימנע ממלאכת תפירה וכדומה, אבל מלאכת המטבח כאפיה ובישול מותרת. ואמר מרנא השבט הלוי זצ"ל דכל מלאכה שיש בה עמל יש להימנע ממנה, ובעבודות מטבח לא נהגו איסור (מבית לוי).²⁰

הדלקת נרות חנוכה בערב שבת

- א. מדליקים נר חנוכה ואחר כך נרות שבת, אף שמדליק בעוד היום גדול - פירוש לאחר פלג המנחה (תרע"ט סי' א'). בין איש המדליק נרות, ובין אישה שמדליקה נרות חנוכה (תרע"ט).²¹
- ב. ילדים המדליקים בנרות שזמן בעירתם חצי שעה, צריך שלכל הפחות נר אחד ידלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים, ובלאו הכי הוי ברכה לבטלה (משנ"ב תרע"ט סק"ב, פמ"ג א"א סק"ב ביה"ל תרע"ב ד"ה ובלבד).

הערות והוספות

¹⁸ עיין בס' **מור וקציעה** כל שמוסיף הרי זה משובח ומצוה היא בידו. דודי הגאון רבי א.א. רובינשטיין זצ"ל בשו"ת **מגדנות אליהו** ח"ד סי' ק"ט דן בטו"ט האם יש הידור בגדול יותר ובריבוי כמות השמן עיי"ש. והראו לי דיוק בתוס' בשבת מד: ד"ה שבנר בתו"ד ז"ל ומשום חביבותא דנס אינו מצפה שיכבה אלא מקצה לגמרי למצוה עכ"ד ועיין ב"ח בשם צידה לדרך. **והערני הרה"ג ר' עמרם איזנשטיין שליט"א** דבס' מור וקציעה (ליעב"ץ) סי' תער"ב עמ' קצ"ה **בעניין דומיא נר חנוכה דמקדש** ז"ל וכ"ש למאן דיליף לנ"ח ממנורה ומדמי להו להדדי לשיעורא נמי, **א"כ כי היכי דבמנורה מצוה שתהא דולקת מערב עד בוקר, ה"ה בנר חנוכה, מצוה** מיהא איכא, והוי מידי דחזי לה בוודאי. כך נלע"ד עכ"ל. ועיין הערה הבאה.

¹⁹ יכול לכבות לאחר השיעור משנ"ב תער"ב סק"ז. ועיין באריכות **דעת השבט הלוי ח"א** סי' קפ"ט וכתב ז"ל "דודאי שייך פרסום הנס כל הלילה אלא דעיקר הפרסום הוא בתחילתו, והפקיעו היכולת להדליק מדינא דגמרא, אבל אם הדליק בתחילת הלילה רק הוסיף בשמן כדי שידלקו גם אחר"כ אינו נקרא בזה עבר זמן המצווה דסו"ס כל הלילה זמן פרסום הנס ואם הקצה ליותר מחצי שעה הקצה למצותו נקרא, ואף שיכול לכבות אחר השיעור שאינו מחויב להמשיך בפרסום הנס אבל אם ממשיך הוסיף במצוה..." עכ"ל. ועיין ח"ה סי' פ"ב שאינו מחויב להמשיך בפרסום הנס אבל ממשיך במצוה.

²⁰ עיין ב"ח סי' תרע"ע שהוא כמו ראש חודש. ולענין ראש חודש יש כמה מנהגים בין הנשים. **לענין כיבוס וגיהוץ** דעת מו"ר הגאון הגדול רבי י.מ. שטרן שליט"א להחמיר. וכתב בשו"ת תשב"ץ חלק ג' סימן רמ"ד וזו תורתם של נשים היא נשאל מהם מהו מנהגם ואין לנו אלא מה שנהגו עכ"ל.

²¹ הנוסע לרבו לשבת חנוכה ואשתו בביתו ראוי שהאיש ידליק קודם שמדליקים בביתו ויכוון שלא לצאת בהדלקתה, אמנם מדינא פוטרת את בעלה כל שמדלקת בביתו משלו (משנ"ב תרע"ז סקט"ו).

ג. כבו הנרות או אפילו אחד מהם ועדיין לא נכנסה שבת, לדעת המחבר אין צריך לחזור להדליק, ולהרמ"א אם המדליק לא קיבל שבת עדיין יחזור וידליקם בלא ברכה. וכתב המשנ"ב דראוי להחמיר לחזור ולהדליקו בכל עניין אם עדיין לא קיבל שבת.

ד. ואם קיבל בעצמו שבת וכבה, ויש זמן להדליק מפני שלא נכנסה השבת יבקש מחבירו שידליק (תרע"ג משנ"ב ס"ק כ"ז).

ה. אישה המתגוררת לבדה ומדליקה נרות חנוכה, תדליק נרות חנוכה ואח"כ תדליק נרות שבת. ואם הדליקה נרות שבת, כיון שהמנהג שמסתמא מקבלת שבת בהדלקתה, א"כ לא תדליק שוב של חנוכה אלא תאמר לאחר להדליק, והוא יברך "אשר קידשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה" בשבילה, אבל ברכת שעשה נסים וכן שהחיינו ביום א' יכולה בעצמה לברך (משנ"ב סי' תרע"ט סק"א).

ו. אם כשתמתין האשה עד לאחר הדלקת כל הנרות של חנוכה יגיע זמן כניסת השבת, תדליק האשה נרות שבת מיד לאחר הדלקת הנר הראשון של חנוכה (בן איש חי פ' וישב נטעי גבריאל פ' מ"ד).

ז. זמן הדלקת נרות שבת כבכל שבת. ואלו הנוהגים לקבל שבת ארבעים דקות קודם השקיעה - יש שנהגו להדליק נר חנוכה קודם זמן הדלקת הנרות שרגילים בכל שבת (מועדים וזמנים ח"ב סי' קנ"ב בשם וותיקי ירושלים שכך נהגו)²². ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל לאחר מעט ולהדליק בערב שבת חנוכה 35 דקות קודם השקיעה (פניני חנוכה ע' קנ"ב). בלוח ארץ ישראל כתוב שהמנהג בירושלים להדליק 25 דקות קודם שקיעת החמה. וכך נהג הגרי"ש אויערבאך זצ"ל.

ח. מרנא השבט הלוי זצ"ל הדליק נר חנוכה לפני הדלקת נרות שבת, ובשעת הדלקה אמר 'הנרות הללו' אך לא זימרו שאר זמירות, ומיד הדליקו נרות שב"ק (הליכות שבה"ל).

ט. בערב שבת צריך לתת שמן בכוסיות או להדליק נרות גדולים עד שידלקו חצי שעה אחר צאת הכוכבים (תרע"ט משנ"ב סק"ב).

י. תפילת מנחה בערב שבת - יש נוהגים להתפלל מנחה בערב שבת ואח"כ הולכים לביתם להדליק נרות חנוכה (תרע"ט פמ"ג א"א סק"י, שערי תשובה ב' בשם מהר"ש אבוהב, משנ"ב ב' ועיין שעה"צ ס"ק ז'-ח'). ויש נוהגים להדליק נרות חנוכה ואח"כ מתפללים תפילת מנחה (סידור השל"ה, סדרי טהרה (בהגהותיו שירי לקט).

יא. ומרנא השבט הלוי זצ"ל התפלל מנחה גדולה אחר המבילה במקוה, והש"ץ לא אמר הודו לה' כבכל ער"ש, וכן לא התעטף בטלית. אך בביהמ"ד היה מניין גם לתפילת מנחה אחר זמן הדלקת הנרות כבכל ער"ש, ורבינו זצ"ל היה מגיע לתפילה זו ואמר עם הציבור 'הודו' (הליכות שבט הלוי).

יב. אין להתפלל ביחידות בשביל להדליק נ"ח לאחר תפילת מנחה (א"ר תרע"ט, כף החיים תרע"ט סקע"ט. הגרי"ש א"צ"ל).

יג. בערב שבת אומרים רק הנרות הללו (שו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' כ"ט). ויש שנהגו לומר בעת סעודת ליל שבת (לקט יושר עמוד שמ"ד). וכן נהג מרנא השבט הלוי זצ"ל לומר הנרות הללו, ואח"כ ערך שולחנו בליל שבת בד"ת ושרו שירות ותשבחות. ומזמרים מעוז צור, ומזמור שיר חנוכה הבית. ורבינו היה מזמור ברגש רב עם הקהל שירת מרן החתם סופר זיע"א המיוסד על מזמור שיר חנוכה הבית (הליכות שבה"ל).

זהירות בהעמדת המנורה בערב שבת

- א. יזהר שלא יעמיד המנורה סמוך לפתח במקום שצריכים לפתוח ולסגור הדלת משום חשש מכבה (תר"פ א'). כמו"כ יזהרו שלא ידליקו במקום נמוך שלא יבואו התינוקות ויהפכו המנורה.
- ב. לא ידליק²³ במקום שבני אדם עוברים כל הזמן באופן שקשה ליזהר שלא יכבו הנרות. (סי' תר"פ ס"א)

הערות והוספות

²² עיין אגרות משה או"ח ח"ד סי' ס"ב ד"ה ואף, מועדים וזמנים ח"ח עמ' ל"ז בשם הגרי"ז מברסק זצ"ל.

²³ "וכן בימות החול צריך להיזהר בזה שלא להעמיד הנרות נגד המקום ששולט שם הרוח, אלא דבשבת צריך שמירה יתירה בזה" (משנ"ב סק"א). מקור דברי המשנ"ב הוא פר"ח דכתב דכבתה אין זקוק לה דוקא בדיעבד. עכ"ד וכן משום איסור כיבוי בשבת - עיין סי' רע"ז.

ג. המדליק מנורה על כסא או שולחן וכדומה וכעת צריך למקום הזה, או במקום פתח ביתו ואינו יכול לסגור הדלת, אסור בשבת לטלטל הכסא או השולחן עם המנורה אפילו לאחר שכבו הנרות, משום שהכסא²⁴ נעשה בסיס למנורה ולשלהבת. אבל יכול לטלטל בגופו (ברגלו או בשאר אבריו) את הכסא כמבואר בסי' שי"א ס' ה'.

ד. מנורה העומדת על גבי מגש המיוחד ומתאים למנורה והדליקו עליה בערב שבת, אסור לטלטל המגש והמנורה אפילו אם הניח שם דבר היתר, דלא נעשה על ידי זה בסיס לדבר איסור והיתר (מבית לוי, שש"כ פ"כ ס"ד).

מוצאי שבת קודש

- א. ישתדל שלא להתאחר ולהתעכב, כדי שלא ידליק נרות הנוכה זמן רב אחר צאת השבת.
- ב. הנוהגים בצאת השבת כל השנה לפי שיטת ר"ת לא ידליקו קודם זמן זה (מבית לוי).
- ג. בבית הכנסת מדליקים לאחר מעריב קודם הבדלה של ביהכנ"ס (תרפ"א).
- ד. לדעת המחבר והרמ"א גם בבית מדליקים קודם ואח"כ מבדילים (תרפ"א ב'). אולם הט"ז (סק"א) והרבה אחרונים ס"ל להבדלה קודמת והיא תדירה. וכתב המשנ"ב (סק"ג) שאיך שיעשה אם לפי השו"ע או לפי הט"ז יעשה טוב. ודעת הרה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג וצוק"ל להלכה כדעת הט"ז (ס' מאור ושמש פ' מקץ ד"ה וישא בשם החוזה מלובלין זיע"א).
- ה. מרנא השבט הלוי וצ"ל הבדיל בביהמ"ד כבכל מוצש"ק ומיד אחר ההבדלה הלך לביתו, והדליק נרות הנוכה. ו. אם שכח לומר בתפילת ערבית 'אתה חוננתנו' יאמר קודם הדלקת הנרות ברוך המבדיל בין קודש לחול (משנ"ב תרפ"א סק"ב, ועיין סי' רצ"ט ס"י).

אמירת הלל

- א. כל שמונת ימי החנוכה אומרים הלל שלם, והטעם איתא בבית יוסף (סי' תרפ"ג) וז"ל 'וכתוב בשבלי הלקט (סי' קע"ד) שהטעם משום דחלוק בנרותיו, כל יום חלוק משלפניו, הרי הוא כחג שחלוק בקרבנותיו. ועוד טעם אחר לפי שהנס נתחדש בכל יום".
- ב. מצות קריאת הלל מעומד, לפי שההלל עדות שבחו של מקום ונפלאותיו ונסים שעשה לנו, ומצות עדות בעמידה (שו"ע סי' תכ"ב ס' ז' משנ"ב סקי"ח).
- ג. כדיעבד אם קרא מיושב אפילו בימים שגומרין בהן את ההלל יצא (משנ"ב תכ"ב סק"ח). כתב הערוך השולחן (סי' תכ"ב ס' י"ג) פשוט הוא שמי שאינו בבריאותו כראוי יכול לישב אף על פי שבשמונה עשרה טורה ועומד מ"מ בהלל לית לן בה.
- ד. אחר הברכה על ההלל צריך מיד להתחיל ואסור להפסיק.
- ה. יצא לבית הכסא יברך אשר יצר אחר ההלל (משנ"ב סי' ס"ו סק"ג).
- ו. תקנת הז"ל לקרוא את כל ההלל, ואם קראו בדילוג כמו בראש חודש או חיסר אפילו אות אחת לא יצא (משנ"ב סי' תפ"ח סק"ב). וה"שבט הלוי" ב' דיהזור לומר הלל השלם בלא ברכה תחילה וסוף (שו"ת ח"ז סי' ס"ב).
- ז. ואם חיסר פסוק אחד או תיבה אחת צריך להתחיל אח"כ מאותו פסוק ולגמור עד סוף ההלל דאם יאמרנו במקום שנוצר הו"ל קריאה למפרע ולא יצא.

הערות והוספות

²⁴ ואינו דומה לשולחן שאוכלים עליו ויש עליו ככר לחם ושאר דברים, ויש גם כן פמוטות של נרות שבת, דמותר לטלטל השולחן מדין טלטול מן הצד כמבואר בסי' רע"ז במג"א סק"ה, דהשולחן עשוי לכמה שימושים מלבד הנרות והוי בסיס להיתר ואיסור, וחז"ל התירו בזה טלטול מן הצד, משא"כ שולחן או כסא שעיקרו למנורה לא יעזור הנחת הככר לעשותו בסיס להיתר ולאיסור. עיין שו"ת שבט הלוי ח"ח ס' נ"ב, ועיין בשו"ת אמרי יעקב ח"ב סי' כ"א שביאר בארוכה דבר זה. ועיין עוד שמירת שבת כהלכתה פ"כ ס"ז עיי"ש. ונטעי גבריאל פמ"ד י"ז עיי"ש.

- ה. ועל כן צריך לזהר מאד בימים שגומרין ההלל שלא יקרא התיבות בטעות שמשנתה הענין על ידי זה (שער הציון סי' תפ"ח סק"ב).
- ט. לכתחילה יש להסמיך את אמירת ההלל לתפילת שחרית, אך במקום הצורך יכול לאמרו מאוחר יותר (שבת הלוי-חנוכה תשובה בכת"י).

מאכל הסופגניה

- א. האוכל סופגניה מברך עליה בורא מיני מזונות²⁵, ולאחריו מעין שלש.
- ב. האוכלה בתוך הסעודה, אם באה לשובע²⁶ אין צריך לברך עליה לפני האכילה וכן לאחריו.
- ג. האוכלה בתוך הסעודה לתענוג ולקינוח,²⁷ הרצוי שיחשוב בברכת המוציא לפטור הסופגניה²⁸ או שיברך על דבר אחר שברכתו מזונות [נילוש וממולא במי פירות דק וקשה] ונאכל לתענוג כגון ביסלי ופטור הסופגנייה. ולדעת השו"ע הרב (קס"ח סקט"ו) יכול לברך על הסופגניה בורא מיני מזונות²⁹.

הערות והוספות

- 25 ד' הט"ז סי' קס"ח סק"כ דע"י טיגון בסוף נעשה פת הבאה בכיסנין כמו נילוש בשמן. עיין ביאור הלכה ד"ה וכל זה.
- 26 עיין הליכות שלמה שהביא בשם הגרש"א זצ"ל "דלא מיבעיא בסופגניות גדולות כאלו הנמכרות בשוק שמשביעות טובא, אלא אף העשיות בבית והם קטנות מאלו וגם רכות יותר גם הם משביעות עכ"פ קצת, ולכן נראה שבאכילתם יש קצת כונה לשם שביעה וא"צ לברך" - הליכות שלמה פ' י"ז י'.
- 27 עיסה שבלילתה עבה (קמח ומים) וסופה בישול או טיגון מברך בורא מיני מזונות והוא ד' רבינו יונה והרמב"ם, ודעת רבינו תם דכל עיסה שתחילתה עבה אפילו אם בסוף בישלה או טיגנה מברך המוציא, הרמ"א כתב ונהגו להקל. וכתב המחבר וירא שמים יוצא ידי שניהם. ועיין ביאור הלכה ד"ה וירא שמים וכו' שכתב ב' עצות א. שיאכל לשובע. ב. שיכוון לפטור בברכת המוציא.
- 28 ביאור הלכה ד"ה וירא שמים בשם הלכה ברורה.
- 29 שמעתי מהגאון רבי מאיר סירוטה שליט"א שהיות והשו"ע הרב (הגר"ז) כתב ונהגו להקל כדעה ראשונה לאחר ירא שמים יוצא ידי שניהם הכרעתו לנהוג כדעה ראשונה.

ברכת מזל טוב למגיד שיעור להרה"ג רבי מ.מ. הרש"ר שליט"א לרגל סיום מסכת פסחים מאחלים שומעיו לקחו משתתפי השיעור	לטובת נשמת הגה"ק רבי חיים ב"ר רבי שלמה זצוק"ל בעל "באר מים חיים" נלב"ע כ"ז כסלו תקע"ג ולרגל אירוסיה בת תחי' במו"ט נדבת הרה"ח ר' שמאי טירר שליט"א - חיפה	לעילוי נשמת מרת אסתר בת ר' צבי ע"ה נלב"ע כ"ד כסלו	לעילוי נשמת אוהב תורה ולומדיה, וד"ת שגורים בפיו בכל עת הר"ר אברהם ז"ל בן ילחט"א הרב דוד אריה הלוי שליט"א רוזנשטיין נלב"ע ט"ו טבת תשפ"ב	ברכת מזל טוב לידידנו הדגול איש חי ורב פעלים הרב יואל הלוי ואזנר שליט"א מקים ובונה בית מדרשנו "שבת הלוי לרגל שמחת הבר מצוה לבנו החתן יחיאל אריה ליב נרו יאיר וזרח יה"ר שיעלה מעלה מעלה בתורה ויראת שמים לתפארת המשפחה הרוממה
לעילוי נשמות הרבנית הצ' אסתר לאה בת הגה"ח ע"ה כהנא מספינקא נלב"ע ו' כסלו תש"פ הרבנית הצ' ליבה הלברשטאם בת הגה"ח הלל מרדכי אליעזר ע"ה נלב"ע ו' כסלו תשפ"א נדבת נכדה הרה"צ ר' נחמן פאלאק שליט"א	לעילוי נשמת הרב יעקב בצלאל ב"ר יהושע ז"ל הסה נלב"ע ו' כסלו תשפ"א נדבת בנו ידידנו הרב יחיאל יהודה שליט"א	לעילוי נשמת הרב רבי חיים ב"ר רבי שלמה זצוק"ל בעל "באר מים חיים" נלב"ע כ"ז כסלו תקע"ג נדבת הרה"ח המפואר ר' חיים מאיר טירר שליט"א	לטובת נשמת הגה"ק רבי חיים ב"ר רבי שלמה זצוק"ל בעל "באר מים חיים" נלב"ע כ"ז כסלו תקע"ג נדבת הרה"ח המפואר ר' חיים מאיר טירר שליט"א	נודב לזיכוי הרבים ע"י הרה"ח המפואר ר' דוד הרציג שליט"א לרגל תת ה' שמחה באהלו באירוסיה בתו תחי' במז"ט יה"ר שהזיווג יעלה יפה ויהיה יפה בנין עדי עד דורות ישרים ומבורכים
לעילוי נשמת הרה"ח הר"ר חנמן שבת ב"ר הרה"ג הר"ר יעקב יצחק זצ"ל גלינסקי נלב"ע כ"ו תמוז נ"ט הונצח ע"י החפכ"ש הי"ו	לעילוי נשמת החסיד המפורסם רבי יהודה לייב (לייבל) ב"ר הרה"ר אברהם חיים פרידמן זצ"ל נלב"ע א' טבת תשכ"ח נדבת נכדו ידידנו הרה"ח ר' דוד פרידמן שליט"א בני ברק	נודב לזיכוי הרבים ע"י ידידנו הר"ר מרדכי לב שליט"א להצלחה וסייעתא דשמיא בכל הענינים	לעילוי נשמת מרת בתיה ציפורה בת ר' אהרן מנדל ע"ה כהן נלב"ע ח' טבת תשפ"ב	נודב לזיכוי הרבים ע"י הרה"ח ר' שמואל בנימין ודרר שליט"א לברכה והצלחה נודב לזיכוי הרבים ע"י הרה"ח ר' שמואל בנימין ודרר שליט"א לברכה והצלחה
לעילוי נשמת ר' עמנואל מרדכי ב"ר ר' גבריאל ז"ל ג' טבת	לעילוי נשמת הרה"ק רבי אברהם יצחק ב"ר הרב אהרן דוד זצוק"ל כ"ק אדמו"ר מתולדות אהרן נלב"ע ז"ך כסלו תשנ"ז	לעילוי נשמת הגה"ק רבי מרדכי חיים ב"ר הגה"ק יהודה לייב סלונים זצ"ל ב' מאמר מרדכי נלב"ע י"ב טבת תשי"ד	לעילוי נשמת הרה"ג משה אלכסדר זושא ב"ר דוב זצ"ל קינטסליבר נלב"ע י"ג שבט תשפ"א	לעילוי נשמת הרה"ח ר' רפאל יצחק ב"ר צבי ז"ל קפל נלב"ע ט"ו טבת תשע"ט נדבת בנו ידידנו הר"ר ליבוש קפל שליט"א ביתר עילית



בין אדם לחבירו

מצוות

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מס' 16

מצוות לדון לכף זכות - ב

כסלו תשפ"ג

מזלזל באיזה מצווה, וכגון שבקביעות מאחר לתפילה או מדבר בביהכ"ס וכד', צריך לדונו לזכות שאינו יודע שהוא איסור מדינא אלא חושב שהוא רק מעלה בעלמא.

הדרך לדון לזכות אדם שמידותיו אינם מתוקנות

גם כאשר רואה אדם שיש בו מידות מגוננות, וכגון גאווה או כעס או תאוה ושאר מידות המגוננות, צריך לדונו לזכות.

והדרך לדונו לזכות היא, שיחשוב שהסיבה שמתנהג כך היא לא מפני שהוא רשע, ולא אכפת לו דרך התורה, אלא אינו יודע את חומר איסורו של המידות הרעות, וכמש"כ הח"ח (כלל ד ס"ט) שאף אדם שהורגל במידות רעות, אולי אינו יודע את חומר איסורו, כי באמת אנו רואים בחוש לכמה אנשים ואפילו מבעלי תורה, שאין מחזיקים את המידות הרעות לאיסור גדול כ"כ כמו שהם באמת למתבונן בכתובים ומאמרי חז"ל, רק לדבר שאינו הגון סתם וכו', ונאמר כל דרך איש ישר בעיניו.

ולפי' נראה שאף כשהוא רגיל וקבוע במידות אלו, עדיין חייב מן הדין לדונו לזכות, ואין זה נחשב שהמעשה נוטה לכף חובה, כיון שהרבה אנשים אין מחזיקים את המידות הרעות לאיסור כ"כ וכנ"ל.

הדרך לדון לזכות בעבירות שבין אדם לחבירו

פעמים אדם עושה דבר שלא כהוגן בדברים שבין אדם לחבירו, ונראה הדבר (בלא התבוננות) כנוטה יותר לכף חובה, דבזה אין חיוב לדונו לכף זכות [רק מצווה ומידה טובה], וכגון בעניני שיפוף ובניה, שהשכן חרג ממה שהשכנים אישרו לו, או שהשכן אינו מסכים לחתום לו על אישור בניה וכו' וכו'.

אולם באמת פעמים רבות אף במקרים כאלו, צריך לדונו לזכות, שאין זה מתוך רוע לב, אלא מחמת שהיצר מטעהו שמותר לעשות כן, שכן מבואר בח"ח (כלל י סק"ט) **שבענינים שבין אדם לחבירו היצר מטעה ומעוור את עיניו של האדם, ומפתה אותו שאין זה עבירה כלל, ולפעמים אף מפתהו שמצווה לנהוג כן.** [ואף במקום שספק אם הכף זכות שקול או נוטה לחובה, מחויב לדון לזכות, וכדמשמע בח"ח (רכילות כלל ה סק"ח)].

הדרך לדון לזכות כששומע לשוה"ר

החיוב לדון לזכות הוא קיים גם כשאדם שומע לשוה"ר או רכילות, שאסור להאמין לדברי הגנאי אלא חייב לדונו לזכות, (חוץ מהלאו של "לא תשא שמע שוא"), ובאדם בינוני החיוב רק כשהסיפור שקול לזכות ולחובה, ובת"ח החיוב לדונו לזכות אף כשנוטה לכף חובה. (ח"ח כלל ו ס"ז וח').

נתבאר בגליון הקודם שהמצווה לדון לכף זכות היא מ"ע דאורייתא, וכמבואר ברמב"ם (עשה קע"ג) ובשע"ת ובעוד ראשונים. ונראה להקדים שגדר המצווה היא להצדיק את 'האדם', והדרך לזה היא על ידי שמצדיק את מעשיו, שעל ידי זה אין חבירו מתגנה בעיניו. וכן מורה לשון הפסוק 'בצדק תשפוט עמיתך'. וכ"כ בספר עלי שור (ח"ב עמ' רז).

ולכן מסתבר שהמצווה לכתחילה היא להצדיקו כמה שיכול כדי שתהיה הכף זכות יותר גדולה. וגם כאשר אינו מצליח להצדיקו לגמרי מ"מ יש להצדיקו עכ"פ במקצת.

ויש לדון באופן שיכול להצדיקו יותר והצדיקו רק במקצת, האם ביטל את המצווה.

הדרכים בהם ניתן לדון לזכות :

א. שאינו יודע חומרת האיסור - כאשר דן את חבירו שעשה כן משום שהיה סבור שאין זה חיוב גמור אלא רק חומרא או מידה טובה בעלמא. (ח"ח כלל ד ס"ג).

ב. שעשה כן בשוגג - (אהבת ישראל פ"ה).

ג. שעשה כן מחמת שהיה בכעס - כאשר דן אותו שעשה כן מחמת שהיה בכעס על איזה ענין ומחמת צערו וכעסו דיבר או עשה כן, כי אין אדם נתפס על צערו. (שם עשין סק"א).

ג. שמסתמא כוונתו למצווה - באופן שאינו מצליח לדונו לזכות שלא ידע שזה עבירה, נראה שאינו מחויב להמציא סיפור מדוע מתנהג כך, אלא מספיק שחושב בלבו שמסתמא כוונתו היתה למצווה ולשם שמים, ואף שאינו יודע מה הוא הכף זכות. וכן מבואר בדרך ארץ רבה (פ"ו, ב) על הלל שאמר לאשתו 'אף אני לא דנתי אותך לכף חובה אלא לכף זכות, שכל המעשים שעשית לא עשית אלא לשם שמים'.

וכן מבואר ברש"י (אבות פ"א מ"ו) שכשאומר 'לטובה נתכוין', נחשב שדן לכף זכות. וכן משמע בשמיה"ל (שער התבונה סוף פ"ו) שמספיק לחשוב שיש לו איזה ענין זכות שאינו יודע. [ובזה צריך לדון לזכות את בעלי הרכבים שאינם עוצרים 'טרמפ'].

ה. שחזר בתשובה - כאשר עבר זמן מהמעשה, שאפשר שחזר בתשובה, צריך לחשוב שחזר על כך שחזר בתשובה. כן מבואר באהבת ישראל (פ"ה).

ולפי הנתבאר (באות א) יוצא שלפעמים יש חיוב מדינא לדון לזכות [ולא רק מצווה ומידה טובה], אף כשרואה אדם שבקביעות



בין אדם לחבירו

אדם

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

עצות האיך לדון לכף זכות

השפת אמת כתב על המשנה באבות (פ"א מ"ו) 'הוי דן את כל האדם לכף זכות'. ולכאורה קשה מהו הלשון 'האדם' ולא אמרו 'כל אדם', אלא לומר שאם אדם נכשל אל תדון את המעשה הפרטי הזה לבד, אלא קח את כל תכונתו ומצבו של האדם, ואז כשתקיפהו בשלימות כבר תמצא כף זכות.

ובאמת לעולם אי אפשר לדעת את מצבו של חבירו, ומה הם הקשיים והנסיגות שיש לו וכו' וכו', [וכמו שאמרו בגמ' (פסחים נ"ד): 'ואין אדם יודע מה בלבו של חבירו'], ולכן אינו יכול שום אדם אף פעם לחובה. וכע"ז כתב האהבת ישראל (פ"ה), והוסיף 'ואם יעשה חשבון כזה תמיד, לעולם ידון את חבירו לזכות'.

וכע"ז כתב בספר מכתב מאליהו (ח"ה עמ' 87) על המשנה באבות (פ"ב מ"ד) 'אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו'. דבאמת לעולם לא יגיע למקומו, ולכן לעולם אין לדון את חבירו לחובה, כיון שאדם לא רואה אלא לעיניו ואינו יודע מה בלבו.

עצה נוספת לדון לזכות ע"י שיתבונן במעלות ובדברים הטובים שיש בחבירו, ע"ז יותר קל להתעלם מהחסרונות שלו ולא להתמקד בהם. [וע"י התבוננות אפשר למצוא מעלות בכל אדם]. וכע"ז כתב השע"ת (ש"ג ר"ז) 'כי דרך הישרים לכסות על כל פשעים ולשבח האדם כי נמצא בו דבר טוב'.

וכן ע"י שיחשוב שכמו שאצל עצמו יש דברים בהם הוא מתקשה ולפעמים נכשל בהם, ובכל זאת הוא נחשב צדיק בעיני עצמו, כך יראה אף את חבירו.

הדן לזכות דנים אף אותו מהשמים לזכות

בגמ' שבת קכ"ז. 'הדן את חבירו לזכות דנים אותו מהשמים לזכות'. וביאר בשמיה"ל (תבונה פ"ד) שהקב"ה לא מדקדק על המעשים שעשה שלא בשלימות. עוד בגמ' (שם), דהוא מהדברים שאוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא.

וכתב החפץ חיים (עשין סק"ג) 'והכלל - מי שירצה לדון לכף זכות, לא יסגרו לפניו דרכי הזכות'. וככל שהאדם מרגיל את עצמו לדון לכף זכות, נהיה לו הדבר יותר קל, וגם החיים שלו הרבה יותר רגועים.

ובזה יש דרך נוספת לדון לזכות ע"י שיחשוב שהמספר חיסר פרט אחד, או הוסיף פרט אחד קטן שע"ז נשתנה כל הענין לגנות עליו. ואם לא מצליח לחשוב כן, יחשוב שהדבר שקר מעיקרו. (בכל ז' ס"ג ושמיה"ל זכירה פ"ב).

לדון לזכות את בני ביתו

כל אדם בתוך ביתו נתקל פעמים רבות במצווה לדון לכף זכות את בן זוגו, וזה שייך בין בדיבורים או במעשים, שכשנאמר או נעשה דבר שלדעתו הוא אינו הגון, יש מצווה לדון לזכות [כשהמעשה שקול לזכות ולחובה מחויב לדון לזכות, וכשהמעשה נוטה לחובה, אין חיוב לדון לזכות אלא מצווה ומידה טובה]. וכן במידות כשרואה שיש בבן זוגו איזה מידה שאינה מתוקנת, יש לדונו לזכות ויחשוב שאינו יודע שזה איסור ממש.

ובאמת זה עבודה קשה מאד, כי דעותיהם של האיש והאשה אינם שוות והטבעים שונים מאד, וגם שנמצאים ביחד זמן רב, ומי שאינו עובד על כך, יכול בקלות ליכשל בעשרות רבות של ביטול מ"ע.

גם את בניו ובנותיו יש לדון לזכות, כשדיברו או עשו מעשה שנראה שאינו כהוגן. ואף כשהם שלא בגיל מצוות, שאף הם בכלל יעמיתך. וכ"כ בס' לרעך כמוך.

גם על הילדים מוטל חיוב לדון לזכות את ההורים אף כשעשו מעשה שנראה להם כאינו הגון. [ולכא' כשאינם דנים את ההורים לזכות, עוברים אף על המ"ע של כיבוד הורים].

לחנך את הילדים לדון לזכות

יש לחנך את הילדים לקיום מצווה זו, וכמו שמחנכים לקיים את שאר המצוות, וללמד אותם שצריך לדון לכף זכות כל אדם, ואף את האחים וגם את החברים, וכן את המנהל או המלמד וכד' שלפעמים נראה שעשו דבר שנראה שלא כהוגן.

כתב היסוד ושורש העבודה (ש"א פ"ז) שאפשר לקיים המצווה לדון לכף זכות בכל עת ובכל מקום ואף במקום שאינו נקי.

להצטרפות לקבלת העלון במייל: T089113355@gmail.com להנצחות וכן להערות 08-9113355

מותר ומצווה להפיץ ולצלם

משא ומתן

גליון שבועי | וישב - תשפ"ג



י"ל ע"י בית הוראה עץ חיים - מכון לחושן משפט | בנשיאות הרב חיים קאהן שליט"א ראש בית הדין עץ חיים ניו-יורק

פסקי דינים

דיני חזקת ממון (א) //
הרב חיים קאהן שליט"א

נקודה למעשה:

נקודה למעשה: דנו הפוסקים האם יוצא ידי חובה באתרוג שמוחזק בו מנח ספק

החזקה בכללה

בכל התורה מכריעים בדבר שהתעורר בו ספק על פי החזקה, הן בדיני איסור והיתר והן בדיני ממונות. החזקה היא באחד משני פנים, או שמכריעים את הספק כפי המצב שהיה מעיקרא ('חזקה דמעיקרא') או שדנין על העבר ממה שנמצא כעת.² בכלל זה הוא הכלל ש'כאן נמצא כאן היה', בו דנים על דבר שעבר מרשות אחת לרשות אחרת, ונודע שאירע בו שינוי אבל לא ידוע באיזה רשות אירע השינוי,³ לדוגמה בדיני ממונות, כשנמצא מום במקח אצל הלוקח ולא ידוע האם המום אירע אצל המוכר והלוקח רשאי לבטל את המקח או אצל הלוקח והמקח קיים, הואיל ונמצא המום ברשות הלוקח אינו יכול לבטל המקח.⁴

החזקה בדיני ממון

כאשר הספק הוא על בעלות החפץ, ואחד מבעלי הדין מוחזק בנכס, הרי באופן כללי הדין הוא ש'המוציא מחבירו עליו הראיה', ומחזיקים את הנכס ברשות המחזיק בו ('המוחזק').

סוגי הספק והמוחזק

הספק על הבעלות יתכן בשני אופנים, (א) אם הספק של הבית דין למי שייך הנכס אינו תלוי בטענות בעלי הדין, (ב) שלול הטענות של בעלי הדין היה ברור לבית דין מי הבעלים ורק מפני טענותיהם נוצר הספק לבית דין. כמו כן יש לחלק בין אם בעלי הדין מוחזקים כעת בנכס או שכעת שניהם אינם מוחזקים בפועל, אלא אחד מהם היה מוחזק בו מכבר, דהיינו 'חזקת מרא קמא' (בעלים ראשונים).⁵

ספק בלי טענותיהם

הספק לבית דין בלי טענות בעלי הדין אפשר שיהיה מחמת ספק במציאות או מפני שיש לדיינים ספק בדין. המוכר בהמה מעוברת ואינו ידוע אם הולידה לפני הקנין והעובר שייך למוכר, או הולידה לאחר הקנין והעובר שייך ללוקח, והעובר נמצא ברשות אחד מהם. זו דוגמה

שהבית דין מסתפקים מי הבעלים של הנכס בגלל נסיבות שלא תלויים בטענות של בעלי הדין, ואחד מבעלי הדין מוחזק בנכס זה שמוטל בספק.

ספק במציאות

בספק מסוג זה הכריעו בגמרא ש'המוציא מחבירו עליו הראיה' ומחזיקים את הנכס ביד המחזיק בו,⁶ בגמרא למדו זאת מהפסוק 'מי בעל דברים יגש אליהם', דהיינו התובע יגש ראייה לבי"ד ואם אינו יכול להביא ראיה לא יגבה,⁷ או מסברא 'האי מאן דכאיב ליה כאיבא אזיל לבי אסיא', דמי שכואב לו הולך לבית הרופא.⁸ ההכרעה לטובת המוחזק אינה מפני איזה ראיה שהרי אף הוא אינו יודע מתי נולד העובר, אלא מפני שאין ביד המוציא הוכחה להוציא מהמוחזק.

מחזיק בממון כודאי שלו או כספק

האחרונים דנו האם מפני שהמוציא מחבירו עליו הראיה נעשה הנכס שמוחזק בו לממון וודאי שלו או שהדין נותן שאין להוציא מהמוחזק מחמת הספק אבל אינו מכריע שהממון נעשה שלו.

על פי האמור חקרו האם המקדש את האשה בממון זה הם קדושי ספק, והאם יכול לצאת בזה מצוה שצריך שיהיה 'לכם', כגון ארבע מינים, והאם המוציא שתפס מהמוחזק מוציאם מידו.⁹ יש שכתב שהדבר תלוי במחלוקת ראשונים האם כהן שתפס מישראל ספק בכור מוציאם מידו,¹⁰ דלפי הסוברים שמוציאים מיד הכהן מוכח שהתורה לא חייבה למוחזק להחזירו והממון כשלו ממש הוא לכל דבר, ואילו לסובר שאין מוציאם מידו הממון אינו שלו בוודאי לכל הדיינים.¹¹

ספק בדין

בכל ספק שאין ביד הדיינים להכריע הדין ואחד מבעלי הדין מוחזק בנכס, פוסקים המוציא מחבירו עליו הראיה.¹² המשך סוגי הספק והמוחזק בגליונות הבאים בע"ה.

מעשה שהיה

ני פרוע הוא //



"מי הוא התובע?" שאל הגאון ר' מאיר צבי בלום, לאחר ששני בעלי הדין קיבלו עליהם בוררות בקנין. "אני התובע" ענה ר' אברהם סילבר.

"בבקשה, מה יש לכם לומר?" אמר ר' מאיר צבי. "לפני כחצי שנה תבעתי את ר' גבריאל רבינוביץ בענין הלוואה שהוא לא שילם לי" אמר ר' אברהם והראה בידו על ר' גבריאל, שישב בצידו השני של השולחן 'התביעה היתה בבית הדין הזה, אבל בהקצב של הגאון ר' ישראל טרכטינגוט זכרונו לברכה, שנפטר לאחרונה. למעשה, הרב טרכטינגוט פסק שהוא חייב לשלם לי את כל התביעה, 40,000 דולר. אך עתה, לאחר כמה חודשים שאני מנסה להוציא ממנו את הכסף, פתאום הוא טוען שכבר שילם לי את כל הסכום במזומן. וזה שקר גמור! הוא לא שילם לי פרוטה!" סיים ר' אברהם בכעס.

ר' מאיר צבי חייך אל ר' אברהם בהרגעה, הורה לו לשבת, ופנה אל ר' גבריאל: "מה אתה אומר על זה?" "הכל אמת, כבוד הרב" ענה ר' גבריאל "נכון שהרב טרכטינגוט פסק שאני צריך לשלם, אבל באמת כבר שילמתי הכל, אני לא מזלזל בפסק של בית דין חשוב כזה" "אהה" אמר ר' מאיר צבי, ופנה אל ר' אברהם "אולי אתה זוכר מדוע באמת ר' ישראל טרכטינגוט פסק שר' גבריאל צריך לשלם?"

"בוודאי" ענה ר' אברהם "גם אז הוא טען שהוא כבר שילם את ההלוואה, אבל הבאתי לבית הדין הודעה שהוא שלח לי, שבה הוא מודה שהוא עדיין חייב לשלם. כשר' ישראל טרכטינגוט שאל אותו על כך, לא היתה לו ברירה, והוא הודה ששיקר, ובאמת הוא לא פרע את ההלוואה. אפשר לראות את כל זה בפרוטוקול ובפסק הדין"

ר' מאיר צבי עיין בתיק המסמכים כמה רגעים, ואז הרים את ראשו ופנה לר' גבריאל בתקיפות: "ר' גבריאל, אתה צריך לשלם לר' אברהם 40,000 דולר, כפי שהרב טרכטינגוט פסק! ודע לך שגם להבא לא תהיה נאמן לטעון שפרעת את החוב, ולכן תשלם לו רק באופן שתהיה לך הוכחה על הפרעון, למשל בפני עדים, או דרך הבנק"

ישנם שני טעמים למה שפסק ר' מאיר צבי, שר' גבריאל אינו נאמן לטעון שפרע את החוב, וכפי שיבואר:

(א) מבואר בגמ' (ב"מ ז'), שאדם התובע את חבירו 'מנה לי בידך', והנתבע אומר 'אין לך בידי כלום', אך אחר כך באו עדים והעידו שהנתבע שיקר, והוא אכן חייב לתובע, אף אם יטען הנתבע אחר כך 'פרעתי', אינו נאמן, שכבר 'הוחזק כפרן לאותו ממון'. והביאור בכך הוא שחזקה שאחר שהוחזק כפרן לא היה פורע אלא בפני עדים (שו"ת הרשב"א ח"ג סי' מט), או שאחר שהוחזק כפרן כבר אין לו נאמנות לטעון שפרע, והרי זה כשאר טענה שאינה מסתברת, שאין אדם נאמן בה על פיו, וצריך להביא ראיה על כך (שער המשפט סי' עט סק"ג, וק"ש ב"ב אות ל). להלכה, נפסק בשו"ע (ח"מ סי' עט סעי' ה), שמי שהוחזק כפרן על פי עדים צריך לשלם, והמלווה אינו צריך להישבע על טענתו (כדעת רוב הראשונים שהביא הב"ש, שם, ודלא כגירסת הרשב"א ברש"י). וכתבו הרמב"ם (טו"ז פ"ו ה"ג) והשו"ע (שם סעי' ז) שכן הדין אם הוחזק כפרן על פי כתב ידו, שכתב שהוא חייב לפלוני.

(המשך בעמוד ב)

[1] ראה חולין י' ב' שחזקה בדיני איסור נלמד מכהן שיצא מהבית שראה בו שיעור הנגע, ומטמא את הבית לאחר יציאתו ע"פ החזקה שהשיעור עדיין קיים. [2] במהות חזקה זו, 'חזקה דהשתא' האריכו הפוסקים, ואמ"ל. [3] ראה כתובות ע"ו א' המחליף, פרה בחמור ושם ע"ו ב' אמר שמואל כל שנולד ברשותו עליו הראיה, סי' רכ"ד סעיף א'. [4] חולין נ' ב', סי' רכ"ד סעיף ב', ר"ב סעיף י"א. [5] ב"מ ק' א', במחליף פרה בחמור ועומד באגם. [6] ב"מ ק' א', סי' רכ"ג סעיף א', כרבנן דבממון המוטל בספק הממע"ה ולא כסומכוס שסובר שחולקין, וכתב בקונטרס הספיקות כלל א' א' דכן פסקו רוב ראשונים וכל האחרונים ולא כרשב"ם

(המשך בעמוד ב)



נאמנות על ממון של אחר

שאלה:

במחנה הקיץ, ראיתי את האופניים החשמליים של ידידי, ראובן. רציתי לרכב עליהם, אך ידעתי הדין ששואל שלא מדעת - גולן, ולכן חיפשתי את ראובן, כדי לבקש את רשותו.

שמעון, שראה אותי מחפש את ראובן, אמר לי שראובן אמר לו בפירוש שהוא מרשה לי להשתמש באופניים.

סמכתי על דבריו של שמעון, ונסעתי באופניים, אך לפתע אירע תקר (פנצ'ר, Flat tire) באחד הגלגלים. כשהחזרתי את האופניים לראובן, הוא טען שכלל לא אמר לשמעון שהוא מרשה לי לרכב על האופניים, ולפיכך הוא תובע שאשלם על תיקון התקר.

תשובה:

יש כאן שני נידונים: הראשון, האם היה מותר לך לסמוך על שמעון ולהשתמש באופניים. והשני, באופן שהנידון הוא על תשלומים, כמו במקרה שלנו, שאם האמת כדברי שמעון, אתה פטור מלשלם (שהרי תקר בגלגל הוא 'מתה מחמת מלאכה', ששואל פטור עליה, כמבואר בס' שם סעי' א), האם שמעון נאמן או לא.

לגבי הנידון הראשון, אף שכלל ידוע הוא שאין עד אחד נאמן בממונות, מכל מקום זה רק כאשר הנידון הוא על עצם הבעלות, למי שייך חפץ פלוני. אך באופן שהנידון הוא על רק רשות שימוש, וגוף הבעלות אין בה ספק, הרי זה נידון באיסור 'לא תגזול' גרידא, ועד אחד נאמן בזה כמו בשאר איסורים, ויכול לסמוך על דבריו אפילו בשימוש המְכֻלָּה את החפץ (חידושי רבי דוב לנדו, ב"ב נו).

ומאחר שנתבאר שמן הדין היה מותר לסמוך על דבריו של שמעון [באופן שנראה כאומר אמת], אזי יש כמה חילוקי דין לגבי חיוב התשלומים:

אם האופניים היו תחת ידיו של שמעון, אזי כיון ששמעון היה נאמן לומר ששאל או שכר אותם מראובן, נאמן גם לומר שראובן הרשה להשתמש בהם, ואף שראובן מכחישו, שמעון נאמן (נתה"מ סי' מב ס"ק י, וסי' ע"ב ס"ק מז, ועי' קצה"ח סי' מב ס"ק ב).

אם התברר שראובן השאיל את האופנים לשמעון, אך לא הרשהו להשאיל לאחרים,

הרי אף שאין השואל רשאי להשאיל (סי' שב סעי' א), מכל מקום בדיעבד אם עבר והשאיל, אין השואל השני גולן, אלא שואל, ואם מתה מחמת מלאכה - גם הוא פטור מלשלם (עי' שו"ת הרשב"א הובא ב"י סי' שמב, שו"ע הרב הל' שאלה סעי' ד, ש"ך סי' עב ס"ק קמ, ומחנה אפרים שכירות סי' יט. אבל עי' פרי מגדים הובא בביאור הלכה סי' תרלו סעי' ב ד"ה ואם, ואבני מילואים סי' כח ס"ק ט), וכל זה כשידוע בעדים שאכן מתה מחמת מלאכה, אך השואל השני אינו נאמן על כך אפילו בשבועה, שהרי לא האמינוהו הבעלים על עצמם (ואם אין עדים על כך, השואל הראשון צריך לשלם לבעלים, אך השואל השני נשבע לשואל הראשון, ונפטר. אורים סי' עב ס"ק כז).

ואם האופניים כלל לא היו ביד שמעון, אזי ראובן נאמן בטענתו, שהרי החפץ בחזקתו, ושמעון אינו נאמן להפקיע מרשותו. אלא שלמרות שנמצא שהשואל השתמש שלא ברשות, מכל מקום הוא אנוס בדבר, שהרי היה מותר לו לסמוך על דבריו של שמעון, כפי שנתבאר לעיל, ולכן דינו כמי שנהנה מממון של חבירו, שחייב לשלם כפי שנהנה (קצה"ח סי' עב ס"ק לה, ע"פ הא דס"י שמתא סעי' ד, ועיין שער משפט סי' עב ס"ק לא, וחוו"ת דעת סי' קעז ס"ק כז), אך אם הזיק בלא שנהנה מזה - הוא פטור מלשלם (נתה"מ סי' רלב ס"ק ה, דלא כהגהות אמרי ברוך על הקצות הנ"ל).

המבואר מכל זה, שאתה פטור מלשלם על התקר שאירע בגלגל.

המשך הערות מפסקי דינים

ב"ב ס"ג א' ד"ה תנו, שכתב שהלכתא כסומכוס, אכן הנוס' ב"מ ק' א' ד"ה הא, כתבו מרבינו שמואל דבמחוק מודה סומכוס דהממע"ה, וכ"כ הגר"א שם ס"ק א' לדעת הרמב"ם שם סעיף ב', ועיין בטור"ז שם סעיף א' בדעת הרמב"ם. [7] עיין רש"י ב"מ ב' ד"ה עליו. [8] ב"ק מ"ו ב', ועיין רש"י גיטין מ"ח ב' ד"ה המוציא, שהגלמד מהפסוק הוא דאורייתא, ובמפרשי הש"ס שם תמהו דהא במסקנא המקור מסברא דמאן וכאבי וכו', ועיין בשערי תורה ח"ב כלל י"ג פרט א' שהביא דברי המפרשים שכתבו ליישב דאף שסברא דאורייתא אפשר שצריך הפסוק דליתא לסומכוס או בב"י ושמואל או נגד חזקת ממון, ולאחר שדן בדבריהם נשאר בצ"ע, אך עיין הערה 6 מהגר"א דלפי הרמב"ם בזה אף סומכוס מודה. [9] קונטרס הספיקות כלל א' אות ח, ועי' שער ישר שער ה' פרק א' בביאור דבריו, (אבל בפרק ח' כתב השערי ישר דאף אם אין מוציאים מידו עצם הממון אינו שלו ורק להשתמשו נחשב שלו). [10] ראה שם כלל ב' אות א' דלפי הרמב"ם הל' בכורות פרק ב' הל' ו' אין מוציאים מידו ושאר הראשונים בסוגיא ב"מ ו' ב' מוציאים מידו. [11] קונטרס הספיקות שם אות ח'. ולפי"י י"ל שכונת רש"י גיטין מ"ח ב' (עיין הערה 8) שנצרך פסוק לגוף הדין שהחזקת הדבר ברשותו להחשיב שלו, ולא רק מסברת דמאן דכאיב וכו' שבזה נשאר שלו רק מצד הספק דמאי חזית וכדפירש החת"ס אה"ע סי' פ' ד"ה חוקה, הסברא מאן דכאיב, אבל מלימוד הפסוק קבעה התורה שמוציאים מהתופס וממילא נעשה המחזיק לבעלים וממילא שלו הוא לקיים המצוה שבעיני' לכם, ודו"ק, ועיין שו"ת רמ"ע מפאנו סי' פ' שהממע"ה נותן למחזיק בעלות מגורה, אכן עיין באמרי בינה הל' י"ט סי' כ"א אות ד' ז' שדן בדברי השו"ת חמדת שלמה ח"י סי' י' (ואי"ח סי' א' וסי' ב' בתשובה מהנהגות בזה) ואכמ"ל. [12] סי' רמ"א כ"ה סעיף ב' ובגר"א שם אות ט"ז ובלקוט.

מעשה שהיה



ואם כן, כאן שר' גבריאל נמצא שקרן על פי הודאתו שלו, הרי החוזק כפרן על חוב זה, ומכאן ואילך אינו נאמן לטעון שפרע את החוב, אלא אם יביא ראיה לכך.

(ב) מבואר בגמרא (ב"ק קה. ב"מ טו.) שהחייב לחבירו ממון, 'משעמד בדין' ונתחייב לו על פי בית דין - הרי זה כמלוה בשטר, שהתובע יכול לגבות אף מנכסי הלקוחות. אך מאידך מצינו (ב"מ ז.), שגם אחר פסק של בית הדין, הנתבע נאמן לטעון שפרע ושילם את חובו שפסקו עליו בית הדין. וקשה, הלא כשיש על אדם חוב בשטר, אינו נאמן לטעון כנגדו 'פרעתי' בלא ראיה (ב"ב ע. שבויעת מא. ח"מ סי' פב ס"ב), ומדוע כנגד פסק דין הוא כן נאמן, הלא כאמור פסק דין דינו כשטר.

על קושיה זו נאמרו בראשונים כמה תירוצים: הרי"ף תירץ, שדוקא בשטר תוקף של פסק דין דינו כשטר, והיינו כגון שהנתבע סירב לבא לדון לפניהם, והם שלחו והביאוהו, אך אם הנתבע הגיע מעצמו והודה בפניהם, אין למעשה זה תוקף פסק דין, אלא כהוראה בעלמא, ולכן נאמן לומר פרעתי (וכעין זה כתב הרמב"ם טו"כ פ"ז ה"ה. ראה ש"ך סי' עט סק"ט). ה"ר"א (סי' מב) תירץ, שפסק דין נחשב כשטר רק לגבי גבות בו מהלקוחות, אך לא לגבי טענת פרעתי. ורבו חננאל (ע"פ הרשב"א שם טו.) תירץ, שדוקא כשכתבו לו ב"ד את הפסק, זה נחשב כשטר, אך אם רק אמרו את פסק הדין בפיה, הנתבע נאמן לטעון פרעתי (והמדריך רמז רנ הביא שנחלקו הראב"ה ומהר"ם מרוטנבורג, אם אפשר לטעון פרעתי נגד פסק דין בכתב).

למעשה, השו"ע (סי' לט ס"י) פסק שאם בית הדין כתבו את הפסק, אין הנתבע נאמן לומר פרעתי. אך הרמ"א (שם) הביא את החולקים וסוברים שנאמן לטעון פרעתי אף כנגד פסק דין בכתב. והש"ך (סי' לא) כתב שאף הכרעת הרמ"א היא כדעת השו"ע, שאין נאמן נגד פסק דין בכתב, וכתב שכן הוא מנהג כל המקומות שראה.

ואם כן, כיום שכל בתי הדין נותנים את פסק הדין בכתב, הן לתובע והן לנתבע, הרי ידע הנתבע שיש עליו פסק דין בכתב, ואינו נאמן לומר שפרע בלא ראיה (ובפרט בימינו, שחוקמים על שטר בורות, הרי זה עצמו כאילו יש שטר עליו. שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' רל. אמנם ראה בספר 'סדר הדין', פ"ח הערה קכד שפקק אם כיום יש דין 'שטר' לפסק דין, שהרי אין מחזירים אותו לנתבע כשפורע. אך מ"מ מצדד שאין אדם נאמן נגד פסק דין, בפרט בסכום כזה, ובפרט שכן הוא בדיניהם, שאין הנתבע נאמן שפרע בלא ראיה, וה"ז כאילו אמרו לו ב"ד לא תפרע בלא ראיה).

יצא לאור ספרו החשוב של סגור הרב חיים קאהן שליט"א
אב"ד בר"צ עץ חיים ודיין קול קול ישרון

ספר דיני משפמ

בזמנו עיקר דיון הספר (דיון משפמ) ערוכים וסודרים בספר בורה לצד סדר נושאים, המנשים כפסיקה הלכה למעשה בדין סמוכות חזק בין סקורות הדין. הספר עוסק בגישא חזק ויחידים לכל אדם והפך ללימוד על מנת לעשות ולהגות על פי דין וזוהו בסקיעות אלו.

מקורות והלכה הנושאים בספר הינם כלי עזר ללימוד וזוהו הוראה, והדפוס לוחית על עיקרי הסוגיות בדין נוסף א"כ"א דהלכא.

072-2441670 | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע | יזר"ע

- רכיב שלא בא לרעול
- חזקת פסוק - דינא דמלכותא
- ארס המדיק ופסוק המדיק
- חובל - גניבה וזליה
- ספק והסברת כפ"ש
- בעלות וקנין - אכירה - הפקר
- הסבת גבול - ירושה - סנינים
- ספק ומספר - ספק טעית
- אונאה ובריות ומסקנות
- אונאת הרבנים

© כל הזכויות שמורות לBAH מכון לחושן משפט ובית הוראה עץ חיים

הדפסה והפצה ע"י הוצאה לאור צוף - נתן פלדמן
מלפון: 02-6504055 | זוא"ז: zuf@zuf.co.il

הפצה | הדפסה | עימוד | הגהה | עריכה | הקלדה

לקבלת הגיליון במייל:
mm@businesshalacha.com

לדיני תורה, שאלות בדיני ממונות, ריבית, צוואות, דיני מקח וממכר בשבת ויו"ט או לכל ענין הקשור לגיליון אפשר להתקשר:

BHI | 1937 Ocean Avenue | Brooklyn, NY 11230 | 877-845-8455
| ask@businesshalacha.com | www.businesshalacha.com

בנותיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

פרשת וישב

פל"ז פ"ב ויבא יוסף את דבתם וכו' אל אביהם'
בהסבר האחרונים במחלוקת יוסף והשבטים האם הי' דינם כישראל גם לקולא
פל"ח פ"א ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה וכו' עד יגדל שלה'
בהסבר האחרונים שהטעם בזה הוא משום שבמקום מצות יבום לא חיישין לקטלנית

שבני נח נצטוו על הנחירה זהו כדי להוציא מידי אבר מן החי אבל אין דין נחירה בדווקא וכל בהמה מתה מותרת, וכן מפורש בדברי התורא"ש בחולין (שם) וז"ל בד"ה כמאן וכו' אי נמי בית השחיטה היינו נחירה שנצטוו בני נח על הנחירה שלא לאכול אבר מן החי עכ"ל.

ה) אמנם יש מאחרונים (מהרי"ן חיות חולין לג. נאות יעקב סי' ו' הגר"י פערלא בביאור לרס"ג מילואים סי' ח' ועי' קה"י חולין סי' ט') שפ"י בדברי התוס' שקודם מתן תורה היה דין נחירה והי' איסור באכילת נבילה לבני נח, והמקור לזה ממדרש פסיקתא דרב כהנא (פ' נח פ"ט ט"ג) כל רמש אשר הוא חי לכם יהי לאכלה חי ולא מת (הובא בספר עשרה מאמרות להרמ"ע מפאנו מאמר חיקור הדין פכ"א) ועי' בנאות יעקב שמפרש בזה שדוקא קודם מתן תורה היה דין נחירה לבני נח משום הכלל של הגמ' בסנהדרין (נט) שכל מצווה שנאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח ולכן נחירה שלא נשנית בסיני הוי רק לישראל לאחר מתן תורה, אבל קודם מתן תורה הי' גם לבני נח (עפ"י דברי רש"י בסנהדרין שם ד"ה לזה ולזה ע"ש), ומה שנצטוו בני ישראל על השחיטה לא חשיב נשנית בסיני משום שבשחיטה יש דינים אחרים ע"ש.

ו) ויל"ע לפי האחרונים הנ"ל בדברי תוס' בחולין שקודם מתן תורה היה חיוב נחירה גם לבני נח א"כ לכאורה יוצא שהיה היתר בבשר בהמה מפרכסת גם לבני נח שהרי גם לבני נח יש מתיר של נחירה בבהמה, אמנם יתכן שדווקא בשחיטה יש היתר בבהמה מפרכסת ולא בנחירה, וכן יש לדון לדעת ר' עקיבא (חולין יז). שבזמן המדבר היה היתר בבשר נחירה האם יש היתר גם במפרכסת, והנה יש באחרונים שנחלקו בזה (הובא בספר שחיטת חולין) לגבי עוף למ"ד שאין שחיטה לעוף מן התורה וצריך נחירה האם יש היתר במפרכסת כמו בכל שחיטה או לא, שדעת הפלתי בסי' כ"ז ס"ק ב' שלמ"ד אין שחיטה לעוף מן התורה אין היתר במפרכסת ולא סגי בנחירה,

ז) אמנם התפארת ישראל בטהרות פ"א מ"ג מביא מהגרעק"א שלמ"ד אין שחיטה לעוף מהתורה אז הנחירה מועילה כמו שחיטה ויש היתר מפרכסת, וסברת הגרעק"א שכמו שע"י השחיטה נחשבת הבהמה כמתה

א) פל"ז פ"ב ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם. ועי' בפרש"י וז"ל כל רעה שהי' רואה באחיו בני לאה הי' מגיד לאביו היו אוכלים אבר מן החי, וכו' עכ"ל, ועי' מש"כ המשנה למלך בריש ספרו פרשת דרכים לדון האם האבות יצאו מכלל בני נח והיה דינם כישראל גם לקולא, וכתב לפרש שבזה היה מחלוקת יוסף והשבטים, שמפורש במדרש שיוסף חשש על השבטים שאוכלים אבר מן החי. ופי' הפרשת דרכים שהיה זה לאחר שחיטה בזמן שהבהמה מפרכסת שמותר לישראל לחתוך בשר מהבהמה משום שע"י השחיטה אי"ז אבר מן החי (ולאוכלה אחרי שתצא נפשה, דכל זמן שהבהמה חי יש איסור משום לא תאכלו על הדם) ואסורה לבני נח לעולם משום אבר מן החי שלבני נח אין דין שחיטה. (וגם לשיטות שבהמה שחוטה מפרכסת מותרת גם לבני נח זהו רק לאחר מתן תורה שנתחדש דין שחיטה) ולכן יוסף סבר שדינם כישראל רק לחומרא ואסורים בבהמה מפרכסת משא"כ שאר השבטים סברו שיש להם דין ישראל גם לקולא ולכן יש להם היתר אכילה בבהמה מפרכסת ע"ש.

ב) ולכאורה יל"ע בזה לפי דברי התוס' בחולין (צא). בהסבר דברי הגמרא אמר רבי יוסי ברבי חנינא מאי דכתיב (בראשית פמ"ג פט"ז) וטבוח טבח והכן, טבוח טבח פרע להן בית השחיטה והכן טול גיד הנשה בפניהם כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח. ועי' בתוס' (שם) שהקשו בזה וז"ל וא"ת דילמא לא נאסר ואפילו הכי היו מקיימים כמו שחיטה דאמר להן פרע להן בית השחיטה, ויש לומר מדקאמר והכן משמע דבלאו הכי לא משתרי, אי נמי פרע להן בית השחיטה היינו נחירה שנצטוו על הנחירה עכ"ל.

ג) ועי' משה"ק הגרעק"א וז"ל לא זכיתי להבין דבריהם היכן מצינו כן, הא נצטוו רק על אבר מן החי אבל במתה מאלי' מה חיוב יש לבני נח עכ"ל וכן הקשה הרש"ש וז"ל תימה דלא מצינו לשום מאן דאמר וכו' דליחשב זה במצוות בני נח, והלא מקרא מפורש (דברים יד' כא) גבי נבילה לגר אשר בשערך תתנינה ואכלה או מכור לנכרי וכו' עכ"ל.

ד) ויש שפ"י בביאור דברי התוס' שהכוונה בדבריהם

ג) ועל מש"כ הנודע ביהודה לפרש שביבם קטן יש חשש שמא ימצא סריס ולכן אינו יכול לייבם כשיש איסור של הוחזקה קטלנית וז"ל ולדידי ניחא דזה פשוט שבאיסור אזלינן בתר רובא ובסכנה לא אזלינן בתר רובא וכו' ולדעת ר' מאיר דחייש למיעוטא קטן איסור לייבם שמא ימצא סריס (יבמות ס"א), אלא דקיי"ל כרבנן דאזלינן בתר רובא, ובעובדא דתמר שהיה שלה קטן נזדמנו שניהם איסור וסכנה וחדא תליא באידך אם הוא סריס אין כאן מצות יבום ויש כאן איסור אשת אח, ואם אינו סריס יש כאן מצות יבום וממילא ליכא סכנתא, והורה יהודה כהלכה שצריכה להמתין עד יגדל שלה לדעת שאינו סריס, וכו' עכ"ל מבואר בדברי הנודע ביהודה שס"ל שלולי חשש סריס אז גם ביבם קטן נחשב היבום מעשה מצוה ואין חוששין לקטלנית דשומר מצוה לא ידע דבר רע, ורק משום חשש סריס צריכים להמתין שיהי היבם גדול.

ד) ועל בספר זהב משבא (מהגאון רבי משה שמואל שפירא זצ"ל) שמביא בשם מרן הגרי"ז את ההסבר הנ"ל שיהודה אמר להמתין שיגדיל שלה משום שאין חוששין לקטלנית במקום יבום, והקשה בזה מדוע ביבם קטן חוששין לאיסור קטלנית הרי קיום מצות יבום יש גם ביבם קטן, דזהו הדין שיבם קטן שבא על יבמתו תגדלנו (יבמות קי"א). (וביחוד לשיטת רש"י בקידושין (יט). שמדאורייתא יבם קטן קונה את היבמה ואינה צריכה חליצה ופוטרת צרתה רק שיש מיעוט אשת איש פרט לאשת קטן שאין חייבין עלי' מיתה, א"כ מדוע חוששין לקטלנית ביבם קטן).

ה) ותל' בזה שאע"פ שיש קיום מצות יבום גם ביבם קטן מ"מ לא נחשב שהקטן קיים המצוה אלא שנתקיימה המצוה, וכמו שכתב בספר ח' רבנו חיים על הרמב"ם בהל' קרבן פסח פ"ה ה"ז לגבי קטן שהגדיל קודם פסח שני שחייב בפסח שני אבל אם הקריבו עליו פסח ראשון פטור מפסח שני ופ' בזה הגר"ח שהטעם בזה שמכיון שקטן שייך בהקרבת הקרבן ונמנה עליו אז גם אין לקטן קיום מצוה דקרבן פסח מ"מ מכיון ששייך בקרבן ונמנה עליו אז נתקיימה המצוה ממילא לכן נפטר מפסח שני, כמו כן ביבם קטן הוי קיום מצות יבום לחוד ולא הוי כמו שאר מצוות שיש קיום מצוה לגברא, ורק כשיש קיום מצוה לגברא לא חוששים לסכנה לכן אין היתר יבום לייבם קטן כשיש חשש קטלנית, וע"ש שדן לדברי תוס' ביבמות (ג) שהיתר איסור אשת אח ביבום הוא משום עשה דוחה מדוע יש היתר ליבם קטן ע"ש. (וע"ע בקובץ הערות בסוף סי' ט' שגם אם עיקר ההיתר הוא משום דחי' מ"מ יש בזה היתר כללי, כמו שמבואר בשיטת ר"ת במנחות (מ) תוד"ה תכלת, שכלאים בציצת מותר גם בלילה וגם בנשים אע"פ שיסוד ההיתר הוא משום עדל"ת ע"ש).

ו) אמנם יתכן לפרש באופן אחר, דהנה הרמב"ן ביבמות

והבשר הוי כמונח בדיקולא, הוא הדין ע"י נחירה ע"ש. א"כ צ"ב בפ' הפרשת דרכים שנידון דיוסף והשבטים היה בבהמה מפרכסת שיוסף סבר שדינם כישאל רק לחומרא ולכן יש איסור מפרכסת, הרי גם ע"י נחירה יש היתר במפרכסת וגם לבני נח היה חיוב נחירה לדברי התוס' בחולין.

ח) ויתכן ליישב בזה ע"פ הפ' השני שהביא הפרשת דרכים בשם המהר"ש יפה, שמחלוקת יוסף והשבטים היה לגבי בן פקועה שאינו טעון שחיטה דילפי' כל בבהמה תאכלו שהעובר נותר בשחיטת אמו שזהו היתר שנאמר לישראל ולא לבני נח, וא"כ גם לשיטות שהיה חיוב נחירה לבני נח ונחירה מועילה להתיר מפרכסת, מ"מ אין היתר לבני נח בבן פקועה דדוקא לגבי היתר מפרכסת בזה מועיל נחירה להחשיב הבהמה כמתה והבשר הוי כמונח בדיקולא, משא"כ בהיתר דבן פקועה לכו"ע זהו רק בשחיטה ולא בנחירה, ובזה היה הנידון של היוסף והשבטים האם דינם כישאל לקולא להיתר בן פקעה.

ט) ויש להביא ראי' לזה מש"כ הפרמ"ג יו"ד סי' י"ג ס"ק ג' לדון לפי ההלכה שיש היתר בבהמה שחוטת מפרכסת גם לבני נח משום דליכא מידי דשרי לישראל ואסור לעכו"ם, האם יש היתר לבן נח בבן פקועה דיתכן שדווקא בהיתר מפרכסת שזהו משום שע"י השחיטה הוי הבהמה כמתה והבשר כמונח בדיקולא בזה יש היתר גם לבני נח, משא"כ בהיתר דבן פקועה שזהו גזה"כ לגבי ישראל לא יהי היתר לבן נח ע"ש.

פ"ח פ"א ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה וכו' עד יגדל שלה'

בהסבר האחרונים שהטעם בזה הוא משום שבמקום מצות יבום לא חיישין לקטלנית

א) ויאמר יהודה לתמר כלתו שבי אלמנה בית אביך עד יגדל שלה בני כי אמר פן ימות גם הוא כאחיו ופרש"י בד"ה כי אמר וז"ל כלומר דוחה היה אותה בקש שלא היה בדעתו להשיאה לו, ובד"ה כי אמר פן ימות וז"ל מוחזקת היא שימותו אנשי' עכ"ל מבואר בדברי רש"י שיהודה חשש מאיסור קטלנית ולכן לא היה בדעתו להשיאה גם כשיגדיל שלה.

ב) ועל מש"כ בזה האחרונים (נודע ביהודה אבה"ז ס"ו ובעונג יו"ט סי' קע"ט ובחי' הגרי"ז עה"ת) שיתכן לפרש באופן אחר שמתני שיגדיל שלה היתה תמר מותרת משום שכל הדין שהוחזקה קטלנית אסורה לינשא, זהו דווקא שלא במקום מצות יבום, אבל במקום מצות יבום אין איסור, דשומר מצוה לא ידע דבר רע כמש"כ הכסף משנה בפכ"א מאיסורי ביאה (וע"ע פתחי תשובה אבה"ז ס"ט סק"ד שמביא שיטות בזה) ולכן אמר יהודה עד יגדיל שלה משום שבמקום יבום אין איסור דהוחזקה קטלנית משא"כ ביבם קטן.

בפרק נושאין (צח.) מביא ראי' שאין איסור קרובות ע"י אישות לבני נח, מיהודה שהיה מותר בתמר ולא היה לו איסור של כלתו וז"ל והרי יהודה אמר על תמר צדקה ממני, ואילו היתה אסורה משום כלה אכתי היתה חייבת היא מיתה דעריות, והא דכתיב ולא יסף עוד לדעתה מפני שהיתה זקוקה לשלה וכו' עכ"ל אמנם הרשב"א ביבמות (שם) חולק בזה וכתב שאין להוכיח שאין איסור קרובות ע"י אישות בבני נח מיהודה ותמר מכיון ששם היה היתר מיוחד משום מצות יבום וז"ל מיהו אין תמר ראי' דמותרת היתה ליהודה דבר תורה משום יבמה דקודם התורה היה יבום מותר בקרובים אלא שרצה יהודה לנהוג בה כדרך שצוותה תורה באחים ולא באב שהאח עיקר וכו' ויורה ע"ז בועז וכו' עכ"ל.

ז) וכדברי הרשב"א שהיתר יהודה בתמר היה משום יבום מבואר גם בפ"י החזקוני בבראשית פל"ח פי"ג וז"ל שהרי קודם מתן תורה כל הקרובים מיבמים ואפ"י אביו של מת, וכיון שלא יבם שלה, על יהודה היה לייבם, וכשניתנה תורה נתחדשה הלכה שלא לייבם אלא אחים מן האב ואע"פ כן אם אין אחים נהגו לייבם בקרובים הכשרים לה, ועל כן עשתה {תמר} בהיתר מה שעשתה, כמו שעשה בועז לרות גם לאחר מתן תורה עכ"ל והנה בדברי החזקוני מבואר ג"כ כסברת הרשב"א שהיתר יהודה בתמר היה משום יבום, ויל"ע במאי פליגי הרמב"ן והרשב"א אם היה ליהודה היתר בתמר משום מצות יבום.

ח) ועי' מש"כ בקובץ הערות סי' ט' ס"ק ז' לפרש בזה, שנחלקו הראשונים האם יש היתר אש"א במקום יבום גם בלי מצוה, שהרשב"א סובר שהיתר אשת אח ביבום זהו גם שלא במקום מצוה ולכן גם קודם מתן תורה שלא היה ציווי ומצוות יבום מ"מ בשביל קיום היבום הותר איסור קרובה שהיא גורמת את סיבת היבום, (ושמעתי מאבי הגאון שליט"א שאולי יתכן לפי זה לתרץ בדוחק את דברי המהרש"א ביבמות (עז) שכתב לפרש מדוע דואג וסיעתו רצו לאסור מואבית ולא הוכיחו מבעוז שהיה שופט ישראל ונשא את רות שאין איסור במואבית, וכן איך אמר הגואל לבעוז שאינו רוצה לגאול פן אשחית את נחלתי ופרש"י לתת פגם בזרעו שנאמר לא יבא מואבי וכו' היאך מלאו לבו לדבר כן בפני בועז שהיה שופט בימיו והוא התירה בפניו כמ"ש ביום קנותך וגו' אשת המת קני' להקים שם המת וכו', וכן קשה שהיה חושש על פגם זרעו ולמה לא חש על האיסור עצמו בכל ביאה וביאה, ות"י המהרש"א שאצל רות היה דרך יבום, ממילא יש היתר משום עדל"ת ובאותו הזמן לא גזרו ביאה ראשונה אטו ביאה שני' וז"ל והותר לו ביאה ראשונה במצוות יבום דעשה דוחה ל"ת וכמו שכתבו המפרשים דדין יבום נהגו אז גם בקרובים וכו' ועל כן לא תלה הגואל את דעתו דמואבית אסורה לדחות היבום משום איסור ביאה דעשה דיבום דוחה ל"ת דמואבית, אבל תלה הדבר על פגם הזרע דהולכין אחר הפסול וכו' עכ"ל, וצ"ע שהרי אין עשה ביבום של קרובים, ולדברי

הקובץ הערות שקיום יבום לחוד גם מתיר איסור אש"א, (וזהו גם לשיטות שיסוד היתר אש"א ביבום הוא משום עדל"ת ע"ש) ובפשוטו זהו רק באיסור אש"א שהוא עיקר היבום ולא בשאר חייבי לאוין כגון ממזרת, מ"מ בדוחק אפ"ל שדואג וסיעתו סברו שגם בהיתר דעדל"ת בחייבי לאוין בביאה ראשונה במצוות יבום מותר גם בקיום מעשה יבום לחוד, וכוונת המהרש"א עדל"ת שזהו עיקר ההיתר דחייבי לאוין במצוות יבום וממילא יהי' היתר גם בקיום מעשה היבום גם בלי מצוה.)

ט) משא"כ הרמב"ן סובר שרק במקום מצוה הותר איסור אש"א, לכן הרמב"ן אינו יכול לפרש שהיתר של יהודה בתמר היה משום יבום משום שעדין לא היה מצוה ביבום ועל כרחק ממה שהיה היתר ליהודה בתמר מוכח שאין איסור קרובות שע"י אישות בבני נח ע"ש. ועי' מש"כ הגר"א יפהן זצ"ל בהערות בח"י הריטב"א (שם) הערה 42 פי' אחר בדברי הרשב"א, שדעת הרשב"א שהיה ציווי ליבום גם קודם מתן תורה כמו שכתבו רבותינו בעלי התוס' במושב זקנים (בראשית פל"ח פכ"ד) ע"ש.

י) והנה לפי דברי הקובץ הערות שקודם מתן תורה לא היה מצות יבום אלא קיום ענין יבום דהיינו הקמת שם למת א"כ אפשר לפרש שמשום הכי ליכא יבום בקטן והיה צורך שיגדיל שלה, משום שקטן אינו מוליד או אינו מצוי שיוליד כמו שמפורש בסנהדרין (סט.) לגבי גזל הגר שדווקא איש אתה צריך לחזר עליו אם יש לו גואלין אבל קטן אין אתה צריך לחזר עליו, ונחלקו (שם) בגמרא רבה ורב חסדא, דדעת רבה דקטן אינו מוליד כלל, ולדעת רב חסדא קטן מוליד, ופי' האחרונים שגם לרב חסדא שקטן מוליד מ"מ לא שכיח שמוליד ולכן בגזל הגר בקטן אין צריך לחזר אחריו, וא"כ ליכא ביבום ע"י קטן ענין הקמת שם משו"ה היה צורך שיגדיל שלה שיהי' הקמת שם.

יא) אמנם לאחר מתן תורה שיש מצוה ביבום שייך מצות יבום גם בקטן, כמו שפי' התוס' ביבמות (כ. ד"ה יבא) שדווקא בסריס או באילונית שאינם ראויין לילד לעולם בהם לא שייך יבום אבל קטן וקטנה שיהיו ראויין להוליד אח"כ שייך בהם מצות יבום, וז"ל ואר"י וכו' ולא ממעטינן אלא אילונית וסריס שאינם ראויים לילד לעולם וכו' דאל"כ תיקשה היאך קטנה מתייבמת לרבנן וגם לר' מאיר היתה מתייבמת אי לא חששא דשמא תמצא אילונית וכו' עכ"ל אבל קודם מתן תורה שלא היה ציווי על יבום אלא קיום ענין יבום דהקמת שם בזה צריך שיהי' היבם גדול שראוי להוליד ולכן היה צורך שיגדיל שלה, (ומה שמבואר בגמרא בסנהדרין (שם) שדורות הראשונים הולידו כבר בגיל שמונה ע"ש בתוס' ד"ה בידוע שבדורות הראשונים היה גדלות קודם ע"ש).

להערות ולתגובות:

ach0504104256@gmail.com

ידיעות חדשות בענין 'תורה לשמה' ממוזן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל

נמסרו לתועלת הרבים ע"י מקורבו של מוזן זצ"ל, הרה"ג ר' משה סחייק שליט"א

מתוך חיבורו החדש "קנייני תורה"

וכן משמע בעוד מקומות בדברי הגר"א:

אבן שלמה [פרק ח' אות ד']: "החכם נהנה בשעת לימודו - במה שמקיים מצות בוראו".

ספר "שנות אליהו" [על הגמ' - גדול הנהנה מיגיעו, יותר מירא שמים ברכות, דף ח' ע"א]. וז"ל הגר"א שם: "ולומד לש"ש - שהשי"ת ציוה אותו ללמוד".

ספר "שנות אליהו" [על הגמ' - גדול הנהנה מיגיעו, יותר מירא שמים ברכות, דף ח' ע"א]. וז"ל הגר"א שם: "ולומד לש"ש - שהשי"ת ציוה אותו ללמוד".

גם בפירושו הגר"א על משלי [פ' לא פס' ל] הביא הגר"א פשוט זהה.

טעם הקושי בדבר

שאלו את רבינו: ללמוד לשמה - "כי הקב"ה ציוה" - לכאורה לא צריך להיות כל כך קשה להגיע לכך?

ענה: צריך לדעת כי כוונה זו היא דבר קשה מאוד, וכמעט ולא שייך להגיע אליה במציאות, ורק בודדים בודדים לומדים לשמה. והסיבה היא שבדרך כלל מערבים בלימוד נגיעות כגון: כבוד, כסף וכו', וכן צריך שלימודו יהיה בחתירה מתמדת למצוא את האמת, והרבה פעמים דבר זה לוקה בחסר.

וכן הרי העולם אומרים [מובא בשם הרב חיים ויטאל] שאם אחד אומר שלומד תורה לשמה, התנא רבי מאיר מכחיש אותו, כי התנא רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לכל כך הרבה דברים, זוכה בממשלה ועוד כל מיני דברים, ורואים שלא כל אחד יש לו מדרגה הזאת, בהכרח שהוא לא לומד לשמה.

יש דרגות בלשמה

הגר"א ברסלוער שליט"א ראש הכוללים בנוף כנרת פוריה טבריה, הביא לפני שנים רבות עוד בהיותו אברך צעיר קמי ראש הישיבה את דברי הגר"ח מוואלז'ין זצ"ל וז"ל: גילה רבינו דרך סוד ליקח עצה מן התורה, והיינו שילמד בחשק רב, עד שידמה לו כלומד לשמה, ואז לחשוב על המבוקש אם לעשות או לאו, וכפי שיעלה על הדעת אז כן יעשה, וזו היא עצת התורה עכ"ל. ושאלו הכיצד ניתן לעשות זאת, היאך ניתן להגיע לזכות לעצת התורה, והרי נדרש שם לימוד 'לשמה'. וענה לו רבינו: הרי אתה אברך; אברך שלומד בכולל, לשם מה הוא לומד, וכי בכולל מקבלים כבוד, וכי מקבלים שם כסף רב - לימוד כזה מקרי לשמה.

עברו כעשרים שנה והגרא"ב שליט"א זכה להיות ממשותפי השיעורים בבית רבינו בשיעור נפש החיים, כאשר הגיע מוזן במהלך הלימוד להגדרה המובאת למעלה שרק בודדים בדור לומדים לשמה כגון החזו"א, עורר הגרא"ב שליט"א ושאל על

בעולם הישיבות מקובל הגדר של לימוד תורה לשמה כפי שהביא הגר"ח מוולז'ין בספרו נפש החיים "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול" [יפורט לקמן].

במאמר זה נביא מדברי מוזן בעל אילת השחר זצוק"ל הדין בדבר האם אכן זו השיטה היחידה ללימוד לשמה. מה מקובל מדורות עברו, ועל הצד שיש שיטה אחרת, האם חולקת עליה.

נקדים: מהזמן שבו קם האדם לעבודת בוראו הרי הוא מתפלל ומייחל להגיע ללימוד תורה לשמה, כפי שמתחיל יומו בברכות השחר "אקב"ו לעסוק בדברי תורה וכו', ונהיה אנחנו וצאצאינו, וכו' ולומדי תורתך לשמה".

נמצא שלא מדובר רק מי שתורתו אומנותו, אלא חיי כל יהודי ויהודי סובבים הענין של הלימוד לשמה, ולפיכך הידיעה מהי אותו "לשמה" מקבלת חשיבות יתירה.

בספר קנייני תורה מתורת מוזן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שיצא לאחרונה מתגלות ידיעות חדשות בענין תורה לשמה.

ביאר בעל אילת השחר שבלימוד תורה לשמה יש שתי שיטות: הראשונה שיטת הגר"א ללמוד כי ה' ציוה. השיטה השנייה היא שיטת הגר"ח האמורה.

פעמים רבות אמר רבינו יסוד זה, ואמר שהדברים כתובים בספר אבן שלמה.

והדגיש **שאמנם יש כאן שתי הגדרות, אך אין סתירה בין השיטות**, ושכך מסתבר שלא חלק בעל נפש החיים על רבו הגר"א, אלא שהביא דרגה נוספת של לימוד לשמה.

וכוונת "נפש החיים", שאם לא כיון את הכוונה הפשטית כהגר"א, אלא לומד ע"מ לידע ולהבין וכו', גם זה מקרי לומד לשמה. וכן מסתבר שהגר"ח מוולז'ין הציע את הדברים ודן בהם בפני רבו הגר"א.

החילוק בין שיטת הגר"ח מוולז'ין לשיטת הגר"א

הגר"ח מוולז'ין (נפ"ח ד, ג) מפרש שתורה לשמה הכוונה, "לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול" וכדברי הרא"ש בנדרים על הגמרא "עשה דברים לשם פעלם, ודבר בהן לשמם".

ואילו מהגר"א משמע: **ללמוד כי הקב"ה ציוה**, ומקור הדברים ספר אבן שלמה. וז"ל:

אבן שלמה [פרק ח' אות ט"ו] בענין שלש מיני מעשים ללומדים:

הלומד בשביל פניות. הלומד בשביל למצוא חן בעיני בוראו. והדרגה הגבוהה מכולם, **ללמוד "כאשר ציונו לשמור ולעשות, ולא לשום פניה כלל"**.

א) כתב הגר"א ג' דרגות בלימוד לשמה עיי"ש. בדרגה הב' לכאורה משמע שהגאון כלל בענין הלשמה, מלבד "כי ה' ציוה", גם את יסודו של בעל הנפש החיים גם להיות בקי. אולם כששאלו התלמידים על כך, אמר שתוספת זו לא בשבילכם כלומר שהדברים עמוקים, ולא אבה לבאר יותר. ולמעשה כך גם כתוב שם בהמשך שהדברים עמוקים. אבל לגבי חלק הציטוט שהובא כאן הדומה לנוסח המובא באבן שלמה, הורה לצטט באופן המובא למעלה, וכך עשינו.

הדברים שאמר לו מרן עשרים שנה קודם, ושאל מה החילוק בין הדברים? ואמר שכמדומה שענה לו שיש דרגות בלשמה, כגון ענין מידת החתירה לאמת, והרחיב לספר על החזו"א שהיה בחתירה מתמדת למצוא האמת.

וכדוגמת זה לשמה בעסק הצדקה: אחד בעל צדקה מופלג מאד אמר תוך כדי שיחה לראש הישיבה, שנראה לו שהוא עושה חצי אחוז ממעשי הצדקה שלו - לשמה. אמר לו רבינו: חצי אחוז? הרי זה הרבה מאד!!!

הלימוד בחתירה לאמת - הוספה

מלבד ה'לשמה' שיש בחתירה לאמת - רק לימוד באופן הזה יכול להפוך את האדם למהות אחרת, רק כך יוכל האדם להגיע להיות בן המעלה. וניתן ללמוד עוד היבט ממעשה החשמונאים, מנקודת הזוּך והאמת של מעשיהם, שהרי היאך הצליחו קומץ אנשים לעשות עשיה כבירה כזו, מעטים שלחמו נגד גוים רבים ועצומים, אלא רואים שאפילו אם רק מעטים, אבל אותם המעטים הם כולו אמת וזוּך לשם שמים, בלי פניות אחרות, אז מתרומם עם ישראל כולו ע"י מעטים אלו, וכמו שהמעטים ניצחו את הגוים הרבים, כך גם ברוחניות זיכו את הרבים, את כל כלל ישראל שיתעלו ויהיו ראויים לגילוי השכינה.

[ומכאן צריך ללמוד] ולהשריש בלבבו את הביקוש להשתדל לעשות כל המעשים באמת, כי רוב האנשים בדרך כלל לדאבונינו ובדורינו בפרט, אין עושים דבר שיהיה בתכלית הזכות בלי עירוב שום כוונות ופניות אחרות, אבל מה שישתדל האדם לעשות הדברים באמת, לשם שמים, להתפלל באמת וכדו', **כמה שיחדיר בעצמו יותר את רגש הביקוש לאמת הרי דבר זה יהפכנו לאיש אחר!!**

ובזמן שמעורב אמת עם שקר, טוב עם רע, זה לא יהפוך את האדם לאיש אחר, אלא ישאר עם כל מגרעותיו הקודמים, כי כדי להיות איש המעלה כפי רצון הקב"ה, צריך לשאוף להחדיר בעצמו לחפש את האמת ורק אותה. ומה שישתדל יותר בין בלימוד תורה, בין בתפילה, ובין במעשה

ב). שכתב החזו"א לאחד מחכמי הדור הקודם וז"ל: "אמנם ברק של יופי הוא לומר... אבל...".

המצוות, יהיה ראוי יותר להפוך את עצמו לאיש המעלה.

צריך לדעת שכל מעשה שיעשה באמת, שוקל יותר מאלפי מעשים שיעשה בעירוב עם לא אמת, והאמת מתבטא בכל המעשים, בין בבין אדם לחברו ובין בשאר מעשי המצוות, בכל צריך האדם להשתדל לראות לעשות המעשים לשם שמים, לשם האמת, ואז יעזרנו ד' נימלא פי תהלתך ח"א עמ' קס"ג].

אי אפשר להגיע לאמת בלי העיון

הוסיף תלמיד רבינו, הגרמ"ב זילברברג שליט"א: אמר לי מרן זללה"ה, עיקר לימוד התורה הוא בעיון, כי אדם חייב ללמוד בין לשמה ובין לא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה, והחיפוש להגיע לאמת הוא אחת הבחינות של לשמה, ואי אפשר להגיע לאמת בלי העיון.

הוספת אחד מגדולי חכמי הדור שליט"א

כאשר הובאו מדברי בעל אילת השחר זללה"ה בענין לימוד תורה לשמה לפני אחד מגדולי חכמי הדור שליט"א הוסיף: בלימוד תורה לשמה יש דרגות, שהרי גם האומר פרשת הקרבנות בתפילה מגיע ללא מאמץ גדול לבחינה מסוימת של לשמה, וכן הלומד דף היומי, לא קשה הדבר עבורו להגיע לדרגה מסוימת של לשמה, כדוגמת אחד בקיום מצות נטילת הד' מינים נוטל הלולב מפני ציווי ה', ואין לו כל כך את הקושי בעשיה לשמה.

עיקר הקושי שיש בענין החתירה לאמת בלימוד לשמה הוא דווקא בת"ח השקועים בעומקה של הסוגיא בעיון, ומחשבים בראשם כל מהלך ומהלך במאמץ ויגיעה, וצריך להיות בכעין ריב עם עצמו כדי להגיע להאמת הצרופה, ועל קושי זה גם כתב החזו"א באיגרת באיגרת ב. ולעיתים מצריך הדבר לחוק מערכה שלמה שעמל ויגע עליה רבות!!

והוסיף אותו אחד מגדולי חכמי הדור שליט"א שמי שהאמת חשובה לו, ולא הולך אחרי ברק החידוש, ומרחק את הלא אמיתי זה קרוב מאוד ללשמה, ויש שמראש כשלומדים לא באים במטרה

לחפש האמת!. וכך גם ביאר בדברי התוס' בכתובות [ס"ג ע"א ד"ה אדעתא דגברא רבה מי נדרת] דכוונת התוס' 'דרך הוא בהולך ללמוד' - שנעשה אדם גדול היא שהולך במטרה לחפש האמת הצרופה, ומי שלא נהיה אדם גדול, משמע שלא הלך במטרה לחפש האמת. וכאמור זה יש בזה גם נסיון גדול, שהרי יכול לסתור מהלך שלם בלימוד בגלל שהוא מחפש את האמת.

וכן שאל הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א את ראש הישיבה: כיצד להתמודד עם תופעה שיש לילדים ובחורים חוסר חשק ללמוד, ומעבר לכך שיש היום מציאות מרה שמתעוררות אצל בחורים וילדים, ואפילו טובים מאוד שאלות באמונה.

השיב לו בשם החזו"א: אם ילמדו תורה באמת, דהיינו שהלימוד יהיה באופן בו מבקשים להגיע לאמיתה של תורה, יגרום לימוד זה שיהיו פחות הרהורי כפירה בעולם. והדגיש שלא דווקא המלמדים, אלא כל יהודי שלומד תורה לאמיתה יגרום שיהיו פחות הרהורי כפירה בעולם. והביא את הגמ' במסכת ברכות דף ס"ג:

"ומשה יקח את האהל ונסה לו מחוץ למחנה, והלא דברים קל וחומר, ומה ארון ה' שלא היה מרוחק אלא שנים עשר מיל אמרה תורה [שמות לג ז] והיה כל מבקש ה' יצא אל אהל מועד, תלמידי חכמים שהולכים מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה על אחת כמה וכמה".

ואותם ת"ח המוזכרים בגמ' שזו דרגה גבוהה מאוד, ומאמץ זה לבקש השם מראה על חתירה לאמת, ומעיד שהם מבקשי אמת. ולמעשה צריך לדעת שרוב האנשים לא ממש מבקשים האמת, אלא "מתנדנדים", [ולהדגיש ולהמחיש זאת עשה כמין תנועת נענוע בידו], דהיינו לא מבקשים בעקביות אמת אלא פעמים רבות מחפשים דבר "מבריק", דבר חידוש וכו', וחיפוש זה מְטַעֵה את האדם מלהיות מחפש האמת.

מילגה לאברכי כולל

בענין אברכי כוללים שמקבלים כסף עבור הלימוד, כיון שלוקח כסף כי צריך שיהיה לו כדי לחיות, אין זה חסרון ב-"לשמה".

ספר "קניני תורה" מתורת מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל המכיל עצות ודרכים להצליח בלימוד ולהתעלות בו ניתן להשיג בחנויות הספרים בעיקר ברשת אור החיים

גנוזות חדשות על גדולי הדורות

שנשמעו מפי מרן רבינו הגדול
הגאון רבי אהרן לייב שטינמן זצוק"ל
בעל 'אילת השחר'
מתפרסם לדגל מלאת חמש שנים להסתלקותו
ב"ד כסליו תשע"ח

זכינו ונעתר לבקשתנו הרה"ג ר' ישראל גולדברג שליט"א, אשר ידיו רב לו במסירת תורתו והנהגותיו של מרן הגראי"ל זצוק"ל לציבור, בסדרה המופלאה "כאיל תערוג", ופתח לנו את אוצרו הטוב - גנוזות חדשות שלא ראו אור בסדרת הספרים - לשמחת לבב תופסי התורה קוראי ה"אוסף".

הגר"ח מבריסק

יחיד הדור

שח רבנו: הגרי"ז הגיע אחרי הפטירה של ר' חיים וראה שידו מונחת על הפיאה שמאלית שבראשו, ויש בזה במקובלים דבר כזה נמצא רק אצל יחיד שבדורו, ולכן כתב על אביו הקדוש.

ושמעתי שהח"ח היה מגיע הרבה פעמים לבריסק לדבר עם הגר"ח וזה לא היתה נסיעה קלה מראדין עד בריסק היו צריכים לנוסע עם עגלה ולא היה פשוט בכלל. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטינמן)

אין זה מעלה לאשה

שח רבנו: פ"א ראה הגר"ח תינוקת, ואמר שרואים בעיניים שלה שהיא חכמנית גדולה, והוסיף אבל דבר זה אינו מעלה לאשה.

גודל היראה

שח רבנו בעניין הרבנות, שבבריסק הגרי"ז ז"ל היה עונה על שאלות בהלכה וכן עונה לשאלות במראות שהגיעו אליו, ולא כפי המפורסם מפיו שלא היה עונה. והרב ז"ל היה גר למעלה והגאון רבי שמחה זליג ז"ל היה גר למטה, ותמיד היה הרב יורד למטה והיו רואים את המראות יחדיו, והרב ז"ל תמיד אסר ואילו ר' שמחה זליג היה מתיר, ואחר תקופה כבר ראה שאין לו למה לבוא, ולכן הפסיק לבוא ולראות במראות.

וכן סיפר על רבי חיים מבריסק שפ"א בדרכו למקווה בעיכ"פ ראה את ר' שמחה זליג עם

כפי שפעם התבטא שמרן הרב שך זצ"ל ביקש שכאשר יקברו אותו יקברו עמו את כל מה שכתבו נגדו, ואמר הגראי"ל זצ"ל שאצל דידיה אף כל בית הקברות לא יספיק לכל מה שכתבו נגדו. וזכה מרן זצ"ל לדורות ישרים ב"ה]

החפץ חיים

זהירות מגזל

שח רבנו: מספרים, שהחפץ חיים זצ"ל לא הי' לו מקום לשים את ספרי ה"משנה ברורה" שלו ובקש ממנהלי הישיבה רשות להניחם במרתף בשכר, הם סרבו לקבל הכסף כי לא השתמשו בין כך במרתף, אבל הוא עמד על דעתו כי לא רצה ליהנות חנם ממזון הישיבה אף שהוא יסדה ועמד בראשה. מזה נראה כיצד הוא הבין מה זה נזק בין אדם לחברו, ואת גדל צדקותו.



הנה מעת שזכינו להוציא בחודש טבת תשע"ח את הספר כאיל תערוג מדברי רבנו הגראי"ל שטינמן זצ"ל ממה שמסר על גדולי הדורות, דברים שקיבל איש מפי איש. והתקבל בחיבה גדולה בכל רחבי עולם התורה.

ומאז קבלנו בס"ד הרבה הוספות חשובות מכתבתי תלמידים שונים - ובפרט מאוצרותיו הברוכים של נאמן ביתו הרה"ג ר' יצחק רוזנגרטן שליט"א.

הבית הלוי

כמה הוא סבל

מספר הרה"ג ר"ז שליט"א: פעם נכנסתי לחדרו וכשראני אמר: יש לי בימים האלו ביטול תורה, והראני שעומד על שולחנו ספר שיצא אז לאור: הראשון לשלשת בריסק - על הבית הלוי. אחר כך הוסיף, כמה כואב לקרוא ולראות כמה הבית הלוי סבל...

עבר בזיונות גדולים

שח הגר"נ גולדברג שליט"א: שאלו פעם את מרן הגראי"ל זצ"ל מדוע זכה הבית הלוי אשר היה לו בן גדול כהגר"ח ונכד כהגרי"ז, והיתה המשכיות לאנשים ענקי הרוח, דבר שלא מצינו ביתר גדולי הדורות, אשר המשיכה לזרעם ולזרע זרעם, והשיב הגראי"ל שהבית הלוי עבר בזיונות רבות במשך ימי חייו, שרדפו אותו הרבה בחייו כידוע, וע"כ זכה לבנים ונכדים גדולים כ"כ.

[כמו"כ היה ממש לגבי מרן הגראי"ל זצ"ל אשר

מגבת בידו ומוקף באנשים ששאלוהו שאלות בהלכות שחיטה על עופות ששחטו בכפרות וכו' וכו' עוד ועוד שאלות בעניינים שונים, ואמר הגר"ח שילך הוא למקווה וימלא את מקומו עד שישוב, אלא שגם בתוך המקווה עכבוהו בשאלות רבות, ואחרי שובו - לערך כחצי שעה - ראה את רבי חיים מחזיק ביד את אותו העוף של אותו השואל שהיה לפניו כאשר עזב אותו, ואמר לרבי חיים שעתה הוא יחליף אותו.

ללמדינו מה רבה הייתה היראה הגדולה בהוראת איסור והיתר שהייתה נהוגה בבית בריסק אצל רבינו הגר"ח ובנו הרב זללה"ה. (אוצרות עץ ארז עמ' תכו)

חכמת הקבלה

שח רבנו: אני שאלתי פעם את הבריסקער רב, ה' אז ר' ... שנחשב לראש המקובלים שאלתי אם הם יודעים בקבלה ואמר לי שלא.

נשאל רבינו: מנין הבריסקער רב ידע?

והשיב: אני לא יודע אם ידע, הוא ידע שהם לא יודעים.

הם אומרים שה' קונטרס שהגר"ח הוציא בקבלה קונטרס קטן, שהבריסקער רב לקח את זה כל פעם אתו לכל מקום שנסע, כשנסע לגבול נסע לוורשא ומווורשא נסע לא"י וה' לו את זה עמו ולא עזב את זה מעמו, ועכשיו זה אצל הבנים.

נשאל רבינו מה הפשט שהמקובל ר' חיים ארלנגר אמר שקיבל ממנו הטעם בקבלה?

והשיב: הוא אמר שאמרתי לו, אני לא זוכר שאמרתי לו, אולי חושב כך, שכתוב שאדם צריך להשתדל להיות מרכבה לשכינה, אולי ראיתי כן בספר אחד ואמרתי לו.

אביו של ר' משה סולוביצ'יק סיפר לי שהוא ו... הסכימו יחדיו ללמוד קבלה, ושאלו את ר' חיים מבריסק מה ללמוד והשיב, זוהר. אחרי חודש בא ר' חיים ורואה שלומדים זוהר, שאלם מה אתם לומדים, והשיבו זוהר. שאל ר' חיים איך הבנתם כאן? וענו לו מה שענו. השיבם שעדיף אם כן שלא ילמדו.

שאל ר' יעקב לנדמן: ר' חיים למד קבלה?

רבינו: אינני יודע. אבל ר' יושע בר הבית הלוי ודאי למד קבלה. ר' חיים סיפר שבאלול ועשי"ת היה על השולחן בעיקר ספרי קבלה.

ר' חיים אמר: קבלה אינני יודע, ראשי פרקים

בקבלה אני יודע.

שאל ר' משה יהודה: אולי זה המקור של הרב, שהרי אם ר' חיים לא יודע, אז אין א"א שיודע.

רבינו: ר' חיים ידע, כי הרי הוא אמר להם אם זה הבנתם עדיף שלא תלמדו. אם המעשה מאה אחוז אינני יודע.

סיפר לו ר' יעקב לנדמן: ר' גדליה נדל סיפר לי ששאל בעצמו את החזו"א האם יודע קבלה, והשיבו, שניסה ללמוד ואח"כ ראה שא"א להבין את הדבר הזה אלא איש מפי איש או מפי אליהו, והאיש מפי איש האחרון זה הלשם, ולכן לא יכול ללמוד. ובינתיים אליהו לא התגלה אליו.

רבינו: שמעתי כך, שהיה הרבה שרצו ללמוד אצל הלשם, והיה שם כמה מבוגרים ואמר להם הלשם, שאינו יכול ללמד דרך לימוד חדשה, ור' איסר זלמן כן ניסה, והוא לא היה יכול לסרב לו [מפני חשיבותו], ור' איסר זלמן ניסה תקופה קצרה וראה שלא יכול.

שאל ר' יעקב: החזו"א אמר שניסה ללמוד.

רבינו: לי סיפר ר' שמר'ל גרינמן, שהיו שבועיים שלמד רמ"ק. אבל כנראה שסבר שזה לא מספיק ולא נחשב שנכנס מספיק.

החזו"א אמר שיעקר הקבלה למד אצל אופה בקוסבה. אביו ה' רב בקוסבה והוא למד אצל האופה, הוא ה' אדם ת"ח מוצנע שידע קבלה.

בספרים כתוב שבשביל ללמוד צריך להיות יר"ש גדול, דבר שלא נראה שהיה חסר בו...

הגר"ח ע גרודזינסקי

גדלות הגר"ח ע זצ"ל

ר' חיים עוזר ה' יודע בע"פ ספר כשקרא אותו פעם אחת.

סיפרו לי הבנים של רוטנברג מאנטוורפן, כשבאתי לנחם, שהיו אצל ר' חיים עוזר ובתוך כדי דיבור דברו מהמנחת חינוך ור' חיים עוזר אמר דפים שלמים מהמנחת חינוך בע"פ, ואחד עמד בסמוך והחזיק מנחת חינוך, וראה שר"ח ע אמר מילה במילה, וצריך לדעת שמנחת חינוך רח"ע ראה רק פעם, כי זה לא כמו גמרא שלומדים כסדר, וא"כ משך חכמה לא ה' צריך ללמוד כל יום שישו דבפעם אחת ידע בע"פ, אבל זה נורא נורא.

אני פעם שמעתי שלפני שבתו נפטרה ה' צריך ללמוד דבר פעם אחת ואח"כ צריך שני פעמים, כל ימיו נשאר בלא ילדים, בתו נפטרה בגיל שמונה עשרה תשע עשרה.

נשאל רבינו: האם זה נכון שכשהיא נולדה ברכו אותו במזל טוב ואמרו לו בת תחילה סימן יפה לבנים, והוא אמר בנים עדיפא מסימנים, וכשנפטרה אמר שה' זה תביעה על כפיות טובה שלו. והשיב: מי יכול לדעת כאלו דברים.

הוא ה' בקי בכל התורה כולה בכזו בקיאות נפלאה ובכזו ידיעה וחוכמה מזה ה' גאון נורא חריף גדול. השני חלקים הראשונים בספרו מלא בלומדות, השלישי כתב יותר פסק, ולא האריך.

נראה לי שאומרים שכשה' אצל ר' אליהו חיים מייזל אמר לו על ספרו, ואמר שזה שאגת אר"י, ושאלו למה לא מדפיס ר' אליהו חיים מייזל ספר. אמר לו שיש לו - והוציא ספר של התמיכות באלמנות ויתומים ואמר שזה ספרו.

הוא ה' כזה גאון רואים על הכתב שלו כל דבר שה' עושה ה' כזה פקחות וחכמה, אם ה' עושה דין כל העורכי דין אמרו שכזה פקחות איך שהוא עשה את הדין, כל נקודה הוא הכניס,

שאלה: הראש ישיבה פעם ה' אצלו? תשובה: לא.

הגרש"ז ריגר

אמת ויציב

בשו"ע סימן ס"ו סעיף ה' כתב אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק שלא להפסיק בין ה' לאמת אלא יאמר אני ה' א' אמת וכו' עכ"ל. ושמעתי מהגרש"ז ריגר זצ"ל שלכאורה מי שלא כיון באומרו אני ה' א' על זכירת יצי"מ אפי' לאחר שאמר אמת יכול עכשיו לחזור על הפסוק אני ה' וגו', דכל זמן שלא התחיל לומר ויציב עדיין לא נקרא שהתחיל הברכה.

יהיה מגדולי הדור

יש מכתב מר' שמחה זליג מבריסק ששלח להרב הרצוג שהיה בזמנו רב ראשי שכתב לו שישגי כרטיס כניסה לארץ ישראל לרבנו בגלל שהאנגלים לא הרשו להכנס. וכתב שם במכתב שהוא בטוח שהוא יהיה מגדולי הדור.

על מי יכול לחלוק

שח נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שאמר רבנו שמעתי מש"ב הג"ר שמחה זעליג ריגר שהגר"א אמר להגר"ח מולוז'ין שעד הרמ"א יכול הגר"ח יכול מסברא ומהרמ"א ועד הטור יכול לחלוק רק עם ראייה. ומעל הטור אינו יכול לחלוק כלל והדגיש הגר"א שזה נאמר רק להגר"ח לגודל מעלתו ולא לכ"א.

ליזהר מאיסור יחוד

הרבנית של הגרש"ז ריגר הייתה משותקת שנים ארוכות ונצרכה למטפלת צמודה, בעקבות כך חשש הגרש"ז לאיסור ייחוד בלילות וביקש מרבנו שישהה וישן בביתו בלילות, וכך אכן במשך תקופה ממושכת למעלה משנה היה רבנו שוהה בכל הלילות בבית הגרש"ז. רבנו התבטא פעמים רבות במילים: זכיתי לקירבה מיוחדת ממנו.

ספירט בפסח

הגרש"ז כל השנים היה מיקל בספירט שאינו ראוי למאכל ואינו אסור בפסח, עד שפ"א שמע שהגיע גוי לבית מרזח בפסח ואמרו לו שאין י"ש בגלל החמץ, וכשראה את הספירט הוא שתה את כולו, ומזה הבין שעדיין נחשב ראוי למאכל ואסור להחזיקו בפסח. (מפי הרה"ג ר' אשר שטיינמן)

האמרי משה

החמיר לא להביא גוי

בברייסק היה קור גדול מאוד, והיה שם קר עוד יותר משוויץ, והיו נוהגים שבשבת בבוקר הגוי היה מסתובב בבתיים ומדליק את התנורים, והיו נותנים לו שכר חתיכת חלה והוא היה שמח בזה.

והאמרי משה כיון שלא היו לו ילדים החמיר שלא להדליק את התנור סבר שרק למי שיש לו ילדים מותר בגלל שהם חולים אצל צינה, וע"כ ישב הוא ואשתו כל שבת בקור עצום מבלי להדליק את התנור ע"י גוי.

הג"ר ירוחם ליבוביץ

מהו מוסר

הג"ר שרגא גרוסברד סיפר לי שהג"ר ירוחם התלונן לפני הג"ר נחום וועלוול מקעלם שפעמים הוא נמצא בתוך עבודה על מדה מסוימת כגון בכעס ואז ראשו ורובו במדה זו. ואז קוראים לו שיעורר על גאווה או להיפך וזה מפריע לו בעבודה. אמר לו ר' נחום

וועלוול 'אוי מה עשו ממוסר? כשצריך לדבר על זה מדברים על הענין, זה נקרא מוסר'.

ואמר לו הג"ר ירוחם אמר שהוא צודק אבל מה אני יעשה שאני לא יכול אחרת. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן)

החזון איש

המופת של החזון איש

כתב הגר"א מן: סיפר לי רבנו כי פעם אחת בעת הבחירות בב"ב, הסתיימה הספירה, והיה לא כל כך טוב לחרדים (גבוליים), והגיעו המעטפות של חיילים מחוץ לעיר אחר זמן, ומבחינה חוקית לא צריכים לפותחן, אבל אם רוצים אפשר לפותחן ואם המצב היה נשאר כמו שהוא, היה רוב לחרדים אבל אם יפתחו את המעטפות יתכן שיוכרע נגד רוב החרדים, והחזון איש התפלל שלא יפתחו אותן, ולא פתחו והיה רוב לחרדים. ומבחינה חוקית אחר זמן רב מותר לפותחן, ופתחו וראו שאם היו פותחים אותן בשעתן היה נהפך הרוב לחילוני. (כל משאלותיך)

כמה יודעים חושן משפט

החזון איש אמר שבימי נעוריו הכיר מי שידע לפסוק הלכה בשו"ע חושן משפט, וזה ה" הג"ר אלעזר משה הורביץ, שאלתי מה התכוין החזון איש זצ"ל לומר. והסביר שהיום אין מי שידע חושן משפט, ועושים רק פשרות.

גלינות על הגר"ח

מספר הרה"ג ר"ז: סיפר לי רבנו, שרבי חיים שאול קרליץ סיפר לו שהחזון איש למד בחברותא אתו ועם אחיו רבי שלמה שמשון קרליץ את הספר חדושי רבנו חיים הלוי היה החזון איש מחזיק אצבעו על השורה בספר של ר' חיים והיה נעצר אחרי כל כמה מילים ומדקדק בהם ושואל, אז מה התכוין ר' חיים, אם כוננתו כך וכך הרי היה עליו לכתוב בלשון זו וזו ולא בלשון שכתב, אלא על כרחך כוננתו כך ולא כך, ועל דרך זו היה מדקדק בכל מלה בדברי חיים כמו ברשב"א. כך סיפר, והגרא"ל סיים, ומתוך הערכה כזו הוא כתב את גלינות ההשגות על ר' חיים...

כבוד מרא דאתרא

עוד מספר: אמר לי שאינו משתמש לעולם בחמץ על יד הספרים, ובכל זאת לקראת פסח הוא סוגר ומסמן את ארון הספרים ע"י חוט, משום כבוד מרא דאתרא החזון איש.

מוקף אור

סיפרתי לפניו מה ששמעתי מתלמיד חכם שהיה בניחום אבליים אצל בנו של רבי גדליה רבינוביץ והוא סיפר לו, שפעם ר' גדליה עסק בסוגיא מסויימת יחד עם הסטייפלר בעת שהיה גר בגבעת רוקח בצמוד לדירת החזון איש. הם התעצמו ביניהם בדבר הלכה והחליטו לשאול את דעת החזון איש (הסטייפלר אמר לר' גדליה קום לאמיר אריין גיין פרעגן דעם שוואגר). כשניגשו ופתחו את דלת חדרו נבהלו לראות את החזון איש יושב ולומד והוא מוקף הילה של אור או אש, עד שהסטייפלר נרתע לאחוריו ואמר לר' גדליה הבה נסוב על עקבנו ונצא.

אותו תלמיד חכם שסיפר לי זאת ציטט שהסטייפלר אמר: נצא, החזון איש לומד קבלה! וכשסיפרתי זאת להרב שטיינמן אמר לי שהוא שמע את הסיפור מר' גדליה בעצמו, ולא זכור לו שהוסיף שהחזון איש למד "קבלה" אלא אמר שהחזון איש לומד. שאלתי אם אמר שהסטייפלר ראה את עמוד האור או שגם הוא, ר' גדליה ראה, וכמדומה שהשיב שהבין מרבי גדליה ששניהם ראו... (מפי הרה"ג ר"ז)

מדוע התעניין החזון איש ברבי אהרן לייב

רבי שלמה ריין שיחי' בנו של רבי אברהם ריין סיפר, מה ששמע בשעתו מאביו, וכה אמר:

אבי היה נכנס הרבה לחזון איש כאן בארץ ישראל. הוא היה בוילנא ושמע מרבי חיים עוזר ביטוים מפליגים על החזון איש, היה זה בתקופה שאבי למד בקמניץ וקיבל צו גיוס לצבא, ולא הצליח לקבל פטור, הוא פנה אז לרבי ברוך בער שאמר לו, "מה אני יכול לעשות..." אבי נשבר מאוד כי לבחורים אחרים הוא בירך ועשה למענם השתדלות, ואצלו הוא סבר שעליו להתגייס, אז אבי נסע לוילנא לרבי חיים עוזר.

אבי תיאר לנו כיצד היה נראה שם בביתו של גדול הדור רבי חיים עוזר, בעת שנכנס לשם. היה שולחן ארוך, בראשו ישב רבי חיים עוזר

ועל ידו רבי מאיר קרליץ ועוד אחד, ושני טלפונים שמתקשרים ללא הפסקה, ורבי חיים עוזר משיב טלגרמות בשני ידיו בשני נושאים שונים, ובניתיים מגיעים אנשים נכנסים ויוצאים ורובן של כל בני הגולה לא משיב אף אחד ריקם, הוא משיב בריכוז כל אחד לשאלתו.

ואז אבי רבי אברהם ריין נכנס בתוך כל ההמולה, ורבי חיים עוזר הבחין בו ואמר לו: מיין בחור'ל, מה אתה רוצה, ואבא שלי מספר לו את פרטי הבעיה.

אז הוא אמר לו, תמתין כאן. כאשר התרוקן החדר קצת, הוא חשב כיצד יוכל לעזור לו ואז לפתע הוא אמר לו, אם החזון איש היה כאן הוא היה מוריד לי חצי מהעול! אבא שלי נדהם לשמוע ביטויים מפליגים כאלו. ורבי חיים עוזר ראה את הפליאה על פניו, ואמר (ולמדנו מכך כיצד הקב"ה מסובב שכל פרט סביב גדול הדור, וכל משפט מפיו הכל יהיה לתועלת כלל ישראל).

רבי חיים עוזר אמר לו ופתח במשל פיו: בעת שרוצים לבנות בית, צריכים לקרוא לכמה אנשי מקצוע, אחד יקבע על פי סוג הקרקע אלו יסודות לעשות, השני יקבע על פי המיקום כמה ואיפה לבנות את הדירות, השלישי יקבע איזה סוג אבנים וצבע, האחר יקבע את פנים הבית וכו' אבל מי שמכיר את הכל מהתורה, הוא יודע את כל סוגי המקצועות, זה החזון איש. הוא מכיר ויודע בהכל. ומאז הוא הלך אחרי עצתו של החזון איש.

בארץ ישראל כאשר נכנס ובה לחזון איש, כל פעם היה גדול הדור מתעניין אצלו מה עושה רבי אהרן ליב, היכן הוא נמצא ומה הוא עושה וכו'. פעם אחת אבי שאל אותו - הרב, מה כל כך מעניין אותך מה העיסוק שלו?

החזון איש הגדיר לו במשפט קצר: "הוא מכיר את העולם דרך התורה!" המשפט שהחזון איש אמר על רבי אהרן ליב הזכיר לו ברגע אחת, בסערה, את המשל ששמע מפי רבי חיים עוזר באותו יום בוילנא...

הרב מפוניבז'

טרייפע אמריקה

סיפר נכדו הרה"ג ר' אברהם ברלין: ידוע שהחפץ חיים ועוד מגדולי ישראל היו מדברים הרבה על ענין טרייפע אמריקה, וכן הגר"ז וכן הרב מפוניבז', ובחיי הרב מפוניבז'

ניגש לרבנו אברך יקר ממוצא אמריקאי שלמד בכלל פוניבז' ושאל לרבנו בשלמא הח"ח דיבר נגד אמריקה בגלל שהתקלקלו בה וחיללו שבת וכן הגר"ז שמדבר נגד אמריקה ניחא, אבל הרב מפוניבז' הרי כן נוסע לאמריקה ובא לשם לאסוף כספים א"כ מה הוא רוצה מיהודי אמריקה שמדבר על טרייפע אמריקה?

ענה לו רבנו אני אסביר את דבריו, לא שבארץ ישראל כולם צדיקים, אבל בא"י שייך להיות צדיק ולהתנתק מעולם הזה משא"כ באמריקה כמעט לא שייך להתנתק מעוה"ז. [אמנם צ"ן רבנו גם מעלות נפלאות שיש ליהודי אמריקה במעלת החסד והבאנו דבריו במק"א].



הגר"ד

שאלה להגר"ז

היה פעם ששאלתי את הגר"ז, כתוב בב"ק ז' מנה לבדק הבית, עד שיבוא ליד גזבר אי"ב מעילה כי יכול להשאל על הקדשו. משבא ליד גזבר יש בו מעילה.

על ממון א"א להשאל על נדר אפשר להשאל.

ואם כן כשבא גזבר לתבוע ממון וממנו יכול תמיד להפטר ולומר לו אני יכול להשאל על הנדר, ומה אתה נהיית בעל הבית. ואמר לי שזה קושיה טובה.

דרך האמת בלימוד

אחרי שהספיד את הגר"ד סולובייצק בכלל חזון איש הראיתיו את דבריו כפי שכתבתם,

ואמר לי שיש טעות משמעותית בהבנת דבריו במלה אחת, כתוב שאמר שלמדו מהגר"ד דרך האמת בלימוד, אך צריך לתקן שלמדו ממנו באמת דרך הלימוד. והוסיף, אני אינני מוסמך לקבוע מהי דרך האמת, רק אמרתי שבאמת למדו ממנו דרך בלימוד. (מפי הרה"ג ר"ז)

הגר"א קוטלר

יוצא מפי כהן גדול

כשיצא לאור ע"י מכון ירושלים ספר משנת רבי אהרן מוסר חלק ראשון, ביקש מתלמידו את הספר בהשאלה, ואחרי תקופה כשהחזירו אמר בהתפעלות רבה, רואים את ההבדל בין שאר מוסר למוסר היוצא מאיש גאון בתורה כר' אהרן... (מפי הרה"ג ר"ז)

מנן הגרא"מ שך

גם אם יירו בו

סיפר לי שנכנס עם רבי משה סולובייצק אל הרב שך לבקש ממנו שימתן את המלחמה באנשים מסוימים בגלל הנזק שנגרם לקהילות בחו"ל מפירוד הדעות. והשיבם הרב שך שגם אם יירו בו כדור בלבו - והחווה על לבו - לא ירתע. וכשראו עד היכן הדברים מגיעים לא ביקשו עוד.

וכך נמצא בכת"י רבנו: אור ליום ה' ויקהל כ"ה אדר א' תשמ"ט. ר' משה ואני היינו אצל הרב שך ואמר כי במוצש"ק כשאמר בענין המקוה לפי דעת התניא הוא הרגיש כי אם היו יורים בו ומת בכ"ז היה מוכן לזה. וביום ראשון שלאחריו רצו שיבוא לירושלים ושאל את הרב אלישיב כי הוא מוכרח לבוא, והי' מוכן בלבו כי אם יאמר שיבוא חושב שאולי חלילה ימות אז, יהיה נתפס על דברי תורה ולא על דברים בטלים. הרגשתי כי כל כחו הוא אמיתות מסירת נפש עבור התורה ומצותיה שלא יסלפוה.

עורר את הרב שך

כשכתב הרב שך את מכתבו הנודע אודות ש"ס מהדורת שטיינזלץ, והיה זה בחודש אלול, אמר לי רבנו: אני כבר דיברתי עם הרב שך על זה לפני זמן, כאשר בא אלי אברך דובר רוסית וסיפר לי על מה שכתוב במהדורה המתורגמת של הש"ס, הלכתי אתו יחד להרב שך לעורר אותו לפעול בעניין ומשום מה הוא לא שעה לדברינו, וכמדומה שרבנו אמר לי שהיה ניכר על הרב שך שאין

לו כח להתחיל עוד ענין. אבל עבר זמן ולפתע התעורר הרב שך לנושא. [וכמדומה שאמר שלכן כתב במכתבו: ותדעו, כי עד מלפני כמה שבועות לא ידעתי מכל זה, ובמכתבו השני בחודש אלול כתב: בעמדינו על סף שנה החדשה הבעל"ט, חשבת דרכי שלא יצאתי ידי חובה מלהזהיר את כל החרדים לדבר ה'...] (מפי הרה"ג ר"ז)

על כבודו של הרב שך

בשנת תשמ"ח שאירע מאורע מסויים שהיה בו חילול ה' קבל עם ועדה (בעת שריססו בכתובות גנאי את המכונת ששימשה את הרב שך) דיבר עמדי רבנו בארוכה ואמר: כואב לי למה אני לא בוכה, מתרגזים, אבל זה כבר מדות, מתרגזים וסוערים אך זה אינו משום כבוד שמים אלא כי הדברים לא מתנהלים כמו שאנו רוצים.

היה פעם מי שאמר שכשקורה משהו לא טוב בעיירה צריך לצעוק על הרב, ואחרי שצועקים אפשר כבר ללכת לאכול קוגל. צריך לבכות! אני אומר לעצמי למה אתה לא בוכה, למה אתה לא בוכה. רבי יהושע לייב התעלף כששמע שנשרפו ספרי תורה, אם לא להתעלף אך לכל הפחות איך אפשר שלא לבכות על חילול השם. גם על החורבן לא בוכים אפילו העושים תיקון חצות... החפץ חיים היה בוכה על כבוד שמים, הגאון האדר"ת לא הסיח דעתו מחורבן ירושלים. הוא עצמו כותב בפנקסו כי בכל פעם שהוא מעלה את זכר חורבן ירושלים על לבו, זולגות עיניו דמעות. ואני ראיתי את כתבי ידו של האדר"ת אותם נתן לי הרב מפונביץ' כשביקש לערוך מהם ספר, ובמקום שבו כתובים מלים אלו בעצמן במחברת - יש שם כתם של דמעות...

מאוחר יותר אמר לי אז שלא טוב עשו שהשאירו את המכונת גלויה ברחובה של עיר כדי שכולם יבואו ויראו את העוול וימחו עליו, אלא היו צריכים לחוס על כבוד שמים ומיד להצניע את המכונת.

ואמר לי עוד שהוא אשר יזם אז קיום תפילה המונית ברחובה של עיר. והוסיף שלא רצה שישאו בה דרשות, כי כשמדברים, לפעמים אומרים מה שלא צריך לומר. אלא צריך לזעוק בתפילה על חילול השם. (מפי הרה"ג ר"ז)

לשלוח ספר

כשיצא לאור אחד מספרי אילת השחר אמר לי: שלחתי עם בני הרב שרגא ספר אל הסטייפלר וספר אל הרב שך. לסטייפלר שלחתי ואני יודע שהוא מעיין בזה. להרב שך שלחתי אף על פי שאני יודע שהוא לא מעיין בזה, משום שזו מדת דרך ארץ, כשמוציאים ספר, הנהגת דרך ארץ היא לשלוח לזקני הדור! (מהנ"ל)

בעל הקהלות יעקב

כשני רבנים

מספר ח"א: רבנו חתם לי פעם על מכתב שכתב ג"א זצ"ל לעזרה לאברך דל אמצעים שאנו בני החבורה התארגנו לעזור לו. נכנסתי עם המכתב להחתים את הסטייפלר, הוא קרא את המכתב ואמר: לי יש גדר שלא לחתום אלא אם כן חתמו לפני שני רבנים. והנה חתימת אותו ג"א אינה נחשבת כי הוא בעל לב טוב וחותרם לכולם. שתק קמעא ואמר, אבל חתימת הרב שטיינמן נחשבת כשני רבנים (אינני זוכר אם הוסיף: משום שהוא הרי לא חותרם בדרך כלל), וחתם.

לא נוטל תרופות

פעם אמר רבינו: אין שום כלל, הכל בגזירת עליון, הנה הרב מבריסק היה מתייעץ עם רופאים והיה נוטל תרופות, והוא נפטר בגיל שבעים, והסטייפלר לא היה שומע לרופאים ולא היה נוטל תרופות והוא חי עד גיל שמונים וארבע.

אדמו"ר רבי יואל מסאטמר

כוח הנגינה

רבינו סיפר על ימי הרבי מסאטמר בשוויץ: אני זוכר שהייתי פעם בציריך, הסאטמער רבה היה שם שבת, וכמדומה אביך גם היה שם. וכשהוא שר זמירות, כגון אשת חיל וכדו', אמנם זה היה בניגון מוכר שהרבה יהודים שרים את אותו ניגון, אבל הרגשתי שזה לא פשוט (איך האב געשפירט אז עס נישט פשעט!).

למה? כי זה תלוי היכן הבן אדם נמצא (במעלתו הרוחנית), יכול אדם אחר לשיר את אותו ניגון של אשת חיל וזה לא עושה מאומה, ורק זוכרים שהבעל מנגן הוזה היה נוכח, אבל יש כאלו שבשירתם מרגישים שעושים כזו מין השראה. (מומן מתוך המשך הדברים שמחלק בין סתם בעל מנגן לבעל מנגן בר מעלה).

מנן הגרי"ש אלישיב

להכין לכבודו

במהלך ימי השבעה על בתו הרבנית עטל דינה ברלין הכין הגרי"ש מספר מערכות תורניות הנוגעות לענייני אבלות כשהוא מפרט את נימוקו: רבי אהרן ליב שטינמן טורח להגיע מבני ברק עד לביתי אי אפשר לקבל אותו סתם כך יש לומר לו איזו מערכה. רבי מיכל יהודה ליפקוביץ מטריח עצמו לנסוע מבני ברק עד אלי, מגיע לו לשמוע איזה שטיק'ל תורה.

איך אכתוב ידידי

כשיצא הספר 'מלא פי תהלתך' כתב רבנו הקדשה להגרי"ש אלישיב שאלו לרבנו למה לא כותב 'ידידי' השיב רבנו אני לא כ"כ גדול בשביל לכתוב ידידי.

ביקור הגרי"ש אצל רבנו

רבנו נפל ושבר רגלו ועבר ניתוח, הגרי"ש אלישיב הגיע לבקר ביום ד' כ' כסלו תשס"ב.



אמר הגר"ש לרבנו כתב ברמב"ם בלבד שלא יטריח, האם זה טרחא שבאתי, רבנו השיב שלא, רבנו קם לכבודו של הגר"ש, אמר לו הגר"ש תשב תשב!! [והעירו מהמבואר במו"ק כז: שאין אומרים שב לאבל ולחולה ועיי"ש ברש"י]

הגר"ש שאל לרבנו אם כבר חזר לאיתנו, השיב רבנו כמעט, אבל כשאני דורך על הרגל עדין אני מרגיש, א"כ סימן שעוד חסר משהו, אמר רבנו שנסתפק אם לברך הגומל, אמר לו הגר"ש השאלה אם היה סכנה? אמר רבנו עצם הניתוח, אמר הגר"ש ודאי שצריך לברך.

והוסיף כל עוד שלא הוטב לגמרי עדיין לא לברך, הגר"ש הביא דברי הגמ' והר"ן בנדדים (מא, א) שאדם שחלה והתרפא נעשה בריא יותר מקודם, ונפרדו והגר"ש ברכו בברכת רפ"ש.

עבור מי זה נברא

לאחר הניתוח שעבר הגר"ש בליבו ביקש העסקן הרפואי הרב זלמן זילבר לעכב למשך כמה ימים את הרופא המומחה שהגיע לארץ ישראל במיוחד עבור הניתוח כדי שיהיה באפשרותו לבדוק את גופו הטהור של הגר"ש בימי ההחלמה ולוודא שליבו פועם כשורה. שכרו של הרופא הבכיר בעל השם העולמי היה עצום וכל יום בו שהה בארץ היה כרוך בעלויות של הון עתק ששולם מכספי ציבור, מכיון שכך התלבט הרב זילבר בעניין עד שלבסוף פנה לשאול את רבנו האם ראוי.

רבנו שמע את השאלה והשיב לאלתר למען מי יצר הקב"ה כסף בעולם הרי רק למענו של מי שלומד תורה לשמה, ואכן הרופא נותר עוד ימים אחדים בארץ ומידי יום ביזמו בדק כמה פעמים את גופו הטהור של רבנו שלאחר מספר ימים שב לביתו וחזר לשקוד על תלמודו בהתמדה עצומה.

לא יכולתי לפתוח את העיניים

הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין סיפר. ביתד כתבו גיליון שלם על הנסיעה לארצות הברית (חשוון תשס"ה), ורבנו הגר"ש אלישיב עבר על כל המוסף והעיר רק הערה אחת - כי באחת התמונות עמוד 9 בדרשתו של ראש ישיבת טלז שיקגו רבנו נראה נרדם, ולא היו צריכים להכניס תמונה כזו.

וכאשר אמרו זאת לרבנו אמר לא נרדמתי, רק כל כך דיבר עלי ולא הייתי מסוגל לפתוח את העיניים.

מונה שבחיו

מרן הגר"ש אמר לי על מרן הגרא"ל: לדעת רבי אהרן לייב הוא אדם טהור, בלי נגיעות. עם ישרות. בשביל להנהיג צריכים "חוש הראות" וצריכים "כוח להכריע", הוא זכה לזה וכן הוא יודע מה שנעשה, הוא מתעניין. (תשס"ב) (רשימות נכדו הרה"ג ר"מ ישראלזון)

מציאות של צדיק

פעם מרן הגר"ש זצוק"ל לא הי' בקו הבריאות ובאותו זמן הי' בר מצוה אצל נינו בבני ברק ומרן הנרא"ל זצוק"ל בא לשם ושאל לאאמו"ר שליט"א מה שלו' הסבא ואמר לו אאמו"ר בתוך הדברים הסבא מרן הגר"ש פעם אמר לנו שחוץ מהכל יש לכם שכן הגרא"ל שהוא צדיק גדול וממילא אם הסבא אומר שרה"י צדיק אז התפילות של רה"י יועילו וא"כ שרה"י יתפלל על הגר"ש. וחיך הנרא"ל ואמר בבדיחותא מקובל שהגר"ש אלישיב על כל דבר שאומד יש לו מקור ולזה אין לו שום מקור.

וכשהייתי אצל הגר"ש זצוק"ל סיפרתי לו את תגובת הגרא"ל זצוק"ל נענה הגר"ש ואמר על ספיקות צריכים מקור אבל על דברים ברורים לא צריכים מקור (חורף תשס"ג) (רשימות נכדו הרה"ג ר"מ ישראלזון)

הרוויח שהוא נסע להכתרה

אמר לי מרן הגר"ש זצוק"ל: בזמן שהיה את המחלוקת במקום פלוני, ובסופו של דבר נבחר אדם פלוני לתפקיד [שמרן הגר"ש ומרן הגרא"ל תמכו בו], ורבי אהרן לייב נסע במיוחד להשתתף במעמד ההכתרה שלו, אח"כ הגיע אלי אותו אדם להודות לי, ואמרתי לו שאצל "שלמה המלך" היה מחלוקת עם אחיו שרצה ג"כ להיות מלך, וכתוב בנביא שבעקבות זה הוצרך דוד אביו להכתירו עוד בחייו, יוצא אפוא, שבשביל המתנגדים שהיו לו, הוא הרוויח עוד כמה שעות או ימים של מלוכה, דבלי זה, רק אחרי שדוד המלך היה מת היה שלמה מתחיל למלוך, ואותו הדבר אמרתי לו שהוא הרוויח מכל המתנגדים שהיו לו.

ושאלתי לאא"ז: מה הרוויח. ואמר: כגון זה שרבי אהרן לייב הגיע מבני ברק להכתרתו, וכי אילולי שהי' מחלוקת, רבי אהרן לייב הי' בא? ודאי שלא. (שבת חנוכה ר"ח טבת תשס"ב) (רשימות נכדו הרה"ג ר"מ ישראלזון)

עשיתי שהוא יכנס לפני

היה כנס בחירות בהשתתפות מרן הגר"ש זצוק"ל ומרן הגרא"ל זצוק"ל ועוד. אחר כמה ימים אמר לי מרן הגר"ש: בכנס השבוע ג"כ עשיתי כך, שרבי אהרן לייב יכנס לפני. (מהנ"ל)

אפילו רק פעם בחצי שנה

שמעתי ממרן הגר"ש זצוק"ל: בישיבת "אורחות תורה" יש מגידי שיעורים טובים מאד, וכן יש שם "אישיות" שיש ללמוד ממנו, דהיינו רבי אהרן לייב, ולפיכך יש להעדיף ישיבה זו על פני ישיבות אחרות. ושאלו: הרי הוא נמצא שם רק פעם בשבועיים. והשיב מרן הגר"ש: אפי' אם נמצא רק פעם בחצי שנה זה מספיק, כי הוא האישיות שמה. (תמוז תשס"ה)

אחרי הברכה של הראש ישיבה

היום ט"ו סיון תשס"ח הגיע מרן הגרא"ל לבית מרן הגר"ש לברכו בברכה רפואה שלימה, ואחר שברעו, שאל הרה"ג ר"י לוינשטיין את מרן הגר"ש: איך הרב מדגיש. וענה הגר"ש להגרא"ל: עדיין צריך תיקון, אני לא מרגיש שוב אבל "עכשיו יהי' בסדר אחרי הברכה של הראש ישיבה" (א"ה פעם ראשונה ששמעתי את אא"ז מרן הגר"ש קורא למרן רא"ל "ראש ישיבה").

כשיצא משם מרן הגרא"ל זצוק"ל אמר למליו: אמנם לפי התכנית אנחנו צריכים לנסוע עכשיו למקום אחר, אבל אחרי ששמעתי מהגר"ש אלישיב כעת שהוא לא מרגיש טוב רצוני לנסוע לכותל המערבי להתפלל עליו, וכך הווה שנסעו לכותל המערבי.

כולם ישמחו

ללבוש את הנעליים שלו

מרן הגר"ש זצוק"ל הי' מאושפז בבית החולים "שערי צדק", ובאי הימים שזכיתי להיות בתורנות עימו, אמרתי לו: התקשר אלי תלמידו של מרן הגרא"ל, החברותא שלו הגרמ"י שנידר שליט"א, ואמר שמרן הגרא"ל שואל הלכה למעשה: אחד קנה נעליים, והלך עמם יום יומיים, וראה שאין זה טוב לו, וחזירם לחנות ולא נפגם כלל, ולא ניכר כלל שהשתמשו בהם, ושואל המוכר האם צריך לגלות להקונה הבא, שהלך בהם מישהו יום יומיים, כי אם עלה זה, לא ירצה הקונה לקנות.

הגנרל של עולם הישיבות

הגה"ח רבי חיים אברהם ויזל, מלפנים משגיח בישיבת חכמי לובלין, בשיחה רווית געגוע על מורו מרן בעל 'שבט הלוי' זיע"א והקנאות הייחודית שלו (לקראת שבת פר' פינחס תשפ"ב)

בתקופה שבה חוק הגיוס עלה לדיון סוער ודרשו מכל הבחורים להתייצב בלשכת הגיוס ולחתום על הצהרות שונות כדי שיוכלו להמשיך ללמוד בישיבה, היה ויכוח בין גדולי ישראל איך צריך לנהוג. חלק אמרו שצריכים להתייצב ולשחק את המשחק ומשמים ירחמו, וחלק היו בדעה שיש להילחם בכוונות הזדון הללו, ולהימנע מלהתייצב בכלל בלשכת הגיוס.

"באו אלי בחורים בישיבה, ושאלו אותי, משגיח יקר, תגיד לנו מה לעשות. שנלך להתייצב בלשכת הגיוס או לא? כמו מי אנחנו צריכים לנהוג. כמובן שאני נכנסתי למרן זצ"ל והצגתי בפניו את השאלה. נענה רבנו ואמר לי כך: "להתייצב בלשכת הגיוס בוודאי שצריכים, מה אנחנו נרוויח מזה שסתם נתגרה בהם. אם אפשר לקבל דיחוי כחוק צריכים לעשות מה שצריך כדי לקבל את הדיחוי. אבל לקחת בחורים לצבא הם לא יקחו, אל דאגה. אני קיבלתי ממרן החזון איש זצ"ל, שלעולם לא ייקחו בחורי ישיבה לצבא, עד ביאת המשיח!".

"לאחר מכן אמר לי, שאני צריך להתעניין מה עמדתו של מרן הגרא"ל שטיינמן בעניין, וכפי שהוא מורה לנהוג בעניין זה, כך צריך לנהוג: "הוא הגנרל של עולם הישיבות", אמר לי הרבי על מרן הרב שטיינמן זצ"ל.

תמליל שיחה

עם מרן הגר"ש וואזנר זצ"ל

ביקור חג היסטורי בערש"ק חוה"פ תשע"ג אצל מרן הגאון ר' שמואל הלוי וואזנר זצוק"ל:

אחרי שדרשו זה בשלום זה שאל הגר"ש: מה שלום הישיבות.

ענה רבינו: הרי בזכות התורה אנו חיים.

הגר"ש: באם אנחנו נהיה חזקים לא יוכלו לנו, והיינו "ממנה יושעי", ולא יהיה ניכר הצרה כלל. הקרית ספר בהקדמה למבי"ט כתב,



מגדולי ארץ ישראל, ושואלים מי. והשיב מרן הגר"ש: רבי אהרן לייב. (ד' כיון השס"ט)

חצי שיעור בקימה

כשמרן הגר"ש זצוק"ל שבר אה רגלו, הניע מרן הגרא"ל זצוק"ל לבקרו. ולמחרת אמר לי מרן הגר"ש: אתמול היה כאן רבי אהרן לייב למשך "עשרים דקות" בערך, ובתוך הדברים אמרתי לו "ספק" שיש להסתפק אם יש "חצי שיעור" בקימה - לקום לפניו רק עם רגל אחת, ובעצם גם זה אי אפשר לי. (סיון תשס"ג - בית וגן)

שלא יטריח את עצמו

כשישב מרן הגר"ש זצוק"ל שבעה ל"ע על בתו הרבנית דינה ברלין ע"ה, ושמוע שמרן הגרא"ל זצוק"ל רוצה לבוא לנחמו. ובאותה התקופה השתוללו אינשי דלא מעלי, ביקש מרן הגר"ש כמה וכמה פעמים למסור למרן הגדא"ל שלא צריך לבוא, כי חשש על כבודו, אכן מרן הגרא"ל זצוק"ל רצה בכל זאת לבוא.

הגר"מ דויטש

הגדיר החזו"א זצ"ל ואמר, הרב ר' משה דייטש [שליט"א] זצ"ל, סברותיו הן סברות מהסוג של "קונטרס הספיקות".

אמר רבנו, חידה סתומה היא בעיני דברי החזו"א, איך ידע החזו"א להבחין ולהגדיר בדקות סברות ומהלך מחשבה של כל ספר. והרי בעל "קונטרס הספיקות" חיבר כמה וכמה ספרים, את "הקצוה"ח" ועוד ספרים, והגדיר החזו"א את סברותיו של רבי משה דייטש זצ"ל שהן כעין הסברות של "קונטרס הספיקות". (נאות אפרים)

ומשום מה מרן הגר"ש זצוק"ל הבין ממני שהשאלה נוגעת למרן הגרא"ל זצוק"ל בעצמו. אמר לי: הגיד לרבי אהרן לייב, אם זה ה' באחדים, זה שאלה, אבל אצלו, אדרבה, כולם ישמחו ללבוש נעליים שהוא לבש אותם. (כ"ד ניסן תשע"א)

רואה בחלום מה שעתיד להיות

הי' גניבה גדולה בבית מרן הגרא"ל זצוק"ל, וזקנתי הרבנית שרה חחי' בתו של מרן הגר"ש זצוק"ל ושכנתו של הגרא"ל שחה לאביה, שסיפרה לה אחיינתה הרבנית חנה שטיינמן ע"ה) אשת הגאון ר' שרגא שליט"א, שמרן הגרא"ל שח לבנו ר' שרגא, שחלם שבוע קודם שמתסובב אצלו גנב בבית, וראה הגנב בחלום ומכירו, רק אינו מצליח להיזכר איך קוראים לו. ושאלה זקנתי לרבנו: האם יכול להיות כזה דבר?! הנהן רבנו בראשו. (ה שבט תש"ע)

שהשליח יהיה גם ממנו

הגיעו אל מרן הגר"ש זצוק"ל אסיפה ראשי ישיבות ומנהלי חדרים, לדון בנושא מסוים, והציעו שיגיע שליח ממנו אל כל ראשי הישיבות להורות להם בדור שיעשו כך וכך. ואמר להם מרן הנרי"ש: לא נראה לי שזה יעזור, אכן להשתדל צריכים, ואתם אומרים שליח, בסדר, אכן שהשליח יהי' גם מרבי אהרן לייב. (תמוז תשס"ד)

מגדולי ארץ ישראל

בדרך כשחזר מרן הגר"ש זצוק"ל מהלוויית נכדו ז"ל, שאלו הגר"י אפרתי שליט"א: פלוני צוה לפני מותו לתת כמעט 2 מליון דולר לצדקה, ואמר שא' מהמכריעים יהי' א'

שהראיה הכי גדולה שהתורה אמת לפי שאין בהסטוריה של כל העולם דבר שהיה לפני כמה אלפי שנים ואי"ב שום שינוי. בשאר האומות היה אלף שינויים. וכן זה ישאר!

רבינו: לא תמוש התורה מפינו ולא תשתכח תורה מישראל.

הגר"ש: של מי הראש ישיבה תלמיד?

רבינו: אצל הריבוננו של עולם....

עדיין לא הייתי כאן רב, ודיברו על זה, החזו"א שלח אלי שליח מיוחד לירושלים ובקשני חזק שאגיע להיות רב.

הגר"ש: דשנים ורעננים יהיו אני דובר דייטש פריש און מאנטער.

רבינו: לפני המלחמה היו הרבה רבעס בוניה.

הגר"ש: היה שם קיבוץ של גדולים כמו ר' יוסף ענגיל ור' מאיר אריק.



הגר"ש אני הייתי מאד קרוב לחזו"א, ושאלתי את החזו"א היכן למד, ואמר שאפילו בישיב"ק לא למד.

רבינו: אני זוכר שהייתם מגיעים הרבה לחזו"א.

הגר"ש: הוא היה מאד מקושר אלי אויסער געווענליך.

הגר"ש: לפני שהגעתי להיות רב, הלכתי בגבעת רוקח וראיתי ממרחק 50 מטר שהחזו"א הולך לבד, ורצתי אליו, שמח החזו"א, ושאלני, מתי אתה בא (להיות כאן רב) אני מחכה לכם. הוא היה צריך לקחת שמאלה לדרכו ברחוב חת"ם סופר, ואני הייתי צריך להמשיך בדרכי-ישר, וראיתי שהוא ממשיך איתי, ושאלתיו הלוא אתם גרים שם? ענה החזו"א אני יודע שאני גר שם, אבל אתם הרי הרב שלנו ורב אסור שילך לבד. והוא הלך עימי עד האיש שהייתי צריך, וכשראני נכנס לבית הוא הלך.

המופלא רבי דוב פריידין זצ"ל, מפארי שקדניה של בני ברק, שהיה לו לרבנו לשותף-אמת בלימוד. הם ישבו יחד בבית הכנסת "דברי שיר" ששכן אז ברחוב חזון איש 2, מול בית רבנו (ליד 'מכון פאר' כהיום), והגו בהתמדה עצומה לילות על גבי לילות, בלי גוזמא. לילות שלמים חלפו עליהם בשקדנות שאי אפשר לתארה.

"סיפר לי מאן-דהו, שפעם בעומק הלילה שמע דיבורים רמים מתחת לחלון ביתו. בהביטו החוצה, ראה כי אין זאת אלא שרבנו והחברותא שלו שכחו כליל היכן הם נמצאים והיו נתונים בלהט וויכוח עמקני בכל ה'ברען'..."

"הוא היה חברותא של ממש לרבנו, איש בעל שיעור קומה שענוותנותו ופסטנותו היו בדומה לו. זוכרני שרבנו התבטא עליו בביטוי נדיר במיוחד - שאינני זוכר כזאת מפיו: "הוא אחד מהל"ו צדיקים". היה זה אחר שאחד כיבד את רבי דוב להיות עד קידושין, והוא, בענוותנותו, הגיב - 'הרי אני פסול לעדות'... רבנו שמע על כך והתבטא: "מה? הוא פסול לעדות? הרי הוא אחד מהל"ו צדיקים!"... אף כשרבנו הספידו אחר פטירתו, השמיע אודותיו התבטאות מופלגת באמרו: "היה ממש מצדיקי הדור, מהיחידים".

"ב'צנוע ומעלי' זה מצא רבנו רע כלבבו, והריתחא דאורייתא שליהטה בין השניים היו לאות ולמופת. זה היה 'חברותא של ראש הישיבה'..."

הגרמ"י לפקוביץ

ליזהר בכבודו

באילת השחר בסוף כתובות יש שורה מתוקנת [כלומר פעם היו מתקנים מהדורה למהדורה אחרת ע"י שהדביקו שורה חדשה במקום הישנה וזה ניכר בספר] "והראוני שבספר מנחת יהודה קדושין הקשה כן", ואם אינני טועה התיקון הוא שבמהדורה קודמת נכתב "בקונטרס מנחת יהודה", וכנראה עד המהדורה הבאה זה כבר נהי' "ספר" אז רבנו טרח לתקן את זה. כמה אמת יש כאן, וכמה כבוד חברך יש כאן.

רבינו: אבל זו לא הייתה עיר חרדית.

הגר"ש: בכל וינה לא היה תלמוד תורה, ואעפ"כ גדלו שם חבורה של גרוישע לומדים ולי הייתה את הזכות להיות חלק מהחבורה.

רבינו: כתוב שאסור לגור בעיר שאין בה תלמוד תורה של תשב"ר.

הגר"ש: זה היה קרוב לשבע קהילות.

רבינו: שהרב יזכה לראות בישועת כלל ישראל.

הגר"ש: והמברך יתברך בכפלי כפליים.

רבי דוב פריידין

חברותא של רבנו

שח הרה"ג רבי משה יהודה שניידר: חברותות 'אמיתיות' של רבנו, היו אלו שבחר לו בשנותיו המוקדמות. 'צוין במיוחד הגאון

הליכות והנהגות

שידוכין ונישואין

חנוכה

פסקים הידורים אזהרות והנהגות ממשנתו של מרן פוסק הדור

הגאון הגדול

רבי **משה שטרנבוך** שליט"א

ראב"ד העדה החרדית



להשיג בחנויות הספרים המובחרות

הליכות והנהגות

חנוכה

הרה"ג רבי מרדכי יחזקאל גולדיש

פסקי הלכה הידורים אזהרות והנהגות ודברים מגאוני וצדיקי הדורות זצ"ל
ממשנת רבנו מרן פוסק הדור רבי משה שטרנבוך שליט"א

בשורה טובה תדשן עצם. לאחר צפיה של שנים רבות הופיע ויצא לאור הספר החדש "הליכות והנהגות חנוכה", המלקט לפונדק אחד את כלל הידורים ודקדוקי הלכה, פסקים והוראות ממרן פוסק הדור הגר"מ שטרנבוך שליט"א בענייני חנוכה, ובהם חששות שהרעישו את עולם התורה כבר לפני למעלה מיוזבל שנים, ונשתרשו במשך השנים בעולם ההלכה, כחלק בלתי נפרד מההידורים הידועים בימי החנוכה.

הספר "הליכות והנהגות חנוכה" הינו נדבך נוסף של סדרת הספרים הידועה "הליכות והנהגות" הערוכים בטוב טעם, בעט סופרים, של הגאון רבי מרדכי יחזקאל גולדיש שליט"א מטובי תלמידיו של מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א. המחבר השכיל ללקט אוצר פסקי הלכה, הידורים, אזהרות הנהגות והזכרות מתוך אוצרו הבלום של מרן שליט"א, בספריו 'מועדים וזמנים' 'תשובות והנהגות', 'הלכות הגר"א ומנהגיו', ומספריו על התורה וכתבים אחרים, וכן מדברים שהושמעו בע"פ בהזדמנויות שונות, ועוד.

עריכתו של הספר הינה בגדר 'חכמה' ולא רק מלאכה בלבד, שכן במשך עשרות בשנים כתב מרן שליט"א חידושים ובאורים, תשובות ופסקי הלכה, הידורים אזהרות והנהגות, בד' חלקי שו"ע, כך שהדברים פזורים בכל כתביו, ובמשך השנים התווספו דברים בנדונים בהם דן קודם לכן, ופעמים שינה במעט, או אף חזר בו מפסקים שכתב, כדרכה של תורה. המחבר השכיל לאסוף את כל הדינים למקום אחד, ולהעלות מסקנות ברורות, להקל על החפצים לדעת את הדרך אשר ילכו בה, ואת המעשה אשר יעשו, בשאלות המצויות בענייני החנוכה, למען יעלו על שולחן מלכים, להוסיף לעיין ולהעמיק בדברים, ויתבדרון שמעתתא בבי מדרשא.



חידושי ההלכתיים של מרן שליט"א, מתאפיינים במיוחד גם בהידורים מיוחדים כדי לחמוק מכל חשש פסול וכדי לצאת כל השיטות. באחד מספריו, ביאר מרן כי בחנוכה יש עניין וטעם מיוחד להרבות בהידורים, וזה לשונו, "מצאתי בכת"י מהגאון רבי אברהם אזולאי (זקנו של החיד"א) דברים ששמע מרבי יצחק סגי נהור בן הראב"ד, ששמע מפי אליהו הנביא, ששאל, דהרי אמרו חז"ל הרגיל בנר הווין לו בנים תלמידי חכמים. ותמוה, דהרי כל ישראל מדליקים נ"ח, ומ"מ רובם אין זוכים לבנים ת"ח. והשיב דהסיבה לכך, דאף דכל ישראל מקיימים המצוה של הדלקת נ"ח, מ"מ רק מיעוטא דמיעוטא זהירים במצוות נ"ח עם כל פרטי המצוה ודקדוקיה, ורק בכח סגולת המצוה בשלימות, זוכים לבנים ת"ח. ולכן נעתיק כאן דיני חנוכה לצאת המצוה בהידור לכל הדעות. והלומד ועוסק בהלכות אלו, שכרו וסגולתו כמקיימה כמצוותה. ובכח סגולת המצוה בשלימות זוכים לבנים ת"ח, וכ"ש שיזכה בעצמו לאור התורה".

במכתב מיוחד לרגל הופעת הספר כתב מרן הגר"מ שטרנבוך, "לכבוד ידידינו הגאון המופלג רבי מרדכי גולדיש שליט"א. שמח ליבי ותגל לבבי, בראותי ספרו הנפלא הליכות והנהגות מעשה ידיו להתפאר, ורק מתוך עיון וסייעתא דשמיא זוכה להוציא לאור בושם כמוהו. וב"ה זוכה לכוון לאמיתה בכוונת הדברים, ודבריו הם בלשון צח וקל שווה לכל נפש, ורבים מודים לו ומבקשים שימשיך בעבודת הקודש. והנני לברך אותו שיזכה מתוך נחת והחרבה ללמוד וללמד ולזכות הרבים".



"הליכות והנהגות חנוכה", ספר נפלא הערוך בטוב טעם ודעת, מחולק לפרקים, כל פרק מקיף נושא שלם מדיני החנוכה בצורת הלכות מסודרות במתכונת המקובלת בספרי ההלכה הנפוצים בדורנו, הלכות פסוקות וברורות, ובשולי הגליון הערות להרחבה בדעות וסברות הפוסקים.

הספר מקיף וכולל את כל פסקי מרן שליט"א בכל מקומות מושבותיהם, וכעת יכול הלומד והמעייין לקבל משנה סדורה, דבר דבור על אופנו. תועלת מרובה ישנה בספר זה גם למי שאין עתותיו ביזו להעמיק חקר, שכן ההלכות סדורות בפני עצמן בשפה ברורה ונעימה, והקורא יכול לרוץ בס בקלות רבה, וגם תוכן ענינים נקבע בראש הספר להקל על כל צמא למימי הדעת למצוא את מבוקשו על נקלה.

הספר יצא לאור מבית היוצר צוף של הרב נתן פלדמן שליט"א בבהירות יופי והדר, וכעת יופץ לרבים, והיה כל מבקש ה' ימצאנו במחיר מוזל לרגל ההוצאה, (הפצה ראשית: י. בלוי). ברכתנו לגאון המחבר - העורך שליט"א שתהא משנתו הבהירה מאירה עיני חכמים בנושאים נוספים בהלכה, לתועלת הכלל והפרט.



יצא לאור ספרו החשוב

של מורנו הרב **חיים קאהן שליט"א**
אב"ד בד"צ עץ חיים ודיין קהל עדת ישורון

ספר

דיני משפט

בו נקבצו עיקרי דיני ופסקי חושן משפט ערוכים ומסודרים בשפה ברורה לפי סדר נושאים, המוגשים כפסקי הלכה למעשה בדיני ממונות תוך ציון מקורות הדין. הספר עוסק בנושאי היום יום הנוגעים לכל אדם החפץ ללמוד על מנת לעשות ולנהוג על פי דין תורה במקצועות אלו. מקורות ההלכה המובאים בספר הינם כלי עזר לכל דיין ומורה הוראה, והזדמנות לחזרה על עיקרי הסוגיות בסדר נזיקין אליבא דהלכתא.

- דבר שלא בא לעולם •
- חזקת ממון • דינא דמלכותא •
- אדם המזיק וממון המזיק •
- חובל • גניבה וגזילה •
- מעקה והסדרת מכשול •
- בעלות וקנין • אבידה • הפקר •
- השגת גבול • ירושה • שכנים •
- מקח וממכר • מקח טעות •
- אונאה ומדות ומשקלות •
- אונאת דברים •



"רבי גדליה"

מאת: הרב מנחם ספרא

פעם ביום הפורים ניגש אליו בחור ובפיו קושיא בפרק חזקת הבתים. באווירה פורימית ביקש מהמשגיח ליישב את הקושיא 'בדרך המוסר'... ר' גדליה הקפיד מאד על ה'הלצה' ואף לא אבה לקבל התנצלות לאחר ימי הפורים. בגישתו של הבחור הוא זיהה עקמומיות מן היסוד; זילות בדברי תורה שאין לה מקום אצל תופס-ישיבה. משל היה הימוסרי טיח גמיש שאפשר למרוח אותו בנקל ולהחליק בעזרתו כל דבר ועניין.

כי, ראשית לכל, היה רבי גדליה איש של תורה ועמלה. עמקן ולמדן ובעל יושר-מבט וסברא וחתירה לכוון לאמיתה של תורה. בבחרותו בקמניץ למד בחברותא עם מרן הגאון רבי נחום פרצוביץ זצ"ל, עם הגאון רבי חיים שאול קרליץ זצ"ל והמשגיח הגה"צ רבי נתן מאיר ויכטפויגל זצ"ל. הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל הניח לפניו את גליוני ספרו 'חזון יחזקאלי' על-מנת שיתן בהם מבט טרם שנדפסו.

הראשון שעמיד אותו לומר 'ועדים' בפני בחורים צעירים היה לא אחר מאשר הגאון רבי ראובן גרוזובסקי זצ"ל, שחיבבו מאד. חמיו, ראש הישיבה רבי ברוך בער התבטא: "הוועדים של גדליה ווארשווער הינם כדוגמת 'שיעור כללי' במוסר".

לא יפלא, אפוא, ששיחותיו זכו להד ולהערכה עצומה בקרב ראשי ישיבות ולמדנים מובהקים. הגאון רבי ישראל זאב גוסטמאן זצ"ל – שלא חונך על ברכי האסכולה הימוסרית – ביקש שימסור שיחות-מוסר בישיבתו. על מאזיניו הקבועים בשעתו, בתקופות שונות, נמנו אברכים מופלגים בירושלים, כמו הגאון רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצ"ל, הגאון רבי משה שפירא זצ"ל – אשר אחרי שנים הודה לו על שקנה ממנו דרך בלימוד!

על רבי גדליה במיוחד אפשר לומר שלא יכלו תלמידיו לעמוד על רוחב דעתו. והסיבה בולטת לעין: באותן שנים למדו בישיבת 'קול תורה' משך חמש או שש שנים; כלומר ישיבה

קטנה ושנתיים או שלוש ישיבה גדולה. לאחר מכן המשיכו לפוניבז', לחברון, למיר, לכפר-חסידיים וליתר הישיבות. הבחורים היו צעירים מכדי להבין את עומק השיחות ומכדי לאמוד את גודל האישיות שטפחה על ראשיהם. נוסף על כך, מטבע הדברים, בגילאים אלו הרבה מהאנרגיות והשיג-ושיח הופנו לזוטות של האסור והמותר ולחיכוכים של יום-יום בין

אנו במרחק של עשור מפטירתו של גאון התורה והמוסר, מרן המשגיח הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל, ועוד שלושה עשורים נוספים מאז הצעד הדרמטי – שלא ידוע דוגמתו בדורנו – של פרישתו, בשיא כוחו ושנותיו, מתפקיד ההנהלה הרוחני של אחת הישיבות הגדולות והמפוארות בארץ-ישראל.



מרן הגרב"מ אזרחי שליט"א מקבל לידינו את הספר החדש

לאחר ששני כרכים משיחותיו יצאו לאור בשנים האחרונות, בהם נחשף הציבור למשנתו המוסרית, לגישתו הלמדנית בדברי חז"ל ולעומק הרגשותיו בענייני חובות הלבבות – רואה עתה אור הכרך הביוגרפי הראשון, מתוך שניים, העוקב אחרי מסלול חייו ואישיותו המפליאה של ה'משגיח'.

*

שנותיו של רבי גדליה כיתלמיד היו מגוונים מאד. בחור וורשאי, ממשפחת חסידי אלכסנדר, שגלה ללמוד תורה בקלעצק ובקמניץ. באותן שנים התקרב ביותר לגאון-

ישראל מרן רבי ברוך בער ליבוביץ' זצ"ל ולמשגיח מרן רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל. בשנותיו הראשונות בא"י היה תלמיד מובהק לראש-הישיבה דסלובודקה מרן רבי אייזיק שר זצ"ל ומקורב מאד להגרי"מ חרל"פ זצ"ל. 'שימוש תלמידי חכמים' שזכה לו, אין לו כמעט רץ בין חכמי הדור. מכולם קנה תורה ודעת ופילס לאורם את מהלכיו. מכולם למד מוסר וידע לקשוט את עצמו תחילה – בטרם הורה והדריך אחרים.



מרן הגר"י עדס שליט"א מעיין בספר

שיחותיו היו בניחות תמידי של קלם וברוח התביעות ששררו שם, אך לא נעדרה מהן למדנות מבית מדרשו של רבי ברוך בער, חסידות יוקדת משל רבי צדוק הכהן מלובלין ואחרים, והליכה במשעולים שאבני הדרך שלהם סותתו בכתבי מהר"ל מפראג. מארג זה היה מלאכת-מחשבת כבירה. התצרף הבלתי-שגרתי הזה היה פרי יגיעה רצופה ועיון עמוק שניצוקו בתבנית נוף חייו שלו עצמו והתגבשו במסלול חיפושיו שלו אחרי השכלה, דעת, מוסר ו--אמת!

לידו של רבי גדליה, לא רק שימוסרי הוא חלק בלתי נפרד מהיתורה, אלא העיסוק ב'תורה' הזו חייב שיתנהל על-פי כללי לימוד התורה בעיון! 'מוסרי'

אינו צחצוחי-אגדה נאים ולא 'הרגשים' תלושים המופרחים באוויר. שיחותיו הוכנו ביגיעה שאינה פחותה מזו הנדרשת בהכנת 'שיעור כללי' ואופן העמדתן והרצאתן תאם אף הוא לחלוטין למבנה של שיעור עמוק בסוגיא.

הימים ימי מלחמה. הישוב היהודי שרוי במתח רב ובלבה של ירושלים נשמעים היטב הדי-פגזים. הכל ספונים בבתיהם; אם מישוהו יוצא את ביתו במרוצה, אות הוא על דבר-מה דחוף שאינו מאפשר דחייה. אך אדם אחד נצפה מהלך במטטאות העיר בסמוך ל'בתי ראנדי', במסלולו הקבוע ובשעה המדויקת בה הוא מהלך כאן בכל יום ויום. דומה כאילו דבר המלחמה כלל לא הגיע לאוזניו. גנרל הוא במלחמה האחרת, במלחמה האמיתית, הנצחית... הן כעת מתחיל 'סדר' בישיבה!

זמן-מה לפני שיצא מביתו בלע הוא אל קרבו גולה להפחתת כאבי הראש שתוקפים אותו שוב ושוב מחמת עומק עינוו. צועד הוא בזריזות, אחוז ריכוז ומחשבה ושפתותיו מרחשות. מוחו סוער למצוא נתיב בדברי חז"ל. מהפך בדברים שוב-ושוב ומלבה את הגחלת שנחלצת אט-אט

מעמיומות; משייף את שעדיין לא לוטש כל-צרכו... הן בערב מתענד הוא לומר 'שיחה' בישיבה!

אך בל נטעה. למרות אופן ההליכה ולמרות השעה הקבועה, הפסיעות של היום אינן הפסיעות של אתמול. וכאב הראש מהעיון של היום איננו כאב הראש של יגיעת האתמול. בדיוק כשם שהיום איננו אתמול... חידת רבי גדליה!



מרן הגר"י הקר שליטי"א מעיין בספר

נהלת הישיבה לתלמידיה. רק בהיותם באמצע שנות העשרים השכילו בחורים מביני-דבר לשחזר את מה ששמעו וראו מה'משגיחי' של 'קול-תורה'. רבים מהם חזרו ודבקו בו בשנותיהם המאוחרות וראו בו את רבם המובהק.

מוסרו ואופני חינוכו את אלפי תלמידיו היו לחלוטין בלתי-צפויים. כאמן-פדגוג התאים את דבריו – ולא פחות מכך את שתיקותיו – לכל בחור לפי המידה שראוי למדוד לו. כאשר 'חברותא' התפתחה לשיחת חולין בעת ה'סדר', יש שהיה פונה אל האחד בתוכחה ומתעלם ממשנהו. לעתים, לאחר שנים רבות הואיל לבאר לבחור-לשעבר שהפך כבר לבעל משפחה מה ראה על ככה.

רבי גדליה איפשר פעם לבחור רציני ושקדן, ללוות את אביו למסע חיוני מחוץ לגבולות הארץ. אך התנה עמו שעם הנחיתה בארץ ישוב מיד לספסל בית-המדרש. למעשה, הבחור השלים שעות שינה והגיע רק במחצית סדר ב'. המשגיח 'שטף' אותו במילים קשות משך זמן ארוך. אחד מחבריו ניגש אל המשגיח ותמה בפניו מה צורך להתנהל בצורה קשה ותובענית כאשר רגליים לדבר שהיה ממורט ותשוש מהטיסה הארוכה? השיב לו ר' גדליה: "אם היה מדובר באחרים, כולל בך עצמך, לא הייתי עושה מכך עניין. אך הבחור הזה מסוגל ללמוד תוך עייפות קיצונית, אלא שהעצלות הכריעה אותו. רציתי להעמידו במקומו, כדי שהתוכחה תועיל למצער לפעמים אחרות".

כאשר בחור כלשהו נעדר מהישיבה תקופה ממושכת מהטעמים החריגים והמוצדקים ביותר, לא הכביר עליו המשגיח דברי תוכחה וריב, אלא לאט לו בכאב: "אחרי הכל, ככה לא צומחים".

בחור יקר ולמדן שבשעת רוגז והצטברות-תסכול שפך בפתח משרדי הישיבה מאכלים שהבחורים קצו באכילתם, שמע מהמשגיח רק את התגובה הבאה: "רואה אני את מסירותך הרבה לחברך ולרווחתם. נא ממך, באוצר הספרים שוררת עזובה רבה. כמה טוב יהיה אם תשקיע שם את האכפתיות שלך ותנעים את חיי הלומדים".

התבונה החינוכית שהשקיע נוגעת לא רק באשר ליחידים, אלא גם לכלל התלמידים.



מרן הגר"י שליטי"א מעיין בספר

הספר גדוש עדויות רבות ומרתקות על היכלי ישיבות קלעצק וקמניץ, ובפרט אודות האישים הדגולים ארזי הלבנון מצוקי ארץ שניהנו בהם, ואחרים שהסתופפו בצילם. מלווה את עולם התורה בארה"ק בשנות התייסדותו, ובפרט מתאר את ימי הבראשית של ישיבת 'קול-תורה'.

רבי גדליה לא רשם לעצמו 'זכרונות' ועובדות מרתקות שהיה עד ראייה או שמיעה להן. את מה שראה לנכון שלא להציג, גילה טיפין-טיפין למקורביו ולבני-משפחתו על-פני עשרות שנים. העורך ערך מאות ראיונות ובחן חומר בהיקפים גדולים מאד כדי לצרף פיסה לפיסה ועדות לעדות; לצרף גילוי-לב נדיר למעשה מכוון – עד שמבין כולם התגבשה וחברה היצירה המרתקת ורבת-האנפין שלפנינו. יצירה שמקבה נחת-רוח ומעניקה תוספת רוח ושאיפה לכל קורא!

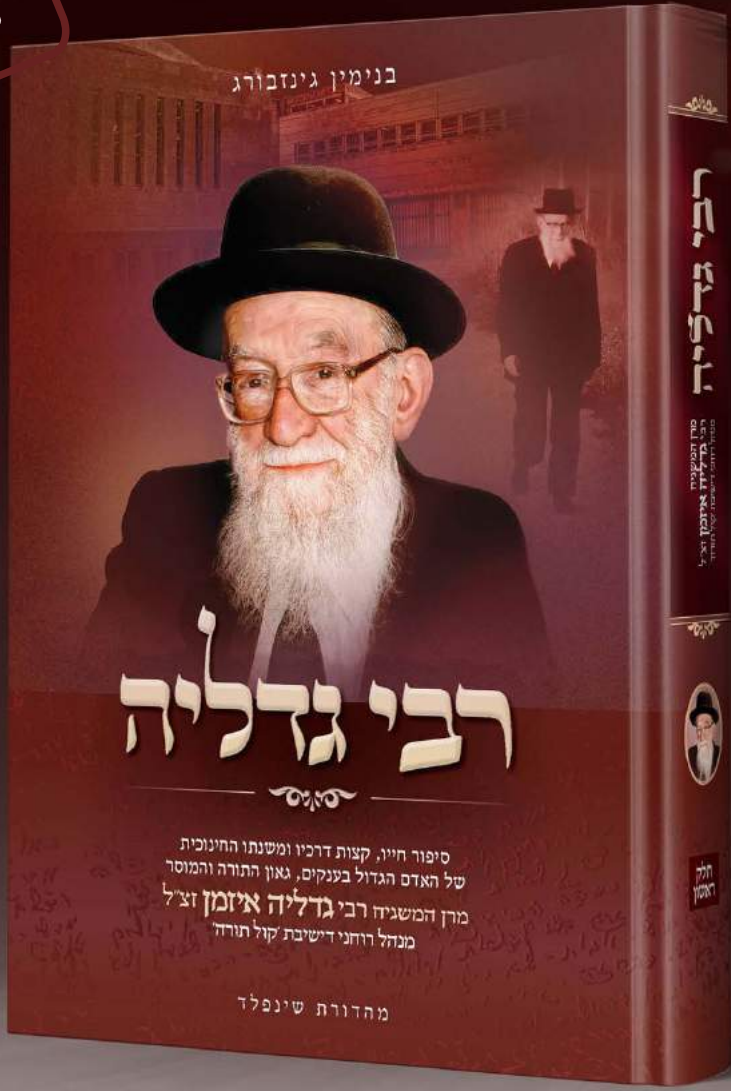
רבי גדליה היה "איש עבודה" כל ימיו. מיום עומדו על דעתו ועד זקנה ושיבה ריטש בעמל-אדירים כל פיסת 'מלומדה'. אויבו המושבע היה ההליכה אחר ההרגל. גם בדברים מורגלים אשר אצל המון העם הוזנחו, כהו ההרגשים כלפיהם, יבשו ונטלה החיות מהם, או כלשונו – 'נתמלאו חלודה'. הרי שבעמל מחשבתו ועבודת ליבו הזרים בהם חיות מחודשת. כל מעשיו והנהגותיו – גם כאשר חזרו על עצמן שוב-ושוב בהתמדה ובסדר מופתי – ינקו תמיד חיות חדשה מן השיתין. כה תוארה נקודה זו בהקדמת הספר:

קרן אור

מבעד לערפילי ההסתרה



חדש!
670 עמ'י



לצעוד בנתיב
דמותו הפלאית
רבת ההוד של
גאון התורה
והמוסר

מרח המשגיה
רבי גדליה
אייזמן זצ"ל

לטעום אורה
של התעלות
ורוממות
ולהנחיל ללבנו
מושגים של
גדלות

מוקדי הפצה ואיסוף של הספר: ירושלים: מוקד ראשי - בית וגן הפסגה 33 משפחת שיפמן 0527158008 • גבעת שאול כתב סופר 14 משפחת גולן 0583227716 מרכז פנים מאירות 12 משפחת פלד 0504103341 • סנהדריה- רמת אשכול מברא רפידים 2 משפחת ברוורמן 0527654201 • רמת שלמה ברכת אברהם 6 משפחת שיפמן 025870349 • רמות נוף רמות 71 משפחת שיפמן 025868481 • נוה יעקב משפחת שיפמן דב בר יקר 8 0527134000 **בני ברק:** רבי עקיבא 118 משפחת שיפמן 0527616190 • רחוב אבטליין 14 משפחת זינגרביץ 035786147 • רחוב רמב"ם 5 משפחת גינזבורג 0548562474 **מודיעין עלית:** ברכפלד רבי עקיבא 19 משפחת גינזבורג 086896722 • ברכפלד רחוב רשב"י 42 משפחת גינזבורג 0504172546 • קרית ספר רחוב נתיבות המשפט 65 משפחת האוסדורף 089743660 • קרית ספר רחוב מרומי שדה 26 משפחת נוסבוים 089298563 **ביתר:** דרכי איש 22 משפחת גינזבורג 0527110796 **בית שמש:** רחוב יונה בן אמיתי 3 משפחת גולן 0504184142 **אשדוד:** רחוב האדמו"ר מפיטסבורג 43 משפחת ולס 0504121242 **אחיסרך:** רחוב יחד שבטי ישראל 12 משפחת שיפמן 0504179791

ניתן להשיג גם ברשת חנויות יפה נוף - ובחנויות הספרים המובחרות

